F.M. DOSTOIEVSKI

CLASICI UNIVERSALI

CRIMĂ ȘI PEDEAPSĂ

POLIROM

F.M. Dostoievski

Crimă şi pedeapsă

Traducere din limba rusă şi note
de Adriana Liciu

Editura Polirom
2011

Feodor Mihailovici Dostoievski, *Prestuplenije i nakazanije*

www.polirom.ro
Editura POLIROM
Iaşi, B-dul Carol I nr. 4; P.O. BOX 266, 700506
Bucureşti, Splaiul Unirii nr. 6, Bl. B3A, sc. 1, et. 1, sector 4, cod 040031
P.O. BOX 1-728, 030174

ISBN eBOOK: 978-973-46-2148-4
ISBN: 978-973-46-1887-3

Redactor: Ada Tanasă
Coperta: Laurenţiu Midvichi
Pe copertă: Ilia Repin, A*restarea (detaliu),*
ulei pe pînză, 1880-1892

elefant.ro

FEODOR MIHAILOVICI DOSTOIEVSKI (1821-1881), unul dintre cei mai importanţi şi mai influenţi scriitori ai lumii, s-a născut la Moscova, unde tatăl său a lucrat o vreme ca medic la Spitalul Mariinski. La o vârstă fragedă a suferit prima criză de epilepsie, boală care îl va urmări pe parcursul întregii vieţi. După moartea mamei, a plecat împreună cu fratele său la Sankt Petersburg, pentru a urma cursurile Academiei Tehnice Militare, pe care a absolvit-o cu brio, în ciuda puternicei sale înclinaţii pentru literatură. În 1846, după o serie de încercări literare lipsite de succes, a publicat romanul epistolar *Oameni sărmani*, atrăgând imediat atenţia criticilor, care au văzut în el un nou Gogol. I-au urmat la scurt timp microromanele *Nopţi albe* (1848) şi *Netoşka Nezvanova* (1849), care i-au confirmat talentul şi i-au adus recunoaşterea literară. Momentul crucial al vieţii scriitorului l-a reprezentat însă anul 1849, când a fost arestat şi condamnat la moarte pentru legăturile sale cu un grup subversiv de intelectuali liberali din Cercul Petraşevski. Abia în ultima clipă, sentinţa i-a fost comutată de către ţar la deportare şi muncă silnică. După patru ani de ocnă, urmaţi de alţi cinci de serviciu militar obligatoriu în cadrul RegimentuluiSiberian, a revenit la Sankt Petersburg şi şi-a reluat activitatea literară. Influenţat şi îmbogăţit de experienţele din această perioadă, a început să scrie masiv, publicând mai întâi romanul *Amintiri din casa morţilor* (1861-1862) şi concepând apoi seria marilor capodopere, în care se înscriu romanele *Crimă şi pedeapsă* (1866), *Idiotul* (1868-1869), *Demonii* (1871-1872), *Adolescentul* (1875) şi *Fraţii Karamazov* (1879-1880), unde Dostoievski atinge deplina maturitate literară. Cărţile sale au fost traduse în toată lumea, după ele realizându-se numeroase spectacole de teatru şi ecranizări celebre.

Publicat pentru prima oară sub formă de foileton în revista *Russki Vestnik* pe tot parcursul anului 1866, romanul *Crimă şi pedeapsă* este o analiză psihologică a *crimei* şi a implicaţiilor sale morale. „O fiinţă superioară are oare dreptul să săvârşească o crimă dacă aceasta este în folosul întregii umanităţi?“ – iată întrebarea care îl macină necontenit pe Raskolnikov, un fost student idealist, excentric şi mizantrop, în ceasurile lungi de meditaţie din odaia sa strâmtă de la mansardă. Sub presiunea sărăciei cumplite, a însingurării şi a sentimentului de zădărnicie a tuturor aspiraţiilor sale, această teorie îndrăzneaţă este pusă peste noapte în aplicare, ducând la un dublu asasinat de o sălbăticie care zguduie întreg oraşul Sankt Petersburg. Dostoievski analizează cu intuiţia unui fin psiholog cauzele crimei, dilemele personajului său, pendulările sale lăuntrice între bine şi rău, raţional şi iraţional, psihologia ucigaşului şi a anchetatorului, avansând în final posibilitatea mântuirii prin iubire, umilinţă şi jertfă de sine. Original, fascinant şi tulburător, romanul *Crimă şi pedeapsă* ilustrează admirabil criza socială şi spirituală a epocii, având

o influenţă profundă asupra ficţiunii secolului XX.

PARTEA ÎNTÂI

~ I ~

La începutul lui iulie, într-o seară înăbuşitor de caldă, un tânăr ieşi din odăiţa lui subînchiriată de pe străduţa S. şi, ajuns în stradă, se îndreptă încet, parcă nehotărât, spre podul K.

Izbutise să se strecoare fără a se întâlni cu gazda pe scară. Odăiţa lui se afla la mansarda unei case înalte, cu patru caturi, şi aducea mai degrabă cu un dulap decât cu o cameră. Gazda de la care închiriase odăiţa asta, cu tot cu masă şi curăţenie, locuia într-un apartament separat, aflat cu câteva trepte mai jos, şi de câte ori ieşea, n-avea cum să nu treacă pe lângă bucătăria ei, a cărei uşă dinspre scară era aproape întotdeauna deschisă larg. De fiecare dată, trecând pe lângă ea, tânărul se simţea cuprins de o laşitate nefirească, de care se ruşina şi care îl făcea să se crispeze. Era dator vândut gazdei şi se temea să dea ochii cu ea.

Nu că ar fi fost laş sau timid, chiar dimpotrivă, dar de la o vreme se afla într-o stare de iritare şi de încordare vecină cu ipohondria. Atât de mult se închisese în el şi se izolase de toată lumea, încât îi era frică de orice întâlnire, nu numai de cea cu gazda. Sărăcia îl strivise. Însă în ultima vreme, nici măcar asta nu-l mai apăsa. Încetase cu totul să-şi vadă de preocupările sale şi nu mai voia să studieze. De fapt, nu se temea de gazdă, orice-ar fi avut de gând cu el. Dar decât să se oprească pe scară, să-i asculte toate neroziile despre nimicurile de zi cu zi, de care nu-i păsa nici cât negru sub unghie, toate sâcâielile cu plata chiriei, ameninţările, văicărelile şi să trebuiască să umble cu fofârlica, să se scuze, să mintă – nu, mai bine să se furişeze ca un cotoi pe scară şi să o zbughească nevăzut de nimeni.

De altminteri, de astă dată, ajungând în stradă, se miră chiar el de frica lui de a-şi întâlni creditoarea.

„Când te gândeşti la ce treabă vreau să mă înham, şi mă tem de asemenea fleacuri! îşi spuse el, zâmbind ciudat. Hm... da… totu-i în mâinile omului şi el lasă totul să-i treacă pe sub nas numai fiindcă e laş… asta-i deja o axiomă… Chiar, de ce s-or teme oamenii cel mai tare? Să facă un nou pas, să spună ceva de la ei, de asta se tem cel mai tare. Dar văd că încep să bat

câmpii. De asta nici nu fac nimic, fiindcă bat câmpii. Mă rog, s-ar putea să fie tocmai pe dos: bat câmpii fiindcă nu fac nimic. În luna din urmă m-am obişnuit să bat câmpii întruna, zăcând cu zilele în ungherul meu şi gândindu-mă la… cai verzi pe pereţi. Şi de ce mă duc acolo? Sunt eu în stare de *asta*? Să fie *asta* ceva serios? Nu-i serios deloc. Fantazez şi eu ca să mă amuz; nu-i decât o joacă! Halal joacă, n-am ce zice!“

Pe stradă era cumplit de cald, zăpuşeală chiar, înghesuială, peste tot numai var, schele, cărămizi, praf şi duhoarea aceea specifică verii, atât de bine cunoscută de orice petersburghez căruia nu-i dă mâna să închirieze o vilă; dintr-odată, toate astea îl călcară pe nervii şi aşa zdruncinaţi. Duhoarea de nesuportat a cârciumilor, foarte numeroase în acea parte a oraşului, şi beţivii de care te împiedicai la tot pasul, cu toate că era o zi de lucru, întregeau coloritul trist şi respingător al tabloului. Pe chipul cu trăsături fine al tânărului se citi pentru o clipă cel mai profund dezgust. Era foarte frumos: destul de înalt de statură, zvelt şi bine făcut, avea ochi minunaţi, aproape negri, şi un păr blond închis. Nu se depărtase prea mult, că păru dintr-odată să cadă într-o îngândurare adâncă, sau mai degrabă într-un soi de toropeală; înainta fără să mai vadă nimic în jur, de altfel, nu simţea deloc dorinţa de-a vedea. Din când în când mormăia doar ceva pentru sine, căci, după cum recunoştea singur, căpătase obiceiul de-a monologa. În clipa aceea deveni conştient că gândurile i se cam învălmăşeau şi că era foarte slăbit: de două zile nu mâncase aproape nimic.

Era atât de ponosit, încât oricare alt om, chiar unul deprins să umble îmbrăcat ca vai de lume, s-ar fi ruşinat să iasă ziua pe stradă în asemenea zdrenţe. De altminteri, în cartierul acela ar fi fost greu să stârneşti vreo mirare, orice fel de straie ai fi avut pe tine. Vecinătatea pieţei Sennaia, puzderia de localuri cu faimă proastă şi, mai cu seamă, mulţimea de muncitori şi meseriaşi care se îmbulzea pe străzile şi ulicioarele acestui cartier din centrul Petersburgului, toate la un loc împestriţau uneori decorul cu asemenea specimene, încât vederea unui ins ca el nu mai putea mira pe nimeni. Iar tânărul adunase în suflet atâta dispreţ şi atâta ură, încât, în ciuda firii sale delicate, foarte naivă uneori, nu se simţea câtuşi de puţin ruşinat de zdrenţele sale. Nu însă şi când dădea nas în nas cu tot felul de cunoscuţi ori foşti colegi, cu care în general nu-i plăcea să se întâlnească… Cu toate astea, când un beţiv cărat, nu se ştie de ce şi unde, într-o ditamai harabaua la care era înhămat un cal zdravăn de povară, îi strigă trecând pe lângă el: „Hei, tu, pălărier neamţ!“ şi începu să zbiere arătându-l cu degetul, tânărul se opri brusc şi, cu un gest încordat, duse mâna la pălărie. Era un ţilindru înalt de la Zimmerman, dar jerpelit, decolorat, găurit şi pătat tot, fără boruri şi strâmbat rău într-o parte. Dar nu de ruşine se simţi cuprins, ci de un cu

totul alt sentiment, care aducea grozav cu spaima.

„Păi, da, bâigui tulburat, chiar mă gândeam! Ceva mai prost nici că se putea! Uite, o prostie ca asta, un fleac dintre cele mai banale, e în stare să compromită orice plan! Da, pălăria asta sare în ochi... E ridicolă, tocmai de aia şi sare în ochi... La zdrenţele mele mi-ar trebui mai curând o şapcă, una veche şi pleoştită, nicidecum monstruozitatea asta. Nimeni nu poartă aşa ceva, oamenii te văd de la o poştă, le rămâi în minte... e important, fiindcă pe urmă îşi amintesc, şi poate fi o dovadă. Trebuie să treci cât mai neobservat... Nimicurile sunt importante!... Uite, un nimic ca ăsta şi s-a zis, cu totul şi pentru totdeauna...“

Nu avea mult de mers. Ştia până şi câţi paşi sunt din poarta casei lui: exact şapte sute treizeci. Îi numărase la un moment dat, când abia începuse să se lase în voia visurilor. La vremea aceea nu credea încă în visurile astea, cu a căror îndrăzneală oribilă şi totodată ispititoare nu făcea decât să se aţâţe singur. Dar acum, când trecuse deja o lună, începuse să vadă lucrurile altfel şi, cu toate că îşi condamna fără încetare neputinţa şi nehotărârea în monologurile sale, se obişnuise, fără să vrea, să privească visul „infam“ ca pe o faptă realizabilă, deşi nu avea încă încredere în sine. Iar acum se ducea chiar să facă o *probă* a ceea ce îşi pusese în gând şi emoţia îi creştea cu fiecare pas.

Cu trupul scuturat de un tremur nervos şi cu inima strânsă, se apropie de casa imensă care dădea cu o latură spre canal şi cu alta spre strada X. Casa asta avea numai apartamente mici şi era locuită de meseriaşi de tot soiul – croitori, dulgheri, bucătărese, nemţi de tot felul, domnişoare care trăiau pe propriile speze, funcţionari mărunţi şi aşa mai departe. Era o forfotă continuă de oameni care intrau şi ieşeau pe cele două porţi şi prin cele două curţi ale imobilului. Casa avea vreo trei sau patru portari. Foarte mulţumit că nu-i ieşise nici unul dintre ei în cale, tânărul se strecură neobservat pe uşa din dreapta şi apoi pe scară. Era o scară „de serviciu“, îngustă şi întunecoasă, dar el o ştia deja bine, o cercetase în amănunt, şi îi convenea că era aşa: în întunericul acela n-aveai de ce să te temi nici de cele mai curioase priviri. „Dacă acum mi-e aşa de frică, oare cum o să fie dacă o să trec vreodată cu adevărat la *faptă*?“, îi trecu fără voie prin minte în timp ce urca spre catul al patrulea. Aici îi tăiară drumul nişte hamali, foşti soldaţi, care scoteau afară mobila dintr-un apartament. Ştia deja că acolo locuia un funcţionar neamţ cu familia. „Poate s-o muta neamţul, iar atunci la patru, pe scara şi palierul ăsta, n-o să rămână ocupat decât apartamentul bătrânei. Asta e bine... oricum...“ Clopoţelul scoase un clinchet slab, de parc-ar fi fost din tablă, nu din aramă. Aproape toate apartamentele mici din astfel de imobile au sonerii din astea. Uitase deja cum suna, iar acum

clinchetul lui ciudat păru să-i amintească de ceva şi să i-l aducă limpede în minte... Tresări din tot trupul, de data asta avea nervii întinşi la limită. Peste ceva vreme, uşa se crăpă puţin: locatara îl scrută cu vădită neîncredere prin deschizătură şi doar ochii mici şi scânteietori i se zăriră în întuneric. Însă văzând că e lume pe palier, prinse curaj şi deschise larg uşa. Tânărul păşi în antreul întunecos, despărţit printr-un perete de bucătărioara minusculă. Bătrâna stătea proţăpită dinaintea lui în tăcere, privindu-l întrebător. Era o bătrână mărunţică, smochinită, la vreo şaizeci de ani, cu nişte ochişori ageri şi răutăcioşi, cu un nas mic şi ascuţit. Nu avea nimic pe cap: părul blond, uşor încărunţit, era uns din belşug cu untdelemn. Gâtul lung şi subţire, ca un picior de găină, era înfăşurat într-o bucată de flanelă, iar pe umeri, în ciuda căldurii, i se bălăbănea o caţaveică de blană, răpănoasă şi îngălbenită. Bătrânica tuşea şi icnea întruna. Probabil că tânărul se uita la ea cu o privire ciudată, căci în ochii ei se ivi din nou neîncrederea dinainte.

— Sunt Raskolnikov, student, am mai fost pe la dumneavoastră acum o lună, se grăbi să bâiguie tânărul, cu o plecăciune uşoară, amintindu-şi că trebuie să se arate mai amabil.

— Ţin minte, taică, ţin minte foarte bine c-ai fost, spuse răspicat bătrâna, fără să-şi desprindă privirea întrebătoare de pe faţa lui.

— Păi, da... am venit iarăşi... tot cu trebuşoara aceea..., îi dădu înainte Raskolnikov, puţin derutat şi surprins de neîncrederea bătrânei.

„Poate aşa o fi de felul ei, dar data trecută n-am observat“, se gândi cu o senzaţie neplăcută.

Bătrâna tăcea, părând să stea în cumpănă, pe urmă se trase la o parte, arătă spre uşa care dădea în cameră şi zise, lăsându-şi musafirul să treacă:

— Pofteşte, taică.

Odăiţa în care intră tânărul, cu un tapet galben şi cu muşcate şi perdeluţe de muselină la ferestre, era în momentul acela viu luminată de soarele aflat la asfinţit. „Şi *atunci* poate tot aşa o s-o lumineze soarele...!“, îşi spuse în gând Raskolnikov şi, cu o privire iute, cuprinse tot ce se afla în cameră, ca să înregistreze şi să memoreze fiecare amănunt. Dar în cameră nu era nimic deosebit. Mobila, foarte veche toată, din lemn galben, consta dintr-un divan cu o tăblie rotunjită enormă, o masă ovală în faţa divanului, o toaletă cu oglindă mică pe peretele dintre ferestre, câteva scaune, vreo două-trei ilustraţii de doi bani în rame galbene atârnate pe pereţi, înfăţişând nişte domnişoare nemţoaice cu păsări în mâini – şi asta era tot. Într-un colţ, în faţa unei iconiţe, ardea o candelă. Totul era foarte curat. „Treabă de Lizavetă“, se gândi tânărul. Nu se vedea nici fir de praf în toată casa. „Doar la văduvele bătrâne şi rele găseşti o curăţenie ca asta“, îşi urmă el gândul şi

aruncă o privire curioasă spre perdeluţa de stambă din faţa uşii celeilalte cămăruţe, unde se găseau patul bătrânei şi o comodă şi unde nu apucase încă să pună piciorul niciodată. Ăsta era tot apartamentul, cele două camere.

— Ce pofteşti? întrebă cu asprime bătrânica intrând în odaie şi proţăpindu-se în faţa lui, ca să-l privească drept în ochi.

— Am adus un amanet, uitaţi-l!

Şi scoase din buzunar un ceas vechi, plat, din argint. Pe dosul capacului avea gravat un glob pământesc, iar lănţişorul era din oţel.

— Păi s-a-mplinit şi sorocul ăluilalt. S-a făcut luna acum două zile.

— O să vă dau dobândă şi pe toată luna asta, mai aveţi un pic de răbdare.

— Asta, taică, dacă să mai am răbdare ori să-l scot la vânzare imediat, e la voia mea.

— Dar pe ceasul ăsta cât îmi daţi, Aliona Ivanovna?

— Apăi, numai cu marafeturi îmi vii, taică, abia dacă valorează ceva. Pe ineluşu' ăla ţi-am dat data trecută două foi, iar el, chiar şi nou dacă e, face doar o rublă jumate la giuvaiergiu.

— Daţi-mi patru ruble, că îl răscumpăr, îl am de la tatăl meu. Am de primit curând nişte bani.

— O rublă jumate şi dobânda înainte, dacă vrei.

— O rublă jumate? strigă tânărul.

— Voia matale.

Bătrâna îi înapoie ceasul. Tânărul îl luă atât de cătrănit, că vru chiar să plece; însă brusc se răzgândi, amintindu-şi că nu mai avea unde să se ducă şi că mai venise pentru ceva.

— Dă-o-ncoa'! zise cu grosolănie.

Bătrâna strecură mâna în buzunar după chei şi trecu în cealaltă cameră, în spatele perdelei. Rămas singur în mijlocul odăii, tânărul ciuli urechile, încercând să-şi dea seama ce făcea acolo. Auzi cum deschidea comoda. „Trebuie să fie sertarul de sus, se gândi. Cheile le ţine deci în buzunarul drept... Toate pe aceeaşi legătură, prinse cu un inel de metal... Şi e una de vreo trei ori mai mare decât celelalte, dinţată, aia nu e de la comodă... Pesemne că mai e vreo ladă ori vreun cufăr... E bine de ştiut... De obicei, cuferele au asemenea chei... Dar ce ticăloşie-i totul..."

Bătrâna se întoarse.

— Ţine, taică. Dacă-i zece copeici pe lună de rublă, la o rublă jumate ai de dat matale, pe-o lună-nainte, cinşpe copeici. Iar pentru alea două ruble din urmă, dacă socotim la fel, ies douăzeci de copeici. Adică, cu totul, treizeci şi cinci. Acuma mai rămâne să primeşti pe ceasul matale o rublă şi cinşpe copeici. Ţine-aici!

— Cum! Acum am ajuns la o rublă şi cincisprezece copeici!

— Taman atât.

Tânărul nu mai stătu la discuţii şi luă banii. Se uita la bătrână şi nu se grăbea să plece, vrând parcă să mai spună sau să mai facă ceva, dar fără să ştie parcă nici el ce...

— S-ar putea, Aliona Ivanovna, să vă mai aduc zilele astea ceva... de argint... o tabacheră... frumoasă... doar să mi-o iau de la un prieten.

Se fâstâci şi tăcu.

— Lasă, taică, vorbim atunci.

— Rămâneţi sănătoasă... Dar tot singură vă văd pe-acasă, surioara dumneavoastră unde este? întrebă cât se poate de degajat în timp ce ieşea în antreu.

— Da’ ce treabă ai mata cu ea, taică?

— A, nici una, am întrebat şi eu aşa... iar dumneavoastră, gata... Cu bine, Aliona Ivanovna!

Raskolnikov ieşi cu inima plină de o tulburare care creştea întruna. Coborând scara, se şi opri de câteva ori, cuprins parcă brusc de mirare. Ajuns în sfârşit în stradă, exclamă:

— O, Doamne, ce scârbos e totul! Şi eu... să fiu eu... nu, e o prostie, o absurditate! adăugă hotărât. Dar chiar mi-a trecut aşa o grozăvie prin cap? De câte murdării e în stare sufletul ăsta al meu! Da, totul e o murdărie, o mârşăvie, o ticăloşie, o ticăloşie!... Şi de o lună-ntreagă...

Dar toate cuvintele şi exclamaţiile erau departe de a-i exprima tulburarea. Senzaţia de nemărginit dezgust, care începuse să-i apese şi să-i chinuie sufletul încă din clipa când plecase spre bătrână, devenise acum atât de intensă şi de limpede, încât nu mai putea scăpa de amărăciunea ei. Umbla pe trotuar ca beat, nevăzând parcă trecătorii şi lovindu-se de ei, iar abia când ajunse pe o altă stradă se dezmetici. Uitându-se în jur, observă că stătea în faţa unei cârciumi în care se intra direct din stradă, pe o scară ce ducea la subsol. Chiar atunci, doi indivizi beţi ieşiră pe uşă şi, sprijinindu-se unul de altul şi înjurând, izbutiră să urce pe trotuar. Fără să mai stea pe gânduri, Raskolnikov coborî scara. Nu intra niciodată prin cârciumi, însă acum i se învârtea capul, iar pe deasupra mai era mistuit şi de o sete chinuitoare. Simţea nevoia să bea o bere rece, mai ales fiindcă punea brusca slăbiciune pe care o încerca pe seama faptului că era nemâncat. Se aşeză într-un colţ întunecos şi murdar, la o masă lipicioasă, ceru o bere şi bău lacom primul pahar. De îndată se simţi mai uşurat şi gândurile i se limpeziră. „Toate astea sunt prostii, îşi spuse cu speranţă, nu am nici un motiv să mă îngrijorez! Nu e decât o stare fizică proastă! Un pahar de bere, un pesmet acolo – şi, iată, mintea îmi vine din nou la cap, gândurile mi se

limpezesc, voinţa mi se întăreşte! Ptiu, nişte prostii, nimic mai mult decât nişte prostii...!“ Dar, chiar dacă scuipase cu dispreţ, parcă se eliberase brusc de o povară îngrozitoare, aşa că învălui întreaga asistenţă într-o privire prietenoasă. Totuşi, în adâncul lui, presimţea în acelaşi timp că şi în starea asta de spirit veselă era ceva nefiresc.

În cârciumă nu prea mai era lume. Imediat după cei doi indivizi chercheliţi cu care se întâlnise pe scări, plecase o şleahtă de vreo cinci inşi, cu o fată şi cu o armonică. În urma lor se făcuse linişte. Mai rămăseseră un bărbat care aducea a târgoveţ, deja puţintel afumat, şi care stătea liniştit cu o bere dinainte şi tovarăşul lui, gras, mătăhălos, îmbrăcat într-o sibirkă[1], cu o barbă căruntă, ameţit rău, care moţăia pe o laviţă şi, din când în când, tresărea prin somn şi începea să pocnească din degete, desfăcând larg braţele şi săltând numai de la brâu în sus, fără să se scoale de pe laviţă, îngânând în acelaşi timp un cântecel prostesc şi canonindu-se să-şi aducă aminte versurile, care sunau cam aşa:

Că un an mi-am dezmierdat muierea
Of, of, of, un an întreg...

sau dezmeticindu-se iar:

Pe Podiacevskaia de-o apucai,
Fosta mândră mi-o aflai...

Însă nu-i împărtăşea nimeni bucuria – tăcutul său tovarăş se uita la aceste izbucniri cu un aer bănuitor şi aproape duşmănos. Mai era un ins, un funcţionar la pensie, după cum arăta. Acesta stătea deoparte, ţinându-şi în faţă stacana din care sorbea la răstimpuri, uitându-se împrejur. Părea şi el tulburat.

[1] Haină scurtă cu încreţituri.

~ II ~

Raskolnikov nu era obişnuit cu lumea şi, cum am mai spus, fugea de orice societate, mai cu seamă în ultimul timp. Însă acum, ceva îl împingea deodată spre oameni. Ceva nou se petrecea înlăuntrul lui şi asta îi trezea nevoia de lume. Atât de mult îl istovise luna aceea plină de tristeţe şi de surescitare sumbră, încât simţea nevoia să se odihnească, măcar o clipă, într-o lume diferită, oricum ar fi fost ea, şi, în ciuda murdăriei locului, era mulţumit să zăbovească acolo.

Cârciumarul stătea în încăperea de-alături, dar intra mereu în sală coborând câteva trepte, astfel că i se iveau mai întâi cizmele elegante, date cu păcură, cu carâmbi mari, roşii. Era îmbrăcat cu o podiovcă şi o jiletcă oribil de soioasă, din atlaz negru, fără cravată, iar faţa lui părea unsă toată cu untdelemn, ca un lacăt de fier. La tejghea stătea un băietan de vreo paisprezece ani, iar altul, ceva mai mic, servea la masă când se comanda. Pe ea se vedeau nişte castraveţi tăiaţi bucăţi, pesmeţi negri şi nişte bucăţele de peşte, toate puţind groaznic. Aerul era înăbuşitor, aproape că nu se putea sta, şi trăsnea atât de tare a vin, că era de-ajuns să rămâi acolo cinci minute ca să te îmbeţi.

În viaţă întâlneşti uneori oameni, chiar cu totul necunoscuţi, care îţi stârnesc brusc interesul, de la prima privire, înainte de-a rosti vreun cuvânt. Exact impresia asta i-o făcu lui Raskolnikov muşteriul care stătea ceva mai deoparte şi care aducea a funcţionar la pensie. După aceea şi-a amintit de multe ori de acea primă impresie, luând-o chiar ca pe un presentiment. Dacă rămăsese cu ochii la funcţionar, era cu siguranţă pentru că acesta îl privea la rândul lui stăruitor, vrând în mod vădit să intre în vorbă cu el, pe când la ceilalţi inşi din cârciumă, până şi la cârciumar, se uita fără să-i vadă, plictisit chiar, şi în acelaşi timp cumva de sus, cu un aer dispreţuitor, cum te uiţi la oamenii care îţi sunt inferiori ca stare şi educaţie, şi cu care n-ai ce vorbi. Era un om trecut de cincizeci de ani, de statură mijlocie, îndesat, cu păr cărunt şi o chelie mare, cu o faţă galbenă, chiar verzuie, buhăită de băutură, şi cu nişte pleoape umflate pe sub care străluceau ochii roşii, îngustaţi ca nişte fante, dar plini de viaţă. Era însă ceva foarte ciudat la el: avea în ochi o lumină oarecum exaltată, chiar bun-simţ şi inteligenţă, dar în acelaşi timp puteai zări o licărire de demenţă. Era îmbrăcat într-un frac negru, vechi, răpănos, ce îşi pierduse toţi nasturii, în afară de unul singur, care abia se mai ţinea de bine, de rău, şi pe acela îl purta încheiat, voind pesemne să dea totuşi o impresie de bună-cuviinţă. De sub jiletca de

nanchin se iţea un plastron boţit, soios, numai pete. Ca toţi funcţionarii, nu purta barbă şi mustaţă, dar nu se mai bărbierise de mult şi începuseră deja să-i crească ţepi deşi, vineţii. Până şi gesturile sale aveau o gravitate funcţionărească. Însă era agitat, îşi trecea întruna mâna prin păr şi din când în când, cu un aer trist, îşi cuprindea capul în mâini, ţinându-şi coatele rupte pe masa pătată şi lipicioasă. În cele din urmă, se uită ţintă la Raskolnikov şi spuse tare şi desluşit:

— Pot îndrăzni, stimate domn, să vă invit să stăm de vorbă, ca între nişte oameni civilizaţi? Fiindcă, în ciuda înfăţişării, experienţa îmi spune că sunteţi un om instruit, care nu obişnuieşte să bea. Eu am preţuit întotdeauna cultura însoţită de sentimente sincere, de altfel, sunt şi eu consilier titular. Marmeladov este numele meu, consilier titular. Îndrăznesc să vă întreb: aveţi o slujbă?

— Nu, sunt la studii..., răspunse tânărul oarecum mirat de stilul teribil de pompos al vorbitorului şi de faptul că i se adresase atât de direct.

Deşi nu cu mult timp înainte îl apucase brusc nevoia de societate, oricare ar fi fost aceea, încă de la primul cuvânt adresat într-adevăr lui încercă obişnuita senzaţie de neplăcere şi iritare, de repulsie faţă de orice persoană străină care se apropia sau căuta să se apropie de el.

— Student, vasăzică, ori fost student! exclamă funcţionarul. Aşa m-am gândit şi eu! Experienţa, preabunule domn, experienţa îndelungată. Duse un deget la frunte şi o ciocăni mulţumit. Aţi fost student sau v-aţi ocupat cu ştiinţa! Dar fie-mi îngăduit...

Se ridică, se clătină uşor, îşi luă sticla şi paharul şi se aşeză lângă tânăr, puţin pieziş. Era ameţit, dar nu-şi pierdea şirul şi vorbea cu însufleţire, chiar dacă se mai poticnea şi lungea cuvintele. Se năpustise de-a dreptul asupra lui Raskolnikov, de parcă n-ar fi schimbat nici el o vorbă cu nimeni de o lună.

— Stimate domn, începu aproape solemn, sărăcia nu este un viciu, asta e foarte adevărat. Însă ştiu totodată că beţia nu este o virtute, asta e şi mai adevărat. Dar mizeria, stimate domn, mizeria este un viciu. În sărăcie mai păstrezi sentimentele nobile cu care te-ai născut, dar în mizerie niciodată, nimeni n-ar putea s-o facă. Dacă te afli în mizerie, nu mai eşti dat la o parte cu băţul, ci eşti măturat cu târnul din rândul oamenilor, ca să fie şi mai umilitor; şi pe bună dreptate, căci în mizerie fiind, sunt gata să mă insult primul pe mine însumi. De-aici şi crâşma! Stimate domn, acum o lună mi-a fost bătută soţia de către domnul Lebeziatnikov, iar soţia mea nu e de-alde mine! Înţelegeţi dumneavoastră? Îngăduiţi-mi să vă mai întreb, din pură curiozitate: vi s-a întâmplat să înnoptaţi pe Neva, pe şlepurile cu fân?

— Nu, nu mi s-a întâmplat, răspunse Raskolnikov. Dar ce e cu ele?

— Ei, eu de-acolo vin, e a cincea mea noapte...

Îşi umplu paharul, îl dădu pe gât şi căzu pe gânduri. Într-adevăr, pe hainele lui, chiar şi în păr, se vedeau ici-colo fire de fân. Era într-adevăr cu putinţă să nu se fi dezbrăcat şi spălat de cinci zile. Mâinile, mai ales, îi erau murdare, unsuroase, roşii, cu unghiile negre.

Spusele lui treziră pesemne atenţia generală, altfel toropită rău. Flăcăii începură să chicotească în dosul tejghelei. Cârciumarul coborâse, parcă special, din odaia de sus ca să-l audă pe „circar“ şi se aşezase ceva mai deoparte, căscând lenevos ca să-şi dea importanţă. Vădit lucru, Marmeladov era cunoscut aici, iar tendinţa spre emfază o căpătase, cu siguranţă, de pe urma obiceiului de-a sta des la taclale prin cârciumi cu tot felul de necunoscuţi. Acest obicei se transformă la unii băutori în necesitate, mai ales la cei care acasă sunt ţinuţi din scurt şi sub papuc. De asta se şi străduie întotdeauna să-şi găsească o justificare când sunt între beţivi, ba chiar, dacă se poate, să le trezească stima.

— Circarule! zise tare cârciumarul. De ce nu munceşti, de ce nu te duci la slujbă, dacă tot eşti slujbaş?

— De ce nu mă duc la slujbă, stimate domn, reluă Marmeladov, adresându-i-se numai lui Raskolnikov, ca şi cum el îi pusese întrebarea. De ce nu mă duc la slujbă? Credeţi că nu mă doare inima că mă târâi fără nici un rost? Acum o lună, când domnul Lebeziatnikov a bătut-o pe soţia mea cu mâna lui, iar eu zăceam beat mort, credeţi că n-am suferit? Îngăduiţi-mi, tinere, vi s-a întâmplat... hm... să cereţi bani cu împrumut fără nici o speranţă?

— Mi s-a-ntâmplat... cum adică fără nici o speranţă?

— Ei bine, fără să aveţi nici o speranţă, ştiind dinainte că n-o să iasă nimic. Uite, bunăoară, ştiţi dinainte şi cât se poate de clar că omul cu pricina, un cetăţean care aduce mari foloase şi care are cele mai bune intenţii, n-o să vă dea bani pentru nimic în lume, într-adevăr, de ce v-ar da? Doar ştie că n-o să-i mai înapoiaţi. Din milă? Dar domnul Lebeziatnikov, care e în pas cu ideile noi, explica mai deunăzi că în veacul nostru mila este interzisă chiar de ştiinţă şi că în Anglia, unde este economie politică, lucrul ăsta a fost pus deja în faptă. Atunci pentru ce, vă întreb, să-ţi dea? Uite-aşa, deşi ştii dinainte că n-o să-ţi dea, tot te duci şi...

— La ce bun să te mai duci? îl întrerupse Raskolnikov.

— Păi, dacă n-ai unde să te mai duci, dacă n-ai la cine să te mai duci! Fiindcă orice om trebuie să aibă unde să se ducă. Fiindcă vine câte un moment când trebuie să te duci undeva, neapărat! Astfel, când propria mea fiică s-a dus pentru prima dată cu condicuţa, m-am dus şi eu (că fiica mea îşi câştigă traiul cu condicuţa...), adăugă el în paranteză, uitându-se uşor

neliniştit la tânăr. Nu-i nimic, stimate domn, nu-i nimic! se grăbi să continue imediat şi cu un calm aparent, când cei doi băieţi pufniră în râs în spatele tejghelei, iar cârciumarul zâmbi la rândul lui. Nu-i nimic! Nu mă intimidează clătinatul din cap, de vreme ce e un lucru ştiut de toată lumea, căci tot ce vrei să ascunzi iese la lumină, iar eu nu privesc asta cu dispreţ, ci cu smerenie. Fie! Fie! „Acesta este omul!“ Fie-mi îngăduit, tinere, aţi putea... Nu, să mă exprim mai limpede şi mai sugestiv: nu aţi *putea*, aţi *îndrăzni* să spuneţi cu tărie, uitându-vă în această clipă la mine, că nu sunt un porc?

Tânărul nu răspunse nimic.

— Bun, continuă oratorul cu gravitate, şi chiar cu o mai mare demnitate de astă dată, aşteptând să se isprăvească chicotelile care izbucniseră din nou în încăpere. Bun, să zicem că eu sunt un porc, dar ea este o doamnă! Eu sunt un animal, dar Katerina Ivanovna, soţia mea, este o persoană instruită, fiică de ofiţer de stat-major. Fie, fie, eu sunt un ticălos, dar ea are un suflet nobil şi, prin educaţie, sentimente înalte. Cu toate astea... ei, dacă i-ar fi milă de mine! Stimate domn, stimate domn, orice om trebuie să aibă şi el măcar un loc unde să găsească milă! Iar Katerina Ivanovna, cu toate că e o doamnă cu suflet mare, e nedreaptă... Deşi pot să-nţeleg că atunci când îmi smulge părul din cap o face tocmai pentru că e bună la suflet (fiindcă, repet fără să-mi fie câtuşi de puţin ruşine, îmi smulge părul din cap, tinere, întări el cu o demnitate îndoită la auzul noilor chicoteli), ce-ar fi, Doamne, ca măcar o dată şi ea... Dar nu, nu! Totu-i zadarnic, ce să mai vorbim! Ce să mai vorbim!... Că nu o dată a fost aşa cum mi-am dorit şi nu o dată m-am bucurat de milă, însă... asta-i firea mea, sunt un animal, aşa m-am născut!

— Că bine zici! spuse cârciumarul cu un căscat.

Marmeladov bătu hotărât cu pumnul în masă.

— Asta-i firea mea! Păi ştiţi, domnul meu, ştiţi că i-am băut până şi ciorapii? Nu ghetele, asta ar mai fi cum ar mai fi, ci ciorapii, ciorapii ei i-am băut! Şi şalul ei din lână de capră l-am băut, al ei personal, că îl primise cadou înainte de nuntă, nu al meu; şi locuim într-o odaie friguroasă, iar ea a răcit în iarna asta şi tuşeşte într-aşa un hal, că scuipă deja sânge. Avem trei copii mici şi Katerina Ivanovna munceşte din zori şi până-n noapte, frecând, spălând şi îngrijind de copii, că-i învăţată cu curăţenia de-acasă de la ea. Dar e slabă de piept şi ameninţată de oftică, iar eu simt asta. Parcă nu simt? Cu cât beau mai mult, cu atât simt mai tare. De asta şi beau, caut înţelegere şi sentiment în băutură... Beau fiindcă vreau să sufăr cât se poate mai rău!

Cuprins parcă de disperare, îşi lăsă capul pe masă.

— Tinere, urmă îndreptându-se iar, citesc pe chipul dumneavoastră

o oarecare durere. De cum aţi intrat am citit-o, de asta am şi intrat imediat în vorbă. Dacă vă spun povestea vieţii mele, n-o fac pentru a fi de râsul acestor trântori, care oricum ştiu totul, ci fiindcă vreau să am de-a face cu un om sensibil şi instruit. Aflaţi aşadar că soţia mea a fost educată într-un pension de gubernie pentru fete de nobili, iar la absolvire a dansat cu şalul în faţa guvernatorului şi a altor cinuri înalte, pentru asta a primit o medalie de aur şi o diplomă de merit. Medalia... eh, medalia am vândut-o... încă de mult... mda... diploma o are şi acum, în lădiţa ei, i-a arătat-o chiar zilele trecute gazdei. Cu gazda asta se ciondăneşte tot timpul, dar a vrut să se mândrească şi ea în faţa cuiva şi să mai vorbească de zilele fericite de odinioară. N-o condamn, n-o condamn deloc, că atât i-a rămas, amintirile, de rest s-a ales praful! Da, da, e o doamnă cu o fire iute, mândră şi de neclintit. Spală singură podelele, mănâncă pâine neagră, însă nu îngăduie să fie tratată necuviincios. De asta nici n-a vrut să treacă cu vederea bădărănia domnului Lebeziatnikov, iar când domnul în chestiune a bătut-o măr din cauza asta, a căzut la pat, nu atât din pricina loviturilor, cât a ofensei. Am luat-o văduvă cu trei copii, unul mai mic ca altul. Cu primul soţ s-a măritat din dragoste, era ofiţer de infanterie, şi a fugit cu el din casa părintească. Şi-a iubit mult soţul, dar el a dat în patima jocului de cărţi, a ajuns să fie dat în judecată şi de-aici i s-a şi tras moartea. Spre sfârşit o bătea; iar ea, chit că nu se lăsa, ştiu sigur, din documente, are şi acum lacrimi în ochi când îşi aminteşte de el, şi mie-mi scoate ochii cu el, însă eu mă bucur, mă bucur, lasă, măcar să-şi închipuie că a fost fericită... A lăsat-o cu trei copii mici, într-o gubernie îndepărtată şi sălbatică, în care mă aflam şi eu pe-atunci; trăiau într-aşa o sărăcie lucie, că eu, deşi am văzut multe la viaţa mea, nici n-o pot descrie. Rudele au lăsat-o toate în părăsire. Dar era şi mândră, din cale-afară de mândră... Atunci, stimate domn, atunci eu, văduv ca şi ea, cu o fată de paisprezece ani rămasă de la prima soţie, m-am oferit s-o iau în căsătorie, căci nu puteam îndura să văd atâta suferinţă. Vă puteţi da seama în ce hal de mizerie ajunsese, dacă ea, o femeie cultă, educată, dintr-o familie bună, s-a învoit să mă ia de bărbat! Dar m-a luat! Plângând, plângând în hohote şi frângându-şi mâinile, m-a luat! Fiindcă n-avea unde să se ducă. Înţelegeţi, înţelegeţi dumneavoastră, stimate domn, ce-nseamnă să nu mai ai unde să te duci? Nu, nu puteţi înţelege încă... Un an de zile mi-am îndeplinit îndatoririle cu sfinţenie şi nu m-am atins de asta (împinse cu degetul cinzeaca), fiindcă nu sunt lipsit de simţire. Dar de plăcut, tot nu m-a plăcut; apoi am rămas şi fără slujbă, nu din vina mea, ci din pricină că s-au schimbat statele, iar atunci m-am apucat din nou de băut!... Cam cu un an şi jumătate în urmă am ajuns şi noi, după o mulţime de peregrinări şi de necazuri, în această capitală măreaţă şi împodobită cu atâtea monumente.

Aici mi-am găsit un post.... Dar de bine ce l-am găsit, l-am şi pierdut. Înţelegeţi? De data asta l-am pierdut din vina mea, mi-a făcut festa firea mea... Acum locuim într-un cotlon, la o gazdă, Amalia Fiodorovna Lieppewehsel, dar cu ce trăim şi cu ce plătim, n-aş şti să spun. Mai stau şi alţii acolo, nu numai noi... casa asta e un iad, ce mai... cel mai respingător... hm... da... Între timp a crescut şi copila mea din prima căsătorie şi ce a trebuit să îndure de la mamă-sa vitregă, nici nu mai spun. O fi ea, Katerina Ivanovna, foarte mărinimoasă, însă e o doamnă iute din fire şi irascibilă, imediat te pune la punct... Daa! Ei, dar n-are rost să mai vorbesc despre asta! Educaţie, după cum vă puteţi închipui, Sonia n-a primit. Am încercat, acum vreo patru ani, s-o învăţ eu geografia şi istoria lumii, însă cum nu eram nici eu tare la materiile astea şi nici nu aveam manuale ca lumea, doar nişte cărţulii... hm... ei bine, acum nu mai avem nici cărţuliile alea, cu asta s-a isprăvit toată învăţătura. La Cirus al Persiei ne-am oprit. Pe urmă, când a ajuns deja la maturitate, a mai citit nişte cărţi romantice, iar de curând, cu ajutorul domnului Lebeziatnikov, *Fiziologia* de Lewes. Binevoiţi s-o cunoaşteţi? A citit-o cu mare interes, chiar ne-a mai spus şi nouă câte ceva, însă asta îi e toată instrucţia. Acum, stimate domn, îndrăznesc să vă pun o întrebare personală: cât poate să câştige, după părerea dumneavoastră, o fată săracă, dar cinstită, prin muncă onestă?... Nici cinşpe copeici pe zi, domnule, nu câştigă dacă e cinstită şi nu are talente deosebite, chiar dacă se speteşte! Pe deasupra, consilierul de stat Klopstock, Ivan Ivanovici – aţi binevoit să auziţi de dânsul? –, nu numai că nu i-a dat nici acum banii pentru jumătatea de duzină de cămăşi de olandă pe care i le-a lucrat, dar a mai şi gonit-o, după ce a ocărât-o, a bătut din picior la ea şi a numit-o într-un fel, necuviincios, fiindcă, chipurile, la o cămaşă i-a greşit măsura la gât şi i l-a pus strâmb. Şi-acasă copilaşi-s flămânzi... Iar Katerina Ivanovna umblă prin odaie frângându-şi mâinile şi-i apar pete roşii pe obraji, cum e întotdeauna la boala asta: „Stai la noi, zice, ca o trântoriţă, mănânci şi bei şi te bucuri de căldură“, dar ce mâncat şi ce băut e ăla, când nici măcar copilaşii nu văd câte trei zile-n şir o coajă de pâine! Eu zăceam... ce mai, asta e, zăceam beat mort, şi numai ce-o aud pe Sonia mea (e o copilă blândă, cu glăscior sfios... bălaie, cu feţişoara mereu palidă, slăbuţă) spunând: „Atunci, Katerina Ivanovna, poate trebuie să mă duc să fac treaba aceea?“. Daria Franţovna, o femeie pusă pe rele şi bine cunoscută de poliţie, se interesase în vreo trei rânduri de ea prin gazda noastră. „Ei, ce să spun! îi răspunde Katerina Ivanovna în zeflemea. Ce tot o păzeşti atât? Halal comoară!“ Dar n-o învinuiţi, stimate domn, n-o învinuiţi! Nu avea judecata zdravănă când a zis asta, o dăduseră peste cap boala şi plânsetele copiilor nemâncaţi, a zis-o mai mult ca să o jignească decât în sensul direct al

cuvintelor... Că aşa-i firea Katerinei Ivanovna, cum încep să plângă copilaşii, chiar şi de foame, îi bate. Dar ce văd, pe la ora şase, Sonecika s-a sculat, şi-a pus brobojoara, şi-a îmbrăcat hăinuţa şi a plecat, iar la nouă s-a întors. Cum a intrat, s-a dus direct la Katerina Ivanovna şi a pus fără nici o vorbă pe masă, în faţa ei, treizeci de ruble. N-a scos un cuvinţel, n-a aruncat nici o privire măcar, a luat doar broboada noastră verde, una mare din *drap de dames* (pe care o folosim cu toţii), şi-a acoperit capul şi chipul, şi s-a pus în pat cu faţa la perete; doar umerii şi trupuşorul îi tresăltau întruna... Iar eu zăceam, ca şi deunăzi, în aceeaşi stare... Am văzut atunci, tinere domn, am văzut cum Katerina Ivanovna, tot fără o vorbă, s-a apropiat de pătuţul Sonecikăi şi toată seara a stat îngenuncheată acolo sărutându-i picioarele, nu voia să se mai ridice, iar pe urmă au adormit amândouă îmbrăţişate... amândouă... amândouă... daa... iar eu zăceam beat criţă.

Marmeladov tăcu dintr-odată, rămas parcă fără grai. Apoi îşi turnă grăbit de băut, goli paharul şi îşi drese glasul.

— De-atunci, domnul meu, continuă după o scurtă pauză, de-atunci, printr-o întâmplare nenorocită şi pentru că nişte persoane răuvoitoare au umblat cu vorba – iar aici şi-a adus contribuţia şi Daria Franţovna, fiindcă nu i se arătase, chipurile, respectul cuvenit –, de-atunci fiica mea, Sofia Semionovna, a trebuit să-şi scoată condicuţă şi nici n-a mai putut să locuiască la noi. Că nici gazda, Amalia Fiodorovna, n-a vrut s-o îngăduie (chit că înainte îi dăduse apă la moară Dariei Franţovna), dar nici domnul Lebeziatnikov... mda... Din pricina Soniei i s-a şi întâmplat povestea aia cu Katerina Ivanovna. La început alerga chiar el după Sonecika, iar apoi l-a apucat deodată ambiţia: „Cum adică, să locuiesc eu, un om instruit, în aceeaşi casă cu una din astea?“. Dar Katerina Ivanovna nu i-a permis, s-a repezit la el... ei, şi asta a fost... Acum, Sonecika vine pe la noi mai mult seara, îi mai dă o mână de ajutor Katerinei Ivanovna, ne-ajută să ne mai cârpim cu banii... Stă la croitorul Kapernaumov, a luat o cameră cu chirie la el. Kapernaumov e şchiop şi bâlbâit, iar familia lui care creşte întruna tot bâlbâită e. Nevastă-sa e şi ea bâlbâită... Stau cu toţii într-o cameră, dar Sonia are odaia ei, despărţită printr-un perete... Hm, da... După ce că sunt aşa de săraci, mai sunt şi bâlbâiţi... da... Apoi, într-o dimineaţă, m-am sculat, mi-am pus zdrenţele pe mine, mi-am ridicat braţele spre cer şi am plecat la Excelenţa Sa Ivan Afanasievici, binevoiţi să-l cunoaşteţi? Nu? Apăi e pâinea lui Dumnezeu, să ştiţi! Ceară e... ceară înaintea bunului Dumnezeu, precum ceara se topeşte! I-au dat şi lacrimile, după ce a binevoit să mă asculte până la capăt. „Ei, a zis, Marmeladov, mi-ai înşelat deja o dată aşteptările... Te mai iau o dată pe răspunderea mea personală, aşa a zis, ţine minte, a zis, hai, du-te!“ I-am sărutat praful de pe cizme, doar în gând, că n-

ar fi îngăduit el una ca asta de-adevărat, o persoană de rangul lui, cu idei noi şi culte despre ce-i ăla stat. Când m-am întors acasă şi-am anunţat că sunt primit iarăşi la slujbă şi-o să am iarăşi leafă, Dumnezeule, ce-a putut să fie atunci...!

Marmeladov se opri din nou, pradă unei emoţii puternice. În clipa aceea apăru din stradă o ceată de cheflii, deja beţi, iar la intrare se făcură auzite o flaşnetă tocmită şi un glăscior dogit de copil de şapte ani, care cânta *Cătunul*. Se stârni larmă. Crâşmarul şi slugile se duseră să-i servească pe nou-veniţi. Marmeladov, fără să le dea nici o atenţie, îşi reluă povestirea. Părea să-l fi ajuns deja băutura, dar cu cât se afuma mai tare, cu atât era mai dornic de vorbă. Amintirea recentei izbânzi cu slujba părea să-l însufleţească şi chiar făcea să i se lumineze chipul. Raskolnikov asculta cu atenţie.

— Asta a fost, domnul meu, acum cinci săptămâni. Da... De cum au aflat Katerina Ivanovna şi Sonecika vestea asta, Doamne, m-am simţit în al nouălea cer, ce mai. De unde zăceam ca o vită şi auzeam doar ocări, acuma mergeau în vârful picioarelor şi-i potoleau întruna pe copii: „Semion Zaharâci e obosit de la serviciu, se odihneşte, şşş!“. Mă tratau cu cafea înainte să plec la slujbă, cu frişcă! S-au apucat să cumpere frişcă adevărată, vă-nchipuiţi! Şi de unde-or fi încropit unsprezece ruble şi cincizeci de copeici pentru nişte haine cum se cuvine, e de neînţeles. Da, cizme, plastroane de percal, din cele mai bune, mundir, şi toate pe unşpe’ ruble jumate şi în cea mai bună stare. Vin acasă după prima zi de slujbă şi ce-mi văd ochii: Katerina Ivanovna pregătise două feluri, supă şi carne sărată cu hrean, ceva ce nu pomeniserăm în viaţa noastră. Ea, care n-avea barem o rochie, acuma ziceai că e gata de vizită, se gătise cu te miri ce, cum au ele talentul să facă totul din nimic: se piaptănă, îşi pune un guleraş curat aici, nişte manşetuţe colo, şi poftim, parcă-i alta, mai tânără şi mai frumoasă. Sonecika, porumbiţa mea, ne mai ajuta doar cu bani, că acuma, zice, nu se cuvine să trec prea des pe la voi o vreme, o să vin doar seara, să nu mă vadă nimeni. Auziţi dumneavoastră! Mă duc să trag un pui de somn într-o după-amiază şi ce credeţi? Katerina Ivanovna nu s-a mai putut abţine să-mi spună: acum o săptămână se certase cu gazda, Amalia Fiodorovna, la cuţite, şi-acuma o poftise la o ceaşcă de cafea. Două ceasuri au stat la taclale pe şoptite: „Acum Semion Zaharâci are slujbă, a zis ea, şi primeşte leafă; s-a dus chiar el la Excelenţa Sa, iar Excelenţa Sa a ieşit în persoană şi le-a poruncit tuturor să aştepte, apoi l-a luat de braţ pe Semion Zaharâci şi l-a condus, pe lângă toţi, la el în cabinet“. Auziţi dumneavoastră? „Bineînţeles, a zis el, Semion Zaharâci, eu nu ţi-am uitat meritele şi, chiar dacă nu te-ai dezbărat de neserioasa dumitale slăbiciune, pentru că ai făgăduit, ca să nu

mai spun că fără dumneata nici nu mergeau treburile (auziţi dumneavoastră!), mă bizui pe cuvântul dumitale nobil“, adică ea, ca să vă spun, s-a apucat să scornească toate astea, dar nu că i-a venit aşa, doar ca să se laude, nu, ea crede tot, îşi alină necazurile cu scorneli, Doamne Dumnezeule! Şi n-o condamn, nu, pentru asta n-o condamn!... Acum şase zile, când i-am adus prima leafă până la ultimul bănuţ – douăzeci şi trei de ruble şi patruzeci de copeici –, mi-a spus „drăguţule“: „Un drăguţ, asta eşti!“, a zis. Asta când eram doar noi doi, înţelegeţi? Şi ce poţi să vezi la mine, ce soţ grozav sunt eu? Dar ea m-a ciupit de obraz. „Un scump, asta eşti!“, a zis.

Marmeladov se opri, dădu parcă să zâmbească, dar bărbia începu brusc să-i tremure. Se stăpâni însă. Cârciuma, omul acela cu înfăţişare decrepită, cu cele cinci nopţi ale lui pe şlepurile cu fân, cu cinzeaca şi, peste toate, cu dragostea aceea bolnăvicioasă pentru soţia şi familia lui, îl năuciseră pe ascultătorul său. Raskolnikov asculta încordat, dar încerca o senzaţie nefirească. Îi era necaz că venise aici.

— Stimate domn, stimate domn! exclamă Marmeladov venindu-şi în fire. O, domnul meu, poate că toate astea vi se par ridicole, ca şi celorlalţi, şi vă tulbur cu toate amănuntele astea nenorocite ale vieţii mele domestice, dar pentru mine nu sunt de râs! Fiindcă eu le simt pe toate pe pielea mea... Şi toată ziua aceea ruptă din rai a vieţii mele, toată seara aceea mi le-am petrecut lăsându-mi gândul să zboare la cum o să le aranjez pe toate, cum o să le iau hăinuţe copiilor, cum o să-i asigur ei liniştea, cum o s-o scap pe singura mea fiică de ruşine şi o s-o aduc înapoi în sânul familiei... Şi la multe altele... Fiindcă, domnule, asta nu-i oprit. Ei bine, domnul meu (Marmeladov tresări brusc, înălţă capul şi se uită ţintă la ascultătorul său), ei bine, a doua zi după toate visurile astea (vasăzică, exact acum cinci zile), spre seară, prin tot felul de tertipuri şi înşelăciuni, ca un hoţ, i-am furat Katerinei Ivanovna cheia de la cufărul ei, am luat ce rămăsese din leafa pe care i-o dădusem, nici nu mai ştiu cât, şi poftim, uitaţi-vă la mine, asta-i tot! E a cincea zi de când n-am mai dat pe-acasă şi ele mă caută, cu slujba s-a zis, mundirul l-am lăsat în crâşma de la Podul egiptean, în schimbul costumaţiei ăsteia... şi totul s-a dus de râpă!

Marmeladov se plesni cu pumnul peste frunte, îşi încleştă dinţii, închise ochii şi se lăsă greu cu cotul pe masă. Dar într-o clipă chipul i se transformă şi, arborând un aer şiret şi cumva obraznic, se uită la Raskolnikov, izbucni în râs şi spuse:

— Astăzi am fost la Sonia, m-am dus să-i cer bani de băut, să mă dreg de mahmureală! He-he-he!

— Să nu zici că ţi-a dat! strigă unul dintre nou-veniţi, pornindu-se

să râdă cât îl ţinea gura.

— Păi, cinzeaca asta e luată chiar din banii ei, zise Marmeladov adresându-i-se numai lui Raskolnikov. Mi-a dat treizeci de copeici, cu mâna ei, ultimele, am văzut cu ochii mei că doar atât avea... Nimic n-a spus, doar s-a uitat la mine, fără o vorbă... Nu cum te-ai uita pe pământ, ci ca acolo sus... unde omul e compătimit, e plâns, dar nu i se reproşează nimic, nu! Parcă e şi mai dureros, e mai dureros când nu ţi se reproşează nimic! Treizeci de copeici, da. Măcar că acum are şi ea nevoie de ele, nu? Dumneavoastră ce credeţi, dragă domnule? Acum trebuie să aibă grijă să fie curată. Iar curăţenia asta, care nu-i ca toate, costă bani, înţelegeţi? Înţelegeţi? Ei, iar eu, uite, tatăl ei bun, i-am luat astea treizeci de copeici ca să mă dreg, ca să le beau! Le-am şi băut!... Păi cine să aibă milă de unul ca mine? Ai? Dumneavoastră, domnule, vă e milă de mine, da sau nu? Spuneţi, domnule, da sau nu? He-he-he!

Dădu să-şi toarne în pahar, dar nu mai avu ce. Cinzeaca era goală.

— Şi de ce i-ar fi milă de tine? îi strigă crâşmarul, care se nimerise iar prin preajmă.

Izbucniră din nou râsete şi chiar înjurături. Râdeau şi înjurau nu numai cei care ascultaseră, ci şi cei care nu ascultaseră, doar la vederea mutrei fostului funcţionar.

— Milă! De ce i-ar fi milă de mine? răcni deodată Marmeladov, sculându-se în picioare şi întinzând un braţ înainte, vădit inspirat, de parcă atât aşteptase. De ce i-ar fi milă de mine, zici? Da, eu nu merit milă! Eu trebuie să fiu răstignit, răstignit pe cruce, nu compătimit! Dar răstigneşte, judecătorule, răstigneşte, iar după ce răstigneşti, ai milă! Atunci o să vin singur la tine să mă răstigneşti, că nu de veselie beau, ci de durere şi lacrimi!... Crezi oare, crâşmarule, că mi-a plăcut cinzeaca ta? Durere, durere, asta caut eu pe fundul paharului, durere şi lacrimi, am gustat din ele şi sunt osândit; iar milă de noi are numai cel care a avut milă de toţi şi a înţeles tot, El este singurul nostru judecător. O să vină în ziua judecăţii şi o să întrebe: „Unde este fiica aceea care s-a jertfit pentru o mamă vitregă rea şi pentru copilaşii nevârstnici ai altora? Unde este fiica aceea care nu s-a îngrozit de tatăl ei pământesc, un beţiv nemernic, şi i-a arătat milă?“. Şi o să spună: „Vino! Te-am iertat o dată... Iertate îţi sunt şi acum păcatele, căci ai iubit mult...“ Şi o s-o ierte pe Sonia mea, o s-o ierte, ştiu că o s-o ierte... Aşa am simţit în inima mea mai deunăzi, când m-am dus la ea! Pe toţi o să-i judece şi o să-i ierte, şi pe cei buni, şi pe cei răi, şi pe cei înţelepţi, şi pe cei smeriţi... Iar când va sfârşi cu toţi, atunci va grăi către noi: „Haideţi, va spune, apropiaţi-vă şi voi! Haideţi, beţivilor, haideţi neisprăviţilor, haideţi neruşinaţilor!“. Atunci ne vom duce cu toţii, fără să ne ruşinăm, şi vom sta

dinaintea Lui. Şi El va spune: „Nişte porci, asta sunteţi! Fiara v-a dat chipul ei şi şi-a pus pecetea asupra voastră; dar apropiaţi-vă şi voi!“. Atunci or să spună cei înţelepţi, cei învăţaţi: „Doamne, de ce-i primeşti pe ăştia?“. Şi El va răspunde: „Îi primesc, înţelepţilor, îi primesc, învăţaţilor, fiindcă nici unul dintre ei nu s-a socotit vrednic de asta...“ Şi îşi va întinde braţele către noi... iar noi vom cădea dinaintea Lui... şi vom plânge... şi vom înţelege tot! Atunci vom înţelege tot!... Toţi vor înţelege... şi Katerina Ivanovna... şi ea o să-nţeleagă... Doamne, vie împărăţia Ta!

Se lăsă pe laviţă, istovit şi sleit, fără să se uite la nimeni, uitând parcă tot ce era în jur şi adâncindu-se în gânduri. Vorbele lui avură un oarecare efect: pentru o clipă se făcu tăcere, dar pe urmă se porniră din nou râsetele şi ocările:

— A zis-o!

— Vorbeşte gura fără el!

— Conţopist, ce mai!

Şi aşa mai departe.

— Haidem, domnule, spuse deodată Marmeladov, ridicând capul şi adresându-i-se lui Raskolnikov, poate mă duceţi şi pe mine la casa lui Kosel, în curte. E timpul să mă-ntorc... la Katerina Ivanovna.

Raskolnikov voia de mult să plece şi se gândise deja să-l ajute. Marmeladov se dovedi a fi mult mai puţin bun de picioare decât de gură şi se sprijini cu toată greutatea de el. Nu aveau de mers decât două-trei sute de paşi. Pe măsură ce se apropiau de casă, agitaţia şi frica puneau tot mai mult stăpânire pe omul acela beat.

— Nu de Katerina Ivanovna mi-e mie frică acum, bălmăji el pradă neliniştii, şi nici c-o să mă ia de păr. Ce păr, asta-i nimic! Vă spun eu! Ar fi chiar mai bine dacă m-ar lua de păr, nu de asta mi-e mie frică... de ochii ei mi-e frică... da... de ochi... Şi de petele roşii de pe obrajii ei mi-e frică... şi de respiraţia ei... Ai văzut vreodată cum respiră bolnavii... când sunt furioşi? Şi de plânsetele copiilor mi-e frică... Dacă Sonia nu le-a dat de mâncare... chiar nu ştiu, nu ştiu ce s-a întâmplat! Dar de bătăi nu mi-e frică... Aflaţi, domnule, că pentru mine bătăile astea nu sunt un chin şi nu mă dor, chiar am o mulţumire... Nici n-aş putea fără ele. E mai bine aşa. Las’ să mă bată, să-şi descarce sufletul... e mai bine. Iacătă şi casa, casa lui Kosel. Lăcătuşul ăla neamţ, bogat... Haidem!

Intrară în curte şi urcară până la catul al patrulea. Cu cât urcai mai sus, cu atât era mai întuneric pe scară. Era aproape unsprezece şi, deşi în acea perioadă a anului la Petersburg nu este noapte adevărată, partea de sus a scării era cufundată în beznă.

Uşiţa afumată din capul scării, de la ultimul cat, era deschisă. Un

muc de lumânare lumina camera peste poate de mizeră, lungă de vreo zece paşi; puteai s-o cuprinzi toată dintr-o privire de la intrare. Totul era aruncat claie peste grămadă, mai ales bulendre de-ale copiilor. În fund, într-un colţ, era întins un cearşaf numai găuri, după care se afla probabil patul. În cameră nu se găseau decât două scaune şi un divan nenorocit, cu o muşama pe el, iar în faţa lui – o masă veche de bucătărie, din lemn de brad nevopsit, neacoperită cu nimic. Pe un colţ al mesei, într-un sfeşnic de fier, stătea mucul gata să se stingă al unei lumânări de seu. Familia lui Marmeladov părea să locuiască într-o cameră a ei, nu în cotlonul acela, dar odaia lor era una de trecere. Uşa ce dădea spre celelalte încăperi, sau cuşti, în care era împărţit apartamentul Amaliei Lieppewehsel stătea întredeschisă. De dincolo răzbătea larmă – ţipete şi hohote de râs. Se pare că se jucau cărţi şi se bea ceai. La răstimpuri se făceau auzite cele mai slobode cuvinte.

Raskolnikov o recunoscu imediat pe Katerina Ivanovna. Era o femeie înfiorător de slabă, fină, destul de înaltă şi de zveltă, cu un păr şaten încă splendid şi cu obrajii acoperiţi într-adevăr de pete roşii. Umbla înainte şi-napoi prin odaia aceea mică, cu braţele strânse la piept, cu buzele uscate şi respirând întretăiat. Ochii îi luceau febril, dar privirea lor era tăioasă şi încremenită, iar în lumina tremurătoare a mucului de lumânare ce stătea să se stingă, chipul ei ofticos, agitat, avea ceva nefiresc. Raskolnikov îi dădu cam treizeci de ani şi se gândi că, într-adevăr, nu era de nasul lui Marmeladov. Katerina Ivanovna nu-i văzuse şi nici nu-i auzise. Părea adâncită în gânduri, surdă şi oarbă la tot ce se întâmpla. În cameră era un aer înăbuşitor, dar ea nu deschidea geamul; de pe scară venea un miros urât, dar uşa stătea deschisă; din camerele dinăuntru intrau pe cealaltă uşă, deschisă şi ea, valuri de fum de tutun care o făceau să tuşească, dar nu închidea uşa. Copilul cel mic, o fetiţă de şase ani, dormea pe podea, mai degrabă stând în fund, ghemuită şi cu capul sprijinit de divan. Băieţelul, mai mare cu un an, tremura tot într-un colţ şi plângea. Pesemne tocmai fusese bătut. Fetiţa cea mare, de vreo nouă ani, înăltuţă şi subţirică întocmai ca un chibrit, într-o cămăşuţă ruptă toată şi cu o pelerină veche din postav, care-i rămăsese mică de vreo doi ani şi abia dacă-i ajungea până la genunchi, aruncată peste umerii goi, stătea lângă frăţiorul ei, în colţ, cu un braţ lung şi uscat petrecut pe după gâtul lui. Încerca să-l aline, şoptindu-i întruna ceva ca să nu înceapă iar să scâncească, şi în acelaşi timp o urmărea pe maică-sa cu ochii ei întunecaţi, imenşi, care păreau şi mai mari pe feţişoara ei jigărită şi speriată. Marmeladov, fără să treacă pragul camerei, îngenunchease chiar în uşă şi îl împingea pe Raskolnikov în faţă. Femeia, văzând un necunoscut, se opri năucă dinaintea lui, dar se dezmetici într-o clipă şi păru să se întrebe: „Ăsta ce-o fi căutând aici?“. Însă probabil îşi închipui imediat că

trecea prin camera lor ca să ajungă în cea de alături. De îndată ce-şi închipui asta, nu-i mai dădu nici o atenţie, se îndreptă spre uşa de la scară ca s-o închidă şi, brusc, scoase un ţipăt când îşi văzu soţul stând în genunchi în prag.

— A! strigă scoasă din minţi. Te-ai întors, ocnaşule, monstru ce eşti!... Dar banii unde sunt? Ce ai în buzunar, ia să văd! Dar astea nu-s hainele tale! Unde-ţi sunt hainele? Unde-s banii? Spune!

Se năpusti la el să-l caute. Marmeladov desfăcu imediat braţele în lături, ascultător şi supus, ca să-i poată scotoci mai uşor prin buzunare. Dar de bani, nici urmă.

— Unde-s banii? strigă ea. O, Dumnezeule, i-o fi băut pe toţi! Doar mai rămăseseră douăsprezece ruble în cufăr!...

Brusc, ca turbată, îl înşfăcă de păr şi îl trase înăuntru. Marmeladov o ajuta, târându-se spăsit în genunchi după ea.

— Asta-mi dă mulţumire! Nu mă doare, îmi dă mulţumire, sti-mate domn! striga târât de păr şi chiar izbit cu fruntea de podea.

Copila care dormea pe jos se trezi şi se porni să plângă. Băieţelul din colţ nu se mai putu stăpâni, începu să tremure, să ţipe şi se aruncă în braţele surorii lui cuprins de o spaimă cumplită, aproape într-o criză convulsivă. Fetiţa cea mare tremura ca varga.

— A băut tot, tot a băut! ţipa disperată sărmana femeie. Iar astea nu-s hainele lui! Sunt lihniţi de foame, lihniţi de foame sunt! (Frângându-şi mâinile, arăta spre copii.) O, blestemată viaţă! Şi dumitale, dumitale nu ţi-e ruşine – se repezi deodată spre Raskolnikov – să vii de la cârciumă! Ai băut cu el, nu-i aşa? Ai băut şi tu cu el! Afară!

Tânărul, tăcând mâlc, se grăbi să plece. Între timp uşa din fund se deschisese larg şi din pragul ei priveau câţiva curioşi. Capete ce râdeau obraznic, cu ţigări şi lulele în gură, acoperite cu tichii, îşi întindeau gâturile. Mai încolo se zăreau câteva siluete cu halate larg desfăcute, lăsând să se vadă o îmbrăcăminte necuviincios de sumară, unele cu cărţi de joc în mâini. Făcură mare haz când Marmeladov, târât de păr, strigă că asta îi dă mulţumire. Începură chiar să păşească în cameră; în cele din urmă, se auzi o voce stridentă, care nu prevestea nimic bun: Amalia Lieppewehsel în persoană îşi croia drum printre ei ca să facă ordine cum ştia ea şi să o sperie pentru a suta oară pe nenorocita femeie, poruncindu-i cu tot felul de ocări să părăsească chiar mâine apartamentul. Pe când ieşea, Raskolnikov mai apucă să vâre o mână în buzunar şi, găsind cei câţiva gologani de aramă rămaşi de la rubla schimbată la cârciumă, îi puse pe furiş pe pervazul ferestrei. Pe urmă, când era deja pe scară, îi păru rău şi se gândi să se întoarcă.

„Poftim ce prostie am făcut, se gândi, doar ei o au pe Sonia, în timp

ce mie-mi crapă buza." Însă dându-şi seama că nu mai avea cum să-i ia înapoi, flutură din mână şi o luă spre casă. „Dar şi Sonia are nevoie de pomezi, îşi continuă gândul mergând pe stradă şi pufnind sarcastic, curăţenia asta costă bani... Mda! Dar poate că Sonecika nu scoate nici un ban astăzi, că nici aici nu se merge la sigur, e ca şi cu vânătorii de fiare sălbatice sau cu căutătorii de aur... şi-atunci poate că mâine ar fi cu toţii în pom fără banii mei... Vai de tine, Sonia! Halal sursă au reuşit să-şi găsească! Şi se folosesc de ea! Că doar o folosesc deja. Şi s-au obişnuit. Au plâns şi s-au obişnuit. Cu orice se obişnuieşte ticălosul de om!"

Căzu pe gânduri.

— Ei, dar dacă mă înşel? exclamă deodată fără să vrea. Dacă omul nu-i de fapt *ticălos*, omul în genere, întreg neamul omenesc adică, înseamnă că tot restul sunt doar prejudecăţi care bagă frica în tine şi că nu există nici un fel de opreliște. Da, aşa trebuie să fie!...

~ III ~

A doua zi se trezi târziu, după un somn agitat, care nu îl întremă. Se sculă plin de fiere, iritat, duşmănos şi îşi privi cu ură cămăruţa. Era o chiţimie de vreo şase paşi în lungime, arătând cum nu se poate mai jalnic cu tapetul ei îngălbenit, plin de praf şi desprins aproape peste tot de pe pereţi, şi atât de scundă, încât numai plăcut nu i-ar fi fost cuiva mai înăltuţ, căci s-ar fi temut întruna să nu dea cu capul de tavan. Mobila se potrivea cu odaia: trei scaune vechi, destul de stricate, o masă vopsită într-un colţ, cu câteva cărţi şi caiete pe ea; praful care le acoperea arăta că nimeni nu mai pusese de mult mâna pe ele; şi, în fine, un divan mare, mătăhălos, ce ocupa aproape tot peretele şi jumătate din lăţimea întregii camere, îmbrăcat cândva în stambă, dar acum zdrenţuit, care-i servea lui Raskolnikov drept pat. De multe ori dormea pe el aşa cum se găsea, fără să se mai dezbrace, fără să aştearnă nimic, acoperit cu paltonul lui vechi şi jerpelit de student, doar pe o pernuţă sub care punea toată lenjeria de corp pe care o avea, curată ori purtată, ca să mai înalţe căpătâiul. În faţa divanului se afla o măsuţă.

Mai jos şi mai rău de-atât ar fi fost greu de ajuns, dar pentru Raskolnikov era chiar bine în actuala sa stare de spirit. Fugise cât putuse de toţi, trăind retras ca o broască-ţestoasă în carapacea ei, şi până şi vederea slujnicei care, trebuind să-l servească, intra din când în când în odaie, îl umplea de fiere şi îl făcea să se crispeze tot. E ceea ce se întâmplă cu unii monomani prea concentraţi asupra unui lucru. Gazda îl tăiase deja de două săptămâni de la masă, dar lui nici nu-i trecea prin minte să se ducă şi să se lămurească cu ea, deşi stătea nemâncat. Nastasia, bucătăreasa şi singura slujnică pe care o avea gazda, era într-un fel bucuroasă de actuala stare de spirit a chiriaşului şi încetase cu totul să mai deretice şi să mai mături în camera lui, abia dacă punea mâna pe mătură o dată pe săptămână, iar atunci dacă se nimerea pe-acolo. Ea îl şi sculase din somn acum.

— Scoală, de ce dormi? strigă stând lângă patul lui. E ceasul zece! Ţi-am adus un ceai. Vrei o ceaşcă? Nu vezi că te-ai jigărit?

Chiriaşul deschise ochii, tresări şi o recunoscu.

— Ce ceai, de la gazdă? întrebă înălţându-se puţin de tot pe sofa cu o figură bolnavă.

— Ce gazdă!

Îi puse în faţă ceainicul ei crăpat, care nu mai era plin, şi două bucăţele galbene de zahăr.

— Uite, Nastasia, zise el scotocind prin buzunar (că dormise

îmbrăcat) şi scoţând nişte mărunţiş de aramă, te rog, dă fuga şi cumpără-mi o franzelă. Ia şi de la mezelărie puţin salam, din cel mai ieftin.

— Franzela ţi-o aduc numaidecât, da' nu vrei nişte borş în loc de salam? Borş bun, de ieri, ţi-am pus deoparte de când l-am făcut, da' ai venit târziu. E gustos.

După ce-i aduse borşul şi Raskolnikov se apucă să mănânce, Nastasia se aşeză alături de el şi începu să sporovăiască. Era de la ţară şi guralivă foc.

— Praskovia Pavlovna vrea să se plângă de tine la poliţie, zise.

El făcu o strâmbătură.

— La poliţie? Da' ce vrea?

— Păi, nici nu-i plăteşti şi nici nu te muţi. Doar ştii ce vrea.

— Fir-ar să fie, asta mai lipsea, bombăni el scrâşnind din dinţi, nu, nici că se putea să pice mai prost... E o neghioabă, adăugă cu voce tare. Chiar azi mă duc să vorbesc cu ea.

— O fi ea neghioabă, ca şi mine, dar tu, deşteptule, care zaci ca un sac, pe tine nu te vezi? Ziceai că înainte te duceai să dai lecţii la copii, acu' de ce nu mai faci nimic?

— Ba fac..., răspunse Raskolnikov tăios şi parcă în scârbă.

— Şi ce faci?

— O muncă.

— Ce muncă?

— Gândesc, răspunse el serios, după o scurtă tăcere.

Nastasia se puse pe râs. Era de felul ei o fire veselă şi, când o făceai să râdă, râdea pe-nfundate, clătinându-se şi săltând din tot trupul, până i se făcea rău.

— Şi-ai gândit de multe parale? reuşi în cele din urmă să îngaime.

— Fără cizme în picioare nu pot să dau lecţii la copii. Dar scuip pe toate astea.

— Nu scuipa în puţ, că s-ar putea să bei din el.

— Pentru lecţii date la copii nu iei mai nimic. Ce să faci cu câteva copeici? continuă el fără nici un chef, răspunzând parcă propriilor gânduri.

— Păi, vrei să faci avere dintr-odată?

El se uită la ea ciudat.

— Da, dintr-odată, răspunse răspicat după o clipă de tăcere.

— Apăi, ia-o mai moale, că mă sperii! Urât te mai uiţi. Mă mai duc ori ba după franzelă?

— Cum vrei.

— Na, c-am uitat! Aseară, când nu erai aici, ţi-a venit o scrisoare.

— Scrisoare? Mie! De la cine?

— De la cine, nu ştiu. Da' i-am dat poştaşului trei copeici de la mine. Mi le dai înapoi, nu?

— Adu-mi odată scrisoarea, pentru numele lui Dumnezeu, adu-mi-o! strigă Raskolnikov tulburat la culme. Dumnezeule mare!

Un minut mai târziu apăru şi scrisoarea. Da, era de la mama lui, din gubernia R. De îndată ce o luă, păli. Trecuse ceva vreme de când nu mai primise nici o scrisoare, dar acum mai era ceva care făcu să i se strângă inima.

— Nastasia, du-te, pentru numele lui Dumnezeu; uite-ţi alea trei copeici şi ia-o mai repede din loc, pentru numele lui Dumnezeu!

Scrisoarea îi tremura în mână; nu voia să o deschidă de faţă cu ea; voia să rămână *singur* cu scrisoarea asta. Când Nastasia ieşi, duse iute scrisoarea la buze şi o sărută; pe urmă rămase încă multă vreme cu ochii la adresa de pe plic, la scrisul acela familiar şi drag, mărunt şi puţin aplecat, al mamei, care-l învăţase odinioară să citească şi să scrie. Trăgea de timp; părea chiar să-i fie frică de ceva. În cele din urmă o deschise: era o scrisoare lungă şi groasă, de două loturi[2]; două coli mari, scrise mărunt de tot.

Dragul meu Rodea, scria mama, *uite că sunt deja două luni de când n-am mai stat de vorbă cu tine în scris şi lucrul ăsta mă doare, nici n-am dormit astă-noapte de gânduri. Sunt sigură însă că nu mă ţii de rău pentru tăcerea asta fără voie a mea. Tu ştii cât te iubesc: doar pe tine te avem, Dunia şi cu mine, tu eşti totul pentru noi, toată nădejdea, toată speranţa noastră. Ce-a fost pe capul meu când am aflat că te-ai lăsat deja de câteva luni de universitate, fiindcă nu ai cu ce să te întreţii, şi că ţi-ai pierdut lecţiile şi ce mai câştigai! Cum să te ajut eu cu pensia mea de o sută douăzeci de ruble pe an? Cele cincisprezece ruble pe care ţi le-am trimis acum patru luni le-am luat cu împrumut, după cum ştii şi tu, în contul pensiei, de la un negustor de pe-aici, Afanasi Ivanovici Vahruşin. E un om cumsecade şi chiar era prieten cu tatăl tău. Numai că, dacă i-am dat dreptul să primească pensia în locul meu, a trebuit să aştept să se stingă datoria, iar asta s-a întâmplat abia acum, aşa că n-am putut să-ţi trimit nimic în tot timpul ăsta. Dar acum, slavă Domnului, cred că o să pot să-ţi mai trimit ceva şi, oricum, în clipa asta putem chiar să mulţumim sorţii, lucru pe care mă grăbesc să ţi-l spun şi ţie. În primul şi în primul rând, dacă poţi să-ţi închipui, dragul meu Rodea, uite că se face deja o lună şi jumătate de când sora ta stă cu mine şi de-acum nu ne mai despărţim. Slavă Domnului, chinurile ei au luat sfârşit, dar o să ţi le spun pe toate rând pe rând, să afli cum a fost tot şi ce ţi-am ascuns până acum. Cu două luni în urmă, când mi-ai scris că ai aflat de la cineva că Dunia suferă mult din pricina grosolăniilor din casa familiei*

Svidrigailov şi mi-ai cerut să-ţi spun exact despre ce e vorba, ce puteam eu să-ţi răspund în scris? Dacă îţi scriam întreg adevărul, erai în stare să laşi totul şi să vii, chiar şi pe jos, că doar îţi cunosc firea şi simţămintele, n-ai fi îngăduit ca sora ta să fie călcată în picioare. Şi eu eram disperată, dar ce puteam să fac? Atunci nu ştiam nici eu tot adevărul. Piedica cea mai mare a fost că Dunia, când a intrat anul trecut în casa lor ca guvernantă, a luat în avans o sută de ruble, cu obligaţia să i se scadă lunar din leafă, aşa că nu a putut pleca până nu şi-a plătit datoria. Suma asta o luase (acum pot să-ţi spun, nepreţuitul meu Rodea) mai mult ca să-ţi trimită ţie cele şaizeci de ruble de care aveai atâta nevoie atunci şi pe care le-ai primit de la noi anul trecut. Noi te-am minţit atunci, ţi-am scris că au fost din nişte bani pe care îi strânsese mai înainte Dunia, însă nu era aşa, iar acum îţi spun tot adevărul, fiindcă, din voia Domnului, totul s-a schimbat pe neaşteptate în bine şi ca să ştii cât de mult te iubeşte Dunia şi ce suflet neasemuit are. Adevărul e că la început domnul Svidrigailov s-a purtat cu ea foarte grosolan, tratând-o necuviincios şi luând-o în râs când stăteau la masă. Dar nu vreau să intru în toate amănuntele astea penibile, nu are rost să te neliniştesc de vreme ce acum s-a sfârşit cu toate astea. Pe scurt, oricât de bine şi cu oricâtă nobleţe s-a purtat cu ea Marfa Petrovna, soţia domnului Svidrigailov, ca şi toţi cei ai casei, Dunecikăi i-a fost foarte greu, mai cu seamă când domnul Svidrigailov se afla, după vechiul său obicei de la regiment, sub influenţa lui Bachus. Şi ce s-a dovedit după aceea? Închipuie-ţi că omul ăsta nesăbuit făcuse de mult timp o pasiune pentru Dunia şi căuta întruna să ascundă lucrul ăsta arătându-se grosolan şi dispreţuitor. Poate chiar îi era ruşine şi se speriase văzându-se, om în vârstă şi tată de familie, că nutreşte speranţe atât de uşuratice, de aceea şi avea ciudă pe Dunia. Însă se prea poate să fi vrut doar ca, prin purtarea grosolană şi ironiile sale, să ascundă faţă de ceilalţi tot adevărul. Dar până la urmă nu s-a mai stăpânit şi a cutezat să-i facă pe faţă Duniei o propunere mârşavă, făgăduindu-i tot felul de recompense şi, pe deasupra, că lasă tot şi pleacă să trăiască împreună cu ea în alt sat ori chiar în străinătate. Poţi să-ţi închipui cât a avut ea de pătimit! Să lase tot şi să plece nu putea, nu doar din pricina banilor pe care îi datora, ci şi ca să o cruţe pe Marfa Petrovna, care putea să intre pe loc la bănuieli, şi atunci ar fi însemnat să semene vrajbă în familie. Dar şi Dunecika ar fi căzut prost, căci s-ar fi ajuns cu siguranţă la scandal. Au mai fost şi multe alte cauze, aşa că Dunia nu s-a putut smulge nicicum mai devreme de şase săptămâni din casa aceea îngrozitoare. Tu ştii bine cum e Dunia, ştii şi cât e de deşteaptă şi ce fire puternică are. Poate să îndure multe şi, până şi în situaţiile cele mai grele află în ea destulă putere sufletească să nu se lase. Nici mie nu mi-a scris absolut tot, ca să

nu mă necăjească, cu toate că ne scriam destul de des. Deznodământul a venit însă de la sine. Întâmplarea a făcut ca Marfa Petrovna să-şi audă soţul când încerca s-o înduplece pe Dunia în grădină şi, înţelegând totul pe dos, a dat întreaga vină pe ea, închipuindu-şi că de la ea pornise totul. A avut loc o scenă îngrozitoare, chiar acolo, în grădină: Marfa Petrovna a mers până la a o plesni pe Dunia, n-a vrut să audă nimic, a ţipat o oră întreagă şi în cele din urmă a poruncit ca Dunia să plece chiar atunci, să vină la mine în oraş, şi a trimis-o cu o căruţă simplă de ţară, în care i-au aruncat toate lucrurile, lenjeria şi rochiile, claie peste grămadă, nu împăturite şi împachetate. Pe deasupra a mai început şi o ploaie cu găleata, iar Dunia, umilită şi acoperită de ruşine cum era, a trebuit să meargă şaptesprezece verste într-o căruţă fără coviltir, însoţită de un mujic. Acum gândeşte-te şi tu: ce puteam eu să răspund la scrisoarea primită de la tine în urmă cu două luni şi despre ce puteam să-ţi scriu? Eram deznădăjduită; nu aveam curaj să-ţi scriu adevărul, căci te-aş fi amărât prea rău, ai fi fost prea nefericit şi tulburat şi, oricum, ce puteai să faci tu? Poate doar te-ai fi simţit şi tu nenorocit, în tot cazul Dunecika mi-a interzis; iar să umplu scrisoarea cu fleacuri şi cu te miri ce, când aveam o durere atât de mare în suflet, n-am fost în stare. O lună de zile s-a clevetit prin tot oraşul nostru pe seama poveştii ăsteia şi s-a ajuns până acolo că n-am mai putut să mă duc cu Dunia nici măcar la biserică din pricina privirilor dispreţuitoare, a şuşotelilor şi chiar a comentariilor făcute cu voce tare, de faţă cu noi. Toţi cunoscuţii au început să ne evite, au încetat până şi să ne salute pe stradă şi am aflat, lucru foarte adevărat, că nişte neisprăviţi de negustori şi de conţopişti voiau să ne aducă o ofensă josnică, mânjindu-ne poarta casei cu catran, pentru ca proprietarii să ne ceară să ne mutăm. Totul a pornit de la Marfa Petrovna, care a izbutit s-o învinuiască şi s-o ponegrească pe Dunia în fiecare casă. Ea cunoaşte pe toată lumea din împrejurimi, şi în luna aceea a venit întruna în oraş, iar cum e destul de guralivă şi-i place să povestească despre chestiunile ei de familie şi mai cu seamă să se plângă de soţul ei cui vrei şi cui nu vrei, ceea ce nu e deloc un lucru bun, în scurtă vreme a împrăştiat toată istoria nu numai prin oraş, ci şi prin gubernie. Eu m-am şi îmbolnăvit din pricina asta, dar Dunecika a fost mai tare decât mine şi, dacă ai fi văzut cum a îndurat totul şi cum mă mai mângâia şi mă încuraja! E un înger! Dar, cu îndurarea Domnului, chinurile noastre s-au sfârşit: domnul Svidrigailov şi-a schimbat atitudinea şi, cuprins de căinţă şi de înduioşare pentru soarta Duniei, i-a înfăţişat Marfei Petrovna dovezi complete şi neîndoielnice despre nevinovăţia Dunecikăi: o scrisoare pe care Dunia, încă dinainte să-i surprindă Marfa Petrovna în grădină, se văzuse nevoită să i-o scrie şi să i-o dea, ca să scape de explicaţiile personale şi de întâlnirile pe furiş pe

care i le tot cerea el, şi care, când a plecat, a rămas în mâinile domnului Svidrigailov. În acea scrisoare ea îi reproşa, cu toată ardoarea şi cu cea mai mare indignare, purtarea lui lipsită de nobleţe faţă de Marfa Petrovna, aducându-i aminte că era tată şi cap de familie şi spunându-i cât de josnic era din partea lui să chinuie şi să facă nefericită o fată şi aşa nefericită şi lipsită de apărare. Pe scurt, dragă Rodea, scrisoarea era scrisă cu atâta nobleţe şi era atât de mişcătoare, încât am plâns în hohote citind-o şi nici acum n-o pot citi fără să plâng. Pe deasupra, Dunia a avut în apărarea sa şi mărturiile slugilor, care, aşa cum se întâmplă întotdeauna, văzuseră şi ştiau mult mai multe decât îşi închipuia domnul Svidrigailov. Marfa Petrovna a rămas înmărmurită şi „distrusă încă o dată“, după cum a mărturisit chiar ea în faţa noastră, în schimb s-a convins pe deplin de nevinovăţia Dunecikăi, iar a doua zi, duminică, venind la biserică, s-a rugat la Sfânta Fecioară să-i dea putere să îndure această nouă încercare şi să facă ce este de datoria ei. Apoi, direct de la biserică, fără să se mai abată pe nicăieri, a venit la noi, ne-a povestit totul, a plâns amar şi, cu cea mai mare căinţă, a îmbrăţişat-o pe Dunia şi a implorat-o să o ierte. Tot în dimineaţa aceea, fără să mai piardă vreo clipă, direct de la noi, s-a dus pe la toate casele din oraş şi peste tot, spunând cele mai frumoase cuvinte despre Dunecika, şi a confirmat cu lacrimi în ochi nobleţea purtării şi a sentimentelor ei. Mai mult de-atât, le-a arătat tuturor şi le-a citit cu voce tare scrisoarea Dunecikăi către domnul Svidrigailov şi chiar le-a dat-o să o copieze (ceea ce mi se pare deja prea mult). A avut de umblat câteva zile la rând ca să treacă pe la toată lumea din oraş, fiindcă unii începuseră să se simtă jigniţi că altora le dăduse întâietate. Până la urmă s-au făcut programări, aşa că era aşteptată dinainte în fiecare casă şi toţi ştiau că în cutare zi Marfa Petrovna are să fie în cutare loc ca să citească scrisoarea şi la fiecare citire se strângeau încă o dată şi cei care o mai ascultaseră deja de câteva ori la ei acasă ori la alţi cunoscuţi. Părerea mea e că multe, foarte multe, nu-şi aveau rostul, dar asta e firea Marfei Petrovna. Măcar a reabilitat onoarea Dunecikăi şi toată mârşăvia poveştii ăsteia a lăsat o pată de neuitat asupra soţului ei, ca fiind singurul vinovat, încât aproape că mi-e şi milă de el; s-a purtat deja cam prea aspru cu omul acesta nesăbuit. Dunia a început să primească îndată propuneri să dea lecţii în mai multe case, dar le-a refuzat. Dintr-odată, toată lumea s-a pornit să-i arate un respect deosebit. Toate astea au dus, după mine, la întâmplarea aceea neaşteptată care, s-ar putea spune, ne va schimba cu totul soarta. Află, dragă Rodea, că Duniei i-a fost cerută mâna şi că ea a acceptat deja, ceea ce mă grăbesc să-ţi aduc la cunoştinţă. Deşi lucrul ăsta s-a făcut fără să-ţi cerem sfatul, cred că n-o să te superi nici pe ea şi nici pe mine, fiindcă, după cum ai să te

lămureşti singur, nu puteam să aşteptăm şi să amânăm până primeam răspunsul tău. Oricum, nefiind aici, n-ai fi putut să-ţi dai seama exact cum stau lucrurile. S-a întâmplat în felul următor. Dumnealui, Piotr Petrovici Lujin, este deja consilier de curte şi rudă pe departe cu Marfa Petrovna, care a şi contribuit mult la asta. La început, şi-a anunţat prin ea intenţia de-a ne cunoaşte, noi l-am primit după cuviinţă, l-am servit cu o cafea, iar a doua zi ne-a trimis o scrisoare prin care îi cerea mâna foarte politicos şi ruga să-i fie dat cât mai repede răspunsul. E un om activ şi foarte ocupat, chiar acum se grăbeşte să plece la Petersburg, pentru că la el contează fiecare minut. Noi, se înţelege, la început nu ne reveneam din uimire, fiindcă toate astea s-au petrecut prea repede şi pe neaşteptate. Ne-am gândit şi ne-am răzgândit toată ziua aceea. E un om de încredere şi cu stare, are două slujbe şi a strâns deja un capital. Ce-i drept, are patruzeci şi cinci de ani, dar e destul de prezentabil şi încă mai poate să placă femeilor, în general este un om serios şi la locul lui, doar puţin cam posac şi cam cu nasul pe sus, aş zice. Dar poate că pare aşa doar la prima vedere. Aşa că te previn, dragul meu Rodea, când te vei întâlni cu dânsul la Petersburg, iar asta se va întâmpla foarte curând, să nu îl judeci pripit şi cu patimă, cum faci tu, dacă la prima vedere nu o să-ţi placă ceva la el. Îţi spun asta pentru orice eventualitate, deşi nu am nici o îndoială că îţi va face o impresie bună. În afară de asta, nu poţi să-ţi dai seama cum este un om decât urmărindu-l mult timp şi cu mare grijă, ca să eviţi părerile preconcepute şi să nu faci greşeli pe care greu le mai poţi îndrepta după aceea. Iar Piotr Petrovici, dacă ne luăm după o mulţime de indicii, este un om cât se poate de onorabil. De la prima vizită ne-a declarat că este un om practic, dar că în multe privinţe împărtăşeşte, cum s-a exprimat chiar el, „convingerile tinerelor noastre generaţii“ şi că este duşmanul oricăror prejudecăţi. A mai spus multe, pentru că pare cam plin de el şi-i place foarte mult să se facă ascultat, dar ăsta nu-i chiar un cusur. Eu, fireşte, n-am înţeles mare lucru, însă Dunia mi-a explicat că, deşi nu e foarte instruit, pare să fie inteligent şi bun la suflet. Tu, Rodea, cunoşti firea surorii tale. E o fată de caracter, cu capul pe umeri, răbdătoare şi generoasă, cu toate că are o inimă înflăcărată, ştiu eu bine. Desigur, nu e o mare iubire, nici din partea ei şi nici din partea lui, dar Dunia, pe lângă faptul că e o fată deşteaptă, are şi un suflet nobil, de înger, şi va socoti de datoria ei să-şi facă fericit soţul, care la rândul lui o să aibă grijă ca ea să fie fericită, de asta nu avem motive să ne îndoim, deşi recunosc că lucrurile s-au petrecut cam repejor. Oricum, el e un om foarte chibzuit şi o să-şi dea singur seama că fericirea lui ca soţ va fi cu atât mai sigură cu cât Dunecika va fi mai fericită. Iar dacă or exista unele nepotriviri de caracter, obiceiuri mai vechi şi chiar idei diferite (lucru ce nu poate fi evitat nici în cele mai

fericite căsnicii), Dunecika mi-a spus că în privinţa asta se bizuie pe ea şi că nu are de ce să-şi facă griji, fiindcă ea poate răbda multe, cu condiţia ca relaţiile pe care le vor avea să fie cinstite şi corecte. Ca să-ţi spun drept, la început mi s-a părut şi mie cam tăios, dar poate tocmai pentru că este un om franc, şi nu încape îndoială că este într-adevăr. Bunăoară, când ne-a făcut a doua vizită, după ce primise deja consimţământul ei, a spus în cursul discuţiei că se gândise încă dinainte s-o cunoască pe Dunia să ia o fată cinstită, dar fără zestre, care neapărat să ştie deja ce-i sărăcia, fiindcă, după cum explica el însuşi, soţul nu trebuie să-i fie obligat cu nimic soţiei şi e mult mai bine ca soţia să vadă în soţul ei un binefăcător. Trebuie să adaug că el s-a exprimat ceva mai delicat şi mai blând decât îţi spun eu în scris, însă am uitat cuvintele lui exacte, n-am reţinut decât ideea şi, în afară de asta, a spus-o fără nici o intenţie, a fost clar că i-a scăpat în focul conversaţiei, fiindcă pe urmă s-a străduit să îndrepte şi să îndulcească lucrurile; mie mi s-a părut totuşi cam dur, i-am şi spus după aceea Duniei. Dar ea mi-a răspuns, chiar cu oarecare ciudă, că „vorbele nu sunt fapte“, ceea ce e cât se poate de adevărat. Înainte să ia o hotărâre, Dunecika n-a dormit toată noaptea şi, crezând că eu dorm, s-a dat jos din pat şi a umblat toată noaptea de colo-colo prin cameră; în cele din urmă a îngenuncheat şi s-a rugat mult şi fierbinte în faţa icoanei, iar dimineaţă m-a anunţat că s-a hotărât.

Cum spuneam, Piotr Petrovici pleacă neîntârziat la Petersburg, unde are treburi importante şi vrea să-şi deschidă pe deasupra un birou public de avocatură. El se ocupă de multă vreme de tot felul de pricini şi chiar deunăzi a câştigat un proces important. De aceea se şi duce la Petersburg, fiindcă are o treabă importantă la senat. Aşa că, dragă Rodea, îţi poate fi şi ţie de mare folos, în toate cele, iar Dunia şi cu mine ne-am gândit că ai putea să-ţi începi încă de pe-acum viitoarea carieră şi să consideri că soarta ta e deja asigurată. O, de-ar fi într-adevăr aşa! Ar fi un noroc atât de mare, că ar trebui să vedem în el nici mai mult, nici mai puţin decât un semn că Atotputernicul şi-a pogorât mila asupra noastră. Dunia numai la asta visează. Noi am riscat deja să-i spunem câteva cuvinte despre asta lui Piotr Petrovici. El s-a arătat rezervat şi ne-a răspuns că, întrucât el nu se poate descurca fără secretar, desigur mai bine plăteşte o leafă unei rude decât unui străin, dar asta numai dacă se dovedeşte capabil de funcţie (tocmai tu să nu te dovedeşti capabil!), însă imediat şi-a exprimat îndoiala că studiile tale universitare îţi vor lăsa răgaz pentru ce este de făcut la biroul său. Deocamdată, discuţia s-a încheiat aici, dar Dunia nu mai are acum alt gând. De câteva zile pare cuprinsă de febră şi a pus deja la cale un plan, ca tu să ajungi pe urmă tovarăş şi chiar asociat al lui Piotr Petrovici în treburile

lui avocăţeşti, mai ales că urmezi chiar Facultatea de Drept. Eu, Rodea, sunt întru totul de acord cu ea şi îi împărtăşesc planurile şi speranţele, căci le socotesc pe deplin realizabile. În ciuda ezitării lui Piotr Petrovici, foarte explicabilă acum (fiindcă el nu te cunoaşte încă), Dunia este ferm convinsă că buna ei influenţă asupra soţului o va ajuta să izbândească, nu se îndoieşte câtuşi de puţin. Bineînţeles că ne-am ferit să-i pomenim lui Piotr Petrovici vreo vorbă despre aceste visuri de viitor ale noastre, mai ales despre speranţa de a-i deveni asociat. El e un om practic şi ar putea primi toate astea cu răceală, căci i s-ar putea părea doar simple visuri. Nici eu şi nici Dunia n-am suflat încă vreo vorbă despre marea noastră speranţă că ne va ajuta să te susţinem cu bani câtă vreme vei studia la universitate; în primul rând, pentru că asta are să se întâmple după aceea de la sine şi, fără doar şi poate, are s-o propună chiar el, lăsând deoparte vorbele de prisos (căci n-ar putea să-i refuze Dunecikăi acest lucru), cu atât mai mult cu cât tu poţi să devii mâna lui dreaptă la birou şi să primeşti acest sprijin nu ca pe o binefacere, ci ca pe un salariu meritat. Aşa doreşte Dunecika să aranjeze lucrurile, iar eu sunt întru totul de acord cu ea. În al doilea rând, n-am spus nimic pentru că doresc foarte mult ca, atunci când o să ne întâlnim cu toţii, să fii pe picior de egalitate cu el. Când Dunia i-a vorbit plină de entuziasm despre tine, i-a răspuns că, pentru a putea judeca un om, trebuie să-l cunoşti mai întâi tu însuţi şi cât mai îndeaproape şi că îşi ia îngăduinţa să-şi formeze propria părere după ce are să te cunoască. Ştii, nepreţuitul meu Rodea, din anumite motive (care, de altfel, nu au nici o legătură cu Piotr Petrovici, ci pur şi simplu sunt nişte toane de-ale mele femeieşti, dacă nu chiar bătrâneşti), mi se pare că aş face mai bine ca după căsătoria lor să stau singură, ca şi acum, nu împreună cu ei. N-am nici o îndoială că va avea nobleţea şi delicateţea să mă invite chiar el şi că-mi va propune să nu mă despart de fiica mea, iar dacă nu a luat vorba despre asta până acum, e pentru că lucrul ăsta se înţelege de la sine; dar eu n-am să primesc. Am observat nu o dată în viaţa mea că soţii nu-şi prea au la inimă soacrele, iar eu nu numai că nu vreau să fiu o povară pentru nimeni, câtuşi de puţin, doresc să fiu liberă câtă vreme mai am bucăţica mea de pâine şi copii ca tine şi ca Dunia. Dacă va fi cu putinţă, am să mă aranjez pe undeva pe lângă voi doi, pentru că, Rodea, lucrul cel mai plăcut l-am păstrat pentru sfârşitul scrisorii: află, dragul meu copil, că e posibil să fim din nou împreună cu toţii şi să ne îmbrăţişăm toţi trei după o despărţire de trei ani! E deja hotărât în mod sigur ca Dunia şi cu mine să plecăm la Petersburg, când anume, nu ştiu, dar în orice caz foarte, foarte curând, poate chiar într-o săptămână. Totul depinde de Piotr Petrovici, care ne va da de ştire de îndată ce se va instala cât de cât la Petersburg. Din anumite motive, vrea să grăbească

pe cât se poate ceremonia nunţii şi chiar, dacă va fi posibil, să facă nunta în post, iar dacă nu va reuşi din pricina timpului prea scurt, atunci imediat după Sfânta Maria. O, ce fericire va fi pentru mine să te strâng la piept! Dunia nu mai poate de bucurie gândindu-se la revederea cu tine şi odată a spus chiar în glumă că, de-ar fi numai pentru asta, tot l-ar lua pe Piotr Petrovici. E un înger. Nu-ţi scrie acum nimic, ci mă roagă doar să-ţi spun că are atâtea, atâtea, de vorbit cu tine şi că acum n-ar putea nici să pună mâna pe toc, fiindcă nu reuşeşti să spui nimic în câteva rânduri şi n-ai face altceva decât să te tulburi; mi-a dat poruncă să te îmbrăţişez strâns de tot şi să-ţi trimit mii de sărutări. Cu toate că s-ar putea să ne vedem foarte curând, zilele astea îţi voi trimite nişte bani, cât de mulţi voi putea. Acum, când a aflat toată lumea că Dunia se mărită cu Piotr Petrovici, mi-a crescut deodată creditul şi ştiu sigur că Afanasi Ivanovici mi-ar da acum chiar şi şaptezeci şi cinci de ruble în contul pensiei, aşa că e posibil să-ţi trimit douăzeci şi cinci sau chiar treizeci de ruble. Ţi-aş trimite mai mult, dar mi-e frică să nu rămân fără bani pentru cheltuielile noastre de călătorie; fiindcă, deşi Piotr Petrovici a fost atât de cumsecade şi a luat asupra lui o parte din cheltuieli, adică s-a oferit să ne trimită înainte, pe socoteala lui, bagajele şi un cufăr mare (nu ştiu cum, prin nişte cunoscuţi de-ai săi), trebuie totuşi să avem în vedere şi sosirea la Petersburg, unde nu ne putem înfăţişa fără un ban, măcar în primele zile. De altfel, Dunia şi cu mine am socotit totul, până la ultima copeică, şi ne-am dat seama că drumul nu o să coste mult. De la noi până la calea ferată sunt doar nouăzeci de verste şi, ca să fim sigure, am tocmit deja surugiu un mujic pe care îl cunoaştem; iar de-acolo o să ne ducem foarte frumos cu clasa a treia. Astfel, poate o să izbutesc să-ţi trimit nu douăzeci şi cinci, ci treizeci de ruble, mai mult ca sigur. Dar gata: am umplut deja două coli şi nu mai am loc; ţi-am spus toată povestea noastră; ei, şi câte evenimente nu s-au adunat! Iar acum, nepreţuitul meu Rodea, până la apropiata noastră revedere te îmbrăţişez şi îţi trimit binecuvântarea mea de mamă. Să o iubeşti pe Dunia, sora ta, Rodea; să o iubeşti aşa cum te iubeşte ea şi să ştii că ea te iubeşte mai presus de toate, mai presus decât pe ea însăşi. E un înger, iar tu, Rodea, eşti totul pentru noi, toată nădejdea şi speranţa noastră. Dacă tu vei fi fericit, atunci vom fi şi noi. Rodea, te mai rogi la Dumnezeu, mai crezi în bunătatea Făcătorului şi Mântuitorului nostru ca înainte? Dacă da, mă voi ruga pentru tine. Mă tem în inima mea să nu fi căzut pradă lipsei de credinţă care e la modă în ultimul timp. Aminteşte-ţi, dragul meu, cum îţi gângureai rugăciunile pe genunchii mei când erai mic şi tatăl tău mai trăia încă şi cât de fericiţi eram cu toţii! Cu bine, sau mai degrabă pe curând*! Te îmbrăţişez strâns, strâns de tot şi te sărut de mii de ori.*

A ta până la moarte,
Pulheria Raskolnikova

Aproape tot timpul cât citise scrisoarea, de la început până la sfârşit, Raskolnikov îşi simţise faţa udă de lacrimi; când termină însă, chipul îi era livid şi schimonosit de spasme, iar un zâmbet nefiresc, amar şi rău îi flutura pe buze. Îşi lăsă capul pe perna murdară şi roasă şi chibzui, chibzui îndelung. Inima îi bătea cu putere şi gândurile i se învălmăşeau. În cele din urmă simţi că nu mai are nici aer, nici loc în cămăruţa aceea îngustă care aducea cu un dulap ori cu un cufăr. Ochii şi mintea lui tânjeau după spaţiu. Îşi luă pălăria şi ieşi, de data asta fără să-i mai fie frică să nu întâlnească pe cineva pe scară; uitase cu totul de teama sa. Se îndreptă spre Vasilievski Ostrov străbătând bulevardul V., grăbit de parcă plecase după treburi, dar mergând după obiceiul lui, fără să vadă pe nimeni, mormăind frânturi de cuvinte sau chiar vorbind singur cu voce tare, spre marea uimire a trecătorilor. Mulţi îl crezură beat.

2 Veche unitate de măsură pentru greutate, egală cu 12,8 grame, folosită în Rusia ţaristă.

~ IV ~

Scrisoarea mamei fusese un chin, însă în ceea ce priveşte chestiunea esenţială, lucrurile i se păruseră absolut clare încă din timp ce o citea. Erau deja hotărâte în mintea lui, hotărâte definitiv: „Cât voi trăi eu, căsătoria asta nu va avea loc, domnul Lujin poate să se ducă dracului!“.

„Treaba e limpede, mormăi în sinea lui, rânjind şi bucurându-se dinainte, cu ură, de izbânda hotărârii. Nu, măicuţă, nu, Dunia, nu mă duceţi voi pe mine! Ba se mai şi scuză că nu mi-au cerut sfatul şi că au hotărât fără mine! Cum de nu! Îşi închipuie că lucrurile sunt deja bătute-n cuie; ei, lasă, o să vedem noi dacă sunt sau nu! Auzi scuză: Vezi matale, aşa un om de ocupat este Piotr Petrovici, aşa de ocupat este dumnealui, că nici să se însoare nu poate decât în poştalion ori pe calea ferată. Nu, Dunecika, lucrurile alea, *atâtea şi atâtea*, pe care te pregăteşti să mi le spui, le văd şi le ştiu; ştiu şi la ce te-ai gândit toată noaptea umblând prin odaie, şi pentru ce te-ai rugat dinaintea icoanei Maicii Domnului din Kazan, în dormitorul mamei. E greu să urci Golgota. Hm... Vasăzică e hotărât definitiv: binevoieşti să te măriţi, Avdotia Romanovna, cu un om de afaceri, un om practic, care are averea lui (are *deja* averea lui, e mai bine aşa, mai convingător), care are două slujbe şi împărtăşeşte convingerile tinerelor noastre generaţii (aşa scrie mama) şi «*pare* să fie bun», cum zice chiar Dunecika. Acest *pare* le întrece pe toate! Şi aceeaşi Dunecika se mărită în baza acestui *pare*! Splendid! Splendid!

...Aş fi curios să ştiu, de ce mi-o fi scris mama despre «tinerele noastre generaţii»? Doar pentru caracterizarea personajului sau cu intenţia de-a mă îmbuna în privinţa domnului Lujin? Ce şmechere! Şi-aş vrea să mai ştiu un lucru: cât de sincere au fost una cu alta în ziua şi în noaptea aceea şi în timpul care a urmat? Oare şi-au spus totul pe faţă sau şi-au dat seama amândouă că simţeau şi gândeau la fel, că vorbele erau de prisos şi că riscau să le ia gura pe dinainte? Probabil, în bună parte, chiar aşa a fost; se vede şi din scrisoare; mamei i s-a părut cam tăios şi în naivitatea ei s-a apucat să-i împărtăşească Duniei observaţiile ei. Iar ea, se-nţelege, s-a supărat şi a răspuns «cu ciudă». Cred şi eu! Cine nu s-ar înfuria când treaba e clară fără toate întrebările astea naive şi când hotărârea a fost luată, aşa că la ce bun să mai vorbeşti! Şi de ce-mi scrie ea mie: «Să o iubeşti pe Dunia, Rodea, că ea te iubeşte mai presus decât pe ea însăşi»? Nu cumva în taină o mustră conştiinţa că a acceptat ca fiica să se jertfească pentru fiu? «Tu eşti toată speranţa noastră...» O, mamă...!“

Furia clocotea tot mai tare în el şi, dacă l-ar fi întâlnit atunci pe domnul Lujin, l-ar fi omorât cu siguranţă!

„Hm, e drept, continuă urmând firul gândurilor care i se învălmăşeau în cap, e drept că pentru a cunoaşte un om trebuie «să-l urmăreşti mult timp şi cu mare grijă», cu domnul Lujin este însă clar. Esenţial e că este «un om de afaceri şi că *pare* bun la suflet», ca să vezi, a luat asupra lui trimiterea bagajelor, cufărul cel mare este dus pe socoteala lui! Păi nu e bun? Iar ele amândouă, *logodnica* şi mama ei, tocmesc un mujic cu o căruţă cu rogojină pe ea (cum am călătorit şi eu)! Că doar nu sunt decât nouăzeci de verste, «şi o să ne ducem foarte frumos cu clasa a treia», vreo mie de verste! Chiar aşa, te întinzi cât ţi-e plapuma; dar dumneata, domnule Lujin, dumneata n-ai nimic de zis? Că despre logodnica dumitale e vorba... Şi nu se poate să nu ştii că mama ei împrumută banii de drum în contul pensiei. Sigur, e vorba de o tranzacţie comercială obişnuită, o afacere pe bază de avantaj reciproc şi de contribuţie egală, deci cheltuielile sunt şi ele juma-juma; frate, frate, dar brânza-i pe bani, cum se spune. Chiar şi aşa, tot le-a fraierit niţel omul de afaceri: bagajul nu costă cât drumul lor, s-ar putea să nu coste chiar nimic. Oare ele două nu văd ori nu vor să vadă? Spun că sunt mulţumite! Şi când te gândeşti că astea nu sunt decât floricelele şi că adevăratele roade abia urmează! Dar nu zgârcenia, nu meschinăria sunt cele mai grave, ci *tonul* întregii afaceri. Ăsta o să fie tonul după nuntă, e o prevestire... Iar mama de ce o irosi banii? Cu ce o să ajungă la Petersburg? Cu trei ruble ori două «foi», cum zice... bătrâna aia... Hm! Şi cu ce trage ea nădejde să trăiască la Petersburg după aceea? Fiindcă trebuie să-şi fi dat seama că, din anumite motive, *n-o să poată* sta cu Dunia după căsătoria ei, nici măcar în primele luni. Fără îndoială, omul nostru bun la suflet *a scăpat o vorbă*, dându-i de înţeles acest lucru, deşi mama se apără din toate puterile: «Dar eu n-am să primesc». Pe ce se bizuie atunci? Pe pensia de o sută douăzeci de ruble din care are de scăzut datoria către Afanasi Ivanovici? O să mai împletească nişte broboboare, o să mai coasă nişte manşete, stricându-şi ochii bătrâni. Dar brobojoarele nu adaugă decât douăzeci de ruble pe an la cele o sută douăzeci, doar ştiu bine. Deci ele îşi pun totuşi nădejdea în sentimentele nobile ale domnului Lujin: «O să ne ofere chiar el, o să ne întrebe». O să-şi dea drumul la buzunar! Dar aşa e întotdeauna cu aceste minunate firi schilleriene: până-n ultima clipă văd omul în cele mai frumoase culori, până-n ultima clipă văd numai binele din el, nu răul; chiar dacă presimt că medalia are şi un revers, nu vor să recunoască dinainte adevărul pentru nimic în lume; resping până şi gândul la aşa ceva; se apără din toate puterile de adevăr până-n clipa când omul pe care l-au pictat în cele mai frumoase

culori le trage clapa cu mâna lui. Aş fi curios să ştiu dacă domnul Lujin are vreo decoraţie? Pun rămăşag că poartă la butonieră Ordinul Sfânta Ana şi că şi-l pune când ia masa pe la antreprenori şi negustori. Poate o să şi-l pună şi la nuntă! Dar ia mai ducă-se dracului!...

Bun, aşa-i mama, Dumnezeu s-o binecuvânteze, n-o mai schimbi, dar Dunia la ce s-o fi gândind? Dunecika dragă, ştiu eu cine-mi eşti, doar aveai deja douăzeci de ani când ne-am văzut ultima dată, ştiu ce fire ai matale. Mama scrie că «Dunecika poate să îndure multe». Asta ştiam şi eu. Încă de-acum doi ani şi jumătate, iar de doi ani şi jumătate tocmai la asta mă gândesc, că «Dunecika poate să îndure multe». De vreme ce a fost în stare să-l suporte pe domnul Svidrigailov, cu toate consecinţele de rigoare, înseamnă că într-adevăr poate să îndure multe. Iar acum îşi închipuie, ea şi mama, că şi pe domnul Lujin îl poate suporta, cu teoria lui că sunt de preferat soţiile scoase din mizerie şi soţii binefăcători, expusă încă de la prima întâlnire. Bun, să zicem că «i-a scăpat», deşi e un om *rezonabil* (dar se prea poate să nu-i fi scăpat deloc, ci să fi vrut să pună lucrurile la punct cât mai repede), dar Dunia, Dunia la ce s-o fi gândind? Doar îi e clar ce fel de om este şi trebuie să împartă viaţa cu el. Or ea, mai degrabă ar trăi numai cu pâine neagră şi apă decât să-şi vândă sufletul şi nici nu şi-ar da principiile morale pe confort: nici pentru întreg landul Schleswig-Holstein nu le-ar da, darămite pentru domnul Lujin! Nu, nu-i felul Duniei, după câte ştiu eu... şi în mod sigur nu s-a schimbat! Ce să mai vorbim, viaţa la Svidrigailovi nu e uşoară! Nu e uşor să colinzi guberniile servind ca guvernantă pentru două sute de ruble, dar ştiu bine că soră-mea mai degrabă ar munci ca un negru pe plantaţie ori ca un lituanian la stăpânul neamţ din Ostsee decât să-şi pângărească sufletul şi demnitatea morală legându-se pentru totdeauna de un om pe care nu-l respectă şi cu care nu are nimic în comun, doar ca să-i fie ei bine. Nici de-ar fi domnul Lujin făcut din aur curat sau dintr-un diamant tăiat dintr-o bucată nu s-ar învoi să-i fie ţiitoare cu cununie! Atunci de ce primeşte? Care-i motivul? Cum se explică misterul? Treaba e clară: pentru ea, pentru bunăstarea ei, nu s-ar vinde nici să ştie că moare, dar pentru altul s-ar vinde! Pentru cineva drag, pentru cineva iubit, e gata să se vândă! Asta e cheia misterului: pentru fratele ei, pentru mama ei se va vinde! Se va vinde în întregime! O, dacă este nevoie, ne înăbuşim orice sentiment moral; scoatem totul – libertatea, liniştea, până şi conştiinţa –, totul, totul la vânzare. Ducă-se pe apa sâmbetei viaţa noastră! Numai să fie fericite fiinţele pe care le iubim. Ba mai mult, ne inventăm şi o cazuistică proprie, învăţăm să gândim ca iezuiţii şi, pentru o vreme, reuşim chiar să ne liniştim şi să ne convingem singuri că e de datoria noastră, că totul e pentru un scop bun. Aşa suntem noi, e limpede ca lumina

zilei. E clar că nu-i vorba de nimeni altul decât de Rodion Romanovici Raskolnikov, el este pe primul plan. Păi cum, când ea poate să-i aranjeze fericirea, să-l ţină la universitate, să-l facă asociat la birou, să-i asigure viitorul; poate mai târziu va fi un om bogat, stimat, respectat, ba mai ştii, la capătul vieţii va fi un om cu renume! Dar mama? Ei, doar e vorba de Rodea, nepreţuitul ei Rodea, primul ei născut! Cum să nu jertfeşti pentru un asemenea prim născut o asemenea fiică! O, dragi suflete nedrepte! Ei bine, pentru el nu s-ar da în lături să accepte până şi soarta Sonecikăi! Sonecika, Sonecika Marmeladova, veşnica Sonecika, cea care va trăi cât lumea! Dar aţi cântărit bine sacrificiul, amândouă? Da ori ba? Vă stă în putere? E util? Are vreun sens? Ştii oare, Dunecika, că soarta Sonecikăi nu e cu nimic mai prejos decât viaţa cu domnul Lujin? «De dragoste nu poate fi vorba», scrie mama. Dar dacă, în afară de dragoste, nici de respect nu poate fi vorba, ba dimpotrivă, există deja scârbă, dispreţ, aversiune, atunci ce se întâmplă? Atunci pesemne că trebuie «respectată curăţenia». Păi nu? Pricepeţi voi, pricepeţi voi într-adevăr ce înseamnă această curăţenie? Pricepeţi voi că de fapt curăţenia lui Lujin e totuna cu a Sonecikăi, dacă nu chiar mai rea, mai mârşavă, mai josnică, fiindcă mata, Dunecika, te gândeşti într-un fel la bunăstare, pe când în cazul ei e vorba pur şi simplu de-a muri sau nu de foame! Scump, tare scump costă curăţenia asta, Dunecika! Şi dacă până la urmă n-ai să poţi îndura, dacă o să te căieşti? De câtă amărăciune vei avea parte atunci, de câtă durere, de câte afuriseli şi lacrimi vărsate pe-ascuns, că tu nu eşti vreo Marfa Petrovna! Şi ce va fi cu mama? Că ea e neliniştită şi se zbuciumă de pe-acum, darămite când o să-i fie totul limpede? Dar cu mine?... Ce-aţi crezut voi despre mine? Nu vreau sacrificiul vostru, Dunecika, nu-l vreau, mamă! Nu, n-o să se întâmple lucrul ăsta cât sunt eu în viaţă! Nu accept!“

Brusc, se dezmetici din gânduri şi se opri.

„N-o să se întâmple? Şi ce-o să faci ca să-l împiedici? O să-l interzici? Dar cu ce drept, mă rog? Ce poţi să le promiţi la rândul tău ca să capeţi acest drept? Că le vei dedica toată viaţa ta, tot viitorul tău, când *îţi vei termina studiile şi îţi vei găsi un post*? Am mai auzit toate astea, nu sunt decât gogoşi, dar acum? Acum trebuie făcut ceva, acum, pricepi? Şi tu ce faci acum? Trăieşti pe spinarea lor. Fac rost de bani pentru tine punând zălog pensia de o sută de ruble şi leafa domnilor Svidrigailov. Cum o să le aperi tu, viitor milionar, Zeus care dispui de soarta lor, de Svidrigailovi ori de Afanasi Ivanovici Vahruşin? Peste zece ani? În zece ani mama ta o să orbească de-atâta împletit la brobojoare şi de-atâta plâns, iar din pricina postului o să se topească pe picioare; şi sora ta? Ei, ia gândeşte-te, cu sora ta ce-o să fie peste zece ani ori în ăştia zece ani? Nu ghiceşti deloc?“

Se chinuia singur, învrăjbindu-şi sufletul cu asemenea întrebări şi aflând în asta chiar un soi de voluptate. De altminteri, ele nu erau deloc noi, nu se iviseră acum, ci erau vechi, dureroase, familiare. Începuseră încă demult să-i tulbure şi să-i macine sufletul. Demult, tare demult, când se născuse într-însul toată durerea asta de-acum, apoi crescuse, se adunase, iar în vremea din urmă se copsese şi se concentrase, luând forma unei întrebări sinistre, sălbatice şi fantastice, care-i tortura sufletul şi mintea, cerându-şi întruna răspunsul. Acum scrisoarea mamei îl lovise ca un trăsnet. Era clar că trebuia să înceteze cu suferinţa pasivă şi cu lamentările, că nu era momentul să mediteze la întrebări fără răspuns, ci trebuia să facă negreşit ceva, chiar acum, şi cât mai repede. Trebuia să ia o hotărâre cu orice preţ, oricare-ar fi ea, sau...

— Sau să renunţ de tot la viaţă! strigă deodată surescitat. Să accept supus soarta aşa cum e, o dată pentru totdeauna, şi să înăbuş în mine tot, renunţând la orice drept de a face ceva, de a trăi şi de a iubi!

„Înţelegeţi, înţelegeţi dumneavoastră, bunul meu domn, ce înseamnă să nu mai ai unde să te duci? îi veni dintr-odată în minte întrebarea de ieri a lui Marmeladov. Fiindcă orice om trebuie să aibă unde să se ducă...“

Brusc, tresări: îi trecuse fulgerător prin minte gândul de ieri. Dar nu din pricina acestui gând tresărise. Doar ştia, *presimţise* că o să revină, şi deja îl aştepta; dar gândul nu era chiar cel de ieri. Deosebirea era următoarea: cu o lună mai devreme şi până şi ieri, gândul acela nu era decât un vis, iar acum... acum se ivise deodată sub o formă nouă, ameninţătoare şi cu totul misterioasă şi devenise dintr-odată conştient de asta... Parcă îi căzu ceva în cap şi i se făcu negru înaintea ochilor.

Se uită grăbit în jur, căutând parcă ceva. Simţea nevoia să se aşeze şi se uită după o bancă; tocmai străbătea bulevardul K. Se zărea o bancă în faţă, la vreo sută de paşi. Se îndreptă spre ea cât putu de repede, dar pe drum trecu printr-o mică peripeţie care îi captă pentru câteva minute întreaga atenţie.

Uitându-se în direcţia băncii, văzu o femeie care mergea la vreo douăzeci de paşi în faţa lui, dar în primul moment nu-i dădu nici o atenţie, cum nu dăduse nici până atunci la nimic. I se întâmplase de multe ori să ajungă acasă şi să nu-şi amintească absolut deloc pe unde mersese, deja se obişnuise cu asta. Dar femeia aceasta avea în ea ceva straniu, care îţi sărea în ochi de la prima privire, şi atenţia începu să-i fie atrasă treptat de ea, mai întâi împotriva voinţei lui şi parcă în ciuda lui, pe urmă din ce în ce mai puternic. Vru dintr-odată să înţeleagă: ce era atât de straniu la femeia aceea? Mai întâi, părea să fie o fată foarte tânără şi mergea pe arşiţa aceea cu capul

gol, fără umbrelă şi fără mănuşi, dând din mâini cumva caraghios. Purta o rochiţă dintr-o mătase uşoară, dar pusă cam anapoda, mai mult descheiată, iar în spate, la talie, chiar unde începea fusta, era ruptă; o ditamai bucata din ea era sfâşiată şi atârna bălăngănindu-se. Avea o băsmăluţă prinsă în jurul gâtului gol, însă îi stătea cumva strâmb, într-o parte. Şi pentru ca tabloul să fie complet, fata mergea şovăielnic, poticnindu-se şi chiar clătinându-se în toate direcţiile. Această întâlnire reuşi să acapareze de-a binelea atenţia lui Raskolnikov. O prinse din urmă chiar în dreptul băncii, dar odată ajunsă acolo, ea se prăvăli într-un capăt, îşi lăsă capul pe spetează şi închise ochii, părând sfârşită de oboseală. Uitându-se atent la ea, îşi dădu seama pe loc că era beată. Era o privelişte atât de stranie şi de uluitoare, încât se întrebă chiar dacă nu se înşela. Avea în faţa lui o fetişoară tânără de tot, la vreo şaisprezece ani, dacă nu chiar cincisprezece, micuţă, blonduţă, drăguţă, dar aprinsă toată şi parcă uşor buhăită. Părea că deja nu prea mai ştia de ea; îşi pusese un picior peste celălalt, expunându-l mai mult decât se cuvenea şi, după cât se vedea, nu prea îşi dădea seama că se afla pe stradă.

Raskolnikov nu se aşeză, dar nici nu se îndură să plece, ci stătea nedumerit în faţa ei. Bulevardul acela nu era niciodată prea populat, dar acum, la ora două şi pe căldura aceea, nu se zărea aproape nimeni. Şi totuşi, la marginea trotuarului, la vreo cincisprezece paşi depărtare, se oprise un domn care, din câte se vedea, tare ar mai fi dorit să se apropie şi el de fată cu anumite scopuri. Pesemne că o văzuse şi el de departe şi o urmărise, dar Raskolnikov îi încurca socotelile. Îi arunca nişte priviri chiorâşe, încercând totodată să treacă neobservat, şi aştepta nerăbdător să se poată apropia după plecarea zdrenţărosului aceluia afurisit. Gândurile lui erau clare. Domnul avea vreo treizeci de ani, era gras, îndesat, rumen, cu buze roz şi mustăcioară, şi îmbrăcat foarte elegant. Pe Raskolnikov îl apucă furia şi simţi brusc nevoia să-l jignească pe filfizonul acela gras. Lăsă pentru o clipă fata şi se apropie de el.

— Hei, Svidrigailov! Îţi trebuie ceva? strigă strângând pumnii şi rânjind, spumegând de ură.

— Asta ce vrea să însemne? întrebă sever domnul, încruntând din sprâncene şi arătându-şi uimirea pe un ton superior.

— Să te cari!

— Cum îndrăzneşti, canalie!

Îşi agită cravaşa. Raskolnikov se repezi la el cu pumnii, fără să mai ţină seamă că domnul cel îndesat se putea descurca şi cu doi ca el. Dar, chiar în clipa aceea, cineva îl înhăţă cu putere pe la spate; vardistul, căci el era, se postă ca un zid între ei.

— Gata, domnilor, binevoiţi să nu vă bateţi în locuri publice.

Dumneata ce vrei? Cine eşti? i se adresă cu asprime lui Raskolnikov, cercetându-i din ochi zdrenţele.

Raskolnikov îl privi atent. Avea un chip brav de soldat, cu mustăţi şi favoriţi cărunţi şi cu o privire plină de bun-simţ.

— Exact de dumneavoastră aveam nevoie, strigă apucându-l de braţ. Eu sunt un fost student, Raskolnikov... Asta o spun şi pentru dumneata, i se adresă el domnului, dar haideţi cu mine, să vă arăt ceva...

Şi apucându-l pe vardist de braţ, îl trase spre bancă.

— Uitaţi-vă, vedeţi, e beată turtă, adineauri mergea pe bulevard; cine ştie ce-o fi cu ea, dar nu pare de meserie. Mai mult ca sigur au îmbătat-o pe undeva şi au batjocorit-o... prima oară... înţelegeţi? Iar apoi i-au dat drumul pe stradă. Uitaţi-vă la rochia ei ruptă, uitaţi-vă cum e pusă pe ea: au îmbrăcat-o, nu s-a îmbrăcat singură, e îmbrăcată anapoda, de nişte mâini nepricepute, bărbăteşti. Se vede. Acum uitaţi-vă aici: pe fantele ăsta, cu care era să mă bat, nu-l cunosc deloc, tot pentru prima oară îl văd şi pe el; dar a zărit-o şi el încă de pe drum, şi-a dat seama că e beată şi nu mai ştie de ea, iar acum vrea cu tot dinadinsul să se apropie şi s-o înhaţe, în halul în care e, şi s-o ducă cine ştie unde... Exact aşa stau lucrurile, puteţi să mă credeţi, nu mă înşel. L-am văzut bine cum se uita la ea şi o urmărea, numai că i-am stricat eu socotelile şi acum aşteaptă să plec. Uitaţi, s-a tras mai la o parte şi, chipurile, îşi răsuceşte o ţigară... Cum să facem să i-o smulgem din gheare? Cum s-o ducem acasă. Gândiţi-vă!

Sergentul pricepu imediat şi începu să chibzuiască. În privinţa domnului celui gras totul era cât se poate de clar, mai rămânea fetiţa. Se aplecă asupra ei ca s-o vadă mai de-aproape şi o milă sinceră i se citi pe chip.

— Vai, ce păcat! zise dând din cap. Pare încă un copil. Au batjocorit-o, aşa e. Ascultă, domnişoară, începu să strige la ea, unde locuieşti?

Fata deschise nişte ochi obosiţi şi tulburi, se uită cu o privire prostită la cei care îi vorbeau şi flutură din mână.

— Ascultă, spuse Raskolnikov, uite (se scotoci prin buzunar şi scoase douăzeci de copeici; bine că le avea), uite, ia o trăsură şi dă-i birjarului adresa să te ducă. Dacă am putea să-i aflăm adresa!

— Domnişoară, ei, domnişoară, începu iar vardistul luând banii. Găsesc eu imediat o trăsură şi te duc acasă. Unde zici să te duc? Unde stai?

— Daţi-mi pace! Cum se ţin de capul meu! bâigui fata şi flutură iar din mână.

— Ai, ai, ai, nu-i bine! Vai, ce ruşine, domnişoară, ce ruşine! clătină din nou din cap vardistul a dojană, a milă, a indignare. Poftim misie! zise

către Raskolnikov şi, în aceeaşi clipă, îl măsură din nou cu privirea. Ce-i drept, i se părea ciudat: era numai zdrenţe tot, dar avea bani de dat!

— Ai găsit-o departe de-aici? îl întrebă.

— V-am spus: mergea clătinându-se în faţa mea, chiar aici, pe bulevard. Cum a ajuns la bancă, s-a prăvălit pe ea.

— Vai de mine, mai mare ruşinea ce-i acum pe lume, Doamne Dumnezeule! E necoaptă de tot şi uite, e beată! Au batjocorit-o, asta aşa e! Uite, are şi rochiţa ruptă... Vai, ce dezmăţ e-n ziua de azi! O mai fi şi de familie, din cele scăpătate... Sunt multe din astea acum. Arată gingaşă, zici că-i o domnişoară. Se aplecă iar peste ea. Poate avea la rândul lui nişte fiice ca ea – „gingaşe, zici că-s domnişoare“, manierate şi în pas cu moda...

— Important, spuse îngrijorat Raskolnikov, e să n-o lăsăm pe mâna nemernicului ăstuia! Şi-ar mai bate şi el joc de ea! Se vede de la o poştă ce vrea. Uite că nu se dă dus, ticălosul!

Raskolnikov vorbea tare şi îl arăta cu degetul. Celălalt îl auzi şi păru să se înfurie iar, dar îşi luă seama şi se mărgini să arunce o privire dispreţuitoare. Apoi mai făcu agale vreo zece paşi mai încolo şi se opri iar.

— Nu-l lăsăm noi să facă ce vrea, zise vardistul gânditor. Numai de ne-ar spune unde s-o ducem, că atunci... Domnişoară, hei, domnişoară! strigă aplecându-se din nou asupra ei.

Ea deschise brusc ochii mari, se uită atent la cei doi bărbaţi, ca şi cum ar fi înţeles despre ce era vorba, se ridică de pe bancă şi o apucă înapoi, în direcţia din care venise.

— Ptiu, neruşinaţii, se ţin de capul meu, zise ea fluturând iar din mână.

Umbla repede, dar clătinându-se rău, ca şi înainte. Filfizonul se ţinea după ea, însă mergând pe o altă alee, fără să o scape din ochi.

— N-ai nici o grijă, nu-l las eu, spuse hotărât vardistul şi se luă după el. Eh, e mare dezmăţ în ziua de azi! repetă tare, oftând.

În clipa aceea, pişcat parcă de ceva, Raskolnikov se răzgândi.

— Hei, ascultaţi! strigă el după mustăcios.

Acesta se întoarse.

— Lăsaţi-l! Ce treabă aveţi dumneavoastră? Daţi-l încolo! N-are decât să se distreze (arătă spre filfizon). Ce vă pasă?

Vardistul nu pricepu şi holbă ochii. Raskolnikov izbucni în râs.

— Ehei! zise vardistul dând din mână şi porni după cei doi, luându-l pe Raskolnikov drept un nebun, dacă nu chiar ceva mai rău.

„Cele douăzeci de copeici ale mele s-au dus, îşi spuse Raskolnikov furios când rămase singur. Las' să ia şi de la ăla tot pe-atâta ca să-i lase fata, ăsta o să fie rezultatul... Ce m-o fi apucat să mă bag? Eu să ajut? Am eu

dreptul să ajut? N-au decât să se mănânce de vii, care-i treaba mea? Şi cum am îndrăznit să dau cele douăzeci de copeici? Erau ale mele?“

În ciuda acestor cuvinte stranii, îşi simţea sufletul greu. Se aşeză pe banca abia părăsită. Gândurile i se învălmăşeau... În clipa aceea i-ar fi fost greu să se gândească la orice. Ar fi vrut să uite de sine, să uite totul, apoi să adoarmă şi să înceapă o viaţă cu totul nouă...

— Biata fată! spuse uitându-se spre capătul gol al băncii. O să se dezmeticească, o să plângă, pe urmă o să afle maică-sa... O s-o bată, după care o s-o bată crunt, de durere şi de ruşine, poate o s-o şi izgonească. Iar dacă n-o s-o izgonească, o să-nceapă să-i dea târcoale vreo Daria Franţovna şi-o să se plimbe fetiţa de colo-colo... Pe urmă o să vină spitalul (asta se-ntâmplă întotdeauna cu fetele cu mame cinstite care pe şest îşi fac de cap), ei, iar pe urmă... iar pe urmă... iar spitalul... vinul... cârciumile... şi iar spitalul... în doi-trei ani e o epavă şi la nouăşpe ani, dacă nu chiar la optşpe, s-a zis cu viaţa... N-am mai văzut atâtea fete din astea? Şi cum au ajuns aici? Uite că au ajuns... Pfui! Dar ce contează! Cică aşa şi trebuie. Un anumit procent, chipurile, trebuie să se ducă în fiecare an... unde să se ducă... la dracu’, probabil, pentru ca restul oamenilor să rămână nevinovaţi şi netulburaţi. Procent! Splendide cuvinţelele astea: atât de liniştitoare, de ştiinţifice. De îndată ce ai spus „procent“, n-ai de ce să te mai alarmezi. Că dacă ar fi fost un alt cuvânt... ei, atunci poate era mai îngrijorător... Şi ce dacă, într-un fel sau altul, intră şi Dunecika în acest procent? Nu-i acelaşi ca şi al ăsteilalte?

„Dar unde mă duc eu? se gândi deodată. Curios! Plecasem după ceva. Cum am terminat de citit scrisoarea, am şi plecat... Către Vasilievski Ostrov, la Razumihin. Asta era... acum îmi amintesc. Dar pentru ce-am plecat? Şi cum de mi-a venit taman acum în cap să mă duc la Razumihin? Ce ciudat!“

Se minuna singur. Razumihin era un fost coleg de universitate. E de notat că Raskolnikov aproape că nu avusese camarazi la universitate, se ţinuse departe de toţi, nu se ducea pe la nici unul, iar la el nu primea mai pe nimeni. De altfel, în scurt timp începuseră şi ceilalţi să îl ocolească. Nu lua deloc parte nici la adunări, nici la discuţii, nici la distracţii. Învăţa pe rupte, fără să se cruţe, lucru pentru care era respectat, dar de plăcut nu-l plăcea nimeni. Era foarte sărac, mândru, aproape trufaş, şi închis în sine, de parcă ar fi avut ceva de ascuns. Unii dintre colegi aveau impresia că se uita de sus la ei, ca la nişte copii, de parcă i-ar fi întrecut în privinţa culturii, cunoştinţelor şi convingerilor, socotindu-i inferiori ca idei şi preocupări.

De Razumihin, cine ştie de ce, se apropiase totuşi, adică nu că se apropiase, dar era mai vorbăreţ cu el, mai deschis. De altminteri, cu

Razumihin nici nu se putea să fii în altfel de relaţii. Era un băiat extrem de vesel şi de sociabil, bun până la naivitate. Această naivitate ascundea însă profunzime şi demnitate. Cei mai buni colegi ai săi înţeleseseră acest lucru şi îl iubeau. Nu era prost deloc, chiar dacă uneori se arăta, într-adevăr, cam naiv. Avea o înfăţişare care atrăgea atenţia: era înalt, slab, niciodată bărbierit ca lumea, şi avea părul negru. Uneori făcea scandal şi era renumit pentru forţa lui. Într-o noapte, când bătea străzile împreună cu mai mulţi camarazi, pusese jos dintr-o lovitură un vardist înalt de aproape trei arşini. Putea să bea oricât, dar la fel de bine putea să nu bea deloc; putea să facă tot felul de trăsnăi de neiertat, dar la fel de bine putea să fie cuminte ca un înger de pe icoană. Razumihin se mai remarca şi prin faptul că nu-l tulbura niciodată vreun eşec şi nu se lăsa niciodată copleşit de împrejurări, oricât de nefericite ar fi fost. Putea să locuiască şi pe acoperiş, putea să îndure cea mai cruntă foame şi cel mai crâncen frig. Era sărac lipit şi absolut singur şi se întreţinea scoţând bani din tot soiul de îndeletniciri. Ştia o mulţime de posibilităţi de-a mai face rost de un ban. Iarna nu-şi încălzea deloc odaia, spunând că era chiar mai plăcut, fiindcă dormea mai bine în frig. Deocamdată fusese şi el nevoit să lase universitatea, dar nădăjduia că nu pentru mult timp, căci făcea tot posibilul să se redreseze, ca să-şi poată relua studiile. Raskolnikov nu mai dăduse pe la el de vreo patru luni, iar Razumihin nici nu-i ştia adresa. Cu vreo două luni în urmă, se întâlniseră întâmplător pe stradă, dar Raskolnikov se întorsese şi chiar trecuse pe partea cealaltă ca să nu fie văzut. Iar Razumihin, deşi îl observase, trecuse pe lângă el, din dorinţa de a nu-şi tulbura *prietenul*.

~ V ~

„Aşa e, nu e mult de când încă mai voiam să-l rog pe Razumihin să-mi găsească ceva de lucru, nişte meditaţii acolo..., îşi duse Raskolnikov gândul la capăt. Dar acum cu ce să mă ajute el? Să zicem că mi-ar face rost de nişte lecţii, că şi-ar împărţi cu mine ultima copeică, dacă o avea vreuna, şi că aş putea să-mi cumpăr nişte cizme şi să-mi rafistolez costumul, ca să pot să mă duc să dau lecţii... hm... Bun, şi pe urmă? Ce să fac cu câteva copeici? Asta-mi trebuie acum? E chiar de râs, zău aşa, să mă duc la Razumihin...“

Întrebarea aceea, de ce se ducea el acum la Razumihin, îl frământa mai mult decât voia s-o recunoască; cuprins de panică, tot căuta să descopere ceva de rău augur pentru el în această intenţie, în aparenţă cât se poate de banală.

„Oare mi-am pus în gând să îndrept totul numai cu ajutorul lui Razumihin şi am găsit în el o soluţie la toate?“, se întrebă mirat.

Chibzui, îşi frecă fruntea şi, lucru ciudat, după ce se zbuciumase atâta, îi veni, brusc şi aproape de la sine, o idee mai mult decât stranie.

„Mda... la Razumihin, îşi spuse deodată cât se poate de liniştit, ca şi cum se hotărâse definitiv, la Razumihin am să mă duc, asta-i sigur... dar nu acum... Am să mă duc la el... a doua zi după *asta*, când se va isprăvi cu *asta* şi o să fie totul altfel...“

Şi, brusc, se dezmetici.

— După *asta*, strigă sărind de pe bancă, dar o să se întâmple *asta*? Chiar o să se întâmple?

Părăsi banca şi se îndepărtă aproape în fugă; ar fi vrut s-o ia înapoi, spre casă, dar i se făcuse brusc o silă îngrozitoare de-a se duce acasă; acolo, în cotlonul ăla, în dulapul ăla îngrozitor, se şi cocea *asta*, de mai bine de o lună; o luă încotro vedea cu ochii.

Tremurul nervos deveni cumva febril; simţea chiar frisoane; cu toată arşiţa, i se făcuse frig. Începu, aproape inconştient, să se uite cu luare-aminte la tot ce întâlnea în cale, ca şi cum ar fi căutat cu tot dinadinsul să-şi abată atenţia, dar nu izbutea deloc şi cădea iarăşi pradă gândurilor. Dar când, tresărind, ridica din nou capul şi privea în jur, uita pe loc la ce se gândise cu o clipă mai înainte şi chiar pe unde trecuse. Străbătu astfel Vasilievski Ostrov, ieşi pe strada Malaia Neva, trecu podul şi o apucă spre insule. Verdeaţa şi prospeţimea îi bucurară la început ochii obosiţi, obişnuiţi cu praful oraşului, cu varul şi clădirile imense care te apasă şi te înăbuşă.

Aici nu erau nici zăpuşeală, nici miasme, nici cârciumi. Dar curând, aceste senzaţii noi şi plăcute deveniră la rândul lor morbide, enervante. Din când în când se oprea în faţa câte unei vile îmbrăcate în verdeaţă, se uita peste gard şi vedea de departe femei destinse stând pe balcoane sau terase şi copii zburdând prin grădină. Îl atrăgeau mai ales florile; la ele se uita cel mai mult. Întâlni echipaje elegante şi oameni călare, bărbaţi şi femei; se uita după ei cu o privire curioasă şi îi ieşeau din minte înainte să-i piardă din vedere. La un moment dat se opri şi îşi numără banii: erau vreo treizeci de copeici. „Douăzeci vardistului, trei Nastiei pentru scrisoare... deci Marmeladovilor le-am lăsat ieri patruzeci şi şapte ori cincizeci de copeici", se gândi, socotind cu un anume scop, dar curând uită pentru ce scosese banii din buzunar. Îşi aduse aminte când trecu prin dreptul unui soi de birt şi simţi că îi era foame. Intră în birt, bău un păhărel de votcă şi luă o plăcintă umplută cu ceva. O termină de mâncat când era deja pe drum. Cum nu mai băuse de foarte multă vreme, votca îşi făcu efectul într-o clipă, deşi nu dăduse pe gât decât una. Picioarele i se îngreunară şi simţi că îl ia somnul. Porni spre casă, dar ajungând la Petrovski Ostrov, se vârî în nişte tufişuri, se prăvăli în iarbă şi adormi pe loc.

Starea de boală provoacă deseori vise deosebit de limpezi, de vii şi de asemănătoare cu realitatea. Imaginile care se nasc astfel sunt uneori monstruoase, dar decorul şi întreaga desfăşurare a evenimentelor sunt atât de veridice, presărate cu detalii atât de subtile, de neaşteptate, de ingenioase, încât nici măcar cel care visează nu şi le-ar putea închipui dacă ar fi treaz, fie el chiar un artist ca Puşkin ori Turgheniev. Astfel de vise morbide rămân întotdeauna mult timp în memorie şi impresionează puternic organismul surescitat şi zdruncinat.

Raskolnikov visă cea îngrozitor. Se visă copil, în orăşelul lor. Are vreo şapte ani şi se plimbă cu tatăl său, într-o seară de sărbătoare, în afara oraşului. Cerul e cenuşiu, aerul – înăbuşitor, locul e exact aşa cum se întipărise în memoria lui; dar în memorie era mult mai şters decât îi apărea acum în vis. Orăşelul se vede ca în palmă, nu e absolut nimic în jur, nici măcar o salcie; undeva, foarte departe, chiar unde începe cerul, se zăreşte pădurea. La câţiva paşi de ultima grădină a oraşului e o cârciumă, o cârciumă mare, care îi stârnea întotdeauna cea mai neplăcută senzaţie şi chiar îl înfricoşa ori de câte ori trecea pe lângă ea, plimbându-se cu tatăl lui. Era întotdeauna ticsită de lume şi dinăuntru se auzeau tot timpul urlete, hohote de râs, înjurături, cântece îngânate cu glas răguşit, dezgustător, zgomote de încăierare; în jurul cârciumii mişunau întotdeauna o mulţime de beţivani cu mutre fioroase... Când le ieşeau în cale, se lipea de tatăl lui, tremurând ca varga. Lângă cârciumă e un drum, un drum de ţară veşnic plin

de praf, iar praful acela e întotdeauna negru. Merge şerpuit şi mai departe, la vreo trei sute de paşi, face la dreapta, pe lângă cimitirul oraşului. În mijlocul cimitirului e biserica de piatră cu turlă verde unde se ducea de vreo două ori pe an cu tatăl şi cu mama lui la liturghie, când se ţineau parastase pentru bunica lui, care murise demult şi pe care n-o văzuse niciodată. În asemenea ocazii aduceau întotdeauna pe un blid alb, învelită într-un ştergar, coliva dulce din orez, cu stafide presărate deasupra în cruce. Îi erau dragi biserica asta, cu icoanele ei vechi, mai toate fără ramă, şi preotul bătrân căruia îi tremura capul. Alături de mormântul bunicii, pe care se ridica o lespede, era mormântul mărunţel al fratelui său mai mic, dar nu-l ştia nici pe el, fiindcă murise la şase luni, nu avea cum să şi-l amintească; i se spusese însă că a avut un frăţior şi, de câte ori se ducea la cimitir, se închina cu pioşenie în faţa mormântului, apoi se apleca cuviincios şi săruta lespedea. Iar acum visează că merge cu tatăl lui pe drumul care duce la cimitir şi că trec prin dreptul cârciumii; îşi ţine tatăl de mână şi se uită cu teamă spre cârciumă. Ceva deosebit îi atrage atenţia: de astă dată pare să fie o petrecere, sunt o droaie de târgoveţe gătite, muieri cu bărbaţii lor, lepădături de tot felul. Toţi sunt beţi, toţi cântă, iar lângă pridvorul cârciumii e o căruţă, însă o căruţă ciudată. E o căruţă din acelea mari, la care se înhamă cai zdraveni de povară şi cu care se cară mărfuri şi butoaie cu vin. Îi plăcea întotdeauna să se uite la caii aceia zdraveni de povară, cu coame lungi, cu picioare groase, care merg domol, cu pas măsurat, şi trag după ei, fără nici un efort, ditamai muntele, de zici că le e mai lesne cu căruţa decât fără ea. Dar acum, ciudat lucru, la o căruţă din asta mare era înhămată o mârţoagă de ţară, pipernicită şi prăpădită, roaibă, una din alea care – văzuse de multe ori aşa ceva – se cocoşează trăgând câte un ditamai carul cu lemne sau cu fân, mai cu seamă când carul se înţepeneşte în glod sau în vreun făgaş, şi atunci mujicii le bat întotdeauna crâncen cu biciul, câteodată chiar peste bot şi peste ochi, iar lui îi era aşa de milă, aşa de milă, că numai nu plângea, iar mama îl trăgea întotdeauna de la geam. Iată însă că deodată se iscă o mare larmă: din cârciumă ies chiuind şi cântând, cu balalaicele după ei, nişte matahale de mujici beţi morţi, în cămăşi roşii şi albastre, cu sumanele pe umeri.

— Hai sus, urcaţi toţi! strigă unul încă tânăr, cu grumazul gros, bucălat şi morcoviu la faţă. Vă duc pe toţi, haideţi!

Nici nu termină însă bine, că se şi pornesc râsetele şi strigătele:

— Vezi să nu ne ducă gloaba asta!

— Ce-i cu tine, Mikolka, te-ai smintit de-ai înhămat iepşoara asta la ditamai căruţa?

— Roaiba asta are ca nimic douăzeci de ani, fraţilor!

— Urcaţi că vă duc pe toţi! strigă iarăşi Mikolka sărind primul în căruţă, apucând hăţurile şi suindu-se pe capră în picioare. Murgul l-a luat Matvei deunăzi, strigă el din căruţă, iar iepşoara asta, fraţilor, mi-a mâncat sufletul de-mi vine s-o omor, stric mâncarea pe ea. Hai, urcaţi odată! O fac s-o ia la galop! O s-o ia la galop!

Apucă biciul şi se pregăteşte plin de mulţumire să-i ardă una mârţoagei.

— Urcaţi-vă, bre, ce staţi? hohotesc unii în mulţime. N-auziţi, o s-o ia la galop!

— N-a mai săltat asta la galop de zece ani!

— O să salte!

— Ce staţi pe gânduri, frăţânilor, puneţi mâna pe câte-un bici şi ţineţi-le pregătite!

— Aşa, aşa! Arde-o!

Râzând şi glumind, se suie toţi în căruţa lui Mikolka. S-au urcat deja vreo şase inşi, dar mai e loc. Iau cu ei şi o muiere grasă şi rumenă. E îmbrăcată în stambă roşie, poartă pe cap o chicică[3] cu mărgele, în picioare are pâslari, sparge în dinţi alune şi din când în când râde. Mulţimea din jur râde şi ea, dar cum să nu râdă: o iepşoară slăbănoagă ca asta să ducă asemenea greutate! Doi flăcăi din căruţă se şi înarmează cu câte un bici, să-l ajute pe Mikolka. Se aude „Diii!“, mârţoaga trage din răsputeri, însă nu-i în stare să meargă, nu la galop, dar nici la pas, doar păşeşte mărunt, gâfâie, i se îndoaie picioarele sub loviturile a trei bice care o şfichiuiesc ca nişte boabe de mazăre. Râsetele din căruţă şi din mulţime se înteţesc, iar pe Mikolka îl apucă furia şi, turbat, loveşte iepşoara tot mai des, crezând nesmintit că are s-o ia la galop.

— Luaţi-mă şi pe mine fraţilor! strigă din mulţime un flăcău dornic să nu piardă distracţia.

— Urcă! Urcaţi toţi! răcneşte Mikolka. O să ne care pe toţi, că altfel o sting în bătăi!

Şi dă, dă cu biciul în ea, nici nu mai ştie cu ce să dea de turbat ce-i.

— Tăticule, tăticule, strigă el către tatăl său. Tăticule, uite ce fac! Săracul căluţ, îl omoară, tăticule, săracu' de el!

— Hai, hai să mergem! spune tatăl. Neisprăviţii ăştia îşi fac de cap; hai, nu te mai uita! Vrea să-l ia de-acolo, dar el i se smulge din mâini şi, fără să mai ştie de sine, se repede la căluţ. Bietul animal e deja la capătul puterilor. Suflă greu, se opreşte, se smuceşte iar, cât pe ce să cadă.

— Daţi în ea până o crăpa, dacă-i pe-aşa! zbiară Mikolka. Îi arăt eu ei!

— Nu ţi-e frică de Cel de Sus, împieliţatule! strigă la el un bătrân

din mulţime.

— Cum să ducă o biată iepşoară ditamai povara, mai zise unul.

— O omori! strigă un al treilea.

— Ia vezi-ţi de treabă! E a mea! Fac ce vreau cu ea! Haideţi, urcaţi! Urcaţi cu toţii! Nu o las până n-o ia la galop!

Deodată izbucnesc nişte hohotele de râs care acoperă totul: copleşită de loviturile care se înteţeau, iepşoara începuse să zvârle din copite de neputinţă. Nici măcar bătrânul nu-şi poate stăpâni râsul. Zău aşa, prăpădita asta de iepşoară mai dă şi din copite!

Doi flăcăi din mulţime, care şi-au făcut rost de câte un bici, se reped la căluţ şi-l lovesc peste şale, şi dintr-o parte, şi din cealaltă.

— Arde-o peste cap, arde-o peste ochi! urlă Mikolka.

— Ia să-i tragem un cântec, fraţilor! zbiară unul din căruţă şi se pornesc cu toţii.

Se dezlănţuie un cântec deşucheat, în zdrăngănit de dairea şi cu fluierături la refren. Muieruşca ronţăie alune şi la răstimpuri râde.

...El fuge pe lângă căluţ, aleargă în faţa lui, vede cum îl bat peste ochi, chiar peste ochi! Plânge. Inima i se ridică în gât, lacrimile îi curg şiroaie pe obraji. Unul dintre cei care bat calul îl plesneşte din greşeală peste faţă; însă el nu simte nimic, îşi frânge mâinile, ţipă, se repede la bătrânul cărunt cu barbă albă, care clatină din cap, osândind toate astea. O femeie îl prinde de mână şi vrea să-l ducă de-acolo, dar el se smulge şi fuge iar la căluţ, care e deja pe cale să se prăbuşească, însă mai zvârle o dată din copite.

— Dar-ar boala-n tine! urlă ca un apucat Mikolka.

Aruncă biciul, se apleacă şi scoate din fundul căruţei o hulubă lungă şi groasă, o apucă de un capăt cu amândouă mâinile şi o agită din răsputeri deasupra iepşoarei.

— O face praf! se aude din mulţime.

— O omoară!

— E a mea! zbiară Mikolka şi, luându-şi avânt, o loveşte cu huluba.

Se aude o bufnitură.

— Dă-i, dă-i! Ce se bagă ei! strigă voci din mulţime.

Mikolka îşi ia încă o dată avânt şi o nouă lovitură se abate cu toată puterea pe spinarea nenorocitei mârţoage. Aceasta se lasă de tot pe spate, apoi face un salt şi se smuceşte, se smuceşte cu câtă putere mai are în toate direcţiile, să scape; e luată însă în primire din toate părţile cu şase bice, iar huluba se ridică şi cade pentru a treia oară, apoi a patra, ritmic, cu avânt. Mikolka e turbat că nu i-a venit de hac dintr-o lovitură.

— Are viaţă-n ea! strigă voci în jurul lui.

— Acuma cade, fraţilor, gata cu ea! răcneşte un amator din mulţime.

— Dă-i cu toporul, ce naiba! Isprăveşte odată cu ea! mugeşte un al treilea.

— Ho, mânca-te-ar viermii! La o parte! zbiară furios Mikolka, apoi dă cu huluba de-a azvârlita, se apleacă iar în căruţă şi scoate de-acolo un drug de fier. Păzea! strigă şi loveşte cu toată puterea, de sus, bietul căluţ. Izbitura cade trosnind; iepşoara se clatină pe picioare, se lasă pe crupă, încearcă să se mai smucească, dar drugul se abate din nou cu avânt pe spinarea ei şi atunci cade la pământ, ca şi cum i s-ar fi retezat toate cele patru picioare deodată.

— Omoar-o! urlă Mikolka şi sare din căruţă, parcă fără să mai ştie de el. Câţiva flăcăi, la fel de roşii la faţă şi de beţi, apucă ce la cade în mâini, bice, bâte, huluba, şi se reped spre iapa muribundă.

Mikolka, stând într-o parte, începe să-i care în neştire lovituri cu drugul în spinare. Iapa îşi întinde botul, suflă o dată greu şi îşi dă duhul.

— I-a venit de hac! strigă voci din mulţime.

— De ce n-o fi vrut să meargă la galop?

— E a mea! zbiară Mikolka cu drugul în mâini şi cu ochii roşii de sânge.

Stă în picioare de parcă îi pare rău că nu mai are în cine da.

— Ţi-ai pierdut şi ultima fărâmă de credinţă! strigă mai mulţi la el.

Sărmanul copil nu mai ştie ce-i cu el. Îşi croieşte drum urlând prin mulţime spre căluţ, îi cuprinde cu braţele botul înţepenit şi însângerat, îl sărută pe ochi, pe buze. Pe urmă sare deodată în picioare şi se repede cu pumnişorii la Mikolka. În clipa aceea, tatăl, care nu izbutise să-l ajungă din urmă, îl înşfacă în sfârşit şi-l scoate din mulţime.

— Haidem! îi spune. Hai acasă!

— Tăticule! De ce l-au omorât... săracul căluţ...! spune el printre suspine, dar glasul i se frânge şi cuvintele ies din pieptul lui chinuit amestecate cu ţipete.

— Sunt beţi... sunt violenţi, nu-i treaba noastră, hai! răspunde tatăl.

Îşi cuprinde tatăl cu braţele, dar simte un fel de strânsoare în piept. Încearcă să respire, să strige... şi se trezeşte.

Se deşteptă lac de sudoare, cu părul ud şi cu răsuflarea tăiată, şi, îngrozit, dădu să se ridice.

— Slavă Domnului că a fost doar un vis! spuse aşezându-se sub un copac şi respirând greu. Dar ce-i asta? Nu cumva mă apucă febra? Ce vis oribil!

Îşi simţea trupul zdrobit, iar sufletul îi era tulbure şi întunecat. Puse

coatele pe genunchi şi îşi sprijini capul în mâini.

— Doamne! exclamă. Nu cumva chiar o să iau toporul şi o să-i dau în cap, să-i zdrobesc ţeasta... să alunec pe sângele cald, lipicios, să sparg încuietoarea, să fur tremurând şi să mă ascund mânjit tot de sânge... cu toporul... Doamne, nu cumva?

Tremura ca o frunză vorbind aşa.

— Da' ce mai e şi asta? continuă tresărind din nou şi parcă uluit. Doar ştiam că nu sunt în stare, de ce m-am mai chinuit până acum? Chiar şi ieri, ieri, când m-am dus să fac... *proba* asta, ieri mi-a fost limpede că n-aş reuşi niciodată... Atunci de ce o iau de la capăt? De ce şovăi? Doar şi ieri, când coboram scara, mi-am spus singur că e ceva mârşav, infam, josnic, josnic... numai gândul la *asta* îmi întoarce stomacul pe dos şi mă înspăimântă.

— Nu, n-aş fi în stare, n-aş fi în stare! Chiar dacă n-ar exista nici o urmă de îndoială în socotelile astea şi toate amănuntele planului pe care l-am clocit luna asta ar fi clare ca lumina zilei şi corecte ca o aritmetică. Doamne! Tot nu m-aş hotărî! Fiindcă n-aş fi în stare, nu sunt în stare!... Atunci de ce, de ce...

Se ridică, se uită cu uimire în jur, ca şi cum s-ar fi minunat de faptul că ajunsese aici, şi o luă spre podul T. Era palid, ochii îi ardeau, îşi simţea toate membrele fără vlagă, dar brusc începu parcă să respire mai uşor. I se părea că scăpase de povara aceea îngrozitoare care îl apăsase atâta vreme şi-şi simţea acum sufletul uşor şi împăcat. „Doamne, se rugă, arată-mi calea şi am să mă lepăd de blestematul ăsta de... vis al meu!“

Traversând podul, se uită tăcut şi liniştit la Neva şi la splendidul asfinţit al soarelui roşu, strălucitor. În ciuda slăbiciunii, nu simţea nici urmă de oboseală. Ca şi cum buboiul pe care îl avea în inimă şi care copsese toată luna din urmă s-ar fi spart brusc. Liber, liber! Se eliberase de tentaţia, de vraja, de obsesia asta!

Mai târziu, când îşi amintea de perioada aceea şi de tot ce i se întâmplase în acele zile, minut cu minut, punct cu punct, îl surprindea întotdeauna până la superstiţie un singur lucru, care în sine nu era foarte neobişnuit, dar care pe urmă i s-a părut a fi fost un fel de fatalitate. Nu putea înţelege şi nu-şi putea explica nicicum de ce, istovit, sleit cum era, în loc să se întoarcă acasă pe drumul cel mai drept şi mai scurt, cum i-ar fi fost cel mai uşor, s-a întors prin piaţa Sennaia, pe unde nu avea de ce să treacă. Ocolul nu era mare, dar cu siguranţă nu-şi avea câtuşi de puţin rostul. E adevărat că i se întâmplase de zeci de ori să se întoarcă acasă fără să-şi amintească străzile pe care trecuse. Dar de ce, s-a întrebat mereu, de ce s-a petrecut întâlnirea aceea – atât de însemnată, de hotărâtoare pentru el, şi

totodată cum nu se poate mai întâmplătoare – din piaţa Sennaia (unde nici nu avea ce să caute) taman atunci, în ora şi în minutul acela al vieţii lui, în starea lui de spirit de-atunci şi în împrejurările acelea în care această întâlnire putea să aibă efectul cel mai decisiv şi mai definitiv asupra întregului său destin? Parcă l-ar fi aşteptat anume acolo!

Era aproape ora nouă când a ajuns în piaţa Sennaia. Negustorii de la mese, de la tarabe, de prin prăvălii şi dughene închideau toţi sau îşi strângeau şi îşi puneau marfa la loc şi se împrăştiau pe la casele lor, ca şi cumpărătorii. Prin preajma birturilor de la caturile de jos sau prin curţile murdare şi rău mirositoare ale caselor din piaţa Sennaia, bântuiau o groază de meseriaşi şi de telali de tot felul. Locul acela şi străduţele învecinate îi plăceau cel mai mult lui Raskolnikov când ieşea din casă fără vreun ţel. Aici nu era privit cu dispreţ din pricina zdrenţelor sale, putea să umble îmbrăcat oricum, fără să se scandalizeze nimeni. În colţul străduţei K., un negustor şi o femeie, probabil nevastă-sa, vindeau nişte articole de mercerie înşirate pe două mese: aţă, şireturi, basmale de stambă etc. Se ridicaseră şi ei să plece, dar mai zăboveau, stând de vorbă cu o cunoştinţă care trecuse pe-acolo. Cunoştinţa era Lizaveta Ivanovna, sau simplu, cum îi spuneau toţi, Lizaveta, nimeni alta decât sora bătrânei aceleia, Aliona Ivanovna, văduva de arhivar şi cămătăreasa la care fusese cu o zi înainte Raskolnikov, când se dusese să-şi amaneteze ceasul şi să facă *proba*... Ştia deja de mult totul despre Lizaveta şi ea îl cunoştea la rândul ei puţin. Era o fată bătrână de vreo treizeci şi cinci de ani, înaltă, stângace, sfioasă şi blândă, aproape retardată, pe care soră-sa o ţinea ca pe-o roabă şi o muncea zi şi noapte, făcând-o să tremure de frica, dar şi de bătăile ei. Stătea gânditoare în faţa negustorului şi a nevesti-sii, cu o legătură în braţe, şi îi asculta atentă, în timp ce ei îi explicau ceva cu mare însufleţire. Când dădu cu ochii de ea, Raskolnikov încercă o senzaţie stranie, un soi de uimire profundă, deşi întâlnirea aceasta nu avea nimic neobişnuit.

— Atunci să hotărăşti dumneata, Lizaveta Ivanovna, zise tare negustorul. Să treci pe-aici mâine, pe la şapte. Or să vină şi dânşii.

— Mâine? tărăgănă gânditoare cuvintele Lizaveta, parcă nehotărâtă.

— Aliona Ivanovna a băgat frica-n dumneata! turuia nevasta negustorului, o muieruşcă vioaie. Mă uit la dumneata şi mi se pare că eşti un copil mic. Barem de ţi-ar fi soră bună, dar e şi vitregă, şi uite cum a pus şaua pe dumneata.

— De data asta nu-i spune nimic Alionei Ivanovna, o întrerupse soţul, eu aşa te sfătuiesc, şi vino fără să-i ceri voie. Treaba merită. Pe urmă o să vadă singură şi surioara.

— Vasăzică să vin?

— La ora şapte, mâine. O să vină cineva şi din partea dânşilor şi o să hotărâţi între dumneavoastră.

— Punem şi samovarul, adăugă nevasta.

— Bine, o să vin, spuse Lizaveta chibzuind încă şi se urni încet din loc.

Trecând de ei chiar în clipa aceea, Raskolnikov nu auzi mai mult. Trecuse încet, neobservat, străduindu-se să nu scape nici un cuvânt. Uimirea de la început se transformă treptat în groază, parcă i-ar fi alunecat o bucată de gheaţă pe şira spinării. Aflase, dintr-odată şi cu totul pe neaşteptate, că mâine, la ora şapte seara, Lizaveta, sora bătrânei şi singura ei colocatară, nu avea să fie acasă şi că, prin urmare, fix la ora şapte seara, bătrâna *avea să fie singură*.

Nu mai avea decât câţiva paşi până acasă. Intră în cameră ca şi cum ar fi fost condamnat la moarte. Nu se gândea la nimic, de altfel nici nu era în stare, însă simţea cu toată fiinţa lui că nu mai avea nici liber arbitru, nici voinţă şi că, brusc, se hotărâse totul definitiv.

Fără îndoială, nici dacă ar fi aşteptat ani de zile o ocazie prielnică, nici atunci probabil, n-ar fi putut conta în planul său pe un pas mai sigur spre izbândă decât cel care i se ivise în cale acum. În orice caz, ar fi fost greu de aflat în ajun şi în mod sigur, cu cea mai mare exactitate şi cu cel mai mic risc, fără nici un fel de întrebări şi investigaţii periculoase, că mâine, la ora cutare, cutare bătrână pe care se pregătea să o atace avea să rămână singură-singurică în casă.

3 Podoabă capilară purtată de femeile măritate, asemănătoare cu o scufie, frumos brodată şi împodobită.

~ VI ~

Mai târziu, Raskolnikov află din întâmplare de ce o poftiseră la ei tarabagiul şi nevastă-sa pe Lizaveta. Era vorba despre cel mai banal lucru, ceva care nu avea nimic deosebit. O familie venită de curând în capitală şi ajunsă la sapă de lemn vindea haine de damă. Cum la piaţă n-ar fi luat mare lucru pe ele, căutaseră o precupeaţă, iar Lizaveta tocmai cu asta se îndeletnicea: lua comisioane, umbla peste tot să plaseze marfa, şi o căutau mulţi, pentru că era cinstită şi spunea întotdeauna ultimul preţ, iar acesta rămânea bătut în cuie. Dar în general vorbea puţin şi, cum am mai spus, era blajină şi sperioasă...

Raskolnikov devenise însă în ultima vreme superstiţios. Urmele superstiţiilor de-atunci, aproape de neşters, au rămas înlăuntrul lui încă mult timp după aceea. Iar mai târziu a fost mereu înclinat să vadă în toată treaba aceea ceva straniu şi misterios, ca şi cum ar fi existat nişte înrâuriri şi nişte coincidenţe neobişnuite. Iarna trecută, un cunoscut de-al lui, student şi el, Pokorev, care pleca la Harkov, îi dăduse, pe când stăteau de vorbă, adresa bătrânei Aliona Ivanovna, în caz că ar vrea să amaneteze ceva. Multă vreme n-a avut nevoie să se ducă la ea, fiindcă avea meditaţii şi, cum-necum, se descurca. Dar cu o lună şi jumătate în urmă şi-a amintit de adresă; avea două obiecte bune de amanetat: vechiul ceas de argint rămas de la tatăl său şi un ineluş de aur cu trei pietricele roşii, pe care i-l dăruise la despărţire sora lui, ca amintire. S-a hotărât să ducă inelul. Găsind-o pe bătrână, încă de la prima privire, fără să ştie încă mai nimic despre ea, a simţit o aversiune de neînvins; luase de la ea două „foi“ şi în drum spre casă intrase într-un birt mic şi nenorocit. Ceruse un ceai şi căzuse pe gânduri. Un gând straniu i se ivise în minte, ca un puişor din ou, şi stăruia acolo.

Aproape alături de el, la o altă măsuţă, erau aşezaţi un student pe care nu-l cunoştea şi nici nu-şi amintea să-l fi văzut vreodată şi un ofiţer tânăr. Jucaseră biliard şi acum stăteau la un pahar de ceai. La un moment dat, îl auzise pe student pomenindu-i ofiţerului despre o cămătăreasă, Aliona Ivanovna, văduva unui arhivar, şi dându-i adresa ei. Acest simplu fapt i se păruse straniu lui Raskolnikov: el tocmai de-acolo venea şi poftim – auzea deja vorbindu-se despre ea. Era o întâmplare, desigur, dar uite că exact acum, când nu putea scăpa nicicum de o senzaţie foarte ciudată, exact acum se găsea cineva care să-i dea parcă apă la moară: studentul se apucase să-i dea tovarăşului său tot felul de amănunte despre Aliona Ivanovna.

— E nemaipomenită, spunea el, la ea poţi să faci rost de bani

oricând. E bogată ca un jidov, poate să-ţi dea şi cinci mii odată, dar îţi primeşte şi un amanet de-o rublă. Au trecut mulţi de-ai noştri pe la ea. Doar că-i o scârbă...

Şi începuse să povestească pe îndelete cât era de rea şi plină de toane: mai întâi, dacă întârziai o singură zi, nu-ţi mai vedeai gajul. Apoi dădea pe un lucru de patru ori mai puţin decât făcea, dar dobândă îţi lua cinci, dacă nu chiar şapte la sută pe lună ş.a.m.d. Tot vorbind, studentul mai pomenise că bătrâna avea o soră, Lizaveta, pe care, aşa sfrijită cum era, o bătea întruna şi o ţinea ca pe-o roabă, ca pe un copil mic, măcar că Lizaveta avea mai bine de doi arşini jumate înălţime...

— E şi ea un fenomen! exclamă studentul şi izbucni în râs.

Se apucaseră să vorbească despre Lizaveta. Studentul povestea despre ea cu un soi de plăcere şi râdea întruna, iar ofiţerul îl asculta cu mare interes, rugându-l chiar să i-o trimită pe această Lizaveta ca să-i cârpească lenjeria. Raskolnikov nu lăsase să-i scape nici un cuvânt şi aflase dintr-odată totul: Lizaveta era sora mai mică, vitregă (erau surori numai după tată), a bătrânei şi făcuse deja treizeci şi cinci de ani. Muncea pentru soră-sa zi şi noapte, era bucătăreasă şi spălătoreasă, cosea tot felul de lucruri ca să le vândă, spăla podele pe la alţii, şi-i dădea tot ce câştiga soră-sii. Nu îndrăznea să primească vreo comandă sau să lucreze ceva fără încuviinţarea bătrânei. Aceasta îşi făcuse deja testamentul, lucru ştiut de Lizaveta, căreia nu-i lăsa nici un sfanţ, doar nişte bunuri mobile, scaune şi aşa mai departe; toţi banii aveau să meargă la o mânăstire din gubernia N., pentru veşnica pomenire a sufletului bătrânei. Lizaveta n-avea nimic comun cu funcţionărimea, făcea parte din mica burghezie, era fată bătrână şi arăta şleampătă rău, deşirată, cu ditamai picioarele care parcă erau răsucite în nişte ghete scâlciate de şevro, în schimb se ţinea foarte curată. Dar lucrul de care se mira şi de care făcea cel mai mare haz studentul era că Lizaveta umbla întruna însărcinată...

— Păi spuneai că-i urâtă, spuse ofiţerul.

— Da, e tuciurie, zici că-i un soldat îmbrăcat în femeie, dar ştii, nu-i deloc un monstru... Are o faţă şi nişte ochi plini de bunătate. Chiar aşa. Dovadă că place multora. E liniştită, sfioasă, supusă, face ce-i spui, orice. Şi are un zâmbet chiar frumos.

— Nu cumva o placi? râse ofiţerul.

— Ca pe o ciudăţenie. Nu, uite ce vreau să-ţi spun. Pe blestemata aia de bătrână aş omorî-o şi aş jefui-o, pot să te asigur, fără nici o mustrare de conştiinţă, adăugă cu patimă studentul.

Ofiţerul râsese din nou, dar Raskolnikov tresărise. Ce ciudat era totul!

— Dacă-mi dai voie, vreau să-ţi pun o întrebare serioasă, spuse cu aprindere studentul. Eu am glumit acum, bineînţeles, dar uite: pe de-o parte, ai o băbătie bolnavă, rea, afurisită, proastă, smintită, care nu e de folos nimănui, ba din contră, e o pacoste pentru toţi, care nu ştie nici ea pentru ce trăieşte şi care ca mâine o să moară de moarte bună. Pricepi? Pricepi?

— Da, pricep, răspunse ofiţerul privindu-şi cu atenţie tovarăşul, care se aprindea tot mai tare.

— Atunci ascultă mai departe. Pe de altă parte, ai forţe tinere, proaspete, care se pierd de pomană, fără nici un fel de sprijin, şi sunt cu miile, peste tot. O sută, o mie de fapte şi de idei bune se pot înfăptui sau reînnoi pe banii bătrânei, care sunt hărăziţi unei mânăstiri! Sute, poate mii de existenţe care pot fi puse pe un făgaş; zeci de familii salvate de la mizerie, descompunere, pieire, desfrâu, boli venerice – toate astea sunt posibile cu banii ei. Omoar-o şi ia-i banii, ca să te poţi dedica apoi cu ei slujirii întregii omeniri şi cauzei comune; tu ce crezi, nu este răscumpărată o crimă absolut insignifiantă de mii de fapte bune? Cu preţul unei singure vieţi, mii de vieţi salvate de la putrefacţie şi de la descompunere. O singură moarte şi o sută de vieţi în schimbul ei – asta aritmetică! Şi ce înseamnă în balanţa generală viaţa acestei cotoroanţe ofticoase, proaste şi rele? Nu mai mult decât viaţa unui păduche, a unui gândac, nici atât măcar, de vreme ce cotoroanţa e o fiinţă dăunătoare, una care mănâncă vieţile altora: mai deunăzi, de rea ce e, a muşcat-o pe Lizaveta de un deget mai-mai s-o lase fără el!

— Aşa e, nu-i demnă să trăiască, răspunse ofiţerul, dar asta-i natura.

— Ei, frate, dar şi natura se mai corijează, se mai îndreaptă, că dacă n-ar fi aşa, ne-am îneca în prejudecăţi. Dacă n-ar fi aşa, n-ar exista nici un singur om mare. Se vorbeşte de datorie, de conştiinţă – nu că vreau să spun ceva împotriva datoriei şi a conştiinţei –, dar cum le înţelegem noi? Stai, mai am să-ţi spun o întrebare. Ascultă!

— Nu, stai tu, să-ţi pun eu o întrebare. Ascultă!

— Zi!

— Ei bine, acum vorbeşti şi faci teorie, dar ia spune-mi: ai omorî-o tu *însuţi* pe bătrână, da sau nu?

— Bineînţeles că nu! Eu vorbeam despre echitate... Nu de mine-i vorba aici...

— După mine, atâta timp cât nu te hotărăşti tu însuţi la aşa ceva, nu poate fi vorba de nici o echitate! Hai să mai facem o partidă!

Raskolnikov fusese tulburat la culme. Fireşte, toate astea nu erau decât discuţii şi idei tinereşti, cele mai banale şi mai des întâlnite, pe care le

auzise nu o dată, doar că altfel spuse şi pe alte teme. Dar de ce să i se întâmple tocmai acum să audă această discuţie şi aceste idei, tocmai când în mintea lui se năşteau... *exact aceleaşi gânduri*? Şi de ce tocmai acum, când abia îşi scosese din cap sămânţa propriului gând legat de bătrână, tocmai acum să dea peste nişte oameni care vorbeau despre ea? Această discuţie neînsemnată de birt a avut o influenţă teribilă asupra evoluţiei lucrurilor: ca şi cum, într-adevăr, ar fi fost ceva prestabilit, o indicaţie...

....

Întorcându-se din piaţa Sennaia, se aruncă pe divan şi o oră stătu fără să se clintească. Între timp se lăsase întunericul; n-avea nici o lumânare, dar şi dacă ar fi avut, nu i-ar fi dat prin minte s-o aprindă. Nu şi-a mai putut aminti niciodată dacă s-a gândit la ceva în tot răstimpul acela. În cele din urmă simţi vechile friguri şi frisoane şi se gândi cât de norocos e că poate să zacă acolo. Curând îl lovi un somn greu, de plumb, strivindu-l parcă.

Dormi neobişnuit de mult şi fără să viseze. Nastasia, intrând la el a doua zi, la zece dimineaţa, abia reuşi să-l trezească. Îi adusese un ceai cu pâine. Ceaiul, pus tot în ceainicul ei, era aceeaşi apă chioară.

— Dumnealui doarme, strigă ea revoltată, nu mai termină cu dormitul!

El se ridică puţin, cu efort. Îl durea capul. Se dădu jos din pat, se învârti puţin prin odaie şi căzu la loc pe divan.

— Doar nu te-oi culca iar! strigă Nastasia. Ce, eşti bolnav?

El nu răspunse nimic.

— Vrei un ceai?

— Mai încolo, spuse el anevoie, închizând iar ochii şi întorcându-se cu faţa la perete.

Nastasia se aplecă asupra patului.

— Chiar o fi bolnav, zise, apoi se răsuci pe călcâie şi ieşi.

Intră din nou pe la ora două, cu o supă. El zăcea aşa cum îl lăsase. Ceaiul rămăsese neatins. Nastasia se simţi chiar ofensată şi începu să-l zgâlţâie înverşunată.

— Stai şi tragi la aghioase! strigă uitându-se scârbită la el.

El se ridică în pat şi se aşeză în capul oaselor, dar continuă să tacă, ţinând ochii în pământ.

— Eşti bolnav ori ba? întrebă Nastasia şi din nou nu primi nici un răspuns. Ar trebui să ieşi un pic pe-afară, adăugă ea după o scurtă tăcere, să te mai aeriseşti. N-ai de gând să mănânci?

— Mai târziu, zise el cu glas stins, du-te!

Dădu din mână spre ea.

Ea mai stătu puţin, se uită la el cu milă şi ieşi.

După câteva minute, el ridică ochii şi zăbovi îndelung cu privirea la ceai şi la supă. Pe urmă luă pâinea, apucă lingura şi începu să mănânce.

Mâncă puţin, fără nici o poftă, trei-patru linguri, ca un automat. Capul îl mai lăsase. După ce mâncă se întinse din nou pe divan, dar nu mai izbuti să adoarmă; zăcea fără să se mişte, cu faţa în jos, înfundată în pernă. Visa, cu toate că era treaz, iar visele erau cât se poate de stranii: cel mai des se închipuia în Africa, în Egipt, într-o oază. Caravana se odihnea, cămilele blânde şedeau pe pământ; de jur împrejur, palmieri; oamenii mâncau de prânz. El însă bea întruna apă, direct din izvorul care curgea şi şopotea ceva mai încolo. Era atât de răcoroasă şi de minunată, minunată, apa aceea albastră şi rece, care alerga pe pietrele multicolore şi pe nisipul curat, cu reflexe aurii... Deodată auzi clar bătaia ceasului. Tresări, îşi reveni, înălţă capul, privi spre fereastră, îşi imagină cam ce oră era şi sări în picioare, dezmeticindu-se de tot, ca şi cum l-ar fi îmbrâncit cineva de pe divan. Se apropie în vârful picioarelor de uşă, o deschise încetişor şi ciuli urechea pe scară. Inima îi bătea cu putere. Pe scară era însă linişte, părea că toată lumea doarme... I se păru ciudat, absurd, că putuse să doarmă în neştire de ieri şi că încă nu făcuse nimic, nu pregătise nimic... Iar între timp poate bătuse de şase... Şi dintr-odată o agitaţie febrilă şi cumva bezmetică luă locul somnului. De altfel, nu erau multe pregătiri de făcut. Se strădui din răsputeri să se gândească la toate şi să nu uite nimic; dar inima îi bătea tare, atât de tare, încât începu să respire greu. Întâi şi-ntâi, trebuia să-şi coasă o bretea la palton – treabă de un minut. Vârî mâna sub pernă şi căută printre lucrurile îngrămădite acolo singura cămaşă pe care o avea, o zdreanţă veche şi murdară. Încropi din zdrenţele ei o fâşie lată de un verşoc[4] şi lungă de vreo opt. O puse în două, scoase de pe el pardesiul larg, dintr-o stofă plină de bumbac (singura lui haină lungă) şi se apucă să coasă cele două capete ale bretelei la subsuoara stângă. Mâinile îi tremurau în timp ce cosea, dar şi le stăpâni, aşa încât, când îmbrăcă din nou pardesiul, nu se vedea nimic. Acul şi aţa le pregătise deja de mult, erau în sertarul măsuţei, într-o hârtioară. Cât priveşte breteaua, era invenţia lui, una chiar foarte iscusită; breteaua era pentru topor. Nu putea să umble pe stradă cu un topor în mână. Dacă l-ar fi ascuns sub pardesiu, ar fi trebuit să-l ţină cu mâna şi s-ar fi observat. Pe când aşa, cu breteaua, nu trebuia decât să treacă prin ea capul toporului şi atunci avea să atârne tot drumul foarte frumos sub braţ, pe dinăuntru. Iar dacă vâra mâna în buzunarul din partea aceea a pardesiului, putea să-l ţină şi de capătul cozii, ca să nu se bălăngănească; şi cum pardesiul era larg, un adevărat sac, nu se va vedea deloc că ţine ceva cu mâna prin buzunar. La breteaua asta se gândise încă de acum două săptămâni.

După ce sfârşi, îşi vârî degetele în locul strâmt dintre divanul lui „turcesc“ şi podea, scotoci în colţul din stânga şi scoase „amanetul“ pe care îl pregătise şi îl ascunsese de mult acolo. La drept vorbind, nu era de fapt nicidecum un amanet, ci o bucăţică de lemn bine rindeluită, de lungimea şi grosimea unei tabachere de argint. Dăduse întâmplător peste ea într-o plimbare de-a lui, într-o curte care adăpostea un atelier. Mai târziu îi adăugase o plăcuţă de fier, netedă şi subţire, desprinsă probabil de pe ceva, găsită tot atunci pe stradă. Punându-le una peste alta, cea de metal, mai scurtă, pe cea de lemn, le legase strâns, în cruciş, cu aţă; pe urmă le înfăşurase cu grijă, frumos, într-o hârtie albă curată şi legase totul în aşa fel încât să nu fie uşor de dezlegat. Asta ca să abată pentru o vreme atenţia bătrânei şi, pe când se chinuia să desfacă nodul, să prindă momentul prielnic. Plăcuţa o pusese ca să fie mai greu pacheţelul, pentru ca bătrâna să nu-şi dea seama imediat că „obiectul“ era de lemn. Ţinuse totul sub divan până atunci. Tocmai scosese amanetul, când auzi pe cineva strigând în curte:

— E trecut bine de şase!

— Trecut! Dumnezeule!

Se repezi la uşă, trase cu urechea, îşi înhăţă pălăria şi, cu grijă, fără zgomot, începu să coboare cele treisprezece trepte. Urma lucrul cel mai important: să fure toporul din bucătărie. Că treaba trebuia făcută cu toporul hotărâse deja de mult. Avea el un cuţit mare de grădinărit, dar nu era ceva pe care să se poată bizui şi cu atât mai puţin pe propria putere, de asta se şi oprise definitiv la topor. Să remarcăm, fiindcă veni vorba, o particularitate a tuturor hotărârilor ferme pe care le luase deja. Toate aveau o caracteristică ciudată: cu cât deveneau mai ferme, cu atât i se păreau mai respingătoare şi mai absurde. În ciuda luptei chinuitoare ce se dăduse în el în tot acest timp, nu crezuse nici măcar o clipă că planurile sale aveau să se îndeplinească.

Şi dacă chiar s-ar fi întâmplat vreodată ca totul să fie pus la punct şi hotărât definitiv, fără să mai existe nici cel mai mic dubiu, probabil că ar fi renunţat la tot, ca la ceva absurd, monstruos şi imposibil. Rămăseseră însă puncte nerezolvate şi o grămadă de dubii. Cât priveşte însă procurarea toporului, amănuntul acesta nu l-a neliniştit deloc, pentru că era lucrul cel mai simplu. Asta fiindcă Nastasia, mai ales seara, pleca întruna de-acasă: ba dădea o fugă prin vecini, ba la prăvălie, iar uşa o lăsa întotdeauna larg deschisă. Gazda se şi certa cu ea din cauza asta. Aşa că tot ce avea de făcut era ca, atunci când avea să vină momentul, să intre încetişor în bucătărie şi să ia toporul, iar pe urmă, după vreo oră (când totul se va fi isprăvit), să intre şi să-l pună la loc. Se iviseră însă şi îndoieli: de pildă, că vine după o oră să-l pună înapoi, iar Nastasia pică taman atunci. Fireşte, va trebui să

treacă pe lângă şi să aştepte să iasă iar. Dar dacă între timp ea are nevoie de topor şi începe să-l caute şi să strige? Iată o bănuială sau, cel puţin, un motiv de bănuială.

Dar astea erau doar detalii la care nu începuse încă să se gândească, mai ales că nici nu avusese când. Se gândise la ce era principal, iar amănuntele le lăsase pentru când *avea să fie sigur de toate*. Însă asta i se părea, hotărât lucru, irealizabil. Cel puţin, aşa credea. Nu-şi putea închipui nicicum, bunăoară, că la un moment dat va pune capăt gândurilor, se va ridica şi pur şi simplu se va duce acolo... Chiar recenta *probă* (adică vizita făcută cu intenţia de a cerceta temeinic locul), n-o luase decât ca pe o *probă*, nicidecum ca pe ceva adevărat, ci aşa, „hai să mă duc şi să-ncerc, nu doar să visez!“, dar nu rezistase, scuipase şi fugise scârbit de el însuşi. Iar între timp se pare că terminase deja de întors pe toate feţele soluţia morală a problemei: cazuistica îi devenise ascuţită ca un brici şi deja nu mai găsea înlăuntrul său glasul raţiunii. Cu atât mai mult cu cât, în această ultimă privinţă, nu mai avea pur şi simplu încredere în sine şi căuta cu obstinaţie, ca un rob, obiecţii de unde vrei şi nu vrei, ca şi cum altcineva îl silise şi îl atrăsese spre acest lucru. Însă întâmplările neprevăzute din ajun hotărâseră dintr-odată totul, acţionaseră asupra lui aproape mecanic, ca şi cum îl luase cineva de mână şi îl trăsese irezistibil, orbeşte, cu o forţă supranaturală, fără să i se poată împotrivi. Ca şi cum, prinzându-şi poala hainei în roata unei maşini, începuse să fie tras.

La început – de fapt, cu mult înainte – îl preocupase o singură întrebare: de ce erau descoperite şi dovedite atât de uşor aproape toate crimele şi de ce aproape toţi criminalii lăsau urme atât de evidente? Încetul cu încetul ajunsese la tot felul de concluzii curioase şi, după părerea lui, cauza principală nu era atât imposibilitatea materială de a ascunde crima, cât criminalul însuşi. Aproape fiecare criminal suferă în momentul crimei un soi de prăbuşire a voinţei şi a raţiunii, mai mult, locul acestora este luat de o fenomenală superficialitate infantilă, iar asta tocmai atunci când are mai mult nevoie de raţiune şi de prudenţă. După părerea lui, această întunecare a raţiunii şi această cădere a voinţei loveau omul asemeni unei boli, progresau treptat şi ajungeau la apogeu cu puţin timp înaintea săvârşirii crimei; continuau să se manifeste la fel în momentul propriu-zis al crimei şi încă o bucată de vreme după aceea, care era diferită de la individ la individ; apoi treceau, ca orice boală. Dar la întrebarea dacă boala este cea care generează crima sau crima, prin natura ei specifică, este însoţită întotdeauna de ceva ca o boală, nu se simţea încă în stare să răspundă.

Ajungând la aceste concluzii, hotărî că, în ceea ce-l privea – atât pe el personal, cât şi ceea ce urma să facă –, nu erau posibile asemenea

transformări patologice şi că avea să-şi păstreze raţiunea şi voinţa nealterate în tot timpul săvârşirii celor gândite, iar asta pentru simplul motiv că ceea ce gândise el „nu era o crimă“... Să lăsăm însă întregul proces care l-a condus la hotărârea din urmă; şi aşa am luat-o prea mult înainte... Să adăugăm numai că greutăţile reale, pur materiale, ale faptei au jucat în general în mintea lui un rol cu totul secundar. „Nu trebuie decât să-ţi păstrezi întreaga voinţă şi raţiune şi toate vor fi biruite la timpul lor, când vei cunoaşte până la nuanţă toate amănuntele faptei...“ Dar fapta nu începea. Continua să creadă din ce în ce mai puţin în deciziile sale definitive, iar când a bătut ceasul, lucrurile s-au brodit într-un fel cu totul diferit, oarecum întâmplător şi chiar neaşteptat.

Cea mai neînsemnată împrejurare cu putinţă l-a împins într-o situaţie fără ieşire, încă înainte de-a fi coborât scara. Ajungând în dreptul bucătăriei gazdei, cu uşa dată ca de obicei de perete, aruncă cu mare băgare de seamă o privire înăuntru, să vadă dacă nu cumva gazda intrase acolo în lipsa Nastasiei, iar în caz că nu, să vadă dacă uşile dinspre camera ei erau bine închise, ca să nu-l observe când avea să intre după topor. Însă mare îi fu mirarea când văzu că de data asta Nastasia nu numai că era acasă, în bucătărie, dar chiar făcea treabă: scotea nişte rufe din coş şi le întindea pe frânghie! Zărindu-l, se opri din treabă, se întoarse spre el şi îl urmări din ochi până trecu. El îşi feri privirea şi merse mai departe, ca şi când n-ar fi observat nimic. Dar se isprăvise: n-avea topor! Rămase trăsnit.

„De unde mi-o fi venit ideea, se gândea ieşind pe poartă, de unde mi-o fi venit ideea că exact în clipa aia n-o să fie acasă? De ce, de ce, de ce am fost atât de sigur de asta?“

Era distrus, chiar umilit. De ciudă, îi venea să râdă de el... Clocotea de furie, o furie tâmpă, bestială.

Se opri nehotărât în gang. Să umble pe stradă doar de dragul de-a se preface că se plimbă îi era silă, să se întoarcă acasă – şi mai şi. „Ce ocazie am pierdut!“, mormăi stând descumpănit în gang, chiar în faţa cuştii întunecate a portarului, cu uşa larg deschisă şi ea. Brusc tresări. Din cuşca portarului, care era la doi paşi de el, de sub laviţa din dreapta, îi sări în ochi ceva care strălucea... Se uită împrejur: nimeni. Se apropie în vârful picioarelor, coborî cele două trepte mici şi-l strigă încet pe portar. „Da, nu-i acasă! Trebuie să fie pe-aproape, prin curte, că uşa e dată de perete.“ Se repezi la topor (un topor era) şi îl trase de sub laviţă, unde stătea între două bucăţi de lemn; îl prinse imediat în bretea, îşi vârî amândouă mâinile în buzunare şi ieşi; nu-l văzuse nimeni! „Dacă nu e raţiunea, e diavolul!“, se gândi zâmbind ciudat. Întâmplarea îi dădu un curaj nemărginit.

Porni la drum, cu paşi calmi şi măsuraţi, fără grabă, să nu dea de

bănuit. Aproape că nu se uita la trecători, chiar se străduia să nu le privească deloc feţele, pentru a trece cât mai neobservat. Deodată îşi aminti de pălărie. „Dumnezeule! Am banii de alaltăieri şi nu mi-am luat o şapcă!“ Blestemă plin de năduf.

Aruncându-şi din întâmplare ochii într-o dugheană, văzu pe ceasul din perete că era deja şapte şi zece. Trebuia să se grăbească, dar să facă şi un ocol, ca să se apropie de casa aceea din partea cealaltă...

Înainte, când i se întâmpla să-şi imagineze toate astea, se gândea uneori că îi va fi îngrozitor de frică. Dar acum nu se temea prea tare, ba chiar deloc. Îi veneau chiar în minte gânduri fără nici o legătură cu asta, însă scurte şi fulgerătoare. Trecând pe lângă grădina Iusupov, se gândi chiar că, dacă s-ar face nişte fântâni arteziene, s-ar mai împrospăta aerul prin toate pieţele. Dintr-una într-alta, ajunse la concluzia că, dacă s-ar extinde grădina de vară pe tot Câmpul lui Marte şi chiar s-ar uni cu grădina Palatului Mihailovski, ar fi un lucru minunat şi foarte folositor pentru oraş. Apoi începu să-l intereseze altceva: de ce în toate marile oraşe omul este înclinat, nu dintr-o nevoie anume, să se aşeze să trăiască mai ales prin locuri unde nu sunt nici grădini, nici fântâni şi unde domnesc murdăria, duhorile şi ticăloşiile de tot felul. Atunci îi veniră în minte plimbările lui prin piaţa Sennaia şi pentru o clipă se dezmetici. „Ce aiureli, se gândi. Nu, mai bine să nu mă gândesc la nimic.“

„Aşa e, pesemne, şi cu condamnaţii duşi la execuţie, se agaţă cu gândul de toate lucrurile care le ies în cale“, îi trecu prin minte, dar îi trecu numai ca un fulger; îşi înăbuşi cât putu de repede acest gând... Acum era deja aproape, uite şi casa, uite şi poarta. Deodată, un ceas bătu undeva o singură dată. „Ce-i asta, e deja şapte jumate? Nu se poate, a luat-o înainte!“

Spre norocul lui, trecu iar cu bine prin gang. Mai mult, chiar în clipa aceea, parcă anume, intră înaintea lui pe poartă un car enorm cu fân, care îl acoperi cu totul cât străbătu gangul şi, imediat ce carul intră în curte, el se strecură cât ai clipi la dreapta. Dinspre cealaltă parte a carului se auziră nişte voci strigând şi ciorovăindu-se, dar pe el nu-l văzu nimeni şi nu îi ieşi nimeni în cale. Multe dintre ferestrele care dădeau spre curtea imensă şi pătrată erau deschise în clipa aceea, dar el nu ridică deloc capul – n-avea putere. Scara ce ducea către bătrână era aproape, imediat după poartă, pe dreapta. Ajunse repede la ea...

Trăgându-şi sufletul şi apăsându-şi cu mâna inima care zvâcnea, pipăi imediat toporul, îl îndreptă şi începu să urce treptele încet, cu băgare de seamă, ciulind urechile. Scara era şi ea în clipa aceea complet pustie; toate uşile erau închise; nu întâlni pe nimeni. La primul cat era, ce-i drept, un apartament gol, cu uşa deschisă larg, şi înăuntru lucrau nişte zugravi, dar

îşi vedeau de treaba lor. Se opri puţin, se gândi şi trecu mai departe. „Sigur, era mai bine să nu fie aici, dar... e cu două etaje deasupra lor.“

Uite şi etajul patru, uite şi uşa, uite şi apartamentul din faţă, cel gol. La etajul trei, după cât se părea, era tot un apartament gol, chiar sub cel al bătrânei: cartea de vizită prinsă în cuişoare pe uşă fusese scoasă – se mutaseră!... Se sufoca. Pentru o clipă îi trecu prin minte: „Să plec?“. Dar nu-şi răspunse şi începu să tragă cu urechea la apartamentul bătrânei: linişte mormântală. Ciuli din nou urechile în josul scării şi ascultă îndelung, atent... Pe urmă se mai uită o dată în jur, se apropie tiptil, se îndreptă şi verifică iar toporul din bretea. „N-oi fi palid... din cale-afară? îi trecu prin minte. N-oi fi prea tulburat? E bănuitoare... Să mai stau puţin... să mi se potolească inima? De unde, parcă înadins bate mai tare, mai tare, mai tare...“ Nu se mai putu stăpâni, întinse mâna spre clopoţel şi trase. După jumătate de minut mai sună o dată, mai tare.

Nici un răspuns. Nu avea rost să mai sune, nici n-ar fi căzut bine. Bătrâna era acasă, în mod sigur, dar trebuia să fie singură şi era bănuitoare. Îi cam ştia obiceiurile... Îşi mai lipi o dată urechea de uşă. Să i se fi ascuţit simţurile până într-atât (lucru, în general, greu de presupus) sau zgomotul într-adevăr se auzea foarte clar, căci percepu brusc un fâşâit precaut de mână pe clanţă şi parcă un foşnet de rochie chiar lângă uşă. Cineva stătea, aproape neauzit, chiar lângă broasca uşii şi, aşa cum făcea şi el pe-afară, asculta pe furiş şi, pare-se, tot cu urechea lipită de uşă...

Se mişcă dinadins cu zgomot şi mormăi ceva cu jumătate de glas, ca să nu dea impresia că s-ar ascunde; pe urmă sună a treia oară, dar calm, tare şi fără urmă de nerăbdare. Amintindu-şi mai târziu acest lucru, viu, clar, aşa cum i se întipărise în memorie clipa aceea pentru totdeauna, nu-şi putea explica de unde îi venise atâta viclenie, cu atât mai mult cu cât fuseseră şi momente când mintea i se întunecase, iar trupul aproape că nu şi-l mai simţea... O clipă mai târziu auzi cum era tras zăvorul.

4 Veche unitate de măsură pentru lungime, egală cu 4,4 centimetri, folosită în Rusia ţaristă.

~ VII ~

Uşa, ca şi înainte, doar se crăpă puţin şi din nou doi ochi ageri şi bănuitori îl ţintuiră din întuneric. În acel moment Raskolnikov se pierdu şi făcu o mare greşeală, care era cât pe ce să strice tot.

Temându-se că bătrâna avea să se sperie fiindcă nu era nimeni prin preajmă şi neträgând vreo nădejde că înfăţişarea lui era de natură să-i inspire încredere, apucă de uşă şi o trase spre el, ca nu cumva bătrânei să-i dea prin minte să se zăvorască la loc. Ea, văzând asta, nu smuci uşa înapoi, dar nici nu lăsă clanţa din mână, aşa că puţin lipsi să o târască pe scară cu uşă cu tot. Când băgă de seamă că ea se pune de-a curmezişul şi nu-i dă voie să treacă, făcu un pas chiar spre ea. Speriată, bătrâna sări în lături, dădu să spună ceva, dar parcă nu putea şi se uita la el cu ochii holbaţi.

— Bună seara, Aliona Ivanovna – începu el cât mai degajat cu putinţă, însă glasul nu-l asculta, i se frânse şi se porni să-i tremure –, v-am adus... obiectul... dar mai bine să mergem înăuntru... la lumină...

Lăsând-o acolo, fără să fie poftit, trecu direct în cameră. Bătrânei, care se repezi după el, i se dezlegă limba:

— Dumnezeule mare! Ce vrei? Cine eşti dumneata? Ce pofteşti?

— Ei, Aliona Ivanovna, doar mă cunoaşteţi... Raskolnikov... uitaţi, am venit cu amanetul, cum am vorbit acum câteva zile...

I-l întinse. Bătrâna dădu să se uite la el, dar dintr-odată îşi pironi ochii în cei ai musafirului nepoftit. Îl cerceta cu o privire atentă, rea şi bănuitoare. Se scurse cam un minut; avu impresia că citeşte în ochii ei chiar un soi de batjocură, ca şi cum ghicise deja totul. Simţi că se pierde, că i se face frică, aşa o frică, încât i se păru că, dacă avea să-l mai privească aşa, fără să scoată un cuvânt, încă jumătate de minut, era în stare să lase totul baltă şi s-o ia la fugă.

— De ce vă uitaţi aşa, chiar nu mă recunoaşteţi? zise deodată, pornit la rândul lui. Vreţi să-l luaţi, bine, nu vreţi, mă duc în altă parte, nu pot să-mi pierd vremea.

Nu se gândise să spună asta, îi ieşise pur şi simplu pe gură.

Bătrâna îşi reveni, iar tonul hotărât al musafirului o mai linişti.

— Da’ ce-i cu mata, taică, aşa, dintr-odată... asta ce-i? întrebă uitându-se la amanet.

— E o tabacheră de argint, doar v-am spus data trecută.

Ea întinse mâna.

— Da’ ce ai de eşti aşa palid? Uite, îţi tremură şi mâinile! Ai făcut

vreo baie, taică, sau ce?

— Sufăr de friguri, răspunse el cu glasul întretăiat. Nevoia te face palid... dacă n-ai ce mânca, adăugă abia îngăimând cuvintele.

Îl lăsau iarăşi puterile. Însă răspunsul păru plauzibil: bătrâna luă obiectul.

— Ce-i asta? întrebă ţintuindu-l din nou cu privirea şi cântărind amanetul în mână.

— Obiectul... o tabacheră... de argint... uitaţi-vă.

— Nu pare să fie de argint... Of, cum a mai înfăşurat-o!

Căznindu-se să desfacă şnurul şi îndreptându-se spre fereastră, la lumină (toate ferestrele erau închise, în ciuda zăpuşelii), îl slăbi din ochi câteva clipe, întorcându-i spatele. El îşi descheie pardesiul şi trase toporul, dar nu-l scoase de tot, ci îl ţinu cu mâna dreaptă sub haină. Nu avea pic de vlagă în mâini; simţea că îi înţepenesc tot mai tare cu fiecare clipă, că i se fac de lemn. Se temea să nu scape toporul... Brusc, avu impresia că începe să i se învârtă capul.

— Da' ce-ai mai înfăşurat-o! strigă înciudată bătrâna, făcând un pas spre el.

Nu mai era nici o clipă de pierdut. Scoase toporul de tot, îşi luă avânt cu amândouă mâinile, abia mai ştiind de el, şi fără efort, aproape maşinal, o lovi cu muchia în cap. I se păru că nu avea nici o forţă. Dar de îndată ce lovi îşi recăpătă puterile.

Bătrâna, ca întotdeauna, nu avea capul acoperit. Părul blond, uşor încărunţit, parcă ud, uns din belşug, ca de obicei, cu untdelemn, era împletit într-o codiţă de şoricel prinsă la ceafă cu un rest de pieptene din baga. Pentru că era mică de statură, lovitura o nimerise chiar în creştet. Scoase un ţipăt, dar foarte slab; şi se lăsă dintr-odată pe podea, apucând doar să-şi mai ducă mâinile la cap. Într-una din ele ţinea încă „amanetul". De data asta lovi cu toată puterea, o dată, încă o dată, tot cu muchia şi tot în acelaşi loc. Sângele ţâşni ca dintr-un pahar răsturnat şi trupul se prăvăli pe spate. El se trase înapoi, lăsându-l să cadă, şi apoi, se aplecă asupra feţei sale; era deja moartă. Ochii îi erau ieşiţi din orbite, parcă voiseră să sară din cap, iar fruntea şi toată faţa îi erau încreţite şi strâmbate de convulsii.

Puse toporul jos, lângă moartă, şi vârî mâna în buzunarul ei, căutând să nu se murdărească de sângele care şiroia – în acelaşi buzunar din dreapta de unde scosese ea data trecută cheile. Era perfect lucid, nu i se mai întuneca mintea şi nu mai avea ameţeli, dar mâinile îi mai tremurau încă. După aceea şi-a amintit că fusese chiar foarte atent, având grijă să nu se mânjească... Găsi cheile imediat; erau toate, ca şi atunci, într-o singură legătură, pe un inel de oţel. Dădu imediat fuga cu ele în dormitor. Era o

cămăruţă mică de tot, cu un chivot imens cu icoane. Lângă peretele de vizavi se afla un pat mare, foarte curat, cu o plapumă vătuită, cu faţa din petice de mătase. Pe cel de-al treilea perete era comoda. Lucru ciudat, cum începu să încerce cheile la comodă şi le auzi zornăitul, simţi parcă un spasm. Voi din nou să lase totul şi să plece. Dar numai pentru o secundă; era prea târziu ca să mai dea înapoi. Zâmbi când un alt gând alarmant îl izbi brusc în moalele capului. I se năzări deodată că poate bătrâna era încă vie şi că îşi putea reveni. Lăsând cheile şi comoda, se năpusti înapoi la cadavru, apucă toporul şi-l mai ridică o dată asupra bătrânei, dar nu-l lăsă să cadă. Murise, nu exista nici o îndoială. Aplecându-se şi cercetând-o mai deaproape, văzu clar că ţeasta era zdrobită şi chiar uşor turtită într-o parte. Dădu să pipăie cu degetul, dar îşi trase mâna: doar se vedea şi-aşa. Între timp, sângele scurs făcuse deja o băltoacă. Deodată, zări la gâtul ei un şnur, trase de el, dar şnurul era tare şi nu se rupse; pe deasupra mai era şi îmbibat cu sânge. Încercă să i-l scoată din sân aşa cum era, dar ceva nu-l lăsa, îl ţinea. Nerăbdător, dădu să apuce iar toporul şi să taie şnurul acolo, pe cadavru, de sus, dar nu îndrăzni şi cu greu, mânjindu-şi mâinile şi toporul, după două minute de caznă reuşi să taie şnurul fără să atingă trupul cu toporul şi să-l scoată; nu greşise – era o punguţă. Pe şnur se găseau două cruci, una de chiparos şi alta de aramă, şi o iconiţă emailată; iar alături de ele atârna o punguţă soioasă de năbuc, în montură de oţel şi strânsă cu un ineluş. Punguliţa era doldora; Raskolnikov o vârî în buzunar fără să se uite la ea, zvârli crucile pe pieptul bătrânei şi, apucând toporul, se repezi înapoi în dormitor.

Se grăbea cumplit, înhăţă cheile şi începu iar să le încerce. Dar nu nimerea deloc: nu intrau în broască. Nu atât din pricina mâinilor, care îi tremurau îngrozitor, ci mai mult din cauza lui, fiindcă nu făcea ce trebuie: de pildă, vedea că o cheie nu merge, dar încerca în continuare. Brusc îşi aminti, parcă o şi văzu: cheia cea mare, dinţată, care se bălăngănea împreună cu cele mici, trebuia să fie negreşit nu de la comodă (cum se gândise şi data trecută), ci de la vreun cufăr, şi poate tocmai acolo se afla tot ce era de ascuns. Lăsă comoda şi se vârî numaidecât sub pat, ştiind că bătrânele aveau obiceiul să ţină lădiţe sub pat. Într-adevăr, dădu peste o lădiţă destul de mare, lungă de peste un arşin, cu capacul bombat, bătută toată cu nituri de oţel. Cheia dinţată se potrivi imediat şi o deschise. Deasupra, sub un cearşaf alb, era o şubă din blană de iepure cu faţa din postav roşu; sub ea se afla o rochie de mătase, pe urmă un şal, iar mai jos, până la fund, păreau să fie doar nişte bulendre. Întâi dădu să-şi şteargă mâinile mânjite de sânge pe postavul roşu. „E roşu, iar pe roşu nu prea se vede sângele“, îşi spuse, dar brusc îşi reveni. „Doamne! Nu cumva îmi

pierd minţile?“, se gândi îngrozit.

Însă când răscoli bulendrele, de sub şubuliţă se ivi deodată un ceas de aur. Se apucă să scotocească febril. Într-adevăr, printre boarfe erau amestecate obiecte de aur, probabil toate amaneturi, nerăscumpărate ori aşteptând să fie răscumpărate, brăţări, lănţişoare, cercei, ace etc. Unele erau în cutiuţe, altele erau doar învelite în hârtie de ziar, dar meticulos, cu foia pusă în două şi legate de jur împrejur cu şnur. Se porni să le îndese repede prin buzunarele de la pantaloni şi de la pardesiu, fără să aleagă şi fără să desfacă pacheţelele şi cutiuţele; însă nu apucă să adune prea multe...

Brusc, în odaia în care zăcea bătrâna se auziră paşi. Se opri şi încremeni ca mort. Dar era linişte peste tot, i s-o fi părut doar. Deodată se auzi clar un strigăt slab, de parcă cineva gemea încet şi întretăiat, iar pe urmă amuţea. Apoi din nou linişte mormântală vreun minut sau două. Stătea ciucit lângă cufăr şi aştepta abia respirând, dar dintr-odată sări în picioare, apucă toporul şi se năpusti afară din dormitor.

În mijlocul camerei stătea Lizaveta, cu o legătură mare în braţe, şi se uita încremenită, albă ca varul, la sora ei moartă, părând să nu mai aibă putere nici să strige. În clipa când îl văzu dând buzna, începu să tremure ca o frunză, un tremurat mărunt, iar faţa i se contracta spasmodic; ridică puţin o mână, dădu să deschidă gura, însă nu ţipă, ci porni să se tragă încet îndărăt, spre un colţ, privindu-l fix, drept în ochi, dar tot fără să ţipe, ca şi cum nu avea aer. Se năpusti către ea cu toporul; buzele ei se strânseră jalnic, ca la copiii mici de tot atunci când se sperie de ceva, se uită ţintă la ce i-a speriat şi sunt gata să ţipe. Atât de redusă, de îndobitocită şi veşnic terorizată era această amărâtă de Lizaveta, că nici nu ridică braţele să-şi apere faţa, gestul cel mai firesc şi necesar în clipa aceea, căci toporul se legăna chiar deasupra capului ei. Nu făcu decât să ridice puţin mâna stângă liberă, dar nicidecum până în dreptul feţei, ci doar o întinse încet spre el, vrând parcă să-l îndepărteze. Tăişul toporului pătrunse drept în ţeastă, despicând-o dintr-odată din creştetul capului până aproape de frunte. Se prăbuşi imediat. Raskolnikov se pierdu de tot cu firea, apucă balotul ei, îl zvârli la loc şi fugi în antreu.

Spaima punea tot mai mult şi mai mult stăpânire pe el, mai cu seamă după acest al doilea omor, cu totul neprevăzut. Ar fi vrut să fugă cât mai repede de-acolo. Şi dacă ar fi fost în stare să vadă şi să judece mai bine în clipa aceea; dacă măcar şi-ar fi putut imagina nenorocirea situaţiei lui disperate, în toată hidoşenia şi absurditatea ei, dacă ar fi înţeles prin câte greutăţi şi, probabil, prin câte nelegiuiri mai avea să treacă pentru a scăpa de acolo şi a ajunge acasă, poate că ar fi lăsat totul şi s-ar fi dus imediat să se denunţe, nu din frică pentru propria persoană, ci doar din groază şi

repulsie faţă de ceea ce făptuise. Repulsia, mai cu seamă, se ridica şi creştea în el clipă de clipă. Pentru nimic în lume nu s-ar mai fi dus acum, nu numai după cufăr, dar nici măcar în odaie.

Însă un soi de aiureală, chiar de prostraţie, începea să pună treptat stăpânire pe el: minute în şir părea să uite de sine sau, mai bine zis, să uite esenţialul şi să se agaţe de nimicuri. Totuşi, aruncând o privire în bucătărie şi văzând pe laviţă o găleată pe jumătate plină cu apă, se gândi să-şi spele mâinile şi toporul. Mâinile îi erau pline de sânge şi lipicioase. Vârî toporul cu tăişul în apă, apucă bucăţica de săpun de pe o farfurioară ciobită pusă pe prichiciul ferestrei şi începu să se spele pe mâini. Apoi scoase toporul, îi spălă tăişul şi frecă îndelung, vreo trei minute, coada pe care se închegase sângele, dând şi cu săpun. Pe urmă şterse totul cu rufele puse la uscat pe o sfoară întinsă de-a curmezişul bucătăriei şi cercetă din nou toporul la fereastră, îndelung, cu atenţie. Nu rămăseseră urme, dar lemnul era încă ud. Vârî cu grijă toporul în bretea, sub pardesiu. Apoi, cât îi îngădui lumina din bucătăria întunecoasă, îşi cercetă pardesiul, pantalonii şi cizmele. La prima vedere, nu părea să fie nimic; doar pe cizme erau pete. Udă o cârpă şi îşi şterse cizmele. Ştia, de altminteri, că nu se vedea bine şi că se putea să-i fi scăpat o mulţime de pete, care altora să le sară în ochi. Rămase pe gânduri în mijlocul odăii. Un gând sinistru, chinuitor urca în el – gândul că înnebunea şi că în clipa aceea nu era în stare nici să judece, nici să se apere, că poate nu trebuia să facă ce făcea el acum.

— Doamne! Trebuie să fug, să fug! bâigui şi se repezi în antreu.

Aici avea să încerce însă o spaimă cum nu mai încercase, în mod sigur, niciodată.

Stătea, se uita şi nu-şi credea ochilor: uşa, uşa de-afară, dintre antreu şi scară, cea la care sunase şi pe care intrase, stătea deschisă, ba chiar de-o palmă: nici lacăt, nici zăvor în tot timpul ăsta! Bătrâna nu închisese în urma lui, poate din precauţie. Dar, Dumnezeule! După aceea o văzuse pe Lizaveta! Şi cum putuse, cum putuse să nu-şi dea seama, că doar intrase pe undeva. Şi nu prin zid.

Se repezi la uşă şi puse zăvorul.

— Nu, iar nu fac ce trebuie! Trebuie să plec, să plec...

Trase zăvorul, deschise uşa şi ciuli urechea la ce se întâmpla pe scară.

Ascultă îndelung. Undeva departe, probabil în gang, se auzeau strigăte stridente: două voci se certau şi se înjurau. „Ce-or avea?“ Aşteptă cu răbdare. Pe urmă se făcu brusc linişte, ca şi cum cineva curmase totul; se împrăştiaseră. Dădu să plece, dar la etajul de dedesubt se deschise brusc o uşă şi cineva începu să coboare îngânând un cântecel. „I-a apucat pe toţi!“,

îi trecu prin minte. Trase din nou uşa după el şi mai aşteptă. În fine, totul se potoli, nu mai era nici ţipenie. Pusese deja piciorul pe treapta scării, când deodată se auziră iar paşi, ai altcuiva.

Se auzeau de foarte departe, chiar de la piciorul scării, dar îşi aminti perfect, limpede, că încă de la primul zgomot bănuise, cine ştie de ce, că *într-aici* veneau, la patru, la bătrână. De ce? Era un zgomot aparte, care dădea de gândit? Paşii erau grei, egali, nu se grăbeau. Iată, *omul* trecuse deja de primul etaj şi continua să urce; paşii se auzeau tot mai clar, tot mai clar! Îi auzea răsuflarea greoaie. Începea deja să urce la trei... Veneau într-aici! Brusc avu impresia că înţepeneşte, că era exact ca în somn, când visezi că eşti ajuns din urmă, că-s aproape şi vor să te omoare, dar parcă eşti bătut în cuie, nici mâinile nu poţi să ţi le mişti.

Când vizitatorul începu deja să urce la patru, zvâcni în sfârşit din tot trupul şi izbuti, iute şi agil, să se strecoare înapoi în casă şi să închidă uşa. Apoi puse mâna pe zăvor şi încet, fără să se audă, îl împinse. Făcuse totul instinctiv. Pe urmă se aşeză la pândă, ţinându-şi respiraţia, chiar lângă uşă. Acum stăteau faţă în faţă, cum făcuse mai devreme cu bătrâna, când, prin uşa dintre ei, trăsese cu urechea.

Vizitatorul răsuflă greoi de câteva ori. „Trebuie să fie mare şi gras“, se gândi Raskolnikov strângând toporul în mână. Într-adevăr, parcă totul era un vis. Vizitatorul puse mâna pe clopoţel şi sună tare.

În clipa când auzi clinchetul de tinichea al clopoţelului, i se năzări brusc că mişca ceva prin cameră. Chiar ascultă cu atenţie preţ de câteva secunde. Necunoscutul mai sună o dată, apoi aşteptă puţin şi, pierzându-şi brusc răbdarea, începu să tragă cu toată puterea de clanţă. Raskolnikov se uită îngrozit la ivărul care sălta în zăvor şi aşteptă cu o frică tâmpă, uite acum sare ivărul. Se putea prea bine, la cât de tare era zgâlţâit. Îi trecu prin minte să-l ţină cu mâna, dar celălalt ar fi putut ghici. Capul prinse parcă să i se învârtă din nou. „Cad!“, îi fulgeră prin minte, dar vizitatorul vorbi şi atunci îşi reveni pe dată.

— Da' ce-or face acolo, afurisitele, trag la aghioase ori le-a gâtuit careva? mugi celălalt ca dintr-un butoi. Hei, Aliona Ivanovna, cotoroanţă bătrână ce eşti! Lizaveta Ivanovna, zâna zânelor! Deschideţi! Pfui, afurisitele astea or dormi ori ce-or face?

Apucându-l iar furiile, trase de vreo zece ori cu toată puterea de clopoţel. Omul precis era cunoscut şi i se ştia de frică în casa asta.

Chiar în clipa aceea se auziră nişte paşi mărunţi şi grăbiţi pe scară. Mai venea cineva. Raskolnikov nici nu-i auzise la început.

— Chiar nu-i nimeni? strigă tare şi vesel nou-sositul adresându-se fără nici o introducere primului vizitator, care continua să tragă de clopoţel.

Salutare, Koh!

„După glas trebuie să fie tânăr de tot“, se gândi Raskolnikov.

— Dracu’ ştie! Aproape că am spart uşa, răspunse Koh. Dar de unde mă ştii dumneata?

— Asta-i bună! Păi acum două zile ţi-am luat două partide de biliard la Gambrinus.

— A-a-a...

— Şi nu-s? Ciudat. Chiar prost de tot. Groaznic. Da’ unde să se fi dus bătrâna? Că am treabă cu ea.

— Păi şi eu am treabă cu ea, nenică!

— Ei, asta e! Facem cale-ntoarsă. Ai, ai! Nădăjduiam să iau nişte bani! zise tânărul.

— Facem, vezi bine, da’ nu-nţeleg de ce mi-a spus să vin? Am făcut şi un ocol. Pe unde dracu’ umblă, mă-ntreb. Şade cu anii de se-năcreşte, cică o dor picioarele, şi-acum i s-a făcut de ducă!

— Să-ntrebăm portarul?

— Ce?

— Unde s-a dus şi când se-ntoarce.

— Hm... dracu’ ştie... să-ntrebăm... da’ ea nu se duce nicăieri. Fir-ar al dracului, n-avem încotro, haidem!

— Stai! strigă deodată tânărul. Ia uite, vezi cum rămâne uşa dacă tragi?

— Şi?

— Înseamnă că nu-i închisă din broască, ci cu zăvorul, stă în ivăr! Auzi cum face zăvorul?

— Şi?

— Chiar nu pricepi? Înseamnă că una-i acasă. Dacă ar fi plecat amândouă, ar fi închis pe-afară cu cheia, nu cu zăvorul, pe dinăuntru. Uite, auzi cum joacă zăvorul? Dar ca să-nchizi cu zăvorul, pe dinăuntru, trebuie să fii acasă, pricepi? Înseamnă că sunt în casă, da’ nu deschid!

— Chiar aşa-i! strigă Koh mirat. Da’ ce-or face acolo?

Începu să tragă din nou cu furie de uşă.

— Stai! strigă din nou tânărul. Nu trage! Ceva nu-i în regulă – doar ai sunat, ai tras şi n-au deschis; atunci, ori sunt leşinate amândouă, ori...

— Ce?

— Uite ce: să mergem după portar; poate le trezeşte el.

— Hai!

O luară amândoi în jos pe scară.

— Stai! Rămâi dumneata aici şi mă reped eu jos după portar.

— De ce să rămân?

— Da’ ce, e mare lucru?

— Poate...

— Eu învăţ ca să mă fac judecător de instrucţie. Şi e limpede, limpe-de, că ceva nu-i în regulă aici! strigă înfierbântat tânărul şi o luă la goană în jos pe scări.

Koh rămase, trase iar binişor de clopoţel, care scoase un clinchet; pe urmă, calm, chibzuind şi cercetând parcă, începu să mişte clanţa uşii, trăgând-o şi dându-i drumul, ca pentru a se convinge că uşa stătea numai în zăvor. Pe urmă, gâfâind, se aplecă şi începu să se uite pe gaura cheii, dar cum cheia era băgată în broască, nu se vedea nimic.

Raskolnikov stătea în picioare şi ţinea strâns toporul. Părea în delir. Se pregătea chiar de bătaie dacă aveau să intre. Cât timp bătuseră în uşă şi stabiliseră ce să facă, dăduse de câteva ori să termine odată cu tot şi să strige la ei din spatele uşii. Din când în când îi venea să-i ia la înjurături, să-i întărâte înainte să deschidă. „De-acum, de-ar merge mai repede!“, îi trecu prin minte.

— Ce dracu’ face ăsta?

Timpul trecea, se scurse un minut, apoi încă unul, dar nu apărea nimeni. Koh începu să se foiască.

— Ce dracu’! strigă deodată şi, pierzându-şi răbdarea, lăsă baltă pânda şi o luă zorit în jos pe scări, bocănind cu cizmele. Paşii se stinseră.

„Dumnezeule, ce să fac?“

Raskolnikov trase zăvorul şi întredeschise uşa – nu se-auzea nimic. Brusc, fără să se mai gândească, ieşi, închise cât putu mai bine uşa în urma lui şi o luă în jos pe scară.

Coborâse deja trei trepte, când deodată se auzi mare larmă de jos. Unde să se bage? Nu era nici un cotlon în care să se ascundă. Să fugă înapoi în casă!

— Mă, împieliţatule, diavole! Puneţi mâna pe el!

Dintr-un apartament, cineva se năpusti în jos strigând, dar parcă nu fugea, ci se prăvălea pe scară, urlând cât îl ţinea gura:

— Mitka! Mitka! Mitka! Mitka! Mitka! Lua-te-ar dracu’ să te ia!

Strigătele sfârşiră într-un ţipăt; ultimele sunete se auziră din curte; apoi totul amuţi. Dar în aceeaşi clipă, câţiva oameni, vorbind tare şi repede, începură să urce scara cu zgomot. Erau trei sau patru. Desluşi glasul sonor al tânărului. „Ei sunt!“

În culmea disperării, porni drept spre ei. Fie ce-o fi! Dacă îl opreau, era pierdut, dacă-l lăsau să treacă, la fel; aveau să-l ţină minte. Se apropiau deja, mai aveau doar un etaj, când deodată... era salvat! La câteva trepte de el, în dreapta, se zărea apartamentul gol şi larg deschis de la etajul doi, unde

zugrăveau mai devreme muncitorii, iar acum, ca un făcut, aceştia plecaseră. Pesemne că ei coborâseră în fugă, strigând, adineauri. Podelele erau proaspăt vopsite, în mijlocul încăperii stăteau nişte cădiţe şi un hârb cu vopsea şi cu o pensulă. Cât ai clipi, se strecură pe uşa deschisă şi se ascunse după perete; era şi timpul – ajunseseră deja pe palier. Pe urmă o cotiră în sus şi trecură pe alături, la etajul patru, vorbind tare între ei. Aşteptă puţin, ieşi în vârfurile picioarelor şi o luă la fugă în jos.

Nimeni pe scară! Nici în gang. Trecu iute pe sub portic şi coti la stânga, în stradă.

Ştia foarte bine, ştia perfect, că ei erau în clipa aceea înăuntru, că rămăseseră cu gura căscată văzând uşa deschisă, că doar adineauri era închisă, că deja se uitau la cadavre şi că nu le trebuia mai mult de un minut ca să îşi dea seama şi să înţeleagă cât se poate de limpede că ucigaşul abia plecase de-acolo şi că izbutise să se ascundă pe undeva, se strecurase pe lângă ei şi fugise; poate îşi dădeau seama şi că stătuse în apartamentul gol până urcaseră ei. Dar nu îndrăzni să o ia prea repede la picior, cu toate că mai avea o sută de paşi până să dea cotul. „N-ar fi mai bine să mă furişez în vreun gang şi să aştept pe undeva, pe vreo scară? Nu, aş putea s-o păţesc! S-arunc toporul pe undeva? Să iau o birjă? S-a zis cu mine!“

Uite în sfârşit străduţa; dădu cotul mai mult mort decât viu; acum era deja pe jumătate salvat, ştia bine lucrul ăsta: era mai puţin suspect şi, oricum, pe-acolo bântuia mai multă lume, iar el putea să se piardă în ea ca un fir de nisip. Dar tot chinul ăsta îl sleise atât de tare, încât abia se mai mişca. Sudoarea îi curgea broboane-broboane, gâtul îi era lac de apă. „Uită-te la tine, eşti cui!“, îi strigă cineva când ajunse pe chei.

Nu prea mai ştia de el şi, pe măsură ce trecea timpul, mintea i se întuneca tot mai tare. Îşi amintea că deodată, ieşind pe chei, se speriase că nu prea era lume şi că aici putea fi observat mai uşor şi că voise să cotească înapoi pe străduţă. Deşi era cât pe ce să se prăbuşească de oboseală, făcu un ocol ca să ajungă acasă din partea opusă.

Nu-şi venise în fire nici când străbătu gangul de la intrarea casei lui, ajunsese deja pe scară când îşi aminti de topor. Mai avea ceva foarte important de făcut: să-l pună înapoi fără să fie văzut, dacă se putea. Fireşte, nu era încă în stare să judece că poate ar fi fost mult mai bine pentru el să nu pună toporul la loc, ci să-l arunce, chiar mai târziu, într-o curte străină.

Dar avu noroc. Uşa de la cuşca portarului era închisă, dar nu cu lacătul, deci portarul trebuia să fie pe-acasă. Însă el îşi pierduse în asemenea hal capacitatea de a pricepe ceva, încât se duse direct la uşa cuştii portarului şi o deschise. Dacă portarul l-ar fi întrebat: „Ce doreşti?“, probabil că i-ar fi întins pur şi simplu toporul. Dar portarul nu era nici de data asta, aşa că

izbuti să pună toporul la locul lui, sub laviţă; puse chiar şi bucata de lemn deasupra, aşa cum fusese. Nu se întâlni cu nimeni după aceea, cu absolut nimeni, până ajunse în odaia lui; uşa gazdei era închisă. După ce intră la el, se aruncă pe divan aşa cum era. Nu adormi, dar era aproape inconştient. Dacă ar fi intrat cineva în cameră atunci, ar fi sărit în picioare şi ar fi început să ţipe. Frânturi de gânduri îi umblau prin cap, dar nu putea prinde nici unul, nu se putea opri la nici unul, cu toate că se străduia...

PARTEA A DOUA

~ I ~

A zăcut aşa mult timp. Uneori parcă se trezea şi în clipele acelea îşi dădea seama că era de mult noapte, dar nu-i trecea prin minte să se scoale. În cele din urmă observă că se luminase deja de ziuă. Zăcea pe divan cu faţa în sus, înţepenit încă în urma stării de letargie din care abia ieşise. Din stradă răzbătură dintr-odată nişte urlete disperate, înfiorătoare, pe care de altfel le auzea în fiecare noapte sub fereastra lui, pe la ora trei. Ele îl şi treziseră. „A, uite că ies deja beţivii de prin cârciumi, se gândi, trebuie să fie trecut de trei!“ Sări cât colo, de parcă l-ar fi smuls cineva de pe divan. „Cum? E deja trei!“ Se aşeză pe pat şi în clipa aceea îşi aminti tot! Brusc, într-o secundă, îşi aminti tot!

În prima clipă crezu că o să-şi piardă minţile. Îl luă un frig îngrozitor, însă era şi din pricina febrei, care se instalase de mult, în timp ce dormea. Dar acum îl scutură un asemenea frison, că numai nu-i săreau dinţii din gură, îl simţea prin tot trupul. Deschise uşa şi ascultă: toată casa dormea. Se uită prostit la el şi de jur împrejur prin cameră, fără să priceapă: cum de putuse, când intrase ieri, să nu zăvorască uşa cu cârligul şi să se arunce pe divan nu numai cu hainele pe el, dar şi cu pălăria pe cap; aceasta căzuse şi zăcea pe jos, lângă pernă. „Dacă intra cineva, ce putea să-şi închipuie? Că sunt beat, dar...“ Se repezi la fereastră. Era destul de lumină, aşa că începu să-şi cerceteze zorit, din cap până-n picioare, toată îmbrăcămintea: nu erau urme? Dar nu aşa trebuia să facă: scuturat de frisoane, se apucă să scoată toate hainele de pe el şi să le cerceteze iar. Întoarse totul pe dos, până la ultima aţă şi zdreanţă, şi neîncrezându-se în el, o luă de trei ori de la capăt. Dar după cât se părea, nu era nimic, nici o urmă; doar jos, unde se destrămase pantalonul şi-i atârnau aţele, pe firele alea rămăseseră urme groase de sânge închegat. Apucă un briceag mare şi le tăie. Părea să nu mai fie nimic. Deodată îşi aminti că punguţa şi lucrurile pe care le scosese din lădiţa bătrânei erau şi-acum în buzunarele lui! Nici nu-i dăduse prin cap până acum să le scoată şi să le ascundă! Nu-şi amintise de ele nici măcar când se uitase la haine! Ce mai urma oare? Se repezi să le

scoată şi le zvârli pe masă. După ce scoase tot şi-şi întoarse buzunarele pe dos, ca să se convingă că nu mai rămăsese nimic, le luă grămadă şi le duse într-un colţ. Acolo, în partea de jos, tapetul era rupt şi desprins de perete. Începu îndată să le îndese pe toate în golul acela, sub hârtie. „Au intrat! Nu se văd deloc, nici punguţa!“, se gândi bucuros, ridicându-se puţin şi uitându-se prostit la colţul acela şi la golul care se căscase şi mai mult. Deodată îl străbătu un fior de groază: „Dumnezeule! şopti disperat. Ce-i cu mine? Ce ascuns mai e şi ăsta? Asta-nseamnă ascuns?“.

Ce-i drept, nu se gândise că aveau să fie şi lucruri, nu numai bani, de asta nici nu pregătise dinainte un loc. Dar acum, pentru ce mă bucur acum? se gândi. Asta înseamnă ascuns? Într-adevăr, nu-mi mai merge mintea!“ Se aşeză sleit pe divan şi în aceeaşi clipă îl scutură din nou un frison teribil. Maşinal, îşi trase pe el vechiul palton de student, trântit alături, pe scaun, care ţinea cald, deşi era aproape tot o zdreanţă, se înveli cu el şi imediat căzu din nou în somn şi în delir. Nu mai ştiu de el.

Nu trecură nici cinci minute şi sări iar în picioare, repezindu-se febril la pardesiu. „Cum am putut s-adorm la loc, când n-am făcut încă nimic! Da, da, breteaua n-am scos-o nici acum de-acolo! O dovadă ca asta!“ Smulse breteaua şi începu s-o sfâşie la repezeală şi să vâre bucăţile sub pernă, printre rufe. „Nişte bucăţi de pânză ruptă n-or să trezească nici o bănuială; nu cred să trezească, nu cred!“, repeta stând în picioare în mijlocul camerei şi, cu atenţia încordată aproape dureros, se uită din nou în jur, pe podea şi peste tot, ca să se asigure că nu uitase ceva. Convingerea chinuitoare că totul, de la memorie până la simpla putere de înţelegere, îl lasă devenea de nesuportat. „Nu cumva începe, nu cumva începe supliciul? Da, da, asta e!“ Într-adevăr, aţele destrămate pe care le tăiase de la pantaloni le lăsase pe jos, în mijlocul camerei, în văzul oricui ar fi venit! „Ce-o fi cu mine?“, strigă din nou, parcă pierdut.

În clipa aceea îi veni în minte o idee ciudată: că poate avea sânge pe toate hainele, că poate erau multe pete, dar nu le vedea el, nu le observa, fiindcă puterea lui de înţelegere era slăbită, era la pământ... mintea i se întunecase... Deodată îşi aminti că şi pe punguliţă era sânge. „Ah! Păi atunci trebuie să fie sânge şi în buzunar, fiindcă punguliţa am băgat-o acolo plină de sânge!“ Întoarse la repezeală buzunarele pe dos şi, într-adevăr, pe căptuşeala buzunarului erau ceva pete! „Înseamnă că glagoria nu m-a lăsat de tot, înseamnă că mai am judecată şi ţinere de minte, dacă mi-am dat singur seama de lucrul ăsta! se gândi jubilând şi scoţând un oftat adânc de uşurare. E doar slăbiciunea de pe urma frigurilor, un delir de-o clipă, atâta tot“, îşi spuse, smulgând cu totul căptuşeala de la buzunarul stâng al pantalonilor. În clipa aceea o rază de soare îi lumină cizma stângă: pe

ciorapul care se iţea dintr-însa păreau să fie urme. Zvârli cizma din picior: „Chiar sunt! Tot vârful ciorapului e năclăit de sânge“; probabil că păşise din nebăgare de seamă în băltoaca aia... „Şi-acum ce fac cu ele? Unde să le pun, ciorapul, aţele, buzunarul?“

Le strânse pe toate în mână şi rămase în mijlocul odăii. „Să le arunc în sobă? Dar întâi şi-ntâi în sobă or să scotocească. Să le ardă? Cu ce? N-avea nici chibrituri. Nu, mai bine iese şi le aruncă pe toate pe undeva. Da, mai bine să le arunc! repetă aşezându-se iar pe divan. Chiar acum, în clipa asta, nu mai stau!“ Dar capul îi căzu pe pernă; un frison înfiorător îi îngheţă din nou trupul; îşi trase iar paltonul pe el. Mult timp, câteva ore în şir, îi umblă întruna prin cap: „Acum mă duc, fără zăbavă, mă duc pe undeva şi arunc tot, să nu le mai văd, cât mai repede, cât mai repede!“. De câteva ori se frământă pe divan, vrând să se ridice, dar deja nu mai era în stare. În cele din urmă îl trezi o bătaie puternică în uşă.

— Deschide odată, ce-ai murit? Doarme până nu mai poate! striga de zor Nastasia bătând cu pumnul în uşă. Sforăie cât e ziulica de mare, ca un dulău! Că dulău şi e! Deschide odată. E ceasu’ unşpe.

— Poate n-o fi acasă! zise o voce de bărbat.

„Ia! E vocea portarului... Oare ce-o fi vrând?“

Se sculă şi se aşeză în capul oaselor pe divan. Inima îi bătea într-aşa un hal, că-i era rău.

— Şi cine-a-nchis cu cârligul? se oţărî Nastasia. Ca să vezi, a-nceput să se zăvorască! Păi ce să iei de-aici? Pe tine? Deschide, mintosule, scoală!

„Ce-or vrea? De ce-a venit portarul? Se ştie tot. Să opun rezistenţă sau să deschid? Fie ce-o fi...“

Se ridică puţin, se aplecă în faţă şi scoase cârligul.

Atât de mică era odaia lui, încât putea scoate cârligul fără să se dea jos din pat.

Într-adevăr, în prag stăteau Nastasia şi portarul.

Nastasia se uită la el cam ciudat. Îşi îndreptă privirea, sfidătoare şi disperată, spre portar. Acesta îi întinse în tăcere o hârtie cenuşie, împăturită şi sigilată cu ceară roşie.

— O citaţie de la secţie, spuse el întinzându-i hârtia.

— De la ce secţie?

— De la poliţie, te cheamă, carevasăzică, la secţie.

— La poliţie!... Pentru ce?...

— De unde să ştiu eu? Trimit după tine, te duci.

Se uită atent la el, aruncă o privire iscoditoare în jur şi se întoarse să plece.

— Nu te-oi fi îmbolnăvit de-a binelea? întrebă Nastasia fără să-l scape din ochi.

Portarul întoarse capul pentru o clipă.

— Stă cu fierbinţeală de ieri, adăugă ea.

El nu răspunse; ţinea hârtia în mână fără s-o desfacă.

— Stai acolo, spuse Nastasia, pe care o apucă mila când văzu că îşi dădea picioarele jos din pat. Eşti bolnav, nu te duci, că nu arde. Da’ ce-ai în mână?

El se uită: în dreapta ţinea aţele tăiate, ciorapul şi căptuşeala sfâşiată a buzunarului. Adormise cu ele în mână. Mai târziu, când s-a gândit la asta, şi-a amintit că, trezindu-se pe jumătate, dogorind de febră, le strângea din toate puterile în mână şi apoi adormea la loc.

— Ia te uită ce zdrenţe a mai adunat, şi doarme cu ele de parc-ar fi cine ştie ce comoară...

Nastasia izbucni în râsul ei isteric. El vârî imediat totul sub manta şi-şi înfipse privirea în ochii ei. Măcar că nu era în stare să înţeleagă mare lucru în clipa aceea, simţea că nu aşa se poartă ei când vin să te ia. „Dar... poliţia?“

— Mai bine-ai bea un ceai? Vrei? Ţi-aduc; a mai rămas...

— Nu... plec, chiar acum plec, bălmăji el sculându-se în picioare.

— Pleci, da’ eşti în stare să cobori scara?

— Plec...

— Cum pofteşti.

Nastasia ieşi în urma portarului. El se repezi la lumină, să cerceteze ciorapul şi aţele: „Au nişte pete, dar nu prea se văd de murdare şi decolorate ce sunt. Cine nu ştie dinainte nu bagă de seamă. Nastasia nici n-avea cum să observe de la distanţă, slavă Domnului!“, apoi, tremurând, desfăcu citaţia şi se apucă s-o citească; o parcurse de câteva ori până când înţelese în sfârşit. Era o citaţie obişnuită de la secţie, să vină azi la nouă şi jumătate la biroul comisarului.

„Dar de unde şi până unde? Eu, personal, n-am avut niciodată de-a face cu poliţia! Şi de ce tocmai azi? se gândea chinuindu-se să priceapă. Doamne, de s-ar termina odată!“ Puţin lipsi să cadă în genunchi şi să se roage, dar râse singur – nu de rugăciune, ci de el. Începu să se îmbrace zorit. „Dacă s-a zis cu mine, s-a zis, asta e! N-ar fi mai bine să-mi pun ciorapul? îi veni deodată în minte. O să se prăfuiască şi mai tare, iar urmele or să dispară.“ Dar nici nu şi-l puse bine, că-l şi smulse cu repulsie şi groază. Însă amintindu-şi că nu avea altul, îl luă şi şi-l puse iar şi din nou îl apucă râsul. „Astea sunt doar nişte prejudecăţi, totu-i relativ, doar nişte simple obişnuinţe, aparenţe, îi trecu fulgerător prin minte un crâmpei de

gând în timp ce tremura din tot trupul. Na, că mi l-am pus! Până la urmă tot mi l-am pus!“ Dar în aceeaşi clipă disperarea luă locul râsului. „Nu, nu-s în stare...“, se gândi. Picioarele îi tremurau. „De frică“, mormăi pentru sine. Capul i se învârtea şi îl durea din pricina febrei. „E un şiretlic! Vor să mă momească printr-un şiretlic şi să mă ia prin surprindere“, cugetă în gând în timp ce ieşea pe uşă.

Pe scară îşi aminti că lăsase toate lucrurile aşa, în gaura de sub tapet. „Trebuie să fie anume, ca să facă percheziţie cât lipsesc“, îi veni în minte şi se opri în loc. Dintr-odată puseră stăpânire pe el o asemenea disperare şi un asemenea, dacă se poate spune aşa, cinism al pierzaniei, încât flutură din mână şi îşi continuă drumul. „Cel mai rău e că aiurez şi risc să spun vreo prostie... De s-ar termina odată!“

Afară căldura era din nou insuportabilă; un strop de ploaie nu căzuse în toate zilele acelea. Iarăşi praf, var şi cărămizi, iarăşi zarva dughenelor şi cârciumilor, iarăşi beţivi la fiecare pas, vânzători ambulanţi şi birjari stând să pice de pe capră. Soarele îl păli atât de tare, că nu putea ţine ochii deschişi, iar capul prinse să i se învârtă de-a binelea – obişnuita senzaţie a bolnavului de friguri care iese deodată din casă într-o zi cu soare puternic.

Ajuns la colţul străzii *din ajun*, aruncă, cuprins de panică, o privire în lungul ei, către casa *aceea*... şi întoarse imediat capul.

„Dacă mă întreabă, poate chiar mărturisesc“, se gândi apropiindu-se de secţie.

Aceasta era la un sfert de verstă de el. Tocmai se mutase în alt loc, într-o clădire nouă, la etajul patru. Trecuse o dată pe la vechiul local, dar cu foarte multă vreme în urmă. Intrând în gang, văzu la dreapta o scară pe care cobora un mujic cu un registru în mână. „Un portar, fără îndoială; deci aici e secţia.“ Şi începu să urce la nimereală. De întrebat nu voia să întrebe pe nimeni nimic.

„Intru, cad în genunchi şi mărturisesc tot...“, se gândi ajungând la etajul patru.

Scara era îngustă, abruptă şi plină de gunoi. Bucătăriile tuturor apartamentelor de la cele patru etaje dădeau spre această scară şi stăteau cu uşile deschise aproape toată ziua. Din pricina asta era o zăpuşeală cumplită. În sus şi în jos urcau şi coborau portari cu registre sub braţ, curieri şi tot felul de persoane de ambele sexe, şi ele cu treburi. Uşa secţiei era şi ea larg deschisă. Intră şi se opri în vestibul. Aici stăteau în picioare, aşteptând, nişte mujici. Zăpuşeala era la fel de cumplită şi, pe deasupra, te izbea mirosul greţos de vopsea proaspătă, neuscată încă, şi de ulei rânced al încăperilor abia zugrăvite. După ce aşteptă puţin, se gândi să meargă mai în faţă, în

camera următoare. Toate încăperile erau mici şi scunde. O nerăbdare teribilă îl tot împingea înainte. Nimeni nu-l băga în seamă. În cea de a doua cameră şedeau şi scriau nişte conţopişti îmbrăcaţi nu cu mult mai bine decât el, care arătau destul de ciudat. I se adresă unuia dintre ei.

— Ce doriţi?

Arătă citaţia de la secţie.

— Sunteţi student? întrebă celălalt uitându-se la citaţie.

— Da, fost student.

Conţopistul îl privi, însă fără pic de curiozitate. Era ciufulit rău de tot şi avea nişte ochi absenţi, preocupaţi de o idee fixă.

„De la ăsta nu afli nimic, totul îi e perfect egal“, se gândi Raskolnikov.

— Mergeţi acolo, la secretar, îl îndrumă conţopistul ridicând un deget şi arătând spre ultima cameră.

Intră în încăperea aceea, a patra la rând, strâmtă şi plină ochi de oameni ceva mai bine îmbrăcaţi decât în celelalte încăperi. Printre ei se aflau şi două doamne. Una, în doliu, îmbrăcată sărăcăcios, şedea la o masă, în faţa unui conţopist, şi scria ceva după dictarea lui. Cealaltă doamnă, foarte grasă şi stacojie la faţă, cam prea elegant îmbrăcată, cu o broşă cât o farfurioară de ceai în piept, stătea mai la o parte, părând să aştepte ceva. Raskolnikov vârî citaţia sub nasul secretarului. Acela aruncă o privire peste ea, spuse: „Aşteptaţi“ şi continuă să se ocupe de doamna în doliu.

Răsuflă mai uşurat. „S-ar părea că nu-i vorba de asta!“ Încet-încet începu să mai prindă curaj; se străduia din răsputeri să se îmbărbăteze şi să-şi vină în fire.

„E de-ajuns o prostie, o mică neatenţie, şi mă dau singur de gol! Hm... ce păcat că nu-i aer aici, îşi mai spuse, e aşa zăpuşeală... Capul mi se-nvârte şi mai rău... şi mintea...“

Simţea o tulburare îngrozitoare în toată fiinţa. Se temea că n-avea să se poată stăpâni. Încerca să se agaţe cu mintea de ceva, ceva care să nu-l privească deloc, însă nu reuşea nicicum. De altminteri, secretarul îi capta tot interesul: se străduia să ghicească ceva după figura lui, să-şi dea cât de cât seama. Era un bărbat foarte tânăr, la vreo douăzeci şi doi de ani, cu o faţă oacheşă şi mobilă, cam trecută pentru vârsta lui, îmbrăcat la modă, ca un filfizon, cu cărare pe mijloc, frizat şi pomădat, cu multe inele pe degetele albe, foarte îngrijite, şi cu lanţuri de aur pe jiletcă. Schimbase chiar vreo două cuvinte în franceză cu un străin care fusese acolo într-un chip foarte satisfăcător.

— Luiza Ivanovna, ar fi bine să luaţi loc, îi spuse în treacăt doamnei stacojii la faţă şi dichisite, care continua să stea în picioare, deşi

era un scaun lângă ea.

— *Ich danke!*[1], zise ea şi se lăsă încet, într-un foşnet de mătase, pe scaun. Rochia ei sinilie, garnisită cu dantelă albă, exact ca un balon, se răspândi în jurul scaunului şi ocupă aproape jumătate din cameră. Se făcu simţit un miros de parfum. Dar, în mod vădit, doamna era jenată că ocupa jumătate din cameră şi că răspândea un asemenea miros de parfum, măcar că zâmbea temător şi în acelaşi timp insolent, se vedea că era neliniştită.

Doamna în doliu termină în sfârşit şi se ridică. Deodată, stârnind oarecare larmă, cu un mers tineresc şi cu un fel aparte de a-şi mişca umerii, intră un ofiţer, îşi aruncă chipiul cu cocardă pe masă şi se aşeză în fotoliu. Doamna cea elegantă sări de pe scaun la vederea lui şi începu să facă reverenţe cu un entuziasm ieşit din comun; ofiţerul nu-i dădu însă nici cea mai mică atenţie, iar ea nu mai cuteză să se aşeze în prezenţa lui. Era ajutorul comisarului. Avea nişte mustăţi roşcovane înţepenite orizontal, într-o parte şi în cealaltă, şi o faţă cu trăsături extrem de mărunte, care de altfel nu exprima nimic deosebit în afara unei oarecare impertinenţe. Se uită pieziş şi oarecum indignat la Raskolnikov: veşmintele îi erau din cale-afară de soioase, însă în ciuda înfăţişării umile, ţinuta lui nu se potrivea deloc cu ele; din nebăgare de seamă, Raskolnikov se uitase prea de-a dreptul şi prea lung la el, ceea ce îl făcuse să se simtă chiar ofensat.

— Tu ce vrei? strigă, mirându-se pesemne că un zdrenţăros ca ăsta nu dădea nici un semn de fâstâceală sub privirea lui care te fulgera.

— Am fost chemat... cu citaţie..., bâigui Raskolnikov.

— E vorba de perceperea unor bani de la dânsul, de la *student,* se grăbi să spună secretarul scoţându-şi nasul din hârtii. Poftim, îi aruncă el un caiet lui Raskolnikov, indicându-i un loc anume, citiţi aici!

„Bani? Ce bani? se gândi Raskolnikov. Atunci... probabil, nu, în mod sigur, nu-i asta!“ Tresări de bucurie. Simţi brusc o uşurare teribilă, de nedescris. Îi dispăru povara de pe umeri.

— Dar la ce oră vi s-a cerut să veniţi, stimate domn? strigă poruciciul[2] tot mai ofensat, nu se ştie din ce motiv. Vi s-a cerut să veniţi la nouă, iar acum e deja douăsprezece!

— Citaţia mi-a fost adusă abia acum un sfert de ceas, răspunse tare şi peste umăr Raskolnikov, supărându-se şi el brusc, spre propria lui mirare, ba chiar cu un fel de satisfacţie. E destul că am venit aşa bolnav de friguri cum sunt.

— Binevoiţi să nu ţipaţi!

— Dar nu ţip, vorbesc foarte normal, dumneavoastră ţipaţi la mine; iar eu sunt student şi nu permit să se ţipe la mine.

Adjunctul se aprinse atât de tare, încât în prima clipă nici nu putu să

spună nimic, doar îi zburară nişte stropi din gură. Sări de la locul lui.

— Faceţi bine şi tăceţi! Vă aflaţi într-o instituţie. Fără mojjjicii, domnule!

— Păi şi dumneavoastră vă aflaţi într-o instituţie, strigă Raskolnikov, iar în afară de faptul că ţipaţi, mai şi fumaţi o ţigară în dispreţul nostru, al tuturor.

Spunând asta, Raskolnikov simţi o satisfacţie de nedescris.

Secretarul se uita la el zâmbind. Porucicul cel iute din fire rămăsese, vădit, cu gura căscată.

— Asta nu-i treaba dumneavoastră! strigă el într-un sfârşit, nefiresc de tare. Faceţi bine şi daţi răspunsul care vi se cere. Arătaţi-i, Alexandr Grigorievici. S-a depus o plângere împotriva dumneavoastră. Că nu plătiţi. Poftim cine s-a găsit să facă pe leul!

Dar Raskolnikov deja nu-l mai asculta, apucase avid hârtia şi căuta să găsească mai repede explicaţia. Citi o dată, de două ori, însă tot nu înţelese.

— Ce este asta? îl întrebă pe secretar.

— E pentru nişte bani care vă sunt ceruţi în baza unei poliţe, o somaţie. Trebuie fie să plătiţi, împreună cu toate cheltuielile, penalităţile şi aşa mai departe, fie să răspundeţi în scris când puteţi plăti şi să vă luaţi obligaţia să nu părăsiţi până atunci capitala şi să nu vă vindeţi sau să vă tăinuiţi avutul. Iar creditorul este liber să vândă tot ce aveţi şi să procedeze cu dumneavoastră conform legilor.

— Dar... eu nu sunt dator nimănui.

— Asta nu ne mai priveşte pe noi. Noi am primit spre a vă pune sub urmărire o poliţă trecută de scadenţă şi protestată legal, în valoare de o sută cincisprezece ruble, dată de dumneavoastră văduvei de asesor de colegiu Zarniţâna acum nouă luni, şi care a trecut spre plată de la văduva Zarniţâna la consilierul de curte Cebarov, de-aceea vă şi poftim să răspundeţi.

— Păi e gazda mea.

— Şi ce dacă-i gazda dumneavoastră?

Secretarul se uită la el cu un zâmbet condescendent, plin de milă, dar totodată şi de triumf, ca la un ageamiu pe care abia îl lua în primire: „Ei, cum îţi e, mă rog?“. Dar puţin îi păsa lui acum de poliţă şi de urmărire! Nu numai că nu merita să se alarmeze câtuşi de puţin, dar nici măcar să dea cea mai mică atenţie la aşa ceva! Stătea, citea, asculta, răspundea, punea chiar întrebări, dar făcea totul maşinal. Sentimentul triumfător de-a se afla în siguranţă, de-a fi scăpat de un pericol copleşitor – iată de ce îi era plină în clipa aceea toată fiinţa, fără să facă previziuni şi analize, fără presupuneri şi supoziţii, fără îndoieli şi întrebări. Era o clipă de bucurie pur animalică,

spontană, deplină. Dar în acel moment, în secţie se dezlănţui o furtună cu tunete şi fulgere. Porucicul, care nu-şi revenise încă de pe urma lipsei de respect, clocotind tot şi dorind în mod evident să-şi dreagă amorul-propriu rănit, îşi zvârli toate tunetele şi fulgerele asupra nefericitei „doamne luxoase“, care îl privea din clipa când intrase cu un zâmbet mai mult decât tâmp.

— Iar tu, ca să nu zic ce eşti, zbieră deodată cât îl ţinea gura (doamna în doliu ieşise deja), ce-a fost azi-noapte acolo la tine? Mai mare ruşinea, iar făcuşi scandal pe toată strada aia. Iar beţivănie, iar încăierări. Ţi s-a făcut de stat la răcoare? Doar ţi-am spus, te-am prevenit de zece ori că a unşpea nu te mai iert. Dar tu, ca să nu zic ce eşti, nu te laşi deloc!

Raskolnikov scăpă hârtia din mână şi se uită curios la doamna luxoasă care era bruftuluită atât de neceremonios; înţelese însă repede despre ce era vorba şi toată povestea începu chiar să-i placă. Asculta cu plăcere, ba chiar îi venea să râdă în hohote, în hohote, în hohote, în hohote... Nu-l mai ţineau nervii.

— Ilia Petrovici! începu secretarul extrem de precaut, dar se opri pândind momentul, pentru că porucicul, odată aprins, nu mai putea fi oprit decât cu forţa, lucru pe care îl ştia din proprie experienţă.

Cât despre doamna luxoasă, întâi începuse să tremure sub ploaia de tunete şi fulgere; dar, lucru ciudat, cu cât se înmulţeau şi se înteţeau injuriile, cu atât i se făcea chipul mai amabil şi cu atât îi devenea mai fermecător zâmbetul destinat fiorosului porucic. Se bâţâia întruna şi făcea temenele, aşteptând cu nerăbdare să i se îngăduie în sfârşit şi ei să strecoare o vorbă; şi izbuti.

— Nici o gălăgie şi încăierare n-a fost la mine, domnul capiten – se porni deodată să turuie, ca o răpăială de boabe de mazăre, cu un puternic accent german, cu toate că vorbea fluent ruseşte –, şi nici un şcandal, nici unul, dumnealui a fenit beat, vă spun degrab tot, domnul capiten, eu nu sunt vinovat... Eu am casă onorabil, domnul capiten, şi întotdeauna, întotdeauna n-am vrut nici un şcandal. Dar dumnealui a fenit beat de tot şi pormă a mai cerut trei putelci, pormă a ridicat un picioar, a început să cânte cu el la pian, asta nu-i bine deloc la casă onorabil, şi stricat *ganz*[3] pianul, asta ce manier mai e, şi eu am spus la el. Dar el a luat putelca şi a început să împingă pe toţi înapoi cu ea. Atunci eu chemat repede portar şi Karl fenit, el luat Karl şi pocnit în ochi, pormă Henriet pocnit şi pe ea în ochi, iar pe mine de cinci ori peste faţă. Acest manier este aşa nedelicat în casă onorabilă, domnul capiten, şi eu strigat. Dumnealui deschis fereastra spre canal şi început să guiţ, ca porc mic, asta mare ruşine. Cum se poate să guiţ la geam dinspre stradă ca porc mic? Pfui-pfui-pfui! Karl din spate la el trage de frac de la

geam şi atunci, e adevărat, domnul capiten, rupt *sein Rock*4. Atunci el strigat că *man muss*5 să plătit cincisprezece ruble amend. Dar eu, domnul capiten, plătit cinci ruble pentru *sein Rock*. Asta nu e musafir onorabil, domnul capiten, el făcut şcandal! Eu, spus el, un mare satir *gedrückt*6 despre dumneata, pentru că eu în toate ziarele pot să scriu despre dumneata.

— Adică e scriitor?

— Da, domnul capiten, dar aşa un musafir neonorabil, domnul capiten, în casă onorabil...

— Ei, gata, gata! Doar ţi-am spus o dată, ţi-am spus...

— Ilia Petrovici! repetă cu înţeles secretarul.

Porucicul îi aruncă o privire; secretarul clătină uşor din cap.

— ...Aşadar, iată, preastimată *Laviza* Ivanovna, îţi spun pentru ultima oară, altă dată nu-ţi mai repet, asta e ultima, urmă porucicul. Dacă o singură dată se mai întâmplă vreun scandal în casa dumitale onorabilă, cu mâna mea te bag la *zu Hause*7, cum se spune în stilul ales. Ai auzit? Vasăzică un literat, un scriitor, ia cincisprezece ruble într-o „casă onorabilă“ pentru o pulpană? Halal!

Aruncă o uitătură dispreţuitoare în direcţia lui Raskolnikov.

— La fel a fost şi la cârciumă, acum două zile: de mâncat a mâncat, dar de plătit n-a vrut; „Vă pun într-o satiră pentru asta“, a spus. Altul, săptămâna trecută, pe un vapor, a ofensat cu cele mai spurcate cuvinte o familie onorabilă, soţia şi fiica unui consilier de stat. Mai zilele trecute, altul a fost dat afară în brânci dintr-o cofetărie. Că aşa sunt literaţii, scriitorii, studenţii, crainicii... Ptiu! Hai, valea! O să trec chiar eu pe la tine să văd... ai grijă! Ai auzit?

Luiza Ivanovna se porni să facă de zor temenele amabile în toate părţile şi astfel ajunse de-a-ndăratelea până la uşă; în prag însă, dădu cu spatele peste un ofiţer chipeş, cu o figură proaspătă, deschisă şi nişte favoriţi blonzi, stufoşi, de toată frumuseţea. Era însuşi Nikodim Fomici, comisarul de circumscripţie; Luiza Ivanovna se grăbi să facă o reverenţă până aproape de pământ şi, cu paşi mărunţi şi sprinţari, îşi luă zborul din birou.

— Iarăşi zarvă, iarăşi tunete şi fulgere, vijelie şi uragan! i se adresă amabil şi amical Nikodim Fomici lui Ilia Petrovici. Iar te-ai ambalat, iar dai în clocot! Se-aude de pe scară.

— Ei, na! spuse cu o nobilă nepăsare Ilia Petrovici (ba nici măcar „Ei“, ci mai degrabă „Iete, na!“), mutându-se cu nişte hârtii la altă masă şi mişcând afectat din umeri la fiecare pas, unde era pasul era şi umărul. Ia binevoiţi să vedeţi: domnul scriitor, adicătelea student, sau mai degrabă fost student, banii nu-i plăteşte, dă poliţe cu duiumul, locuinţa nu vrea s-o

elibereze, curg plângerile împotriva lui, dar dumnealui binevoieşte să protesteze că am fumat o ţigară în prezenţa dânşilor! Când dumnealui face ce face! Dar poftim, uitaţi-vă numai cum arată, iar ce vedeţi acum e înfăţişarea lui cea mai fermecătoare!

— Sărăcia nu este un viciu, amice, n-ai ce să-i faci! Dar ştim că te aprinzi ca pulberea şi nu suporţi nici o jignire. Se vede că şi dumneavoastră v-aţi simţit jignit şi nu v-aţi mai stăpânit, continuă Nikodim Fomici adresându-i-se amabil lui Raskolnikov. Mare păcat: nu există om mai bun, vă spun eu, dar e ca praful de puşcă, se aprinde imediat! Se înfierbântă, se aprinde, arde – şi asta-i tot! A trecut! Rămâne doar o inimă de aur! La regiment aşa l-au şi poreclit: „Porucicul Pulbere".

— Şi ce regiment era! exclamă Ilia Petrovici, foarte mulţumit să se simtă gâdilat atât de plăcut, dar arătându-se tot bosumflat.

Raskolnikov simţi deodată dorinţa de a le spune tuturor ceva foarte agreabil.

— Iertat să-mi fie, domnule căpitan – începu foarte degajat, adresându-i-se deodată lui Nikodim Fomici –, gândiţi-vă puţin la situaţia mea... Sunt gata să-mi cer scuze dacă am greşit cu ceva faţă de dumnealui. Sunt un student sărac şi bolnav, deprimat (chiar aşa a spus, „deprimat") de sărăcie. Sunt fost student pentru că nu mă mai pot întreţine, dar voi primi bani... Am o mamă şi o soră în gubernia Z. Or să-mi trimită ele bani şi... o să plătesc. Gazda mea este o femeie cumsecade, dar fiindcă am rămas fără meditaţii, n-am mai plătit de patru luni şi s-a supărat atât de rău, că nu-mi mai trimite nici prânzul... Şi nu înţeleg deloc ce poliţă e aceea! Acum îmi cere prin înscrisul ăsta să-i plătesc, judecaţi şi dumneavoastră!...

— Asta nu mai e treaba noastră, dădu iar să intervină secretarul.

— Daţi-mi voie, daţi-mi voie, sunt întru totul de acord cu dumneavoastră, dar îngăduiţi-mi să lămuresc lucrurile, se grăbi să reia Raskolnikov, adresându-se nu secretarului, ci lui Nikodim Fomici, dar făcând tot posibilul să i se adreseze şi lui Ilia Petrovici, deşi acesta se arăta cu obstinaţie acaparat de hârtii şi îl trata cu o dispreţuitoare lipsă de atenţie. Îngăduiţi-mi şi mie să explic, din punctul meu de vedere, că locuiesc la dânsa de aproape trei ani, chiar de când am venit din provincie, iar înainte... înainte... de fapt, de ce să nu recunosc, i-am promis chiar de la început că o să mă însor cu fiica dânsei, verbal i-am promis, din proprie iniţiativă... Era o fată... de fapt, chiar îmi plăcea... deşi nu eram prea îndrăgostit... într-un cuvânt, de-ale tinereţii, adică vreau să spun că atunci gazda mea m-a creditat mult şi am dus o viaţă oarecum... am fost cam prea uşuratic...

— Nu vă sunt solicitate câtuşi de puţin intimităţi de acest gen, stimate domn, şi nici nu avem timp, îl întrerupse grosolan Ilia Petrovici

jubilând, însă Raskolnikov, înfierbântat, îi curmă vorba, cu toate că începuse dintr-odată să-i fie extrem de greu să vorbească.

— Îngăduiţi-mi, îngăduiţi-mi măcar să vă povestesc tot... cum au stat lucrurile şi... la rândul meu... deşi chiar nu are rost să povestesc, sunt de acord cu dumneavoastră. Acum un an această domnişoară a murit de tifos, însă eu am rămas, ca mai înainte, chiriaş, iar gazda, când s-a mutat în locuinţa de-acum, mi-a spus... şi mi-a spus prieteneşte... că are deplină încredere în mine şi aşa mai departe... dar dacă n-aş vrea să-i dau poliţa asta, pentru cele o sută cincisprezece ruble, cât socotise dânsa că-i datorez cu totul. Acum, daţi-mi voie... aşa a spus, că imediat ce-i dau această hârtie, mă creditează iar cât poftesc şi că niciodată, niciodată – astea au fost propriile ei cuvinte –, dânsa nu se va folosi de această hârtie până când voi plăti singur... Şi iată, acum, când am rămas fără meditaţii şi nu am ce mânca, mă pune sub urmărire... Ce să mai spun?

— Toate aceste detalii impresionante, stimate domn, nu ne privesc pe noi, i-o reteză impertinent Ilia Petrovici, dumneata trebuie să semnezi că ai luat la cunoştinţă şi că îţi iei obligaţia, iar faptul că ai binevoit să fii îndrăgostit şi toate acele momente tragice nu ne privesc câtuşi de puţin.

— Ei, eşti prea... dur..., murmură Nikodim Fomici aşezându-se la o masă şi apucându-se să semneze nişte hârtii. Se simţea uşor jenat.

— Atunci scrieţi, îi spuse secretarul lui Raskolnikov.

— Ce să scriu? întrebă acesta destul de grosolan.

— Vă dictez eu.

Raskolnikov avu impresia că secretarul devenise mai neatent şi mai dispreţuitor cu el după spovedania aceea, dar – ciudat lucru – dintr-odată nu se mai sinchisi de părerea nimănui, oricine ar fi fost, iar schimbarea asta se petrecuse într-o clipită, într-o secundă. Dacă s-ar fi străduit să cugete puţin, s-ar fi mirat fără îndoială că putuse să vorbească astfel cu ei acum o clipă, ba să-şi mai amestece şi sentimentele. Dar de unde răsăriseră sentimentele astea? Acum, dimpotrivă, nici dacă ar fi fost să se umple deodată încăperea, nu cu comisari, ci cu cei mai buni prieteni ai săi, n-ar fi avut de spus nici o vorbă omenească, atât de tare i se pustiise brusc inima. O senzaţie sumbră de însingurare şi nesfârşită înstrăinare chinuitoare pusese brusc stăpânire pe sufletul lui şi era conştient de asta. Nu josnicia efuziunilor sale sentimentale în faţa lui Ilia Petrovici, nici josnicia jubilării porucicului faţă de el nu-i întorseseră în asemenea măsură sufletul pe dos. O, ce-i mai păsa lui acum de propria mişelie, de toate ambiţiile, porucicii, nemţoaicele, somaţiile, secţiile şi aşa mai departe. Dacă l-ar fi condamnat în clipa aceea să fie ars de viu, tot n-ar fi mişcat un deget, probabil că nici n-ar fi ascultat cu atenţie sentinţa. Se petrecea cu el ceva cu totul nou, neaşteptat, necunoscut. Nu

înţelegea, dar simţea limpede, simţea extrem de intens, că nu numai cu efuziuni sentimentale, ca mai adineauri, dar chiar cu nimic nu se mai putea adresa acestor oameni din biroul de poliţie, nici dacă i-ar fi fost fraţi şi surori, nu porucici la secţie, nici atunci n-ar fi avut absolut deloc de ce să li se adreseze, în nici o împrejurare de viaţă; nu mai încercase niciodată până în clipa aceea o senzaţie atât de stranie şi de îngrozitoare. Însă mai chinuitor decât orice era faptul că părea mai mult o senzaţie decât un sentiment limpede, o senzaţie concretă, cea mai chinuitoare dintre toate cele trăite de el până atunci.

Secretarul începu să-i dicteze textul de declaraţie obişnuit în astfel de cazuri, adică „nu sunt în măsură să achit, mă oblig s-o fac la data cutare, să nu părăsesc oraşul, să nu vând sau să dăruiesc ce am etc“.

— Dar dumneata nu eşti în stare să scrii, îţi cade tocul din mână, remarcă secretarul uitându-se cu curiozitate la Raskolnikov. Eşti bolnav?

— Da... mi se-nvârte capul... spuneţi mai departe!

— Păi asta-i tot. Semnează.

Secretarul luă hârtia şi trecu la alţii.

Raskolnikov înapoie tocul, dar în loc să se ridice şi să plece, îşi puse amândouă coatele pe masă şi îşi prinse capul în mâini. Parcă i-ar fi fost bătut un cui în creştet. Brusc, îi veni o idee stranie: să se ridice imediat, să se apropie de Nikodim Fomici şi să-i povestească tot ce se întâmplase ieri, până la ultimul amănunt, după aceea să se ducă împreună cu el acasă şi să-i arate lucrurile din gaura din colţ. Impulsul era atât de puternic, încât chiar se ridică să treacă la fapte. „N-ar fi bine să stau măcar un minut să mă mai gândesc? îi trecu prin minte. Nu, mai bine să nu mă mai gândesc, să termin odată!“ Dar se opri brusc şi rămase înlemnit în loc. Nikodim Fomici vorbea aprins cu Ilia Petrovici, iar el auzi:

— Nu se poate, o să-i eliberăm pe amândoi. În primul rând, totul se bate cap în cap, judecă şi dumneata: de ce să-l fi chemat pe portar dacă ar fi făcut-o ei? Ca să se denunţe singuri sau ce? Ca o stratagemă? Nu, ar fi prea de tot! Şi pe urmă, pe studentul Pestriakov l-au văzut la poartă amândoi portarii şi o precupeaţă chiar când intra: era cu trei prieteni şi s-a despărţit de ei în poartă, iar pe portari i-a întrebat unde stă bătrâna de faţă cu prietenii. Cum să întrebe unde stă dacă venise cu o asemenea intenţie? Iar Koh ăsta, înainte să se ducă la bătrână, a stat o jumătate de oră la argintarul de jos, şi fix la opt fără un sfert a urcat. Acum, judecă şi dumneata...

— Dar, dacă-mi permiteţi, cum de-au ajuns să se contrazică aşa? Spun cu toată convingerea că au bătut şi că uşa era închisă, iar după trei minute, când au venit cu portarul, au văzut că uşa era deschisă.

— Păi aici şi e stratagema: ucigaşul era negreşit înăuntru şi se

închisese cu zăvorul; l-ar fi prins negreşit dacă Koh nu făcea prostia să se ducă după portar. Tocmai în răstimpul ăsta a izbutit să coboare pe scară şi să se strecoare pe lângă ei. Koh se închină cu amândouă mâinile, zicând: „Dacă rămâneam acolo, sărea şi mă omora cu toporul“. Vrea să plătească o slujbă de mulţumire, ha-ha!

— Şi ucigaşul n-a fost văzut de nimeni?

— Cum să fie văzut? Casa aia e arca lui Noe, spuse secretarul, care stătea la locul lui.

— Treaba e clară, e clară! repetă înfierbântat Nikodim Fomici.

— Ba nu, nu e clară deloc! spuse categoric Ilia Petrovici.

Raskolnikov îşi luă pălăria şi se îndreptă spre uşă, dar nu ajunse până la ea...

Când îşi reveni, văzu că şedea pe un scaun, că în dreapta era un ins care îl ţinea, iar în stânga un alt ins cu un pahar galben plin cu o apă galbenă, şi că Nikodim Fomici stătea în faţa lui şi îl privea ţintă. Se ridică de pe scaun.

— Ce e, sunteţi bolnav? întrebă destul de tăios Nikodim Fomici.

— Şi când a semnat abia ţinea tocul, observă secretarul aşezându-se la locul lui şi reluându-şi hârtiile.

— De mult sunteţi bolnav? strigă Ilia Petrovici de unde stătea, frunzărind la rândul lui nişte hârtii.

Cât durase leşinul îl cercetase şi el cu privirea pe bolnav, bineînţeles, dar se depărtase imediat ce acesta îşi revenise.

— De ieri..., bolborosi drept răspuns Raskolnikov.

— Dar ieri aţi ieşit din casă?

— Am ieşit.

— Aşa bolnav?

— Aşa bolnav.

— La ce oră?

— La opt seara.

— Şi unde, dacă îmi daţi voie să vă întreb?

— Pe stradă.

— Scurt şi cuprinzător.

Raskolnikov răspundea răstit, întretăiat, alb ca varul şi fără să-şi coboare ochii negri şi aprinşi sub privirea lui Ilia Petrovici.

— Abia se ţine pe picioare şi tu..., începu Nikodim Fomici.

— Nu-i ni-mic! spuse într-un fel aparte Ilia Petrovici.

Nikodim Fomici ar fi vrut să mai adauge ceva, dar uitându-se la secretar, care se uita la rândul lui fix la el, renunţă. Tăceau toţi. Era ceva straniu.

— Bun, încheie Ilia Petrovici, nu vă mai reţinem.

Raskolnikov ieşi. Auzi încingându-se în urma lui o discuţie, iar cel mai tare răsuna întrebător glasul lui Nikodim Fomici... În stradă îşi reveni de tot.

„Percheziţie, percheziţie, asta urmează, percheziţia! repeta pentru sine, zorindu-se să ajungă acasă. Nemernicii! Mă bănuiesc!“ Frica dinainte îl cuprinse din nou, din cap până-n picioare.

1 Mulţumesc (în germ., în orig.).
2 Locotenent (în armata ţaristă).
3 Întreg, tot (în germ., în orig.).
4 Haina lui (în germ., în orig.).
5 Trebuie (în germ., în orig.).
6 O să public (în germ., în orig.).
7 Acasă, aici cu sensul de „închisoare“ (în germ., în orig.).

~ II ~

„Dacă au şi făcut percheziţia? Dacă dau peste ei acasă?“

Dar iată-l ajuns în odăiţa lui. Nimic şi nimeni. Nu fusese nici ţipenie de om pe-acolo. Nici măcar Nastasia nu se atinsese de nimic. Dumnezeule! Cum putuse să lase toate lucrurile alea în gaura aia din colţ?

Se repezi acolo, îşi vârî mâna sub tapet şi începu să tragă afară obiectele şi să-şi umple buzunarele cu ele. Erau în total opt bucăţi: două cutiuţe cu cercei sau ceva de soiul ăsta, nici nu se uită prea bine; pe urmă patru cutii mici de marochin. Un lănţişor era înfăşurat pur şi simplu în hârtie de ziar. Mai era ceva în hârtie de ziar, o decoraţie parcă...

Le puse în buzunarele pardesiului şi în cel rămas la pantaloni, dreptul, căutând să le facă să treacă neobservate. Luă şi punguţa. Apoi ieşi din odaie, lăsând uşa larg deschisă de data asta.

Mergea repede şi hotărât; în ciuda faptului că se simţea frânt, era foarte lucid. Se temea să nu fie urmărit, se temea că într-o jumătate sau un sfert de oră se va da dispoziţie să fie urmărit; deci trebuia cu orice preţ să şteargă urmele la timp. Trebuia s-o scoată la capăt cât mai avea ceva putere şi raţiune... Dar încotro s-o ia?

Hotărâse asta de mult: „Arunc totul în canal şi n-am văzut, n-am auzit“. Hotărâse încă de azi-noapte, în delir, în clipele când, amintindu-şi lucrul ăsta, încercase de câteva ori să se scoale şi s-o ia din loc: „Mai repede, mai repede, aruncă-le pe toate“. Dar se dovedi că nu era deloc uşor să le arunce.

Rătăcea pe cheiul canalului Ekaterinski de vreo jumătate de ceas, poate chiar mai mult, şi cercetase de mai multe ori, de câte ori îi ieşeau în cale, treptele spre apă. Dar nici vorbă nu putea fi să-şi ducă la îndeplinire intenţia: sau erau plute chiar lângă trepte şi femei care spălau rufe pe ele, sau erau trase la mal bărci şi peste tot se foia lume, plus că se şi putea vedea de pe cheiuri din toate părţile; cineva care coboară anume, se opreşte şi aruncă ceva în apă dă de bănuit. Dar dacă n-or să se scufunde cutiile? Dacă or să plutească? Chiar aşa o să fie. O să vadă toată lumea. Şi-aşa se uită toţi la el pe unde-l întâlnesc şi îl cercetează de parcă asta ar fi singura lor treabă. „Nu ştiu de ce, ori poate doar mi se pare“, se gândea.

În cele din urmă, îi trecu prin cap că poate ar fi mai bine să se ducă undeva pe Neva. Acolo nu e atâta lume, treci mai neobservat şi e mai uşor din toate privinţele, iar ce-i mai important, e mai departe de-aici. Brusc îl cuprinse mirarea: cum de umblase aiurea preţ de jumătate de ceas, deprimat

şi angoasat, prin locuri periculoase, şi nu-i dăduse prin minte mai devreme! Chestia asta, că a pierdut o jumătate de oră cu un plan fără nici o noimă, e numai pentru că a luat hotărârea în somn, în delir! Devenise extrem de împrăştiat şi de uituc, ştia asta. Gata, trebuia să se grăbească.

O luă spre Neva pe V. Prospect, dar pe drum îi veni deodată altă idee: „De ce pe Neva? De ce în apă? N-ar fi mai bine să mă duc cât mai departe, chiar să merg iar pe insule, şi pe-acolo pe undeva, într-un loc ferit, prin pădure, sub vreun tufiş, să îngrop totul, având grijă să ţin minte locul?“. Deşi simţea că în clipa aceea nu era în stare să judece totul limpede şi sănătos, ideea i se păru fără cusur.

Dar nu mai ajunse nici pe insule, căci ieşind de pe V. Prospect către piaţă, zări deodată în stânga intrarea unei curţi înconjurate numai de pereţi orbi. În dreapta se întindea până departe în curte calcanul nevăruit al clădirii cu trei caturi de-alături. În stânga, paralel cu calcanul, era un gard de lemn care înainta vreo douăzeci de paşi în adâncul curţii şi pe urmă cotea la stânga. Acolo se afla un loc dosnic, îngrădit, unde erau aruncate nişte materiale. Mai departe, în fundul curţii, se zărea din spatele gardului colţul unei magazii joase de piatră, înnegrită de fum, parte din vreun atelier, după câte se părea. Probabil că acolo era un atelier, de trăsuri sau de lăcătuşerie, cam aşa ceva; peste tot, aproape chiar din poartă, era negru de praf de cărbune. „Uite, să le arunc aici şi să plec!“, îi trecu deodată prin minte. Văzând că nu era nimeni prin curte, se strecură înăuntru şi zări chiar alături un jgheab pus la gard (cum se fac adesea la casele în care sunt mulţi muncitori de fabrică şi birjari), iar deasupra jgheabului, chiar pe gard, era scrisă cu cretă vorba de duh nelipsită în asemenea cazuri: „Aici este oprită staţionarea căruţelor“. Şi ăsta era un avantaj, fiindcă nu trezea nici o bănuială dacă intra şi se uita. „Arunc totul grămadă pe undeva pe-aici şi plec!“

După ce îşi mai roti o dată privirea de jur împrejur, vârî mâna în buzunar, când deodată, chiar lângă zidul exterior, între intrare şi jgheab, unde lăţimea nu era mai mare de un arşin, zări un pietroi netăiat, de vreun pud şi jumătate. De cealaltă parte a zidului era strada, se auzeau forfotind trecătorii, întotdeauna numeroşi prin locul acela; pe el nu-l putea vedea însă nimeni de dincolo de poartă, doar dacă ar fi intrat cineva din stradă, ceea ce nu era deloc imposibil, aşa că trebuia să-i dea zor.

Se aplecă peste pietroi, îl apucă zdravăn cu amândouă mâinile, îşi încordă puterile şi îl răsturnă. Sub pietroi se formase o adâncitură mică; aruncă degrabă în ea tot ce avea prin buzunare. Punguţa nimeri chiar deasupra, deşi mai rămăsese loc în adâncitură. Pe urmă apucă iar pietroiul, îl răsturnă dintr-o mişcare şi îl aşeză exact pe locul dinainte, doar că părea

puţin mai sus. Adună pământ şi îl bătători pe margini cu piciorul. Nu se observa nimic.

Ieşi şi se îndreptă spre piaţă. Din nou se simţi cuprins de o bucurie intensă, aproape de nesuportat, întocmai ca deunăzi, la secţie. „Urmele au fost şterse! Cui, cui să-i treacă prin minte să caute sub pietroiul ăsta? Trebuie să fie aici de când s-a construit casa, şi-o să mai stea încă pe-atât. Şi chiar dacă ar găsi lucrurile, cine s-ar putea gândi la mine? Gata! Nu sunt probe!“ Începu să râdă. Da, după aceea şi-a amintit că l-a apucat un râs nervos, subţire, neauzit şi a râs tot timpul cât a traversat piaţa. Dar când ajunse pe bulevardul K., unde o întâlnise cu două zile în urmă pe fata aceea, râsul i se curmă brusc. Îi veniră în minte alte gânduri. Simţi dintr-odată că îi era frică să treacă pe lângă banca aceea pe care atunci, după plecarea fetei, stătuse şi cugetase, şi că i-ar fi fost la fel de groază să îl întâlnească pe vardistul mustăcios căruia îi dăduse atunci douăzeci de copeici: „Lua-l-ar dracu'!“.

Mergea uitându-se în jur distrat şi plin de ură. Toate gândurile i se învârteau acum în jurul unui singur punct şi chiar simţea că exista un astfel de punct, cu care acum, abia acum, rămânea faţă în faţă şi pentru prima oară, într-adevăr, în ultimele două luni.

„Ducă-se totul la dracu'! se gândi imediat într-un acces de furie turbată. Odată ce a-nceput, a-nceput, la dracu' şi cu el, şi cu viaţa asta nouă! Dumnezeule, ce stupid!... Ce dezgustător m-am gudurat şi l-am linguşit deunăzi pe scârba aia de Ilia Petrovici! De fapt, şi astea-s tot nimicuri! Puţin îmi pasă de toţi oamenii şi că i-am linguşit şi m-am gudurat pe lângă ei! Nu despre asta-i vorba! Chiar deloc!...“

Deodată se opri; o întrebare nouă, cu totul neaşteptată şi extrem de simplă, îl derută şi îl surprinse în chip amar:

„Dacă ai făcut toată treaba asta conştient şi nu prosteşte, dacă ai avut într-adevăr un scop bine determinat şi ferm, cum de nici măcar nu te-ai uitat în punguţă şi nici nu ştii cu ce te-ai ales şi pentru ce ai trecut prin toate chinurile şi ai săvârşit de bunăvoie ceva atât de mârşav, de josnic, de ticălos? Adineauri erai chiar gata să arunci punguţa în apă odată cu toate lucrurile, chit că nu le văzuseşi nici pe alea... Cum vine asta?“

Da, aşa era, chiar aşa. De fapt, ştiuse asta şi mai înainte, întrebarea nu era deloc nouă pentru el; până şi în momentul când se hotărâse noaptea să le arunce în apă, o făcuse fără urmă de şovăială şi fără nici o obiecţie, ca şi cum aşa trebuia să fie şi nici nu se putea altfel... Da, ştiuse toate astea şi îşi amintea fiecare amănunt; dacă nu cumva hotărâse asta încă de ieri, când stătea aplecat asupra lădiţei şi trăgea cutiuţele din ea... Da, chiar aşa!

„Asta-i fiindcă sunt foarte bolnav, decretă în cele din urmă ursuz,

singur m-am chinuit şi m-am zbuciumat, nu mai ştiu nici eu ce fac... Şi ieri, şi alaltăieri, şi în tot timpul ăsta m-am chinuit... O să mă fac bine şi n-o să mă mai chinui singur... Dar dacă nu mă mai fac bine? Doamne! Cum m-am săturat de toate astea!“ Mergea fără odihnă. Tânjea să scape de gândurile astea, dar nu ştia ce să facă şi cum să procedeze. O senzaţie nouă, de neînvins, punea tot mai mult stăpânire pe el cu fiecare clipă: era o silă infinită, aproape fizică, faţă de tot ce-i ieşea în cale şi îl înconjura, îndârjită, furioasă, duşmănoasă. Îi făceau scârbă toţi cei pe care-i întâlnea – îi era scârbă de feţele, de mersul, de gesturile lor. Ar fi scuipat şi ar fi muşcat pe oricine s-ar fi apucat să-i vorbească...

Se opri brusc când ieşi pe chei la Malaia Neva, pe podul către Vasilievski Ostrov. „Uite-aici locuieşte, în casa asta, se gândi. Ce înseamnă asta, cum am ajuns la Razumihin? Aceeaşi poveste ca şi-atunci... Dar totuşi, e foarte curios: am venit dinadins sau am mers şi am ajuns aici din întâmplare? Nu contează, am spus... alaltăieri... că o să mă duc la el a doua zi *după*. Ei bine, o să mă duc! Ce, adică acum nu mai pot să mă duc...“

Urcă la Razumihin, la etajul patru.

Era acasă, în cămăruţa lui, în clipa aceea scria ceva, şi îi deschise chiar el. Să tot fi fost vreo patru luni de când nu se văzuseră. Razumihin era îmbrăcat într-un halat rupt în ultimul hal, cu picioarele goale în papuci, nepieptănat, nebărbierit şi nespălat. Pe chip i se citi uimirea.

— Ce-i cu tine? strigă cercetându-şi camaradul din cap până-n picioare, după care tăcu şi fluieră uşor. Chiar aşa rău o duci? Ei, frate, dar ştiu că m-ai luat până şi pe mine! adăugă uitându-se la zdrenţele lui Raskolnikov. Stai jos, trebuie să fii obosit!

Când Raskolnikov se prăbuşi pe divanul turcesc învelit cu o muşama, mai prăpădit chiar şi decât al lui, Razumihin îşi dădu brusc seama că era bolnav.

— Eşti bolnav de-a binelea, ştii asta?

Se apucă să-i ia pulsul; Raskolnikov îşi smulse mâna.

— Nu-i nevoie, spuse, am venit... uite: nu mai am nici o meditaţie şi aş vrea... de fapt, n-am nici o nevoie de meditaţii...

— Dar ştii că aiurezi? spuse Razumihin fără să-şi ia ochii de la el.

— Nu, nu aiurez...

Raskolnikov se ridică de pe divan. Urcând la Razumihin nu se gândise că va trebui să stea faţă-n faţă cu el. Acum însă, având deja experienţă, îşi dădu seama într-o clipă că nu exista nimic la care să fie mai puţin dispus în momentul acela decât să stea faţă-n faţă cu oricine de pe lumea asta. Se vărsa fierea în el. Aproape că se sufoca de furie împotriva lui însuşi de cum trecuse pragul lui Razumihin.

— Cu bine! spuse deodată şi se îndreptă spre uşă.

— Stai aşa, stai, zănaticule!

— Nu-i nevoie! mai zise Raskolnikov smulgându-şi mâna.

— Atunci de ce dracu' ai mai venit? Te-ai smintit? Ei... chiar mă jigneşti. Nu te las să pleci.

— Ei bine, uite ce-i: am venit la tine fiindcă nu mai ştiu pe nimeni care să mă poată ajuta... să încep... fiindcă tu eşti mai bun decât toţi, adică mai cu cap, şi poţi să judeci... Dar acum văd că n-am nevoie de nimic, auzi, de absolut nimic... de ajutorul şi de compătimirile nimănui... Eu sunt de capul meu... singur... Şi cu asta basta! Lăsaţi-mă în pace!

— Mai stai o clipă, apucatule! Eşti nebun de-a binelea. Dinspre partea mea, n-ai decât să faci ce vrei. Uite ce, lecţii n-am nici eu, dar nici că-mi pasă, fiindcă am la Talkucii un librar, unul Heruvimov, care e chiar el o lecţie în felul lui. Acum nu l-aş mai da nici pe cinci meditaţii pe la negustori. Face nişte ediţii şi scoate nişte broşuri cu ştiinţele naturii – să vezi cum se cumpără! Numai titlurile şi fac toţi banii! Uite, mă tot făceai prost, ei bine, frate, sunt unii şi mai proşti decât mine! Acum i-a intrat în cap să îmbrăţişeze ideile noi; nu pricepe o iotă, dar eu, vezi bine, îi cânt în strună. Uite, am aici două coli şi ceva de text în germană – după mine, cea mai neroadă şarlatanie –, tratează problema dacă femeia e sau nu e om. Şi, vezi bine, se demonstrează triumfător că e om. Heruvimov pregăteşte chestia asta pentru problema feminină; eu o traduc, el face din două coli şi jumătate şase, îi trântim un titlu cât mai pompos pe o jumătate de pagină şi-i dăm drumul pe piaţă cu cincizeci de copeici. O să meargă! Mie-mi dă şase bătrâne de coală, asta face în total cinşpe ruble, şase le-am luat înainte. Când isprăvim cu asta, ne apucăm să traducem despre balene, iar pe urmă am ales nişte bârfeli plicticoase rău de tot de prin partea a doua din *Les Confessions*; lui Heruvimov i-a spus cineva că Rousseau e un fel de Radişcev. Eu, vezi bine, n-o să-l contrazic, să-l ia dracu'! Ei, nu-ţi surâde să traduci cealaltă coală din *Este femeia om?* Dacă vrei poţi să iei chiar acum textul în germană, peniţe, hârtie – astea ţi se dau – şi uite trei ruble, fiindcă eu am luat şase pentru toată traducerea, pentru prima şi a doua coală, trei ruble sunt partea ta. Iar dacă faci toată coala, mai primeşti trei bătrâne. Numai uite ce-i, te rog să n-o iei ca pe un serviciu din partea mea. Din contră, de îndată ce-ai intrat pe uşă, m-am gândit cum să te folosesc mai bine. În primul rând, stau prost cu ortografia, în al doilea rând, mi se-ntâmplă s-o dau rău în bară cu germana, aşa că pun tot mai mult de la mine şi singurul gând care mă mai consolează e că în felul ăsta iese mai bine. Ei, dar poţi să ştii? Poate iese mai prost, nu mai bine... O iei sau nu?

Raskolnikov luă fără o vorbă foile din articolul german, apoi cele

trei ruble şi ieşi tot fără o vorbă. Razumihin se uită mirat în urma lui. Dar, ajuns la primul colţ de stradă, Raskolnikov se întoarse brusc, urcă iar la Razumihin şi, punând pe masă foile în germană şi cele trei ruble ieşi din nou, tot fără o vorbă.

— Ce dracu', ai înnebunit? se porni să urle în cele din urmă Razumihin furios. Ce-i comedia asta? M-ai scos din balamale până şi pe mine... De ce dracu' te-ai întors?

— Nu-mi trebuie... traduceri..., bălmăji Raskolnikov coborând deja pe scară.

— Atunci ce dracu' îţi trebuie? urlă Razumihin de sus.

Raskolnikov îşi văzu de drum în tăcere.

— Hei! Unde stai?

Nu veni nici un răspuns.

— Ei, atunci mai du-te dracului!

Dar Raskolnikov era deja în stradă. Pe podul Nikolaevski se mai dezmetici o dată de-a binelea, fiindcă i se întâmplă ceva extrem de neplăcut. Se pomeni cu o lovitură zdravănă de bici pe spinare, de la vizitiul unei trăsuri, căci puţin lipsise să nimerească sub copitele cailor, cu toate că vizitiul strigase de trei-patru ori la el. Lovitura de bici îl înfurie atât de tare, că dintr-un salt ajunse lângă parapet (mergea, cine ştie de ce, pe mijlocul podului, pe unde trec vehiculele, nu oamenii), scrâşnind şi clănţănind din dinţi. Lumea din jur, bineînţeles, se puse pe râs.

— A luat-o pe merit!

— Trebuie să fie vreun pungaş.

— Păi se ştie, se prefac că sunt beţi şi se bagă dinadins sub roţi, iar tu, răspunde pentru ei!

— Cu asta se ocupă, stimabile, cu asta se ocupă...

În clipa aceea, cum stătea lângă parapet uitându-se mai departe prostit şi furios la trăsura care se depărta, simţi deodată că cineva îi vâră nişte bani în mână. Se uită în jur. Era o negustoreasă mai în vârstă, cu golovkă[8] şi cu ghete din şevro, însoţită de o fată cu o pălărioară şi o umbreluţă verde, pesemne fiica ei. „Ia, tăicuţule, în numele Domnului." Luă, şi ele trecură mai departe. Erau douăzeci de copeici. Se prea poate să-l fi luat, după haine şi înfăţişare, drept un calic care stătea să-i pice un ban, iar dacă primise douăzeci de copeici, asta se datora probabil loviturii de bici, care le stârnise mila.

Strânse moneda în mână, făcu vreo zece paşi şi se întoarse cu faţa la Neva, spre palat. Nu se zărea nici un norişor pe cer, iar apa era aproape albastră, cum se întâmpla atât de rar pe Neva. Cupola catedralei, care nu se vede din nici un alt loc mai frumos decât de-aici, de pe pod, la douăzeci de

paşi de capelă, strălucea, iar prin văzduhul curat puteai să-i desluşeşti aproape fiecare ornament. Durerea de pe urma biciului se potolise, uitase deja că fusese lovit; un singur gând, neliniştit şi nu foarte limpede, îl preocupa acum. Rămase mult timp cu privirea pironită în zare; locul îi era grozav de cunoscut. Când mergea la universitate avea obiceiul – cel mai adesea când se întorcea acasă –, şi o făcuse poate de o sută de ori, să se oprească exact în locul acela şi să se uite transportat la priveliştea asta cu adevărat splendidă, minunându-se aproape de fiecare dată de impresia nedesluşită şi greu de definit pe care i-o producea. Totdeauna simţea adiind dinspre această panoramă splendidă o răceală inexplicabilă; tabloul acesta somptuos era pentru el mut şi surd... Îl mira de fiecare dată această impresie sumbră şi misterioasă, dar, nesigur pe el, lăsa mereu dezlegarea pe mai târziu. Îi reveniră brusc în memorie aceste vechi întrebări şi lucruri rămase nelămurite şi i se păru că nu întâmplător îşi amintise acum de ele. I se părea straniu, nefiresc chiar, că se oprise exact în acelaşi loc, ca şi cum şi-ar fi închipuit că se mai putea gândi la lucrurile acelea acum şi că îl mai puteau preocupa gândurile şi imaginile dinainte, cele care îl preocupau încă... nu demult. I se părea aproape caraghios şi în acelaşi timp simţea în piept o apăsare vecină cu durerea. Tot ce fusese înainte i se părea acum îngropat adânc şi ascuns privirii sale, şi gândurile dinainte, şi problemele dinainte, şi preocupările dinainte, şi impresiile dinainte, şi toată priveliştea asta, şi el însuşi, şi tot, tot... I se părea că se ridica în văzduh şi totul pierea din ochii lui... Făcând fără să vrea o mişcare cu mâna, simţi deodată în pumn moneda de douăzeci de copeici. Desfăcu pumnul, se uită lung la ea şi, fluturând din mână, o aruncă în apă; apoi se întoarse şi porni spre casă. Avu impresia că în clipa aceea îşi tăiase legăturile cu toţi şi toate.

Ajunse acasă abia pe seară, probabil umblase vreo şase ore. Pe unde şi cum ajunsese înapoi, nu-şi amintea deloc. Dezbrăcându-se şi tremurând tot, ca un cal sleit, se culcă pe divan, trase paltonul deasupra şi imediat nu mai ştiu de el...

Se înnoptase de-a binelea, când îl trezi un strigăt înfiorător. Dumnezeule, ce strigăt! Nu mai auzise în viaţa lui asemenea strigăte nefireşti, asemenea urlete, răgete, scrâşnete, plânsete, izbituri şi înjurături. N-ar fi crezut că poate exista atâta sălbăticie, atâta turbare. Se ridică speriat şi se aşeză în capul oaselor pe pat, cu răsuflarea tăiată, tot mai chinuit. Dar încăierările, zbieretele şi înjurăturile se înteţeau din ce în ce. Şi dintr-odată, spre marea lui uimire, auzi vocea gazdei lui. Urla, ţipa şi se văicărea, dar vorbele îi erau atât de iuţi şi dezlânate, încât nu putea desluşi ce tot implora acolo – de bună seamă, să nu mai fie bătută, fiindcă era bătută fără milă, chiar pe scară. Glasul celui care o bătea devenise atât de fioros din pricina

furiei şi a turbării, că era mai degrabă un croncănit, dar spunea la rândul lui ceva, tot repezit, nedesluşit, zorindu-se şi înecându-se.

Raskolnikov începu îndată să tremure ca frunza: recunoscuse glasul; era al lui Ilia Petrovici. Ilia Petrovici e aici, o bate pe gazdă! O bate cu picioarele, o dă cu capul de trepte, e clar că-i aşa, îţi dai seama după zgomote, după urlete, după bufnituri! Ce-o mai fi şi asta, s-a întors lumea pe dos? Auzea cum se strângeau oamenii pe scară pe la toate etajele şi cum răsunau voci, strigăte, paşi care urcau grăbiţi, bătăi în uşi. „Dar de ce, de ce... cum se poate?“, repeta el, gândindu-se foarte serios că îşi pierduse minţile. Dar nu, prea se auzea clar!... Pesemne or să vină şi la el, dacă-i pe-aşa, „fiindcă... toate astea sunt probabil în legătură cu treaba... de ieri... Dumnezeule!“ Ar fi vrut să tragă zăvorul, dar nu izbuti să ridice braţul... oricum, nici n-avea rost! Frica îi cuprindea sufletul ca gheaţa, îl tortura, îl amorţea... Într-un sfârşit, vacarmul acela care ţinuse zece minute bune începu să se potolească. Gazda gemea şi suspina. Ilia Petrovici ameninţa de zor şi înjura... într-un sfârşit, păru să se potolească şi el; uite că nici nu se mai auzea. „O fi plecat! Dumnezeule!“ Da, uite că se duce şi gazda gemând şi plângând... s-a trântit şi uşa la ea... Uite că se împrăştie şi oamenii de pe scară, se întorc cu toţii în apartamente, se vaită, se ceartă, se strigă unii pe alţii, ba ridică glasul de ajung să ţipe, ba îl coboară şoptind. Trebuie să fi fost mulţi, probabil se adunase toată casa. „Dumnezeule, cum e cu putinţă! Şi de ce, de ce să vină el aici?“

Raskolnikov se prăvăli fără vlagă pe divan, dar nu mai putu închide ochii; zăcu vreo jumătate de oră, pradă suferinţei şi unei insuportabile senzaţii de groază, o groază fără margini, cum nu-i mai fusese dat să trăiască. Deodată o lumină vie umplu camera: intrase Nastasia cu o lumânare şi cu o farfurie de supă. După ce se uită atent la el şi văzu că nu doarme, puse lumânarea pe masă şi începu să înşire ce adusese: pâinea, sarea, farfuria, lingura.

— Oi fi nemâncat de ieri. Ai umblat teleleu toată ziua şi-acu’ te-au dat gata frigurile.

— Nastasia... de ce-au bătut-o pe gazdă?

Ea se uită ţintă la el.

— Cine s-o bată pe gazdă?

— Chiar acum... nu-i decât o juma’ de ceas, Ilia Petrovici, ajutorul comisarului, pe scară... De ce-a bătut-o în halul ăla? Şi... pentru ce-a venit?

Nastasia se uită lung la el, fără să scoată o vorbă. Privirea ei iscoditoare îl făcu să simtă o vie neplăcere, chiar îl sperie.

— De ce taci, Nastasia? zise în cele din urmă, cu un glas stins şi sfios.

— E sângele, răspunse ea într-un sfârşit, încet şi parcă vorbind pentru sine.

— Sângele!... Care sânge? bâigui el pălind şi trăgându-se la perete.

Nastasia continua să se uite la el fără o vorbă.

— N-a bătut-o nimeni pe gazdă, zise ea pe un ton aspru şi hotărât.

El o privea abia suflând.

— Dar am auzit eu... nu dormeam... stăteam pe pat, spuse cu un glas şi mai sfios. Am auzit mult timp... A venit ajutorul comisarului... Se adunaseră toţi pe scară, din toate apartamentele...

— N-a venit nimeni. Ăsta-i sângele care strigă-n tine. Aşa-i când n-are cum să iasă şi prinde să se închege, începi să ai vedenii... Mănânci ori ba?

El nu răspunse. Nastasia stătea aplecată asupra lui, se uita lung la el şi nu se dădea dusă.

— Dă-mi să beau..., Nastasiuşka.

Ea coborî şi peste vreo două minute se întoarse cu o cană albă de lut plină cu apă; însă el nu-şi mai amintea ce se întâmplase mai departe. Îşi amintea doar că luase o înghiţitură de apă rece şi că îi cursese apă din cană pe piept. După aceea îşi pierduse cunoştinţa.

8 Căciuliţă tradiţională.

~ III ~

Totuşi n-a fost complet inconştient tot timpul cât a durat boala: era într-o stare febrilă, un delir amestecat cu momente de luciditate. Mai târziu şi-a amintit o grămadă de lucruri. Ba i se părea că se adunau mulţi oameni lângă el şi că voiau să-l ia şi să-l ducă undeva, discutând cu aprindere şi ciorovăindu-se în privinţa lui. Ba că era deodată singur în cameră, că plecaseră cu toţii, temându-se de el, şi doar mai crăpau câte puţin uşa să vadă ce face, că îl ameninţau, cădeau la învoială pentru ceva, râdeau şi îi făceau în ciudă. Pe Nastasia şi-a amintit-o des lângă el; mai distingea pe cineva care îi era foarte cunoscut, dar nu izbutea să ghicească cine era, iar asta îl enerva şi chiar îl făcea să plângă. Uneori i se părea că se scursese deja o lună de când zăcea, alteori că nu trecuse nici o zi. Însă *lucrul acela*, *lucrul acela* îl uitase cu desăvârşire; totuşi îşi amintea clipă de clipă că uitase ceva, ceva ce nu trebuia să uite, şi se frământa, se chinuia să-şi amintească, gemea, îl apuca turbarea sau o frică îngrozitoare, insuportabilă. Atunci se căznea să se ridice, voia să o ia la fugă, dar întotdeauna îl oprea cineva cu forţa şi cădea iar în neputinţă şi inconştienţă. În cele din urmă îşi reveni complet.

Asta s-a petrecut într-o dimineaţă, pe la zece. La ceasul acela, în zilele senine, soarele întindea întotdeauna o fâşie lungă pe peretele din dreapta lui, luminând colţul de lângă uşă. La căpătâiul lui stăteau Nastasia şi un bărbat care se uita foarte curios la el şi pe care nu-l cunoştea. Era un flăcău în caftan, cu bărbuţă, aducând a muncitor de artel. Prin uşa întredeschisă trăgea cu ochiul gazda. Raskolnikov se ridică puţin.

— Nastasia, cine-i? întrebă arătând spre flăcău.

— Ia te uită, s-a trezit! zise ea.

— Da, s-a trezit, repetă flăcăul.

Văzând că îşi revenise, gazda închise iute uşa şi se făcu nevăzută. Era sfioasă din fire şi se ferea să asiste la discuţii şi explicaţii. Avea vreo patruzeci de ani, era grasă şi bondoacă, cu sprâncene şi ochi negri, bună la suflet ca tot omul gras şi leneş şi chiar foarte drăguţă în felul ei, dar peste măsură de ruşinoasă.

— Dumneata... cine eşti? continuă el cu întrebările, adresându-i-se de astă dată flăcăului.

Dar în clipa aceea uşa se dădu de perete şi, încovoindu-se uşor, fiindcă era prea înalt, intră Razumihin.

— O cabină de vapor, ce mai! exclamă el intrând. Întotdeauna dau

cu capul. Şi se mai cheamă apartament! Ei, frate, ţi-ai venit în fire? Acum am auzit şi eu de la Paşenka.

— Acu' s-a trezit, zise Nastasia.

— Acu' s-a trezit, o îngână iar flăcăul zâmbind.

— Dar, nu te supăra, dumneata cine eşti? întrebă deodată Razumihin adresându-i-se. Eu, dacă-mi dai voie, sunt Vrazumihin[9]; nu Razumihin, cum mi se spune, ci Vrazumihin, student, fiu de nobil, iar dânsul mi-e prieten. Dar dumneata cine eşti?

— Eu mi-s de la cancelaria negustorului Şelopaev şi mă aflu aici cu o treabă.

— Fii bun şi ia loc pe scaunul ăsta.

Razumihin se aşeză pe cel de-al doilea, de partea cealaltă a mesei. Frate, bine-ai făcut că ţi-ai revenit, zise către Raskolnikov. N-ai mai mâncat de aproape trei zile. Ce-i drept, ţi s-a dat ceai cu linguriţa. În două rânduri ţi l-am adus pe Zosimov. Îl mai ţii minte pe Zosimov? Te-a examinat pe-ndelete şi a spus pe loc că nu-i nimic grav, da-i ceva care te-a atins la cap. O epuizare nervoasă, din cauza mâncării proaste, lipsă de bere şi hrean, dar nu-i nimic, trece şi te pui pe picioare. E de toată isprava Zosimov! A început chiar să se bucure de renume. Bun, nu vă mai reţin, i se adresă iar flăcăului fii amabil şi lămureşte-ne ce te aduce. Ştii, Rodea, au mai venit o dată de la cancelaria asta, însă data trecută a venit altcineva şi cu acela ne-am lămurit. Cine-a fost înaintea dumitale?

— Trebuie să fi fost acum două zile. Înseamnă că a fost Alexei Semionovici. E tot de la noi de la cancelarie.

— Nu ne-am înţelege mai bine cu el, ce zici?

— Apăi da, că dânsul e mai în etate.

— O modestie vrednică de toată lauda. Ei bine, spune mai departe.

— Păi să vedeţi, Afanasi Ivanovici Vahruşin, de care cred că aţi binevoit să auziţi nu o dată, la rugămintea măicuţei dumneavoastră, a trimis la cancelaria noastră nişte bani pe care trebuie să vi-i înmânăm, începu flăcăul, adresându-i-se direct lui Raskolnikov. Dacă sunteţi în stare să înţelegeţi, vă rog să primiţi cele treizeci şi cinci de ruble, fiindcă Semion Semionovici a fost înştiinţat de Afanasi Ivanovici, la rugămintea măicuţei dumneavoastră, ca şi în celelalte dăţi. Ştiţi despre ce-i vorba?

— Da... îmi amintesc... Vahruşin..., spuse Raskolnikov gânditor.

— Ai auzit, îl ştie pe negustorul Vahruşin..., strigă Razumihin. Păi atunci, cum să nu fie în stare să înţeleagă? Dar bag de seamă că şi dumneata eşti om de înţeles. Ei, da, e mai mare dragul să auzi o vorbă cuminte.

— Chiar dânsul e, Vahruşin, Afanasi Ivanovici, şi la rugămintea măicuţei dumneavoastră, care v-a mai trimis o dată bani prin dumnealui tot

aşa, dânsul n-a refuzat nici de data asta şi l-a înştiinţat zilele trecute pe Semion Semionovici să vă dea treizeci şi cinci de ruble, în aşteptarea unor vremuri mai bune.

— I-auzi, „în aşteptarea unor vremuri mai bune“, aici ai brodit-o de minune, dar nici cu „măicuţa dumneavoastră“ n-a fost rău. Ei, ce spui, după dumneata, e sau nu în toate facultăţile mintale?

— După mine, este. N-ar mai trebui decât o semnătură.

— Ţi-o dă numaidecât. Ai registrul?

— Da, poftiţi.

— Dă-l încoa’. Hai, Rodea, ridică-te. Te ţin eu. Ia tocul şi semnează, că acum, frate, banii sunt mai dulci decât glucoza.

— Nu-mi trebuie, zise Raskolnikov împingând tocul la o parte.

— Ce nu-ţi trebuie?

— Nu semnez.

— Ptiu, drace, cum vrei să iei banii fără semnătură?

— Nu-mi trebuie... banii...

— Auziţi, nu-i trebuie banii! Hai, frate, asta-i o minciună, mă pun martor! N-ai grijă, te rog, vorbeşte într-o doară, aluat-o iar razna. De fapt, aşa e şi când n-are nimic... Dumneata eşti un om chibzuit, îl ghidăm noi, adică îi ducem noi mâna şi el semnează. Ia să...

— Mai pot să trec şi-altădată.

— Nu, nu, de ce să te mai deranjezi. Dumneata eşti om chibzuit... Hai, Rodea, nu ţine oaspetele pe loc... doar vezi... aşteaptă...

Dădu să treacă la fapte şi să-i ia mâna.

— Lasă, pot..., spuse Raskolnikov, luând tocul şi semnând în registru.

Flăcăul puse banii jos şi se îndepărtă.

— Bravo! Şi-acum, frate, n-ai vrea să mănânci?

— Ba da, răspunse Raskolnikov.

— Ai supă?

— Ce-a rămas de ieri, răspunse Nastasia, care nu se clintise din loc.

— Cu cartofi şi crupe de orez?

— Cu cartofi şi crupe.

— O ştiu pe de rost. Adă-ncoa’ supa şi nişte ceai.

— Bine.

Raskolnikov privea totul cu adâncă uimire şi cu o frică tâmpă, fără noimă. Se hotărâse să tacă şi să aştepte să vadă ce-o să se întâmple. „Parcă n-aş delira, se gândi, parcă ar fi adevărat...“

Peste două minute, Nastasia se întoarse cu supa şi anunţă că vine îndată şi ceaiul. Odată cu supa adusese două linguri, două farfurii şi tot

tacâmul: solniţă, piperniţă, muştar pentru carnea de vită şi tot ce se cuvine; asemenea rânduială nu mai pomenise de mult. Faţa de masă era curată.

— N-ar fi rău, Nastasiuşka, să ne comande Praskovia Pavlovna şi vreo două berici. Ca să bem şi noi.

— Ia te uită, da' vioi mai eşti! mormăi Nastasia şi plecă să-i împlinească porunca.

Raskolnikov continua să se uite cu aceeaşi privire stranie, încordată. Între timp Razumihin se mutase pe divanul lui şi, neîndemânatic ca un urs, îi apucase capul cu mâna stângă, în ciuda faptului că s-ar fi putut ridica puţin şi singur, iar cu dreapta îi duse lingura de supă la gură, după ce suflă în ea de câteva ori, să nu frigă. Supa era însă doar călduţă. Raskolnikov sorbi lacom o lingură, pe urmă încă una şi încă una. Dar după câteva linguri, Razumihin se opri deodată şi spuse că pentru ce urma trebuia să-l consulte pe Zosimov.

Nastasia intră cu două sticle de bere.

— Ceai nu vrei?

— Ba vreau.

— Fă-te-ncoa' mai repede cu ceaiul, Nastasia, un ceai acolo merge şi fără facultate. Dar uite şi bericica. Se mută pe scaunul lui, îşi trase supa şi carnea de vită în faţă, şi începu să mănânce cu o poftă de parcă nu mai mâncase de trei zile.

— Acum, frate Rodea, mănânc la voi în fiecare zi, bolborosi atât cât îi îngăduia gura plină cu carne, iar cea care mă cinsteşte, din toată inima, e Paşenka, gazda ta. Eu, vezi bine, nu-i cer nimic, însă nici nu mă împotrivesc. Dar uite-o pe Nastasia cu ceaiul. Ca vântul şi ca gândul! Nastenka, nu vrei şi tu o bericică?

— Ia mai du-te-ncolo!

— Atunci un ceiuţ?

— Un ceiuţ, poate.

— Hai, toarnă-ţi. Stai, ţi-l torn eu. Şezi la masă.

Făcând pe gazda, îi turnă o ceaşcă, pe urmă încă una, îşi lăsă prânzul şi se mută iar pe divan. Ca şi mai înainte, îşi petrecu mâna stângă pe după capul bolnavului, îl ridică puţin şi începu să-i dea ceai cu linguriţa, suflând întruna şi cu mare râvnă în linguriţă, de parcă asta ar fi fost cea mai importantă parte a procesului de însănătoşire, de ea depinzând însăşi salvarea. Raskolnikov tăcea şi nu se împotrivea, deşi se simţea destul de în putere ca să se ridice şi să stea în capul oaselor pe divan şi fără ajutor, nu numai că îşi controla suficient mâinile ca să ţină linguriţa sau ceaşca, dar putea să şi umble. Însă dintr-un soi de şiretenie, stranie şi instinctivă, îi venise brusc ideea să nu arate o vreme că e în putere, să ascundă asta, chiar

să se prefacă la nevoie că are încă mintea tulburată, iar între timp să audă şi să vadă ce se mai întâmplă. Totuşi, nu-şi putea stăpâni dezgustul: după ce sorbi vrei zece linguriţe de ceai, îşi trase deodată capul, respinse năzuros linguriţa şi se prăvăli iar pe pernă. Acum avea sub cap perne adevărate, de puf şi înfăţate curat; observase şi reţinuse şi asta.

— Ia să ne trimită Paşenka astăzi şi nişte dulceaţă de zmeură, să-i facem un sirop, zise Razumihin întorcându-se la locul lui şi atacând iar supa şi berea.

— Da' de unde vrei să-ţi ia zmeură? întrebă Nastasia, ţinând farfurioara cu ceai cu toate cele cinci degete răşchirate şi sorbind ceaiul „prin zahăr“.

— Zmeura o s-o ia, draga mea, de la prăvălie. Vezi, Rodea, aici s-a petrecut în lipsa ta o întreagă istorie. Când ai şters-o de la mine englezeşte, fără să-mi spui unde stai, m-a apucat aşa o furie, că mi-am pus în gând să te găsesc şi să-ţi arăt eu ţie. Aşa că am umblat până n-am mai putut, şi-am întrebat în dreapta şi-n stânga. De locuinţa asta de-acum uitasem, oricum n-aş fi putut să mi-o amintesc, fiindcă n-o ştiam. Cât despre locuinţa ta dinainte, mai ţineam minte doar că era pe lângă Piati Uglov10, casa lui Harlamov. Am căutat de-am înnebunit casa asta a lui Harlamov, ca să se dovedească până la urmă că nu era nicidecum casa lui Harlamov, ci a lui Buh. Uite-aşa se încurcă omul în numele astea! Ei, atunci chiar mi-a sărit ţandăra şi a doua zi m-am dus, fie ce-o fi, la biroul de adrese, şi ce crezi: în două minute mi te-au găsit. Figurezi acolo.

— Figurez!

— Păi cum! În schimb pe generalul Kobeliov n-au fost în stare să-l găsească. Ei, e o poveste lungă. Numai ce-am picat aici, că ţi-am şi aflat toate treburile; pe toate, frate, pe toate. Ştiu tot. Nastasia poate să-ţi spună: am făcut cunoştinţă şi cu Nikodim Fomici, mi l-au arătat şi pe Ilia Petrovici, şi pe portar l-am cunoscut, şi pe domnul Zametov, Alexandr Grigorievici, secretar la secţie, şi pe Paşenka – asta a fost ca o încununare; ştie şi Nastasia...

— A fermecat-o, mormăi Nastasia cu un zâmbet şiret.

— De ce nu pui zahărul în ceai, Nastasia Nikiforovna?

— Împieliţatule! strigă deodată Nastasia pufnind în râs. Eu îs Petrovna, nu Nikiforovna, adăugă brusc când se potoli.

— Vom ţine cont. Aşa, ei bine, frate, ca să n-o mai lungim, am vrut să fac lumină aici de la bun început, să termin dintr-odată cu toate ideile preconcepute din casa asta; dar Paşenka a învins. Nu m-am aşteptat, frate, deloc nu m-am aşteptat să fie aşa de avenantă11. Ei, ce zici?

Raskolnikov tăcea, deşi nu-şi luase o clipă de la el privirea plină de

nelinişte.

— Da, stă bine, continuă Razumihin neţinând seamă de tăcerea lui şi părând a întări un răspuns primit, foarte bine, la toate capitolele.

— Ce puşlama! exclamă iar Nastasia, căreia discuţia părea să-i facă o plăcere de nespus.

— Partea proastă, frate, e că n-ai ştiut cum să iei lucrurile de la bun început. Nu aşa trebuia procedat cu ea. Fiindcă are, cum să spun, cea mai imprevizibilă fire! Bun, dar despre fire, mai pe urmă... Cum ai făcut, de pildă, de-ai ajuns până acolo încât să îndrăznească să nu-ţi mai trimită masa? Sau, de pildă, ce-i cu poliţa aia? Ţi-ai pierdut minţile de-ai semnat-o? Sau, de pildă, acea presupusă căsătorie, când mai trăia încă fiica ei, Natalia Egorovna... Ştiu tot! Dar văd că am atins o coardă sensibilă, sunt un măgar, iartă-mă. Însă, că veni vorba de prostie: nu crezi, frate, că Praskovia Pavlovna nu-i deloc aşa de proastă cum poate să-ţi pară la prima vedere?

— Ba da, răspunse Raskolnikov printre dinţi, întorcând privirea, dar dându-şi seama că era mai bine să întreţină discuţia.

— Nu-i aşa? strigă Razumihin, vizibil bucuros că-i răspunsese. Dar nici nu-i prea deşteaptă, nu? O fire cu totul, cu totul deosebită. Eu, frate, sunt cam derutat, te rog să mă crezi... Are în mod sigur vreo patruzeci de ani. Ea spune că are treizeci şi şase, şi nici nu arată mai mult. De fapt, îţi jur, o judec mai mult cerebral, adică metafizic; între noi, frate, s-au legat nişte relaţii încurcate, n-ai decât să crezi ce vrei! Nu mai pricep nimic! Bun, dar nu asta-i important, doar că pe ea, văzând că nu mai eşti student, că ai rămas fără meditaţii şi fără haine şi că, de vreme ce fata ei a murit, nu mai are de ce să te trateze ca pe o rudă, a apucat-o brusc frica; cum şi tu, la rândul tău, te-ai retras în cotlonul tău şi nu te-ai mai purtat ca înainte, s-a gândit să te dea afară. Avea de mult intenţia asta, dar îi părea rău de poliţă, fiindcă îi dăduseşi asigurări că o s-o plătească măicuţa ta...

— De ticălos ce sunt am spus asta... Mama mea numai că nu stă cu mâna-ntinsă... şi eu am minţit, ca să mă mai ţină şi... să-mi dea de mâncare, zise tare şi desluşit Raskolnikov.

— Da, te-ai gândit bine. Însă tocmai atunci şi-a făcut apariţia domnul Cebarov, consilier de curte şi om de afaceri. Paşenkăi nici prin cap nu i-ar fi dat fără el, sfioasă cum e; dar un om de afaceri nu-i sfios defel şi primul lucru pe care l-a făcut a fost, vezi bine, să întrebe: e vreo speranţă ca poliţa să fie plătită? Răspunsul a fost: da, fiindcă există o măicuţă care, din pensia ei de o sută douăzeci de ruble, chiar dacă o să moară de foame, n-o să-l lase pe Rodenka, şi există şi o surioară care şi-ar băga capul în jug pentru frăţiorul ei. Pe asta s-a şi bazat el... Ce te-agiţi? Ei, frate, ţi-am aflat toate secretele, nu degeaba te-ai destăinuit Paşenkăi când erai pe post de

rudă, şi-acum îţi spun fiindcă ţin la tine... Că aşa e: omul cinstit şi simţitor îşi deschide sufletul, iar omul de afaceri ascultă, bagă la cap şi trage foloase. Ei bine, ea i-a cedat poliţa aceea, cum ar veni, achitarea ei, acestui Cebarov, iar el nu s-a sfiit să ceară acest lucru oficial, şi încă imperios. Am vrut eu, când am aflat toate astea, să-i iau tare, ca să fiu cu conştiinţa împăcată, dar taman atunci începuse între mine şi Paşenka o relaţie armonioasă, aşa că le-am impus să curme toată afacerea din faşă, cum s-ar zice, şi am garantat c-o să plăteşti. Am garantat pentru tine, auzi, frate? L-am chemat pe Cebarov, i-am închis gura cu zece ruble ca să înapoieze hârtia, şi uite, am onoarea să ţi-o prezint. Acum eşti dator numai pe cuvânt. Poftim, ia-o, totul e în regulă.

Razumihin puse poliţa pe masă; Raskolnikov se uită la ea şi, fără să spună o vorbă, se întoarse cu faţa la perete. Asta a fost prea de tot până şi pentru Razumihin.

— După câte văd, frate, spuse el după un minut, iar am dat-o-n bară. Eu am vrut să te mai destind şi să te mai înveselesc cu palavrele mele, dar se pare că n-am făcut decât să stârnesc fierea din tine.

— Tu erai ăla pe care nu l-am recunoscut când deliram? întrebă Raskolnikov după vreun minut de tăcere, fără a întoarce capul.

— Eu, ba te-au mai apucat şi pandaliile din cauza asta, mai ales la un moment dat, când l-am adus pe Zametov.

— Pe Zametov?... Secretarul?... Pentru ce?

Raskolnikov se întoarse iute şi se uită ţintă la Razumihin.

— Da’ ce te-a apucat? Ce te-ai alarmat aşa? A vrut să te cunoască, fiindcă am vorbit mult amândoi despre tine... Altfel, de unde-aş fi aflat atâtea despre tine? E un băiat bun, frate, minunat... în felul lui, se-nţelege. Acum suntem prieteni, ne vedem aproape în fiecare zi. Fiindcă m-am mutat pe-aici, pe-aproape. Nu ştii? Abia m-am mutat. Am fost de vreo două ori cu el la Laviza. O mai ţii minte pe Laviza? Laviza Ivanovna?

— Am spus ceva când deliram?

— Ba bine că nu! Habar n-aveai ce spui.

— Despre ce?

— Ei, bravo! Despre ce? Doar se ştie ce poate omul să spună când delirează... Bun, hai să nu mai pierdem timpul, frate. La treabă.

Se sculă de pe scaun şi îşi luă şapca.

— Ce-am spus când deliram?

— Da’ nu se lasă neam! Te temi pentru vreun secret sau ce? N-ai nici o grijă; n-ai spus nimic despre contesă. Dar ai pomenit de nu ştiu ce buldog, de nişte cercei şi nişte lănţişoare, iar pe urmă de Krestovski Ostrov şi de un portar; şi de Nikodim Fomici şi de Ilia Petrovici, ajutorul comisarului, ai spus multe. În afară de asta, te-ai arătat foarte interesat de

propriul ciorap, foarte! Te milogeai: daţi-mi-l, o ţineai una şi bună! Zametov ţi-a căutat chiar el ciorapii prin toate cotloanele şi ţi-a dat otreapa aia cu mânuţele lui spălate cu parfum şi pline de inele. Abia atunci te-ai liniştit şi ai strâns otreapa aia în mână zi şi noapte, n-a izbutit nimeni să ţi-o smulgă. Probabil că e şi-acum undeva pe la tine pe sub pernă. Apoi ai mai cerut nişte aţe de la pantaloni, şi cu ce glas plângăreţ! Am încercat să aflăm de la tine ce era cu aţele alea, dar ne-a fost imposibil să-nţelegem ceva... Bun, carevasăzică, la treabă! Ai aici treizeci şi cinci de ruble; iau zece din ele şi peste vreo două ceasuri îţi vin cu socoteala. Între timp îi dau de ştire şi lui Zosimov, deşi trebuia să fie de mult aici, că e ceasul douăsprezece. Iar mătăluţă, Nastenka, fă bine şi treci mai des şi fără mine, să vezi dacă are şi el acolo ce-i trebuie când i-e sete ori mai ştiu eu ce, ce are şi el nevoie... Paşenkăi îi spun chiar eu acum ce e de spus! La bună vedere!

— Îi spune Paşenka! Auzi, puşlamaua! bombăni în urma lui Nastasia; apoi deschise uşa şi începu să tragă cu urechea, dar nu mai avu răbdare şi dădu fuga jos. Era foarte curioasă ce vorbea el acolo cu gazda; oricum, se vedea bine că Razumihin o fermecase de-a binelea.

Cum se închise uşa în urma ei, bolnavul aruncă plapuma de pe el şi sări ca ars din pat. Aşteptase cu o nerăbdare febrilă, chinuitoare, să-i vadă plecaţi, ca să se pună imediat pe treabă. Dar care treabă? Ca un făcut, acum parcă uitase. „Doamne, spune-mi un singur lucru: ştiu tot sau încă nu ştiu? Poate ştiu deja şi se prefac doar, mă joacă atâta vreme cât zac, iar pe urmă mă trezesc că vin şi-mi spun că ştiau deja de mult totul şi că numai fiindcă... Ce să fac acum? Am şi uitat, parcă ar fi înadins, brusc am uitat, abia îmi amintisem!“

Stătea în mijlocul odăii şi se uita în jur, cuprins de o nedumerire chinuitoare; se apropie de uşă, o deschise, trase cu urechea; nu, nu asta era. Brusc, ca şi când şi-ar fi amintit, se repezi în colţul cu tapetul rupt, se apucă să cerceteze totul minuţios, băgă mâna pe dedesubt, scotoci, dar nu, nu era nici asta. Se duse la sobă, deschise portiţa şi începu să răscolească cenuşa: aţele de la pantaloni şi zdrenţele de la căptuşeală zăceau acolo aşa cum le aruncase, deci nu le văzuse nimeni! În clipa aceea îşi aminti de ciorapul de care pomenise Razumihin. Aşa-i, uite-l pe divan, sub plapumă, dar de-atunci ajunsese aşa de jegos şi de noroios, că Zametov n-avea cum să vadă ceva.

„Ah! Zametov... secţia... De ce mă cheamă la secţie? Unde-i citaţia? Ah! Stai... le-am încurcat: asta a fost deja! M-am uitat şi în ziua aia la ciorap, iar acum... acum am fost bolnav. Dar de ce-a venit Zametov? De ce l-a adus Razumihin? bâiguia istovit, aşezându-se iar pe divan. Ce-o fi asta? Aiurez sau e aievea? Cred că e aievea... A, mi-am amintit: trebuie să fug! Să

fug cât mai repede, neapărat, neapărat să fug! Da... dar unde? Unde-mi sunt hainele? Şi cizmele? Le-au luat! Le-au ascuns! E clar! A, uite paltonul – nu l-au văzut! Uite şi banii pe masă, slavă Domnului! Uite şi poliţa... Iau banii şi plec... închiriez ceva în altă parte, n-or să mă găsească!... Da, dar biroul de adrese? Or să mă găsească. Razumihin o să mă găsească sigur. Mai bine fug de toate... departe... în America, să nu-mi mai pese de ei! Şi iau şi poliţa... o să-mi prindă bine acolo! Şi ce să mai iau? Ei mă cred bolnav! Nici prin cap nu le trece că pot să merg, he-he-he! Am văzut după ochii lor că ştiu tot! Doar să cobor scara! Dar dacă au pus pază jos – poliţişti! Asta ce-o fi aici... ceai! A, uite, a rămas şi bere, juma' de sticlă, rece!"

Apucă sticla în care mai rămăsese cam un pahar de bere şi o dădu lacom pe gât, de parcă şi-ar fi stins focul din piept. Nici nu trecu un minut, că berea i se urcă la cap şi simţi pe spinare un fior uşor, chiar plăcut. Se întinse şi trase plapuma peste el. Gândurile, deja bolnave şi fără şir, începură să i se învălmăşească tot mai tare şi peste puţin îl învălui un somn uşor şi plăcut. Se culcuşi mulţumit pe pernă, se înfăşură mai strâns în plapuma moale de vată pe care o avea acum pe el în locul vechiului palton rupt, oftă încet şi căzu într-un somn adânc, greu, binefăcător.

Se trezi numai când auzi că intra cineva la el, deschise ochii şi îl văzu pe Razumihin, care deschisese larg uşa şi stătea în prag, neştiind ce să facă: să intre sau nu? Raskolnikov se ridică imediat în capul oaselor şi se uită la el, părând că vrea să-şi amintească ceva.

— A, nu dormeai! Păi, iacă-tă-mă şi pe mine! Nastasia, adu legătura! strigă Razumihin în josul scării. Acuşi primeşti şi socoteala...

— Cât e ceasul? întrebă Raskolnikov uitându-se panicat în jur.

— Da' dormişi, frate, nu glumă: s-a-nserat deja, se face de şase. Ai dormit mai bine de şase ceasuri...

— Doamne! Ce-o fi cu mine?

— Păi de ce? Să-ţi fie de bine! Ce grabă ai? Ai vreo întâlnire? Acum putem să facem cu timpul ce vrem noi. Sunt deja vreo trei ore de când te aştept; am mai trecut de două ori, dar dormeai. La Zosimov m-am dus de două ori; nu era acasă, închipuie-ţi! Da' nu-i nimic, o să vină!... S-o fi dus şi el după trebuşoarele lui. Pe deasupra, m-am şi mutat azi, m-am mutat de tot, cu unchiu-meu. Că acum am un unchi... Hai, să lăsăm asta, la treabă!... Dă-ncoa' legătura, Nastenka. Uite, acuma... Dar tu cum te mai simţi, frate?

— Sunt bine; nu-s bolnav. Razumihin, tu eşti de mult aici?

— Ţi-am spus că aştept de trei ceasuri.

— Nu, dar înainte?

— Înainte, ce?

— De când vii pe-aici?

— Doar ţi-am spus mai adineauri. Nu-ţi aminteşti?

Raskolnikov rămase pe gânduri. Dimineaţa aceea îi apărea ca prin vis. Cum nu izbuti să-şi amintească singur, se uită întrebător la Razumihin.

— Hm, zise acesta, ai uitat! Mi s-a părut mie încă de-adineauri că nu ţi-ai revenit încă de tot... Acum, după somnul ăsta, te-ai mai refăcut... Zău, arăţi mult mai bine. Bravo! Hai, la treabă! Uite, acum o să-ţi aminteşti. Uită-te aici, hai, omule.

Se apucă să desfacă legătura, care părea să-l intereseze peste măsură.

— Asta, frate, dacă vrei să mă crezi, mi-a stat pe suflet. Că trebuie să facem om din tine. Să-ncepem: s-o luăm de sus. Vezi cascheta asta? începu scoţând din legătură o şapcă fără nimic special, dar destul de şic şi în acelaşi timp ieftină. Eşti bun s-o încerci?

— Nu acum, mai târziu, spuse Raskolnikov dând din mână ursuz.

— Ba nu, frate Rodea, nu te pune de-a latul că pe urmă o să fie prea târziu; iar eu n-o să închid ochii toată noaptea, că am luat-o din ochi, nu după măsură. La fix! exclamă victorios probându-i şapca. Fix pe măsura ta! Ce pui pe cap, frate, e cel mai important într-o ţinută, e ca un fel de recomandare. Tolstiakov, un prieten de-al meu, de câte ori se nimereşte undeva, într-un loc public, unde toată lumea poartă pălărie sau şapcă, e nevoit să scoată ce are pe cap. Toată lumea crede că din slugărnicie, când de fapt îi e pur şi simplu ruşine de cuibarul lui; că e ruşinos foc! Ia uite-aici, Nastenka, două acoperăminte pentru cap: acest *palmerston* (scoase din cotlonul unde era pus ţilindrul şui al lui Raskolnikov, pe care îl numea, cine ştie de ce, *palmerston*) sau acest lucruşor asemeni unui giuvaier? Spune un preţ, Rodea, cât crezi că am dat pe el? Tu ce zici, Nastasiuşka? o întrebă şi pe ea, văzând că el tace.

— Douăzeci de copeici, răspunse Nastasia.

— Douăzeci de copeici, proasto?! strigă el ofensat. Păi nici pe tine nu te cumpăr astăzi cu douăzeci de copeici. Optzeci de copeici! Şi asta pentru că-i purtată. Ce-i drept, am cumpărat-o cu o condiţie: se rupe asta, la anu’ primeşti cadou alta, serios! Bun, să trecem la Statele Unite ale Americii, cum li se spunea la noi la liceu. Te previn, de pantaloni sunt mândru! zise desfăşurând în faţa lui Raskolnikov o pereche de pantaloni gri, dintr-un material uşor de vară, din lână. Nici o gaură, nici cea mai micuţă pată, sunt chiar foarte buni, chiar dacă-s purtaţi, iar jiletca la fel, e uni, la modă. La drept vorbind, e chiar mai bine când sunt purtate: sunt mai moi, mai fine. Vezi tu, Rodea, ca să faci carieră pe lumea asta e de-ajuns, după părerea mea, să fii întotdeauna în pas cu anotimpul: dacă nu ceri sparanghel

în ianuarie, rămâi cu nişte ruble în portofel. Aşa şi cu cumpărăturile mele. Acum e vară, aşa că am făcut cumpărături pentru vară, oricum, toamna cere un material mai călduros şi poţi deja să le arunci... mai ales că până atunci se rup ele singure, dacă nu din pricină că faci prea mare lux, atunci din vreo hibă de-a lor. Hai, zi! Cât fac, după părerea ta? Două ruble şi douăzeci şi cinci de copeici! Şi ţine minte, înţelegerea rămâne: se rup ăştia, la anu' primeşti alţii cadou! Asta e lege la prăvălia lui Fediaev: ai dat banii o dată, e pe viaţă, a doua oară nu mai calci pe-acolo de bunăvoie. Bun, acum să trecem la cizme – ce părere ai? Ei, se vede că sunt purtate, dar vreo două luni mai fac faţă, că sunt lucrate în străinătate, sunt marfă străină: secretarul ambasadei engleze le-a dus acum o săptămână la taica Lazăr; nu le-a purtat decât şase zile, dar a avut o nevoie teribilă de bani. Preţ: o rublă şi cincizeci de copeici. Ce zici?

— Da' poate că nu-i vin! îşi dădu cu părerea Nastasia.

— Să nu-i vină? Dar asta ce-i? strigă scoţând dintr-un buzunar o cizmă de-a lui Raskolnikov, veche, scorojită, găurită, toată numai noroi uscat. Am luat-o ca să fiu sigur, după gioarsa asta au dibuit măsura. S-a pus suflet în toată treaba asta, cât priveşte lenjeria, uite, întâi şi-ntâi trei cămăşi, sunt de pânză, dar cu plastron la modă... Bun, vasăzică: optzeci de copeici şapca, două ruble douăzeci şi cinci restul de haine, în total trei ruble şi cinci copeici; o rublă cincizeci cizmele, că sunt încă foarte bune, deci până acum patru ruble cincizeci şi cinci de copeici, şi cinci ruble toată lenjeria, ne-am înţeles la grămadă, aşadar în total nouă ruble cincizeci şi cinci de copeici în cap. Poftiţi, cincizeci şi cinci de copeici, restul dumneavoastră, în pitaci de aramă, binevoiţi să-l luaţi. Ei, acum, Rodea, ţi-ai mai împrospătat garderoba, că, după părerea mea, paltonul tău nu numai că mai merge, dar chiar are fason: asta înseamnă să comanzi la Charmeur! Cu ciorapii şi celelalte te las pe tine să rezolvi. Aşadar mai rămânem cu douăzeci şi cinci de rublişoare. Cât despre Paşenka şi plata chiriei, nu-ţi face griji, ţi-am spus: ai credit nelimitat. Şi-acum, frate, hai să te primenim, mai ştii, să nu se fi cuibărit boala chiar în cămaşă...

— Lasă! Nu vreau! dădu din mână Raskolnikov, care ascultase în silă relatarea voit şugubeaţă a lui Razumihin despre achiziţionarea hainelor...

— Asta nu se poate, frate, atunci la ce mi-am mai rupt pingelele? nu se lăsă Razumihin. Nastasiuşka, lasă ruşinea şi dă-mi o mână de ajutor, aşa! Şi, cu toată împotrivirea lui Raskolnikov, îl primeniră. Apoi bolnavul se prăvăli pe pernă şi vreo două minute nu scoase o vorbă.

„De m-ar lăsa odată-n pace!“, se gândea.

— Din ce bani s-au cumpărat toate astea? întrebă în cele din urmă,

cu privirea ţintă la perete.

— Din ce bani? Ei, poftim! Păi dintr-ai tăi. A fost pe-aici un flăcău, din partea lui Vahruşin, ţi i-a trimis măicuţa ta, ai şi uitat?

— Acum îmi aduc aminte..., spuse Raskolnikov după o lungă şi îngândurată tăcere.

Uşa se deschise şi intră un bărbat înalt şi solid, pe care Raskolnikov avu impresia că îl cunoştea după figură.

— Zosimov! În sfârşit! strigă Razumihin bucuros.

9 Numele Razumihin vine de la verbul *razumeti* – „a înţelege“, în timp ce *vrazumiti* înseamnă „a cuminţi“, „a băga cuiva minţile încap“.

10 Cinci colţuri.

11 De la cuvântul francez *avenante*, care înseamnă „plăcută“, „agreabilă“.

~ IV ~

Zosimov era înalt şi gras, bărbierit cu grijă, cam puhav şi palid la faţă, blond, cu părul lins, cu ochelari şi cu un inel mare de aur pe degetul care plesnea de grăsime. Avea vreo douăzeci şi şapte de ani. Purta un pardesiu larg, elegant şi arăta ca scos din cutie; cămaşa era ireproşabilă, ceasul prins cu un lanţ masiv. Avea în purtări o lentoare ce aducea a indolenţă, dar în acelaşi timp o degajare studiată, şi cu toate că se străduia să-şi ascundă infatuarea, aceasta se făcea necontenit simţită. Toţi cei care îl cunoşteau îl socoteau greu de suportat, dar spuneau că îşi cunoaşte meseria.

— Frate, de două ori am trecut pe la tine... Vezi? Şi-a revenit! strigă Razumihin.

— Văd, văd. Ei, cum ne mai simţim? i se adresă Zosimov lui Raskolnikov, privindu-l atent şi aşezându-se pe divan, la picioarele lui, unde se şi tolăni atât cât era posibil.

— Ei, e cu toane, îi dădu înainte Razumihin. Când l-am primenit adineauri, puţin a lipsit să-i dea lacrimile.

— E de-nţeles; schimbatul putea fi lăsat şi pe mai târziu, dacă chiar nu voia... Pulsul e excelent. Capul te mai doare puţin, nu?

— Sunt sănătos, sănătos tun! spuse apăsat şi iritat Raskolnikov. Se ridică puţin pe divan, cu ochii scăpărând, dar căzu imediat la loc pe pernă şi se întoarse cu faţa la perete. Zosimov îl observa atent.

— Foarte bine... totul e-n regulă, zise el moale. A mâncat ceva?

Îi spuseră şi îl întrebară cam ce ar putea să-i dea.

— Orice... supă, ceai... nu-i daţi ciuperci şi castraveţi, evident, şi nici carnea de vită nu-i indicată, şi... ei, dar ia să terminăm cu trăncăneala!... Schimbă o privire cu Razumihin. Nu-i nevoie de nici o mixtură, de nimic, o să trec mâine să-l mai văd... Poate şi astăzi... ei, da...

— Mâine-seară îl scot la plimbare! hotărî Razumihin. În grădina Iusupov, iar pe urmă pe la Palatul de Cristal.

— Eu aş zice să nici nu se clintească mâine, dar mai ştii... un pic acolo... ei, o să mai vedem.

— Fir-ar să fie! Azi voiam să-mi sărbătoresc mutarea, stau la doi paşi de-aici; n-ar putea să vină şi el? Chiar pe divan dac-ar sta, ar fi şi el printre noi! Tu vii? zise brusc către Zosimov. Vezi să nu uiţi, ai promis.

— Poate mai târziu, dac-o fi. Ce ne dai?

— A, nimic, ceai, votcă şi scrumbie. O să servim şi plăcintă: o să

fim între prieteni.

— Cine vine?

— Păi, toţi de pe-aici, aproape toţi sunt cunoştinţe noi, poate mai puţin unchiu-meu ăl bătrân, dar şi el e tot nou – abia ieri a venit de la Petersburg, să vadă de nişte trebuşoare. Ne vedem o dată la cinci ani.

— Şi el ce e?

— Păi, a vegetat toată viaţa ca şef de poştă la gubernie, primeşte o pensioară, are şaizeci şi cinci de ani, cam atât e de spus... Dar eu ţin la el. O să mai vină Porfiri Petrovici, comisarul de poliţie de-aici, cel cu anchetele... jurist. Îl şi cunoşti...

— Nu ţi-e rudă şi el?

— A, foarte de departe. Dar de ce te încrunţi? Te pomeneşti că nu vii fiindcă v-aţi ciorovăit o dată?

— Puţin îmi pasă mie de el...

— Cu atât mai bine. Apoi nişte studenţi, un profesor, un funcţionar, un muzicant, un ofiţer, Zametov...

— Spune-mi, te rog, ce poţi avea în comun tu, sau el – Zosimov arătă cu capul spre Raskolnikov –, cu unul ca Zametov?

— Ah, voi, pisălogii ăştia! Principii... Apăi, tu stai pe principii ca pe nişte arcuri; nu poate omul să se-ntoarcă după cum îi e voia; după mine, principiul e să fie omul bun, altceva n-am nevoie să ştiu. Zametov e cel mai bun om cu putinţă.

— Şi ia mită.

— Ei bine, ia mită, care-i treaba mea! Ce dacă ia mită? strigă deodată Razumihin enervându-se cam nefiresc. Ce, de asta l-am lăudat eu, că ia mită? N-am spus decât că în felul lui e un om bun! Dar dacă te apuci să-i întorci pe toate feţele, mai rămân mulţi oameni buni? Eu, unul, sunt sigur că, dacă mă iei la puricat, nu dai pe mine nici o ceapă degerată, chiar şi aia doar dacă te pun şi pe tine pe deasupra.

— E puţin; eu aş da pe tine două...

— Iar eu pe tine doar una! Ca să-ţi piară pofta de spirite! Zametov nu-i încă decât un puştan, eu îl mai urechez şi acum, de asta şi trebuie să-l atragem, nu să-l respingem. Nu îndrepţi omul respingându-l, cu atât mai puţin un puştan ca el. Cu un puştan trebuie să fii de două ori mai atent. Eh, voi, capsomanii ăştia progresişti, nimic nu pricepeţi! Dacă nu respectaţi omul, vă insultaţi singuri... Dar dacă vrei să ştii, chiar avem ceva în comun.

— Aş fi curios să aflu ce.

— Păi, treaba cu zugravul, cu vopsitorul adică... Îl scoatem noi din belea! De fapt, acum nici nu e în belea. Treaba-i acum cât se poate de clară! Noi o să-i dăm doar bice!

— Ce vopsitor?

— Cum, nu ţi-am povestit? Chiar? Ori ţi-am spus doar începutul... e vorba de uciderea cămătăresei ăleia bătrâne, văduva de funcţionar... Ei bine, acum a fost băgat la apă un vopsitor...

— O, am mai auzit de omorul ăsta înainte şi cazul chiar mă interesează... oarecum... într-o privinţă... am citit şi în ziare! Dar, uite...

— Au omorât-o şi pe Lizaveta! trânti deodată Nastasia, adresându-i-se lui Raskolnikov.

Rămăsese în odaie în tot acest timp, rezemată de uşă, ascultând.

— Pe Lizaveta? bâigui Raskolnikov abia auzit.

— N-o ştii pe Lizaveta, precupeaţa? Venea şi pe-aici. Ţi-a cârpit şi ţie o cămaşă.

Raskolnikov se întoarse spre perete, alese dintre floricelele albe de pe tapetul galben şi murdar una mai nereuşită, cu nişte liniuţe cafenii, şi începu să o studieze: câte petale avea, cum erau crestate şi câte liniuţe aveau. Nu-şi mai simţea mâinile şi picioarele, parcă nu le mai avea, dar nici măcar nu încerca să se mişte şi privea cu îndărătnicie floricica.

— Aşa, şi ce-i cu vopsitorul? curmă Zosimov, agasat cam prea din cale-afară, trăncăneala Nastasiei.

Ea oftă şi tăcu.

— Păi, a fost acuzat de crimă, reluă înfierbântat Razumihin.

— Există dovezi?

— Dovezi pe dracu'! Ce au ei numai dovezi nu se cheamă, tocmai asta şi trebuie demonstrat! Exact aşa au făcut şi la început, când i-au reţinut pe ăia doi, cum le zice... Koh şi Pestriakov. Pfui! Aşa de prosteşte fac totul, că şi dacă n-ai nici o treabă cu asta, tot te-apucă sila! Pestriakov o să dea poate pe la mine azi... Apropo, Rodea, tu cunoşti deja tărăşenia, că s-a întâmplat înainte de boala ta, chiar înainte să leşini la secţie, când tocmai vorbeau despre asta...

Zosimov se uită curios la Raskolnikov. Acesta nu făcu nici o mişcare.

— Ştii ceva, Razumihin? M-am tot uitat la tine: prea mori de grija altora, spuse Zosimov.

— Aşa o fi, dar tot îl scoatem! strigă Razumihin bătând cu pumnul în masă. Până la urmă, ştii de ce ţi-e cel mai necaz? Nu că greşesc; o greşeală poţi s-o ierţi oricând; greşeala-i chiar un lucru bun, că duce la adevăr. Nu, necazul e că, după ce fac o greşeală, merg cu ea până-n pânzele albe. Am toată stima pentru Porfiri, dar... Ştii ce i-a derutat pe ei în primul şi-n primul rând? Uşa era închisă, iar când au venit cu portarul – era deschisă. Atunci înseamnă că Koh şi Pestriakov sunt ucigaşii! Uite, asta-i

logica lor.

— Nu te înfierbânta; doar i-au reţinut, nu se putea altfel... Apropo, pe Koh ăsta l-am întâlnit şi eu; nu cumpăra el de la bătrână lucruri care nu fuseseră răscumpărate?

— Da, e un şarlatan! Cumpăra şi poliţe. E de meserie. Dă-l dracului. Da' ştii ce mă înfurie pe mine? Rutina lor învechită, cea mai ticăloasă şi mai anchilozată, asta mă înfurie... Uite, cazul ăsta putea deschide o cale nouă. Numai datele psihologice sunt în măsură să indice cum trebuie să se dea de urma reală. „Avem fapte!“, zic ei. Dar faptele nu sunt totul; cel puţin jumătate dintr-un caz depinde de felul cum ştii să interpretezi faptele!

— Şi tu te pricepi să interpretezi faptele?

— Dar nu se poate să taci când simţi, simţi palpabil, că ai putea să ajuţi dacă... Eh! Cunoşti detaliile cazului?

— Păi aştept să aud despre vopsitor.

— A, da! Atunci ascultă tărăşenia: exact a treia zi după omor, de dimineaţă, când ei îşi băteau mai departe capul cu Koh şi cu Pestriakov – deşi amândoi au putut să dovedească fiecare pas făcut şi era clar ca lumina zilei – se iveşte deodată un fapt cu totul neaşteptat. Un ţăran, un oarecare Duşkin, proprietarul cârciumii din faţa casei ăleia, se înfăţişează la secţie cu o cutiuţă de bijuterii cu nişte cercei de aur şi povesteşte o întreagă istorie: „Acu' două zile, pe seară, abia trecuse de opt – reţine ziua şi ora –, a dat buzna la mine un muncitor, Mikolai, un vopsitor care se mai abătea pe la mine în timpul zilei, şi mi-a adus cutiuţa asta cu cerceluşi de aur cu pietricele, cerându-mi două ruble ca să le lase amanet, iar când l-am întrebat de unde i-a luat, a spus că i-a găsit pe trotuar. Eu nu l-am mai întrebat nimic, a spus Duşkin, am scos o foaie – adică o rublă –, fiindcă m-am gândit că, dacă n-o lasă la mine, o lasă la altul; dacă tot e s-o bea, mai bine să stea la mine; vorba ceea, dacă dai, ai, da' când am văzut că umblă zvonuri, m-am înfăţişat îndată aici“. Bineînţeles că a spus numai gogoşi, minte de-ngheaţă apele, doar îl cunosc pe Duşkin ăsta, e şi el tot cămătar şi tăinuitor de lucruri furate, sigur nu l-a fraierit el pe Mikolai de nişte cercei de treizeci de ruble ca să se înfăţişeze cu ei la poliţie. I-a fost pur şi simplu frică. Bun, ducă-se dracului toate astea, să ne întoarcem la povestea lui Duşkin: „Pe ţăranul ăla, Mikolai Dementiev, îl ştiu de când era mic, din gubernia şi judeţul nostru, Zaraiski, că noi suntem de fel din Riazan. Mikolai nu-i beţiv, da' mai bea câte-o cinzeacă, şi aveam ştiinţă că lucra chiar acolo-n casă, zugrăvea împreună cu Mitri, că e din acelaşi sat cu Mitri. Cum a luat foaia, a şi schimbat-o, a dat peste cap două păhărele, a luat restul şi a plecat, dar pe Mitri nu l-am văzut să fie atunci cu el. Iar a doua zi numai

ce-am auzit că Aliona Ivanovna şi surioara ei Lizaveta au fost omorâte cu toporul. Le cunoşteam, şi-ndată m-am gândit la cercei, fiindcă ştiam că răposata dădea bani pe amanet. M-am dus la el acasă şi-am început să mă interesez cu băgare de seamă, numai pentru mine, fără să fac vâlvă, şi-ntâi şi-ntâi am întrebat: «E-aici Mikolai?». Atunci îmi spune Mitri că Mikolai s-a pus pe băutură, că a venit acasă-n zori mort de beat, a stat vreo zece minute şi-a plecat iară şi că el nu l-a mai văzut pe urmă, aşa c-o să isprăvească singur treaba. Da’ treaba pe care o fac ei e chiar pe scară cu moartele, la etajul doi. Când am auzit toate astea, n-am zis la nimeni, spune Duşkin, dar am aflat tot ce-am putut despre omor şi-am venit acasă tot cu bănuiala asta. Iar azi de dimineaţă, erau ceasurile opt – adică a treia zi, pricepi –, îl văd pe Mikolai că intră, nu tocmai treaz, dar nici cine ştie ce beat, că înţelegea de vorbă. Se pune pe laviţă şi tace. În afară de el, mai erau atunci în cârciumă doar un străin, un om care dormea pe laviţă, din ăi cunoscuţi, şi doi flăcăi de-ai noştri. «L-ai văzut, zic, pe Mitri?» «Nu, zice, nu l-am văzut.» «Da’ n-ai fost pe-acilea?» «N-am fost, zice, de trei zile.» «Apăi unde-ai înnoptat?» «La Peski, zice, la ăi din Kolomna.» «Da’ de unde-ai luat atunci cerceii?» «Păi i-am găsit pe trotuar», a zis într-o doară, fără să se uite la mine. «Da’ ai auzit, zic, că uite aşa şi pe dincolo, că s-a-ntâmplat chiar în seara aia şi la ora aia, pe scara aia?» «Nu, zice, n-am auzit.» Da’ când aude, holbează ochii şi odată se face alb la faţă ca creta. Io îi dau înainte şi-i povestesc de-a fir a păr ce şi cum, iar atuncea el înşfacă şapca şi dă să se scoale. Io încerc să-l ţin pe loc: «Stai, măi Mikolai, zic, nu bei şi tu ceva?», apoi îi fac cu ochiul băiatului să ţină uşa şi ies de după tejghea; da’ el şi ţâşneşte drept în stradă şi-o ia la fugă pe-o ulicioară – abia am mai apucat să-l văd. Atunci mi-am întărit bănuiala, că-i păcatul lui...“

— Cred şi eu, zise Zosimov.

— Stai! Ascultă sfârşitul! S-au repezit, vezi bine, să-l caute pe Mikolai. L-au reţinut pe Duşkin şi i-au făcut percheziţie, pe Mitri la fel; i-au luat la puricat pe ăia din Kolomna; însă, acum două zile, hop, că-l aduc şi pe Mikolai... l-au arestat lângă barieră... la un han. S-a dus acolo, şi-a scos crucea de argint şi-a cerut o cinzeacă pe ea. I-au dat. Peste câteva minute, o muiere s-a dus în grajd şi, printr-o crăpătură, ce i-au văzut ochii: alături, în hambar, el îşi legase cureaua de-o grindă şi făcuse un laţ; se urcase pe o buturugă şi încerca să-şi pună laţul de gât; muierea a început să ţipe cât o ţineau puterile şi-au venit toţi în fugă: „Vasăzică din ăştia mi-erai!“. „Duceţi-mă, zice, la cutare secţie, o să mărturisesc tot.“ Aşadar, l-au dus cu onorurile cuvenite până la secţia cutare, adică a noastră. Ei, aici l-au luat la întrebări: „Cine eşti, câţi ani ai?“. „Douăzeci şi doi.“ Şi aşa mai departe. Întrebare: „Când lucrai cu Mitri, n-ai văzut pe cineva pe scară la ora cutare

şi cutare?“. Răspuns: „Păi, au trecut tot felul de oameni, da’ nu era treaba noastră“. „Dar n-aţi auzit nimic, nici un zgomot sau altceva?“ „N-am auzit nimica deosebit.“ „Dar tu, Mikolai, ai ştiut în ziua aceea că văduva cutare şi sora ei au fost omorâte şi jefuite?“ „N-am ştiut, habar n-am avut. Întâia oară am auzit de la Afanasi Pavlâci, a treia zi după aceea, la cârciumă.“ „Da’ cerceii de unde i-ai luat?“ „I-am găsit pe trotuar.“ „De ce a doua zi n-ai fost cu Mitri la lucru?“ „Păi, fincă am dat-o pe beţie.“ „Şi unde-ai băut?“ „Păi acolo şi-acolo.“ „De ce-ai fugit de la Duşkin?“ „Fincă m-am speriat rău de tot“ „De ce te-ai speriat?“ „C-or să mă osândească.“ „De ce să te sperii, dacă tu nu te ştii vinovat cu nimic?“ Ei bine, crezi ori nu crezi, Zosimov, întrebarea a fost pusă exact în aceşti termeni, ştiu perfect, mi s-a relatat întocmai! Ce-ai de zis?

— Foarte bine, sunt totuşi nişte dovezi.

— Dar nu de dovezi îţi vorbesc eu acum, ci de întrebarea pe care i-au pus-o, de felul cum îşi înţeleg ei menirea! Ei, dracu’ să-i ia! În sfârşit, atâta l-au mai presat şi l-au mai strâns cu uşa, că s-a recunoscut vinovat: „Nu pe trotuar i-am găsit, zice, ci în casa unde zugrăveam cu Mitri“. „Şi cum anume?“ „Păi, anume că io şi Mitri am zugrăvit toată ziua, până la ceasurile opt, iar când ne găteam să plecăm, Mitri numai ce-a luat o pensulă, mi-a tras o dungă de vopsea peste mutră şi a rupt-o la fugă, iar eu după el. Fugea parcă era pişcat de streche, iar eu după el, strigând cât mă ţinea gura; când am ieşit în goană din scară şi am intrat în gang, am dat peste portar şi peste nişte domni, dar câţi domni or fi fost cu el asta nu ţin minte, şi portarul m-a luat la înjurături, şi m-a înjurat şi ălălalt portar, pe urmă a ieşit muierea portarului şi ne-a înjurat şi ea; chiar atunci un domn intra-n gang cu o doamnă şi ne-a înjurat şi el, că io cu Mitka eram trântiţi de-a latul drumului; io l-am apucat pe Mitka de chică, l-am târât şi-am început să-i car la pumni, iar Mitka, cum stătea sub mine, m-a înhăţat şi el de chică şi-nceput să-mi care la pumni, da’ nu din duşmănie, noi de drag făceam asta, în joacă. Pe urmă Mitka a scăpat şi a luat-o la goană pe stradă, iar io după el, da’ nu l-am prins din urmă şi m-am întors singur unde zugrăveam, ca să strâng pe-acolo. M-am apucat să strâng şi să-l aştept pe Mitri, crezând că se-ntoarce. Deodată, lângă uşa de la intrare, la perete, într-un colţ, dau peste o cutioară. Mă uit şi văd că e înfăşurată într-o hârtie. Scot hârtia şi zăresc nişte cârligaşe mititele, iar când desfac cârligaşele, iacă: în cutioară erau cerceii...“

— În spatele uşii? În spatele uşii erau? strigă deodată Raskolnikov aruncându-i o privire speriată, tulbure, lui Razumihin şi înălţându-se încet pe divan, sprijinit într-o mână.

— Ce contează? Ce-i cu tine? Ce-ţi veni?

Razumihin se ridică şi el de la locul lui.

— Nimic! răspunse abia auzit Raskolnikov, lăsându-se iar pe pernă şi întorcându-se din nou la perete.

Se lăsă o scurtă tăcere.

— O fi aţipit şi e buimac, zise în cele din urmă Razumihin uitându-se întrebător la Zosimov; acesta clătină uşor din cap.

— Hai, spune mai departe, îl îndemnă Zosimov. Mai departe ce-a fost?

— Păi ce să fie mai departe? Cum a văzut cerceii, a uitat pe loc de apartament şi de Mitka, şi-a înhăţat şapca, a dat fuga la Duşkin şi, după cum ştim, a căpătat o rublă de la el, dar l-a minţit că-i găsise pe trotuar, şi s-a dus să bea. Cât despre omor, o ţine pe-a lui: „De ştiut n-am ştiut, de văzut n-am văzut, abia a treia zi am auzit“. „Şi de ce n-ai apărut până acum?“ „De frică.“ „Şi de ce-ai vrut să te spânzuri?“ „De gânduri negre.“ „Ce gânduri negre?“ „C-or să mă osândească.“ Ei, asta-i toată povestea. Acum, ce crezi tu că au dedus ei de-aici?

— Ce să cred? La urma urmei, e o dovadă, un fapt. Ai fi vrut să-i dea drumul vopsitorului tău?

— Dar nici să-l pună pe lista ucigaşilor! Nu au nici cea mai mică îndoială...

— Nu-i chiar aşa. Te ambalezi prea tare. Bun, şi cerceii? Trebuie să recunoşti că, dacă în ziua aceea şi la ora aceea cerceii din lada bătrânei au ajuns în mâna lui Mikolai, pesemne că au ajuns cumva la el, nu? Nu-i chiar un lucru neînsemnat într-o anchetă ca asta.

— Cum au ajuns? Cum au ajuns? strigă Razumihin. Păi tu, un doctor, care eşti în primul rând dator să studiezi omul şi ai prilejul mai mult decât oricare să cercetezi natura umană, tocmai tu să nu vezi, după toate câte se ştiu, cum e acest Mikolai? Chiar nu-ţi sare în ochi că tot ce-a spus la interogatoriu e adevărul curat? Au ajuns în mâinile lui exact aşa cum a spus. A dat peste cutiuţă şi a luat-o de pe jos!

— Adevărul curat! Dar n-a recunoscut singur că prima dată a minţit?

— Ascultă-mă, ascultă-mă cu atenţie: şi portarul, şi Koh, şi Pestriakov, şi celălalt portar, şi nevasta primului portar, şi târgoveaţa care era atunci cu ea în cămăruţa de la poartă, şi consilierul de curte Kriukov, care coborâse chiar atunci din trăsură şi intra în gang la braţ cu o doamnă, toţi, adică opt sau nouă martori, declară într-un glas că Mikolai îl pusese pe Dmitri la pământ, îl încălecase şi-i căra la pumni, iar acela îl luase de păr şi-i căra şi el la pumni. Se trântiseră de-a latul drumului şi nu se mai putea trece din cauza lor; sunt înjuraţi din toate părţile, iar ei, „ca nişte copii mici“

(exact aşa s-au exprimat martorii), se încalecă, zbiară, se bat şi râd care mai de care de se prăpădesc, făcând nişte mutre de să mori de râs, şi se fugăresc pe stradă ca nişte copilandri. Ai auzit? Acum gândeşte-te bine: sus cadavrele erau calde încă, auzi, calde, aşa au fost găsite! Dacă le omorau ei, sau Mikolai singur, şi jefuiau cuferele prin spargere ori doar erau părtaşi în vreun fel la jaf, dă-mi voie să-ţi pun o singură întrebare: se potriveşte o asemenea stare de spirit, adică ţipetele, hohotele de râs şi încăierarea aia de copii din gang, cu topoare, sânge, viclenie de criminal, prudenţă şi jaf? Abia le-au omorât şi nu trec nici cinci ori zece minute cu totul – aşa reiese, de vreme ce cadavrele nu s-au răcit – că, netam-nesam, lasă cadavrele baltă şi apartamentul deschis şi, ştiind că abia trecuseră nişte oameni pe-acolo, lasă şi prada şi se apucă să se tăvălească în drum ca nişte copii, râd de nu mai pot şi atrag asupra lor atenţia tuturor, că doar există zece martori care spun asta într-un glas!

— Da, e ciudat! E imposibil, aşa-i, dar...

— Nu, frate, nici un *dar*. Dacă cerceii care au ajuns în ziua şi la ora aceea în mâinile lui Mikolai constituie într-adevăr o dovadă materială importantă împotriva lui, deşi lucrul ăsta e explicat foarte bine în declaraţiile sale şi prin urmare e tot un *argument discutabil*, atunci trebuie luate în considerare şi faptele justificative, cu atât mai mult cu cât sunt *incontestabile*. Dar crezi oare, dat fiind tipicul jurisprudenţei noastre, că judecătorii au să accepte, sau că sunt ei capabili să accepte, un astfel de fapt, bazat numai pe o *imposibilitate psihologică*, numai pe o stare de spirit, ca pe un argument incontestabil, în stare să desfiinţeze toate dovezile materiale ale acuzării, oricare ar fi ele? Nu, n-au să accepte, n-au să accepte pentru nimic în lume, fiindcă au găsit cutiuţa şi omul a vrut să se spânzure, „ceea ce n-ar fi fost posibil dacă nu se simţea vinovat“! Iată problema capitală, iată pentru ce iau foc! Trebuie să înţelegi!

— Ei, văd eu bine că iei foc. Stai aşa, am uitat să te întreb: s-a dovedit că, într-adevăr, cutiuţa cu cerceii e din lada bătrânei?

— S-a dovedit, răspunse Razumihin în silă, posomorându-se dintr-odată. Koh a recunoscut obiectul şi l-a numit pe cel care îl lăsase amanet, iar acela a făcut dovada că era chiar al lui.

— Prost. Dar mai e ceva: nu l-a văzut nimeni pe Mikolai în timp ce Koh şi Pestriakov urcau scările, ca să se poată dovedi într-un fel unde se afla?

— Tocmai asta e, că nu l-a văzut nimeni, răspunse cu năduf Razumihin, asta-i cel mai prost. Nici măcar Koh şi Pestriakov nu i-au zărit pe cei doi zugravi când au urcat scările, deşi mărturia lor n-ar însemna mare lucru acum. „Am văzut, spun ei, că apartamentul e deschis şi ne-am

închipuit că probabil se lucra înăuntru, dar când am trecut prin faţa lui, n-am dat atenţie şi nu ne amintim exact dacă în clipa aceea zugravii erau acolo sau nu.“

— Hm! Prin urmare, nu au altă justificare decât că se cafteau şi râdeau de se prăpădeau. Să zicem că e o dovadă care stă în picioare, dar... Dă-mi voie să-ţi mai pun o întrebare: tu cum îţi explici întreaga situaţie? Cum explici găsirea cerceilor, dacă i-a găsit într-adevăr aşa cum spune?

— Cum explic? Păi ce e de explicat aici? Treaba e clară! Cel puţin calea care trebuie urmată pentru rezolvarea cazului e clară şi dovedită, şi tocmai cutiuţa o confirmă. Adevăratul ucigaş a pierdut cerceii ăştia. Ucigaşul era sus, încuiat în apartament, când Koh şi Pestriakov băteau în uşă. Koh a făcut prostia să coboare; atunci ucigaşul a zbughit-o şi a alergat jos, că nu avea altă ieşire. Ca să nu se întâlnească pe scară cu Koh, cu Pestriakov şi cu portarul, s-a ascuns în apartamentul gol, taman în clipa când Dmitri şi Mikolai se năpustiseră afară, a stat după uşă până au trecut portarul şi ceilalţi sus, a aşteptat până n-a mai auzit zgomot de paşi, după care a coborât cât se poate de liniştit, exact în clipa când Dmitri şi Mikolai dădeau buzna în stradă, căci între timp se împrăştiase toată lumea şi nu mai era nimeni în gang. Poate l-au şi văzut, dar nu i-au dat atenţie; doar trec atâţia pe-acolo! Cât despre cutiuţă, i-a căzut din buzunar când se ascundea în dosul uşii şi nu şi-a dat seama, că nu-i ardea lui de asta. Cutiuţa demonstrează clar că a stat chiar acolo. Asta-i tot!

— Ingenios! Nu, frate, e prea ingenios. Mai ingenios de-atâta nu se poate.

— Dar de ce, de ce?

— Păi, fiindcă prea s-au potrivit toate... şi s-au pus cap la cap... ca la teatru.

— Eeh! exclamă Razumihin, dar în clipa aceea uşa se deschise şi în odaie intră un personaj nou, pe care nici unul dintre cei de faţă nu-l cunoştea.

~ V ~

Era un domn trecut de prima tinereţe, înţepat, semeţ, cu o expresie precautǎ şi ciufutǎ, care se opri în prag, uitându-se în jur cu o mirare aproape jignitoare şi deloc ascunsǎ, de parcǎ s-ar fi întrebat: „Dar unde am nimerit?". Cerceta cu neîncredere şi chiar cu o oroare afectatǎ, dacǎ nu de-a dreptul ofensatǎ, „cabina de vapor" strâmtǎ şi scundǎ a lui Raskolnikov. Cu aceeaşi mirare, îşi aţinti ochii asupra lui Raskolnikov, care zǎcea dezbrǎcat, ciufulit şi nespǎlat pe divanul lui soios şi care îl privea şi el ţintǎ. Apoi studie cu aceeaşi vigilenţǎ figura zbârlitǎ şi nebǎrbieritǎ a lui Razumihin, care la rândul lui îl mǎsura impertinent şi întrebǎtor din ochi, fǎrǎ sǎ se clinteascǎ. Tǎcerea aceea încordatǎ se prelungi cam un minut, pentru ca în cele din urmǎ, cum era de aşteptat, sǎ se producǎ o micǎ schimbare în decor. Dându-şi probabil seama, dupǎ anumite semne, destul de bǎtǎtoare la ochi de altminteri, cǎ o atitudine exagerat de severǎ nu putea duce la absolut nimic în aceastǎ „cabinǎ de vapor", domnul abia intrat o lǎsǎ ceva mai moale şi întrebǎ pe un ton politicos, deşi nu lipsit cu totul de severitate, adresându-i-se lui Zosimov şi rostind rǎspicat fiecare silabǎ:

— Domnul Rodion Romanovici Raskolnikov, student sau fost student?

Zosimov schiţǎ un gest şi probabil ar fi rǎspuns dacǎ Razumihin, care nici nu fusese bǎgat în seamǎ, nu i-ar fi luat-o înainte:

— Uite-l colo, e culcat pe divan! Dar dumneata ce pofteşti?

Acest familiar „ce pofteşti?" îl lǎsǎ fǎrǎ grai pe domnul cel înţepat, care dǎdu sǎ se întoarcǎ spre Razumihin, dar izbuti sǎ se stǎpâneascǎ la timp şi se rǎsuci iute spre Zosimov.

— Dânsul e Raskolnikov! mormǎi Zosimov arǎtând cu capul spre bolnav, dupǎ care cǎscǎ de-i trosnirǎ fǎlcile, se scotoci tacticos în buzunarul jiletcii, scoase un ceas uriaş de aur cu capacul bombat, îl deschise, se uitǎ la el şi, la fel de tacticos, îl vârî la loc.

Cât despre Raskolnikov, acesta continua sǎ stea culcat cu faţa în sus, tǎcând şi uitându-se ţintǎ, deşi fǎrǎ nici o expresie, la nou-venit. Chipul lui, întors acum de la curioasa floricicǎ de pe tapet, era îngrozitor de palid şi exprima o nespusǎ suferinţǎ, ca şi cum tocmai îndurase o operaţie chinuitoare ori scǎpase de vreun supliciu. Însǎ nou-venitul începu sǎ-i trezeascǎ tot mai mult interesul, apoi nedumerirea, apoi neîncrederea şi, în cele din urmǎ, chiar un soi de teamǎ. Dar când Zosimov, arǎtând spre el, spuse: „Dânsul e Raskolnikov", se ridicǎ brusc, parcǎ dintr-un salt, se aşezǎ

în capul oaselor şi, cu o voce slabă şi întretăiată, dar aproape sfidătoare, zise:

— Da! Eu sunt Raskolnikov! Ce doriţi?

Musafirul îl privi cu atenţie şi răspunse pe un ton grav:

— Piotr Petrovici Lujin. Nădăjduiesc că numele meu nu vă este complet necunoscut.

Dar Raskolnikov, care se aştepta la cu totul altceva, se uită la el cu o expresie buimacă şi gânditoare şi nu răspunse nimic, ca şi cum ar fi auzit pentru prima oară acest nume.

— Cum? Se poate să nu fi primit până acum nici un fel de înştiinţare? întrebă Piotr Petrovici puţin nedumerit.

Drept răspuns, Raskolnikov se lăsă încet pe pernă, îşi puse mâinile sub cap şi începu să se uite în tavan. Lujin deveni neliniştit. Zosimov şi Razumihin îl cercetau cu o curiozitate crescândă şi până la urmă se simţi vizibil jenat.

— Am crezut şi am socotit, bâigui el, că scrisoarea trimisă de mai bine de zece zile, dacă nu chiar de două săptămâni...

— De ce-ai rămas în uşă? îl întrerupse brusc Razumihin. Dacă ai ceva de lămurit, intră şi ia loc, că acolo nu încapi de Nastasia. Dă-te şi tu la o parte, Nastasiuşka, să poată trece! Poftim un scaun! Hai, strecoară-te aici!

Îşi trase scaunul în spate, făcu ceva loc între masă şi genunchii săi şi aşteptă într-o poziţie destul de incomodă ca musafirul să se „strecoare“ pe lângă el. Nu era chip să-l refuzi, aşa că musafirul, zorindu-se şi împiedicându-se, se strecură prin spaţiul acela îngust. Ajungând la scaun, se aşeză şi se uită bănuitor la Razumihin.

— Nu trebuie să te jenezi, trânti acesta. Rodea-i bolnav de cinci zile şi trei a delirat, dar acum şi-a revenit şi chiar a mâncat cu poftă. El e doctorul lui, abia l-a consultat, iar eu sunt coleg cu Rodea, tot fost student; acum fac pe dădaca, aşa că nu ne lua în seamă şi nu te jena, dă-i bătaie cu treaba pentru care ai venit.

— Mulţumesc. Dar nu îl obosesc pe bolnav cu prezenţa mea şi cu discuţiile? i se adresă Piotr Petrovici lui Zosimov.

— N-nu, mormăi Zosimov, poate chiar îl mai distrageţi, şi căscă din nou.

— Aaa, şi-a revenit deja de mult, de azi-dimineaţă, îi dădu înainte Razumihin, a cărui familiaritate avea un aer de candoare atât de sincer, încât Piotr Petrovici, după ce se mai gândi puţin, începu să prindă oarece curaj, poate şi pentru că golanul acela impertinent apucase totuşi să se recomande ca student.

— Măicuţa dumneavoastră..., începu Lujin.

— Hm! făcu tare Razumihin.

Lujin se uită la el întrebător.

— A, nu-i nimic, spuneţi mai departe...

Lujin ridică din umeri.

— ...Măicuţa dumneavoastră începuse, pe când mă aflam încă acolo, să vă scrie o scrisoare. După ce am sosit, am lăsat anume să treacă câteva zile fără să vin la dumneavoastră, ca să fiu absolut sigur că sunteţi deja încunoştinţat de toate; însă acum, spre mirarea mea...

— Ştiu, ştiu! spuse deodată Raskolnikov, cu vădit arţag şi peste măsură de nerăbdător. Dumneata eşti logodnicul? Bun, ştiu... de-ajuns!

De astă dată, Piotr Petrovici se simţi peste măsură de vexat, dar nu zise nimic. Căuta să înţeleagă ce însemnau toate astea. Tăcerea dură vreun minut.

Între timp, Raskolnikov, care se întorsese puţin spre el ca să-i răspundă, se apucă deodată să-l privească iar ţintă, cu un soi de curiozitate, ca şi cum înainte n-ar fi reuşit să-l vadă bine sau ar fi descoperit pe neaşteptate la el ceva nou, care îl uimea; se şi ridică puţin de pe pernă ca să-l cerceteze mai în voie. Într-adevăr, era ceva deosebit în înfăţişarea lui Piotr Petrovici care te izbea şi care părea să justifice titlul de „logodnic“ ce tocmai îi fusese trântit în obraz într-un chip atât de neceremonios. În primul rând, era limpede, poate chiar prea limpede, că Piotr Petrovici se grăbise teribil să folosească cele câteva zile de când se afla în capitală ca să se dichisească şi să se ferchezuiască în aşteptarea logodnicei, lucru de altminteri cât se poate de nevinovat şi de îngăduit. Până şi faptul că era conştient, poate cam prea conştient, de plăcuta sa schimbare în bine i se putea ierta în această împrejurare, căci Piotr Petrovici se afla în postura de logodnic. Întreaga sa ţinută abia ieşise din mâinile croitorului şi totul era de calitate, poate mai puţin faptul că totul era prea nou şi scotea cam prea mult în evidenţă ştiutul scop. Până şi pălăria rotundă, nouă-nouţă şi elegantă, mărturisea acest scop, căci Piotr Petrovici o trata cu un respect cam exagerat şi o ţinea cu prea multă grijă în mână, şi superbele mănuşi Jouvin veritabile, liliachii, spuneau acelaşi lucru, fie şi numai prin faptul că nu erau purtate, ci ţinute în mână, la vedere. Culorile deschise şi tinereşti predominau în întreaga ţinută a lui Piotr Petrovici. Era îmbrăcat cu un elegant sacou de vară maroniu, nişte pantaloni uşori de culoare deschisă, o vestă asortată, o cămaşă fină nouă-nouţă şi cea mai subţire cravată, de batist, cu dungi roz şi culmea, toate îi veneau de minune. Chipul lui, foarte proaspăt şi chiar frumos, nu îşi arăta cei patruzeci şi cinci de ani. Favoriţii întunecaţi îl încadrau de ambele părţi ca nişte cotlete de berbec şi se îngroşau foarte frumos spre bărbia rasă, strălucitor de albă. Chiar şi părul,

de altfel abia încărunţit, coafat şi frizat la bărbier, nu-i dădea deloc aerul acela ridicol şi prostesc de mire neamţ pe care îl au de obicei bărbaţii când sunt coafaţi. Iar dacă era ceva într-adevăr neplăcut şi respingător la această fizionomie destul de frumoasă şi de impunătoare, asta ţinea de alte pricini. După ce îl privi fără pic de ceremonie pe domnul Lujin, Raskolnikov zâmbi sarcastic, se lăsă din nou pe pernă şi începu să se uite iar în tavan.

Însă domnul Lujin se ţinu tare şi păru hotărât ca deocamdată să nu ia în seamă toate aceste ciudăţenii.

— Regret nespus că vă găsesc în această stare, urmă el, curmând hotărât tăcerea. Dacă aş fi ştiut că sunteţi bolnav, aş fi trecut mai demult pe la dumneavoastră. Dar, ştiţi, treburile!... Pe deasupra, în legătură cu activitatea mea de avocat, am şi un proces foarte important la senat. Ca să nu mai amintesc despre grijile pe care le ghiciţi şi dumneavoastră. Măicuţa şi surioara dumneavoastră trebuie să sosească dintr-o clipă în alta...

Raskolnikov făcu o mişcare, părând că vrea să spună ceva; chipul său exprima o oarecare emoţie. Piotr Petrovici se opri, aşteptă puţin, dar cum nu urmă nimic, continuă:

— ...Dintr-o clipă în alta. Le-am şi găsit, pentru moment, o locuinţă...

— Unde? întrebă cu voce stinsă Raskolnikov.

— Foarte aproape de aici, în casa lui Bakaleev...

— Asta-i pe Voznesenski, îl întrerupse Razumihin. Două etaje cu camere mobilate, le ţine negustorul Iuşin; am fost pe-acolo...

— Da, sunt camere mobilate...

— O cloacă: murdărie, gălăgie şi pe deasupra e şi o casă cu faimă proastă – s-au petrecut în ea tot felul de chestii; dracu' ştie cine locuieşte acolo!... Am fost şi eu o dată, pentru o afacere scandaloasă. Ieftin, de altfel.

— Eu, fireşte, n-am avut cum să adun prea multe informaţii, fiind nou pe-aici – ripostă înţepat Piotr Petrovici – dar altfel sunt două cămăruţe foarte curăţele şi, cum nu e vorba decât despre un timp extrem de scurt... Am găsit deja o locuinţă adevărată, adică viitoarea noastră locuinţă, se întoarse el către Raskolnikov, acum e în curs de amenajare. Dar deocamdată stau şi eu tot într-o casă cu camere mobilate, la doi paşi de-aici, la doamna Lieppewehsel, în apartamentul unui tânăr, prieten Andrei Semionâci Lebeziatnikov, el mi-a şi indicat casa lui Bakaleev...

— Lebeziatnikov? repetă cu glas tărăgănat Raskolnikov, ca şi cum şi-ar fi amintit ceva.

— Da, Andrei Semionâci Lebeziatnikov, funcţionar la minister. Îl cunoaşteţi cumva?

— Da... adică nu, răspunse Raskolnikov.

— Iertaţi-mă, aşa mi s-a părut după felul cum aţi întrebat. I-am fost cândva tutore... e un tânăr foarte drăguţ... în pas cu timpurile... Eu sunt întotdeauna bucuros să întâlnesc oameni tineri: de la ei afli ce mai este nou.

Piotr Petrovici se uită plin de speranţă la toţi cei de faţă.

— În ce privinţă? întrebă Razumihin.

— În tot ce e mai serios, vreau să spun, în tot ce este esenţial, se repezi să răspundă Piotr Petrovici, încântat parcă de întrebare. Vedeţi dumneavoastră, eu n-am mai fost la Petersburg de aproape zece ani. Toate aceste noutăţi, reforme, idei ale dumneavoastră au ajuns şi până la noi, în provincie; dar ca să vezi mai limpede şi ca să cuprinzi totul, trebuie să fii la Petersburg. Ei, părerea mea este că cele mai multe lucruri le poţi afla observând tinerele noastre generaţii. Mărturisesc că mă bucură...

— Ce anume?

— Întrebarea e vastă. S-ar putea să greşesc, dar mie mi se pare că tinerele generaţii au o opinie critică mai clară şi un spirit mai întreprinzător...

— Asta aşa e, strecură Zosimov.

— Prostii! Nu au defel spirit întreprinzător, ripostă Razumihin. Spiritul întreprinzător se dobândeşte greu, nu pică din cer. Iar noi ne-am dezobişnuit de aproape două sute de ani să mai facem ceva... Idei mai sunt pe ici-pe colo, i se adresă el lui Piotr Petrovici, există şi o dorinţă de mai bine, măcar că-i copilărească; uneori mai găseşti şi cinste, deşi ne-au năpădit escrocii, dar spirit întreprinzător – ioc! Spiritul întreprinzător umblă încălţat cu cizme.

— Nu vă împărtăşesc părerea, obiectă vădit mulţumit Piotr Petrovici. Există, bineînţeles, patimă şi nereguli, dar trebuie să fim îngăduitori: patima e o dovadă a dorinţei înflăcărate de-a face ceva, cât şi a revoltei împotriva împrejurărilor externe vitrege care te împiedică. Iar dacă s-a făcut puţin, e pentru că nu prea am avut timp. Despre mijloace nici nu mai vorbesc. În opinia mea, dacă vreţi să ştiţi, ceva tot s-a făcut: s-au răspândit idei noi, utile, s-au răspândit şi unele lucrări noi, utile, în locul celor visătoare şi romantice dinainte; literatura devine mai matură; au fost dezrădăcinate şi ridiculizate multe prejudecăţi dăunătoare... Într-un cuvânt, ne-am rupt definitiv de trecut şi găsesc că asta e deja ceva...

— S-a apucat să-şi turuie lecţia. Vrea să facă impresie! zise deodată Raskolnikov.

— Cum? întrebă Piotr Petrovici, care nu auzise bine, dar nu primi nici un răspuns.

— Toate astea sunt juste, se grăbi să intervină Zosimov.

— Nu-i aşa? urmă Piotr Petrovici uitându-se cu plăcere la Zosimov.

Trebuie să recunoaşteţi – adăugă adresându-i-se lui Razumihin, dar cu un aer cumva triumfător şi de superioritate, nelipsind mult să adauge şi „tinere“ –, că există deja o izbândă sau, cum se spune acum, un progres, fie doar în numele ştiinţei şi al realităţii economice...

— Loc comun!

— Nu, nu este un loc comun! De pildă, dacă până acum mi se spunea: „Iubeşte-ţi aproapele“ şi eu îl iubeam, ce ieşea din asta? continuă Piotr Petrovici, poate cam prea grăbit. Ieşea că rupeam un caftan în două, îl împărţeam cu aproapele şi amândoi rămâneam pe jumătate goi, potrivit proverbului rusesc: „Cine fuge după doi iepuri, nu prinde nici unul“. Dar ştiinţa spune: iubeşte-te în primul rând pe tine însuţi, fiindcă totul pe lume se bazează pe interesul personal. Dacă te iubeşti doar pe tine, îţi vezi şi de propriile treburi cum se cuvine, rămâi şi cu caftanul întreg. Iar realitatea economică adaugă: cu cât există mai multe afaceri particulare constituite într-o societate – mai multe caftane întregi, ca să spunem aşa –, cu atât sunt mai trainice bazele societăţii şi cu atât mai mari sunt perspectivele cauzei comune. Aşadar, adunând numai şi numai pentru mine, adun de fapt pentru toţi şi reuşesc să fac în aşa fel încât aproapele să primească ceva mai mult decât un caftan rupt, iar asta nu din punga cuiva anume, ci ca o consecinţă a prosperităţii generale. Ideea este simplă, dar din păcate a fost nevoie de mult timp ca să ajungă până la noi de sub învelişul de exaltare şi visare în care era ascunsă, deşi s-ar părea că nu e nevoie de cine ştie ce isteţime ca să-ţi dai seama...

— Să-mi fie cu iertare, eu nu sunt prea isteţ, îi tăie deodată vorba Razumihin, aşa că să punem capăt discuţiei. Am deschis-o cu un scop anume, dar de trei ani încoace mi s-a făcut aşa o lehamite de toată trăncăneala asta fără rost, de toate locurile astea comune fără cap şi fără coadă, mereu aceleaşi şi aceleaşi, încât zău că roşesc nu numai când vorbesc eu despre ele, ci şi când îi aud pe alţii debitându-le. Dumneata, se-nţelege, te-ai grăbit să-ţi etalezi cunoştinţele, lucru foarte scuzabil, pe care nu-l condamn. Însă eu voiam să aflu doar ce fel de om eşti, fiindcă, vezi dumneata, de cauza comună se agaţă în ultimul timp o grămadă de profitori, care au denaturat atât de mult în propriul lor interes tot ce au atins, încât au compromis-o definitiv. Bun, gata cu asta!

— Stimate domn, începu Lujin strâmbându-se cu infinită demnitate, nu cumva vreţi să spuneţi într-un mod cât se poate de nepoliticos că şi eu...

— Vai de mine, nici vorbă, nici vorbă... Cum aş putea? Bun, destul cu asta! i-o reteză Razumihin şi, întorcându-se brusc către Zosimov, reluă discuţia de mai înainte.

Piotr Petrovici se dovedi îndeajuns de inteligent ca să accepte

imediat explicaţia. De altfel, se hotărâse să nu mai stea decât două minute şi să plece.

— Nădăjduiesc că acum, i se adresă el lui Raskolnikov, după ce am făcut cunoştinţă, relaţiile noastre vor deveni, când vă veţi însănătoşi, date fiind şi împrejurările pe care le cunoaşteţi, mai strânse... În primul rând, vă doresc sănătate...

Raskolnikov nici măcar nu întoarse capul. Piotr Petrovici dădu să se ridice de pe scaun.

— Ucigaşul e în mod sigur unul care amanetase ceva! afirmă categoric Zosimov.

— În mod sigur! întări Razumihin. Porfiri nu arată ce crede, dar îi interoghează pe toţi cei care au avut amaneturi.

— Îi interoghează pe cei cu amaneturi? întrebă tare Raskolnikov.

— Da, şi ce?

— Nimic.

— Şi de unde-i ia? întrebă Zosimov.

— Pe unii i-a indicat Koh, alţii aveau numele scris pe hârtia în care era învelit amanetul, iar alţii au venit singuri când au auzit.

— Trebuie să fie o canalie abilă şi cu experienţă! Ce îndrăzneală! Câtă hotărâre!

— Ei, tocmai asta e, că nu! interveni Razumihin. Tocmai asta vă pune pe toţi pe un drum greşit. Dar vă spun eu: nu e abil, nu are experienţă şi, mai mult ca sigur, face pentru prima dată aşa ceva. Dacă pleci de la ideea că e o canalie abilă, care a calculat totul, nimic nu se mai leagă. Dar dacă presupui că e vorba de un ageamiu, atunci îţi dai seama că numai întâmplarea a făcut să scape, şi ce nu face întâmplarea? Căci se prea poate ca el să nici nu fi prevăzut vreo piedică! Şi cum a procedat? A luat nişte lucruri în valoare de zece-douăzeci de ruble, şi-a îndesat buzunarele cu ele, a scotocit prin bulendrele din lada babei, în timp ce în comodă, în sertarul de sus, într-o cutie, s-au găsit numai bani peşin, vreo mie cinci sute de ruble, başca bilete de bancă! N-a ştiut să jefuiască, dar a ştiut să ucidă! E prima dată, îţi spun eu, prima dată; s-a pierdut! Şi nu calculul l-a scăpat, ci întâmplarea!

— Mi se pare că vorbiţi despre bătrâna văduvă de arhivar care a fost omorâtă de curând, interveni Piotr Petrovici, adresându-i-se lui Zosimov.

Stătea deja cu pălăria şi mănuşile în mână, dar înainte de plecare dorea să mai dea drumul la câteva vorbe inteligente. Era în mod vădit muncit de grija de-a face o impresie favorabilă şi orgoliul biruise prudenţa.

— Da. Aţi auzit şi dumneavoastră?

— Cum să nu, doar e în vecinătate...

— Cunoaşteţi amănuntele?

— N-aş putea spune, dar pe mine mă interesează un alt aspect, problema în ansamblu, ca să zic aşa. Fără să mai vorbesc despre faptul că în ultimii cinci ani s-au înmulţit crimele în rândul clasei de jos; fără să mai vorbesc despre jafuri şi incendii, care se ţin lanţ peste tot, ceea ce mi se pare mai ciudat este că s-au înmulţit tot atât de mult crimele şi în rândul claselor de sus şi, ca să spun aşa, în paralel. Ba se aude că un fost student a jefuit poşta la drumul mare; ba că oameni importanţi prin poziţia lor socială au falsificat bancnote; ba că la Moscova a fost prinsă o întreagă bandă de falsificatori de bilete pentru ultima tragere la loterie şi că printre capi se află chiar un lector de istorie universală; ba că un secretar de la ambasada noastră a fost omorât în străinătate pentru o afacere de bani misterioasă... Şi dacă această bătrână cămătăreasă e omorâtă acum de cineva din clasa de mijloc, că nu mujicii amanetează obiecte de aur, cum se explică oare decăderea păturii civilizate a societăţii noastre?

— Sunt multe schimbări economice..., răspunse Zosimov.

— Cum se explică? îl întrerupse Razumihin. Păi, tocmai prin lipsa noastră înrădăcinată de spirit întreprinzător se poate explica.

— Cum adică?

— Păi ce-a răspuns la Moscova lectorul acela al dumitale când a fost întrebat de ce a falsificat bancnotele? „Toată lumea se îmbogăţeşte prin tot felul de mijloace, aşa că vreau şi eu să mă îmbogăţesc mai repede.“ Nu ţin minte exact cuvintele, dar sensul lor era următorul: pleaşcă, la repezeală, fără muncă! Ne-am învăţat să primim totul de-a gata, să fim dădăciţi, să ni se dea mură-n gură. Iar când vine ceasul cel mare, fiecare îşi dă arama pe faţă...

— Bine, dar moralitatea? Şi, ca să zic aşa, legile...

— De ce îţi faci atâtea griji? interveni pe neaşteptate Raskolnikov. Totul se potriveşte cu teoria dumitale!

— Cum adică se potriveşte cu teoria mea?

— Păi, dacă duci până la capăt teoria pe care o propovăduiai mai adineauri, rezultă că poţi să omori oameni...

— Daţi-mi voie! strigă Lujin.

— Nu, nu-i aşa! obiectă Zosimov.

Raskolnikov zăcea palid, cu buza de sus tresărindu-i şi respirând greu.

— Totul are o măsură! continuă arogant Lujin. O idee economică nu înseamnă încă o invitaţie la crimă, iar dacă mergem doar pe presupuneri...

— E sau nu adevărat că dumneata, îl întrerupse brusc Raskolnikov cu o voce tremurând de furie, în care se simţea bucuria de a-l jigni, e sau nu adevărat că i-ai spus logodnicei dumitale.... chiar în clipa când ai primit consimţământul ei, că mai mult decât orice te bucură faptul că e săracă... fiindcă e mai avantajos să-ţi scoţi soţia din mizerie, ca pe urmă să o domini... şi să-i scoţi ochii că ai copleşit-o cu binefaceri?

— Stimate domn! strigă ofensat şi furios Lujin înroşindu-se tot şi fâstâcindu-se. Stimate domn... denaturaţi cu totul ideea! Iertaţi-mă, dar trebuie să vă spun că zvonurile care au ajuns la dumneavoastră sau, mai bine zis, v-au fost aduse la cunoştinţă, nu au nici cel mai mic temei şi cam... bănuiesc eu cine a azvârlit... într-un cuvânt... săgeata asta... într-un cuvânt... măicuţa dumneavoastră... De altfel, chiar şi fără acest lucru, mi-am putut da seama că dânsa, în ciuda minunatelor sale calităţi, are un fel cam exaltat şi cam romantic de a gândi... Oricum, nu mi-ar fi trecut prin minte că ar putea interpreta şi prezenta lucrurile într-un fel atât de extraordinar şi de denaturat... Şi... în fine... în fine...

— Ştii ceva? strigă Raskolnikov ridicându-se puţin pe pernă şi uitându-se fix şi pătrunzător la el, cu o privire scăpărătoare. Ştii ceva?

— Ce anume?

Lujin se opri, aşteptând cu o expresie ofensată şi provocatoare. Câteva minute domni tăcerea.

— Ei bine, dacă mai îndrăzneşti încă o dată... să pomeneşti un singur cuvânt... de mama... te arunc în brânci pe scări!

— Ce-i cu tine! strigă Razumihin.

— Aha, deci aşa stau lucrurile! Lujin păli şi îşi muşcă buzele. Ascultaţi-mă, domnule – începu tăios, încercând din răsputeri să se stăpânească, dar gâfâind –, încă de adineauri, de cum am pus piciorul în odaia asta, v-am ghicit ostilitatea, dar am rămas anume, ca să aflu mai mult. Aş fi putut ierta multe unui bolnav şi unei rude, dar acum... nu vă mai... niciodată...

— Nu sunt bolnav! se răsti Raskolnikov.

— Cu atât mai rău...

— Du-te dracului!

Însă Lujin ieşise înainte să termine el, strecurându-se iar printre masă şi scaun; de data asta Razumihin se ridicase ca să-l lase să treacă. Fără să se uite la nimeni şi chiar fără să mai dea din cap către Zosimov, care îi făcuse deja de mult semn să lase bolnavul în pace, Lujin ieşise, ridicându-şi din precauţie pălăria la nivelul umărului când se aplecase să treacă pragul. Până şi felul cum îşi încovoiase spinarea lăsa parcă să se vadă că ducea cu el o ofensă teribilă.

— Ce-i asta, cum e posibil? zise nedumerit Razumihin clătinând din cap.

— Lăsaţi-mă, lăsaţi-mă cu toţii! strigă furios Raskolnikov. Daţi-mi pace odată, călăilor! Nu mi-e frică de voi! Acum nu mă mai tem de nimeni, de nimeni! Să nu vă mai văd! Vreau să fiu singur, singur, singur!

— Haidem! zise Zosimov făcându-i semn din cap lui Razumihin.

— Vai de mine, dar cum să-l lăsăm aşa!

— Hai! repetă stăruitor Zosimov şi ieşi.

Razumihin se gândi puţin şi se repezi să-l ajungă din urmă.

— Putea să fie mai rău dacă nu-l ascultam, spuse Zosimov deja pe scară. Nu trebuie enervat...

— Ce-o fi cu el?

— Un stimulent, cât de mic, care să-i facă bine, asta i-ar trebui! Adineauri era în stare... Să ştii că îl macină ceva. O idee fixă, apăsătoare... De asta mă tem cel mai tare; asta trebuie să fie!

— Păi, poate o fi ceva în legătură cu domnul ăsta, Piotr Petrovici! Din discuţia lor am înţeles că se căsătoreşte cu sora lui şi că Rodea a primit vestea chiar înainte să se îmbolnăvească, printr-o scrisoare...

— Da, dracu' l-a adus tocmai acum, poate chiar a stricat totul. Dar ai observat? E indiferent la toate, tace la orice ce i se spune, în afară de un singur subiect, care îl face să-şi iasă din fire: crima asta...

— Da, da! îi dădu dreptate Razumihin. Cum să nu observ! E interesat şi speriat de ea. S-a speriat chiar în ziua când s-a îmbolnăvit, în biroul comisarului, a şi leşinat.

— O să-mi povesteşti mai în amănunt diseară, iar după aceea o să-ţi spun şi eu ce cred. Mă interesează foarte mult! O să trec peste o jumătate de oră să-l văd... Oricum, n-o să facă congestie...

— Mulţumesc! Eu aştept între timp la Paşenka şi îl ţin sub observaţie prin Nastasia...

După plecarea lor, Raskolnikov se uită urât la Nastasia, nerăbdător parcă, dar ea nu se lăsa dusă.

— Acuma vrei un ceai? întrebă ea.

— Mai târziu! Vreau să dorm! Lasă-mă...

Se întoarse nervos cu faţa la perete, iar Nastasia ieşi.

~ VI ~

Dar, cum ieşi ea, se sculă, puse zăvorul la uşă, desfăcu legătura cu haine adusă mai devreme de Razumihin, care o legase între timp la loc, şi începu să se îmbrace. Ciudat: părea să fi devenit dintr-odată perfect calm; nu mai rămăsese nici urmă din delirul dement de adineauri sau din frica apăsătoare din ultima vreme. Era prima clipă de linişte, neaşteptată şi stranie. Mişcările îi erau precise, sigure, vădind o intenţie fermă. „Astăzi, chiar astăzi!...“, mormăi pentru sine. Totuşi îşi dădea seama că era încă slăbit, dar nemaipomenita încordare sufletească, căreia îi datora calmul şi concentrarea de-acum, îi dădea putere şi încredere în sine. De fapt, spera să nu cadă pe stradă. După ce îmbrăcă hainele noi, se uită la banii de pe masă, stătu puţin pe gânduri şi îi vârî în buzunar. Erau douăzeci şi cinci de ruble. Luă şi toţi pitacii de aramă, restul de la cele zece ruble pe care le dăduse Razumihin pe haine. Apoi trase încetişor zăvorul, ieşi din odaie, coborî pe scară şi aruncă o privire în bucătăria cu uşa larg deschisă: Nastasia stătea cu spatele la el şi, aplecată, sufla în samovarul gazdei. Nu auzi nimic. Cine şi-ar fi închipuit că o să plece? O clipă mai târziu era deja în stradă.

Părea să fie în jur de opt, căci soarele asfinţea. Era la fel de zăpuşeală, dar sorbi lacom aerul acela de oraş, fetid, prăfos, îmbâcsit. Capul începu să i se învârtă uşor; brusc, o energie sălbatică îi luci în ochii injectaţi şi îi lumină chipul supt, livid. Nu ştia şi nici nu se gândea încotro merge, ştia un singur lucru: „că trebuie să termine cu *asta* chiar azi, o dată pentru totdeauna, chiar acum; altfel nu se mai întoarce acasă, fiindcă *nu vrea să trăiască aşa*“. Dar cum anume să termine? În ce fel să termine? Habar nu avea şi nici nu voia să se gândească. Alunga acest gând, care era un chin. Simţea şi ştia doar că, într-un fel sau altul, trebuie să schimbe totul, „orice-ar fi“, repeta cu o îndârjire disperată, cu o neclintită încredere în sine.

După vechiul său obicei, urmând firul plimbărilor de până atunci, se îndreptă direct spre piaţa Sennaia. Dar înainte de-a ajunge acolo, văzu în faţa unei dughene cu mărunţişuri, pe trotuar, un flaşnetar tânăr şi oacheş, care învârtea de zor maneta, executând o romanţă sentimentală. Acompania o fată de vreo cincisprezece ani, care stătea în faţa lui, îmbrăcată ca o domnişoară, cu crinolină, pelerinuţă, mănuşi şi o pălărioară de pai cu o pană roşie ca focul, toate vechi şi ponosite. Cânta romanţa cu o voce dogită, de guristă de stradă, dar destul de plăcută şi puternică, aşteptând să-i pice vreo două copeici de la cei din dugheană. Raskolnikov se opri lângă alţi doi-trei gură-cască, ascultă o clipă, apoi scoase un pitac şi îl puse în mâna fetei. Ea

îşi curmă brusc cântecul la nota cea mai sentimentală şi mai înaltă, ca şi cum l-ar fi tăiat cu cuţitul, strigă tare către flaşnetar: „Hai!“ şi plecară amândoi mai departe, spre dugheana următoare.

— Vă place muzica de stradă? îl întrebă deodată Raskolnikov pe un trecător între două vârste, cu un aer de pierde-vară, care stătuse lângă el ascultând flaşneta.

Omul îl privi ursuz şi mirat.

— Mie-mi place, continuă Raskolnikov, dar cu o expresie de parcă n-ar fi vorbit despre muzica de stradă, îmi place când se cântă la flaşnetă în serile de toamnă reci, întunecate şi umede, neapărat umede, şi toţi trecătorii au feţele verzui, palide şi bolnăvicioase; sau, şi mai bine, când e lapoviţă fără vânt – ştiţi? – şi se văd lucind prin ea felinarele cu gaz...

— Nu ştiu... Mă scuzaţi..., bâigui domnul, speriat şi de întrebare, şi de înfăţişarea stranie a lui Raskolnikov, după care trecu pe partea cealaltă a străzii.

Raskolnikov o luă drept înainte şi ieşi la colţul pieţei Sennaia, unde îşi vindeau marfa târgoveţul şi femeia care vorbiseră atunci cu Lizaveta; dar acum nu erau acolo. Recunoscu locul, se opri, se uită în jur şi îl întrebă pe un flăcău într-o rubaşcă roşie, care căsca la intrarea unui depozit de făină:

— Era un târgoveţ, unul cu o muiere, nevastă-sa, care vindea în colţul ăsta, nu-i aşa?

— Vând mulţi pe-aici, răspunse flăcăul măsurându-l de sus pe Raskolnikov.

— Cum îl cheamă?

— Cum l-au botezat.

— Nu cumva eşti şi tu din Zaraiski? Din ce gubernie eşti?

Flăcăul îl măsură iar.

— La noi, Luminăţia Voastră, nu-i gubernie, e judeţ, frate-meu a plecat, eu am rămas acasă, aşa că n-am de unde să ştiu... Să-mi fie cu iertare, Luminăţia Voastră.

— Acolo sus e un birt?

— E o crâşmă, are şi biliard; se găsesc şi prinţese... Marfă!

Raskolnikov traversă piaţa. Într-un colţ se strânseseră o grămadă de mujici. Se strecură unde era înghesuiala mai mare, cercetându-le feţele. Simţea nevoia, cine ştie de ce, să intre în vorbă cu toţi. Dar mujicii nu-i dădeau nici o atenţie, strigau unii la alţii, adunaţi în grupuri mici. Stătu puţin pe gânduri, apoi o luă la dreapta, pe trotuar, spre podul V. Străbătu piaţa şi ajunse în ulicioară...

Şi înainte trecea deseori pe ulicioara asta scurtă, care la un moment dat cotea şi ducea din piaţă în strada Sadovaia. În ultima vreme se simţea

chiar ispitit să dea o raită pe-acolo, când îl apuca urâtul, „ca să-i fie şi mai urât“. O luă şi acum pe ulicioară, fără vreun gând anume. Era acolo o clădire mare, ocupată numai cârciumi şi de localuri, unde se mânca şi se bea; în fiecare clipă ieşeau pe uşa ei femei îmbrăcate lejer, cum te duci „prin vecini“, fără nimic pe cap, doar în rochii. Se strângeau ici şi colo pe trotuar, mai ales în preajma intrărilor la subsol, unde se găseau tot felul de localuri de petrecere. Dintr-unul răzbătea în clipa aceea o zarvă de răsuna toată strada – zdrăngănea o chitară, se cânta şi era mare veselie. Un grup de femei se înghesuia la intrare; unele stăteau pe trepte, altele pe trotuar, altele sporovăiau în picioare. Un soldat beat, cu o ţigară în gură, se învârtea în jurul lor, pe caldarâm, şi înjura; părea că vrea să intre undeva, dar uitase unde. Doi zdrenţăroşi se certau în gura mare; un beţiv zăcea de-a latul străzii. Raskolnikov se opri lângă grupul mare de femei. Acestea vorbeau între ele cu glasuri răguşite; purtau toate rochii de stambă, ghete din piele de capră şi erau cu capul gol. Unele păreau trecute de patruzeci de ani, altele nici nu făcuseră şaptesprezece, însă mai toate aveau ochii învineţiţi.

Fără să ştie de ce, Raskolnikov se simţea atras de cântecele şi de zarva din localul de jos... Printre hohote de râs şi zbierete, cineva dansa dezlănţuit, bătând tactul cu tocurile, în zdrăngăniturile de chitară şi tânguielile unui glas piţigăiat, ce cânta în falset o melodie sprinţară. Ascultă atent, posomorât şi gânditor, aplecându-se spre intrare şi uitându-se curios înăuntru.

Aii, vardist, drăguţul meu,
Geaba dai în mine, zău!

se revărsa glasul piţigăiat al cântăreţului. Raskolnikov voia cu tot dinadinsul să ştie ce cânta, ca şi cum era ceva nemaipomenit de important pentru el.

„Să intru? se gândea. Ce râsete! Sunt beţi. Ce-ar fi să mă îmbăt şi eu?“

— Nu intri, boierule? întrebă una dintre femei cu o voce destul de melodioasă şi încă proaspătă. Părea tânără şi numai ea din tot grupul nu era respingătoare.

— Ei, ce fată frumuşică! zise el îndreptându-se şi uitându-se la ea.

Ea zâmbi, bucuroasă de compliment.

— Şi dumneata eşti tare chipeş, spuse ea.

— Da’ slab ca un ţâr, remarcă una cu glas gros ca de bas. N-oi fi ieşit din spital?

— Ia te uită, numai fete de general, da’ toate-s cârne! se băgă în vorbă un mujic pe care îl ajunsese băutura, cu sumanul larg desfăcut şi cu o mutră veselă şi hâtră. Să tot petreci!

— Intră dacă tot ai venit!

— Intru, scumpete!

Şi se năpusti pe scară în jos.

Raskolnikov dădu să plece.

— Hei, boierule! strigă fata în urma lui.

— Ce e?

Ea se fâstâci.

— Tare mi-ar plăcea să petrec un ceas cu dumneata, boierule, dar nu ştiu, parcă mi-e ruşine. Dă-mi şi mie şase copeici de-un păhărel, drăguţule cavaler!

Raskolnikov scoase la nimereală trei pitaci.

— Ah, ce boier bun la inimă!

— Cum te cheamă?

— Să-ntrebi de Duklida.

— Ei, na, asta-i prea de tot! zise mustrător altă femeie din grup, clătinând din cap spre Duklida. N-am mai pomenit să ceri aşa! Mie mi-ar crăpa obrazul de ruşine...

Raskolnikov se uită curios la cea care vorbise. Era o tânără ciupită de vărsat, la vreo treizeci de ani, toată numai vânătăi, cu buza de sus umflată. Îşi exprimase dezaprobarea pe un ton calm şi serios.

„Unde-am citit eu oare, se gândea Raskolnikov continuându-şi drumul, că un condamnat la moarte, în ceasul dinaintea execuţiei, spune ori gândeşte că, chiar dacă i-ar fi dat să trăiască undeva la mare înălţime, în vârful unei stânci unde să nu poată face nici măcar un pas, iar în jur ar fi prăpastie, ocean şi întuneric veşnic, singurătate şi furtună, şi ar rămâne aşa, pe palma aceea de loc, toată viaţa, o mie de ani, o veşnicie, chiar şi atunci ar dori să mai trăiască, iar nu să moară! Numai să trăiască, să trăiască, să trăiască! Oricum, numai să trăiască!... Aşa e, Doamne, cât e de adevărat! Omul e ticălos! Şi ticălos e şi acela care-l face ticălos pentru asta“, adăugă după o clipă.

Ieşi în altă stradă. „Aha! Palatul de Cristal! Razumihin a pomenit mai devreme de Palatul de Cristal. Dar ce voiam oare? A, da, să citesc ziarele!... Zosimov spunea că a citit în ziare...“

— Ziare aveţi? întrebă intrând într-o cârciumă mare şi destul de curată, cu câteva încăperi, de altminteri goale. Cei doi-trei muşterii beau ceai, iar într-o încăpere mai din fund un grup de vreo patru inşi servea şampanie. Raskolnikov avu impresia că îl vede printre ei pe Zametov, dar

nu putea fi sigur de la distanţă.

„N-are decât să fie!“, se gândi.

— O votcă nu doriţi? întrebă ospătarul.

— Dă-mi un ceai şi adu-mi ziarele de-acum cinci zile până azi, că-ţi dau de-o votcă.

— Să trăiţi. Uitaţi-le pe alea de azi. Doriţi şi o votcă?

Sosiră ceaiul şi ziarele din urmă. Raskolnikov se aşeză şi începu să caute: „Izler, Izler... Aţteki, Aţteki, Izler, Bartola, Massimo, Aţteki, Izler... Ei, drăcia dracului! A, uite, fapte diverse: o femeie a căzut de pe scară; un târgoveţ a ars de viu din pricina vinului; un incendiu la Peski; un incendiu în Petersburgskaia; încă un incendiu în Petersburgskaia, Izler, Izler, Izler, Izler, Massimo... A, uite...“

Găsi în sfârşit ce căuta şi începu să citească; rândurile îi jucau în faţa ochilor, dar citi ştirea până la capăt şi se apucă să caute avid continuarea în numerele următoare. Mâinile îi tremurau de o nerăbdare febrilă în timp ce dădea foile. Deodată cineva se aşeză lângă el la masă. Ridică privirea – era Zametov, chiar Zametov, arătând la fel cum îl văzuse la secţie, cu inelele, cu lănţişoarele, cu părul negru frizat, pomădat şi pieptănat cu cărare, cu vesta de filfizon, cu un surtuc cam ponosit şi cu o cămaşă nu tocmai proaspătă. Părea binedispus, cel puţin zâmbea vesel şi binevoitor. Faţa oacheşă i se îmbujorase puţin de la şampania băută.

— Cum, dumneata aici? începu el mirat şi pe un ton de parcă s-ar fi cunoscut de când lumea. Nu mai departe de ieri îmi spunea Razumihin că nu ţi-ai revenit încă. Ei, ce ciudat! Am fost pe la dumneata...

Raskolnikov ştia că o să se apropie de el. Puse ziarele deoparte şi se întoarse către Zametov. Avea un surâs ironic pe buze, care lăsa să se vadă un alt soi de nerăbdare şi chiar iritare.

— Ştiu că ai fost, răspunse el, am auzit. Mi-ai căutat ciorapul... Să ştii că Razumihin nu mai poate după dumneata, zice că te-ai dus cu el la Laviza Ivanovna, pentru care îţi dădeai atâta osteneală atunci şi îi tot făceai semn cu ochiul poruciceului Pulbere, iar el nu pricepea, ţii minte? Dar cum să nu priceapă, că era clar... nu?

— A, e mare zurbagiu!

— Cine, Pulbere?

— Nu, prietenul dumitale, Razumihin...

— Ei, dumneata n-o duci deloc rău, domnule Zametov; ai intrare liberă în cele mai agreabile locuri! Cine te-a tratat acum cu şampanie?

— Asta-i bună... am băut şi noi... Cum adică, m-a tratat?

— Păi, ca onorariu! Că îţi iese ceva din toate cele! izbucni Raskolnikov în râs. Nu-i nimic, eşti băiat bun, nu-i nimic! mai adăugă

bătându-l pe umăr pe Zametov. N-am spus-o cu răutate, doar aşa „în joacă, să ne mai hârjonim şi noi“, ca să vorbesc ca vopsitorul ăla al dumitale care îi căra la pumni lui Mitka, atunci când s-a-ntâmplat istoria cu bătrâna.

— Dar de unde ştii?

— Păi, poate ştiu mai multe decât dumneata.

— Ciudat om mai eşti... Probabil că eşti încă foarte bolnav. N-ar fi trebuit să ieşi...

— Îţi par ciudat?

— Da. Şi ce faci, citeşti ziarele?

— Ziarele, da.

— Scrie mult în ele despre incendii.

— Nu, nu despre incendii citesc. Se uită cu un aer misterios la Zametov şi un zâmbet batjocoritor îi strâmbă din nou buzele. Nu despre incendii citesc, continuă făcându-i cu ochiul. Recunoaşte, dragă tinere, că tare ai mai vrea să ştii ce citeam!

— Nici pomeneală! Am întrebat şi eu aşa. N-am voie să întreb? Că toţi...

— Ascultă, eşti om cu carte, ştii ce-i literatura, nu?

— Am cinci clase de liceu, răspunse Zametov demn.

— Cinci! Măi, ce boboc! Cu cărare, inele – om bogat!

Raskolnikov izbucni într-un râs nervos, chiar în nasul lui Zametov. Acesta se trase brusc înapoi, nu atât pentru că s-ar fi simţit jignit, cât de mirat ce era.

— Ei, ciudat mai eşti! repetă Zametov foarte serios. Tare mi se pare că delirezi şi-acum.

— Că delirez? Te-nşeli, bobocule! Vasăzică sunt ciudat? Îţi stârnesc curiozitatea, nu-i aşa? Eşti curios?

— Foarte.

— Aşadar, vrei să-ţi spun ce citeam şi ce căutam? Doar vezi ce de ziare am cerut să-mi aducă! Dau de bănuit, nu?

— Hai, spune!

— Eşti numai ochi şi urechi?

— Ochi şi urechi? Cum adică?

— Te lămuresc după aia, până una-alta, drăguţule, declar... nu, mai bine, „mărturisesc“... Nu, nici aşa nu-i bine... „Dau o declaraţie şi dumneata o consemnezi“, poftim... Vasăzică, dau o declaraţie că am citit, m-am interesat... am căutat... am răscăutat..., Raskolnikov miji ochii şi se opri puţin, ... am căutat, pentru asta am şi venit aici, amănunte despre asasinarea bătrânei, a văduvei de arhivar, rosti în sfârşit, aproape în şoaptă, apropiindu-şi peste măsură faţa de a lui Zametov.

Acesta din urmă i se uită drept în ochi, fără să facă nici o mişcare şi fără să-şi depărteze faţa de a lui. Ce i s-a părut cel mai ciudat după aceea lui Zametov a fost faptul că tăcerea a durat un minut întreg şi că în minutul acela au stat şi s-au privit aşa.

— Ei şi, ce dacă citeai despre asasinat? se răsti el deodată, nedumerit şi nerăbdător. Ce-mi pasă mie? Ce-i cu asta?

— Păi e vorba chiar de bătrâna aceea, continuă Raskolnikov tot în şoaptă şi fără să facă nici cea mai mică mişcare la cuvintele răstite ale lui Zametov. Cea despre care aţi început să vorbiţi în birou, ţii minte, când am leşinat. Ei, acum pricepi?

— Şi ce-i cu asta? Ce să... „pricep“? spuse Zametov aproape speriat.

Faţa nemişcată şi gravă a lui Raskolnikov se preschimbă într-o clipă şi, brusc, izbucni în acelaşi râs nervos de mai adineauri, neputând parcă să se mai stăpânească. Imediat îşi aminti cu nemaipomenită claritate senzaţia încercată nu demult, în clipa când stătea după uşă cu toporul şi ivărul sălta, iar cei de-afară înjurau şi se căzneau să intre cu forţa, şi îi venise brusc să strige la ei, să-i înjure, să scoată limba, să-i aţâţe, să-şi bată joc, să râdă în hohote, în hohote, în hohote!

— Dumneata sau eşti nebun sau..., zise Zametov şi se opri fulgerat de un gând care-i venise dintr-odată în minte.

— Sau? Sau ce? Ei, ce? Hai, spune!

— Nimic! răspunse furios Zametov. Toate astea sunt aiureli!

Tăcură amândoi. După accesul neaşteptat de râs bolnăvicios, Raskolnikov deveni deodată gânditor şi trist. Puse coatele pe masă şi îşi sprijini capul într-o mână. Părea să fi uitat complet de Zametov. Tăcerea se prelungi destul de mult.

— De ce nu-ţi bei ceaiul? Se răceşte, spuse Zametov.

— Hm? Ce? Ceaiul?... A, da... Raskolnikov luă o sorbitură din pahar, băgă în gură o bucăţică de pâine şi, uitându-se brusc la Zametov, păru să-şi amintească tot şi se scutură de gânduri. Chipul lui îşi recăpătă îndată expresia batjocoritoare de mai înainte. Continuă să-şi bea ceaiul.

— Multe escrocherii se fac astăzi, spuse Zametov. Mai deunăzi am citit în *Buletinul Moscovei* că a fost prinsă o bandă întreagă de falsificatori de bani la Moscova. Era o asociaţie în toată regula. Falsificau bancnote.

— A, asta a fost demult! Am citit de-acum o lună, răspunse calm Raskolnikov. Vasăzică, după părerea dumitale ăştia sunt escroci? adăugă zâmbind ironic.

— Păi nu sunt escroci?

— Ăştia? Ăştia sunt nişte copii cu caş la gură, nu escroci! Să se

adune cincizeci de oameni pentru atâta lucru! Cum e posibil? Până şi trei ar fi prea mulţi, iar aceştia trei ar trebui să se bizuie mai mult pe ceilalţi decât pe ei înşişi! E de-ajuns să trăncănească unul la beţie şi se-alege praful de tot! Boboci cu caş la gură! Tocmesc nişte neisprăviţi să schimbe bancnote la bancă. Păi asta-i treabă s-o dai pe mâna oricui îţi iese-n cale? Bun, să zicem că au reuşit să facă treabă şi cu bobocii, să zicem că a schimbat fiecare câte un milion, dar pe urmă? O viaţă întreagă? Să depindă unul de altul o viaţă întreagă? Mai bine îţi pui ştreangul de gât! Dar ei nici nu s-au priceput să le schimbe: s-a dus unul la bancă, a primit cinci miare şi au început să-i tremure mâinile. Patru le-a numărat şi pe-a cincea a luat-o fără să mai numere, pe încredere, să le bage la repezeală în buzunar şi s-o şteargă. Ei, atunci a dat de bănuit. Şi totul a eşuat din pricina unui netot. Păi se poate aşa ceva?

— Ce, să-i tremure mâinile? îi dădu apă la moară Zametov. Ei, asta se poate foarte bine. Sunt absolut sigur că i se poate întâmpla oricui. Câteodată te pierzi cu firea.

— Pentru atâta lucru?

— Dumneata nu te-ai fi pierdut? Eu, unul, m-aş fi pierdut cu siguranţă! Pentru o sută de ruble să tragi o spaimă ca asta! Să te duci cu o bancnotă falsă – şi unde? – la un ghişeu de bancă unde funcţionarii sunt deprinşi să observe cea mai mică escrocherie. Nu, eu m-aş fi pierdut. Dumneata nu?

Raskolnikov simţi iar dorinţa teribilă „să-i dea cu tifla“. Timp de câteva clipe îl trecură chiar fiori pe spinare.

— Eu n-aş fi procedat aşa, o luă el pe departe. Eu uite cum aş fi făcut ca să schimb banii: număram prima mie cel puţin de vreo patru ori, de la cap la coadă şi de la coadă la cap, şi mă uitam atent la fiecare hârtie, pe urmă treceam la următoarea mie; începeam să număr şi, când ajungeam cu numărătoarea la jumătate, scoteam o hârtie de cincizeci de ruble şi o ţineam în lumină, apoi o răsuceam şi o ţineam din nou în lumină. Nu cumva e falsă? „Mă tem, aş fi zis, o rudă de-a mea a pierdut aşa o hârtie de douăzeci şi cinci de ruble“ şi trânteam pe loc o poveste. Iar când mă apucam de a treia mie: „Nu, vă rog, mi se pare că la a doua mie n-am numărat bine a şaptea sută, nu sunt sigur“, apoi o lăsam pe a treia şi o luam din nou pe a doua – şi aşa cu toate cinci până la sfârşit. Atunci scoteam câte o bancnotă din a cincea şi din a doua mie, le ţineam iar în lumină şi iar mă prefăceam că am dubii: „Schimbaţi-o, vă rog“, până l-ar fi trecut şapte ape pe funcţionar, de n-ar mai fi ştiut cum să scape de mine! Când aş fi terminat în sfârşit, m-aş fi îndreptat spre ieşire, aş fi deschis uşa: „A, nu, iertaţi-mă, m-am întors să mai întreb ceva, am nevoie de o lămurire“. Uite cum aş fi

făcut!

— Vai de mine, spui nişte lucruri de te apucă groaza! zise râzând Zametov. Însă asta-i doar în teorie, în faptă probabil că ai fi încurcat-o. Îţi spun eu, într-o treabă ca asta, nu numai eu sau dumneata, dar nici unul trecut prin ciur şi prin dârmon nu poate garanta pentru el. Însă de ce mergem noi aşa de departe? Uite un exemplu: chiar la noi în cartier a fost omorâtă o bătrână. Ucigaşul trebuie să fi fost îndrăzneţ de-a cutezat să rişte în plină zi şi numai printr-o minune a reuşit să fugă. Dar tot i-au tremurat mâinile: n-a putut să şi jefuiască, s-a pierdut cu firea; se vede după cum a făcut treaba...

Raskolnikov păru jignit.

— Se vede! Păi atunci de ce nu-l prindeţi chiar acum? strigă el, provocându-l cu o bucurie răutăcioasă pe Zametov.

— N-avea grijă, o să-l prindem.

— Cine? Voi? Voi să-l prindeţi? Şo pe el! Pentru voi contează un singur lucru: dacă omul se pune pe cheltuit. Până acum n-a avut nici un sfanţ şi deodată se pune pe cheltuit, păi cum să nu fie el? Vă duce de nas şi un ţânc dacă îşi pune mintea!

— Păi toţi fac aşa, răspunse Zametov. Omorul îl săvârşesc cu cap, îşi pun viaţa în primejdie, iar în clipa următoare sunt la cârciumă. Tocmai cheltuielile îi dau de gol. Nu sunt toţi şireţi ca dumneata. Bănuiesc că dumneata nu te-ai fi dus la cârciumă, nu?

Raskolnikov se încruntă şi se uită ţintă la Zametov.

— Mi se pare că ai prins gust şi vrei să afli cum aş fi procedat eu în cazul ăsta, aşa-i? întrebă nemulţumit.

— Aş vrea, răspunse hotărât şi serios Zametov.

Începuse să vorbească şi să-l privească parcă prea serios.

— Mult?

— Mult.

— Bine. Uite cum aş fi procedat eu, începu Raskolnikov, apropiindu-şi din nou faţa de a lui Zametov, uitându-se din nou ţintă la el şi vorbind din nou în şoaptă, aşa încât acesta chiar tresări de data asta. Uite cum aş fi făcut eu: aş fi luat banii şi lucrurile şi, cum aş fi plecat de acolo, imediat, fără să mai trec pe nicăieri, m-aş fi dus undeva departe, într-un loc părăsit, împrejmuit de garduri, unde să nu fie mai nimeni – vreo grădină de zarzavaturi sau ceva de soiul ăsta. M-aş fi uitat încă dinainte după vreun pietroi rămas de la construcţia casei, unul de vreun pud şi jumătate, în vreun colţ de lângă gard; aş fi dat la o parte pietroiul ăla, fiindcă sigur trebuie să fie o groapă sub el, şi aş fi pus în groapa aia lucrurile şi banii. Iar după aceea aş fi prăvălit pietroiul la loc, cum era înainte, aş fi bătătorit pământul

cu piciorul şi aş fi plecat. Un an sau doi, poate chiar trei, nu m-aş fi atins de nimic. Ei, atunci, poftiţi şi căutaţi! Fuse şi se duse!

— Dumneata eşti nebun, spuse Zametov vorbind, cine ştie de ce, tot în şoaptă şi, cine ştie de ce, trăgându-se înapoi.

Ochii lui Raskolnikov străluceau; pălise îngrozitor, iar buza de sus îi tremura şi îi tresălta. Se apropie cât putu de Zametov şi începu să-şi mişte buzele fără să rostească un cuvânt. Trecu astfel vreo jumătate de minut; ştia ce făcea, dar nu se putea stăpâni. Cuvântul teribil îi juca acum pe buze ca ivărul uşii atunci: acuşi îi scapă, acuşi îi dă drumul, acuşi îl rosteşte.

— Dar dacă eu le-am omorât pe bătrână şi pe Lizaveta? spuse brusc şi... se dezmetici.

Zametov se uită sălbatic la el şi se făcu alb ca o faţă de masă. Chipul i se schimonosi într-un zâmbet.

— E posibil? zise abia auzit.

Raskolnikov îl privi cu ură.

— Recunoaşte că ai crezut. Aşa-i? Nu?

— Deloc! Acum nu mai cred nici cât înainte, răspunse repede Zametov.

— În sfârşit ai căzut în cursă! Ţi-a scăpat porumbelul! Vasăzică, înainte credeai, de vreme ce acum „nu mai crezi nici cât înainte“, nu?

— Nicidecum! exclamă Zametov vizibil fâstâcit. De asta m-ai speriat, ca să mă aduci aici?

— Deci nu crezi? Atunci despre ce-aţi vorbit zilele trecute în birou, după ce-am ieşit eu? Şi de ce m-a interogat porucicul Pulbere după leşin? Ei, băiete! strigă după ospătar ridicându-se şi luându-şi şapca de pe masă. Cât am de plată?

— Treizeci de copeici cu totul, răspunse acesta venind în fugă.

— Ţine încă douăzeci de o votcă. Ia uite ce bănet! zise întinzând spre Zametov mâna tremurândă în care strângea banii. Bancnote roşii şi albastre, douăzeci şi cinci de ruble cu totul. De unde? Şi de unde am luat hainele astea? Doar ştiţi bine că n-aveam un sfanţ! Mi-aţi interogat şi gazda, vezi bine... Ei, gata! *Assez causé*.12 La bună vedere... cât mai plăcută!...

Ieşi tremurând tot, stăpânit de o senzaţie de nervozitate isterică, amestecată cu o delectare aproape insuportabilă. Altfel, era cătrănit şi obosit de moarte. Faţa îi era crispată ca după o criză. Se simţea tot mai obosit. Îşi recăpăta îndată puterile, la cel dintâi stimulent, la cea mai mică senzaţie de iritare, şi la fel de repede îl părăseau, pe măsură ce senzaţia se domolea.

După ce rămase singur, Zametov mai stătu încă multă vreme pe gânduri. Raskolnikov îi dăduse dintr-odată peste cap toate ideile în privinţa unui anumit punct şi îl făcuse să-şi revizuiască părerea.

„Ilia Petrovici e un dobitoc!“, hotărî el.

Când deschise uşa ca să iasă în stradă, Raskolnikov dădu dintr-odată peste Razumihin. Nici unul nu îl văzu pe celălalt, deşi erau doar la un pas distanţă, până când nu se loviră aproape cap în cap. Câteva clipe se măsurară din priviri. Razumihin era uluit, însă ochii i se aprinseră brusc de furie, o furie adevărată.

— Aha, aici erai! zbieră la el. Ai fugit din pat! Şi eu îl caut până şi sub divan! Şi-n pod ne-am urcat! Puţin a lipsit s-o iau la bătaie pe Nastasia din pricina ta... Şi el, poftim unde e! Rodea, ce-nseamnă asta? Spune-mi tot adevărul! Mărturiseşte! Auzi?

— Înseamnă că m-am săturat până peste cap de voi toţi şi că vreau să fiu singur, răspunse calm Raskolnikov.

— Singur? Când nu eşti în stare nici să te ţii pe picioare, te-ai făcut alb ca varul la faţă şi abia răsufli! Idiotule! Ce-ai căutat la Palatul de Cristal? Spune imediat!

— Lasă-mă în pace! spuse Raskolnikov şi dădu să treacă pe lângă el.

Asta îl scoase de-a binelea din minţi pe Razumihin, care îl prinse de umăr.

— Să te las în pace? Îndrăzneşti să-mi spui să te las în pace? Păi ştii ce-o să fac acum cu tine? Te iau pe sus, te leg fedeleş şi te duc pachet acasă, sub lacăt să stai!

— Ascultă, Razumihin, începu încet şi aparent foarte calm, Raskolnikov, chiar nu vezi că nu vreau binefacerile tale? Ce plăcere mai e şi asta, să sufoci oamenii cu binefacerile? Mai ales pe unii care îşi râd de ele, pentru care sunt mai degrabă o povară. Pentru ce m-ai căutat când m-am îmbolnăvit? Poate că eu eram fericit să mor. Nu ţi-am spus destul astăzi că nu faci decât să mă chinui şi că... m-am săturat de tine? Chiar ai o plăcere să chinui oamenii! Te asigur că toate astea numai bune nu sunt pentru înzdrăvenirea mea, fiindcă mă enervează întruna. De asta a şi plecat mai devreme Zosimov, ca să nu mă scoată din sărite. Lasă-mă şi tu în pace, pentru numele lui Dumnezeu! La urma urmelor, cu ce drept mă ţii cu forţa? Nu vezi că acum sunt pe deplin conştient? Învaţă-mă tu cum să te fac să nu te mai ţii de capul meu şi să mă slăbeşti odată cu binefacerile. Sunt un nerecunoscător, sunt un ticălos, dar lăsaţi-mă cu toţii în pace, pentru numele lui Dumnezeu! Lăsaţi-mă! Lăs...!

Începuse pe un ton calm, bucurându-se dinainte de toată otrava pe care avea s-o verse, şi terminase furios, sufocându-se, ca şi mai devreme cu Lujin.

Razumihin stătu puţin pe gânduri şi apoi îi dădu drumul.

— Atunci, ia mai du-te dracului! spuse încet şi aproape gânditor. Stai! zbieră deodată când Raskolnikov dădea să plece. Ascultă-mă. Vreau să-ţi spun că voi toţi, până la unul, sunteţi nişte palavragii şi nişte fanfaroni! Dacă aveţi o suferinţă cât de mică, o clociţi cum cloceşte găina oul! Până şi în suferinţă nu faceţi altceva decât să-i copiaţi pe alţii. N-aveţi nici urmă de viaţă şi de independenţă în voi! Din alifie cu spermanţet sunteţi făcuţi, iar prin vene vă curge zer în loc de sânge! În nici unul n-am încredere! Prima voastră grijă, în orice împrejurări, e nu cumva să aduceţi a oameni! Staaai! strigă şi mai furios, băgând de seamă că Raskolnikov dădea iar să plece. Ascultă-mă până la capăt! Ştii că azi se adună lume la mine, să sărbătorim mutarea, dacă n-o fi venit deja, dar l-am lăsat pe unchiu-meu să-i primească. Ei bine, dacă n-ai fi un prost, un prost banal, un prost sadea, o copie după original... vezi, Rodea, eu recunosc că eşti băiat deştept – totuşi eşti un prost! –, ei bine, dacă nu eşti prost, ai face mai bine să vii pe la mine astă-seară, să petreci şi tu cu noi, nu să-ţi toceşti pingelele de pomană. Oricum ai ieşit din casă, nu mai e nimic de făcut! O să-ţi dau un fotoliu moale, au gazdele unul... ceiuţ, companie... Dacă nu, te-ntinzi pe divan, dar stai şi tu printre noi... O să vină şi Zosimov. Ce zici, vii?

— Nu.

— Vorbeşti ca să nu taci! strigă Razumihin pierzându-şi răbdarea. De unde ştii că nu? Tu nu ştii nici măcar de tine! Şi oricum nu înţelegi nimic din toate astea... De mii de ori am spus, exact aşa am spus, că nu mai vreau să ştiu de alţii, iar după aceea nu mai ştiam cum să mă-ntorc mai repede... Te-apucă ruşinea şi te-ntorci! Aşa că nu uita, casa lui Pocinkov, la etajul trei...

— Păi dacă o ţii tot aşa, domnule Razumihin, ai să ajungi să laşi oamenii să te şi bată, de dragul de a le face o plăcere.

— Pe cine? Pe mine! Numai să-ndrăznească şi le mut nasul din loc! Casa lui Pocinkov, numărul patruzeci şi şapte, apartamentul funcţionarului Babuşkin...

— Nu vin, Razumihin!

Raskolnikov se întoarse şi plecă.

— Pun pariu că vii! strigă în urma lui Razumihin. Altfel... altfel nu te mai cunosc! Stai, spune-mi! Zametov e pe-aici?

— Da.

— L-ai văzut?

— L-am văzut.

— Şi aţi vorbit?

— Am vorbit.

— Despre ce? Bine, fie, dracu' să te ia, nu-mi spune. Pocinkov,

patruzeci şi şapte, Babuşkin, ţine minte!

Raskolnikov ajunse în strada Sadovaia, dădu colţul şi dispăru. Razumihin se uită gânditor în urma lui. Într-un sfârşit, fluturând din mână, intră în clădire, dar se opri la jumătatea scării.

„Fir-ar al dracului, îşi urmă gândul aproape cu voce tare, de vorbit vorbeşte normal, dar parcă... Prost mai sunt! Păi nebunii nu vorbesc şi ei normal? Zosimov, din câte mi s-a părut, de asta se şi teme! îşi ciocăni el fruntea cu degetul. Dar dacă... pot eu să-l las singur acum? Dacă se îneacă... Ah, n-am făcut bine! Nu pot să-l las aşa!“ Dădu fuga să-l ajungă din urmă pe Raskolnikov, dar acesta nu mai era de găsit. Scuipă de necaz şi porni grăbit înapoi, spre Palatul de Cristal, să îl descoasă mai repede pe Zametov.

Raskolnikov o apucă drept pe podul N., se opri la mijloc, se sprijini cu coatele de parapet şi începu să se uite în zare. După ce se despărţise de Razumihin, se simţise atât de slăbit, că abia se târâse până aici. Îi venea să se aşeze ori să se întindă pe jos. Aplecat asupra apei, privea mecanic cea din urmă licărire trandafirie a asfinţitului, şirurile de case ce se întunecau în amurgul care se lăsa pe nesimţite, o ferestruică îndepărtată, undeva la mansardă, pe cheiul stâng, incendiată parcă de ultima rază de soare ce o atinsese o clipă, apa neagră a canalului, care îi atrase atenţia mai mult decât orice altceva. Apoi cercuri roşii începură să i se rotească prin faţa ochilor, casele prinseră să se mişte, trecătorii, cheiurile, trăsurile, totul în jur porni să se învârtă şi să joace. Brusc, tresări, salvat poate încă o dată de la leşin de o senzaţie stranie şi înspăimântătoare. Simţi că cineva se oprise, în dreapta lui. Se întoarse şi văzu o femeie înaltă, cu basma pe cap, cu o faţă galbenă, lungă, scofâlcită şi cu ochii înroşiţi, duşi în fundul capului. Se uita drept la el, dar era clar că nu vedea nimic şi pe nimeni. Puse îndată mâna dreaptă pe balustradă, ridică piciorul drept şi îl trecu peste parapet, apoi pe cel stâng, şi se aruncă în canal. Apa murdară se despică şi înghiţi o clipă victima, dar un minut mai târziu aceasta reapăru şi curentul o purtă încet în jos, cu capul şi picioarele în apă, cu spinarea deasupra, cu fusta adunată şi umflată ca o pernă.

— S-a înecat! S-a înecat! ţipară zeci de glasuri.

Oamenii se strânseră în grabă, amândouă cheiurile se umplură de spectatori, pe pod, în jurul lui Raskolnikov se înghesui o grămadă de lume, împingându-l şi lipindu-l de parapet.

— Doamne, e Afrosiniuşka noastră! se auzi văitându-se de undeva de-aproape vocea unei femei. Oameni buni, salvaţi-o! Scoateţi-o din apă!

— O barcă! O barcă! strigară glasuri din mulţime.

Dar nu mai era nevoie de barcă: un vardist coborî în fugă treptele ce duceau spre canal, îşi lepădă mantaua şi cizmele şi sări în apă. Nu avu mare

lucru de făcut: curentul aducea înecata la doi paşi de trepte, aşa că o prinse de haine cu mâna dreaptă, ţinându-se cu stânga de prăjina întinsă de un confrate, şi o scoase numaidecât. O întinseră pe treptele de granit. Femeia îşi reveni repede, se ridică puţin, se aşeză în fund, apoi începu să strănute şi să fornăie, netezindu-şi fără rost rochia udă cu mâinile. Nu spunea nimic.

— A băut de s-a făcut pulbere, oameni buni, pulbere! se tângui aceeaşi voce de femeie, de data asta chiar lângă Afrosiniuşka. Mai deunăzi a vrut să se spânzure şi au scos-o din laţ. Iar acuma, numai ce m-am repezit până la prăvălie, i-am lăsat fetiţa în grijă, şi iacătă, păcatele mele, ce-a ieşit! E târgoveaţă, taică, târgoveaţă de-a noastră, şade alături, la a doua casă din colţ, uite colea...

Mulţimea începu să se împrăştie, vardiştii îşi mai făceau de lucru cu înecata, cineva pomeni ceva de secţie... Raskolnikov privea totul cu o senzaţie stranie, de nepăsare şi răceală. Îi era silă. „Nu, e respingător... apa... nu trebuie..., mormăi pentru sine. N-are a face, îşi mai spuse nu am ce aştepta. Dar secţia?... Zametov de ce nu-i la secţie? La zece secţia e deschisă...“ Se întoarse cu spatele la parapet şi se uită în jur.

„De ce nu? Şi fie ce-o fi!“, spuse hotărât şi, plecând de pe pod, porni spre secţie. Avea sufletul gol şi surd. Nu voia să gândească. Nu mai simţea nici o durere şi nu mai avea nimic din energia de adineauri, când ieşise din casă hotărât „să termine cu toate“! O apatie totală le luase locul.

„Ce mai, e o ieşire! se gândea mergând încet, fără vlagă, pe cheiul canalului. O să termin cu toate, pentru că aşa vreau... Dar e o ieşire? N-are a face! Un locşor de un arşin tot o să am... he-he! Dar ce sfârşit! Chiar să fie sfârşitul? Să le spun sau să nu le spun? Ei... drace! Sunt obosit de pic, aş vrea să mă întind undeva ori să mă aşez mai repede! Ce mi se pare mai ruşinos e tâmpenia lucrului. Dar puţin îmi pasă şi de asta. O, ce prostii îmi vin în cap...“

Ca să ajungă la secţie trebuia să meargă drept înainte şi pe urmă să cotească după a doua străduţă la stânga, era la doi paşi de-acolo. Dar la primul colţ se opri, se gândi puţin şi intră pe ulicioară, ca să facă un ocol de două străzi, poate fără nici un scop ori poate ca să mai lungească drumul măcar cu un minut şi să câştige timp. Mergea cu ochii în pământ. Dintr-odată, parcă cineva îi şopti ceva la ureche. Înalţă capul şi văzu că stătea lângă casa *aceea*, chiar în dreptul gangului. Din seara *aceea* nu mai fusese acolo şi nici nu mai trecuse prin apropierea ei.

O dorinţă irezistibilă şi inexplicabilă puse stăpânire pe el. Intră, străbătu gangul, ajunse la prima intrare pe dreapta şi începu să urce treptele până la etajul patru. Scara îngustă şi abruptă, atât de cunoscută, era cufundată în întuneric. Se oprea pe fiecare palier şi se uita curios în jur. La

etajul unu, fereastra de pe palier nu mai avea deloc ramă. „Atunci nu era aşa“, se gândi. Uite şi apartamentul de la etajul doi, unde lucrau Mikolaşka şi Mitka. „E încuiat şi uşa a fost vopsită; deci e de închiriat.“ Uite şi etajul trei... şi patru... „Aici!“ Rămase cu gura căscată: uşa apartamentului era larg deschisă, iar înăuntru se aflau mai mulţi oameni, le auzea glasurile; la asta nu se aşteptase. Şovăi puţin, apoi urcă ultimele trepte şi intră.

Şi aici se renova; înăuntru lucrau nişte muncitori; asta păru să îl mire teribil. I se păruse, cine ştie de ce, că avea să găsească totul aşa cum rămăsese atunci, poate chiar şi cadavrele întinse pe jos, în acelaşi loc. Iar acum pereţii erau goi, nici urmă de mobilă; i se părea ciudat! Se duse la fereastră şi se aşeză pe pervaz.

Erau doar doi muncitori, doi flăcăi tineri, unul ceva mai răsărit, celălalt mai necopt. Lipeau pe pereţi un tapet nou, alb cu floricele liliachii, în locul celui vechi, galben, jerpelit şi prăpădit. Acest lucru, cine ştie de ce, îl supără teribil; se uită cu duşmănie la tapetul nou, parcă regretând că totul se schimbase atât de mult.

Muncitorii, care probabil întârziaseră, dădeau zor să facă sul tapetul rămas, pregătindu-se de plecare. Aproape că nici nu-l observară pe Raskolnikov şi continuară să vorbească între ei. Raskolnikov îşi încrucişă braţele şi deveni atent.

— Vine la mine de dimineaţă, cu noaptea-n cap, îi spunea cel mai răsărit celui mai necopt, gătită nevoie mare. „Ce te tot fâţâi prin faţa mea, zic, şi te fandoseşti?“ „Păi, eu vreau, Tit Vasilievici, zice, ca de-acu’ să fiu cu totul la cheremul dumitale.“ Ei, na! Şi gătită, cum îţi spun: jurnal de mode, ce mai, jurnal de mode!

— Da’ ce-i ăla jurnal de mode, nene? întrebă cel mai tânăr, care se vede că învăţa de la „nene-său“.

— Păi, jurnal, frăţioare, astea-s nişte poze colorate care vin cu poşta la croitorul de-aci, în fiecare sâmbătă, din străinătăţuri, ca fiecare să ştie să se îmbrace, şi partea femeiască şi a bărbătească. Nişte poze, carevasăzică. Partea bărbătească e zugrăvită mai mult în becheşe13, iar partea femeiască în nişte treburi, frate, de-ţi stă mintea-n loc, zău aşa!

— Apăi ce nu găseşti în Piterul ăsta! strigă cu înflăcărare cel mai tânăr. Numa’ tata-mare lipseşte. Încolo găseşti tot!

— Chiar aşa, măi frate, numa’ el, încolo găseşti tot, îi întări hotărât spusele cel mai mare.

Raskolnikov se ridică şi se duse în cealaltă cameră, unde fuseseră înainte cufărul, patul şi comoda; odaia i se păru acum, fără mobilă, teribil de mică. Tapetul era acelaşi; într-un colţ se vedea clar pe el locul unde fusese chivotul cu icoane. Aruncă o privire de jur împrejur şi se întoarse la

fereastra lui. Muncitorul mai răsărit se uită chiorâş la el.

— Ce doriţi? întrebă deodată adresându-i-se.

În loc de răspuns, Raskolnikov se ridică, ieşi în săliţă şi trase de clopoţel. Acelaşi clopoţel, acelaşi sunet de tinichea! Mai trase o dată, apoi încă o dată: asculta şi îşi aducea aminte. Senzaţia chinuitoare şi îngrozitoare de-atunci începea să-i revină tot mai clar şi mai viu, tresărea la fiecare zdrăngănit cu o plăcere tot mai mare.

— Ce doriţi? Cine sunteţi? strigă muncitorul ieşind după el.

Raskolnikov trecu pragul înapoi.

— Vreau să închiriez locuinţa, spuse. Arunc o privire.

— Nu se-nchiriază noaptea! Şi oricum, trebuia să veniţi cu portarul.

— Au spălat podelele; le vopsiţi? continuă Raskolnikov. Nu-i sânge?

— Ce sânge?

— Păi, de la bătrâna care a fost omorâtă împreună cu soră-sa. Era ditamai balta aici.

— Dar dumneata ce hram porţi? strigă muncitorul cuprins de nelinişte.

— Eu?

— Da.

— Vrei să ştii? Hai la secţie şi îţi spun acolo.

Muncitorii se uitau nedumeriţi la el.

— Noi trebuie să plecăm, am întârziat. Hai, Alioşka. Trebuie să încuiem, zise muncitorul mai răsărit.

— Hai, atunci! răspunse Raskolnikov şi, ieşind primul, începu să coboare încet scara. Hei, portar! strigă când ajunse în gang.

În stradă, chiar la intrarea în gang, câţiva oameni stăteau şi căscau gura la trecători: cei doi portari, o babă, un târgoveţ în halat şi alţi câţiva. Raskolnikov se duse glonţ la ei.

— Ce doriţi? întrebă unul dintre portari.

— Ai fost pe la secţie?

— Chiar acum am fost. Dar ce treabă aveţi?

— Mai sunt acolo?

— Mai sunt.

— E şi ajutorul?

— A fost o vreme. De ce vă interesează?

Raskolnikov nu răspunse; stătea acolo dus pe gânduri.

— A venit să vadă apartamentul, spuse muncitorul mai răsărit apropiindu-se.

— Ce apartament?

— Păi, unde lucrăm noi. „De ce, zice, aţi spălat sângele? Aici s-a săvârşit o crimă, zice, iar am venit să iau locuinţa cu chirie.“ După aia a-nceput să sune de era să rupă clopoţelul. „Hai să mergem, zice, la secţie, o să vă dovedesc acolo.“ Nu ne mai slăbea.

Portarul se uită nedumerit şi încruntat la Raskolnikov.

— Da’ cine eşti dumneata? strigă cât putu mai ameninţător.

— Sunt Rodion Romanâci Raskolnikov, fost student, locuiesc în casa lui Schil, pe-o ulicioară, nu departe de-aici, la apartamentul numărul paisprezece. Întreabă la portar... mă cunoaşte.

Raskolnikov spuse toate astea cumva alene şi gânditor, fără să se întoarcă şi uitându-se cu o privire încremenită în stradă, unde se lăsase întunericul.

— Dar de ce-ai intrat dumneata în apartamentul ăsta?

— Ca să-l văd.

— Ce să vezi acolo?

— N-ar fi mai bine să-l iei şi să-l duci la secţie? se amestecă deodată târgoveţul, după care tăcu.

Raskolnikov îi aruncă o privire chiorâşă peste umăr, apoi îl cercetă mai atent şi spuse încet şi alene, întocmai ca înainte:

— Haidem!

— Da, du-l! continuă târgoveţul prinzând curaj. De ce-a intrat *acolo*, ce are în cap, hm?

— De băut nu-i băut, dar Dumnezeu să-l ştie! bombăni muncitorul.

— Ce tot pofteşti? strigă iar portarul care începuse să-şi iasă rău din fire. Ce tot vrei?

— Ţi-ai pierdut curajul când ai auzit de secţie? întrebă zeflemitor Raskolnikov.

— De ce să mi-l pierd? Ce tot vrei?

— O puşlama! strigă baba.

— De ce stăm noi la vorbă cu el? strigă şi celălalt portar, un mujic mătăhălos, cu sumanul larg desfăcut şi cu cheile la brâu. Valea!... Chiar că-i o puşlama... Hai, valea!

Şi înhăţându-l pe Raskolnikov de umăr, îl îmbrânci în stradă. Acesta se împletici, dar nu căzu, se îndreptă, se uită în tăcere la toţi cei de faţă şi plecă.

— Ciudat om! zise muncitorul.

— Ciudată a ajuns lumea, întări baba.

—Trebuia să-l fi dus totuşi la secţie, adăugă târgoveţul.

— Mai bine nu ne-ncurcăm cu el, hotărî portarul cel zdravăn. O puşlama! Îşi vâră nasul peste tot şi, dacă te potriveşti lui, nu mai scapi... Îi

ştim noi!

„Să mă duc ori nu?“, se gândea Raskolnikov oprindu-se în mijlocul străzii, la răspântie, şi uitându-se în jur, ca şi cum ar fi aşteptat un sfat de la cineva. Dar nu primi nici un răspuns de nicăieri; totul era surd şi mort, ca pietrele pe care călca, mort pentru el, numai pentru el... Deodată, ceva mai departe, la vreo două sute de paşi de el, la capătul străzii, desluşi în întunericul tot mai des lume, vorbă, strigăte... În mijlocul mulţimii era o trăsură... Pe stradă licărea o luminiţă. „Ce să fie?“ Raskolnikov coti la dreapta şi se îndreptă spre mulţime. Părea gata să se agaţe de orice şi zâmbi ironic, gândindu-se că asta i se trăgea din hotărârea neclintită de a se duce la secţie şi din siguranţa că îndată avea să se termine totul.

12 Destulă vorbă (în fr., în orig.).

13 Haine încreţite în talie.

~ VII ~

În mijlocul străzii era oprită o trăsură boierească elegantă, cu doi cai suri şi înfierbântaţi; nu se afla nimeni în ea, iar vizitiul se dăduse jos de pe capră şi stătea alături; cineva ţinea caii de dârlogi. O groază de lume se îmbulzea în jur, iar în faţă de tot erau nişte poliţişti. Unul din ei, ţinând în mână un mic felinar aprins, stătea aplecat şi lumina ceva pe caldarâm, chiar lângă roţi. Oamenii vorbeau, ţipau, se văicăreau; vizitiul părea nedumerit şi repeta întruna:

— Ce nenorocire! Doamne, ce nenorocire!

Raskolnikov îşi făcu loc până aproape de trăsură şi în cele din urmă văzu ce stârnise atâta agitaţie şi curiozitate. Pe jos zăcea un bărbat plin de sânge şi fără cunoştinţă, strivit pesemne chiar atunci de cai; era foarte sărăcăcios îmbrăcat, dar cu haine „boiereşti“. Sângele îi şiroia din cap şi de pe faţă, care era toată stâlcită, rănită, desfigurată. Se vedea că fusese lovit din plin.

— Doamne! se văicărea vizitiul. Ce puteam să fac! Dac-aş fi gonit ori dacă n-aş fi strigat la el, dar nu, mergeam la pas. Toată lumea a văzut, întrebaţi dacă mint eu cu ceva. Dar aşa-i omu’ băut, e lucru ştiut... Îl văd că trece strada, clătinându-se pe picioare gata să cadă, strig la el o dată, mai strig o dată şi încă o dată, şi ţin caii; da’ el drept sub copitele lor cade! Ori a făcut-o înadins, ori era băut rău de tot... Caii-s tineri, sperioşi, s-au smucit şi el a strigat, ei s-au speriat şi mai rău... şi uite ce nenorocire!

— Chiar aşa a fost! încuviinţă un glas din mulţime.

— A strigat, e adevărat, a strigat de trei ori la el, întări alt glas.

— Întocmai, de trei ori, am auzit cu toţii! mai strigă cineva.

Vizitiul, de altfel, nu era nici abătut, nici speriat din cale-afară. Se vedea că echipajul aparţinea unui om bogat şi influent şi că stăpânul îl aştepta pe undeva; iar poliţiştii, bineînţeles, îşi dădeau toată osteneala, în cunoştinţă de cauză, să domolească lucrurile. Rănitul trebuia luat de-acolo şi dus la spital. Dar nu-i ştia nimeni numele.

Raskolnikov, care între timp reuşise să-şi facă loc prin mulţime, se aplecă să vadă mai bine. Deodată, micul felinar lumină din plin faţa nefericitului şi îl recunoscu.

— Îl cunosc, ştiu cine e! începu să strige răzbind până în rândurile din faţă. E funcţionar, fost funcţionar, e consilierul titular Marmeladov! Locuieşte aici, alături, în casa lui Kosel... Chemaţi repede un doctor! Plătesc eu, uitaţi!

Scoase banii din buzunar şi i-i arătă unui poliţist. Era grozav de agitat.

Poliţiştii erau bucuroşi că aflaseră numele rănitului. Raskolnikov le spuse cum îl cheamă şi le dădu adresa, străduindu-se din răsputeri, de parcă ar fi fost vorba de propriul lui tată, să îi convingă să-l ducă mai repede acasă pe nefericitul Marmeladov.

— Uitaţi, aici, trei case mai încolo, se agita el. Casa lui Kosel, neamţul ăla bogat... Pesemne că era beat şi se ducea spre casă. Îl cunosc... E un beţiv... Are familie, soţie, copii, mai are şi o fată. Nu-l mai târâţi la spital, trebuie să fie vreun doctor în acasă! Plătesc eu, plătesc eu! E mai bine dacă-l ajută acum, până la spital moare...

Izbuti chiar să strecoare nişte bani în mâna poliţistului; de altminteri, cererea lui era legală şi cu totul îndreptăţită, în orice caz, acasă putea fi ajutat mai repede. Rănitul fu ridicat şi dus; se găsiseră oameni care să dea o mână de ajutor. Casa lui Kosel era la treizeci de paşi de-acolo. Raskolnikov mergea în urmă, susţinând cu grijă capul rănitului şi arătându-le drumul.

— Aici, aici! Pe scară trebuie dus cu capul înainte. Întoarceţi-l... aşa! O să plătesc eu, o să vă mulţumesc, murmura el.

Katerina Ivanovna, cum îi era obiceiul de îndată ce găsea o clipă liberă, umbla dintr-un capăt în altul al odăii, de la fereastră la sobă şi înapoi, cu mâinile încrucişate pe piept, vorbind singură şi tuşind. De la o vreme începuse să vorbească tot mai mult şi mai des cu fetiţa ei cea mare, Polenka, în vârstă de zece ani, care deşi nu pricepea mare lucru, înţelegea perfect că mama ei are nevoie de ea şi o urmărea tot timpul cu ochii ei mari şi inteligenţi, făcând tot ce-i stătea în puteri ca să pară că înţelege. Acum Polenka îşi dezbrăca frăţiorul, care se simţise rău toată ziua, ca să îl culce. Aşteptând să-i fie scoasă şi cămăşuţa, pentru a-i fi spălată la noapte, copilul stătea tăcut pe scaun, drept şi nemişcat, cu un aer serios, cu picioruşele strâns lipite şi întinse în faţă, cu călcâiele mici ridicate şi cu vârfurile depărtate. Asculta ce vorbeau mama şi sora lui, ţuguindu-şi buzele, deschizând ochii larg şi stând nemişcat, aşa cum face probabil orice băieţel cuminte când e dezbrăcat ca să meargă la culcare. Fetiţa cea mică, îmbrăcată numai în zdrenţe, stătea în dreptul paravanului şi îşi aştepta rândul. Uşa dinspre scară era deschisă, ca să mai iasă cât de cât valurile de fum de tutun care veneau din camerele alăturate şi care îi stârneau nefericitei bolnave lungi accese de tuse chinuitoare. Katerina Ivanovna părea şi mai slabă decât acum o săptămână, iar petele roşii de pe obrajii ei erau şi mai aprinse ca data trecută.

— N-ai să crezi, Polenka, tu nici nu poţi să-ţi închipui, spunea ea

umblând încoace şi-ncolo, în ce lux şi în ce veselie trăiam noi în casa tăticului meu şi în ce hal m-a adus beţivanul ăsta care o să vă nenorocească şi pe voi! Tăticul era colonel civil şi mai avea puţin ca să fie guvernator, un pas mai avea, toţi veneau la el şi-i spuneau: „Noi vă considerăm deja, Ivan Mihailâci, guvernatorul nostru“. Când eu... khe!... când eu... khe! Khe! Khe!... Of, blestemată viaţă! strigă scuipând şi ţinându-se cu mâinile de piept. Când eu... ah, la ultimul bal... la mareşalul nobilimii, când m-a văzut prinţesa Bezzemelnaia, care pe urmă mi-a dat binecuvântarea ei când m-am măritat cu tăticul tău, Polea, a întrebat chiar: „Nu e domnişoara aceea drăguţă care a dansat cu şalul la ieşirea din pension?“... (Gaura asta trebuie cusută, ia chiar acum acul şi cârpeşte-o cum te-am învăţat, că mâine... khe!... că mâine... khe-khe-khe!... o rupe şi mai rrrău! strigă ea tuşind să-şi spargă pieptul... Tocmai atunci sosise de la Petersburg prinţul Şcegolski, *kammerjunker*... a dansat cu mine mazurca şi a doua zi chiar a vrut să vină să mă ceară; dar eu i-am mulţumit cu cele mai măgulitoare cuvinte şi i-am spus că inima mea aparţine de mult altuia. Acel altul era tatăl tău, Polea; tăticul s-a făcut foc... Ai pus apa? Hai, dă cămăşuţa; şi ciorăpeii?... Lida, îi spuse mezinei, o să dormi aşa în noaptea asta, fără cămăşuţă; cum o să poţi... şi ciorăpeii pune-i alături... Să-i spăl odată cu... Ce-o face zdrenţărosul, beţivanul ăla! O otreapă şi-a făcut cămaşa, e ferfeniţă toată... Mai bine le spăl pe toate odată, să nu mă chinui două nopţi la rând! Doamne! Khe-khe-khe-khe! Iarăşi! Ce-i asta? strigă văzând lumea de pe palier şi oamenii care îşi făceau loc în odaia ei purtând ceva. Ce-i asta? Ce duc? Doamne!

— Unde să-l punem? întrebă poliţistul uitându-se în jur după ce intraseră cu Marmeladov, care era plin de sânge şi fără cunoştinţă.

— Pe divan! Puneţi-l pe divan, uitaţi aşa, cu capul încoace, le arătă Raskolnikov.

— L-a călcat o trăsură! Era băut! strigă cineva de pe palier.

Katerina Ivanovna încremenise; era palidă şi respira greu. Copiii, speriaţi, se uitau îngroziţi. Micuţa Lidocika, scoţând un ţipăt, se repezi spre Polenka şi o îmbrăţişă tremurând toată.

După ce îl întinseră pe Marmeladov pe divan, Raskolnikov se apropie în fugă de Katerina Ivanovna.

— Pentru numele lui Dumnezeu, liniştiţi-vă, nu vă speriaţi! îi spuse vorbind iute. Traversa strada şi a dat o trăsură peste el, nu vă speriaţi, îşi revine, eu am spus să-l aducă aici... am mai fost la dumneavoastră, vă amintiţi... Are să-şi revină, plătesc eu!

— A făcut-o! strigă disperată Katerina Ivanovna repezindu-se la soţul ei.

Raskolnikov îşi dădu îndată seama că nu era genul de femeie care leşină uşor. Cât ai clipi, sub capul nefericitului apăru o pernă, lucru la care nu se gândise nimeni; Katerina Ivanovna se apucă să-l dezbrace, cercetându-l agitată, dar fără să se piardă cu firea, uitând de sine, muşcându-şi buzele care îi tremurau şi înăbuşindu-şi ţipetele.

Între timp, Raskolnikov reuşise să convingă pe cineva să dea fuga după un doctor. Se pare că era un doctor care locuia cu o casă mai încolo.

— Am trimis după un doctor, îi spuse Katerinei Ivanovna, nu vă faceţi griji, plătesc eu. Nişte apă aveţi?... Daţi-mi şi un şervet, un prosop sau altceva, cât mai repede; încă nu ştim ce răni are... E rănit, dar trăieşte, de asta fiţi sigură... O să vedem ce spune doctorul!

Katerina Ivanovna se năpusti la fereastră; acolo, pe un scaun stricat, aşezat în colţ, se afla un lighean mare de lut, plin cu apă, pe care îl pregătise ca să spele rufele copiilor şi ale bărbatului ei. Katerina Ivanovna spăla chiar ea rufele noaptea, de cel puţin două ori pe săptămână, uneori şi mai des, fiindcă familia ajunsese într-un asemenea hal de mizerie încât nici unul dintre membrii ei nu avea rufe de schimb. Cum Katerina Ivanovna nu putea suporta murdăria, prefera să se chinuie până la istovire noaptea, când dormeau toţi, ca până dimineaţă să aibă uscate rufele întinse pe o sfoară şi să le dea curate. Apucă ligheanul şi i-l duse lui Raskolnikov, prăbuşindu-se aproape sub greutatea lui. Raskolnikov găsi un prosop, îl înmuie în apă şi începu să-i spele lui Marmeladov faţa plină de sânge. Katerina Ivanovna stătea lângă el, respirând cu greutate şi ţinându-se cu mâinile de piept. Ea însăşi avea nevoie de ajutor. Raskolnikov începu să-şi dea seama că poate nu făcuse bine punând să fie adus rănitul aici. Poliţistul era şi el descumpănit.

— Polea! strigă Katerina Ivanovna. Dă fuga după Sonia, repede. Dacă n-o găseşti acasă, lasă-i vorbă că taică-său a fost strivit de o trăsură şi să vină degrabă încoace... cum se întoarce. Mai repede, Polea! Uite, pune-ţi broboada!

— Ca vântul să fugi! ţipă deodată băieţelul, după care rămase din nou tăcut pe scaunul lui, cu ochii măriţi, cu călcâiele ridicate şi cu vârfurile desfăcute.

Între timp, odaia se umpluse de lume, de nu mai încăpea nici un ac. Poliţiştii plecară, în afară de unul care mai rămase o vreme, căznindu-se să împingă înapoi pe scară lumea care se adunase. În schimb, din camerele din fund se revărsaseră aproape toţi chiriaşii doamnei Lieppewehsel, la început doar bulucindu-se în uşă, apoi dând buzna de-a dreptul în odaie. Pe Katerina Ivanovna o apucă furia.

— Lăsaţi-l barem să moară! strigă ea către mulţime. Frumos

spectacol v-aţi mai găsit! Şi mai veniţi şi cu ţigările! Khe-khe-khe! Pălăria pe cap vă mai lipseşte! Ba uite şi unul cu pălărie... Afară! Măcar moartea respectaţi-o!

Tusea o sufoca, dar perdaful avu efect. Katerina Ivanovna era, vădit lucru, destul de temută; unul după altul, chiriaşii se buluciră iar în pragul uşii, cu acel straniu sentiment de mulţumire pe care îl încearcă până şi oamenii cei mai simţitori şi mai miloşi văzând nenorocirea altuia, chiar de-ar fi cel mai bun prieten.

Totuşi, de dincolo de uşă se auzeau glasuri spunând că pentru aşa ceva exista spitalul şi că n-ar trebui să se facă toată tevatura aceea degeaba.

— Să moară n-ar trebui! ţipă Katerina Ivanovna, repezindu-se să dea uşa de perete, ca să-şi verse furia asupra lor, dar în prag se lovi de doamna Lieppewehsel în persoană, care tocmai aflase de nenorocire şi dăduse fuga să facă ordine. Era o nemţoaică grozav de certăreaţă şi neghioabă.

— Vai, Dumnezeu meu! strigă ea plesnindu-şi palmele una de alta. Bărbat la dumneata beat călcat calul. Spital cu el! Eu proprietăreasă!

— Amalia Ludvigovna! Vă rog să vă măsuraţi cuvintele, începu Katerina Ivanovna vorbindu-i de sus (cu proprietăreasa vorbea întotdeauna de sus, ca „să-şi ştie locul“, şi nici măcar acum nu-şi putea refuza această plăcere). Amalia Ludvigovna...

— Eu mai zis o dată înainte la dumneata nu îndrăznit să spuneţi la mine Amal Ludvigovna; eu sunt Amal Ivan!

— Nu sunteţi nici o Amal Ivan, sunteţi Amalia Ludvigovna şi, cum nu mă număr printre nemernicii care vă cântă-n strună, ca domnul Lebeziatnikov care face acum haz după uşă (de după uşă se auzea într-adevăr cum cineva râdea şi striga: „S-au luat la harţă!“), am să vă spun întotdeauna Amalia Ludvigovna, deşi n-am să pot înţelege în ruptul capului pentru ce nu vă place acest nume. Vedeţi bine ce s-a întâmplat cu Semion Zaharovici: îşi trăieşte ultimele clipe. Vă rog să închideţi imediat uşa şi să nu daţi voie nimănui să intre. Lăsaţi-l măcar să moară în pace! Altfel, fiţi sigură că, nu mai departe de mâine, felul în care v-aţi purtat va ajunge la urechile generalului-guvernator. Prinţul mă cunoaşte de pe vremea când eram doar o copilă şi îşi aminteşte foarte bine de Semion Zaharovici, pe care l-a ajutat în câteva rânduri. Toată lumea ştie că Semion Zaharovici avea o mulţime de prieteni şi de protectori, pe care i-a părăsit singur dintr-o nobilă mândrie, dându-şi seama de nenorocita lui slăbiciune, dar acum (şi arătă către Raskolnikov) ne ajută un tânăr generos care are posibilităţi şi relaţii şi pe care Semion Zaharovici îl cunoaşte din copilărie, şi fiţi convinsă, Amalia Ludvigovna, ...

Spuse toate acestea pe nerăsuflate, din ce în ce mai repede, dar un acces de tuse curmă brusc elocinţa Katerinei Ivanovna. În clipa aceea, muribundul îşi reveni şi gemu, iar ea dădu fuga la căpătâiul lui. Marmeladov deschise ochii şi, fără să recunoască sau să înţeleagă ceva, se uită lung la Raskolnikov, care stătea aplecat asupra lui. Răsufla greu, din rărunchi şi la răstimpuri mari; în colţurile gurii îi apăruse sânge; fruntea i se acoperi de sudoare. Nerecunoscându-l pe Raskolnikov, începu să-şi rotească neliniştit ochii prin odaie. Katerina Ivanovna se uita la el cu o privire tristă, dar aspră, lacrimile îi şiroiau pe obraji.

— Dumnezeule mare! Are tot pieptul zdrobit! Ce de sânge, ce de sânge! spuse disperată. Trebuie să-i scoatem hainele de pe el! Întoarce-te puţin dacă poţi, Semion Zaharovici, îi strigă ea.

Marmeladov o recunoscu.

— Un preot! spuse horcăind.

Katerina Ivanovna se duse la fereastră, îşi sprijini fruntea de cercevea şi exclamă deznădăjduită:

— Of, blestemată viaţă!

— Un preot! repetă muribundul după o clipă de tăcere.

— Am trimis după el! îi strigă Katerina Ivanovna.

Auzindu-i vorbele răstite, muribundul nu mai spuse nimic. O căută din ochi cu o privire timidă şi tristă; ea se întoarse şi se aşeză la căpătâiul lui. El se mai linişti puţin, dar pentru scurt timp. Ochii i se opriră curând asupra micuţei Lidocika, preferata lui, care tremura într-un colţ, cuprinsă parcă de friguri, şi îl privea ţintă cu ochii ei miraţi şi copilăroşi.

— A... a..., o arătă el agitat.

Voia să spună ceva.

— Ce mai e? strigă Katerina Ivanovna.

— Desculţă, desculţă..., bolborosi cu o privire de nebun, arătând spre picioarele goale ale copilei.

— Taci! se răsti la el Katerina Ivanovna. Doar ştii de ce e desculţă!

— Slavă Domnului, doctorul! strigă bucuros Raskolnikov.

Doctorul, un bătrânel neamţ îngrijit, intră în odaie, uitându-se de jur împrejur cu o privire bănuitoare; se apropie de rănit, îi luă pulsul, îi pipăi cu atenţie capul şi, cu ajutorul Katerinei Ivanovna, îi desfăcu cămaşa îmbibată de sânge şi îi dezgoli pieptul. Era zdrobit, strivit, sfărâmat; câteva coaste din dreapta erau rupte. În stânga, chiar în dreptul inimii, se zărea o pată sinistră, mare, neagră-gălbuie, lăsată de o lovitură grea de copită. Doctorul încruntă din sprâncene. Poliţistul îi spuse că rănitul fusese prins sub roată şi târât vreo treizeci de paşi pe caldarâm.

— E de mirare că şi-a mai revenit, îi şopti încet doctorul lui

Raskolnikov.

— Ce părere aveţi? întrebă acesta.

— Moare.

— Nu-i nici o speranţă?

— Nici cea mai mică! Abia mai respiră... Are o rană urâtă şi la cap... Hm... Poate să-i luăm sânge... dar... n-ar folosi la nimic. În cinci-zece minute moare sigur.

— Totuşi, mai bine luaţi-i sânge!

— Fie... dar vă previn că nu ajută la nimic.

Se auziră iarăşi paşi, oamenii de pe palier se dădură la o parte şi în prag se ivi preotul, un bătrânel cărunt, cu sfintele daruri. Era urmat, încă din stradă, de un poliţist. Doctorul îi cedă imediat locul şi schimbă cu el o privire plină de înţeles. Raskolnikov îl rugă pe doctor să mai stea măcar puţin. Doctorul ridică din umeri şi rămase.

Toată lumea se trase înapoi. Spovedania durǎ foarte puţin. Muribundul aproape că nu-şi mai dădea seama de nimic, nu mai era în stare să vorbească, scotea numai nişte sunete nedesluşite şi întretăiate. Katerina Ivanovna o trase pe Lidocika lângă ea, îl dădu jos pe băieţel de pe scaun şi, ducându-i în colţul cu soba, îngenunche şi-i sili pe copii să îngenuncheze în faţa ei. Fetiţa tremura din tot trupul; băieţelul, sigur pe genunchii lui mici şi goi, se închina făcându-şi o cruce mare şi se pleca până la duşumea, lovind-o cu fruntea, ceea ce părea să-i facă o deosebită plăcere. Katerina Ivanovna îşi muşca buzele, înghiţindu-şi lacrimile; se ruga şi ea, potrivind din când în când cămăşuţa copilului şi reuşind până la urmă să arunce pe umerii dezgoliţi ai fetiţei un şal luat de pe comodă, fără să se ridice din genunchi şi continuând să se roage. Între timp, uşa dinspre celelalte camere fusese deschisă din nou şi curioşii reapăruseră. Pe palier, spectatorii, chiriaşi de pe toată scara, se îmbulzeau tot mai tare, fără să treacă totuşi pragul. Întreaga scenă era luminată doar de un muc de lumânare.

În clipa aceea îşi făcu iute loc, prin mulţime, Polenka, fetiţa trimisă după sora ei. Intră abia trăgându-şi sufletul, atât de tare fugise, îşi dădu jos broboada, o căută din ochi pe maică-sa, se apropie de ea şi îi spuse: „Vine, am întâlnit-o pe stradă!“. Maică-sa o puse să îngenuncheze lângă ea. Prin mulţime se strecură, tăcută şi sfioasă, o fată, iar apariţia ei în odaia aceea, în care domneau mizeria, moartea şi disperarea, păru grozav de stranie. Era şi ea aproape în zdrenţe, îmbrăcată cu nişte haine ieftine, dar împopoţonate după gusturile şi regulile acelei lumi aparte, care nu îşi ascundea câtuşi de puţin scopurile neruşinate. Sonia se opri în prag, fără să păşească dincolo de el, şi privi pierdută, părând să nu-şi dea seama de nimic, uitând de rochia ei ţipătoare de mătase, luată la a patra mână, nelalocul său aici cu trena ei

lungă şi caraghioasă şi cu crinolina uriaşă care astupa uşa, de ghetele de culoare deschisă, de umbreluţa de soare, cu care nu aveai ce face noaptea, dar pe care o luase cu ea, şi de caraghioasa pălărioară rotundă de pai, cu pana ei roşie ca focul. De sub această pălărioară aşezată ştrengăreşte pe o parte se ivea o feţişoară slabă, palidă şi speriată, cu gura deschisă şi cu o privire încremenită de groază. Sonia, care avea vreo optsprezece ani, era blondă, micuţă de statură, slăbuţă, dar destul de drăguţă, cu nişte ochi albaştri minunaţi. Se uita ţintă la pat şi la preot, gâfâind şi ea din pricina grabei cu care venise. În cele din urmă şoaptele şi cuvintele rostite de cei din mulţime îi ajunseră pesemne la ureche. Plecând ochii, păşi peste prag, dar se opri tot în uşă.

Spovedania şi împărtăşania luară sfârşit. Katerina Ivanovna se apropie din nou de patul soţului său. Preotul se depărtă şi, înainte de-a pleca, îi adresă Katerinei Ivanovna câteva cuvinte de îndrumare şi alinare.

— Şi cu ăştia ce fac? îi tăie ea vorba nervoasă, arătând spre copii.

— Dumnezeu e milostiv; pune-ţi nădejdea în Cel de Sus, începu preotul.

— Eeh! O fi milostiv, dar nu cu noi!

— Ăsta-i un păcat, un păcat, doamnă, zise preotul clătinând din cap.

— Dar ăsta nu-i un păcat? strigă Katerina Ivanovna arătând spre muribund.

— Poate că aceia care au fost fără voia lor pricina celor întâmplate se vor învoi să vă despăgubească, măcar pentru pierderea veniturilor...

— N-aţi înţeles! strigă nervoasă Katerina Ivanovna dând din mână a lehamite. Pentru ce m-ar despăgubi? Doar el singur, de beat ce era, s-a vârât sub copitele cailor! Ce venituri? De la el doar de chinuri am avut parte, nu de venituri! Era un beţiv, bea tot. Ne fura pe noi ca să ducă la cârciumă, ne-a băut viaţa la cârciumă, şi pe a lor, şi pe a mea! Slavă Domnului că moare! O pagubă mai puţin!

— S-ar cuveni să-l iertaţi în ceasul dinaintea morţii, fiindcă e un păcat, doamnă, asemenea simţăminte sunt un mare păcat!

Katerina Ivanovna nu ştia ce să-i mai facă muribundului, ba îi dădea să bea, ba îi ştergea sudoarea şi sângele de pe cap, ba îi potrivea pernele, şi nu întorcea decât din când în când capul spre preot. Însă în acel moment se repezi deodată la el, aproape furioasă:

— Ei, părinte, astea-s vorbe, vorbe goale! Să-l iert! Uite, astăzi, dacă nu-l călca trăsura, venea acasă beat, cu cămaşa asta ponosită, singura pe care o are, făcută ferfeniţă, şi se prăvălea să tragă la aghioase, iar eu, dă-i şi spală până dimineaţă, rufele lui şi ale copiilor, pe urmă usucă-le la

fereastră şi, cum se luminează de ziuă, aşază-te şi cârpeşte-le – uite, asta e noaptea pentru mine!... Aşa că, ce să mai vorbim de iertare! L-am iertat oricum!

O tuse cavernoasă, înfiorătoare, îi curmă vorba. Scuipă în batistă şi i-o vârî preotului sub ochi, ţinându-se cu cealaltă mână de coşul pieptului ei chinuit. Batista era plină de sânge.

Preotul lăsă capul în jos şi nu spuse nimic.

Marmeladov îşi trăia ultimele clipe; nu-şi lua ochii de la chipul Katerinei Ivanovna, care se aplecase iar asupra lui. Tot încerca să-i spună ceva; îşi mişca cu greu limba şi bâiguia cuvinte nedesluşite, dar Katerina Ivanovna, dându-şi seama că voia să-i ceară iertare, strigă la el poruncitor:

— Taci! Nu trebuie!... Ştiu ce vrei să spui!...

Muribundul tăcu, dar în clipa aceea, privirea-i rătăcită căzu pe uşă şi o văzu pe Sonia.

Nu o zărise până atunci, fiindcă stătuse într-un colţ, în umbră.

— Cine-i? Cine e? întrebă deodată neliniştit, cu o voce horcăită şi întretăiată, arătând cu o privire îngrozită spre uşa în care stătea fata şi căznindu-se să se ridice puţin.

— Stai culcat! Stai cul-cat! răcni Katerina Ivanovna.

Dar muribundul, cu o sforţare supraomenească, reuşi să se sprijine într-o mână. Se uită un timp cu o privire sălbatică şi fixă la fiica lui, părând să n-o recunoască. Nu o văzuse niciodată îmbrăcată aşa. Însă deodată o recunoscu, umilă, zdrobită, gătită în hainele ei ţipătoare şi ruşinată, aşteptându-şi smerită rândul ca să-şi ia rămas-bun de la tatăl ei pe moarte, şi o suferinţă nemărginită i se citi pe chip.

— Sonia! Fetiţa mea! Iartă-mă! strigă el şi dădu să întindă mâna spre ea, dar rămas fără sprijin, alunecă şi se prăbuşi de pe divan cu faţa în jos; se repeziră să-l ridice, însă el îşi dădea deja ultima suflare. Sonia scoase un ţipăt slab, se apropie în fugă, îl îmbrăţişă şi rămase nemişcată. Muri în braţele ei.

— Are ce-a vrut! strigă Katerina Ivanovna văzându-şi soţul mort. Dar eu ce mă fac acum? Cu ce-l îngrop? Şi lor, lor ce le dau mâine de mâncare?

Raskolnikov se apropie de ea.

— Katerina Ivanovna, începu el, acum o săptămână, răposatul dumneavoastră soţ mi-a povestit întreaga lui viaţă şi toate împrejurările... Fiţi convinsă că a vorbit despre dumneavoastră cu stimă şi cu multă admiraţie. Din seara când am aflat, Katerina Ivanovna, cât vă era de devotat şi cât de mult vă respecta şi vă iubea, în ciuda nenorocitei sale slăbiciuni, din seara aceea am devenit prieteni... Aşadar îngăduiţi-mi ca acum... să

contribui... să fac un ultim gest pentru răposatul meu prieten. Aveţi aici... vreo douăzeci de ruble, iar dacă banii ăştia vă pot fi de vreun ajutor, atunci... eu... într-un cuvânt, mai trec pe-aici, negreşit mai trec... poate chiar mâine... Rămâneţi cu bine!

Apoi ieşi repede din odaie, făcându-şi grăbit loc prin mulţimea de pe scară; acolo se ciocni dintr-odată de Nikodim Fomici, care aflase despre nenorocire şi dorise să dea el însuşi dispoziţii. De la scena din birou nu se mai văzuseră, dar Nikodim Fomici îl recunoscu numaidecât.

— A, dumneata? întrebă el.

— A murit, răspunse Raskolnikov. A fost doctorul, a fost şi preotul, totul e în ordine. N-o tulburaţi prea rău pe biata femeie, şi-aşa e bolnavă. Încurajaţi-o cumva dacă puteţi... că sunteţi om bun, ştiu asta..., adăugă el cu un zâmbet ironic, privindu-l drept în ochi.

— Dar te-ai murdărit de sânge, spuse Nikodim Fomici observând la lumina felinarului câteva pete proaspete pe jiletca lui Raskolnikov.

— Da, m-am murdărit... sunt plin de sânge! răspunse Raskolnikov cu un aer ciudat, apoi zâmbi, dădu din cap şi o luă în jos pe scară.

Coborî încet, fără grabă, scuturat de friguri, deşi nu-şi dădea seama, stăpânit de o senzaţie nouă, nesfârşită, care îl cuprinsese pe neaşteptate, senzaţia că îşi trăia viaţa din plin. Nu putea fi asemuită decât cu ceea ce simte un condamnat la moarte căruia i se anunţă dintr-odată graţierea. Pe la jumătatea scării îl ajunse din urmă preotul, care se întorcea acasă; Raskolnikov îl lăsă să treacă, schimbând cu el un salut tăcut. Însă pe când cobora ultimele trepte, auzi deodată paşi grăbiţi în urma lui. Era Polenka. Fugea după el şi îl striga: „Staţi! Staţi!“.

Se întoarse spre ea. Fetiţa coborî în fugă ultimele trepte şi se opri chiar în faţa lui, cu o treaptă mai sus. O lumină pâcloasă răzbătea din curte. Raskolnikov se uită la chipul slăbuţ, dar drăgălaş al fetiţei, care îi zâmbea şi îl privea cu o veselie copilăroasă. Alergase după el fiindcă primise o însărcinare, foarte pe placul ei după câte se părea.

— Spuneţi-mi, cum vă cheamă?... A, şi unde staţi? întrebă cu un glăscior zorit, gâfâind.

Îşi puse amândouă mâinile pe umerii ei şi o privi cu un fel de bucurie. Era o plăcere să se uite la ea, nu ştia nici el de ce.

— Cine te-a trimis?

— M-a trimis surioara Sonia, răspunse fetiţa zâmbind şi mai vesel.

— Aşa mi-am închipuit şi eu, că te-a trimis surioara Sonia.

— Dar şi mămica m-a trimis. Când s-a apucat surioara Sonia să mă trimită, a venit şi mămica şi mi-a spus: „Fugi mai repede, Polenka!“.

— O iubeşti pe surioara Sonia?

— O iubesc mai mult ca pe toţi! spuse cu multă hotărâre Polenka şi zâmbetul îi deveni deodată foarte serios.

— Dar pe mine mă iubeşti?

În loc de răspuns, văzu fetiţa apropiindu-şi feţişoara de a lui şi buzele rotunjoare, ţuguindu-se naiv, îl sărutară. Deodată, braţele ei subţiratice, ca nişte chibrituri, îl cuprinseră strâns, strâns de tot, capul i se lăsă pe umărul lui şi fetiţa începu să plângă încetişor, apăsându-şi tot mai tare obrăjorul de el.

— Mi-e milă de tăticu', spuse ea după o clipă, ridicându-şi feţişoara plânsă şi ştergându-şi lacrimile cu mâinile. Au dat peste noi toate nenorocirile, adăugă ea pe neaşteptate, cu aerul acela foarte serios pe care şi-l iau copiii când vor să vorbească şi ei „ca oamenii mari".

— Dar tăticu' te iubea?

— Pe Lidocika o iubea mai mult decât pe noi, continuă ea pe un ton foarte serios şi fără să zâmbească, vorbind acum întocmai ca un „om mare". O iubea fiindcă e micuţă şi bolnavă, întotdeauna îi aducea câte ceva. Dar pe noi ne-a învăţat să citim, pe mine m-a învăţat gramatica şi sfânta religie, adăugă ea cu demnitate. Mămica nu a spus nimic, dar noi ştiam că se bucură, şi tăticu' ştia, iar mămica vrea să mă înveţe franţuzeşte, pentru că e deja timpul să primesc o educaţie.

— Dar să te rogi ştii?

— Cum să nu! Ştiu încă de mult. Eu sunt mare deja şi mă rog singură, dar Kolea şi Lidocika se roagă cu voce tare împreună cu mămica. Mai întâi spun „Maica noastră preacurată", pe urmă o rugăciune: „Doamne, iart-o şi binecuvânteaz-o pe surioara noastră Sonia", şi pe urmă încă: „Doamne, iartă-l şi binecuvântează-l pe celălalt tătic al nostru", pentru că tăticul nostru mai mare a murit, iar acesta e al doilea, dar noi ne rugăm şi pentru celălalt.

— Polecika, pe mine mă cheamă Rodion; pomeneşte-mă câteodată şi pe mine în rugăciunile tale: „Şi pe robul tău Rodion", doar atât.

— De-acum am să vă pomenesc toată viaţa în rugăciunile mele, spuse cu înflăcărare fetiţa, apoi izbucni iar în râs şi se repezi să-l îmbrăţişeze din nou cu putere.

Raskolnikov îi spuse numele întreg, îi dădu adresa şi-i făgădui că mâine va trece negreşit pe-acolo. Fetiţa plecă în culmea încântării. Era trecut de zece când Raskolnikov ieşi în stradă. Peste cinci minute stătea pe pod, exact în locul de unde cu puţin timp în urmă se aruncase femeia.

„Ajunge! îşi spuse hotărât şi solemn. Gata cu fantasmele, gata cu spaimele închipuite, gata cu nălucirile!... Viaţa există! Oare acum n-am trăit? Viaţa mea n-a murit odată cu baborniţa! Să ajungă în împărăţia

cerurilor... dar, gata, maică, e timpul să-mi dai pace! Acum domnesc raţiunea şi lumina... voinţa şi forţa... şi o să mai vedem! O să ne măsurăm puterile! adăugă sfidător, ca şi cum ar fi vorbit unei forţe întunecate, provocând-o. Şi eu care mă împăcasem deja cu gândul să-mi duc zilele într-un locşor de un arşin!

Sunt grozav de slăbit în clipa asta, dar... parcă mi-a trecut de tot boala. Ştiam că o să-mi treacă încă de când am ieşit din casă. Ia stai: casa lui Pocinkov e la doi paşi. Şi chiar dacă n-ar fi, tot trebuie să mă duc la Razumihin, neapărat... las' să câştige pariul!... las' să se bucure, nu-i nimic!... Forţă, de forţă e nevoie, fără forţă nu faci nimic; iar forţa trebuie s-o obţii tot prin forţă, uite, asta nu ştiu ei", adăugă el mândru şi sigur de sine, apoi plecă, abia târâindu-şi picioarele, de pe pod. Mândria şi încrederea în sine creşteau în el cu fiecare clipă; devenea cu totul alt om. Dar ce lucru atât de neobişnuit se întâmplase, încât să producă o asemenea schimbare înlăuntrul lui? Nu ştia nici el; ca omul care se agaţă de un pai, i se păru deodată că „poate trăi, că există încă viaţă în el, că viaţa lui nu murise odată cu baborniţa". Poate se cam pripea cu concluziile, dar nu-i stătea lui capul la asta.

„Am rugat-o să-l pomenească şi pe robul Rodion în rugăciunile ei, îi trecu deodată prin minte. Ei, dar asta aşa, pentru orice eventualitate!", adăugă şi începu să râdă de copilăria asta. Era într-o stare de spirit excelentă.

Găsi uşor locuinţa lui Razumihin; în casa lui Pocinkov toată lumea îl ştia deja pe noul chiriaş şi portarul îi arătă numaidecât pe unde să o ia. De pe la jumătatea scării auzi larma şi discuţiile aprinse ale unei mari adunări. Uşa ce dădea spre scară era larg deschisă, iar dinăuntru răzbăteau strigăte şi discuţii. Odaia lui Razumihin era destul de mare, dar se adunaseră vreo cincisprezece oameni. Raskolnikov se opri în antreu. Acolo, după un paravan, cele două slujnice ale gazdei trebăluiau în jurul a două samovare mari, lângă care erau aşezate sticlele, farfuriile, tăvi cu plăcinte şi gustări aduse din bucătăria proprietăresei. Raskolnikov trimise după Razumihin. Acesta veni într-un suflet, bucuros. Îţi dădeai seama dintr-o privire că băuse mult şi, cu toate că Razumihin nu izbutea niciodată să se îmbete, de data asta se vedea limpede că întrecuse măsura.

— Ascultă, se grăbi să-i spună Raskolnikov, am venit doar ca să-ţi spun că ai câştigat pariul şi că într-adevăr nimeni nu ştie ce o să i se întâmple. De intrat nu pot să intru: mă simt atât de slăbit, că mai am puţin şi cad din picioare, aşa că îţi spun bună seara şi la revedere! Să vii mâine pe la mine...

— Ştii ce, te conduc până acasă! Dacă spui singur că eşti slăbit,

înseamnă că...

— Şi musafirii? Cine-i cârlionţatul ăla care s-a uitat chiar acum încoace?

— Ăla? Dracu' ştie! Un prieten de-al unchiului meu, pesemne, sau unul care o fi venit nepoftit... Îl las pe unchiu-meu cu ei... omul ăsta e nepreţuit; păcat că nu poţi face cunoştinţă cu el acum. Dar ia mai dă-i dracului pe toţi! Nu le arde lor acum de mine, iar eu trebuie să ies la aer, aşa că ai picat la ţanc, frate, dacă mai stăteam încă două minute, săream la bătaie, zău aşa! Îndrugă nişte gogoşi... Nici nu-ţi poţi închipui în ce hal sunt în stare să mintă! De fapt, cum să nu-ţi poţi închipui? Ce, noi nu minţim? Dar lasă-i în pace: vine el şi timpul când n-au să mai mintă... Stai o clipă, să-l aduc pe Zosimov.

Zosimov se repezi la Raskolnikov cu un soi de aviditate; se vedea limpede că îi stârnea o curiozitate cu totul ieşită din comun; nu trecu mult şi faţa i se lumină.

— Imediat la culcare! hotărî el după ce îşi examină, atât cât putu, pacientul. Ar fi bine să iei ceva ca să dormi la noapte. Vrei? Eu ţi-am pregătit încă de ieri... un praf.

— Şi două, răspunse Raskolnikov.

Luă praful pe loc.

— E foarte bine că îl conduci, zise Zosimov către Razumihin, o să vedem mâine ce-o mai fi, dar pentru azi nu-i rău deloc: e o mare schimbare faţă de mai devreme. Cât trăieşti înveţi...

— Ştii ce mi-a şoptit Zosimov când ieşeam? trânti Razumihin de îndată ce ajunseră în stradă. Eu, frate, ţi-o spun de-a dreptul, fiindcă ei sunt nişte proşti. Zosimov mi-a spus să pălăvrăgesc cu tine şi să te fac să-ţi dai drumul la gură, iar pe urmă să-i povestesc totul, fiindcă i-a intrat în cap că... eşti nebun, ori pe-aproape. Închipuie-ţi numai! În primul rând, eşti de trei ori mai deştept decât el; în al doilea, trebuie să fii nebun ca să-ţi pese de aiurelile din capul lui; şi în al treilea, halca asta de carne, care mai şi are ca specialitate chirurgia, se bagă acum în bolile de nervi, iar în ce te priveşte, l-a dat complet peste cap discuţia ta de azi cu Zametov.

— Zametov ţi-a povestit tot?

— Tot, şi bine a făcut. Abia acum am înţeles toate dedesubturile, iar Zametov a înţeles şi el... Bun, într-un cuvânt, Rodea... problema e că... Acum sunt beat turtă... dar nu-i nimic... problema e că ideea asta... pricepi?... le-a venit într-adevăr în minte... pricepi?... Adică nici unul dintre ei n-a îndrăznit s-o spună cu voce tare, fiindcă e o aiureală nemaipomenită, iar când l-au arestat pe zugravul ăla, toată povestea s-a spart ca o băşică de săpun şi s-a isprăvit pentru totdeauna. Dar de ce sunt atât de proşti? Eu l-am

cam scuturat atunci pe Zametov, însă asta rămâne între noi, frate; să nu faci nici cea mai mică aluzie, te rog, fiindcă am observat că e cam dificil; asta a fost la Laviza, dar azi, azi s-au lămurit toate. Principalul vinovat e acest Ilia Petrovici! El s-a legat de leşinul tău de-atunci, de la secţie, dar pe urmă i s-a făcut şi lui ruşine; ştiu eu că...

Raskolnikov era numai urechi. Razumihin, beat bine, spunea tot ce ştia.

— Atunci am leşinat fiindcă înăuntru nu era aer şi mirosea a vopsea, spuse Raskolnikov.

— Mai stă să şi explice! Şi n-a fost doar vopseaua: congestia se pregăteşte de o lună; Zosimov e martor! Iar acum, nici nu-ţi poţi închipui, băiatul e la pământ! „Nu ajung nici la degetul cel mic al acestui om!“ Al tău, adică. Uneori are şi sentimente bune, frate, dar lecţia, lecţia pe care i-ai dat-o azi la Palatul de Cristal este o culme a măiestriei! L-ai speriat la început de l-au trecut fiorii! Aproape că îl făcuseşi să creadă iar toată aiureala aia monstruoasă şi pe urmă – pac! – i-ai scos limba: „Na, te-am avut!“. Minunat! Acum e terminat, e la pământ! Eşti un maestru, zău, aşa le trebuie. Ce păcat că n-am fost şi eu acolo! Abia te-aşteptam acum! Şi Porfiri vrea să te cunoască...

— A... şi ăsta acum... Dar de ce m-au crezut nebun?

— Ei, nu tocmai nebun. Dar cred că am trăncănit cam mult, frate... Vezi tu, mai devreme l-a mirat faptul că te interesa numai şi numai acest subiect; acum, când cunoaştem toate împrejurările, e limpede de ce te interesa... şi cum ţi-ai ieşit atunci din fire... şi cum s-a împletit cu boala... Eu sunt cam pilit, frate, dracu' să-l ia, are o idee a lui... Îţi spun eu, a luat-o razna cu bolile de nervi. Dar ţie n-are de ce să-ţi pese...

Vreo jumătate de minut tăcură amândoi.

— Ascultă, Razumihin, începu Raskolnikov, vreau să-ţi spun deschis: adineauri am fost la un mort... un funcţionar, a murit... le-am dat toţi banii... în afară de asta, tocmai m-a sărutat o fiinţă care, şi dacă aş fi omorât pe cineva, tot ar... într-un cuvânt, am mai văzut acolo şi o altă fiinţă... cu o pană ca para focului... dar am început să bat câmpii; sunt foarte slăbit, ţine-mă... mai e şi scara acum...

— Ce-i cu tine? Ce ai? întrebă Razumihin neliniştit.

— Mi se cam învârte capul, dar nu e vorba despre asta, mă simt trist, aşa de trist, ca o muiere... zău! Ia te uită. Ce-i asta? Uite! Uită-te!

— La ce?

— Chiar nu vezi? E lumină în odaia mea. Vezi? Prin crăpătura uşii...

Erau deja la ultimul rând de trepte, în dreptul uşii gazdei şi, într-

adevăr, de acolo se vedea lumină în cămăruţa lui Raskolnikov.

— Ciudat! O fi Nastasia, zise Razumihin.

— Ea nu vine niciodată la mine la ora asta şi, oricum, doarme de mult, dar... puţin îmi pasă! Cu bine!

— Ce te-a apucat! Vin cu tine, intrăm amândoi!

— Asta ştiu, dar eu vreau să-ţi strâng mâna aici şi să-mi iau rămas-bun. Hai, dă mâna, cu bine!

— Ce-i cu tine, Rodea?

— Nimic... să mergem... o să fii martor...

Începură să urce scara şi lui Razumihin îi trecu prin cap că poate Zosimov avea dreptate: „Eh, l-am tulburat cu trăncăneala mea!“, mormăi în barbă. Ajungând lângă uşă, auziră deodată vorbă.

— Ce se petrece aici? strigă Razumihin.

Raskolnikov puse mâna pe clanţă, deschise uşa larg şi rămase înlemnit în prag.

Pe divan şedeau mama şi sora lui; îl aşteptau de o oră şi jumătate. Cum de nici nu-i trecuse prin cap că vin şi cum de nici nu se gândise măcar la ele, deşi i se spusese chiar în ziua aceea că porniseră încoace, că erau pe drum şi că trebuiau să sosească? În această oră şi jumătate o descususeră în amănunt pe Nastasia, care stătea şi acum în picioare înaintea lor şi apucase deja să le spună tot ce ştia. Nu-şi mai reveneau din spaimă auzind că „azi a fugit aşa bolnav“ şi, după cum reieşea din spusele slujnicei, mai mult ca sigur că delirând! „Doamne, ce-o fi cu el?“ Aveau amândouă ochii înroşiţi de plâns, căci trecuseră printr-un calvar de neînchipuit în acea oră şi jumătate.

Un strigăt emoţionat, de bucurie, îl întâmpină pe Raskolnikov. Cele două femei se repeziră la el. Dar el stătea ca mort; trezirea bruscă şi insuportabilă la realitate îl lovise ca un trăsnet. Nici măcar nu ridică braţele ca să le îmbrăţişeze, nu era în stare. Mama şi sora îl strângeau la piept, îl sărutau, râdeau, plângeau... El făcu un pas, se clătină şi se prăbuşi pe podea, leşinat.

Panică, ţipete îngrozite, gemete... Razumihin, care stătea în prag, se năpusti înăuntru, îl prinse cu braţele lui vânjoase şi, o clipă mai târziu, Raskolnikov era culcat pe divan.

— Nu-i nimic, nu-i nimic! strigă Razumihin către cele două femei, a leşinat, e o nimica toată! Chiar adineauri a spus doctorul că e mult mai bine, că e sănătos! Apă! Ei, uite că deja îşi vine în fire, ei, uite că şi-a revenit!

Apucând-o pe Dunecika de braţ, cât pe ce să i-l smulgă, o sili să se aplece, ca să vadă că „uite, şi-a şi revenit“. Mama şi sora se uitau la

Razumihin cu emoţie şi recunoştinţă, ca la o adevărată providenţă; aflaseră deja de la Nastasia ce făcuse pentru Rodea al lor, în timpul bolii, „acest tânăr descurcăreţ“, cum avea să-l numească în aceeaşi seară, într-o discuţie între patru ochi cu Dunia, chiar Pulheria Alexandrovna Raskolnikova.

PARTEA A TREIA

~ I ~

Raskolnikov se ridică şi se aşeză în capul oaselor pe divan.

Făcu un gest slab către Razumihin, curmând şuvoiul de vorbe înflăcărate şi dezlânate cu care acesta se străduia să le liniştească pe mama şi pe sora lui, le luă pe amândouă de mână şi, preţ de vreo două minute, se uită în tăcere când la una, când la cealaltă. Privirea lui o sperie pe maică-sa, căci se citea în ea o nemărginită suferinţă, dar în acelaşi timp avea un soi de fixitate aproape dementă. Pulheria Alexandrovna începu să plângă.

Avdotia Romanovna era palidă; mâna îi tremura în cea a fratelui ei.

— Duceţi-vă acasă... cu dânsul, spuse Raskolnikov cu glas întretăiat, arătând spre Razumihin. Pe mâine, mâine totul... Aţi sosit de mult?

— În seara asta, Rodea, răspunse Pulheria Alexandrovna, trenul a întârziat ceva de speriat. Dar, Rodea, eu nu mă mişc de-aici pentru nimic în lume! Rămân la noapte lângă...

— Nu mă chinui, zise el dând nervos din mână.

— Rămân eu cu el! strigă Razumihin. Nu-l las o clipă. Ducă-se dracului toţi musafirii mei, n-au decât să se caţăre pe pereţi! Oricum, unchiul meu face pe gazda!

— Cum, cum să vă mulţumesc? începu să-i spună Pulheria Alexandrovna lui Razumihin strângându-i mâinile, însă Raskolnikov o întrerupse din nou.

— Nu mai pot, nu mai pot! repeta enervat. Nu mă mai chinuiţi! Gata, plecaţi... Nu mai pot!...

— Hai, mamă, cel puţin să ieşim din odaie, şopti speriată Dunia, altfel îl omorâm, vezi şi tu.

— Să nu pot nici măcar să mă uit la el după trei ani de zile! spuse plângând Pulheria Alexandrovna.

— Staţi! le opri el iar. Mă întrerupeţi tot timpul şi mi se învălmăşesc gândurile în cap... V-aţi văzut cu Lujin?

— Nu, Rodea, dar ştie deja că am venit. Am auzit, Rodea, că Piotr

Petrovici a fost aşa de bun şi te-a vizitat astăzi, adăugă cu oarecare sfială Pulheria Alexandrovna.

— Da... a fost aşa de bun... Dunia, i-am spus mai adineauri lui Lujin că îl arunc pe scări şi l-am trimis la toţi dracii....

— Cum se poate, Rodea! Doar... nu vrei să spui..., începu speriată Pulheria Alexandrovna, dar aruncând o privire la Dunia, se opri.

Avdotia Romanovna se uita ţintă la fratele ei, aşteptând continuarea. Aflaseră deja amândouă despre ceartă de la Nastasia, cât putuse ea să înţeleagă şi să le povestească, şi erau chinuite de nedumerire.

— Dunia, continuă cu greutate Raskolnikov, nu vreau să aud de această căsătorie, aşadar chiar mâine, cum deschizi gura, trebuie să-l refuzi pe Lujin, să se ducă învârtindu-se.

— Doamne Dumnezeule! strigă Pulheria Alexandrovna.

— Frate, gândeşte-te la ce spui! se aprinse Avdotia Romanovna, dar se stăpâni imediat. Poate că acum nu eşti în stare să judeci, te-ai obosit, adăugă cu blândeţe.

— Adică aiurez? Nu... Tu te măriţi cu Lujin pentru mine. Iar eu nu-ţi accept sacrificiul. Aşa că până mâine să-i scrii o scrisoare... de refuz... Să mi-o dai mâine-dimineaţă s-o văd, şi cu asta basta!

— Nu pot să fac aşa ceva! strigă ea jignită. Cu ce drept...

— Dunecika, te-ai aprins şi tu, lasă, vorbiţi mâine... Nu vezi..., se sperie şi mai tare mama, repezindu-se la Dunia. Oh, hai mai bine să plecăm!

— Delirează! strigă Razumihin, ameţit încă de băutură. Altfel nu-şi permitea! Mâine îi ies din cap toate aiurelile astea... Dar azi chiar l-a dat afară. Şi celălalt s-a supărat... Făcea pe oratorul, încercând să-şi arate cunoştinţele, şi a plecat cu coada-ntre picioare...

— Vasăzică e adevărat! se văicări Pulheria Alexandrovna.

— Pe mâine, frate, spuse Dunia cu milă în glas. Hai să mergem, mamă... Rămâi cu bine, Rodea!

— Auzi, surioară, repetă în urma lor, adunându-şi ultimele puteri, nu aiurez; căsătoria asta e o mârşăvie. Poate că eu sunt un ticălos, dar tu nu trebuie... unul e de-ajuns... oricât de ticălos aş fi, dacă te măriţi cu el, nu te mai socotesc sora mea. Ori eu, ori Lujin! Şi-acum plecaţi...

— Ţi-ai pierdut minţile! Eşti un tiran! zbieră Razumihin, dar Raskolnikov nu mai răspunse, fiindcă nu mai era în stare. Se lăsă pe divan şi se întoarse cu faţa la perete, sleit de puteri. Avdotia Romanovna aruncă o privire nedumerită spre Razumihin; ochii ei negri scăpărară; privirea ei îl făcu să tresară. Pulheria Alexandrovna părea zdrobită.

— Nu plec pentru nimic în lume! îi şopti ea, aproape disperată, lui Razumihin. Rămân aici, văd eu unde. Conduceţi-o pe Dunia.

— O să stricaţi tot! răspunse tot în şoaptă Razumihin, ieşindu-şi din fire. Veniţi măcar pe scară. Nastasia, adu lumină! Vă jur, continuă el pe scară, coborând glasul, mai adineauri numai că nu ne-a luat la bătaie pe mine şi pe doctor! Acesta a cedat, ca să nu-l enerveze, şi a plecat, eu am rămas jos de pază, iar el în timpul ăsta s-a îmbrăcat şi a şters-o. O să fugă iar dacă îl enervaţi, în toiul nopţii, şi cine ştie ce mai poate să-şi facă...

— Vai de mine, ce spuneţi!

— Şi nici Avdotia Romanovna nu poate să rămână singură în casa în care aţi tras! Păi ştiţi ce loc e acela? Ticălosul ăla de Piotr Petrovici putea să vă găsească o locuinţă mai ca lumea... De fapt, ştiţi, eu sunt cam ameţit, de asta ocărăsc; nu luaţi în seamă...

— Mă duc la gazda lui, nu se lăsă Pulheria Alexandrovna, şi mă rog de ea să ne dea un colţişor unde să rămânem în noaptea asta Dunia şi cu mine. Nu pot să-l las aşa, nu pot!

Toate astea şi le spuneau pe palier, chiar în faţa uşii gazdei. Nastasia le făcea lumină, stând cu o treaptă mai jos. Razumihin era grozav de surescitat. Cu numai jumătate de ceas mai devreme, când îl conducea spre casă pe Raskolnikov, chit că fusese atât de limbut, lucru de care îşi dădea seama şi el, era cât se poate de vioi şi aproape treaz, în ciuda nemăsuratei cantităţi de vin băute în seara aceea. Acum însă, se afla într-o stare vecină cu exaltarea, iar tot vinul băut părea să i se fi urcat din nou la cap, cu putere îndoită. Stătea în faţa celor două doamne, ţinându-le de mână, încercând să le convingă prin argumente de o sinceritate surprinzătoare şi, pesemne pentru a fi mai convingător, strângându-le cu toată puterea, ca într-o menghină, în timp ce, fără pic de sfială, o sorbea din ochi pe Avdotia Romanovna. De durere, ele îşi mai smulgeau din când în când mâinile din laba lui uriaşă, osoasă, dar el nu-şi dădea seama şi le strângea mai abitir, trăgându-le către el. Dacă i-ar fi poruncit să se arunce atunci, ca să le facă un serviciu, cu capul în jos pe scară, le-ar fi îndeplinit pe loc dorinţa, fără să stea pe gânduri şi fără să-şi pună vreo întrebare. Pulheria Alexandrovna, chiar aşa tulburată şi cu gândul numai la Rodea al ei, deşi îşi dădea seama că tânărul era din cale-afară de excentric şi că o strângea prea tare de mână, îl socotea o adevărată providenţă şi se străduia să închidă ochii la toate aceste ciudăţenii. Avdotia Romanovna însă, deşi împărtăşea îngrijorarea mamei sale şi nu se speria cu una, cu două, era uimită, dacă nu chiar înspăimântată, văzând aţintite asupră-i privirile înflăcărate ale prietenului fratelui ei şi doar încrederea căpătată din ceea ce povestise Nastasia despre acest om ciudat îi stăvilea pornirea de-a o lua la sănătoasa, trăgându-şi mama după ea. Dar îşi dădea seama că acum nici măcar nu mai puteau fugi de el. De altfel, după vreo zece minute se linişti aproape cu totul:

Razumihin avea însuşirea de a se arăta într-o clipă aşa cum era, oricare i-ar fi fost starea de spirit, astfel încât lumea se dumirea foarte repede cu cine avea de-a face.

— Nu se poate să vă duceţi la gazdă, ar fi cea mai mare prostie! strigă el ca să o convingă pe Pulheria Alexandrovna. Cu toate că îi sunteţi mamă, dacă rămâneţi îl aduceţi la turbare, şi-atunci dracu' ştie ce se mai poate întâmpla! Uitaţi ce vă propun: o să rămână Nastasia cu el, iar eu vă însoţesc până acasă, că de mers singure pe stradă nu poate fi vorba, în privinţa asta, la noi, la Petersburg... Ei, n-are a face!... După aceea mă întorc numaidecât aici şi, peste un sfert de ceas, pe cuvântul meu de onoare, vin să vă dau raportul: cum e, dacă doarme sau nu doarme şi toate cele. După aceea, ascultaţi! După aceea, de la dumneavoastră alerg acasă la mine – am musafiri, beţi toţi – îl iau pe Zosimov, doctorul care îl tratează, e la mine acum, dar nu-i beat, sigur nu-i beat, nu se îmbată niciodată! Îl duc să-l vadă pe Rodka şi pe urmă imediat la dumneavoastră, deci într-o oră o să aveţi de două ori noutăţi despre el, de la mine şi de la doctor, înţelegeţi, de la doctor în persoană, ceea ce e cu totul altceva decât ce v-aş putea spune eu! Dacă-i este rău, jur că vă aduc eu încoace, iar dacă-i e bine, vă culcaţi. Eu o să rămân aici toată noaptea, în faţa uşii, fără să ştie el, iar pe Zosimov îl duc să doarmă la gazdă, ca să fie la îndemână. Spuneţi-mi, de cine are mai multă nevoie acum: de dumneavoastră sau de doctor? Mult mai de folos îi e un doctor. Aşa că să mergem acasă! Fiindcă la gazdă nu puteţi rămâne; eu pot, dar dumneavoastră nu v-ar da voie, pentru că... pentru că e o proastă. Ar fi geloasă, din pricina mea, pe Avdotia Romanovna, dacă vreţi să ştiţi, chiar şi pe dumneavoastră... Dar pe Avdotia Romanovna, cu siguranţă. Are o fire ciudată rău! De fapt, şi eu sunt un prost... Nu contează! Să mergem! Aveţi încredere în mine? Spuneţi, aveţi ori nu?

— Să mergem, mamă, spuse Avdotia Romanovna, va face cu siguranţă aşa cum a promis. L-a readus o dată la viaţă pe Rodea, şi dacă e adevărat că doctorul se învoieşte să rămână aici peste noapte, ce poate fi mai bine?

— Uite, dumneavoastră... dumneavoastră... mă înţelegeţi, pentru că sunteţi un înger! strigă plin de entuziasm Razumihin. Să mergem! Nastasia! Du-te îndată sus şi stai lângă el cu lumina aprinsă; într-un sfert de ceas sunt înapoi...

Pulheria Alexandrovna, deşi avea încă îndoieli, nu se mai împotrivi. Razumihin le luă pe amândouă de braţ şi începu să le tragă după el pe scară. Totuşi nu era deloc sigură în privinţa lui: „O fi el descurcăreţ şi îndatoritor, dar te poţi încrede în făgăduielile lui? În starea în care se află!..."

— A, înţeleg, vă gândiţi la starea mea! îi întrerupse gândurile

Razumihin, ghicind ce era în mintea ei şi mergând pe trotuar cu nişte paşi atât de mari, încât cele două doamne abia se puteau ţine după el, lucru pe care nu părea să-l bage de seamă... N-are a face! Adică... m-am îmbătat ca un nerod, dar nu despre asta e vorba; nu băutura m-a îmbătat. Abia când v-am văzut mi s-a urcat la cap... Dar nu vă supăraţi! Nu mă luaţi în seamă, spun vrute şi nevrute, nu sunt vrednic de dumneavoastră... Sunt cu totul nevrednic!... Cum vă duc acasă, mă întorc la canal, îmi torn două vedre de apă în cap şi îmi trece... Dac-aţi şti cât vă iubesc pe amândouă!... Nu râdeţi şi nu vă supăraţi!... Puteţi să vă supăraţi pe oricine, dar pe mine nu vă supăraţi! Sunt prietenul lui şi, prin urmare, sunt şi prietenul dumneavoastră. Aşa vreau eu... Am presimţit asta... anul trecut, am avut un moment... De fapt, n-am presimţit nimic, fiindcă dumneavoastră aţi picat din cer. Şi poate că la noapte nici n-o să dorm... Zosimov ăsta se temea mai adineauri să nu înnebunească... De asta, vedeţi, nu trebuie să fie enervat...

— Vai de mine! strigă mama.

— Chiar doctorul v-a spus asta? întrebă speriată Avdotia Romanovna.

— A spus, dar nu-i aşa, nici vorbă să fie aşa. I-a dat şi o doctorie, un praf, am văzut cu ochii mei, dar tocmai atunci aţi venit dumneavoastră... Eh!... Era mai bine dacă veneaţi mâine! Am făcut bine că am plecat. Iar peste o oră o să vă dea raportul despre absolut tot chiar Zosimov. Mai bine, că el nu-i beat! Şi nici eu n-o să mai fiu... De ce-oi fi băut în aşa hal? Fiindcă m-au atras în discuţiile lor, blestemaţii! Şi mă jurasem că nu mă mai amestec în discuţii!... Debitează nişte aiureli! Era cât pe-aci să sar la bătaie! L-am lăsat pe unchiu-meu să facă pe gazda... Dacă vreţi să mă credeţi, ei cer omului să nu mai aibă deloc personalitate, asta li se pare foarte şic! Orice, numai să nu mai fii tu însuţi, să semeni cât mai puţin cu tine! Ăsta e pentru ei cel mai mare progres. Barem aiurelile alea de-ar fi ieşit din mintea lor, dar....

— Ascultaţi, îl întrerupse timid Pulheria Alexandrovna, însă asta nu făcu decât să pună gaz pe foc.

— Dar ce credeţi? strigă Razumihin pe un ton şi mai ridicat. Credeţi că de asta mi-e mie, că mint? Nici pomeneală! Chiar îmi place să-i aud minţind! Este singurul privilegiu pe care îl au oamenii faţă de toate celelalte vieţuitoare. Prin greşeală ajungi la adevăr. De asta şi sunt om, pentru că greşesc. Nu ajungi la nici un adevăr dacă nu greşeşti mai înainte măcar de paişpe ori, dacă nu chiar de o sută patruzeci, lucru onorabil în felul lui; dar noi nu suntem în stare să scornim nici măcar o minciună din capul nostru! Dacă tot minţi, cel puţin fă-o în felul tău, iar atunci te şi pup. O minciună originală e un lucru aproape mai bun decât un adevăr

împrumutat de la altul; în primul caz eşti om, în al doilea eşti doar un papagal! Adevărul nu fuge, dar poate ţi-ai bătut viaţa-n cuie; au fost cazuri. Ce suntem noi acum? Toţi, toţi fără excepţie, fie că-i vorba despre ştiinţă, dezvoltare, gândire, invenţii, idealuri, dorinţe, liberalism, judecată, experienţă şi aşa mai departe, suntem doar nişte preşcolari. Ne-am învăţat şi ne place să gândească alţii pentru noi. Nu-i aşa? N-am dreptate? zbieră Razumihin scuturând şi strângând mâinile celor două doamne. Spuneţi, aşa e?

— O, Doamne, nu ştiu, zise biata Pulheria Alexandrovna.

— Aşa e, aşa e... deşi nu vă împărtăşesc întru totul părerea, adăugă serioasă Avdotia Romanovna şi scoase pe loc un ţipăt, atât de tare îi fusese strânsă mâna de data asta.

— Aşa e? Spuneţi că e aşa? Ei, atunci, dumneavoastră... dumneavoastră..., strigă el în culmea fericirii, ... sunteţi un izvor de bunătate, de puritate, de înţelepciune şi de... perfecţiune! Daţi-mi mâna, daţi-mi-o... daţi-mi-o şi dumneavoastră, vreau să vă sărut mâinile aici, acum, în genunchi!

Îngenunche în mijlocul trotuarului, din fericire pustiu la ora aceea.

— Încetaţi, vă rog, ce faceţi? strigă speriată de-a binelea Pulheria Alexandrovna.

— Ridicaţi-vă, ridicaţi-vă! zise Dunia râzând, dar nu fără îngrijorare.

— Pentru nimic în lume, până nu-mi daţi mâinile! Aşa, ei, acum gata, m-am ridicat, să mergem! Sunt un biet nătărău, cu totul nevrednic de dumneavoastră, şi mai sunt şi beat pe deasupra, mi-e ruşine... Nu sunt demn să vă iubesc, dar să se plece în faţa dumneavoastră este datoria oricui, dacă nu-i o vită încălţată! Şi eu mă plec... Păi şi camerele în care staţi, chiar dacă-ar fi numai pentru ele, tot a avut dreptate Rodion când l-a dat afară pe Piotr Petrovici al dumneavoastră! Cum a îndrăznit să vă lase să staţi în asemenea camere? E scandalos! Ştiţi cine vine să stea aici? Doar îi sunteţi logodnică! Că îi sunteţi logodnică, nu? Ei bine, atunci vă spun eu că, după toate astea, logodnicul dumneavoastră e un ticălos!

— Ascultaţi, domnule Razumihin, dumneavoastră uitaţi..., începu Pulheria Alexandrovna.

— Da, da, aveţi dreptate, am uitat, ruşine să-mi fie! îşi luă seama Razumihin. Dar... dar... nu trebuie să vă supăraţi pe mine că vorbesc aşa! Fiindcă o spun din inimă şi nu ca să... hm... ar fi o mârşăvie... într-un cuvânt, nu pentru că vă... hm... bun, fie ce-o fi, nu spun de ce, nu îndrăznesc... Dar ne-am dat seama cu toţii mai devreme, de cum a intrat, că omul ăsta nu e de-al nostru. Nu fiindcă a venit frizat şi nu fiindcă s-a grăbit

să arate cât e de deştept, ci fiindcă e o iscoadă şi un speculant; fiindcă e zgârcit ca un jidov şi e un măscărici, iar lucrul ăsta se vede. Credeţi că e deştept? Nu, e prost ca noaptea! Credeţi că e pe potriva dumneavoastră? Dumnezeule mare! Vedeţi, doamnelor, se opri el brusc în timp ce urcau deja scara spre camere, or fi ei toţi beţi acolo la mine, dar sunt toţi cinstiţi şi, chiar dacă batem câmpii, că şi mie mi se mai întâmplă, ajungem până la urmă şi la adevăr, fiindcă drumul nostru e nobil, pe când Piotr Petrovici nu merge pe un drum cinstit. Chiar dacă i-am înjurat adineauri de mama focului, îi stimez pe toţi; până şi pe Zametov, nu, pe el nu-l stimez, dar îl iubesc, că-i un mucos! Până şi pe dobitocul ăla de Zosimov, că e cinstit şi îşi cunoaşte meseria... Dar gata, totul e spus şi iertat. E iertat, nu? Bun, să mergem. Ştiu coridorul ăsta, am mai fost pe-aici; uite colo, la camera trei, a fost un scandal... La ce cameră staţi? La opt? Să vă zăvorâţi peste noapte şi să nu daţi drumul la nimeni. Peste un sfert de ceas mă întorc cu noutăţi şi peste încă jumate de ceas cu Zosimov, o să vedeţi! Fug, rămâneţi cu bine!

— Doamne Dumnezeule, Dunecika, oare ce-o să se mai întâmple? întrebă Pulheria Alexandrovna, întorcându-se speriată şi neliniştită către fiica sa.

— Linişteşte-te, mamă, răspunse Dunia scoţându-şi pălăria şi pelerinuţa. Însuşi Dumnezeu ni l-a trimis pe acest domn, chiar aşa ameţit cum era. Ne putem bizui pe el, te asigur. După tot ce a făcut până acum pentru fratele meu...

— Ah, Dunecika, Dumnezeu ştie dacă o să vină! Cum de-am fost în stare să-l las pe Rodea!... Cum îmi închipuiam eu că-l găsesc şi cum l-am găsit! Cât de aspru a fost, parcă nu l-ar fi bucurat venirea noastră...

Ochii i se umplură de lacrimi.

— Nu, nu-i aşa, mamă. Nu l-ai văzut, fiindcă ai plâns întruna. E nervos, pentru că-i grav bolnav, de-aici se şi trag toate.

— Of, boala asta! Cine ştie ce s-o mai întâmpla! Şi cum a vorbit cu tine, Dunia! zise mama uitându-se cu sfială în ochii fiicei, pentru a-i citi gândurile, dar liniştită deja pe jumătate de faptul că Dunia îi lua totuşi apărarea fratelui ei, ceea ce însemna că îl iertase. Sunt sigură că mâine îşi schimbă gândurile, adăugă ea iscodind-o.

— Iar eu sunt sigură că mâine o să spună acelaşi lucru... în privinţa asta, i-o tăie Avdotia Romanovna, încheind în felul ăsta discuţia, şi fiindcă era vorba de o chestiune delicată, Pulheria Alexandrovna se temu să mai stăruie.

Dunia se apropie şi îşi sărută mama. Aceasta o strânse tare în braţe, fără să scoată o vorbă. După aceea, pradă neliniştii, se aşeză să aştepte întoarcerea lui Razumihin, urmărind-o cu sfială pe Dunia, care aştepta şi ea,

plimbându-se dintr-un capăt în altul al odăii cu braţele încrucişate pe piept, cufundată în gânduri. Să se plimbe îngândurată încolo şi-ncoace era un obicei al Avdotiei Romanovna de fiecare dată când o frământa ceva şi maică-sa se temea întotdeauna s-o tulbure.

Razumihin, înfierbântat de băutură, era fără îndoială ridicol în pasiunea lui subită pentru Avdotia Romanovna, dar privind-o cum se plimba prin cameră cu braţele încrucişate, tristă şi îngândurată, poate că mulţi l-ar fi înţeles şi nu ar mai fi pus-o pe seama stării cu totul ieşite din comun în care se afla. Avdotia Romanovna era de o frumuseţe uluitoare: înaltă, foarte bine făcută, puternică şi sigură pe ea, lucru care răzbătea din orice gest al ei, fără să-i ştirbească în vreun fel gingăşia şi graţia mişcărilor. Semăna la chip cu fratele ei, dar despre ea se putea spune că e frumoasă. Avea părul blond închis, însă de o nuanţă ceva mai deschisă decât al fratelui ei, şi ochii aproape negri, strălucitori, mândri şi uneori, pentru câteva clipe, nespus de blânzi. Era palidă, dar nu avea o paloare bolnăvicioasă: faţa îi strălucea de sănătate şi de prospeţime. Gura era cam mică, iar buza de jos, proaspătă şi roşie, ieşea puţin în afară, împreună cu bărbia, însă acesta era singurul cusur al chipului ei minunat, care îi dădea de altfel multă personalitate şi un soi de aroganţă. Expresia feţei sale era întotdeauna mai mult serioasă şi gânditoare decât veselă; în schimb, cât de bine i se potriveau acestei feţe zâmbetul sau râsul vesel, tineresc, fără reţineri. E de înţeles că Razumihin înflăcărat, sincer, naiv, onest, voinic precum vitejii din bâline şi totodată cherchelit, care nu mai văzuse în viaţa lui aşa ceva, şi-a pierdut capul de la prima privire. Pe deasupra întâmplarea a făcut, parcă înadins, să o vadă prima dată pe Dunia în momentul acela minunat când chipul îi era transfigurat de iubirea pentru fratele ei şi de bucuria revederii. Pe urmă a mai văzut cum i-a tremurat buza de jos de indignare la dispoziţiile dure, necuviincioase şi nerecunoscătoare ale fratelui ei – şi asta l-a dat gata.

De altfel, spusese adevărul când, mai devreme, pe scară, ameţit de băutură, lăsase să-i scape că excentrica gazdă a lui Raskolnikov, Praskovia Pavlovna, avea să fie geloasă nu numai pe Avdotia Romanovna, ci poate chiar şi pe Pulheria Alexandrovna, din pricina lui. Căci, în ciuda faptului că Pulheria Alexandrovna avea deja patruzeci şi trei de ani, chipul ei mai păstra urmele frumuseţii de odinioară, părând mult mai tânăr, lucru care se întâmplă aproape întotdeauna cu femeile care şi-au păstrat până la bătrâneţe sufletul senin, impresiile vii şi inima cinstită şi curată. Să adăugăm, în paranteză, că a păstra toate acestea este singura cale de a nu-ţi pierde frumuseţea nici la bătrâneţe. Părul începuse să-i încărunţească şi să se rărească, riduri mici, ca nişte raze, îi apăruseră de mult în jurul ochilor,

obrajii îi erau căzuţi şi supţi din pricina grijilor şi a durerii, însă cu toate acestea chipul ei era minunat. Era portretul Dunecikăi, după douăzeci de ani şi fără buza de jos ieşită în afară. Pulheria Alexandrovna era sensibilă, fără să cadă în sentimentalism, timidă şi îngăduitoare, dar numai până la o anumită limită: putea să treacă multe cu vederea şi să accepte multe, chiar lucruri care nu se potriveau cu părerile ei, însă exista întotdeauna o limită dictată de cinste, de reguli şi convingeri peste care nimic nu ar fi putut-o sili să treacă vreodată.

Exact după douăzeci de minute de la plecarea lui Razumihin, se auziră două bătăi uşoare, dar grăbite, în uşă: tânărul se întorsese.

— Nu intru, n-am timp! spuse repede când îi deschiseră uşa. Doarme dus, liniştit, asta-i grozav, dea Domnul să doarmă vreo zece ceasuri. Nastasia e cu el; i-am poruncit să nu se mişte de-acolo până nu mă-ntorc eu. Acuşi îl aduc pe Zosimov să vă dea raportul şi pe urmă mergeţi la culcare; văd că sunteţi epuizate.

Apoi se depărtă în fugă pe coridor.

— Ce tânăr descurcăreţ şi... devotat! exclamă Pulheria Alexandrovna în culmea bucuriei.

— Pare a fi un om de toată isprava, răspunse cu căldură în glas Avdotia Romanovna, începând să se plimbe iarăşi înainte şi-napoi prin odaie.

După vreun ceas auziră din nou paşi pe coridor şi apoi altă bătaie în uşă. De data asta, aşteptaseră amândouă absolut încrezătoare în promisiunea lui Razumihin şi, într-adevăr, acesta izbutise să vină cu doctorul. Zosimov se învoise imediat să abandoneze petrecerea şi să se ducă să-l vadă pe Raskolnikov, însă încoace venise fără tragere de inimă şi cu o mare doză de neîncredere, căci nu punea nici un temei pe ce spunea Razumihin, care era beat. Dar nu numai că îşi linişti pe dată amorul-propriu, ci se simţi chiar măgulit: îşi dădu seama că era într-adevăr aşteptat ca un oracol. Stătu doar zece minute, însă reuşi să o convingă şi să o liniştească pe deplin pe Pulheria Alexandrovna. Vorbi cu multă compasiune, însă în acelaşi timp cu reţinerea şi cu marea seriozitate a unui doctor de douăzeci şi şapte de ani aflat la o consultaţie importantă, fără să se abată câtuşi de puţin de la subiect şi fără să lase să se vadă nici cea mai mică dorinţă de a intra în relaţii mai apropiate şi mai familiare cu cele două doamne. Remarcând încă de când intrase frumuseţea orbitoare a Avdotiei Romanovna, se strădui de la începutul şi până la sfârşitul vizitei să o ignore, adresându-se numai Pulheriei Alexandrovna, ceea ce îi procură o imensă satisfacţie lăuntrică. Despre bolnav spuse că pentru moment găsea starea lui foarte satisfăcătoare. Potrivit observaţiilor sale, boala pacientului avea, pe lângă

situaţia materială precară din ultimele luni, şi unele cauze morale, „este, ca să spunem aşa, produsul mai multor influenţe morale şi materiale complexe, al unor frământări, temeri, griji, idei... şi aşa mai departe“. Observând între timp că Avdotia Romanovna îl asculta cu deosebită atenţie, Zosimov începu să dezvolte această temă. Dar la întrebarea neliniştită şi timidă a Pulheriei Alexandrovna dacă „ar exista unele suspiciuni de nebunie“, răspunse cu un zâmbet calm şi sincer că i-au fost exagerate cam mult cuvintele; că se observă, fără îndoială, la bolnav o anumită idee fixă, ceea ce indică o monomanie, iar el, Zosimov, este acum foarte preocupat de acest extrem de interesant capitol al medicinei, însă nu trebuie uitat faptul că, mai până astăzi, bolnavul a delirat şi... şi, desigur, venirea rudelor sale îl va întrema, îl va distrage şi va avea un efect salvator – „numai să poată fi evitate noi şocuri foarte mari“, adăugă el grav. Apoi se ridică, îşi luă rămas-bun cu un aer serios, dar totodată cordial, şi se retrase însoţit de binecuvântările, recunoştinţa fierbinte şi rugăminţile celor două femei. Avdotia Romanovna îi întinse chiar mânuţa să i-o strângă, fără ca el să fi schiţat vreun gest, aşa că plecă extrem de mulţumit de vizita făcută şi, cu atât mai mult, de sine însuşi.

— Dar de vorbit, vorbim mâine. Acum culcaţi-vă, nu mai staţi! mai spuse o dată Razumihin, plecând împreună cu Zosimov. Mâine vin cât pot de devreme să vă dau raportul.

— Ce fată încântătoare e această Avdotia Romanovna! remarcă Zosimov, aproape lingându-şi buzele, când ieşiră în stradă.

— Încântătoare? Încântătoare, zici? urlă Razumihin repezindu-se cu mâinile la beregata lui Zosimov. Dacă mai îndrăzneşti o dată... Ai înţeles? Ai înţeles? strigă înhăţându-l de guler şi împingându-l în zid. Ai auzit?

— Bine, dă-mi drumul, eşti beat, fir-ai să fii! se apără Zosimov, iar pe urmă, când Razumihin îi dădu drumul, se uită ţintă la el şi izbucni în râs.

Razumihin stătea în faţa lui, cu braţele lăsate în jos, pradă unor gânduri sumbre, apăsătoare.

— Aşa-i, sunt un măgar, zise el mohorât, dar şi tu eşti la fel.

— Ba nu, frate, nu sunt deloc la fel. Eu nu visez prostii.

Mergeau în tăcere şi, abia când se apropiară de locuinţa lui Raskolnikov, Razumihin rupse tăcerea foarte îngrijorat.

— Ascultă, îi spuse el lui Zosimov, tu eşti băiat bun, dar pe lângă toate năravurile tale mai eşti şi curvar, ştiu bine, şi încă unul dintre cei mai mizerabili. Eşti un nemernic nevricos, nevolnic, cam într-o ureche, te-ai îngrăşat şi nu eşti în stare să-ţi refuzi nimic, iar eu numesc asta deja abjecţie, fiindcă la asta te duce, la abjecţie. Ai ajuns într-aşa un hal de răsfăţ, că îţi spun drept, nici nu ştiu cum de poţi să fii un doctor bun şi chiar

dedicat. Dormi în puf (auzi, un doctor!), dar te scoli totuşi în toiul nopţii pentru un bolnav. Peste vreo trei ani, nu te mai dai tu jos din pat pentru nici un bolnav!... Bun, la dracu', nu despre asta-i vorba, uite ce e: în noaptea asta o să rămâi să dormi la gazdă (mi-a luat o groază până am convins-o!), iar eu în bucătărie. Uite, aşa ai prilejul s-o cunoşti mai îndeaproape! Nu-i ce gândeşti tu! Aici, frate, nu-i nici umbră de chestii din astea...

— Nu gândesc nimic.

— La ea, frate, ai parte doar de pudoare, vorbă puţină, sfială, castitate îndârjită, dar, mai presus de toate, oftează şi se topeşte, se topeşte precum ceara. Scapă-mă de ea, pentru numele tuturor dracilor din lume! E mai mult decât încântătoare... O să-ţi fiu recunoscător pe veci!

— Ei, ce înflăcărare! Şi eu ce trebuie să fac?

— Te asigur că n-ai mare lucru de făcut, doar să îndrugi tâmpenii, ce vrei tu, numai stai lângă ea şi vorbeşte. În plus, eşti doctor, apucă-te şi trateaz-o de vreo boală. Îţi jur că n-o să-ţi pară rău. Are şi pian; după cum ştii, zdrăngănesc şi eu un pic; ştiu chiar un cântecel, unul rusesc, sentimental: „Vărs lacrimi amare...“ Îi plac cântecele sentimentale, de la asta a şi-nceput toată istoria; dar tu eşti un virtuoz al pianului, un maestru, un Rubinstein1... Te asigur că n-ai să regreţi!

— Nu cumva i-ai promis ceva? Ceva de formă, vreo semnătură? I-oi fi promis c-o iei de nevastă...

— Nimic, nimic, nici pomeneală de aşa ceva! Nici nu e genul, deloc, s-ar fi dat şi Cebarov la ea...

— Ei, atunci las-o!

— Dar nu se poate s-o las aşa!

— Şi de ce nu se poate?

— Uite-aşa, dacă nu se poate, nu se poate! Te simţi legat, frate, la început m-a atras.

— Dar de ce-ai mai înnădit-o?

— N-am înnădit-o deloc, poate m-am înnădit eu singur, de prost ce sunt, iar ei o să-i fie cu siguranţă perfect egal că eşti tu ori că sunt eu, numai să stea cineva lângă ea şi să suspine. Aici, frate... Nu sunt în stare să mă exprim, aici... Tu eşti bun la matematică, ştiu că mai înveţi şi-acum... Apucă-te să-i vorbeşti despre calculul integral, nu glumesc, zău, te asigur că o să-i fie totuna: o să se uite la tine şi o să ofteze, poate s-o ţină aşa şi-un an. Eu, de altfel, i-am vorbit mult, două zile-n şir, despre camera lorzilor prusacă, despre ce altceva puteam să-i vorbesc? Nu face decât să suspine şi să se înfierbânte! Numai despre dragoste să nu-i vorbeşti... e ruşinoasă foc, arată-i doar că nu te mai poţi despărţi de ea, atât, nu-i nevoie de mai mult. E al naibii de confortabil, te simţi exact ca acasă – citeşti, stai, te culci, scrii...

Poţi chiar s-o săruţi, cu băgare de seamă...

— Dar la ce-mi trebuie?

— Of, n-am cum să te fac să pricepi! O să vezi, vă potriviţi perfect! Şi înainte m-am gândit la tine... Că până la urmă tot aici ajungi! Aşa că ce te mai interesează dacă o să fie mai devreme sau mai târziu? Aici, frate, începi să trăieşti în puf, ei, dar nu e numai puful! Ai destule atracţii: aici e capătul lumii, ancora, refugiul tihnit, buricul pământului, temelia pe trei peşti a lumii, raiul, ce mai! Aici ai bliniile, kulebiacele[2] grase, samovarul de seară, suspinele tandre, caţaveicile călduroase şi sobele încinse – e ca şi cum ai fi în acelaşi timp şi mort, şi viu, două avantaje dintr-odată. Încep să o iau razna, frate, fir-ar al dracului, e timpul să ne culcăm! Ascultă, eu am obiceiul să mă mai trezesc noaptea, aşa că o să urc să mai văd ce face. Dar nu-i nimic, astea-s fleacuri, totul e-n ordine. Nu-ţi face prea multe griji, dar dacă vrei, dă şi tu o raită pe-acolo. Şi dacă vezi că, să zicem, aiurează, ori că are febră ori mai ştiu eu ce, trezeşte-mă numaidecât. De fapt, nici nu...

1 Anton Grigorievici Rubinstein (1829-1894) – pianist şi compozitor rus, fondatorul conservatorului din Sankt Petersburg.

2 Pateuri cu carne, peşte sau varză.

~ II ~

A doua zi, Razumihin se trezi la ora opt, îngrijorat şi abătut. O mulţime de nedumeriri noi şi neaşteptate îi răsăriseră deodată în minte în dimineaţa aceea. Nu şi-ar fi închipuit că avea să se trezească vreodată aşa. Îşi aminti până în cele mai mici amănunte tot ce se întâmplase cu o seară în urmă şi înţelese că se petrecuse cu el ceva neobişnuit, că trăia o senzaţie cu totul necunoscută lui până atunci, care nu semăna cu nimic de mai înainte. În acelaşi timp, îşi dădea perfect seama că visul care îi aprinsese imaginaţia era atât de irealizabil, încât se ruşina de el, aşa că trecu degrabă la celelalte griji şi nedumeriri, mai concrete, pe care i le lăsase moştenire „de trei ori blestemata zi de ieri".

Amintirea cea mai îngrozitoare era că ieri se dovedise „ticălos şi grobian", nu numai pentru că fusese beat, ci pentru că profitase de situaţia tinerei fete ca să-l critice, dintr-o gelozie prostească şi neaşteptată, pe logodnicul ei, fără să ştie măcar ce relaţii şi ce obligaţii existau între ei şi fără să-l cunoască măcar ca lumea pe omul acela. Cu ce drept îl judeca el aşa în pripă şi cu atâta uşurinţă? De unde şi până unde avea el căderea să judece? Putea oare o fiinţă ca Avdotia Romanovna să se dea unui bărbat nedemn de dragul banilor? Asta înseamnă că are şi el calităţile lui. Camerele? Păi, într-adevăr, de unde să fi ştiut el ce camere erau acelea? De fapt, le pregăteşte chiar acum o locuinţă... Pfui, josnic mai e totul! Şi asta-i justificare, că era beat? O scuză prostească, o scuză care nu face decât să-l înjosească şi mai mult. În vin e adevărul şi uite că tot adevărul a ieşit la iveală, adică a dat pe faţă toată mârşăvia sufletului său invidios şi grosolan. Oare un astfel de vis îi este îngăduit, fie şi o clipă, unui om ca el, Razumihin? Ce este el pe lângă o astfel de fată – un beţiv scandalagiu care ieri s-a mai şi dat mare? Să fie posibilă o alăturare atât de cinică şi de ridicolă? La acest gând, Razumihin se făcu roşu ca racul şi, ca un făcut, exact în clipa aceea îşi aminti clar cum spusese ieri, când stăteau pe scară, că gazda o să fie geloasă pe Avdotia Romanovna din pricina lui... Asta chiar punea capac la toate. Dădu un pumn zdravăn în sobiţa din bucătărie, se răni la mână şi sparse o cărămidă.

— Bineînţeles, mormăi în barbă o clipă mai târziu, cu un sentiment de umilinţă, bineînţeles, s-a zis, toate măgăriile astea nu le mai speli acum nici în şapte ape... Dar poate că nu mai are nici un rost să mă gândesc la asta, o să-mi fac apariţia tăcând mâlc... şi datoria o să mi-o fac tot aşa...

tăcând mâlc... n-o să-mi cer nici măcar scuze, n-o să spun nimic şi... şi ce mai, acum, bineînţeles, s-a dus dracului tot!

Cu toate astea, îmbrăcându-se, îşi examină hainele cu mai multă atenţie decât de obicei. Altele oricum nu avea şi, chiar dacă ar fi avut, nu şi le-ar fi pus, „înadins nu le-aş fi pus“. Dar nici nu putea să se înfăţişeze la ele ca un cinic nespălat; nu avea nici un drept să le jignească în sentimentele lor, cu atât mai mult cu cât aveau nevoie de el şi îl chemaseră chiar ele. Îşi curăţă temeinic hainele cu peria; rufăria era întotdeauna într-o stare destul de bună, în privinţa asta se arăta foarte pedant.

În dimineaţa aceea îşi făcu toaleta cu multă grijă. Găsi nişte săpun la Nastasia şi se spălă pe cap, pe gât şi mai ales pe mâini. Când ajunse însă la întrebarea dacă să-şi radă barba sau nu (Praskovia Pavlovna avea nişte brice excelente, rămase de la răposatul domn Zarniţân), se trezi refuzând hotărât, chiar cu un soi de îndârjire: „Nu, rămân aşa, să nu creadă cumva că m-am ras ca să... aşa or să creadă în mod sigur! Nu, pentru nimic în lume! Mai ales... mai ales când mă ştiu atât de grosolan, de îngălat şi de prost-crescut. Să spunem că mă socotesc, întru câtva e chiar adevărat, un om cinstit... ei şi, ce mare scofală că sunt un om cinstit? Orice om trebuie să fie cinstit, chiar mai mult de-atât... Totuşi (cum ar fi putut să uite!) a avut şi el învârtelile lui... nu chiar necinstite, bun, dar oricum... Cât despre cele ce i-au trecut prin cap! Hm... să pui toate astea alături de Avdotia Romanovna! La dracu'! Mi-e totuna! De asta o să mă şi arăt îngălat, soios şi prost-crescut, puţin îmi pasă! Chiar o să fiu şi mai şi!...“

În toiul acestor monologuri îl găsi Zosimov, care îşi petrecuse noaptea în salonul Praskoviei Pavlovna şi se pregătea să se întoarcă acasă, dar înainte de-a pleca voia să mai vadă o dată bolnavul. Razumihin îl anunţă că dormea buştean. Zosimov îi spuse să nu-l trezească, să îl lase până se scoală singur, şi promise că va mai trece pe la ora zece.

— Numai să fie acasă, adăugă. Fir-ar al naibii! Dacă n-ai autoritate asupra bolnavului, cum să-l tratezi? Nu ştii, se duce *el* la dânsele sau vin *dânsele* aici?

— Dânsele, cred, răspunse Razumihin prinzând sensul întrebării. Vin anume ca să vorbească despre treburile lor de familie. Eu plec. Tu, ca doctor, ai mai multe drepturi decât mine.

— Nu sunt duhovnic, vin şi plec, am destule pe cap şi fără ele.

— Pe mine mă îngrijorează un lucru, îl întrerupse Razumihin încruntându-se. Ieri, când eram beat, pe drum m-a luat gura pe dinainte şi i-am spus tot felul de prostii... tot felul... printre altele, că te temi ca nu cumva... să dea semne de nebunie.

— Asta ai îndrugat ieri şi în faţa doamnelor.

— Ştiu, am făcut o prostie! Bate-mă, dacă vrei! Dar chiar te-ai gândit serios la asta?

— Aiurea, serios! Tu mi l-ai descris, când am mers la el, ca pe un monoman... Ei, ieri am mai pus şi gaz pe foc, adică tu, cu povestea aia... cu zugravul; o discuţie a-ntâia; poate asta l-a şi făcut să-şi iasă din minţi! Dacă aş fi ştiut exact ce s-a petrecut mai deunăzi la secţie şi că o canalie l-a jignit cu... bănuielile sale! Hm... aş fi împiedicat ieri discuţia aceea. Fiindcă monomanii ăştia fac din ţânţar armăsar şi mai iau şi de bune aiurelile pe care le scornesc... Din ce mi-am amintit eu de ieri şi din ce-a povestit Zametov, mi-am lămurit jumătate din caz. Zău! Cunosc un caz cu un ipohondru, un individ la vreo patruzeci de ani, care şi-a ieşit din sărite fiindcă un puşti de opt ani l-a luat peste picior la masă şi a băgat cuţitul în el! Pe când aici, aici avem de-a face cu un om redus la mizerie şi silit să suporte grosolăniile unui poliţist; adaugă la asta şi un început de boală, şi o asemenea bănuială? Gândeşte-te puţin: un ipohondru furios şi de un orgoliu turbat, teribil! Poate că tocmai de aici i se trage şi boala! Păi da, fir-ar să fie!... Dar apropo, Zametov ăsta e de fapt un băiat simpatic, numai că, hm... n-avea nici un rost să povestească ieri toate astea. E limbut din cale-afară!

— Dar cui i-a povestit? Mie şi ţie.

— Şi lui Porfiri.

— Ce dacă i-a povestit şi lui Porfiri?

— Apropo, tu ai vreo influenţă asupra mamei şi surorii lui? Spune-le să fie mai prudente astăzi cu el...

— S-a făcut! răspunse fără nici un chef Razumihin.

— Şi de ce s-o fi luat aşa de acest Lujin? Omul are bani, iar soră-sii se pare că nu-i displace... Ele n-au un sfanţ, nu?

— Ce mă tot descoşi? strigă nervos Razumihin. De unde să ştiu eu dacă au sau n-au vreun sfanţ? Întreabă-le singur, poate îţi spun...

— Pfui, prost mai eşti uneori! Nu ţi s-au risipit aburii beţiei de-aseară... Rămâi cu bine şi mulţumeşte-i din partea mea Praskoviei Pavlovna pentru găzduire. S-a încuiat în odaie, nici n-a răspuns când i-am dat bună dimineaţa prin uşă, deşi la ora şapte era trează, i s-a adus samovarul din bucătărie pe coridor... Nu m-am dovedit vrednic s-o văd la faţă...

La nouă fix, Razumihin se înfiinţă la camerele lui Bakaleev. Cele două doamne îl aşteptau deja de mult, cu o nerăbdare isterică. Se sculaseră la şapte, dacă nu chiar mai devreme. El intră întunecat ca noaptea şi se înclină stângaci, blestemându-şi în sinea lui timiditatea. Dar lucrurile se brodiră altfel decât se aşteptase: Pulheria Alexandrovna se repezi la el, îi apucă amândouă mâinile şi numai că nu i le sărută. Aruncă o privire timidă către Avdotia Romanovna, dar chipul ei trufaş exprima în clipa aceea o

asemenea recunoştinţă şi simpatie afectuoasă, o asemenea stimă (în locul privirilor ironice şi al dispreţului prost ascuns), încât se simţi cu totul descumpănit. I-ar fi venit fără îndoială mult mai uşor dacă l-ar fi întâmpinat cu nişte cuvinte de ocară. Din fericire, avea la îndemână un subiect de discuţie, aşa că se grăbi să se agaţe de el.

Auzind că fiul ei nu se trezise încă, dar că totul mergea minunat, Pulheria Alexandrovna declară că asta se nimerea cum nu se poate mai bine, căci avea mare, mare, mare nevoie să discute înainte cu Razumihin. Apoi îl întrebă dacă băuse ceaiul şi îl pofti să-l servească împreună, fiindcă ele îl aşteptaseră pe el. Avdotia Romanovna sună şi în odaie îşi făcu apariţia un ins jerpelit şi soios, căruia îi ceru să le aducă ceaiul. Într-un sfârşit îi servi, dar atât de îngălat şi cu atâta lipsă de cuviinţă, încât doamnele se simţiră jenate. Razumihin începu să înjure vârtos spelunca aceea, dar amintindu-şi de Lujin, tăcu îndată, se fâstâci şi se bucură nespus când întrebările Pulheriei Alexandrovna îl potopiră fără să-i mai lase răgaz.

Dându-şi silinţa să răspundă, vorbi trei sferturi de ceas, întrerupt necontenit cu noi întrebări, şi reuşi până la urmă să le spună ce era mai important şi mai necesar de ştiut, lucruri pe care abia le aflase şi el, despre ceea ce se petrecuse cu Rodion Romanovici în acest ultim an, iar în încheiere le povesti pe larg despre boala lui. De fapt, multe le trecu sub tăcere, printre altele şi scena de la secţie, cu toate urmările ei. Doamnele îi ascultară povestea cu aviditate, însă când socoti că ajunsese la capăt şi că îşi mulţumise pe deplin ascultătoarele, Razumihin se trezi că aşteptau să intre în miezul ei.

— Spuneţi-mi, spuneţi-mi, dumneavoastră ce credeţi... Iertaţi-mă, nu vă ştiu nici acum numele, începu grăbită Pulheria Alexandrovna.

— Dmitri Prokofici.

— Aşa, aşa, Dmitri Prokofici, aş dori, tare mult aş dori să aflu... în general... cum vede el lucrurile, adică, dacă mă înţelegeţi, cum să vă spun, adică, mai bine zis, ce îi place şi ce nu îi place? E tot timpul aşa de nervos? Ce dorinţe şi, ca să spun aşa, ce visuri are, dacă se poate? Ce anume îl influenţează acum în mod deosebit? Într-un cuvânt, aş dori...

— Ah, mamă, cum vrei să-ţi răspundă la toate astea aşa, deodată! o mustră Dunia.

— O, Doamne, deloc nu m-am aşteptat să-l găsesc aşa, Dmitri Prokofici, deloc.

— E cât se poate de firesc, răspunse Dmitri Prokofici. Eu nu am mamă, dar unchiu-meu vine în fiecare an aici şi nu mă recunoaşte aproape niciodată, nici măcar după înfăţişare, cu toate că e un om deştept; or, în cei trei ani de când nu v-aţi văzut s-au întâmplat multe. Ce pot să vă spun? Eu îl

ştiu pe Rodion de un an şi jumătate; e ciufut, posomorât, mândru şi înfumurat; în ultimul timp (dar poate chiar de mai multă vreme) e suspicios şi ipohondru. E bun şi mărinimos. Nu-i place să-şi arate sentimentele şi mai degrabă se poartă cu duritate decât să-şi dezvăluie sufletul în cuvinte. Câteodată e pur şi simplu rece şi insensibil până la lipsă de omenie, de parcă ar avea în el două firi opuse care se arată pe rând. Câteodată e groaznic de tăcut! Ai putea crede că e foarte ocupat şi toată lumea îl deranjează, însă el zace şi nu face nimic. Nu-i plac ironiile, dar nu pentru că n-ar avea un spirit ascuţit, ci pur şi simplu pentru că nu are timp de fleacuri din astea. Nu ascultă până la capăt ce i se spune. Nu-l interesează niciodată ce-i interesează pe ceilalţi. Are o părere grozav de bună despre el, nu fără motiv, aş spune. Bun, ce-ar mai fi?... Cred că venirea dumneavoastră o să aibă o influenţă cum nu se poate mai binefăcătoare asupra lui.

— Ah, de-ar da Dumnezeu! exclamă chinuită Pulheria Alexandrovna după ce-i auzi părerea despre Rodea al ei.

În sfârşit, Razumihin se uită cu mai multă îndrăzneală la Avdotia Romanovna. O privise mereu în timpul discuţiei, dar fugitiv, doar pentru o clipă, mutându-şi imediat ochii de la ea. Avdotia Romanovna ba stătea la masă şi asculta cu atenţie, ba se ridica şi începea să se plimbe, după cum îi era obiceiul, dintr-un capăt în altul al odăii, cu braţele încrucişate, cu buzele strânse, punând din când în când câte o întrebare fără să se oprească din mers, cufundată în gânduri. Nici ea nu asculta până la capăt ce i se spunea. Era îmbrăcată cu o rochiţă dintr-un material uşor, de culoare închisă, cu un fişiu mic, transparent, legat la gât. Razumihin îşi dădu seama imediat, după o serie de indicii, că situaţia celor două femei era destul de precară. Dacă Avdotia Romanovna ar fi fost îmbrăcată ca o regină, nu i-ar fi inspirat nici o teamă; acum însă, poate tocmai pentru că era îmbrăcată atât de sărăcăcios şi pentru că devenise conştient de situaţia lor strâmtorată, i se cuibări în suflet un soi de frică şi începu să supravegheze fiecare cuvânt pe care îl rostea şi fiecare gest pe care îl făcea, lucru cu atât mai stânjenitor pentru cineva care nici aşa nu avea prea mare încredere în sine.

— Aţi spus multe lucruri interesante despre firea fratelui meu şi... aţi vorbit fără părtinire. Asta e bine, credeam că îl idolatrizaţi, remarcă Avdotia Romanovna zâmbind. Fără îndoială, nu greşiţi zicând că ar trebui să aibă o femeie lângă el, adăugă ea îngândurată.

— N-am zis asta, totuşi poate aveţi dreptate, numai că...

— Ce?

— Că el nu iubeşte pe nimeni, poate că nici n-o să iubească vreodată, încheie discuţia Razumihin.

— Adică nu e capabil să iubească?

— Ştiţi, Avdotia Romanovna, semănaţi teribil cu fratele dumneavoastră, în toate privinţele! lăsă el să-i scape, spre propria lui surprindere, dar amintindu-şi îndată că îi vorbea de fapt despre fratele ei, se înroşi ca un rac şi se fâstâci îngrozitor.

Avdotia Romanovna nu-şi putu stăpâni râsul uitându-se la el.

— În privinţa lui Rodea s-ar putea să greşiţi amândoi, interveni Pulheria Alexandrovna. Nu vorbesc despre ce-i acum, Dunecika. Poate că ce scrie Piotr Petrovici în scrisoarea aceea... şi ce am presupus noi două nu e adevărat, dar nici nu vă puteţi închipui, Dmitri Prokofici, cât de lipsit de simţul realităţii e şi, cum să vă spun eu, de capricios. N-am fost niciodată sigură de firea lui, nici măcar când avea numai cincisprezece ani. Sunt încredinţată că e în stare şi acum să facă dintr-odată vreun lucru care nu i-ar trece nimănui prin cap... Fără să mergem prea departe, ştiţi că acum un an şi jumătate m-a lăsat mută de uimire, m-a făcut praf, numai că nu m-a băgat în mormânt când i s-a năzărit să se însoare cu acea, cum o cheamă, cu fiica acestei Zarniţâna, gazda lui?

— Ştiţi cumva amănunte despre povestea asta? întrebă Avdotia Romanovna.

— Credeţi, continuă aprinzându-se Pulheria Alexandrovna, că l-ar fi oprit lacrimile mele, ori faptul că aş fi căzut bolnavă, ori că aş fi murit de durere, ori sărăcia noastră? Ar fi trecut cât se poate de liniştit peste tot ce i-ar fi stat în cale. Poate, poate nu ne iubeşte?

— Mie nu mi-a spus niciodată nimic despre această poveste, răspunse precaut Razumihin, dar am auzit câte ceva chiar de la doamna Zarniţâna, cu toate că nu-i stă nici ei în fire să spună prea multe, iar ce am auzit, mă rog, chiar că e cam ciudat...

— Dar ce, ce aţi auzit? întrebară într-un glas cele două femei.

— De fapt, nimic cu totul deosebit. Am aflat doar că această căsătorie, care fusese deja hotărâtă şi care n-a mai avut loc numai din pricina morţii logodnicei, nu i-a fost foarte pe plac nici doamnei Zarniţâna... În afară de asta, se spune că logodnica nu era deloc arătoasă, adică se spune că era chiar urâtă... şi bolnăvicioasă... şi ciudată.. dar altminteri, se pare, avea şi unele calităţi. Trebuie să fi avut negreşit şi nişte calităţi, altfel nu se mai înţelege nimic... Nici n-a fost vorba de vreo zestre, însă oricum nu s-ar fi bizuit el pe vreo zestre... O treabă ca asta nu-i uşor de judecat.

— Eu sunt convinsă că era o fată demnă de stimă, se pronunţă scurt Avdotia Romanovna.

— Dumnezeu să mă ierte, dar eu m-am bucurat atunci de moartea ei, deşi nici nu ştiu cine pe cine ar fi nenorocit: el pe ea sau ea pe el? puse capăt discuţiei Pulheria Alexandrovna.

Pe urmă începu, cu grijă şi reţinere, uitându-se tot timpul la Dunia, lucru fără îndoială neplăcut pentru aceasta, să îl descoasă din nou despre scena de ieri dintre Rodea şi Lujin. Această întâmplare, după cât se vedea, o îngrijora mai mult decât orice, speriind-o şi făcând-o chiar să tremure. Razumihin îi mai povesti o dată totul de-a fir a păr, însă de data asta adăugă şi concluzia lui: îl acuză de-a dreptul pe Raskolnikov că l-a insultat cu intenţie pe Piotr Petrovici, iar asta nu o mai puse pe seama bolii.

— Avea asta în cap încă dinainte să se îmbolnăvească, adăugă el.

— Şi eu cred la fel, spuse Pulheria Alexandrovna, care părea deja zdrobită; o miră însă foarte mult faptul că de data asta Razumihin vorbea cu mare prudenţă, parcă chiar cu stimă, despre Piotr Petrovici, lucru care o surprinse şi pe Avdotia Romanovna.

— Atunci, asta e părerea dumneavoastră despre Piotr Petrovici? nu o răbdă inima să nu întrebe pe Pulheria Alexandrovna.

— Nici n-aş putea avea altă părere despre viitorul soţ al fiicei dumneavoastră, răspunse categoric şi plin de înflăcărare Razumihin, şi nu spun asta dintr-o politeţe de conjunctură, ci pentru că... pentru că... ei bine, măcar pentru faptul că Avdotia Romanovna însăşi l-a învrednicit de bunăvoie pe acest om cu alegerea dânsei. Dacă m-am purtat cum m-am purtat ieri, asta-i pentru că eram beat criţă şi... nebun, da, nebun, îmi pierdusem capul, îmi ieşisem din minţi de tot... şi acum mi-e ruşine...

Roşi şi tăcu. Avdotia Romanovna se îmbujoră la faţă, dar nu rupse tăcerea. Nu mai rostise un cuvânt din clipa în care venise vorba despre Lujin.

Cât despre Pulheria Alexandrovna, nefiind susţinută de fiica ei, era în mod vădit încurcată. În cele din urmă, poticnindu-se şi uitându-se întruna la Dunia, mărturisi că în momentul acela o îngrijora extrem de mult un anumit lucru.

— Vedeţi, Dmitri Prokofici..., începu ea. O să fiu absolut sinceră cu Dmitri Prokofici, nu, Dunecika?

— Bineînţeles, mamă, răspunse pe un ton categoric Avdotia Romanovna.

— Uitaţi despre ce e vorba, se grăbi să-i povestească Pulheria Romanovna, ca şi cum faptul că i se îngăduia să-şi verse durerea ar fi izbăvit-o într-adevăr de ea. Astăzi, dis-de-dimineaţă, am primit de la Piotr Petrovici un bilet, drept răspuns la scrisoarea pe care i-am trimis-o ieri ca să ne anunţăm sosirea. Vedeţi, s-ar fi cuvenit să ne întâmpine ieri la gară, aşa cum făgăduise. În schimb, a trimis un lacheu să ne dea adresa acestor camere, să ne însoţească până aici şi să ne transmită că dânsul, Piotr Petrovici, are să vină la noi în dimineaţa asta. Când colo, azi-dimineaţă a

sosit bileţelul ăsta, uitaţi... Citiţi-l mai bine chiar dumneavoastră, e în el ceva care mă îngrijorează mult... o să vedeţi dumneavoastră îndată ce... să-mi spuneţi sincer ce părere aveţi, Dmitri Prokofici! Dumneavoastră cunoaşteţi mai bine decât oricine firea lui Rodea şi sunteţi cel mai în măsură să-l sfătuiţi. Vă spun dinainte că Dunecika a hotărât deja totul din prima clipă, însă eu, eu încă nu ştiu cum trebuie procedat şi... de aceea v-am aşteptat pe dumneavoastră.

Razumihin despături bileţelul datat cu o zi înainte şi citi următoarele:

Stimată doamnă Pulheria Alexandrovna, am onoarea de-a vă aduce la cunoştinţă că, fiind reţinut de împrejurări neprevăzute, nu am izbutit să vă întâmpin la gară, de aceea am trimis un om foarte descurcăreţ. Mă văd totodată lipsit de plăcerea de-a mă întâlni cu dumneavoastră şi mâine-dimineaţă, din pricina unor treburi care nu suferă amânare la senat şi pentru a nu vă stingheri întâlnirea de familie, a dumneavoastră cu fiul şi a Avdotiei Romanovna cu fratele dânsei. Voi avea onoarea de a vă vizita şi de a vă prezenta omagiile mele la locuinţa dumneavoastră abia mâine-seară, la ora opt fix, îndrăznind să vă rog stăruitor ca Rodion Romanovici să nu fie de faţă la întrevederea noastră, întrucât m-a jignit la modul cel mai grosier şi mi-a arătat o totală lipsă de consideraţie când l-am vizitat ieri, ştiindu-l bolnav, şi în afară de asta pentru că doresc să am personal şi pe larg cu dumneavoastră o explicaţie necesară în legătură cu un anume punct despre care doresc să vă aflu părerea. Totodată, am onoarea să vă previn că dacă, în ciuda rugăminţii mele, îl voi întâlni pe Rodion Romanovici, mă voi vedea nevoit să mă retrag imediat, lucru pentru care nu mă veţi putea învinui. Vă scriu aceste lucruri şi fiindcă presupun că Rodion Romanovici, care părea atât de bolnav atunci când l-am vizitat, după numai două ore s-a însănătoşit brusc şi, de vreme ce a ieşit deja din casă, este posibil să vină şi la dumneavoastră. M-am convins de asta cu propriii mei ochi, la locuinţa unui beţiv pe care l-a călcat o trăsură şi care a murit deja, unde i-a dat fiicei aceluia, o fată de moravuri uşoare, în jur de douăzeci şi cinci de ruble, pretextând că erau pentru înmormântare, ceea ce m-a mirat foarte mult, ştiind cât de greu aţi procurat dumneavoastră această sumă. Totodată, asigurând-o de stima mea deosebită pe Avdotia Romanovna, vă rog să primiţi sentimentul celui mai respectuos devotament din partea preaplecatului dumneavoastră servitor,

P. Lujin

— Ce să fac eu acum, Dmitri Prokofici? întrebă Pulheria Alexandrovna aproape plângând. Cum să-i spun eu lui Rodea să nu vină? După ce-a stăruit atât aseară să îl refuzăm pe Piotr Petrovici, acum ni se dă dispoziţie să nu-l primim pe el! Dar el, cum o să afle, o să vină înadins... şi ce-o să fie atunci?

— Faceţi aşa cum a hotărât Avdotia Romanovna, răspunse pe dată Razumihin, foarte calm.

— O, Doamne! Ea spune... Dumnezeu ştie ce spune, fiindcă nu vrea să mă lămurească şi pe mine ce are de gând! Spune că e mai bine, adică nu că e mai bine, ci că trebuie neapărat, nu ştiu pentru ce, să vină şi Rodea azi la ora opt, să se întâlnească neapărat amândoi... Eu mă gândeam să nu-i arăt scrisoarea şi, cu ajutorul dumneavoastră, să-l împiedic să vină... fiindcă e iritabil... Apoi nici nu-nţeleg nimic, ce-i cu beţivul care a murit şi cu fiica lui şi cum a fost în stare să-i dea acestei fiice ultimii bani, toţi banii... pe care...

— Pe care i-am procurat cu atâta greutate, mamă, adăugă Avdotia Romanovna.

— Ieri a fost ceva cu el, spuse îngândurat Razumihin. Dacă aţi şti ce-a făcut ieri la cârciumă, deşi n-a fost chiar fără cap... hm! Mi-a vorbit într-adevăr şi mie despre un mort şi despre nu ştiu ce fată ieri, când îl însoţeam acasă, dar n-am priceput nimic... De altfel, ieri şi eu...

— Mamă, cel mai bine e să mergem noi la el, te asigur că o să vedem imediat ce avem de făcut. De altfel, e deja timpul. Doamne, e unsprezece! strigă ea uitându-se la foarte frumosul ei ceas de aur emailat, pe care îl purta la piept, atârnat de un fin lănţişor veneţian, şi care distona teribil cu tot restul. „Cadou de la logodnic“, se gândi Razumihin.

— O, da!... E timpul, Dunecika, aşa e! intră în panică Pulheria Alexandrovna. Să nu creadă cumva că nu venim fiindcă suntem supărate pentru ce-a fost ieri. O, Doamne!

În timp ce vorbea, îşi aruncă în grabă mantila pe umeri şi îşi puse pălăria. Dunecika începu să se pregătească şi ea. Mănuşile îi erau nu numai ponosite, ci chiar găurite, lucru care nu-i scăpă lui Razumihin, deşi această vădită sărăcie le dădea celor două doamne o anume prestanţă, cum se întâmplă întotdeauna cu cei care ştiu să poarte un veşmânt sărac. Razumihin se uita cu evlavie la Dunecika şi era mândru să o însoţească. „Cu siguranţă că regina aceea care îşi cârpea ciorapii în închisoare, îşi spunea el în sinea lui, arăta şi în clipa aceea ca o adevărată regină, ba chiar mai mult decât pe la solemnităţile şi recepţiile cu fast.“

— Dumnezeule! exclamă Pulheria Alexandrovna. Mi-ar fi trecut

mie prin minte că o să mă tem să mă văd cu fiul meu, cu dragul, cu iubitul meu Rodea, aşa cum mă tem acum?... Fiindcă mă tem, Dmitri Prokofici! adăugă ea privindu-l cu sfială.

— Nu trebuie, mamă, zise Dunia sărutând-o. Ai mai bine încredere în el. Eu am.

— O, Doamne! Şi eu am, dar n-am închis ochii toată noaptea! exclamă biata femeie.

Ajunseră în stradă.

— Ştii, Dunecika, spre ziuă, când aţipisem puţin, mi-a apărut deodată în vis răposata Marfa Petrovna... îmbrăcată toată în alb... a venit la mine, m-a luat de mână şi a dat din cap, dar cu atâta asprime, parcă mă dojenea... O fi de bine? O, Doamne, Dmitri Prokofici, dumneavoastră nici nu ştiţi, Marfa Petrovna a murit!

— Nu, nu ştiu, care Marfa Petrovna?

— Fără veste a murit. Şi închipuiţi-vă...

— Lasă, mamă, interveni Dunia, dumnealui nici nu ştie cine e Marfa Petrovna.

— A, nu ştiţi? Şi eu care credeam că dumneavoastră ştiţi deja tot. Mă iertaţi, Dmitri Petrovici, dar zilele astea am fost pur şi simplu năucă. Cred că sunteţi o providenţă pentru noi, de asta am şi fost aşa de încredinţată că ştiţi deja tot. Eu vă socotesc ca pe o rudă... Nu vă supăraţi că vă vorbesc aşa. O, Doamne, dar ce aveţi la mâna dreaptă? V-aţi lovit?

— Da, m-am lovit, murmură Razumihin fericit.

— Câteodată prea spun ce am pe inimă şi Dunia mă mai trage de mânecă... Dar, Doamne, în ce chiţimie stă! Femeia aceea, gazda lui, pretinde că asta e o cameră? S-o fi trezit? Auziţi, aţi spus că lui nu-i place să arate ce simte, nu s-o fi săturat de... slăbiciunile mele...? Poate mă învăţaţi dumneavoastră, Dmitri Prokofici, cum să mă port cu el. Ştiţi, eu urc, dar sunt pierită de tot.

— Nu-l descoaseţi prea tare despre nimic dacă vedeţi că se crispează, mai ales de sănătate nu-l întrebaţi, nu-i place deloc.

— O, Dmitri Prokofici, e aşa de greu să fii mamă! Dar uite şi scara... Groaznică scară!

— Mamă, eşti deja palidă, linişteşte-te, scumpa mea, spuse Dunia luând-o cu binişorul. Rodea trebuie să fie fericit că te vede, iar dumneata îţi faci atâtea gânduri, adăugă ea cu ochii scăpărând.

— Staţi, mă duc eu înainte, să văd dacă s-a trezit.

Doamnele porniră încet în urma lui Razumihin, care o luă înainte pe scări şi, când ajunseră la etajul patru, în dreptul apartamentului gazdei, observară că, prin uşa abia-abia crăpată, doi ochi negri şi vioi le priveau pe

amândouă din întuneric. Când privirile li se întâlniră, uşa se trânti brusc cu aşa un zgomot, că Pulheria Alexandrovna numai că nu ţipă, atât tare se sperie.

~ III ~

— E bine, e bine! strigă vesel Zosimov întâmpinându-i.

Venise de vreo zece minute şi stătea pe divan, în acelaşi loc ca şi ieri. Raskolnikov şedea în capătul celălalt, îmbrăcat, ba chiar spălat şi pieptănat cu grijă, ceea ce nu i se mai întâmplase de mult. Odaia se umplu dintr-odată, dar Nastasia, care nu voia să piardă ceva, tot izbuti să se strecoare în urma musafirilor.

Într-adevăr, Raskolnikov se simţea aproape bine, mai cu seamă în comparaţie cu ziua de ieri, însă era foarte palid, distrat şi ursuz. Arăta ca un om rănit sau chinuit de o grea suferinţă fizică: sprâncenele îi erau încruntate, buzele strânse, privirea congestionată. Vorbea puţin şi apatic, parcă din obligaţie, iar mişcările lui trădau din când în când un fel de nelinişte.

Nu-i mai lipsea decât o eşarfă în jurul braţului sau un bandaj înfăşurat pe un deget ca să semene perfect cu un om măcinat, de pildă, de nişte dureri atroce din pricina unui deget care coace sau a unei mâini rupte sau a altor rele de acelaşi soi.

Totuşi, chiar aşa palid şi posomorât cum era, chipul păru să i se lumineze o clipă când intrară mama şi sora lui, însă doar pentru a adăuga aerului său trist şi distrat de până atunci expresia unui chin parcă şi mai intens. Lumina se stinse repede, dar expresia chinuită stărui şi Zosimov, care îşi urmărea şi îşi cerceta pacientul cu tot elanul unui medic tânăr aflat la început de carieră, observă cu uimire pe faţa lui, în locul bucuriei pentru sosirea alor săi, un fel de resemnare prost ascunsă de a îndura, neavând încotro, un ceas sau două de chinuri. Mai târziu, văzu că aproape fiecare cuvânt al discuţiei care urmă atingea şi răscolea o rană a pacientului său. În acelaşi timp însă, îl uimi şi abilitatea monomanului de ieri, gata să turbeze la cel mai neînsemnat cuvânt, de a se stăpâni şi de a-şi ascunde sentimentele.

— Da, acum văd şi eu că sunt aproape bine, spuse Raskolnikov sărutându-şi cu dragoste mama şi sora, ceea ce o făcu imediat pe Pulheria Alexandrovna să radieze. Şi acum n-o mai spun *ca ieri*, adăugă el adresându-i-se lui Razumihin şi strângându-i prieteneşte mâna.

— Eu m-am şi mirat de el astăzi, începu Zosimov, foarte bucuros de sosirea oaspeţilor, fiindcă în zece minute ajunsese deja să nu mai aibă ce vorbi cu pacientul său. Peste trei-patru zile, dacă merge tot aşa, va fi la fel cum era înainte, adică aşa cum era acum o lună sau două... sau, mă rog...

trei? Fiindcă de mult se declanşase şi mocnea... nu? Acum recunoaşte, nu ai şi dumneata partea dumitale de vină? mai adăugă cu un zâmbet prudent, temându-se parcă să nu-l supere cu ceva.

— Se prea poate, răspunse rece Raskolnikov.

— Spun asta, reluă Zosimov dezlegându-şi limba, pentru că însănătoşirea deplină depinde în clipa asta numai şi numai de dumneata. Acum, că se poate sta de vorbă cu dumneata, aş vrea să te conving că trebuie înlăturate cauzele iniţiale, principale, ca să spunem aşa, care te împing la această stare maladivă, şi atunci te vei vindeca, altfel s-ar putea să fie chiar mai rău. Eu nu cunosc aceste cauze iniţiale, dar dumneata trebuie să le ştii. Eşti un om inteligent şi trebuie să te fi urmărit deja cu atenţie. Eu am impresia că începutul stării dumitale proaste coincide în parte cu momentul în care ai părăsit universitatea. N-ar fi trebuit să rămâi fără nici o ocupaţie, iar eu cred că munca şi stabilirea unui ţel ferm te-ar ajuta foarte mult.

— Da, da, ai perfectă dreptate... uite, o să intru cât o să pot de repede la universitate şi atunci o să meargă totul... strună.

Zosimov, care începuse cu sfaturile înţelepte şi ca să le facă o impresie bună doamnelor, se simţi fără îndoială cuprins de nelinişte când, încheindu-şi cuvântarea şi privindu-şi pacientul, remarcă pe figura lui o ironie făţişă. De altfel, aceasta nu dură decât o clipă. Pulheria Alexandrovna se apucă îndată să-i mulţumească lui Zosimov, mai cu seamă pentru vizita pe care le-o făcuse noaptea trecută.

— Cum, a fost la voi azi-noapte? întrebă Raskolnikov vădit neliniştit. Adică n-aţi dormit după atâta drum?

— Ah, Rodea, dar asta a fost înainte de ora două. Dunia şi cu mine nu ne culcăm nici acasă mai devreme de două.

— Nici eu nu ştiu cum să-i mulţumesc, urmă Raskolnikov încruntându-se brusc şi coborând privirea. Ca să nu mai vorbesc de problema banilor, scuză-mă că pomenesc despre asta, i se adresă el lui Zosimov, nici nu ştiu cum am meritat o asemenea atenţie deosebită din partea dumitale. Pur şi simplu nu înţeleg... şi... şi chiar mă apasă, pentru că nu înţeleg, sincer îţi spun...

— Nu te enerva, râse forţat Zosimov, presupune că eşti primul meu pacient; ei bine, medicii care abia încep să practice, îşi iubesc primii pacienţi ca pe propriii lor copii, iar unii aproape se îndrăgostesc de ei. Oricum, n-am prea mulţi pacienţi.

— Ca să nu mai pomenesc de el, adăugă Raskolnikov arătând spre Razumihin, care n-a avut parte de la mine decât de ocări şi belele.

— Ia te uită ce minciuni toarnă! Ce ai, eşti într-o dispoziţie

sentimentală azi? strigă Razumihin.

Dacă ar fi fost mai perspicace, şi-ar fi dat seama că nu era nici urmă de dispoziţie sentimentală în starea lui, chiar dimpotrivă. Dar Avdotia Romanovna îşi dădu seama. Nu-şi lua ochii de la fratele ei, urmărindu-l cu nelinişte.

— Cât despre dumneata, mamă, nici nu mai îndrăznesc să deschid gura, continuă el spunând parcă o lecţie învăţată pe de rost în dimineaţa aceea, abia astăzi îmi dau seama prin ce chinuri ai trecut ieri aşteptându-mă aici să mă întorc.

După aceea tăcu, zâmbi şi întinse brusc o mână către sora lui. De data asta însă, în zâmbetul lui licări un sentiment adevărat şi profund. Dunia apucă îndată mâna ce-i fusese întinsă şi o strânse cu căldură, bucuroasă şi înduioşată. Era prima oară când îi dădea atenţie după cearta din ajun. Chipul mamei se lumină de încântare, fericită să îi vadă pe cei doi fraţi pecetluindu-şi în tăcere împăcarea.

— Uite, de asta îl iubesc eu! şopti Razumihin, exaltat ca de obicei, răsucindu-se energic pe scaun. Are el nişte gesturi din astea...

„Ce frumos a rezolvat totul, îşi spuse în gând mama, ce nobile elanuri are şi cât de simplu şi de delicat a pus capăt neînţelegerii cu sora lui, doar o mână întinsă şi o privire frumoasă la momentul potrivit... Şi ce ochi minunaţi are, ce chip minunat! E chiar mai frumos decât Dunecika... Dar, Doamne, ce haine are pe el, te sperii! Vasia, băiatul care aduce cumpărăturile de la prăvălia lui Afanasi Ivanovici, e mai bine îmbrăcat! Ah, cât aş vrea să mă arunc la pieptul lui, să-l îmbrăţişez şi... să plâng, dar mă tem, mă tem... ce om e, Doamne!... Uite, chiar şi acum, când vorbeşte cu duioşie, tot mă tem! Dar de ce oare mă tem?...“

— Vai, Rodea, nici nu-ţi închipui, se grăbi ea, prinzând momentul, să răspundă la remarca lui, ce... nefericite am fost ieri Dunecika şi cu mine! Acum, că totul a trecut deja şi s-a sfârşit cu bine, şi suntem iarăşi cu toţii fericiţi, pot să-ţi spun. Închipuie-ţi, cum am coborât din tren, am şi alergat încoace, să te îmbrăţişăm, iar femeia aceea – a, da, uite-o, bună ziua, Nastasia... ne spune dintr-odată că zaci la pat cu febră mare, că tocmai ai fugit pe stradă aiurând, fără ştirea doctorului, şi că toţi aleargă după tine, să te caute. Nici nu-ţi poţi închipui ce-a fost pe noi! Mi-a şi venit în minte moartea tragică a poruciciului Potancikov, un cunoscut de-al nostru, prieten cu tatăl tău – tu nu-l mai ţii minte, Rodea –, care a fugit tot aşa, cu febră mare, şi a căzut într-o fântână din curte, abia a doua zi au izbutit să-l scoată de-acolo. Iar noi, bineînţeles, am mai şi exagerat. Am vrut să dăm fuga să-l căutăm pe Piotr Petrovici, să ne bizuim barem pe ajutorul lui... că eram singure-singurele, se tângui ea şi apoi tăcu brusc, amintindu-şi că era încă

destul de periculos să vorbească despre Piotr Petrovici, în ciuda faptului „că erau iarăşi cu toţii fericiţi“.

— Da, da... toate astea v-au necăjit sigur..., mormăi drept răspuns Raskolnikov, dar cu un aer atât de distrat şi aproape absent, încât Dunecika se uită mirată la el. Ce voiam să mai spun? urmă el căznindu-se să-şi amintească. A, da, vă rog, mamă, şi tu, Dunecika, să nu credeţi că astăzi n-am vrut să vin eu primul la voi şi că am aşteptat să veniţi voi.

— Vai, Rodea, dar nici prin minte nu ne-a trecut! strigă Pulheria Alexandrovna, mirată şi ea.

„Ce-o fi cu el, vorbeşte aşa din obligaţie? se gândi Dunecika. Se împacă, ne cere şi iertare, parcă şi-ar îndeplini o îndatorire de serviciu ori şi-ar spune lecţia.“

— Am vrut să vin în clipa când m-am sculat, dar n-am putut din pricina hainelor; ieri am uitat să-i spun ei... Nastasiei... să spele sângele... Abia acum am scos-o la capăt cu îmbrăcatul.

— Sânge? Ce sânge? se nelinişti Pulheria Alexandrovna.

— O, nu-i nimic... nu te speria. Aveam sânge pe mine pentru că ieri, când umblam aproape delirând, am dat peste cineva care a fost călcat... un funcţionar...

— Delirând? Dar îţi aminteşti tot, îl întrerupse Razumihin.

— Aşa e, răspunse cu un soi de îngrijorare Raskolnikov, îmi amintesc tot, până în cel mai mic detaliu, totuşi de ce-am făcut asta, de ce m-am dus acolo şi ce-am vorbit, asta nu mai sunt în stare să explic ca lumea.

— Fenomenul este bine-cunoscut, interveni Zosimov, acţiunile sunt înfăptuite uneori cu o hotărâre şi o abilitate ieşite din comun, dar centrul lor de comandă este perturbat şi depinde de tot felul de senzaţii morbide. E ca într-un vis.

„Poate că e chiar bine că mă consideră aproape nebun“, se gândi Raskolnikov.

— Dar asta se întâmplă şi cu oamenii sănătoşi, observă Dunecika uitându-se îngrijorată la Zosimov.

— O remarcă destul de adevărată, răspunse acesta. În acest sens, într-adevăr, noi toţi, iar asta e ceva foarte frecvent, suntem aproape nebuni, cu o singură mică deosebire, anume că „bolnavii“ sunt ceva mai nebuni decât noi, fiindcă trebuie să tragem o linie. Oameni întru totul normali, e drept, nu prea există, poate unul la zece, dacă nu la câteva sute de mii, dar şi aceia sunt nişte exemplare destul de nedesăvârşite.

La cuvântul „nebun“, care îi scăpase din nebăgare de seamă lui Zosimov pe când vorbea despre subiectul lui preferat, se încruntară cu toţii.

Raskolnikov, părând să nu dea nici o atenţie, stătea dus pe gânduri, cu un zâmbet straniu pe buzele livide. Continua să chibzuiască la ceva.

— Bun, şi ce-i cu insul ăla călcat? Te-am întrerupt! strigă nerăbdător Razumihin.

— Ce? păru să se trezească Raskolnikov. Da... ei, m-am mânjit de sânge când ajutam să fie dus acasă... Apropo, mamă, ieri am făcut un lucru de neiertat, într-adevăr, n-am fost în toate minţile. I-am dat toţi banii pe care mi i-aţi trimis voi... soţiei lui... pentru înmormântare. Acum e văduvă, o femeie de tot plânsul, bolnavă de plămâni... cu trei copii mici, orfani, nemâncaţi... într-o casă goală... şi mai e o fiică... Poate le-aţi fi dat voi înşivă banii dacă-i vedeaţi... Dar n-aveam nici un drept să fac asta, recunosc, mai ales că ştiam cum i-aţi procurat. Ca să ajuţi, trebuie mai întâi să ai acest drept, dacă nu, *„Crevez, chiens, si vous n'êtes pas contents“*[3]. Izbucni în râs. Nu-i aşa, Dunia?

— Nu, nu-i aşa, răspunse tăios Dunia.

— A, şi tu eşti... plină de bune intenţii..., mormăi el privind-o aproape cu ură şi zâmbind batjocoritor. Trebuia să-mi închipui... Dar altfel, e un lucru lăudabil, pentru tine e chiar mai bine... o să ajungi la o limită pe care, dacă nu îndrăzneşti să o treci, o să fii nefericită, iar dacă o treci – şi mai nefericită... De fapt, toate astea-s fleacuri! adăugă enervat, fiindu-i necaz că se ambalase fără să vrea. Voiam doar să spun că îţi cer iertare, mamă, încheie el brusc, cu un glas întretăiat.

— Nu trebuie, Rodea, sunt sigură că tot ce faci tu e minunat! zise bucuroasă mama.

— Nu fi sigură, răspunse el cu un rictus care se voia zâmbet.

Se lăsă tăcerea. Era o încordare în toată discuţia asta, în tăcerea, împăcarea şi iertarea asta, lucru pe care îl simţeau cu toţii.

„Parcă se tem de mine“, îşi spuse în gând Raskolnikov uitându-se pe sub sprâncene la mama şi la sora lui. Într-adevăr, cu cât se prelungea tăcerea, Pulheria Alexandrovna părea tot mai intimidată. „Când nu erau aici, parcă le iubeam mai mult“, îi trecu prin minte lui Raskolnikov.

— Ştii, Rodea, Marfa Petrovna a murit! se grăbi să spună Pulheria Alexandrovna.

— Care Marfa Petrovna?

— Ei, Doamne, Marfa Petrovna, Svidrigailova! Doar ţi-am scris atâtea despre dânsa!

— Aaa, da, îmi amintesc... zici că a murit? Vai de mine, chiar a murit? tresări el ca trezit din somn. A murit, zău? Dar de ce?

— Din senin, dacă poţi să-ţi închipui! se grăbi să răspundă Pulheria Alexandrovna, încurajată de curiozitatea lui. Chiar când ţi-am trimis eu

scrisoarea, chiar în ziua aceea! Mă crezi sau nu, omul acela îngrozitor i-a pricinuit moartea. Umblă vorba că a bătut-o groaznic!

— Chiar aşa rău trăiau? întrebă el adresându-se surorii lui.

— Nu, dimpotrivă. Era întotdeauna foarte răbdător şi foarte politicos cu ea. De multe ori era chiar prea îngăduitor, că doar toată lumea ştie ce fire avea ea, şi asta a durat şapte ani de zile... Şi-o fi pierdut brusc răbdarea.

— Nici n-o fi fost un om aşa de îngrozitor, dacă a rezistat şapte ani, nu? Mi se pare mie, Dunecika, sau chiar îl dezvinovăţeşti?

— Nu, nu, e un om îngrozitor! Nici nu pot să-mi închipui ceva mai îngrozitor, răspunse aproape cutremurându-se Dunia, după care se încruntă şi căzu pe gânduri.

— Asta s-a întâmplat într-o dimineaţă, se grăbi să urmeze Pulheria Alexandrovna. După aceea, ea a poruncit să se înhame caii, căci voia să plece îndată după prânz la oraş, fiindcă aşa avea obiceiul, să plece întotdeauna la oraş în astfel de împrejurări. La prânz se spune că a mâncat cu mare poftă...

— Bătută cum era?

— Aşa îi era... obiceiul şi, cum a terminat de mâncat, n-a mai vrut să zăbovească, s-a dus numaidecât la baie... Vezi tu, făcea un tratament cu nişte băi; au la moşie un izvor rece şi ea se scălda acolo regulat, în fiecare zi, dar numai ce-a intrat în apă, că a şi lovit-o apoplexia!

— Cred şi eu, zise Zosimov.

— Şi o bătuse rău?

— Asta nu mai are nici o importanţă, replică Dunia.

— Hm... Nu pricep, mamă, de ce îţi face atâta plăcere să povesteşti prostii din astea, spuse deodată enervat şi cumva fără voie Raskolnikov.

— Vai de mine, dragul meu, nu ştiam nici eu ce să mai spun, lăsă să-i scape Pulheria Alexandrovna.

— Dar ce-i asta, vă temeţi cu toţii de mine? întrebă el zâmbind strâmb.

— Chiar aşa e, răspunse Dunia uitându-se aspru drept în ochii fratelui ei. Când a început să urce scara, mama şi-a făcut şi cruce de frică.

Chipul lui se crispă ca de friguri.

— Of, ce tot spui, Dunia! Rodea, te rog, nu te supăra... Dunia, se poate! zise tulburată Pulheria Alexandrovna. Ce-i drept, în tren, când veneam încoace, numai la asta am visat tot drumul: cum o să ne vedem, cum o să ne spunem toate cele unii altora... şi aşa de fericită eram, că nici nu vedeam pe unde călcam! Dar ce zic! Şi acum sunt fericită... N-ai de ce să vorbeşti aşa, Dunia! Eu sunt fericită şi numai că te văd, Rodea...

— Lasă, mamă, murmură el stânjenit, fără să se uite la ea şi strângându-i mâna. Avem tot timpul să vorbim pe săturate.

După ce rosti cuvintele acestea, se tulbură şi păli: senzaţia oribilă de adineauri îi trecu iarăşi ca o răceală de moarte prin suflet; înţelese din nou, brusc şi cât se poate de limpede, că spusese o minciună teribilă, că de-acum nu numai că nu-i va mai fi dat niciodată să vorbească pe săturate, dar nu va mai putea nici să *vorbească* despre nimic, niciodată şi cu nimeni. Impresia lăsată de acest gând chinuitor se dovedi atât de puternică, încât pentru o clipă aproape că uită totul, se ridică şi, fără să arunce vreo privire nimănui, se îndreptă spre uşă.

— Ce-i cu tine? strigă Razumihin apucându-l de braţ.

El se aşeză la loc şi începu să se uite fără o vorbă în jur, sub privirile nedumerite ale celorlalţi.

— Da' plicticoşi mai sunteţi cu toţii! strigă cu totul pe neaşteptate. Spuneţi şi voi ceva! Chiar o să stăm aşa! Hai, daţi-i drumul! Să discutăm ceva... Ne-am adunat şi tăcem... Hai, ceva acolo!

— Slavă ţie, Doamne! Am crezut că iar începe ca ieri, zise Pulheria Alexandrovna, făcându-şi semnul crucii.

— Ce-i cu tine, Rodea? întrebă neîncrezătoare Avdotia Romanovna.

— A, nimic, mi-am amintit ceva, o glumă, răspunse el şi izbucni brusc în râs.

— Ei, dacă-i o glumă, atunci e bine, fiindcă şi eu am crezut..., murmură Zosimov ridicându-se de pe divan. De altfel, e timpul să plec. Trec mai târziu... dacă te găsesc...

Îşi luă rămas-bun şi ieşi.

— Ce om minunat! zise Pulheria Alexandrovna.

— Da, minunat, perfect, cult, inteligent..., începu deodată Raskolnikov, vorbind repede, cu o însufleţire pe care nu o mai arătase până atunci. Nu-mi mai amintesc acum unde l-am întâlnit mai demult, înainte de boală... Parcă l-am mai întâlnit undeva... Uite, şi ăsta-i un om bun! arătă el din cap spre Razumihin. Îţi place, Dunia? o întrebă el şi brusc, nu se ştie de ce, izbucni în râs.

— Foarte mult, răspunse Dunia.

— Pfui... porc mai eşti! zise fâstâcit rău şi roşu la faţă Razumihin, ridicându-se de pe scaun.

Pulheria Alexandrovna zâmbi uşor, iar Raskolnikov începu să râdă cât îl ţinea gura.

— Da' unde-ai plecat?

— Trebuie... şi eu....

— Nu trebuie deloc, mai stai! Dacă a plecat Zosimov, gata, pleci şi

tu. Mai stai... Cât e ceasul? E douăsprezece? Ce ceas drăguţ ai, Dunia! Dar ce-aţi tăcut iar? Numai eu vorbesc.

— E un dar de la Marfa Petrovna, răspunse Dunia.

— Şi e de mare preţ, completă Pulheria Alexandrovna.

— Aaa! Dar ce mare e, aproape că nici nu-i de damă!

— Mie îmi place, spuse Dunia.

„Deci nu-i un dar de la logodnic“, se gândi Razumihin şi, nu se ştie de ce, se bucură.

— Am crezut că e un cadou de la Lujin, spuse Raskolnikov.

— Nu, el nu i-a dăruit încă nimic Dunecikăi.

— Aaa! Mamă, ţi-aduci aminte când m-am îndrăgostit şi voiam să mă însor, spuse el deodată, privindu-şi mama, surprinsă de întorsătura neaşteptată pe care o dăduse discuţiei şi de tonul pe care vorbea.

— A, da, dragul meu! răspunse Pulheria Alexandrovna schimbând o privire cu Dunecika şi cu Razumihin.

— Hm! Da! Dar ce să-ţi povestesc? Nici nu-mi amintesc mare lucru. Era o fată bolnavă, urmă el, părând să cadă din nou pe gânduri şi coborând privirea, foarte bolnavă. Îi plăcea să împartă pomeni săracilor şi singurul ei vis era mânăstirea, odată, când a început să-mi vorbească despre asta, i-au dat şi lacrimile. Da, da... îmi amintesc, îmi amintesc bine. Era cam urâţică. Zău dacă ştiu de ce m-am ataşat atunci de ea, poate pentru că era tot timpul bolnavă... Dacă ar fi fost şi şchioapă şi cocoşată, pesemne că aş fi iubit-o şi mai mult. (Zâmbi dus pe gânduri.) Ei... a fost doar o febră de primăvară...

— Ba nu, n-a fost doar o febră de primăvară, spuse cu însufleţire Dunecika.

Îşi privi sora cu mare atenţie, dar parcă nu îi auzi cuvintele sau nu le înţelese. Apoi, cufundat în gânduri, se ridică, se apropie de Pulheria Alexandrovna, o sărută, se întoarse la locul lui şi se aşeză iar.

— O iubeşti şi-acum! rosti înduioşată Pulheria Alexandrovna.

— Pe ea? Acum? A, da... despre ea vorbeşti! Nu. Acum e ca şi când nici n-ar fi fost pe lume... şi e mult de tot de-atunci. Dar şi tot ce-i în jur, parcă nu s-ar petrece aici...

Se uită iar cu atenţie la ele.

— Uite, chiar şi pe voi... vă văd ca de la o mie de verste depărtare... Dar de ce dracu’ vorbim despre asta! De ce mă descoaseţi? adăugă înciudat şi tăcu, rozându-şi unghiile şi căzând din nou pe gânduri.

— Locuinţa asta a ta e tare urâtă, Rodea, parcă-i un sicriu, zise deodată Pulheria Alexandrovna curmând tăcerea apăsătoare. Sunt încredinţată că în mare parte locuinţa asta te-a făcut aşa de melancolic.

— Locuinţa? răspunse el distrat. Da, a contribuit mult... m-am gândit şi eu la asta... Dacă ai şti ce lucru straniu ai spus acum, mamă, adăugă deodată cu un zâmbet ciudat.

Încă puţin şi prezenţa lor, a mamei şi a surorii pe care nu le mai văzuse de trei ani, tonul familiar al discuţiei, în ciuda faptului le era cu desăvârşire imposibil să vorbească despre ceva, i-ar fi devenit de-a dreptul insuportabile. Totuşi exista ceva de neamânat, ceva care, într-un fel sau altul, trebuia rezolvat neapărat astăzi – aşa hotărâse încă de când se trezise. Acum se bucura de acest „ceva“ ca de o soluţie...

— Uite ce e, Dunia, începu el serios şi sec, pentru ieri, sigur, îţi cer iertare, dar consider de datoria mea să-ţi amintesc din nou că nu-mi schimb părerea în legătură cu ceea ce-i important. Ori eu, ori Lujin. Dacă eu sunt un ticălos, nu trebuie să fii şi tu. Ajunge unul. Dar dacă îl iei pe Lujin, eu încetez pe loc să te mai socotesc sora mea.

— Rodea, Rodea! Iar începi ca ieri! exclamă îndurerată Pulheria Alexandrovna. De ce spui că eşti ticălos? Nu îndur să aud asta! Şi ieri tot aşa...

— Frate, răspunse Dunia, categoric şi la fel de sec, greşeşti întru totul. Azi-noapte m-am gândit şi mi-am dat seama unde e greşeala. Totul se trage din faptul că îţi închipui, pesemne, că eu mă sacrific pentru cineva. Nu e deloc aşa. Mă mărit, pur şi simplu, pentru mine, fiindcă îmi este greu. Sigur, aş fi bucuroasă dacă pe urmă aş reuşi să le fiu de ajutor alor mei, dar nu asta m-a împins să iau această hotărâre...

„Minte! îşi spuse în sinea lui, rozându-şi unghiile cu furie. De mândră ce e! Nu vrea să recunoască deloc că şi-a pus în gând să fie binefăcătoarea mea! Oh, ce firi josnice! Iubirea lor aduce a ură. Oh, cât îi urăsc pe toţi!“

— Într-un cuvânt, mă mărit cu Piotr Petrovici, continuă Dunecika, pentru că dintre două rele îl aleg pe cel mai mic. Am de gând să îndeplinesc tot ce aşteaptă de la mine, deci nu îl înşel... De ce zâmbeşti aşa?

Roşi puternic şi ochii îi scăpărară de mânie.

— Să îndeplineşti tot? întrebă el râzând sarcastic.

— Până la un anumit punct. După felul în care m-a peţit Piotr Petrovici, mi-am dat seama imediat ce doreşte. Sigur că are o părere bună despre el, poate prea bună, dar sper că şi despre mine are o părere bună... De ce râzi iar?

— Dar tu de ce-ai roşit iar? Minţi, surioară, minţi cu bună ştiinţă, doar dintr-o încăpăţânare de femeie, numai ca să-mi arăţi că rămâi neclintită... Nu poţi avea stimă pentru Lujin: l-am văzut şi am vorbit cu el. Prin urmare, te vinzi pentru bani şi, oricum ai lua-o, procedezi josnic, dar

mă bucur că barem roşeşti!

— Nu-i adevărat, nu mint! strigă Dunecika pierzându-şi sângele-rece. Nu m-aş mărita cu el dacă n-aş fi ferm convinsă că mă preţuieşte şi ţine la mine şi că eu, la rândul meu, pot să-l stimez. Din fericire, pot să mă conving de asta chiar astăzi. O astfel de căsătorie nu-i o mârşăvie, cum spui tu! Şi chiar dacă ai avea dreptate, dacă m-aş hotărî într-adevăr să fac o ticăloşie, nu-i o cruzime din partea ta să vorbeşti aşa cu mine? De ce îmi ceri un eroism pe care poate că nu-l ai nici tu? Te porţi cu mine ca un tiran, îmi impui cu de-a sila! Dacă fac vreun rău, mi-l fac numai mie... Doar n-am omorât încă pe nimeni! Ce te uiţi la mine? Ce-ai pălit aşa? Rodea, ce-i cu tine? Rodea, dragul meu...

— Doamne, l-ai făcut să leşine! strigă Pulheria Alexandrovna.

— Nu, nu... e un fleac... nu-i nimic!... M-a luat doar cu ameţeală. Nu-i nici un leşin... Ce tot îi daţi zor cu leşinurile astea? Hm... da... ce voiam să spun? A, da! Cum crezi că ai să te convingi astăzi că poţi să-l stimezi şi că el... te stimează, aşa ai spus, nu? N-ai spus că astăzi? Sau n-am auzit eu bine?

— Mamă, arată-i fratelui meu scrisoarea lui Piotr Petrovici, zise Dunecika.

Pulheria Alexandrovna îi întinse scrisoarea cu mâini tremurânde. El o luă nespus de curios. Dar înainte să o deschidă, se uită oarecum mirat la Dunecika.

— Curios, zise încet, ca şi când ar fi fost uimit de un gând care îi venise în minte. De ce-mi fac eu atâtea griji? Pentru ce toată zarva asta? Mărită-te cu cine vrei, la urma urmelor!

Vorbea parcă pentru sine, însă cu glas tare, şi o vreme continuă să-şi privească oarecum nedumerit sora. Într-un sfârşit, desfăcu scrisoarea, cu aceeaşi expresie mirată, stranie, şi se apucă s-o citească atent, de două ori la rând. Pulheria Alexandrovna îl urmărea teribil de îngrijorată, de altfel, toţi se aşteptau la vreo izbucnire.

— Pentru mine e de mirare, începu el după ce rămase un timp pe gânduri, înapoindu-i mamei scrisoarea, dar fără să se adreseze cuiva anume, că are procese, e avocat şi vorbeşte pretenţios, dar scrie aşa de agramat.

Ceilalţi tresăriră; se aşteptaseră la cu totul altceva.

— Păi aşa scriu toţi cei ca el, spuse răspicat Razumihin.

— Ai citit-o?

— Da.

— I-am arătat-o, Rodea, ne-am sfătuit mai devreme, începu fâstâcită Pulheria Alexandrovna.

— E stilul folosit în tribunale, zise Razumihin. Aşa e întocmită

orice hârtie judecătorească, până şi în ziua de azi.

— Hârtie judecătorească? Da, judecătorească într-adevăr, oficială chiar... Nu numai că e agramat rău, dar nici prea literar nu-i, e oficial!

— Piotr Petrovici nu ascunde faptul că n-a prea avut bani de şcoală şi chiar se laudă că şi-a croit singur drumul în viaţă, remarcă Avdotia Romanovna, uşor jignită de schimbarea de ton a fratelui ei.

— Chiar are cu ce se lăuda, nimic de zis dinspre partea asta. Tu pari jignită, surioară, că tot ce am de spus citind scrisoarea asta se rezumă la o observaţie neserioasă şi te gândeşti pesemne că mă leg înadins de asemenea fleacuri ca să te necăjesc. Dar nu-i deloc aşa, apropo de stilul acesta, mi-a venit în minte o observaţie care nu e deloc neînsemnată în cazul de faţă. E acolo o expresie: „nu mă veţi putea învinui“, foarte limpede şi cu tâlc, pe urmă mai e şi o ameninţare, anume că el pleacă pe loc dacă vin eu. Ameninţarea asta cu plecatul e totuna cu ameninţarea că vă lasă baltă pe amândouă dacă nu-i daţi ascultare, şi încă după ce v-a chemat la Petersburg. Ei, tu ce crezi? O exprimare ca asta poate fi la fel de jignitoare din partea lui Lujin cum ar fi dacă ar fi scris-o el (şi arătă spre Razumihin), sau Zosimov, sau oricare dintre noi?

— N-nu, răspunse Dunecika însufleţindu-se. Eu am înţeles foarte bine că s-a exprimat cam naiv şi că poate nu-i chiar un maestru într-ale scrisului... Aici ai dreptate, frate. Chiar nu m-am aşteptat...

— S-a exprimat avocăţeşte, iar avocăţeşte nu se poate scrie altfel, de aia a ieşit poate mai grosolan decât a vrut. Totuşi trebuie să te dezamăgesc: în scrisoarea asta mai e o exprimare, o calomnie la adresa mea, şi încă una destul de meschină. Eu i-am dat ieri banii unei văduve, bolnavă de optică şi lovită de nenorocire, nu „sub pretextul înmormântării“, ci chiar pentru înmormântare, şi nu fiicei sale – o fată, cum scrie el, „de moravuri uşoare“ (pe care până ieri n-am văzut-o în viaţa mea), ci chiar văduvei. În toate astea eu văd o dorinţă zorită de a mă ponegri şi de a băga zâzanie între noi. E exprimată tot avocăţeşte, adică scopul e cam prea vădit, şi cu o grabă cât se poate de naivă. E un om inteligent, dar ca să te porţi chibzuit, inteligenţa nu e de-ajuns. Toate astea îi creionează portretul... şi eu nu cred că te-a preţuit cine ştie ce. Ţi-o spun ca pe un simplu sfat, fiindcă îţi doresc sincer binele...

Dunecika nu răspunse; hotărârea ei era deja luată din ajun, nu aştepta decât venirea serii.

— Atunci, tu ce hotărăşti, Rodea? întrebă Pulheria Alexandrovna, mai îngrijorată parcă de tonul nou, neaşteptat, *oficial* al discuţiei.

— Cum adică, „ce hotărăşti“?

— Păi, uite, Piotr Petrovici a scris că să nu vii diseară la noi, fiindcă

el pleacă... dacă vii. Aşadar, ce ai să faci, vii?

— Asta deja nu mai hotărăsc eu, ci în primul rând dumneata, dacă această condiţie a lui Piotr Petrovici nu ţi se pare jignitoare, şi în al doilea rând, Dunia, dacă nici ei nu i se pare jignitoare. Eu o să fac cum credeţi că e mai bine pentru voi, adăugă el sec.

— Dunecika s-a hotărât deja, iar eu sunt întru totul de acord cu ea, se grăbi să spună Pulheria Alexandrovna.

— Eu, Rodea, am hotărât să te rog, chiar te rog stăruitor, să vii neapărat la noi pentru această întrevedere, zise Dunia. Vii?

— Vin.

— Şi vă rog şi pe dumneavoastră să veniţi la noi la ora opt, i se adresă ea lui Razumihin. Mamă, îl poftesc şi pe dânsul.

— Foarte bine, Dunecika. Ei, atunci rămâne cum aţi hotărât, adăugă Pulheria Alexandrovna. Aşa mi-e şi mie mai uşor; nu-mi place să mă prefac şi să mint; mai bine să spunem lucrurilor pe nume... Fie că te superi, fie că nu, Piotr Petrovici!

3 Crăpaţi, câinilor, dacă nu sunteţi mulţumiţi (în fr., în orig.).

~ IV ~

În clipa aceea, uşa se deschise încet şi în cameră intră, privind în jur cu sfială, o fată. Toţi se uitară la ea miraţi şi curioşi. Raskolnikov nu o recunoscu din prima clipă. Era Sofia Semionovna Marmeladova. Ieri o văzuse pentru prima oară, dar momentul, împrejurările şi veşmintele în care o văzuse îi întipăriseră în memorie un cu totul alt chip. Acum avea dinainte o fată modest – dacă nu chiar sărăcăcios – îmbrăcată, tânără de tot, aproape o copilă, cu o purtare reţinută şi cuviincioasă, cu o faţă deschisă, dar parcă puţin speriată. Purta o rochie foarte simplă, de casă, iar pe cap o pălărioară veche şi demodată; doar în mână avea, ca şi ieri, o umbreluţă. Cum nu se aşteptase să vadă camera plină de lume, nu numai că se fâstâci, dar se pierdu cu totul, se intimidă ca un copil mic şi chiar se trase înapoi spre uşă.

— A... dumneata? spuse Raskolnikov extrem de mirat şi dintr-odată se zăpăci şi el.

Se gândi imediat că mama şi sora lui aflaseră deja în treacăt, din scrisoarea lui Lujin, despre o anume fată „de moravuri uşoare“. Abia se arătase indignat de calomnia lui Lujin şi spusese că o văzuse pe fata aceea pentru prima oară în viaţa lui şi, poftim, ea intra pe uşă! Îşi mai aminti că nu protestase deloc citind expresia „de moravuri uşoare“. Toate astea îi trecură fulgerător şi confuz prin minte. Însă uitându-se mai cu atenţie la ea, îşi dădu seama deodată că era o fiinţă umilă, atât de umilă încât i se făcu brusc milă. Iar când ea, speriată, dădu s-o ia la fugă, simţi parcă un junghi în inimă.

— Nu mă aşteptam deloc să veniţi, se grăbi să spună, oprind-o din priviri. Vă rog, faceţi-mi plăcerea să luaţi loc. Probabil că veniţi din partea Katerinei Ivanovna. Daţi-mi voie, nu aici, uitaţi, aşezaţi-vă aici...

La intrarea Soniei, Razumihin, care şedea pe unul dintre cele trei scaune ale lui Raskolnikov, chiar lângă uşă, se ridicase ca să-i facă loc. Raskolnikov îi indicase mai întâi colţul divanului, unde stătuse Zosimov, dar dându-şi seama că divanul era un loc prea *familiar*, care îi servea drept pat, se grăbi să-i indice scaunul lui Razumihin.

— Iar tu şezi aici, îi spuse lui Razumihin, instalându-l în colţul unde stătuse Zosimov.

Sonia se aşeză aproape tremurând de frică şi se uită cu sfială la cele două doamne. Se vedea că nu înţelegea nici ea cum putea sta alături de ele. Dându-şi seama de asta, se sperie atât de tare, încât se ridică brusc şi i se adresă lui Raskolnikov, profund tulburată.

— Eu... eu... am trecut doar pentru o clipă, iertaţi-mă că vă

deranjez, îngăimă poticnindu-se. Vin din partea Katerinei Ivanovna, că n-a avut pe cine să trimită.... Katerina Ivanovna mi-a spus să vă rog stăruitor să veniţi mâine de dimineaţă la prohod... la Mitrofanievski, iar pe urmă la noi... adică la dânsa... să luaţi o gustare. Să-i faceţi onoarea... Mi-a spus să vă rog fierbinte.

Sonia se încurcă şi tăcu.

— Am să încerc, neapărat... neapărat, răspunse Raskolnikov ridicându-se, încurcându-se la rândul lui şi lăsându-şi vorba neterminată... Faceţi-mi plăcerea şi staţi jos, spuse deodată, trebuie să vorbesc cu dumneavoastră. Vă rog, poate vă grăbiţi, dar faceţi-mi plăcerea să-mi acordaţi două minute...

Împinse scaunul spre ea. Sonia se aşeză din nou şi aruncă iar o privire sfioasă, pierdută, spre cele două doamne, apoi plecă îndată ochii.

Chipul palid al lui Raskolnikov se învăpăie, simţi un fior prin tot trupul şi ochii i se aprinseră.

— Mamă, spuse hotărât, insistent, dânsa este Sofia Semionovna Marmeladova, fiica nefericitului domn Marmeladov, cel care a fost călcat ieri de o trăsură chiar sub ochii mei şi despre care ţi-am povestit...

Pulheria Alexandrovna se uită la Sonia mijind uşor ochii. În ciuda stânjenelii pe care o simţea sub privirea stăruitoare şi provocatoare a lui Rodea, nu-şi putuse refuza această satisfacţie. Dunecika îşi aţinti privirea serioasă asupra chipului sărmanei fete, uitându-se la ea nedumerită. Sonia, la auzul recomandării, ridică iar ochii, dar se zăpăci şi mai rău decât înainte.

— Voiam să vă întreb, se grăbi să i se adreseze Raskolnikov, ce s-a mai întâmplat astăzi pe la dumneavoastră? N-aţi avut neplăceri... de pildă, cu poliţia?

— N-nu, totul a fost... S-a văzut foarte bine de ce-a murit... ne-au lăsat în pace... doar chiriaşii, ei s-au supărat.

— De ce?

— Că ţinem mortul prea mult... acum e cald, miroase... aşa că astăzi, pe la vecernie, o să-l ducă la cimitir, la capelă, până mâine. Katerina Ivanovna n-a vrut la început, dar acum vede şi ea că nu se poate...

— Vasăzică, astăzi?

— Dânsa vă roagă să ne faceţi onoarea să veniţi mâine la slujbă la biserică şi pe urmă să poftiţi la dânsa, pentru praznic.

— Face şi praznic?

— Da, o gustare... mi-a spus să vă mulţumesc foarte mult că ne-aţi ajutat ieri... fără dumneavoastră nici n-aveam cu ce să-l înmormântăm.

Buzele şi bărbia începură deodată să-i tremure, dar îşi încordă voinţa şi se stăpâni, coborând iute ochii.

În timpul discuţiei Raskolnikov nu-şi luase privirea de la ea. Avea o fetişoară slăbuţă, slăbuţă de tot, şi palidă, destul de neregulată, puţin colţuroasă, cu năsucul şi bărbia ascuţite. Nu puteai spune nici măcar că era drăguţă, în schimb, ochii ei albaştri erau atât de limpezi şi când se însufleţeau îi dădeau o expresie atât de bună şi de naivă, încât te simţeai atras fără să vrei. Chipul şi chiar întreaga ei înfăţişare aveau, mai presus de orice, o particularitate: în ciuda celor optsprezece ani împliniţi, părea aproape o fetiţă, un copil, iar asta se vădea şi în gesturile ei, uneori caraghios de copilăreşti.

— Dar cum a izbutit Katerina Ivanovna să facă faţă cu atât de puţini bani, de are de gând să dea şi o gustare? întrebă Raskolnikov, ţinând cu tot dinadinsul să prelungească discuţia.

— Păi, coşciugul e foarte simplu... totul o să fie foarte simplu... n-o să coste prea scump... Katerina Ivanovna şi cu mine am socotit şi ultimul bănuţ mai devreme, rămâne ceva şi pentru pomană... iar Katerina Ivanovna ţine foarte mult să facă pomană. Nu se cade s-o... e o mângâiere pentru dânsa... ştiţi cum e dânsa...

— Înţeleg, înţeleg... sigur... Vă uitaţi la odaia mea? Mama spune că arată ca un sicriu.

— Ne-aţi dat tot ce aveaţi ieri! spuse deodată Sonia drept răspuns, într-un fel de şoaptă puternică şi iute, plecându-şi din nou ochii. Buzele şi bărbia începură să-i tremure iar. O mirase încă de la început sărăcia în care trăia Raskolnikov şi cuvintele îi ieşiseră din gură de la sine. Se lăsă tăcerea. Ochii Dunecikăi parcă se înseninară, iar Pulheria Alexandrovna se uită chiar prietenos la Sonia.

— Rodea, zise ea ridicându-se, o să luăm masa împreună, cu toţii. Hai să mergem, Dunia... Iar tu, Rodea, ai face bine să ieşi puţin la aer, iar pe urmă să te odihneşti, să stai puţin culcat şi să vii cât mai degrabă... Mă tem că te-am obosit...

— Da, da, am să vin, răspunse el ridicându-se zorit... De fapt, mai am o treabă...

— Adică cum, nu mâncaţi împreună? strigă Razumihin uitându-se mirat la Raskolnikov. Ce-ţi veni?

— Da, da, vin negreşit, negreşit... Tu mai rămâi o clipă. Nu aveţi nevoie de el acum, nu-i aşa, mamă? Ori poate vi-l răpesc?

— Vai de mine, nici vorbă! Dar dumneavoastră, Dmitri Prokofici, aţi fi aşa de bun să luaţi masa cu noi?

— Vă rog, veniţi, îl rugă şi Dunia.

Razumihin se înclină, radiind tot. Pentru o clipă cu toţii părură ciudat de fâstâciţi.

— Rămâi cu bine, Rodea, adică la revedere, nu-mi place să spun „rămâi cu bine“. Rămâi cu bine, Nastasia... poftim, am spus iar „rămâi cu bine“!...

Pulheria Alexandrovna ar fi vrut să-şi ia rămas-bun şi de la Sonecika, dar parcă nu-i veni la îndemână şi ieşi zorită din odaie.

Însă Avdotia Romanovna, care părea să-şi aştepte rândul, trecând pe urmele mamei sale prin faţa Soniei, o salută cu o plecăciune atentă şi politicoasă, aşa cum se cuvine. Sonecika se fâstâci, făcu şi ea repede o plecăciune speriată, şi o expresie aproape dureroasă i se aşternu pe chip, ca şi cum politeţea şi atenţia Avdotiei Romanovna ar fi apăsat-o şi chinuit-o.

— Atunci, la revedere, Dunia! zise tare Raskolnikov, deja pe palier. Dă-mi mâna!

— Ţi-am dat-o deja, ai uitat? răspunse Dunia întorcându-se cu blândeţe şi cu oarecare stânjeneală spre el.

— Nu-i nimic, mai dă-mi-o o dată!

Îi strânse cu putere degetele subţiri. Dunecika îi zâmbi, roşi puternic şi, trăgându-şi degrabă mâna, porni pe urmele mamei sale, fericită şi ea, cine ştie de ce.

— Buun! zise Raskolnikov către Sonia, întorcându-se şi uitându-se la ea cu o privire senină. Morţii cu morţii şi viii cu viii! Nu-i aşa? Nu? Aşa e, nu?

Sonia se uită chiar mirată la chipul lui care se luminase brusc. El o privi câteva clipe în tăcere, cu mare atenţie, şi îi reveni dintr-odată în minte tot ce îi povestise răposatul ei tată...

— Doamne, Dunecika, zise Pulheria Alexandrovna cum ajunseră în stradă, uite, acum sunt şi eu bucuroasă că am plecat, parcă mă simt mai uşurată. Vai, mă gândeam eu ieri, în tren, că o să am un motiv de bucurie ca ăsta?

— Îţi repet, mamă, e încă foarte bolnav. Dumneata n-ai văzut? Poate că tot făcându-şi griji pentru noi s-a îmbolnăvit. Trebuie să fim înţelegătoare, iar atunci se pot ierta multe, foarte multe.

— Ei bine, tu numai înţelegătoare n-ai fost! îi tăie vorba, înfierbântată şi geloasă, Pulheria Alexandrovna. Ştii, Dunia, mă uitam la voi doi, eşti leită el, nu atât la faţă, cât la suflet: amândoi sunteţi melancolici, amândoi încăpăţânaţi şi iuţi din fire, amândoi orgolioşi şi mărinimoşi... Că doar nu e un egoist, Dunecika, nu-i aşa? Dar când mă gândesc ce-o să fie diseară la noi, mi se face inima cât un purice!

— Nu te îngrijora, mamă, o să fie ce trebuie să fie!

— Dunecika, gândeşte-te numai în ce situaţie suntem noi acum! Dacă Piotr Petrovici renunţă? zise deodată, fără să-şi dea seama, biata

Pulheria Alexandrovna.

— Atunci, oricum n-ar mai merita nimic! răspunse tăios şi dispreţuitor Dunecika.

— Am făcut bine că am plecat acum, se grăbi să spună Pulheria Alexandrovna, întrerupând-o. Era zorit fiindcă avea o treabă. Lasă-l să se ducă, mai ia aer... te sufoci la el... dar unde să iei aer aici? Aici şi pe străzi e ca-ntr-o odaie fără nici un ochi de geam. Doamne, ce oraş! Stai, fereşte-te, că dau peste tine, cară ceva! Pianul ăsta mai lipsea, zău aşa... cum se-mping... Şi de fata asta mă tem foarte tare...

— Ce fată, mamă?

— Păi, această Sofia Semionovna, care a fost adineauri...

— Dar de ce?

— Am un presentiment, Dunia. Mă crezi ori nu, cum a intrat, chiar în clipa aceea, m-am şi gândit că ea e pricina tuturor nenorocirilor...

— Nicidecum! strigă cu ciudă Dunia. Ce om eşti şi dumneata, cu presimţirile astea, mamă! Abia ieri a văzut-o prima oară, iar acum, când a intrat, nici n-a recunoscut-o.

— Bine, ai să vezi... Fata asta mă nelinişteşte, dar o să vezi, o să vezi! M-am şi speriat: se uita la mine, se uita cu nişte ochi, numai că n-am căzut de pe scaun când s-a apucat s-o prezinte, ţii minte? Şi mi se pare ciudat: cum a scris Piotr Petrovici despre ea şi cum ne-o prezintă el, ba încă şi ţie! Trebuie să ţină la ea.

— Nu contează ce scrie el! Şi despre noi s-a vorbit, ba s-a şi scris, ai uitat? Eu, una, sunt încredinţată că e o fată bună şi că toate astea nu-s decât prostii!

— Să dea Domnul!

— Iar Piotr Petrovici e un bârfitor nemernic, i-o reteză deodată Dunecika.

Pulheria Alexandrovna nu mai zise nici pâs şi discuţia se sfârşi acolo.

— Uite ce, uite ce treabă am cu tine..., zise Raskolnikov ducându-l pe Razumihin spre fereastră...

— Atunci îi spun Katerinei Ivanovna că veniţi..., se grăbi Sonia să-şi ia rămas-bun şi să plece.

— O clipă, Sofia Semionovna, nu avem secrete, nu ne deranjaţi deloc... Voiam să vă mai spun două vorbe... Uite ce e, se întrerupse dintr-odată ca să i se adreseze lui Razumihin. Îl ştii pe ăsta... cum îi zice... Porfiri Petrovici?

— Ba bine că nu. Mi-e rudă. Ce-i cu el? adăugă Razumihin curios la culme.

— El anchetează cazul ăla... omorul ăla... despre care aţi vorbit ieri?

— Da... şi? întrebă Razumihin făcând deodată ochii mari.

— I-a interogat pe cei cu amaneturi, am şi eu nişte amaneturi acolo, nişte fleacuri, un ineluş al soră-mii, pe care mi l-a dat ca amintire când am venit încoace, şi un ceas de argint de la tata. Nu fac amândouă decât cinci-şase ruble, dar pentru mine sunt de preţ, sunt amintiri. Ce să fac acum? Nu vreau să pierd lucrurile, mai ales ceasul. Am şi tremurat adineauri să nu-mi ceară mama să se uite la el când a venit vorba despre ceasul Dunecikăi. E singurul lucru care a rămas de la tata. Mama se îmbolnăveşte dacă-l pierd. Femeie, ce vrei! Ce să fac, învaţă-mă! Ştiu că ar trebui să declar la secţie. Dar n-ar fi mai bine să mă duc chiar la Porfiri? Tu ce crezi? Aş rezolva mai repede treaba. O să vezi, nici n-o să ne aşezăm bine la masă, că mama o să mă şi întrebe de ceas!

— Nu trebuie să te duci în nici un caz la secţie, ci la Porfiri, neapărat! strigă neobişnuit de tulburat Razumihin. Vai, ce bucuros sunt! Dar ce mai stăm, hai chiar acum, e la doi paşi, îl găsim sigur!

— Bine... hai...

— O să se bucure foarte, foarte mult să te cunoască! I-am vorbit o groază despre tine, cu diverse prilejuri... Şi ieri i-am vorbit. Hai! Vasăzică o cunoşteai pe bătrână? Asta era! Mi-nu-nată întorsătură!... A, da, Sofia Ivanovna...

— Sofia Semionovna, îl corectă Raskolnikov. Sofia Semionovna, dânsul e prietenul meu, Razumihin, şi e un om bun...

— Dacă trebuie să plecaţi..., începu Sonia fără să se uite deloc la Razumihin şi fâstâcindu-se şi mai tare.

— Hai să mergem! se hotărî Raskolnikov. O să trec pe la dumneavoastră chiar azi, Sofia Semionovna, spuneţi-mi doar unde locuiţi.

Nu era încurcat, ci mai curând grăbit, şi îi evită privirea. Sonia îi dădu adresa, roşind până în vârful urechilor. Ieşiră toţi trei.

— Nu încui? întrebă Razumihin coborând în urma lor pe scară.

— Niciodată... De altfel, s-au făcut deja doi ani de când tot vreau să cumpăr un lacăt, adăugă nepăsător. Nu sunt fericiţi cei care nu au ce încuia? zise râzând către Sonia.

Se opriră jos, în gang.

— O luaţi la dreapta, Sofia Semionovna, nu-i aşa? Apropo, cum aţi dat de mine? întrebă cu aerul că ar fi vrut să-i spună altceva.

Încerca întruna să se uite în ochii ei liniştiţi şi luminoşi, dar parcă

nu reuşea...

— Păi, i-aţi spui adresa Polecikăi ieri.

— Polea? A, da Polecika! E... surioara dumneavoastră? Deci i-am dat ei adresa?

— Aţi uitat?

— Nu... mi-aduc aminte...

— Eu am auzit de dumneavoastră chiar de la răposat, încă din ziua când... Numai că atunci nu vă ştiam numele, şi nici el nu vi-l ştia... Iar acum am venit... şi fiindcă am aflat ieri numele dumneavoastră... azi am întrebat aici: „Unde stă domnul Raskolnikov?“... N-am ştiut că şi dumneavoastră staţi în gazdă... Rămâneţi cu bine... O să-i spun Katerinei Ivanovna...

Era grozav de bucuroasă că plecase în sfârşit; mergea împiedicându-se, grăbindu-se să piară cât mai repede din vederea lor, să străbată cât mai repede cei douăzeci de paşi până să cotească la dreapta şi să rămână în sfârşit singură, iar apoi, mergând repede, fără să se uite la nimeni, fără să observe nimic, să se gândească, să-şi amintească, să retrăiască fiecare cuvânt rostit, fiecare clipă. Niciodată, niciodată nu mai simţise ceva asemănător. O întreagă lume nouă răsărise, în chip neaşteptat şi nedesluşit, în sufletul ei. Îşi aminti deodată că Raskolnikov voia să treacă astăzi pe la ea, poate chiar acum, dimineaţă!

— Numai de n-ar fi azi... Dă, Doamne, să nu vină azi! murmură cu inima oprită în loc, rugându-se parcă de cineva, ca un copil speriat. Doamne! La mine... în odaia aceea... o să vadă... O, Doamne!

Fără îndoială, în momentul acela nu avea cum să observe că un domn necunoscut o urmărea stăruitor, ţinându-se după ea. O urmărise chiar de la ieşirea din gang. În clipa când Razumihin, Raskolnikov şi ea se opriseră să mai schimbe două vorbe pe trotuar, domnul acesta, trecând pe lângă ei, păruse să tresară prinzând din întâmplare cuvintele Soniei: „am întrebat aici: «Unde stă domnul Raskolnikov? »“. Îi privise fugar, dar atent, pe toţi trei, mai ales pe Raskolnikov, căruia i se adresase Sonia, pe urmă se uitase la casă şi o reţinuse. Făcu toate astea într-o clipă, fără să se oprească şi străduindu-se să nu atragă atenţia, apoi plecă mai departe, încetinind pasul şi parcă aşteptând ceva. Pe Sonia o aştepta; văzuse că îşi luaseră rămas-bun şi că Sonia se îndrepta spre casă.

„Unde-o fi stând? Figura asta am mai văzut-o undeva, se gândi aducându-şi aminte de chipul Soniei. Aflu eu.“

La colţul străzii, traversă, se întoarse şi văzu că o lăsase deja în urmă pe Sonia, care ţinea acelaşi drum, fără să observe nimic. Când ajunse la colţ, coti la rândul ei pe aceeaşi stradă. Se luă după ea fără să o scape din ochi, continuând să meargă pe celălalt trotuar; după vreo cincizeci de paşi

traversă din nou pe partea pe care se afla Sonia, o ajunse din urmă şi se ţinu mai departe după ea, cam la cinci paşi distanţă.

Era un bărbat de vreo cincizeci de ani, destul de înalt, trupeş, cu nişte umeri laţi şi puternici, care îl făceau să pară puţin adus de spate. Era îmbrăcat elegant şi lejer, având o alură impunătoare, de boier. Ţinea în mână un baston frumos, cu care lovea trotuarul la fiecare pas, iar mănuşile îi erau ca scoase din cutie. Figura lată, cu pomeţii ieşiţi, era destul de plăcută, iar după tenul proaspăt nu părea să fie un petersburghez. Părul, foarte des încă, era blond deschis, poate uşor încărunţit, iar barba mare, stufoasă, lăsată ca o lopată, era şi mai blondă decât părul. Ochii albaştri aveau o privire rece, fixă şi serioasă; buzele îi erau roşii. Era, în general, un bărbat care se ţinea bine, părând mult mai tânăr decât anii pe care îi avea.

Când Sonia ieşi pe chei, nu mai erau decât ei doi pe trotuar. Privind-o întruna, domnul observase că era îngândurată şi distrată. De îndată ce ajunse la casa unde locuia, Sonia intră în gang, iar el se ţinu după ea, parcă uşor mirat. În curte o luă la dreapta, spre capătul de unde începea scara ce ducea la locuinţa ei. „Hm“, mormăi boierul necunoscut urcând treptele în urma ei. Abia atunci îl observă şi Sonia. Ea coti pe culoarul de la etajul trei şi sună la apartamentul 9, pe uşa căruia era scris cu cretă „Kapernaumov, croitor“. „Hm“, făcu iar necunoscutul, mirat de ciudata coincidenţă, sunând alături, la numărul 8. Cele două uşi se aflau la vreo şase paşi una de alta.

— Locuiţi la Kapernaumov! spuse el privind-o pe Sonia şi râzând. Chiar ieri mi-a reparat o vestă. Eu stau chiar alături, la madam Resslich, Gertruda Karlovna. Cum s-a nimerit!

Sonia se uită atent la el.

— Suntem vecini, continuă el cu un aer foarte vesel. Mă aflu numai de trei zile în oraş. Ei, deocamdată, la revedere.

Sonia nu răspunse; cum i se deschise uşa, se strecură în camera ei. Se simţea, cine ştie de ce, ruşinată şi intimidată...

Mergând spre Porfiri, Razumihin era teribil de surescitat.

— Asta-i minunat, frate, repetă de câteva ori, şi mă bucur! Mă bucur!

„De ce te-oi fi bucurând?“, se gândi Raskolnikov.

— N-am ştiut că şi tu amanetai la bătrână. Şi... şi... când a fost asta, de mult? Adică, e mult de când ai fost la ea?

„Ce prost naiv!“

— Când am fost? se opri Raskolnikov ca să-şi aducă aminte. Păi,

parcă cu vreo trei zile înainte să moară. De fapt, nu pot să-mi răscumpăr obiectele acum, adăugă, arătându-se zorit şi foarte îngrijorat pentru lucrurile lui, că iar am rămas într-o rublă de argint... din pricina blestematului ăluia de delir de ieri!

Rosti foarte grav cuvântul delir.

— Ei, da, da, da, se grăbi, nu se ştie de ce, să-i dea apă la moară Razumihin, păi, uite, de asta atunci... ai şi fost oarecum surprins... ştii, şi când aiurai, pomeneai întruna de nişte ineluşe şi lănţişoare!... Ei, da, da... E limpede, totu-i limpede acum.

„Aşa, vasăzică! Le-a intrat în cap ideea asta! Uite, omul ăsta e gata să se lase răstignit pe cruce pentru mine, dar e foarte bucuros că *s-a lămurit* de ce-am pomenit eu când deliram de ineluşe şi lănţişoare! Înseamnă că le-a intrat la toţi în cap..."

— Oare îl găsim? întrebă.

— Îl găsim, îl găsim, se grăbi să răspundă Razumihin. E un băiat de ispravă, frate, ai să vezi! Cam din topor, însă de fapt e foarte manierat, am vrut să zic că-i din topor în alte privinţe. E băiat deştept, chiar nu-i deloc prost, însă are un fel mai aparte de-a gândi... E neîncrezător, sceptic, cinic... îi place să te ducă cu preşul, adică nu să te ducă cu preşul, ci să te prostească... Ei, e un susţinător al vechilor metode, bazate pe probele materiale... Dar ştie meserie, ştie... Anul trecut a dat de capăt unui caz de omor la care se şterseseră aproape toate urmele! Vrea tare, tare mult să te cunoască!

— De ce ţine atâta?

— Adică, nu că... Vezi tu, în ultima vreme, de când te-ai îmbolnăvit, i-am vorbit adesea despre tine... Ei bine, el m-a ascultat şi, când a aflat că n-ai posibilităţi ca să-ţi termini studiile de drept, a spus: „Ce păcat!". Iar eu am tras concluzia... din toate astea la un loc, nu numai din asta; ieri, Zametov... Vezi tu, Rodea, ieri ţi-am îndrugat ceva la beţie, când te însoţeam acasă... şi mi-e frică, frate, să nu exagerezi, fiindcă vezi tu...

— Ce? Că mă socotesc nebun? Păi, poate chiar aşa şi e, spuse el cu un zâmbet crispat.

— Da... da... adică, pfui, nu!... Dar tot ce-am spus (şi despre altele), toate n-au fost decât aiureli, fiindcă mă ajunsese băutura.

— Ce te tot scuzi atâta! M-am săturat până peste cap! strigă Raskolnikov cu o enervare exagerată, deşi prefăcută într-o oarecare măsură.

— Ştiu, ştiu, înţeleg. Fii convins că înţeleg. Mi-e şi ruşine să mai vorbesc...

— Atunci nu mai vorbi, dacă ţi-e ruşine!

Tăcură amândoi. Razumihin se afla în culmea fericirii şi

Raskolnikov îşi dădea seama de asta scârbit. Pe deasupra, era şi neliniştit, după toate cele auzite de la el despre Porfiri.

„Trebuie să mă prefac şi în faţa ăstuia, se gândi pălind, cu inima bătându-i tare, ba chiar cât mai natural. Ei, cel mai natural ar fi să nu mă prefac deloc. Să nu îngroş nimic! Nu, *să îngroş* ceva ar părea nenatural... Ei, o să vedem acolo... cum o să fie... acum... o fi sau n-o fi bine că mă duc? Fluturele zboară singur spre lumânare. Îmi bate inima, asta-i prost!...“

— În casa asta cenuşie, zise Razumihin.

„Cel mai important lucru e dacă Porfiri ştie că am fost ieri în apartamentul babornіţei ăleia... şi că am întrebat de sânge. Trebuie să aflu imediat, de cum pun piciorul înăuntru, să-mi dau seama după faţa lui, altfel... aflu eu, cu orice preţ!“

— Ştii ce? zise deodată Raskolnikov cu un zâmbet uşor perfid. Te văd încă de dimineaţă cam agitat, frate. Aşa-i?

— Cum, agitat? Nu sunt agitat deloc, se crispă Razumihin.

— Ba eşti, frate, se vede limpede. Uite, adineauri şedeai pe scaun cum nu şezi tu niciodată, pe-un colţ, şi te scuturau întruna frigurile. Ba săreai în sus din senin, ba stăteai bosumflat, iar pe urmă ţi se îndulcea mutra ca o acadea. Uneori chiar roşeai, mai ales când te-au poftit la masă, ai roşit îngrozitor.

— Nici pomeneală, minţi... Ce tot îndrugi?

— Uită-te la tine cum te fâstâceşti, parcă ai fi un şcolar! Ptiu, drace, uită-te la el cum a roşit iar!

— Mare porc eşti!

— Păi de ce te fâstâceşti? Romeo! Ia să povestesc eu asta astăzi într-un anumit loc, ha-ha-ha! Să râdă şi mama oleacă... şi încă cineva...

— Stai, stai, ascultă, cu asta nu-i de glumit, e... Cum să mai... pe urmă, la toţi dracii! se zăpăci de tot Razumihin, îngheţând de frică. Hai, frate... Pfui, mare porc eşti!

— Un boboc de trandafir, ce mai! Şi dac-ai şti ce bine te prinde; un Romeo de trei arşini! Ia te uită, azi te-ai şi spălat, ţi-ai curăţat şi unghiile, ai? Când s-a mai întâmplat una ca asta? Doamne Dumnezeule, te-ai şi pomădat! Ia apleacă-te!

— Porcule!!!

Raskolnikov părea să nu se mai poată opri din râs, nici măcar când intrară la Porfiri Petrovici. Asta şi urmărise: dinăuntru se putea auzi că intraseră râzând şi continuaseră să râdă şi în antreu.

— Să nu sufli vreo vorbă aici că... praf te fac! şopti Razumihin furios, apucându-l de umăr pe prietenul lui.

~ V ~

Dar Raskolnikov îşi făcea deja intrarea. Păşi în încăpere cu o mutră de parcă s-ar fi abţinut din răsputeri să nu pufnească în râs. În urma lui venea Razumihin, roşu la faţă ca un rac şi răvăşit de furie, deşirat, împiedicat şi ruşinat. Figura şi toată înfăţişarea lui chiar erau în clipa aceea de tot hazul, justificând râsul tovarăşului său. Fără nici o introducere, Raskolnikov se înclină în faţa gazdei, care stătea în mijlocul camerei şi se uita întrebător la ei, întinzându-i şi strângându-i mâna cu aceeaşi sforţare extrem de vădită de a-şi înăbuşi veselia şi de a spune două-trei vorbe pentru a se prezenta. De-abia izbutise să-şi ia o înfăţişare serioasă şi să îngaime ceva, că privirea îi căzu din nou pe Razumihin şi nu se mai putu abţine: râsul înăbuşit izbucni cu atât mai nestăpânit, cu cât până atunci nu se putuse dezlănţui. Furia cu totul neobişnuită cu care întâmpină Razumihin acest râs „din toată inima“ dădu întregii scene aerul celei mai sincere veselii şi, ce era mai important, naturaleţe. Razumihin, parcă înadins, făcea lucrurile să pară şi mai verosimile.

— Ptiu, drace! zbieră el dând din mână şi lovind o măsuţă rotundă pe care se afla un pahar cu ceai neterminat.

Toate zburară cât colo, zdrăngănind.

— Domnilor, de ce să rupem scaunele şi să facem pagubă statului? strigă vesel Piotr Petrovici.

Scena se prezenta în felul următor: Raskolnikov, de atâta râs, îşi uitase mâna într-a gazdei, dar ştiind că nu trebuia să întreacă măsura, aştepta momentul să şi-o retragă cât mai repede şi mai natural. Razumihin, zăpăcit de-a binelea că dărâmase măsuţa şi spărsese paharul, se uită cu o privire sumbră la cioburi, scuipă şi se întoarse brusc către fereastră, unde rămase cu spatele la cei doi şi cu o faţă teribil de posomorâtă, uitându-se pe geam fără să vadă nimic. Porfiri Petrovici râdea din dorinţa de a râde, dar aştepta, în mod vădit, explicaţii. Într-un colţ şedea Zametov, care se ridicase de pe scaun la intrarea musafirilor şi rămăsese în aşteptare, cu gura lăţită într-un zâmbet, însă privind cu nedumerire şi chiar cu neîncredere parcă întreaga scenă, iar la Raskolnikov uitându-se uşor stânjenit. Prezenţa neaşteptată a lui Zametov îl surprinse neplăcut pe Raskolnikov. „Trebuie să fiu mai atent la ce spun!“, îşi zise în gând.

— Vă rog să mă scuzaţi, începu el prefăcându-se extrem de fâstâcit. Raskolnikov...

— Nu face nimic, mă bucur, v-aţi făcut intrarea într-un mod cât se poate de agreabil... Ei, nici bună ziua nu vrea să dea? arătă Porfiri Petrovici spre Razumihin.

— Zău dacă ştiu de ce s-a înfuriat pe mine. N-am făcut decât să-i spun, venind încoace, că seamănă cu Romeo şi... i-am demonstrat, cred că asta a fost tot.

— Porcule! îi aruncă Razumihin fără să se întoarcă.

— Înseamnă că a avut motive foarte serioase, dacă s-a supărat aşa doar pentru o vorbuliţă, râse Porfiri.

— Hop şi tu, anchetatorule... Ei bine, să vă ia dracu' pe toţi! i-o reteză Razumihin şi, izbucnind brusc în râs, cu faţa înveselită, ca şi cum nu s-ar fi întâmplat nimic, se apropie de Porfiri Petrovici.

— Ei, gata! Sunteţi toţi nişte proşti! Acum să trecem la treabă: uite, el e prietenul meu, Rodion Romanâci Raskolnikov; în primul şi în primul rând, a auzit multe despre tine şi vrea să te cunoască, iar în al doilea rând, are o trebuşoară cu tine. Hei, Zametov! Cum de eşti aici? Vă cunoaşteţi de mult?

„Asta ce-o mai fi?“, se gândi neliniştit Raskolnikov.

Zametov păru încurcat, dar nu prea tare.

— Ne-am cunoscut ieri, la tine, spuse el degajat.

— Atunci am scăpat de o corvoadă. Săptămâna trecută m-a rugat de mama focului să ţi-l prezint, Porfiri, dar aţi dat unul de altul şi fără mine... Unde ţii tutunul?

Porfiri Petrovici era îmbrăcat ca acasă, în halat, cu o rufărie foarte curată şi nişte papuci scâlciaţi. Era un bărbat cam la treizeci şi cinci de ani, mai degrabă scund, gras, chiar burtos, ras cu grijă, fără mustăţi ori favoriţi, cu părul tuns scurt pe capul mare şi rotund, cu ceafa neobişnuit de groasă. Faţa rotofeie, rotundă şi cam cârnă avea o culoare bolnăvicioasă, galben-pământie, dar era destul de vioaie şi chiar veselă. Ar fi putut fi blajină, dacă n-ar fi fost expresia ochilor, cu luciul lor cumva lichid, apos, ascunşi pe jumătate sub genele aproape albe, care clipeau întruna, făcând parcă semne cuiva. Expresia lor era într-o totală discordanţă cu restul figurii, care avea ceva feminin în ea, dându-i un aer mult mai serios decât te puteai aştepta la prima vedere.

Cum auzi că musafirul are o „trebuşoară“ cu el, Porfiri Petrovici îl pofti îndată să ia loc pe divan, se aşeză şi el în celălalt capăt şi îşi aţinti privirea asupra lui, aşteptând să i se explice despre ce era vorba, cu acea atenţie concentrată şi cam prea gravă, care te intimidează şi te stinghereşte de la bun început, mai cu seamă când nu cunoşti omul şi când ceea ce ai de gând să spui nu este, după părerea ta, nici pe departe pe măsura atenţiei

deosebit de mari ce ţi se acordă. Totuşi Raskolnikov lămuri pe scurt, într-un mod foarte închegat şi desluşit, motivul vizitei sale şi rămase atât de mulţumit de sine, încât izbuti chiar să-l cerceteze destul de bine pe Porfiri. Acesta nu-şi desprinse nici el privirea, fie şi pentru o clipă, de la Raskolnikov. Razumihin, care se aşezase în faţa lor, de cealaltă parte a mesei, urmărea înfierbântat şi nerăbdător felul cum era prezentată situaţia, mutându-şi întruna privirea de la unul la altul, fără să-şi dea seama că întrecea măsura.

„Prostul!“, îl înjură în gând Raskolnikov.

— Trebuie să daţi o declaraţie la poliţie, răspunse Porfiri cu un aer foarte preocupat, să scrieţi că, luând cunoştinţă despre acel eveniment, adică despre acel omor, cereţi la rândul dumneavoastră să faceţi cunoscut anchetatorului care se ocupă de caz că obiectele cutare şi cutare vă aparţin şi că doriţi să le răscumpăraţi... sau să... mă rog, o să vă spună ei ce să scrieţi.

— Păi, tocmai asta e, că în clipa de faţă, continuă Raskolnikov străduindu-se să se fâstâcească şi mai tare, eu nu stau deloc bine cu banii... chiar şi o sumă de nimic ca asta e peste puterile mele... vedeţi, tot ce vreau acum e să anunţ că acele obiecte sunt ale mele, dar că abia când o să dispun de bani...

— Asta nu are importanţă, răspunse Porfiri Petrovici primind cu răceală explicaţiile legate de bani. De altfel, dacă vreţi, puteţi să-mi scrieţi direct mie şi să mă înştiinţaţi că, aflând cutare şi cutare, declaraţi că lucrurile cutare şi cutare sunt ale dumneavoastră şi rugaţi ca...

— Pot să scriu pe hârtie simplă? se grăbi să-l întrerupă Raskolnikov, interesându-se din nou de latura bănească a chestiunii.

— O, pe cea mai simplă!

Dintr-odată, Porfiri Petrovici se uită la el cu o ironie destul de vădită, mijindu-şi privirea şi parcă făcându-i cu ochiul. De altfel, se prea poate ca lui Raskolnikov să i se fi părut doar, căci totul nu dură decât o fracţiune de secundă. Dar ceva-ceva a fost. Raskolnikov ar fi putut să jure că îi făcuse cu ochiul, naiba ştie de ce.

„Ştie!“, îl străfulgeră un gând.

— Iertaţi-mă că v-am deranjat cu asemenea nimicuri, continuă el puţin derutat, obiectele mele nu fac cu totul decât cinci ruble, dar ţin foarte mult la ele, sunt amintiri de la cei care mi le-au dăruit, şi mărturisesc că m-am speriat foarte tare când am aflat...

— De aia ai şi sărit ca ars ieri, când am început să-i povestesc lui Zosimov că Porfiri îi interoghează pe ăia cu amaneturi, spuse Razumihin cu vădită intenţie.

Asta îi puse capac lui Raskolnikov. Nu se mai putu stăpâni şi îl fulgeră furios cu ochii lui negri, aprinşi de mânie. Dar imediat îşi luă seama.

— Mi se pare mie sau îţi baţi joc de mine, frate? i se adresă el cu o enervare bine jucată. Sunt de acord că poate fac prea mult caz pentru nişte lucruri care pentru tine nu sunt decât nişte flecuşteţe; dar nu trebuie să mă socoteşti nici egoist, nici avar pentru asta, fiindcă poate pentru mine lucruşoarele astea nu sunt flecuşteţe. Ţi-am spus doar că ceasul acela de argint, ce nu face mai mult de un groş, este singurul lucru care mi-a rămas de la tatăl meu. Puteţi să şi râdeţi, dar a venit mama, se întoarse el brusc către Porfiri, şi dacă ar afla, se întoarse iar către Razumihin, că nu mai am ceasul, jur că ar cuprinde-o disperarea! Doar e femeie!

— Nici pomeneală! Nu asta am vrut să spun! Dimpotrivă! strigă supărat Razumihin.

„O fi bine? O fi natural? Oare n-am exagerat? se frământa Raskolnikov. Ce mi-o fi trebuit să spun: «Doar e femeie?»“

— A venit mama dumneavoastră? se interesă cine ştie de ce Porfiri Petrovici.

— Da.

— Când?

— Aseară.

Porfiri tăcu, chibzuind parcă.

— Obiectele dumneavoastră n-aveau cum să dispară, urmă el pe un ton calm şi rece. Chiar vă aşteptam de mult aici.

Apoi, ca şi cum nu s-ar fi întâmplat nimic, apropie grijuliu scrumiera de Razumihin, care presăra fără milă scrumul pe covor. Raskolnikov tresări, dar Porfiri nu păru să se uite la el, preocupat în continuare de ţigara lui Razumihin.

— Ceee? Îl aşteptai? De ce, ştiai că amanetase şi el lucruri *acolo*?

Porfiri Petrovici i se adresă direct lui Raskolnikov:

— Ambele dumneavoastră obiecte, inelul şi ceasul, s-au găsit la *ea*, învelite în aceeaşi bucăţică de hârtie, iar pe hârtie era trecut clar cu creionul numele dumneavoastră, împreună cu data şi luna când le-a primit...

— Ce memorie grozavă aveţi! exclamă cu un stângaci zâmbet ironic Raskolnikov, făcând mari sforţări să i se uite drept în ochi; nu se putu însă stăpâni şi adăugă brusc: Spun asta pentru că probabil au fost foarte mulţi cu amaneturi... şi că era greu să-i ţineţi minte pe toţi... Dar văd că, din contră, dumneavoastră vi-i amintiţi pe toţi cu atâta precizie şi... şi...

„Prost! Slab! Pentru ce-am mai adăugat şi asta!“

— Acum îi ştim deja cam pe toţi, dumneavoastră sunteţi singurul care nu poftiserăţi încă, răspunse Porfiri cu o aproape imperceptibilă notă

ironică.

— Am stat foarte prost cu sănătatea.

— Am auzit şi asta. Am auzit şi că a fost ceva care v-a supărat foarte tare. Şi acum păreţi palid.

— Nu sunt palid deloc... din contră, sunt cât se poate de sănătos! i-o reteză Raskolnikov furios, cu brutalitate, schimbând brusc tonul.

Fierbea de o furie pe care nu şi-o putea înăbuşi. „La furie mă ia şi gura pe dinainte! îi trecu iarăşi prin minte. Dar de ce m-or chinui?“

— Nu e deloc cât se poate de sănătos! se băgă în vorbă Razumihin. Bate câmpii! Până ieri nici n-a fost conştient, a delirat... Dacă poţi să crezi, Porfiri, abia se ţinea pe picioare şi ieri, numai cât ne-am întors Zosimov şi cu mine cu spatele, s-a îmbrăcat, a şters-o pe furiş şi a umblat cine ştie pe unde până aproape de miezul nopţii, iar asta, ţi-o spun eu, în culmea delirului, dacă poţi să-ţi închipui! Halal, n-am ce zice!

— *În culmea delirului*, chiar aşa? Nu mai spune! clătină Porfiri din cap, cu o mişcare ce părea de femeie.

— Ei, prostii! Nu-i daţi crezare! De altfel, dumneavoastră oricum nu credeţi nimic! lăsă Raskolnikov să-i scape, de mânios ce era, dar Porfiri Petrovici păru să nu audă aceste cuvinte ciudate.

— Păi, ai mai fi ieşit dacă n-ai fi fost în delir? se înfierbântă deodată Razumihin. De ce-ai ieşit? Pentru ce? Şi de ce pe furiş? Păi erai în toate minţile? Acum, că a trecut orice pericol, pot să ţi-o spun în faţă!

— Ieri mă săturasem de ei până peste cap, i se adresă Raskolnikov lui Porfiri cu un zâmbet ironic, impertinent şi provocator. M-am dus să-mi caut o locuinţă în altă parte, ca să nu mă mai găsească, am luat şi o grămadă de bani la mine. Domnul Zametov i-a văzut. Cum e, domnule Zametov, ieri eram în toate minţile sau deliram? Spune dumneata, ca să isprăvim.

Părea gata să-l sugrume în clipa aceea pe Zametov: prea nu-i plăcuseră privirea şi tăcerea lui.

— După părerea mea, ai vorbit cu multă judecată şi ai fost chiar hâtru, numai că erai din cale-afară de nervos, răspunse sec Zametov.

— Nikodim Fomici mi-a spus azi, se amestecă Porfiri Petrovici, că v-a întâlnit ieri, foarte târziu, în locuinţa unui funcţionar călcat de o trăsură...

— A, să luăm numai treaba cu funcţionarul! îi luă vorba din gură Razumihin. Păi, nu nebun ai fost la funcţionar? I-a dat ultimii bani văduvei pentru înmormântare! Dacă voiai s-o ajuţi, puteai să-i dai cincisprezece, hai, douăzeci de ruble, şi să-ţi păstrezi barem trei ruble pentru tine, dar el i le-a dat pe toate douăzeci şi cinci!

— Poate am găsit o comoară pe undeva şi tu habar n-ai! Poate de

aceea m-am întrecut ieri cu generozitatea... Domnul Zametov ştie că am găsit o comoară... Iertaţi-ne, vă rog, i se adresă el lui Porfiri cu buzele tremurând, că vă reţinem de o jumătate de ceas cu vorbele astea de clacă. Pesemne că v-aţi săturat, nu-i aşa?

— Nicidecum, din contră, din contră! Dacă aţi şti cât de mult mă interesează persoana dumneavoastră! Găsesc că e foarte interesant să vă privesc şi vă ascult... şi, trebuie să mărturisesc, sunt grozav de bucuros că aţi binevoit să veniţi...

— Atunci dă-ne şi tu barem un ceai! Mi s-a uscat gâtlejul! strigă Razumihin.

— Minunată idee! Haideţi să bem cu toţii câte un ceai Dar înainte de ceai, nu vrei ceva... mai consistent?

— Valea!

Porfiri ieşi să comande ceaiul.

Lui Raskolnikov i se învălmăşeau gândurile în cap. Era din cale-afară de nervos.

„Culmea e că nici nu se mai ostenesc să se prefacă! Dacă zici că nu mă cunoşti deloc, cum ai ajuns să vorbeşti despre mine cu Nikodim Fomici? Asta înseamnă că nici nu vor să mai ascundă că mă urmăresc ca o haită de câini! Mă scuipă pur şi simplu în obraz! tremura el de furie. Hai, daţi în mine pe faţă, nu vă mai jucaţi precum pisica cu şoarecele. Asta-i lipsă de politeţe, Porfiri Petrovici, şi e posibil să nu vă mai permit... Odată mă scol în picioare şi vă arunc tuturor în faţă întreg adevărul... ca să ştiţi cât vă dispreţuiesc... Îşi trase cu greu sufletul. Dar dacă doar mi se pare mie? Dacă doar mi se năzare şi mă înşel în toate privinţele, dacă mă înfurii fiindcă n-am experienţă şi nu sunt în stare să joc rolul ăsta ticălos? Poate că n-a existat nici o intenţie în toate astea. Nici un cuvânt de-al lor nu a avut nimic deosebit, dar e ceva în ele... Toate astea le poţi spune oricând, dar ceva este. De ce-a spus pur şi simplu „la ea“? De ce a adăugat Zametov că am vorbit *hâtru*? De ce îmi vorbesc ei pe tonul ăsta? Da... tonul... Razumihin a fost şi el aici, lui de ce nu i se pare nimic? Gogomanului ăstuia nevinovat nu i se pare niciodată nimic! Iar mă iau frigurile... Mi-a făcut adineauri Porfiri cu ochiul sau nu? Ce aiureală, de ce să-mi facă? Vor să mă calce pe nervi, să mă stârnească sau ce? Ori toate astea sunt doar o nălucire de-a mea, ori *ei ştiu*... Până şi Zametov a fost obraznic. Dar oare a fost într-adevăr? Şi-a schimbat părerea peste noapte. Am presimţit că aşa o să facă! E aici ca la el acasă, iar eu vin pentru prima oară. Porfiri nu-l socoteşte un musafir, stă cu spatele la el. Sunt vorbiţi! Fără îndoială, *în privinţa mea* s-au vorbit. Cu siguranţă că au vorbit despre mine înainte să venim. Or şti despre apartament? Numai de-ar merge mai repede! Când i-am spus că ieri am

alergat să-mi închiriez o locuinţă, a lăsat lucrul ăsta să-i treacă pe lângă urechi, n-a marşat... Iar eu am fost abil că am strecurat treaba cu locuinţa, o să-mi fie de folos mai încolo... În delir, cică... ha-ha-ha! Ştie totul despre seara de ieri! De venirea mamei nu ştia! Iar cotoroanţa a scris şi data cu creionul!... Vă înşelaţi, nu mă dau prins! Astea nu sunt încă fapte, vă faceţi iluzii! Nu, mie să-mi veniţi cu fapte! Iar povestea cu apartamentul, ăsta nu este un fapt, era delirul, ştiu eu ce să le spun... Dar oare ştiu de apartament? Nu plec până nu aflu! De ce-am venit? Dar, uite, acum mă înfurii, ăsta poate să fie un fapt! Pfui, irascibil mai sunt! Dar poate că nu-mi strică rolul de bolnav... Mă încearcă. Vrea să mă încurce. Cine m-a pus să vin?“

Toate astea îi trecură fulgerător prin minte.

Porfiri Petrovici se întoarse într-o clipă. Brusc, parcă se înveseli.

— De la tine, de-aseară, frate, am capul... Şi parcă sunt deşurubat tot, începu pe un cu totul alt ton, râzând către Razumihin.

— A fost interesant? Ieri v-am lăsat în punctul cel mai fierbinte. Cine-a fost mai tare?

— Nimeni, bineînţeles. Când am ajuns la veşnicele probleme, ne-a luat apa.

— Imaginează-ţi, Rodea, la ce-am ajuns aseară: dacă există sau nu crimă. S-a spus ce vrei şi ce nu vrei!

— Şi ce-i de mirare? E o problemă socială ca oricare alta, răspunse distrat Raskolnikov.

— Problema nu a fost formulată în felul ăsta, remarcă Porfiri.

— Nu chiar în felul ăsta, e adevărat, conveni îndată Razumihin, grăbindu-se şi înfierbântându-se ca de obicei. Uite, Rodion, ascultă şi spune-ţi părerea. Ţin neapărat s-o aud. Ieri mi-am ieşit din pepeni cu ei şi te-am tot aşteptat, le-am vorbit de tine, le-am spus că ai să vii... Totul a pornit de la doctrina socialiştilor, care ţi-e bine cunoscută: crima e un protest împotriva anormalităţii orânduirii sociale, atât şi nimic mai mult, şi nu se admit alte cauze, de nici un fel!

— Uite că ai şi spus un neadevăr! strigă Porfiri Petrovici.

Părea să se însufleţească şi râdea întruna uitându-se la Razumihin, ceea ce îl făcea pe acesta să se aprindă şi mai tare.

— De nici un fel! îl întrerupse pătimaş Razumihin. N-am spus nici un neadevăr! Am să-ţi arăt nişte cărţulii: la ei totul „de la mediu se trage“, atât şi nimic altceva! E fraza lor preferată! De aici rezultă că, dacă orânduieşti normal societatea, dispar dintr-odată şi toate crimele, fiindcă nu mai ai de ce să te opui, şi toţi devin cât ai clipi oameni cu frica lui Dumnezeu. Firea omului nu intră la socoteală, firea e înlăturată, firea nu are ce căuta aici! Ei nu recunosc că omenirea, evoluând pe o cale istorică şi *vie*,

devine până la urmă de la sine o societate normală, ci cred că un sistem social ieşit dintr-o minte matematică orânduieşte pe dată întreaga omenire şi o face cât ai clipi dreaptă şi fără de cusur, înainte de orice proces viu, fără nici un fel de parcurs istoric viu! De asta şi au o aversiune instinctivă faţă de istorie, susţinând că „merge cu absurditatea până la prostie“, aşa explică ei totul, doar prin prostie! Tot de asta nu agreează nici procesul *viu* al vieţii: *sufletul viu* n-are ce căuta aici! Sufletul viu are cerinţele sale, nu ascultă orbeşte de o mecanică, sufletul viu este suspect, sufletul viu este retrograd! Că miroase a hoit ori e făcut din cauciuc, n-are a face, dar să nu fie viu, să nu aibă voinţă, să fie rob, să nu se revolte! Iar rezultatul e că au redus totul la a pune temeliile unui falanster şi a-l compartimenta cu camere şi coridoare! Ei, o fi falansterul gata, dar firea omului nu-i încă pregătită pentru el, vrea viaţă, nu şi-a încheiat încă procesul viu, e prea devreme pentru cimitir! Să te bazezi doar pe logică, fără să ţii seamă de fire, nu se poate! Logica prevede trei situaţii, iar ele sunt un milion! Tai întreg milionul şi reduci totul la o singură problemă, e comod! E soluţia cea mai uşoară! Ispititor de clară, nici nu mai trebuie să stai să te gândeşti! Ăsta-i principalul, că nu trebuie să te gândeşti! Tot misterul vieţii încape în două păginuţe.

— Ia te uită ce şi-a dat drumul şi ce mai bate darabana! Trebuie ţinut de mâini, râse Porfiri. Închipuiţi-vă, se întoarse el către Raskolnikov, exact aşa a fost şi aseară, toţi într-o odaie, pe şase voci, ba şi cu un punci luat înainte, vă puteţi închipui? Nu, frate, nu-i adevărat: „mediul“ înseamnă mult în cazul unei crime, pot să-ţi dovedesc asta.

— Ştiu şi eu că înseamnă mult, dar spune-mi altceva: un bărbat de patruzeci de ani batjocoreşte o fetiţă de zece; mediul l-a împins s-o facă?

— De ce nu, în sensul strict al termenului, poate că şi mediul, spuse surprinzător de serios Porfiri, o crimă asupra unei fetiţe poate fi explicată chiar foarte bine prin „mediu“.

Razumihin numai că nu luă foc.

— Atunci vrei să-ţi *dovedesc* imediat, răcni el, că ai genele albe numai pentru că biserica lui Ivan cel Mare are treizeci şi cinci de stânjeni înălţime? O să-ţi dovedesc în mod clar, precis, progresiv şi chiar cu o nuanţă liberală. Mă prind! Ei, pui pariu?

— Pun! Să ascultăm, rogu-vă, cum dovedeşte!

— Tot timpul se preface, fir-ar al dracului! strigă Razumihin sărind de pe scaun şi fluturând din mână. Îmi bat gura de pomană cu el! Face totul înadins, tu nu-l cunoşti încă, Rodion! Şi ieri le-a luat partea, doar ca să-i prostească pe toţi. Şi ce n-a spus ieri, Dumnezeule mare! Iar ei erau încântaţi! E în stare s-o ţină aşa câte două săptămâni. Anul trecut ne

încredinţa că el, nu ştiu pentru ce, se călugăreşte: ne-a bătut la cap două luni de zile! Nu demult i s-a năzărit să ne înştiinţeze că se însoară, că totul e deja pregătit şi că-şi pune pirostriile. Îşi făcuse şi haine noi. Noi ne-am apucat să-l felicităm. Când colo, nici tu mireasă, nici nimic: doar baliverne!

— Uite că minţi! Hainele mi le făcusem înainte. De la hainele noi mi-a şi venit ideea să vă păcălesc.

— Sunteţi într-adevăr atât de prefăcut? întrebă degajat Raskolnikov.

— Păi ce credeaţi? Aşteptaţi, şi pe dumneavoastră o să vă duc, ha-ha-ha! Nu, staţi, vă spun tot adevărul. Legat de toate chestiile astea, crime, mediu, fetiţe, mi-am amintit acum – de fapt, m-a interesat din capul locului – de un mic articol al dumneavoastră. „Despre crimă“ sau cam aşa ceva, i-am uitat titlul... Am avut plăcerea să-l citesc acum două luni, în *Cuvântul periodic*.

— Articolul meu? În *Cuvântul periodic*? întrebă surprins Raskolnikov. Am scris, într-adevăr, acum şase luni, când am părăsit universitatea, un articol pe marginea unei cărţi, dar l-am dus la *Cuvântul săptămânal*, nu la *Cuvântul periodic*.

— Şi a nimerit la *Cuvântul periodic*.

— Păi, *Cuvântul săptămânal* îşi înceta apariţia, de asta nici nu l-au publicat atunci...

— Aşa e, însă după ce şi-a încetat apariţia, *Cuvântul săptămânal* s-a contopit cu *Cuvântul periodic*, de asta micul dumneavoastră articol a apărut acum două luni în *Cuvântul periodic*. N-aţi ştiut?

Într-adevăr, Raskolnikov habar nu avea.

— Iertat să-mi fie, dar puteţi să le cereţi bani pentru articol! Ce fire aveţi şi dumneavoastră! Trăiţi atât de retras, încât nu vă parvin nici lucruri care vă privesc direct. Ăsta-i adevărul.

— Bravo, Rodka! Nici eu n-am ştiut! strigă Razumihin. Chiar azi o să dau fuga la sala de lectură să cer numărul! Acum două luni? În ce dată? Nu contează, îl găsesc eu! Ia te uită! Şi tace mâlc!

— Dar cum aţi aflat că articolul era al meu? Era semnat doar cu o iniţială.

— A, întâmplător, zilele trecute. Printr-un redactor pe care-l cunosc... M-a interesat foarte mult.

— Analizam, ţin minte, starea psihologică a criminalului pe tot parcursul crimei.

— Da, şi insistaţi asupra faptului că actul crimei este însoţit întotdeauna de o stare morbidă. Foarte, foarte original, dar... pe mine, de fapt, nu această parte a micului dumneavoastră articol m-a interesat, ci o anumită idee strecurată la sfârşitul lui, pe care o menţionaţi din păcate doar

aluziv şi vag... Într-un cuvânt, dacă vă amintiţi, insinuaţi că ar exista pe lume oameni care pot... adică nu că pot, ci mai degrabă au tot dreptul să săvârşească tot soiul de excese şi de crime şi că legea nu ar fi scrisă pentru ei.

Raskolnikov zâmbi ironic văzându-şi ideea atât de vădit şi de voit denaturată.

— Cum? Ce mai e şi asta? Drept la crimă? Dar nu „împins de mediu“? întrebă, chiar cu un fel de spaimă, Razumihin.

— Nu, nu, nu chiar de asta, răspunse Porfiri. Toată chestia e că în articolul cu pricina toţi oamenii se împart cumva în „obişnuiţi“ şi „neobişnuiţi“. Oamenii obişnuiţi trebuie să trăiască în supunere şi nu au dreptul să încalce legea, fiindcă, vedeţi dumneavoastră, sunt obişnuiţi. Iar cei neobişnuiţi au dreptul să săvârşească orice crime şi să încalce în fel şi chip legea tocmai pentru că sunt neobişnuiţi. Parcă aşa susţineaţi, dacă nu greşesc.

— Ce tot spui? Aşa ceva nu se poate! mormăi nedumerit Razumihin.

Raskolnikov zâmbi din nou ironic. Pricepuse imediat unde băteau şi spre ce voiau să-l aducă; îşi amintea articolul. Hotărî să accepte provocarea.

— Nu susţineam chiar asta, începu simplu şi modest. Totuşi recunosc că aţi redat aproape corect ideea, dacă vreţi, chiar absolut corect... (Îi făcea oarecum plăcere să accepte asta.) Singura deosebire este că nu susţin deloc că oamenii neobişnuiţi trebuie neapărat să comită întruna tot soiul de fărădelegi şi că au această datorie, cum spuneţi dumneavoastră. De altfel, mă îndoiesc că un asemenea articol ar fi fost publicat. N-am făcut decât să dau pur şi simplu de înţeles că omul „neobişnuit“ are dreptul... nu oficial, ci cu de la sine putere, are dreptul să permită conştiinţei sale să treacă... peste anumite oprelişti, însă numai atunci când punerea în practică a ideii sale (care poate fi uneori salvatoare pentru întreaga omenire) impune acest lucru. Spuneţi că articolul meu nu este clar; sunt gata să vi-l explic, atât cât îmi stă în puteri. Probabil nu greşesc presupunând că asta şi doriţi. Ei bine, fie! După părerea mea, dacă descoperirile lui Kepler şi lui Newton n-ar fi putut, din pricina cine ştie cărui concurs de împrejurări, să fie făcute cunoscute oamenilor decât sacrificând viaţa unuia, a zece, a o sută sau a mai ştiu eu câtor oameni care ar fi stat în calea acestor descoperiri sau le-ar fi împiedicat, Newton ar fi avut dreptul, mai mult chiar, datoria... să înlăture aceşti zece sau o sută de oameni pentru a-şi face cunoscute descoperirile întregii omeniri. De aici nu rezultă câtuşi de puţin că Newton ar fi avut dreptul să ucidă pe cine i se năzărea lui, în dreapta şi-n stânga, sau să fure zi de zi din piaţă ce-i poftea inima. Pe urmă, din câte reţin, dezvolt în articolul

meu ideea că toţi... ei bine, să zicem legiuitorii şi cârmuitorii omenirii, începând cu anticii, continuând cu Licurgii, Solonii, Mahomezii, Napoleonii şi aşa mai departe, toţi până la unul au fost criminali, fie şi numai pentru faptul că dând o lege nouă au încălcat-o pe cea veche, respectată cu sfinţenie de societate şi preluată de la părinţi, şi nu s-au dat înapoi nici de la vărsarea de sânge (absolut nevinovat uneori şi împrăştiat din belşug în numele vechii legi), dacă doar prin vărsarea de sânge puteau izbândi. Mai este de remarcat că mai toţi aceşti binefăcători şi cârmuitori ai omenirii au fost cumplit de sângeroşi. Într-un cuvânt, ajung la concluzia că toţi, nu numai cei mari, dar şi cei care abia ies cât de cât din făgaş, adică sunt în stare să spună ceva cât de cât nou, trebuie să fie, prin firea lor, criminali, mai mult sau mai puţin, se înţelege. Altfel le-ar fi greu să iasă din făgaş, iar să rămână în rând cu toată lumea este de neacceptat pentru ei, tot din cauza firii lor, desigur, şi după mine au chiar datoria să nu accepte. Într-un cuvânt, vedeţi că până aici nu e nimic nou. Asta s-a scris şi s-a citit de mii de ori. Cât despre faptul că eu împart oamenii în obişnuiţi şi neobişnuiţi, sunt de acord că este ceva întru câtva arbitrar, dar nu avansez cifre. Nu fac decât să cred în această idee de principiu a mea. Iar ea constă în faptul că oamenii, prin legea firii, se împart *în general* în două categorii: una inferioară (a celor obişnuiţi), adică, să spunem aşa, materialul care nu serveşte decât la a da naştere altor indivizi asemănători, şi una a oamenilor adevăraţi, adică a celor care au darul sau talentul de a spune în mediul lor un *cuvânt nou*. Există, evident, nenumărate subîmpărţiri, dar trăsăturile definitorii ale celor două categorii sunt destul de distincte: prima categorie, adică materialul, cuprinde, în general vorbind, oameni care prin natura lor sunt conservatori, corecţi şi trăiesc în supunere, ceea ce le şi este pe plac. După părerea mea, ei sunt chiar datori să fie supuşi, fiindcă asta le e menirea şi, categoric, nu e nimic înjositor pentru ei în asta. Oamenii din a doua categorie încalcă cu toţii legea, sunt distrugători sau înclinaţi spre distrugere, în funcţie de puteri. Crimele acestor oameni sunt, se înţelege, relative şi diverse; mai toţi cer, prin diferite declaraţii, distrugerea prezentului în numele a ceva mai bun. Dacă pentru ideea lui e nevoie să treacă peste un cadavru sau să se bălăcească în sânge, conştiinţa unui astfel de om îi poate îngădui, după părerea mea, aşa ceva – totul depinde de idee şi de importanţa ei – remarcaţi acest lucru. Numai în acest sens vorbesc eu în articolul meu despre dreptul lor la crimă. (Dacă vă mai amintiţi, am plecat de la aspectul juridic.) De altfel, nici nu există vreun motiv de prea mare îngrijorare: marea masă nu le recunoaşte aproape niciodată acest drept, îi supune la chinuri şi îi spânzură (mai mult sau mai puţin), iar prin asta îşi îndeplineşte, cu deplină îndreptăţire, menirea ei conservatoare, cu toate că apoi, prin generaţiile

următoare, aceeaşi masă îi aşază pe osândiţii de ieri pe socluri şi se înclină (mai mult sau mai puţin) în faţa lor. Prima categorie domneşte întotdeauna peste prezent, a doua categorie domneşte peste viitor. Primii conservă lumea şi o înmulţesc numeric; cei de-al doilea pun în mişcare lumea şi o îndreaptă spre un ţel. Şi unii, şi alţii au exact acelaşi drept la existenţă. Într-un cuvânt, pentru mine au drepturi egale şi – *vive la guerre éternelle* – până la Noul Ierusalim, se-nţelege!

— Aşadar credeţi în Noul Ierusalim?

— Cred, răspunse hotărât Raskolnikov, uitându-se, aşa cum făcuse şi în timpul lungii sale tirade, în jos, după ce îşi fixase un punct pe covor.

— Şi în Dumnezeu credeţi? Iertaţi-mi curiozitatea.

— Cred, repetă Raskolnikov ridicând ochii spre Porfiri.

— Şi în învierea lui Lazăr credeţi?

— Crred. De ce vă interesează toate astea?

— Credeţi în litera lor?

— În litera lor.

— Aşa vasăzică, eram curios. Iertaţi-mă. Dar daţi-mi voie, revin la ce discutam, nu sunt întotdeauna executaţi, unii chiar dimpotrivă...

— Triumfă în timpul vieţii? A, da, unii îşi ating ţelul şi în timpul vieţii, iar atunci...

— Încep să execute ei?

— Dacă trebuie; de fapt, mai toţi o fac. Remarca dumneavoastră e plină de miez!

— Mulţumesc. Dar spuneţi-mi următorul lucru: ce-i deosebeşte pe aceşti oameni neobişnuiţi de cei obişnuiţi? Există nişte semne din naştere? Sunt de părere că aici e nevoie de o mai mare exactitate, ca să spun aşa, de o mai mare diferenţiere exterioară: scuzaţi-mi o îngrijorare firească, de om practic şi bine intenţionat, dar n-ar trebui să poarte, de pildă, nişte veşminte aparte, o emblemă sau mai ştiu eu ce?... Fiindcă, recunoaşteţi, dacă se produce o confuzie şi cuiva dintr-o categorie i se năzare că aparţine celeilalte categorii şi începe „să înlăture toate opreliştile“, cum fericit v-aţi exprimat dumneavoastră, apoi...

— O, asta e ceva foarte frecvent! Această remarcă este şi mai plină de miez decât cea de adineauri...

— Vă mulţumesc...

— N-aveţi pentru ce; dar nu pierdeţi din vedere faptul că eroarea este posibilă numai din partea primei categorii, adică a oamenilor „obişnuiţi“ (cum, poate nefericit, le-am spus eu). În ciuda înclinaţiei lor înnăscute spre supunere, un anume spirit jucăuş al firii, care nu le este refuzat nici măcar dobitoacelor, face ca multora dintre ei să le placă să se

creadă oameni înaintaţi, „distrugători“, chemaţi să răspândească şi ei „cuvântul nou“, iar asta cu toată sinceritatea. Ce-i drept, de foarte multe ori ei nici nu-i observă pe *adevăraţii inovatori* şi chiar îi dispreţuiesc, ca pe nişte inşi retrograzi, a căror gândire nu poate fi decât degradantă. După mine însă, nu poate fi cine ştie ce pericol în asta şi nu aveţi, zău, de ce să vă alarmaţi, fiindcă ei nu merg niciodată prea departe. Desigur, li se pot administra din când în când câteva nuiele pentru că şi-au luat-o în cap, ca să ştie unde le este locul, dar atâta tot; nu e nevoie nici măcar de cineva care s-o facă: se biciuiesc singuri, fiindcă au un simţ deosebit al moralităţii; unii îşi fac reciproc acest serviciu, iar alţii o fac cu propria mână... Se căiesc public în fel şi chip, ceea ce e frumos şi pilduitor, într-un cuvânt, nu aveţi de ce să vă faceţi griji din pricina lor... E o lege a naturii.

— Ei, cel puţin în privinţa asta m-aţi mai liniştit; dar mai e o problemă: spuneţi-mi, vă rog, sunt mulţi oameni din aceştia, „neobişnuiţi“, care au dreptul să căsăpească pe alţii? Eu, fireşte, sunt gata să mă înclin în faţa lor, dar recunoaşteţi că e cam de speriat dacă sunt în număr foarte mare, nu-i aşa?

— A, nu vă faceţi griji nici din pricina asta, continuă pe acelaşi ton Raskolnikov. În general, se nasc extrem de puţini, chiar ciudat de puţini, oameni cu o gândire nouă, şi chiar oameni care să fie în stare să spună ceva cât de cât *nou*. Un singur lucru e clar, anume că în ceea ce priveşte naşterea oamenilor şi a tuturor acestor categorii şi subcategorii, există o ordine determinată, extrem de corect şi de riguros, de o anumită lege a naturii. Sigur că acum această lege nu este cunoscută, dar sunt încredinţat că ea există şi că, prin urmare, la un moment dat poate deveni cunoscută. Acesta şi este singurul motiv pentru care există pe lume o imensă masă de oameni, materialul, pentru ca, în cele din urmă, printr-un efort, printr-un proces rămas până acum misterios, prin cine ştie ce încrucişare de neamuri şi rase, să se opintească şi să dea naştere, în fine, fie şi în proporţie de unul la o mie, unui om cât de cât independent. Oameni care să fie independenţi într-o şi mai mare măsură se nasc poate unul la zece mii (vorbesc aproximativ, doar ca să vă faceţi o idee). Iar într-o măsură şi mai mare, cu un grad şi mai înalt de independenţă – unul la o sută de mii. Oameni geniali – unul la câteva milioane, iar pentru apariţia marilor genii, exemplare desăvârşite ale omenirii, trebuie să se scurgă multe mii de milioane de oameni pe pământ. Pe scurt, în retorta în care se produc toate astea nu m-am uitat. Dar o anumită lege există, fără doar şi poate, şi trebuie să existe; aici nu poate fi vorba de întâmplare.

— Glumiţi sau ce tot îndrugaţi acolo? strigă în cele din urmă Razumihin. Vă prostiţi unul pe altul? Stau să-şi bată joc unul de altul! Tu

vorbeşti serios, Rodea?

Raskolnikov îşi ridică în tăcere spre el chipul palid şi aproape trist, dar nu răspunse nimic. Având în faţă acest chip calm şi trist, lui Razumihin i se păru ciudat sarcasmul făţiş, insolent, enervant şi *nepoliticos* al lui Porfiri.

— Ei, frate, dacă chiar vorbeşti serios... Ai cu siguranţă dreptate când spui că asta nu-i ceva nou şi că seamănă cu tot ce-am auzit şi citit de o mie de ori; dar ce e într-adevăr *original* în toate astea – şi, spre marea mea groază, îţi aparţine într-adevăr numai ţie – este că admiţi totuşi vărsarea de sânge *dictată de conştiinţă* şi, iartă-mă, chiar cu un fel de fanatism... În asta şi constă probabil ideea principală a articolului tău. Păi, această acceptare a vărsării de sânge *dictate de conştiinţă*... este, după mine, mai înspăimântătoare decât ar fi autorizarea oficială, legală, a vărsării de sânge...

— Perfect adevărat, e mai înspăimântătoare, interveni Porfiri.

— Nu, te-a luat apa! Aici e ceva în neregulă. O să citesc şi eu... Te-a luat apa! Nu poţi să gândeşti aşa... O să-l citesc.

— În articol nu scrie nimic din toate astea, acolo sunt numai aluzii, spuse Raskolnikov.

— Aşa, aşa, zise Porfiri fremătând, acum aproape că mi-e clar cum binevoiţi să vedeţi crima, dar... scuzaţi-mi plictisitoarea insistenţă (v-am sâcâit deja din cale-afară), mi-e de-acum şi jenă, dar vedeţi dumneavoastră: adineauri m-aţi liniştit de tot în privinţa amestecării din greşeală a celor două categorii, însă... nu pot să nu fiu îngrijorat de situaţiile practice, care sunt fel de fel! Să zicem că un bărbat sau un tânăr oarecare îşi închipuie că e Licurg ori Mahomed... unul viitor, evident, şi se apucă să înlăture din cale toate opreliştile... O să fie, îşi zice, o campanie pe termen lung, iar o campanie cere bani... ei, şi începe să facă rost de ei pentru campanie... înţelegeţi?

Zametov pufni deodată în colţul lui, dar Raskolnikov nici nu ridică ochii spre el.

— Mă văd nevoit să recunosc, răspunse el calm, că trebuie să existe într-adevăr astfel de situaţii... Proştii şi orgolioşii, mai cu seamă, cad în plasa asta, cu precădere cei tineri.

— A, vedeţi? Bun, şi atunci?

— Atunci, asta e, zâmbi ironic Raskolnikov, nu e vina mea. Aşa este şi va fi mereu. Poftim, el (arătă din cap spre Razumihin) a spus adineauri că eu admit vărsarea de sânge. Ei, şi? Nu e societatea îndeajuns de bine apărată prin deportări, închisori, anchetatori, ocne? De ce ne-am îngrijora? Căutaţi hoţul!

— Bun, şi dacă îl găsim?

— Doar ştiţi ce-aveţi de făcut cu el.

— Staţi bine cu logica. Dar cum rămâne cu conştiinţa lui?

— Ce vă pasă?

— Pur şi simplu din omenie.

— Cine are aşa ceva, să sufere pentru greşelile lui. Asta îi e şi pedeapsa, başca ocna.

— Dar cei cu adevărat geniali, întrebă încruntându-se Razumihin, ăia care au dreptul să căsăpească, ăia nu trebuie să sufere deloc, nici pentru sângele vărsat?

— Cuvântul *trebuie* nu are ce căuta aici. Aici nu există nici permisiune, nici interdicţie. N-au decât să sufere dacă le e milă de victimă... Suferinţa şi durerea sunt întotdeauna obligatorii pentru o conştiinţă încăpătoare şi pentru o inimă simţitoare. Oamenii cu adevărat mari trebuie să simtă, cred eu, o mare tristeţe pe lumea asta, adăugă el deodată gânditor, pe un alt ton decât cel al discuţiei.

Îşi ridică ochii, îi privi grav pe toţi, apoi zâmbi şi îşi luă şapca. Era cam prea calm în comparaţie cu felul în care intrase mai devreme şi simţea acest lucru. Se ridicară cu toţii.

— Ei, mă înjuraţi sau nu, vă supăraţi sau nu, nu pot să mă abţin, spuse în încheiere Porfiri Petrovici. Îngăduiţi-mi încă o mică întrebare (vă sâcâi deja prea mult!), doar o idee mică de tot voiam să vă mai împărtăşesc, numai ca să nu uit...

— Bine, spuneţi-vă mica idee.

Raskolnikov rămase în picioare dinaintea lui, palid la faţă şi aşteptând.

— Păi, uitaţi... nu ştiu nici eu, zău, cum să mă exprim mai bine... Mica mea idee e cam năstruşnică... psihologică... Uitaţi, când aţi scris articolul, nu se poate, he-he!, să nu vă fi socotit şi pe dumneavoastră – oricât de puţin – un om „neobişnuit“, care are de rostit un *cuvânt nou*, în sensul spuselor dumneavoastră... Nu-i aşa?

— Se prea poate, răspunse dispreţuitor Raskolnikov.

Razumihin se foi pe scaun.

— Dar dacă-i aşa, nu cumva v-aţi hotărât şi dumneavoastră, din pricina unor eşecuri în viaţă şi a unor dificultăţi ori pentru propăşirea întregii omeniri, să treceţi peste vreo oprelişte?... Bunăoară, să ucideţi şi să jefuiţi?...

Şi parcă îi făcu iar cu ochiul stâng şi râse neauzit, exact ca mai înainte.

— Dacă treceam, în mod sigur nu v-aş fi spus dumneavoastră, răspunse cu un dispreţ sfidător şi arogant Raskolnikov.

— A, nu, mă interesează asta doar ca să vă înţeleg articolul sub aspect literar...

„Pfui, ce făţiş şi cu câtă obrăznicie!“, se gândi scârbit Raskolnikov.

— Îngăduiţi-mi să vă atrag atenţia, răspunse el sec, că nu mă cred un Mahomed sau un Napoleon, nici vreun alt personaj de acest fel, oricare ar fi el, şi că, nefiind în pielea lor, nu pot să vă dau o explicaţie satisfăcătoare despre felul în care aş proceda eu.

— Ei, dar cine nu se crede astăzi în Rusia un Napoleon? spuse deodată pe un ton foarte familiar Porfiri; până şi în intonaţia lui era de astă dată ceva deja extrem de vădit. N-o fi trimis-o săptămâna trecută vreun viitor Napoleon din ăsta şi pe Aliona Ivanovna a noastră pe lumea ailaltă cu toporul?

Raskolnikov tăcea şi se uita cu o privire neclintită la Porfiri. Razumihin se încruntase, posomorât. Părea să miroasă ceva încă dinainte. Îşi rotea privirile furios. Se scurse un minut într-o tăcere sumbră. Raskolnikov se întoarse să plece.

— Plecaţi deja? spuse blajin Porfiri, întinzându-i deosebit de amabil mâna. Sunt foarte, foarte bucuros că v-am cunoscut. Iar în privinţa rugăminţii dumneavoastră, nu vă faceţi nici o grijă. Chiar aşa să şi scrieţi, cum v-am spus. Dar cel mai bine e să veniţi direct la mine... zilele astea... chiar şi mâine. O să fiu acolo pe la unsprezece, negreşit. Aranjăm totul... şi mai stăm puţin de vorbă... Ca unul dintre cei care au fost *acolo* printre ultimii, ne-aţi mai putea spune câte ceva..., adăugă el cu aerul cel mai binevoitor cu putinţă.

— Doriţi să mă interogaţi în mod oficial, după toate regulile? întrebă tăios Raskolnikov.

— Nu, de ce? Deocamdată nu e deloc necesar. Nu aţi înţeles bine. Eu, vedeţi dumneavoastră, mă folosesc de prilej şi... deja am stat de vorbă cu toţi cei care amanetau la dânsa... de la unii am luat declaraţii... iar dumneavoastră, fiind ultimul... A, chiar, apropo! exclamă dintr-odată, foarte bucuros, cine ştie de ce. Tocmai mi-am amintit, sunt ceva de groază! se întoarse el spre Razumihin. Tu mi-ai împuiat urechile atunci cu Mikolaşka acela... Ei, ştiu şi eu, ştiu şi eu, se întoarse el către Raskolnikov, că băiatul e curat, dar ce să-i faci, a trebuit să-l speriem şi pe Mitka... Ştiţi, esenţialul e că, trecând atunci pe scară... fiţi bun, pe la ora opt aţi fost, nu-i aşa?

— Pe la opt, răspunse Raskolnikov, simţind în aceeaşi clipă, nemulţumit, că nu era nevoie să spună nimic.

— Aşadar, când aţi urcat scările la ora opt, nu aţi văzut la etajul doi, într-un apartament care era deschis – vă amintiţi? – doi muncitori ori pe unul din ei? Zugrăveau acolo, nu i-aţi observat? Este extrem, extrem de

important pentru ei!...

— Zugravi? Nu, n-am văzut..., răspunse Raskolnikov vorbind rar şi părând a răscoli printre amintiri, dar în acelaşi timp încordându-se tot, chinuindu-se de moarte să ghicească mai repede unde anume era capcana şi să nu-i scape cumva ceva. Nu, n-am văzut, şi nici vreun apartament deschis n-am observat... Dar la etajul patru (era deja complet lămurit asupra capcanei şi jubila), îmi amintesc că un funcţionar se muta din apartamentul... aflat vizavi de cel al Alionei Ivanovna... asta îmi amintesc... îmi amintesc clar... nişte soldaţi au scos un divan şi m-au făcut una cu peretele... dar zugravi, nu, nu-mi amintesc... şi nici vreun apartament deschis nu era parcă, nu, nu era...

— Ce tot îndrugi acolo? strigă deodată Razumihin, dumirindu-se parcă despre ce era vorba. Păi, zugravii au lucrat chiar în ziua omorului, iar el a fost acolo cu trei zile mai devreme! De ce-l întrebi aşa ceva?

— Pfui, le-am încurcat! se plesni peste frunte Porfiri. Să fiu al naibii dacă nu m-a înnebunit cazul ăsta! i se adresă, parcă chiar scuzându-se, lui Raskolnikov. Pentru noi e atât de important să aflăm dacă i-a văzut cineva la ora opt în apartament, încât mi-a trecut deodată prin minte că aţi putea să ne spuneţi... le-am încurcat de tot!

— Păi, ar trebui să fii mai atent, remarcă Razumihin cu un aer posac.

Ultimele cuvinte le spuse în antreu. Porfiri Petrovici îi conduse până la uşă, extrem de amabil. Ieşiră amândoi în stradă, sumbri şi mohorâţi, şi făcură câţiva paşi fără să scoată o vorbă. Raskolnikov trase adânc aer în piept...

~ VI ~

— Nu cred! Nu pot să cred! repeta nedumerit Razumihin, încercând din răsputeri să respingă argumentele lui Raskolnikov. Se apropiau deja de casa în care erau camerele lui Bakaleev şi unde Pulheria Alexandrovna şi Dunia îi aşteptau deja de mult. Discutând cu aprindere, Razumihin se oprea întruna; tulburarea şi emoţia îi erau stârnite acum numai de faptul că, pentru prima oară, vorbeau despre *asta* pe faţă.

— Nu crede, atunci! replică ironic Raskolnikov, cu un zâmbet rece şi detaşat. Tu, după cum ţi-e obiceiul, n-ai observat nimic, dar eu am cântărit fiecare cuvânt...

— Fiindcă eşti bănuitor din fire, de asta ai cântărit... Mda... într-adevăr, recunosc că tonul lui Porfiri a fost destul de ciudat, iar ticălosul ăla de Zametov şi mai şi... Ai dreptate, avea el ceva, dar de ce? De ce?

— Şi-a schimbat părerea azi-noapte.

— Nici vorbă, dimpotrivă! Dacă aveau în cap ideea asta smintită, s-ar fi străduit din răsputeri să o ascundă, să nu-şi lase cărţile la vedere, ca pe urmă să te prindă... Dar acum... asta-i neobrăzare şi imprudenţă!

— Dacă aveau fapte, adică fapte adevărate, sau măcar nişte bănuieli cât de cât întemeiate, atunci şi-ar fi dat într-adevăr osteneala să-şi ascundă jocul, sperând la mai mult (de altfel, mi-ar fi făcut de mult şi o percheziţie!). Dar ei nu au fapte, nici măcar unul – totu-i numai o nălucire de-a lor, totu-i numai în capetele lor, le-a venit aşa o idee, de aia şi încercă să deruteze prin obrăznicie. Poate că asta l-a şi înfuriat pe Porfiri, că nu sunt fapte, iar de ciudă şi-a dat drumul. Dar poate are şi vreo intenţie... pare un om inteligent... Poate a vrut să mă sperie cu faptul că ştie... Are el psihologia lui, frate... De fapt, mi-e şi silă să explic toate astea. Las-o baltă!

— E jignitor, jignitor! Te înţeleg! Dar... dacă tot am vorbit acum limpede (şi e grozav că am vorbit în sfârşit limpede, asta mă bucură), am să-ţi mărturisesc fără înconjur că am observat de mult chestia asta la ei, ideea asta, în tot timpul ăsta, abia-abia schiţată, se-nţelege, dar chiar şi aşa, de ce? Cum de-ndrăznesc? De unde, de unde le-a venit? Dac-ai şti ce furii m-au apucat! Gândeşte-te puţin: un student sărac, doborât de mizerie şi de ipohondrie, aflat în pragul unei boli grave, însoţită de delir, care poate se şi declanşase (reţine lucrul ăsta!), bănuitor, orgolios, conştient de valoarea lui, care de jumătate de an n-a mai văzut picior de om prin ungherul lui, îmbrăcat numai în zdrenţe şi fără pingele la cizme, e silit să stea în faţa unor comisari oarecare şi să le rabde insultele; apoi datoria care îi cade din senin

pe cap, poliţa neachitată la termen către consilierul de curte Cebarov, duhoarea de vopsea, căldura de treizeci de grade Réaumur, aerul închis, puhoiul de lume, povestea cu omorul persoanei la care fusese în ajun, şi toate astea pe stomacul gol! Păi cum să nu leşini! Şi pe asta, pe asta să se întemeieze totul! Păi, fir-ar al dracului! Înţeleg că ţi-e ciudă, Rodka, dar dacă aş fi în locul tău, eu le-aş râde tuturor în nas sau, şi mai bine, i-aş scuipa pe toţi drept în faţă, aş împărţi în stânga şi-n dreapta vreo douăzeci de palme bine plasate, cum li se cuvine întotdeauna, şi cu asta basta. Scuipă-i! Fă-ţi curaj! Nu le-ar fi ruşine!

„Chiar a prezentat bine totul“, se gândi Raskolnikov.

— Să scuip? Uşor de zis! Mâine mă aşteaptă alt interogatoriu! spuse el cu amărăciune. Oare trebuie să mă apuc să le dau explicaţii? Şi aşa mi-e necaz că ieri, la cârciumă, m-am coborât la mintea lui Zametov...

— Fir-ar ai dracului! Mă duc la Porfiri! Îl prind la înghesuială, *ca între rude*, şi îl fac să pună toate cărţile pe masă. Iar pe Zametov...

„În sfârşit s-a prins!“, îşi spuse în gând Raskolnikov.

— Stai! strigă Razumihin, apucându-l deodată de umăr. Stai, te înşeli! M-am gândit mai bine: te înşeli! Spui că întrebarea cu muncitorii a fost o capcană? Păi, unde vezi tu capcana? Judecă şi singur: dacă făceai *asta*, te apucai să mărturiseşti că ai văzut pe cineva zugrăvind în apartament... pe lucrători? Din contră: n-ai văzut nimic, chiar dacă ai văzut! Cine ar mărturisi împotriva lui?

— Dacă făceam *asta*, aş fi spus neapărat că i-am văzut pe lucrători şi apartamentul, continuă să răspundă, fără nici un chef şi cu vădită silă, Raskolnikov.

— De ce-ai mărturisi împotriva ta?

— Fiindcă numai mujicii şi ageamiii tăgăduiesc de la bun început totul la interogatoriu, de la un capăt la altul. Un om ceva mai educat şi cu experienţă se străduie să recunoască îndată, pe cât posibil, toate lucrurile ce nu au legătură directă cu fapta şi care sunt de netăgăduit; numai că le atribuie alte cauze, le adaugă altă nuanţă, absolut neaşteptată, care le dă un sens complet diferit şi le pune într-o cu totul altă lumină. Porfiri a crezut că o să răspund în mod sigur aşa şi că o să spun în mod sigur că am văzut, ca să fie mai verosimil, ba o să mai bag şi de la mine ceva, ca să explic...

— Dar ţi-ar fi spus imediat că muncitorii nu aveau cum să fie în apartament cu două zile înainte şi că tu trebuie să fi fost acolo chiar în ziua omorului la ora opt. Te-ar fi încurcat cu un amănunt neînsemnat!

— Păi, pe asta a şi contat, că până să mă prind, o să mă grăbesc să dau un răspuns cât mai verosimil şi o să uit că muncitorii n-aveau cum să fie acolo acum două zile.

— Dar cum era să uiţi?

— Nimic mai simplu! Tocmai în amănunte din astea neînsemnate se încurcă cel mai uşor indivizii şireţi. Cu cât e omul mai şiret, cu atât se aşteaptă mai puţin să se dea de gol cu un fleac. Pe cei mai şireţi tocmai cu fleacuri trebuie să-i prinzi. Porfiri nu-i deloc aşa de prost cum îl crezi tu...

— În schimb e un ticălos, dacă lucrurile stau aşa!

Raskolnikov nu-şi putu opri râsul, dar în aceeaşi clipă i se părură ciudate însufleţirea şi mulţumirea cu care dăduse explicaţia din urmă, în timp ce înainte, cât discutaseră, fusese scârbit şi ursuz, vorbind numai de nevoie, pentru că nu avea încotro.

„Încep să prind gust pe ici, pe colo!“, se gândi.

Însă curând deveni neliniştit, stăpânit parcă de un gând neaşteptat şi alarmant. Era tot mai neliniştit. Se apropiau deja de intrarea casei lui Bakaleev.

— Du-te singur, zise deodată Raskolnikov, mă întorc imediat.

— Unde te duci? Am ajuns!

— Trebuie, trebuie neapărat, am treabă... vin într-o jumătate de ceas... Spune-le tu.

— Cum vrei, dar eu vin după tine!

— Asta-i bună, acum vrei şi tu să mă chinui! strigă el cu o enervare atât de amară şi cu atâta disperare în privire, încât Razumihin îşi lăsă braţele să cadă. Rămase un timp în marchiză şi îl privi posomorât cum se îndrepta cu paşi mari spre străduţa lui. În cele din urmă, jurându-şi cu gura pungă şi cu pumnii strânşi că-l stoarce el chiar azi pe Porfiri ca pe o lămâie, urcă s-o liniştească pe Pulheria Alexandrovna, deja alarmată că întârziaseră atât de mult.

Când ajunse acasă, Raskolnikov avea deja tâmplele lac de sudoare şi respira greu. Urcă iute scara şi, de cum intră în odaia care rămăsese neîncuiată, trase zăvorul. După aceea, cuprins de spaimă, se repezi ca un nebun în colţul cu gaura de sub tapet, unde pusese atunci lucrurile, vârî mâna înăuntru şi preţ de câteva minute scotoci atent, luând la rând toate neregularităţile şi încreţurile tapetului. Negăsind nimic, se ridică în picioare şi răsuflă adânc. Apropiindu-se adineauri de marchiza lui Bakaleev, i se năzărise deodată că era posibil ca vreun lucru, un lănţişor, un buton, sau chiar bucăţica de hârtie în care erau înfăşurate, cu înscrisul făcut de mâna bătrânei, să fi alunecat şi să se fi pierdut în vreo crăpătură, şi să se pomenească deodată că îi este pus dinainte în chip de probă neaşteptată şi de netăgăduit.

Stătea dus parcă pe gânduri şi un zâmbet ciudat, umil şi aproape prostesc, îi rătăcea pe buze. În cele din urmă îşi luă şapca şi ieşi încet din

odaie. Gândurile i se învălmăşeau. Coborî îngândurat în gang.

— Uitaţi-l, dânsul e! strigă tare cineva.

Ridică privirea. Portarul stătea în uşa cămăruţei lui, arătându-i-l pe Raskolnikov unui bărbat scund, care după înfăţişare părea a fi târgoveţ, îmbrăcat cu un fel de halat lung şi cu o jiletcă şi aducând foarte bine de departe a muiere. Capul, acoperit cu o şapcă soioasă, îi atârna pe piept şi toată făptura lui părea cocârjată. Faţa flască, zbârcită, arăta ca a unui om de cincizeci de ani, iar ochii mici, afundaţi în pungile de dedesubt, aveau o privire ursuză, aspră şi nemulţumită.

— Ce e? întrebă Raskolnikov apropiindu-se de portar.

Târgoveţul se uită pieziş la el, pe sub sprâncene, cercetându-l fără grabă, cu o privire atentă şi stăruitoare; apoi se întoarse încet şi, fără să spună un cuvânt, ieşi din gang în stradă.

— Ce-i asta? strigă Raskolnikov.

— Păi, m-a descusut dacă şade aici un student, mi-a spus numele dumneavoastră şi a-ntrebat la cine staţi. Taman atunci aţi coborât, eu v-am arătat, iar el a plecat. Poftim treabă!

Portarul era şi el nedumerit, dar nu cine ştie ce şi, după ce se mai gândi o clipă, se întoarse şi se strecură înapoi în cămăruţa lui.

Raskolnikov se repezi după târgoveţ şi îl văzu îndată mergând pe partea cealaltă a străzii, cu pas egal şi fără grabă, cu ochii în pământ, chibzuind parcă la ceva. Îl ajunse repede din urmă, dar o vreme se mulţumi să meargă în spatele lui; într-un sfârşit păşi în rând cu el şi se uită la el dintr-o parte. Acela îl observă imediat, îi aruncă o privire rapidă, dar îşi plecă din nou ochii, şi merseră aşa vreun minut, unul lângă altul, fără să spună un cuvânt.

— De mine aţi întrebat... la portar? spuse în cele din urmă Raskolnikov cu un glas abia auzit.

Târgoveţul nu răspunse nimic, nici măcar nu se uită la el. Continuară să meargă în tăcere.

— De ce... aţi venit să întrebaţi... dacă acum tăceţi... ce mai e şi asta?

Glasul lui Raskolnikov era întretăiat, iar cuvintele parcă nu se lăsau rostite clar. De data asta târgoveţul ridică ochii şi se uită la Raskolnikov cu o privire sumbră, sinistră.

— Criminalule! spuse deodată cu voce scăzută, dar foarte limpede şi desluşită...

Raskolnikov mergea în rând cu el. Picioarele i se tăiară brusc, simţi un fior îngheţat pe şira spinării şi preţ de o clipă inima păru să-i stea în loc; pe urmă se porni să bată cu putere, mai-mai să-i spargă pieptul. Făcură aşa

vreo sută de paşi, mergând unul lângă altul şi tăcând din nou mâlc.

Târgoveţul nu se uita la el.

— Dar ce... ce... Cine-i criminal? bâigui Raskolnikov abia auzit.

— *Tu* eşti criminal, răspunse celălalt, mai desluşit şi mai apăsat, cu un fel de zâmbet triumfător, parcă încărcat de ură, uitându-se iar drept la chipul palid al lui Raskolnikov şi drept în ochii lui încremeniţi.

Se apropiau de o răspântie. Târgoveţul coti la stânga şi îşi văzu de drum fără să se mai uite înapoi. Raskolnikov rămase pe loc şi se uită lung în urma lui. După ce făcuse deja vreo cincizeci de paşi, omul se întoarse şi îl privi cum stătea pironit locului. Deşi nu avea cum să vadă, lui Raskolnikov i se păru că omul arbora din nou zâmbetul lui rece, încărcat de ură şi triumfător.

Cu paşi greoi, istoviţi, cu genunchii tremurând şi parcă rebegit de frig, Raskolnikov se întoarse şi urcă în cămăruţa lui. Îşi scoase şapca, o puse pe masă şi rămase în picioare, nemişcat, preţ de vreo zece minute. Pe urmă se trânti vlăguit pe divan şi se întinse cu un geamăt slab, de om bolnav; avea ochii închişi. Zăcu aşa vreo jumătate de oră.

Nu se gândea la nimic. Totuşi gânduri sau frânturi de gânduri, imagini fără cap şi coadă i se perindau prin minte – chipuri de oameni pe care îi văzuse în copilărie sau îi întâlnise o singură dată, cine ştie unde, şi pe care nu şi le-ar fi amintit niciodată; clopotniţa bisericii din V. ; masa de biliard dintr-o cârciumă şi un ofiţer necunoscut stând dinaintea ei; mirosul de trabuc dintr-o tutungerie de la subsol; un magazin de băuturi spirtoase, o scară de serviciu numai lături şi coji de ouă toată şi, răzbătând de undeva, dangătul de duminică al clopotelor... Toate astea se perindau rând pe rând şi se roteau ca un vârtej. Unele chiar îi plăceau şi se agăţa de ele, dar se stingeau repede, şi tot timpul parcă îl apăsa ceva pe dinăuntru, însă nu foarte tare. Uneori era chiar bine. Uşorul frison nu-i trecuse, dar şi el era aproape plăcut.

Auzind paşii grăbiţi şi vocea lui Razumihin, închise ochii şi se prefăcu că doarme. Razumihin deschise uşa şi rămase o vreme în prag, părând să chibzuiască. Apoi păşi tiptil în cameră şi se apropie cu băgare de seamă de divan.

— Nu-l trezi, las' să doarmă, mănâncă el mai încolo, se auzi vocea şoptită a Nastasiei.

— Că bine zici, spuse Razumihin.

Ieşiră amândoi cu băgare de seamă şi închiseră uşa. Mai trecu o jumătate de ceas. Raskolnikov deschise ochii şi se întinse din nou pe spate, punându-şi mâinile sub cap...

„Cine-o fi? Cine să fie omul ăsta ieşit ca din pământ? Unde o fi fost

şi ce-o fi văzut? A văzut tot, asta-i sigur. Dar unde a stat şi de unde a văzut? De ce-a ieşit abia acum la iveală? Şi cum a putut să vadă – să fie oare posibil? Hm..., îşi continuă Raskolnikov gândul, scuturat de friguri şi tresărind. Dar cutiuţa pe care a găsit-o Mikolai după uşă: asta n-a fost posibil? Probe... Îţi scapă ceva cât vârful unui ac şi iată o probă cât o piramidă egipteană! A zburat o muscă pe-acolo şi a văzut! Să fie posibil?“

Şi dintr-odată simţi cu silă că îl lăsau puterile, că era îngrozitor de slăbit.

„Trebuia să ştiu asta, se gândi cu un zâmbet amar, cum de-am îndrăznit, cunoscându-mă, *presimţindu-mă*, să iau toporul şi să mă mânjesc de sânge. Trebuia să ştiu dinainte!“, şopti disperat.

Uneori rămânea cu mintea pironită asupra unui gând:

„Nu, oamenii aceia nu sunt făcuţi aşa: adevăratul *stăpân*, căruia i se permite totul, face praf Toulonul, măcelăreşte la Paris, *uită* o armată în Egipt, *pierde* o jumătate de milion de oameni în campania asupra Moscovei, scapă cu un calambur la Vilna; cu toate astea, după moarte e aşezat printre idoli, iar asta înseamnă că *totul* este permis. Nu, se pare că oamenii ăştia nu sunt făcuţi din carne, ci din bronz!“

Un gând mărunt, ivit dintr-odată, aproape că-l făcu să râdă:

„Napoleon, piramide, Waterloo şi o văduvă de arhivar, jigărită şi ticăloasă, o baborniţă, o cămătăreasă cu un cufăr roşu sub pat, păi cum să digere aşa ceva până şi unul ca Porfiri Petrovici! Nu digeră, nici vorbă! Îl împiedică estetica: «S-ar târî Napoleon pe sub patul unei baborniţe», ar zice el! Ei, ce tâmpenii!...“

Din când în când se simţea de parcă ar fi aiurat; cădea într-o stare de exaltare febrilă.

„Bătrânica-i un fleac! se gândea cuprins de înflăcărare, de elan. Bătrâna e poate chiar o greşeală, nu ea e problema! Cu bătrâna n-a fost decât boala... am vrut să fac mai repede pasul... n-am ucis un om, am ucis un principiu! Principiul l-am ucis, dar pasul nu l-am făcut, tot dincoace am rămas... N-am reuşit decât să omor. Dar nici asta n-am reuşit prea bine, se pare... Un principiu? De ce i-a făcut deunăzi de două parale prostănacul de Razumihin pe socialişti? Sunt nişte oameni muncitori şi întreprinzători; îi preocupă «fericirea generală»... Nu, mie mi-a fost dată o singură viaţă, alta n-o să mai fie, şi nu vreau să aştept «fericirea generală». Vreau să trăiesc eu însumi ori mai bine nu trăiesc deloc. De fapt, n-am vrut să trec pe lângă o mamă care face foamea ţinându-mi strâns rubla în buzunar în aşteptarea «fericirii generale». Cum se zice, contribui şi eu cu o cărămidă la clădirea fericirii generale şi asta îmi dă linişte sufletească. Ha-ha! Atunci pe mine de ce m-aţi sărit? Nu trăiesc decât o singură dată şi vreau şi eu... Eh, nu-s decât

un păduche estetic, nimic mai mult, adăugă deodată izbucnind în râs ca un dement. Da, chiar aşa, sunt un păduche, continuă agăţându-se cu o bucurie răutăcioasă de acest gând, întorcându-l pe toate părţile, jucându-se cu el şi delectându-se, fie şi numai pentru că, în primul rând, acum cuget la faptul că sunt un păduche; pe urmă, în al doilea rând, pentru că o lună de zile am neliniştit preabuna providenţă luând-o ca martor că nu pentru carnea şi pofta mea fac ceea ce fac, ci în virtutea unui ţel măreţ şi plăcut. Ha-ha! În al treilea rând, pentru că mi-am propus ca, trecând la fapte, să procedez pe cât posibil just, cântărind, măsurând şi socotind. L-am ales dintre toţi păduchii pe cel mai nefolositor şi, omorându-l, mi-am propus să iau de la el exact atât cât am nevoie pentru primul pas, nici mai mult, nici mai puţin (vasăzică, restul să ajungă la mânăstire, aşa cum scrie în testamentul ei, ha-ha!)... Ceea ce dovedeşte, fără tăgadă, că sunt un păduche, adăugă scrâşnind din dinţi, este că sunt eu însumi mai respingător şi mai scârbos decât păduchele omorât şi *am presimţit* că aşa voi spune *după* ce voi ucide! Dar se poate oare compara ceva cu oroarea asta! O, ticăloşie! O, mârşăvie!... O, ce bine-l înţeleg pe «prorocul» cu sabia în mână, călare pe calul lui: Allah îţi porunceşte, supune-te creatură «tremurătoare»! Are dreptate, are dreptate «prorocul» când pune de-a curmezişul străzii o baterie a-ntâia şi trage şi-n cel drept, şi-n cel vinovat, fără să ne mai învrednicească cu vreo explicaţie! Supune-te, creatură tremurătoare şi fereşte-te *să doreşti* ceva, fiindcă asta nu e treaba ta... O, pentru nimic în lume, pentru nimic, n-o să i-o iert babei!“

Părul îi era ud de sudoare, buzele arse îi tremurau, privirea fixă era aţintită în tavan.

„Ce mult îmi iubeam mama şi sora! Acum de ce le urăsc? Da, le urăsc, fizic le urăsc, nu pot să le suport lângă mine... Adineauri m-am apropiat de mama şi am sărutat-o, îmi amintesc... S-o îmbrăţişez şi să mă gândesc că dacă ar afla... oare să-i spun? Asta ar fi din partea mea... Hm, *ea* trebuie să fie la fel ca mine, adăugă sforţându-se să cugete, parcă luptându-se cu delirul care punea stăpânire pe el. O, cât o urăsc acum pe bătrână! Cred că aş omorî-o din nou dacă s-ar trezi! Biata Lizaveta! De ce s-o fi nimerit acolo?... E ciudat totuşi că la ea aproape nici nu mă gândesc, ca şi cum n-aş fi omorât-o... Lizaveta! Sonia! Biete fiinţe blânde, cu nişte ochi blânzi... Dragele de ele! De ce nu plâng oare? De ce nu se vaită?... Ele dau tot... cu ochii lor blânzi şi liniştiţi... Sonia, Sonia! Blânda Sonia!...“

Nu mai ştiu de el şi i se păru ciudat că nu-şi amintea cum ajunsese în stradă. Se înserase de-a binelea. Întunericul se îndesea, iar luna plină

strălucea din ce în ce mai luminoasă, însă aerul părea teribil de înăbuşitor. Era lume multă pe stradă; meseriaşii şi negustorii se întorceau pe la casele lor, alţii se plimbau; mirosea a var, a praf, a apă stătută. Raskolnikov mergea trist şi îngrijorat; îşi amintea foarte bine că ieşise din casă cu o anumită intenţie, că avea ceva de făcut şi că trebuia să se grăbească, dar ce anume – uitase. La un moment dat se opri şi zări pe trotuarul celălalt un om care îi făcea cu mâna. Traversă, îndreptându-se spre el, dar omul se răsuci brusc şi plecă de parcă nu se întâmplase nimic, cu capul plecat, fără să se întoarcă şi fără să dea vreun semn că l-ar fi chemat. „M-o fi chemat sau nu?“, se gândi Raskolnikov, luându-se totuşi după el. Însă când ajunse la nici zece paşi, îl recunoscu şi se sperie: era târgoveţul de mai înainte, îmbrăcat în acelaşi halat şi la fel de cocârjat. Raskolnikov înaintă păstrând distanţa; inima îi bătea cu putere; cotiră amândoi într-o străduţă, celălalt tot fără să se întoarcă. „Oare ştie că mă ţin după el?“, se întrebă în gând Raskolnikov. Târgoveţul intră în gangul unei case mari. Raskolnikov, grăbind pasul, se apropie şi aruncă o privire în gang, să vadă dacă celălalt nu se uită după el ca să-l cheme. Într-adevăr, după ce străbătu gangul şi intră în curte, celălalt se întoarse brusc şi parcă îi făcu iar semn cu mâna. Raskolnikov o luă imediat prin gang, dar când ajunse în curte, târgoveţul nu mai era deja acolo. Urcase deci pe prima scară. Raskolnikov se repezi după el. Într-adevăr, pe palierul de la etajul doi se auzeau nişte paşi măsuraţi şi domoli. Ciudat, scara îi părea cunoscută! Uite fereastra de la primul cat: lumina lunii se cernea trist şi tainic prin geam; iată şi etajul doi. Ah, era chiar apartamentul în care lucraseră zugravii... Cum de nu-l recunoscuse imediat? Paşii celui care mergea înainte se stinseră. „Înseamnă că s-a oprit sau s-a ascuns undeva.“ Iată şi etajul trei. Să urce mai departe? Ce linişte, de-a dreptul înfiorătoare... Continuă să urce. Zgomotul propriilor paşi îl speria, îl îngrozea. Dumnezeule, ce întuneric! Târgoveţul s-o fi ascuns pe undeva, printr-un cotlon. Ia te uită, uşa apartamentului e larg deschisă! Chibzui puţin şi intră. Antreul era cufundat în beznă şi pustiu, de parcă se scosese tot de-acolo; încetişor, în vârful picioarelor, trecu în salon, care era scăldat în întregime de lumina puternică a lunii; aici totul era ca înainte: scaunele, oglinda, divanul galben şi pozele înrămate. Luna uriaşă, rotundă, roşie-arămie bătea direct în fereastră. „Luna dă liniştea asta, se gândi Raskolnikov, pesemne că acum se dezleagă misterul.“ Se opri şi aşteptă, aşteptă îndelung, şi cu cât era mai tăcută luna, cu atât îi bătea inima mai tare, dureros chiar. Aceeaşi linişte. Deodată se auzi un trosnet sec, o fracţiune de secundă, ca şi cum ar fi fost ruptă o surcea, şi totul încremeni iar. O muscă trezită, luându-şi zborul, se izbi de geam şi bâzâi jalnic. În clipa aceea, într-un colţ, între dulăpior şi fereastră, parcă zări atârnând un

palton ponosit. „Ce caută paltonul aici? se gândi. Înainte nu era...“ Se apropie tiptil şi ghici că după palton se ascunde cineva. Cu grijă, dădu la o parte paltonul cu mâna şi zări un scaun, iar pe scaun stătea, într-un colţişor, bătrâna, chircită şi cu capul plecat, aşa încât nu-i putea vedea deloc faţa, dar era ea. Se aplecă asupra ei. „Îi e frică!“, se gândi, apoi scoase încetişor toporul din bretea şi o izbi în creştet, o dată şi încă o dată. Dar, lucru ciudat, ea nici nu se clinti sub lovituri, parcă era de lemn. El se sperie, se aplecă şi mai tare şi începu s-o cerceteze cu privirea, dar ea îşi plecă şi mai mult capul. El se lăsă atunci până la podea şi se uită de jos la faţa ei, se uită şi încremeni: bătrâna şedea şi râdea, râdea în hohote tăcute, neauzite, înăbuşindu-le pe cât putea ca să n-o audă el. Deodată, i se păru că uşa de la dormitor se întredeschide şi că dinăuntru se auzeau râsete şi şuşoteli. Îl cuprinse o furie turbată şi începu să o lovească pe bătrână cu toporul în cap din toate puterile, dar la fiecare izbitură râsetele şi şoaptele din dormitor se auzeau tot mai tare şi mai desluşit, iar bătrâna se zguduia de atâta râs. Vru s-o ia la fugă, însă antreul era acum plin de lume, uşa dinspre scară stătea larg deschisă, iar pe palier, pe scară şi mai jos erau oameni cu grămada, cap lângă cap, toţi se uitau, strângându-se unii într-alţii şi aşteptând în tăcere... Inima i se strânse, picioarele nu voiau să-l asculte, rămâneau ţintuite în loc... Vru să ţipe şi se trezi.

Îşi recăpătă cu greu suflarea, însă – lucru ciudat – visul părea să continue: uşa odăii lui era larg deschisă, iar în prag stătea un bărbat cu totul necunoscut şi îl privea fix.

Raskolnikov nu reuşea încă să deschidă ochii de tot şi pentru o clipă îi închise la loc. Stătea culcat pe spate şi nu se mişca. „O fi tot vis sau nu?“, se întrebă şi ridică uşor, neobservat, pleoapele să se uite: necunoscutul stătea în acelaşi loc şi continua să se uite la el. Deodată păşi cu băgare de seamă peste prag, închise cu grijă uşa în urma lui, se apropie de masă, aşteptă vreun minut – fără să-l scape o clipă din ochi – şi încet, fără zgomot, se aşeză pe scaunul de lângă divan; pălăria o puse într-o parte, pe podea, şi îşi sprijini ambele mâini pe baston, lăsându-şi bărbia pe ele. Se vedea că era dispus să aştepte timp îndelungat. Pe cât îl putea zări printre gene, bărbatul nu mai era tânăr, părea destul de gras şi avea o barbă deasă, blondă, aproape albă...

Trecură vreo zece minute. Era încă lumină, dar se lăsa deja seara. În odaie era linişte deplină. Nici măcar de pe scară nu răzbătea vreun sunet. Doar o muscă mare bâzâia şi se izbea de geam. În cele din urmă, Raskolnikov nu mai suportă: se ridică şi se aşeză în capul oaselor pe divan.

— Ei, spuneţi, ce doriţi?

— A, ştiam că nu dormiţi şi că doar vă prefaceţi, spuse

necunoscutul şi, după ce dădu acest răspuns ciudat, începu să râdă liniştit. Arkadi Ivanovici Svidrigailov, dacă îmi permiteţi să mă prezint...

PARTEA A PATRA

~ I ~

„Să fie tot vis?“, se gândi iar Raskolnikov. Se uită atent şi bănuitor la musafirul neaşteptat.

— Svidrigailov? Ce aiureală! Nu se poate! spuse în cele din urmă cu voce tare, nedumerit.

Musafirul nu se arătă deloc mirat de exclamaţia lui.

— Am venit la dumneavoastră din două motive: în primul rând, am vrut să vă cunosc personal, fiindcă am auzit despre dumneavoastră numai lucruri interesante şi lăudabile; iar în al doilea rând, sper că nu veţi refuza să mă ajutaţi într-o chestiune care este în interesul personal al surorii dumneavoastră, Avdotia Romanovna. Singur, fără nici o recomandare, probabil că nu m-ar primi nici până în curtea casei, având în vedere părerea pe care şi-a făcut-o despre mine, dar cu ajutorul dumneavoastră, socotesc că...

— Socotiţi prost, i-o reteză Raskolnikov.

— Dumnealor au sosit abia ieri, dacă îmi permiteţi să întreb?

Raskolnikov nu răspunse.

— Ieri, ştiu sigur. Eu însumi am venit abia alaltăieri. Ei bine, uitaţi ce am să vă spun, Rodion Romanovici; să mă justific, consider că nu ar avea nici un rost, dar îngăduiţi-mi totuşi să întreb: de fapt, ce-i atât de criminal din partea mea în toate astea, dacă ar fi să judecăm sănătos şi fără prejudecăţi?

Raskolnikov continua să-l cerceteze în tăcere.

— Că m-am ţinut de capul unei fete fără apărare la mine acasă şi că „am jignit-o cu propunerile mele mârşave“ – asta e? (O iau singur înainte!) Dar gândiţi-vă numai că sunt şi eu om şi *nihil humanum*[1]... într-un cuvânt, că pot şi eu să fiu fermecat şi să mă îndrăgostesc (ceea ce, desigur, nu se întâmplă când vrem noi), iar atunci se explică totul în modul cel mai firesc. Întrebarea e: sunt un monstru sau sunt chiar eu o victimă? Şi dacă aş fi o victimă? Căci, atunci când i-am propus obiectului pasiunii mele să fugă cu mine în America sau în Elveţia, poate că nutream cele mai respectuoase

sentimente, ba mă mai gândeam şi la fericirea amândurora! Raţiunea e sclava pasiunii; poate că mi-am făcut mai mult rău mie, să-mi fie cu iertare...

— Nu despre asta e vorba, îl întrerupse scârbit Raskolnikov, indiferent că aveţi sau nu dreptate, sunteţi pur şi simplu respingător. Nu vreau să am nimic de-a face cu dumneavoastră. Ieşiţi afară. Valea!

Svidrigailov izbucni în râs.

— Ei... dar nu vă lăsaţi deloc derutat! zise râzând din toată inima. Mă gândisem să umblu cu şiretlicuri, dar văd că nu ţin, aţi pus imediat punctul pe *i*!

— Păi şi-acum tot cu şiretlicuri umblaţi.

— Chiar aşa? Chiar aşa? repetă Svidrigailov prăpădindu-se de râs. Dar asta e ceea ce franţujii numesc *bonne guerre*[2], e un şiretlic îngăduit!... Totuşi m-aţi întrerupt; oricum ar sta lucrurile, afirm încă o dată: n-ar fi existat nici un fel de neplăceri dacă n-ar fi fost întâmplarea din grădină. Marfa Petrovna...

— Pe Marfa Petrovna se spune că tot dumneavoastră aţi omorât-o, îl întrerupse cu grosolănie Raskolnikov.

— Aţi auzit şi despre asta? De fapt, cum să nu auziţi? Ei bine, cât priveşte întrebarea dumneavoastră, nu ştiu, zău, cum să vă răspund, deşi propria mea conştiinţă e cât se poate de liniştită dinspre partea asta. Adică, să nu vă gândiţi că mă tem de ceva; totul s-a făcut după toate regulile şi s-a stabilit cu precizie: ancheta medicală a descoperit că a fost o apoplexie pricinuită de faptul că s-a scăldat după o masă copioasă, la care a şi băut aproape o sticlă de vin, dar nici nu putea să descopere altceva... Nu, dar să vedeţi la ce m-am gândit la un moment dat, mai ales pe drum, stând în tren: oare nu am contribuit moralmente la această... nenorocire, nu am enervat-o sau ceva de felul ăsta? Dar am ajuns la concluzia că nici asta n-a putut să fie.

Raskolnikov începu să râdă.

— Pentru ce vă frământaţi atâta!

— De ce râdeţi? Gândiţi-vă numai: n-am făcut decât s-o lovesc de două ori cu cravaşa, nici n-au rămas urme... Nu mă socotiţi, vă rog, un cinic: ştiu foarte bine cât e de mârşav din partea mea şi tot restul, dar la fel de bine ştiu că Marfa Petrovna chiar s-a bucurat de această, cum să spun, pasiune a mea. Istoria cu surioara dumneavoastră se epuizase de mult şi Marfa Petrovna era nevoită de trei zile să stea acasă, neavând ce să mai povestească prin oraş, fiindcă de-acum se săturaseră toţi de scrisoarea aceea (despre lectura scrisorii aţi auzit?). Şi poftim, îi pică dintr-odată, ca o mană cerească, cele două lovituri de cravaşă! Cel dintâi lucru pe care l-a făcut a

fost să poruncească să se înhame caii la trăsură!... Ca să nu mai spun că, în ciuda indignării afişate, femeilor li se întâmplă să încerce o foarte, foarte mare plăcere când sunt ofensate. Tuturor li se întâmplă; oamenilor, în general, le place chiar foarte mult să fie jigniţi, aţi remarcat? Dar femeilor, în mod deosebit. Chiar se poate spune că nici nu le trebuie mai mult.

Pentru un moment, Raskolnikov se gândi să se ridice şi să plece, punând astfel capăt întrevederii. Dar curiozitatea şi chiar un soi de calcul îl ţinură pe loc.

— Vă plac bătăile? întrebă distrat.

— Nu, nu foarte, răspunse calm Svidrigailov. Marfa Petrovna şi cu mine nu ne-am bătut aproape niciodată. Am trăit în bună pace şi ea a fost întotdeauna mulţumită de mine. Cravaşa am folosit-o, în toţi cei şapte ani ai vieţii noastre, doar de două ori (dacă nu mai punem la socoteală o a treia ocazie, de altfel, foarte ambiguă): prima oară a fost la două luni după ce ne-am căsătorit, chiar după venirea la ţară, iar a doua şi ultima a fost cea de-acum. Chiar mă credeaţi o bestie, un stăpân de iobagi înapoiat? He-he... Dar apropo, vă mai amintiţi, Rodion Romanovici, că acum câţiva ani, în vremurile acelea binecuvântate când puteai să-ţi exprimi liber părerile, un nobil – am uitat cum îl chema –
a fost făcut de ocară în faţa tuturor şi prin toată literatura, fiindcă a biciuit o nemţoaică în tren, vă aduceţi aminte? A fost, pare-mi-se, chiar în anul când s-a petrecut şi fapta neruşinată din *Veacul* (ei, *Nopţile egiptene*, lectura publică, nu vă amintiţi? Ochii negri! O, unde sunteţi oare, vremuri aurite ale tinereţii noastre!). Ei bine, iată părerea mea: nu împărtăşesc deloc atitudinea domnului care a biciuit-o pe nemţoaică, fiindcă într-adevăr... n-ai ce împărtăşi! Totuşi nu pot să nu afirm că dai câteodată peste nişte „nemţoaice“ care cer aşa nişte palme, încât nu cred să existe vreun progresist care să nu procedeze în consecinţă. Însă nimeni n-a tratat atunci subiectul din acest punct de vedere, deşi este un punct de vedere cu adevărat uman, zău aşa!

Spunând asta, Svidrigailov izbucni iar în râs. Lui Raskolnikov îi era clar că avea în faţă un om care luase o hotărâre fermă şi care ştia ce face.

— Se vede treaba că n-aţi mai vorbit cu nimeni de câteva zile, nu-i aşa? întrebă el.

— Cam aşa. Pesemne, vă miraţi că sunt un om atât de îngăduitor.

— Nu, mă mir că sunteţi un om din cale-afară de îngăduitor.

— Fiindcă nu m-am simţit ofensat de grosolănia întrebărilor dumneavoastră? De asta? Păi... de ce m-aş fi simţit? Cum aţi întrebat, aşa am răspuns, adăugă cu o naivitate uimitoare. Fiindcă, sincer vorbind, nu prea dau importanţă la nimic, continuă oarecum dus pe gânduri. Iar acum nu

mă preocupă chiar deloc asemenea lucruri... De altfel, sunteţi cât se poate de îndreptăţit să credeţi că mă dau bine pe lângă dumneavoastră fiindcă urmăresc ceva, mai cu seamă că am şi o treabă cu surioara dumneavoastră, v-am mărturisit chiar eu. Dar vă spun sincer: mă omoară urâtul! Mai ales de trei zile încoace, nici nu mai spun, chiar m-am bucurat să vă întâlnesc... Nu vă supăraţi, Rodion Romanovici, dar şi dumneavoastră îmi păreţi foarte ciudat, nu ştiu de ce. Luaţi-o cum vreţi, dar e ceva cu dumneavoastră, vreau să spun, nu în clipa asta, ci în general... Bun, gata, nu vă încruntaţi! Nu sunt chiar aşa un monstru cum credeţi!

Raskolnikov îl privea posomorât.

— Poate că nici nu sunteţi un urs, zise el. Chiar am impresia că sunteţi un om din lumea bună sau, cel puţin, ştiţi să vă purtaţi cum trebuie când este cazul.

— Nu prea mă interesează părerea nimănui, răspunse Svidrigailov sec, chiar cu o notă de trufie parcă, atunci de ce să nu fiu vulgar, când vulgaritatea e un veşmânt atât de comod în climatul nostru... mai ales dacă ai şi o aplecare naturală spre aşa ceva, adăugă el începând iar să râdă.

— Dar am auzit că aveţi mulţi cunoscuţi pe-aici. Sunteţi, cum se spune, „un om cu relaţii“. Atunci pentru ce altceva aţi veni la mine, dacă nu cu vreun scop?

— E adevărat ce-aţi spus, am mulţi cunoscuţi, încuviinţă Svidrigailov fără să răspundă la întrebarea principală, i-am şi întâlnit; de trei zile tot umblu fără nici un rost; îi recunosc şi se pare că mă recunosc şi ei. Sunt destul de bine îmbrăcat şi nu sunt deloc un om sărac; ne-a ocolit şi reforma ţărănească; averea mea e formată mai mult din păduri şi lunci, aşa că îmi aduce în continuare venituri; dar... nu mă apropii de ei; şi înainte mă săturasem: umblu de trei zile şi n-am în faţa cui să-mi deschid sufletul... Apoi mai e şi oraşul ăsta! Spuneţi-mi şi mie, vă rog, cum de-a putut lua naştere la noi! Un oraş de birocraţi şi de toate soiurile posibile de seminarişti! Ce-i drept, acum opt ani, când hălăduiam pe-aici, nu băgam de seamă prea multe... Acum doar în anatomie îmi mai pun nădejdea, pe cuvântul meu!

— Ce anatomie?

— Cât priveşte cluburile astea, restaurantele Dussot, petrecerile voastre, chiar şi progresul, las’ să meargă toate înainte fără mine, continuă el ocolind din nou întrebarea. Dar şi să fii trişor, asta-i plăcere?

— Aţi fost trişor?

— Păi, altfel cum? Eram o gaşcă întreagă, oameni tot unul şi unul, acum opt ani, ne omoram timpul împreună. Toţi erau oameni manieraţi, aveam printre noi chiar poeţi şi capitalişti. Dar în general, la noi, în

societatea rusă, manierele cele mai alese le au coţcarii, n-aţi remarcat? Trăind la ţară, eu m-am delăsat. Dar m-a băgat la zdup pentru datorii un grecotei din Nejinsk. Atunci a apărut Marfa Petrovna, s-a târguit şi m-a răscumpărat pentru treizeci de mii de arginţi. (Eu datoram în total şaptezeci de mii.) Ne-am luat cu cununie şi m-a şi dus la ea la ţară, ca pe o comoară. Era mai în vârstă decât mine cu cinci ani. M-a iubit foarte mult. Şapte ani n-am ieşit din sat. Şi luaţi aminte, a păstrat toată viaţa, ca pe un document împotriva mea, poliţa de treizeci de mii răscumpărată pe un alt nume, ca să mă aibă la mână şi să nu-mi treacă prin minte să mă răzvrătesc pentru ceva, că intram iar la zdup! Ar fi făcut-o! Că la o femeie nu se bat deloc cap în cap toate astea.

— Dacă nu era poliţa, aţi fi luat-o din loc?

— Nu ştiu ce să spun. Poliţa aproape că nici nu mă stânjenea. Nu-mi doream să mă duc nicăieri, iar Marfa Petrovna, văzând că mă plictiseam, m-a poftit chiar ea de două ori în străinătate! Dar ce-mi trebuia? Mai fusesem şi înainte în străinătate şi întotdeauna mi se făcea scârbă. Nu că aş fi vrut, dar, uite, vezi un răsărit de soare, golful Neapole, marea şi parcă te cuprinde tristeţea. E şi mai dezgustător când chiar tânjeşti după ceva! Nu, acasă e mai bine: aici, cel puţin, dai vina pe alţii pentru toate, iar ţie îţi găseşti justificări. Acum aş pleca, poate, într-o expediţie la Polul Nord, fiindcă *j'ai le vin mauvais*[3], de băut mi-e silă, iar în afară de vin nu văd ce-mi mai rămâne. Am încercat. Ia spuneţi, e adevărat ce se zice, că Berg o să zboare duminică în parcul Iusupov cu un balon imens şi că-i invită, contra unei anumite sume, pe cei care doresc să-l însoţească?

— Dar ce, aţi zbura?

— Eu? Nu... zic şi eu aşa..., murmură Svidrigailov ca şi cum l-ar fi bătut într-adevăr gândul.

„Oare chiar ar face-o?“, se întrebă Raskolnikov.

— Nu, poliţa nu mă stânjenea, continuă Svidrigailov gânditor, oricum nu ieşeam din sat. Şi în curând se face chiar anul de când Marfa Petrovna mi-a şi înapoiat-o de ziua mea, ba mi-a mai dăruit şi o sumă substanţială pe deasupra. Ea avea avere. „Vezi ce încredere am în dumneata, Arkadi Ivanovici“, aşa s-a exprimat, zău. Nu credeţi că s-a exprimat aşa? Să ştiţi că ajunsesem un gospodar destul de bun la ţară, eram cunoscut chiar şi prin împrejurimi. Îmi comandasem o grămadă de cărţi. Marfa Petrovna a fost de acord la început, dar pe urmă se tot temea să nu mă zăpăcească învăţătura.

— Se pare că-i duceţi dorul Marfei Petrovna, nu-i aşa?

— Eu? Se prea poate. Dar apropo, credeţi în stafii?

— În ce fel de stafii?

— Stafii ca toate stafiile, ce fel!

— Dar dumneavoastră credeţi?

— Mă rog, şi da, şi nu, *pour vous plaire*[4]... Adică, nu că n-aş...

— Dar apar?

Svidrigailov se uită cumva ciudat la el.

— Marfa Petrovna binevoieşte să-mi facă vizite, spuse el şi un zâmbet straniu îi strâmbă gura.

— Cum vine asta, binevoieşte să vă facă vizite?

— Păi a venit deja de trei ori. Prima dată am văzut-o chiar în ziua înmormântării, trecuse o oră de când mă întorsesem de la cimitir. Asta a fost în ajunul plecării mele încoace. A doua oară a fost alaltăieri, pe drum, chiar în zori, în staţia Malaia Vişera. Iar a treia oară, acum două ore, în camera unde stau, eram singur.

— Aievea?

— Aievea. De toate cele trei ori. Vine, îmi vorbeşte vreun minut şi pleacă pe uşă, întotdeauna pe uşă. Parcă se şi aude.

— De ce m-oi fi gândit eu că în mod sigur vi se întâmplă astfel de lucruri! spuse deodată Raskolnikov şi în aceeaşi clipă se miră singur că zisese asta, era foarte tulburat.

— Ia te uită, aşa v-aţi gândit? întrebă uimit Svidrigailov. Chiar aşa? Ei, n-am spus eu că noi doi avem ceva în comun?

— N-aţi spus niciodată aşa ceva! răspunse Raskolnikov tăios, înfierbântându-se.

— N-am spus?

— Nu!

— Mi s-a părut că am spus. Adineauri, când am intrat şi am văzut că staţi cu ochii închişi şi că vă prefaceţi, mi-am zis imediat: „E chiar el!“.

— Cum adică, „E chiar el“? La ce vă referiţi? strigă Raskolnikov.

— La ce? Zău dacă ştiu la ce..., mormăi Svidrigailov părând sincer derutat.

Vreun minut tăcură, privindu-se drept în ochi.

— Astea-s prostii! se oţărî la el Raskolnikov. Şi ce vă spune când vine?

— Ea? Tot felul de fleacuri, dacă vă puteţi închipui, de te-apucă şi mirarea, pe mine chiar mă supără. Prima dată o văd că intră (eram, ştiţi, obosit: slujba de înmormântare, cu veşnica pomenire, pe urmă litaniile, praznicul, în fine, stăteam singur în cabinet, fumând un trabuc şi cugetând), intră pe uşă: „Arkadi Ivanovici, zice, astăzi te-ai luat cu treaba şi ai uitat să întorci ceasul din sufragerie“. Într-adevăr, ceasul ăsta, de şapte ani, îl întorc în fiecare săptămână, iar dacă uitam, ea îmi aducea întotdeauna aminte. A

doua zi plec încoace. Intru în zori în staţie – peste noapte doar aţipisem, eram năuc, cu ochii cârpiţi de somn – şi-mi iau o cafea; când mă uit, Marfa Petrovna se aşază deodată lângă mine, cu un pachet de cărţi în mână: „Să-ţi ghicesc de drum, Arkadi Ivanovici?“. Dădea formidabil în cărţi. Ei, n-o să-mi iert niciodată că n-am vrut! M-am speriat şi am fugit, dar a sunat, ce-i drept, şi clopoţelul. Astăzi, după masa infectă de la birt, simţindu-mi stomacul greu, şedeam şi fumam, când Marfa Petrovna intră iar, gătită din cap până-n picioare, într-o rochie nouă de mătase verde, cu o trenă cât toate zilele: „Bună ziua, Arkadi Ivanovici! Cum îţi place rochia mea? Aniska nu coase aşa“. (Aniska e mare maestră la noi în sat, o fostă iobagă care a învăţat meserie la Moscova, frumuşică fetiţa.) Stă ce stă, pe urmă începe să se foiască prin faţa mea. Cercetez rochia, apoi mă uit bine la faţa ei: „Ce plăcere şi pe dumneata, Marfa Petrovna, zic, să te deranjezi să vii la mine pentru nimicuri din astea“. „Ah, Doamne, acum nici să te zgândăr un pic nu mai pot, tătuţule?“ Şi eu, ca s-o necăjesc: „Marfa Petrovna, vreau să mă însor“. „Nu-i de mirare din partea dumitale, Arkadi Ivanovici, dar nici mare cinste nu-ţi face că numai ce ţi-ai îngropat nevasta şi ai şi plecat să te însori. Şi barem dacă ai alege una ca lumea, dar te cunosc eu, cum e sacul şi peticul, taman bine să fiţi de râsul oamenilor cumsecade.“ Apoi a plecat şi trena parcă îi foşnea. Ce absurd, nu?

— Nu cumva aveţi obiceiul să minţiţi? întrebă Raskolnikov.

— Mint rar, răspunse Svidrigailov gânditor, ca şi cum nici n-ar fi băgat de seamă grosolănia întrebării.

— Dar înainte de asta nu vi s-au mai arătat niciodată stafii?

— N-nu, o singură dată-n viaţă, acum şase ani. Aveam o slugă, Filka. Abia îl îngropaseră şi eu am uitat şi-am strigat: „Filka, pipa!“. A intrat şi direct la vitrina unde stau pipele mele s-a dus. „Se răzbună pe mine“, m-am gândit, fiindcă ne ciondăniserăm rău chiar înainte să moară. „Cum îndrăzneşti, zic, să intri rupt în coate la mine – afară, netrebnicule!“ S-a întors, a ieşit şi n-a mai venit. Nu i-am spus atunci Marfei Petrovna. Am vrut să-i fac un parastas, dar mi-a fost ruşine.

— Duceţi-vă la un doctor.

— Ştiu şi eu că sunt bolnav, dar zău dacă ştiu de ce anume; după părerea mea, sunt cu siguranţă de cinci ori mai sănătos decât dumneavoastră. Însă nu v-am întrebat dacă credeţi ori nu că putem vedea stafii. V-am întrebat dacă credeţi că există stafii.

— Nu, nu cred pentru nimic în lume! strigă Raskolnikov, chiar cumva furios.

— Păi, nu aşa se spune de obicei? mormăi Svidrigailov, parcă pentru sine, uitându-se într-o parte şi aplecând puţin capul. Ţi se spune:

„Eşti bolnav, ce ţi se pare că vezi e doar delir, atât şi nimic mai mult“. Dar aici nu există o logică strictă. Sunt de acord că doar bolnavii au vedenii, dar asta nu dovedeşte decât că stafiile nu le apar decât bolnavilor, nu că ele nu există.

— Bineînţeles că nu există! insistă iritat Raskolnikov.

— Nu? Aşa credeţi? urmă Svidrigailov privindu-l lung. Bun, dar dacă am judeca aşa (daţi-mi şi dumneavoastră o mână de ajutor!): „Stafiile sunt, ca să spunem aşa, petice şi frânturi din alte lumi, elemente ale lor. Omul sănătos nu are, se-nţelege, de ce să le vadă, pentru că este mai material, mai pământesc, şi trebuie aşadar să trăiască o singură viaţă pământească, ăsta-i cercul complet. Ei, dar cum se îmbolnăveşte, rânduiala pământească normală din organism se strică şi imediat începe să se facă simţită posibilitatea unei alte lumi, iar cu cât e mai bolnav, cu atât vine mai mult în contact cu lumea cealaltă, astfel că, atunci când omul moare de-a binelea, trece direct în lumea aceea“. M-am gândit de mult la asta. Dacă credeţi în viaţa viitoare, puteţi crede şi în raţionamentul ăsta.

— Nu cred în viaţa viitoare, zise Raskolnikov.

Svidrigailov rămase pe gânduri.

— Dar dacă dincolo or fi numai păianjeni sau altceva de soiul ăsta, zise deodată.

„E nebun“, se gândi Raskolnikov.

— Pentru noi, veşnicia e ca o idee pe care nu poţi s-o înţelegi, ceva imens, imens! Dar de ce trebuie să fie neapărat ceva imens? Ia închipuiţi-vă că în loc de toate astea o să fie doar o chiţimie, ceva ca o baie de ţară plină de funingine, şi că prin toate colţurile atârnă pânze pe păianjen, poftim, asta-i veşnicia. Ştiţi, cam aşa ceva mi se năzare câteodată.

— Pesemne că vă închipuiţi asta ca pe tot ce poate fi mai mângâietor şi mai drept! strigă Raskolnikov cu un sentiment morbid.

— Mai drept? Păi, de unde să ştim, poate chiar este drept, ştiţi, dacă ar fi fost după mine, eu înadins aşa aş fi făcut-o! răspunse Svidrigailov zâmbind vag.

Pe Raskolnikov îl trecu deodată un fior îngheţat la auzul acestui răspuns fără noimă. Svidrigailov înălţă capul, se uită ţintă la el şi deodată izbucni în râs.

— Gândiţi-vă numai, strigă el, acum o jumătate de ceas, până să ne vedem, ne socoteam duşmani: între noi rămăsese o chestiune nerezolvată; iar acum am lăsat totul baltă ca să ne punem pe filozofat! Păi, n-am zis eu bine că suntem făcuţi din acelaşi aluat?

— Fiţi bun, zise enervat Raskolnikov, îngăduiţi-mi a vă ruga să vă explicaţi cât mai degrabă şi să-mi spuneţi cu ce am meritat onoarea vizitei

dumneavoastră... şi... şi... mă grăbesc, nu am timp, vreau să ies...

— Foarte bine, foarte bine. Surioara dumneavoastră, Avdotia Romanovna, se mărită cu domnul Lujin, Piotr Petrovici?

— Nu s-ar putea să faceţi în aşa fel încât să ocoliţi orice întrebare despre sora mea şi să nu-i pomeniţi numele? Chiar nu pricep cum de îndrăzniţi să-i rostiţi numele în faţa mea, dacă sunteţi într-adevăr Svidrigailov?

— Păi, despre dânsa am şi venit să vorbim, cum să n-o pomenesc?

— Bine, vorbiţi atunci, dar mai repede!

— Sunt convins că despre acest domn Lujin, care mi-e rudă prin nevastă-mea, v-aţi făcut deja o părere, dacă l-aţi văzut măcar o jumătate de ceas ori dacă v-a vorbit despre el vreo persoană de încredere şi vi l-a descris cu exactitate. Nu e o pereche pentru Avdotia Romanovna. După mine, Avdotia Romanovna nu face decât să se sacrifice din mărinimie şi cu mare nechibzuinţă pentru... pentru familie. Mie, după toate câte le-am auzit despre dumneavoastră, mi s-a părut că aţi fi foarte mulţumit dacă s-ar putea renunţa la această căsătorie fără lezarea intereselor. Dar acum, după ce v-am cunoscut personal, nu mai am nici o îndoială.

— Asta-i o mare naivitate din partea dumneavoastră, pardon, am vrut să zic o neobrăzare, răspunse Raskolnikov.

— Cu alte cuvinte, vreţi să spuneţi că-mi bag nasul unde nu-mi fierbe oala. N-aveţi nici o grijă, Rodion Romanovici, dacă mi l-aş băga în folosul meu, nu m-aş apuca să vorbesc atât de deschis, doar nu sunt chiar atât de nerod. Legat de asta, am să vă dezvălui o ciudăţenie de ordin psihologic: adineauri, justificându-mi dragostea pentru Avdotia Romanovna, am spus că eu însumi sunt o victimă. Ei, aflaţi că acum nu simt nici un fel de dragoste, nici una, mi se pare straniu şi mie, fiindcă simţeam într-adevăr ceva...

— Din cauza trândăviei şi a desfrâului, i-o reteză Raskolnikov.

— Într-adevăr, sunt un om desfrânat şi trândav. De altminteri, surioara dumneavoastră are atâtea calităţi, că n-aş fi putut să nu rămân impresionat. Dar n-a fost decât un foc de paie, după cum îmi dau seama şi eu acum.

— V-aţi dat seama de mult?

— Am început să observ mai dinainte, dar m-am convins pe deplin alaltăieri, aproape chiar în clipa când am ajuns la Petersburg. La Moscova încă îmi mai închipuiam că vin să cer mâna Avdotiei Romanovna şi să mă declar rivalul domnului Lujin.

— Scuzaţi-mă că vă întrerup, sunteţi bun să o scurtaţi şi să treceţi direct la scopul vizitei dumneavoastră? Mă grăbesc, trebuie să ies...

— Cu cea mai mare plăcere. După ce am sosit aici şi m-am hotărât să întreprind un... voiaj, am ţinut să reglez mai întâi câteva chestiuni. Mi-am lăsat copiii la o mătuşă; sunt bogaţi, nu au nevoie de mine. Şi ce tată sunt eu? N-am decât ce mi-a dăruit Marfa Petrovna acum un an. Pentru mine e de-ajuns. Iertaţi-mă, acum trec la subiect. Înaintea voiajului, care poate se va înfăptui, vreau să-mi închei socotelile şi cu domnul Lujin. Nu că nu l-aş putea suferi, dar tocmai din pricina lui m-am certat ultima oară cu Marfa Petrovna, când am aflat că dânsa a pus la cale această căsătorie. Acum doresc să obţin, cu ajutorul şi poate chiar în prezenţa dumneavoastră, o întrevedere cu Avdotia Romanovna, ca să-i explic, în primul rând, că din partea domnului Lujin nu numai că nu va avea nici cel mai mic folos, dar va ieşi, cât se poate de sigur şi de clar, chiar în pagubă. Pe urmă, după ce îi voi cere iertare pentru toate neplăcerile pricinuite, aş vrea să o rog a-mi îngădui să îi ofer zece mii de ruble, pentru a o putea rupe mai uşor cu domnul Lujin, fiindcă sunt încredinţat că n-ar respinge această ruptură dacă i s-ar ivi vreo posibilitate.

— Sunteţi nebun de-a binelea, chiar de-a binelea! strigă Raskolnikov, mai degrabă mirat decât supărat. Cum îndrăzniţi să spuneţi aşa ceva!

— Ştiam eu c-o să începeţi să ţipaţi, dar în primul rând trebuie să vă spun că, deşi nu sunt bogat, aceste zece mii de ruble îmi prisosesc, adică nu am absolut nici o nevoie de ele. Dacă Avdotia Romanovna nu va vrea să le primească, e posibil să nu le folosesc deloc bine. În al doilea rând, sunt cu conştiinţa pe deplin împăcată, îi ofer fără nici un interes. Mă credeţi sau nu, vă veţi convinge după aceea şi dumneavoastră, şi Avdotia Romanovna. Singurul motiv este că i-am pricinuit într-adevăr necazuri şi neplăceri mult stimatei dumneavoastră surioare şi, fiindcă simt cea mai sinceră căinţă, doresc din inimă – nu să mă răscumpăr, nu să plătesc pentru acele neplăceri, ci pur şi simplu să fac pentru dânsa ceva care să-i fie de folos, având în vedere că nu mă bucur de privilegiul de-a face numai rău. Dacă aş fi avut în minte fie şi cel mai mic calcul, nu i-aş fi oferit doar zece mii, de vreme ce nu mai departe decât acum cinci săptămâni i-am oferit mai mult. În afară de asta, este posibil ca foarte, foarte curând să iau în căsătorie o fată, ceea ce înlătură orice bănuială că aş avea vreun gând ascuns în privinţa Avdotiei Romanovna. Ca să închei, am să vă spun că Avdotia Romanovna va primi banii ăştia şi dacă se mărită cu domnul Lujin, numai că pe altă cale... Iar dumneavoastră, Rodion Romanovici, nu vă supăraţi, chibzuiţi cu calm şi la rece.

Svidrigailov era el însuşi extrem de calm în timp ce vorbea.

— Vă rog să isprăviţi, spuse Raskolnikov. În orice caz, propunerea

dumneavoastră este de o îndrăzneală de neiertat.

— Da’ de unde! Atunci înseamnă că pe lumea asta omul nu numai că nu poate să-i facă decât rău aproapelui său, însă nici nu are dreptul să facă vreo fărâmă de bine de dragul unor formalisme găunoase. E absurd. Dar dacă, să zicem, aş muri şi i-aş lăsa această sumă surioarei dumneavoastră prin testament, oare ar refuza-o şi atunci?

— Se prea poate.

— Bun, vasăzică e nu. Păi, dacă spuneţi nu, aşa să fie. Însă zece mii de ruble sunt o sumă frumuşică la nevoie. Oricum, vă rog să-i transmiteţi Avdotiei Romanovna ce am discutat.

— Nu, n-o să-i transmit.

— În acest caz, Rodion Romanovici, voi fi nevoit să caut s-o văd personal şi s-ar putea ca asta să îi tulbure liniştea.

— Şi dacă-i transmit, n-o să mai căutaţi s-o vedeţi personal?

— Nu ştiu, zău, ce să vă spun. Aş dori foarte mult să o mai văd o dată.

— Nu vă faceţi speranţe.

— Păcat. De altfel, dumneavoastră nu mă cunoaşteţi, poate că între noi s-ar lega o prietenie strânsă.

— Chiar credeţi aşa ceva?

— Şi de ce nu? spuse cu un zâmbet Svidrigailov, ridicându-se şi luându-şi pălăria. Doar n-am avut câtuşi de puţin dorinţa să vă creez neplăceri şi, venind încoace, nici n-am contat pe mare lucru, cu toate că fizionomia dumneavoastră m-a frapat încă de dimineaţă...

— Dar unde m-aţi văzut dimineaţă? întrebă neliniştit Raskolnikov.

— V-am zărit întâmplător... Mi se pare întruna că aveţi ceva asemănător cu mine... Dar nu vă îngrijoraţi, nu mă bag unde nu-mi fierbe oala. Am ştiut să mă împac şi cu trişorii, şi cu prinţul Svirbei, rudă pe departe cu mine şi mare dregător, nu l-am plictisit, şi să scriu în albumul doamnei Prilukova despre Madona lui Rafael, şi să trăiesc şapte ani la ţară cu Marfa Petrovna fără să ies din satul ăla, şi să-mi petrec nopţile în casa lui Viazemski, în piaţa Sennaia, pe vremuri şi poate că o să zbor şi cu balonul, cu Berg.

— Bun, atunci. Daţi-mi voie să vă întreb, călătoria o veţi face curând?

— Ce călătorie?

— Păi, „voiajul“ ăla... Doar aţi spus cu gura dumneavoastră.

— Voiaj? A, da... într-adevăr, v-am spus despre voiaj... Ei, asta-i o chestiune mai vastă... Dar dacă aţi şti ce întrebaţi de fapt! adăugă el, izbucnind deodată într-un râs scurt şi zgomotos. Poate că în loc de voiaj o

să mă însor, tocmai mi se peţeşte o logodnică.

— Aici?

— Da.

— Păi când aţi mai avut timp şi de asta?

— Dar doresc foarte mult să o mai văd o dată pe Avdotia Romanovna. Vă rog stăruitor. Ei, la revedere... A, da! Ca să vezi ce uitam! Rodion Romanovici, transmiteţi-i surioarei dumneavoastră că Marfa Petrovna i-a lăsat prin testament trei mii de ruble. E un lucru absolut sigur. Marfa Petrovna a dat dispoziţie cu o săptămână înainte să moară, eram de faţă. În două-trei săptămâni, Avdotia Romanovna poate să şi primească banii.

— E adevărat?

— Adevărat. Să-i transmiteţi. Ei, sluga dumneavoastră. Locuim foarte aproape unul de altul.

Ieşind pe uşă, Svidrigailov dădu nas în nas cu Razumihin.

1 Nimic din ceea ce este omenesc (în lat., în orig.).

2 Război cinstit (în fr., în orig.).

3 Fac urât când beau (în fr., în orig.).

4 Ca să vă fiu pe plac (în fr., în orig.).

~ II ~

Era aproape opt seara; amândoi se grăbeau să ajungă la casa lui Bakaleev înaintea lui Lujin.

— Ăsta cine mai e? întrebă Razumihin de cum ieşiră în stradă.

— E Svidrigailov, moşierul în casa căruia a avut de pătimit soră-mea când a lucrat ca guvernantă. Avansurile lui au silit-o pe Dunia să plece de-acolo, alungată de Marfa Petrovna, nevastă-sa. Această Marfa Petrovna i-a cerut pe urmă Duniei să o ierte şi nu demult a murit pe neaşteptate. Despre ea era vorba mai devreme. Nu ştiu de ce, dar tare mă tem de omul ăsta. Cum şi-a îngropat nevasta, a şi venit încoace. E ciudat rău şi a luat nu ştiu ce hotărâre... Parcă ar şti ceva... Trebuie s-o păzim pe Dunia de el... uite, asta voiam să-ţi spun, auzi?

— S-o păzim! Dar ce poate face el împotriva Avdotiei Romanovna? Mulţumesc, Rodea, că vorbeşti aşa deschis cu mine... O s-o păzim, fii fără grijă... Unde stă?

— Nu ştiu.

— De ce nu l-ai întrebat? Eh, păcat! Las' că aflu eu!

— L-ai văzut? întrebă Raskolnikov după o clipă de tăcere.

— Păi, da, l-am zărit, l-am zărit bine.

— L-ai văzut ca lumea? Clar? stărui Raskolnikov.

— Da, îl ţin bine minte, îl recunosc dintr-o mie, am memoria figurilor.

Tăcură din nou.

— Hm... bine atunci..., mormăi Raskolnikov. Dar ştii... mă gândeam... tot mi se pare... dacă n-oi avea năluciri.

— Ce tot bâigui acolo? Nu te-nţeleg.

— Voi spuneţi cu toţii, urmă Raskolnikov strâmbându-şi gura într-un zâmbet, că sunt nebun. Acum chiar mi s-a părut că sunt nebun şi că ce-am văzut era doar o nălucă!

— Ce tot vorbeşti?

— Păi, cine ştie! Poate chiar sunt nebun şi tot ce s-a întâmplat zilele astea n-a fost decât în închipuirea...

— Ei, Rodea, iar te-au dat peste cap!.. Dar ce-a spus, pentru ce-a venit?

Raskolnikov nu răspunse. Razumihin chibzui o clipă.

— Bun, atunci să-ţi dau eu raportul, începu el. Am trecut pe la tine, dar dormeai. Pe urmă am luat prânzul şi după aceea am plecat la Porfiri.

Zametov era şi el acolo. Am tot vrut să mă explic cu el, însă n-am reuşit. Nu puteam să vorbesc ca lumea. Ei n-au prea înţeles, nici nu puteau să înţeleagă, dar asta nu i-a deranjat deloc. L-am tras pe Porfiri la fereastră şi am început să-i vorbesc, dar nu ştiu de ce, iarăşi n-am reuşit: el se uita într-o parte, eu în alta. Până la urmă i-am vârât pumnul sub nas şi i-am spus că-l fac zob, ca între neamuri. Dar s-a uitat numai la mine. Am scuipat şi-am plecat, asta-i tot. Mare tâmpenie. Cu Zametov n-am schimbat o vorbă. Doar că, vezi tu, după aceea m-am gândit că n-am făcut deloc bine şi-n timp ce coboram scara m-a fulgerat un gând: de ce ne facem noi atâtea griji? Dacă te păştea vreo primejdie sau mai ştiu eu ce, atunci da, sigur. Pe când aşa, ce treabă ai tu? N-ai nici în clin, nici în mânecă cu toate astea, n-ai de ce să te sinchiseşti de ei. După aceea o să şi râdem de ei şi, dac-aş fi în locul tău, eu i-aş băga şi mai tare în ceaţă. Să vezi tu ce ruşine o să le fie mai apoi! Dă-i încolo, după aia putem să-i luăm la scuturat, dar până una-alta, hai ne batem joc de ei!

— Că bine zici! răspunse Raskolnikov. „Dar mâine ce-ai să spui?“, se întrebă în gând. Lucru ciudat, până atunci nici nu-i trecuse prin cap să se întrebe: „Ce-o să fie în mintea lui Razumihin când o auzi?“. Gândindu-se la asta, Raskolnikov îl privea ţintă. Raportul pe care i-l dădea Razumihin despre vizita la Porfiri nu-l interesa mai deloc: se întâmplaseră şi se adăugaseră atâtea de-atunci!...

Pe coridor dădură nas în nas cu Lujin, care venise chiar la ora opt şi căuta numărul camerei, aşa că intrară toţi trei odată, dar fără să se uite unul la altul şi fără să se salute. Tinerii o luară înainte, iar Piotr Petrovici, de dragul bunei-cuviinţe, mai zăbovi puţin în vestibul, scoţându-şi pardesiul. Pulheria Alexandrovna ieşi îndată în prag ca să-l întâmpine, în timp ce Dunia se saluta cu fratele ei.

Piotr Petrovici intră şi, destul de amabil, deşi de două ori mai serios, se înclină în faţa doamnelor. De altminteri, arăta de parcă nu şi-ar fi revenit încă din uimire. Pulheria Alexandrovna, părând la rândul ei oarecum nedumerită, se grăbi să-i poftească numaidecât pe toţi să ia loc în jurul unei mese rotunde, pe care fierbea un samovar. Dunia şi Lujin se aşezară faţă în faţă, iar Razumihin şi Raskolnikov se nimeriră dinaintea Pulheriei Alexandrovna: Razumihin alături de Lujin, Raskolnikov lângă sora lui.

O clipă domni tăcerea. Piotr Petrovici scoase fără grabă o batistă fină, ce răspândea un miros de parfum, şi îşi suflă nasul cu un aer de om cumsecade, dar care, jignit cumva în demnitatea lui de om, luase hotărârea fermă de-a cere explicaţii. Încă din antreu îi venise ideea să nu-şi scoată pardesiul şi să plece, pedepsindu-le astfel drastic pe cele două doamne, pentru a le face să simtă de la bun început gravitatea faptelor săvârşite, dar

nu se putuse hotărî. Pe de altă parte, nu-i plăceau situaţiile neclare, iar aici erau nişte lucruri care se cereau clarificate: dacă ordinul îi fusese încălcat atât de făţiş, însemna că exista un motiv şi atunci era mai bine să afle dinainte; de pedepsit avea să aibă tot timpul după aceea, asta nu depindea decât de el.

— Sper că aţi călătorit bine, i se adresă pe un ton oficial Pulheriei Alexandrovna.

— Slavă Domnului, Piotr Petrovici.

— Mă bucur. Nici Avdotia Romanovna nu este obosită?

— Eu sunt tânără şi puternică, nu obosesc repede, dar măicuţei i-a fost foarte greu, răspunse Duniaşa.

— Ce să-i faci, drumurile noastre naţionale sunt tare lungi. E mare „mama noastră Rusie“, cum i se spune... Iar mie, cu toate că am vrut foarte mult să vin să vă întâmpin, mi-a fost cu neputinţă să ajung. Trag totuşi nădejde că totul a decurs fără neplăceri deosebite.

— Ah, nicidecum, Piotr Petrovici, chiar am fost foarte descurajate, se grăbi să spună pe un ton aparte Pulheria Alexandrovna, şi dacă însuşi bunul Dumnezeu nu ni l-ar fi trimis ieri pe Dmitri Prokofici, am fi fost pierdute. Iată, dânsul este Dmitri Prokofici Razumihin, adăugă ea, prezentându-i-l lui Lujin.

— Desigur, am avut plăcerea... ieri, mormăi Lujin cu duşmănie, uitându-se pieziş la Razumihin, după care se posomorî şi tăcu.

Piotr Petrovici aparţinea acelei categorii de oameni care se străduie să se arate foarte amabili în societate, dar care, cum nu le este ceva pe plac, îşi pierd pe loc tactul şi încep să semene mai degrabă cu nişte saci cu făină decât cu nişte oameni de lume care destind şi înviorează atmosfera. Tăcură iar cu toţii: Raskolnikov tăcea cu îndărătnicie, Avdotia Romanovna nu voia să rupă tăcerea înainte de vreme, iar Razumihin nu avea nimic de spus, aşa încât Pulheria Alexandrovna se văzu nevoită să se sacrifice.

— Marfa Petrovna a murit, aţi auzit? începu ea, recurgând la subiectul ei principal de conversaţie.

— Cum să nu, am auzit. Am fost înştiinţat imediat ce s-a aflat şi acum chiar am venit să vă dau de ştire că, de îndată ce şi-a îngropat soţia, Arkadi Ivanovici Svidrigailov a plecat în grabă la Petersburg. Cel puţin aşa mi s-a comunicat din sursă sigură.

— La Petersburg? Aici? întrebă neliniştită Dunecika schimbând o privire cu mama ei.

— Chiar aşa, şi e de la sine înţeles că nu fără un scop, având în vedere graba plecării şi împrejurările care au precedat-o.

— Doamne! Oare nici aici n-o să-i dea pace Dunecikăi? se văicări

Pulheria Alexandrovna.

— Cred că nu aveţi de ce să vă îngrijoraţi prea tare, nici dumneavoastră, nici Avdotia Romanovna, bineînţeles, în cazul în care nu doriţi să aveţi nici un fel de relaţii cu el. Cât despre mine, sunt pe urmele lui şi chiar acum caut să aflu unde a tras...

— Vai, Piotr Petrovici, nici nu vă-nchipuiţi ce tare m-aţi speriat! îi luă vorba din gură Pulheria Alexandrovna. Eu l-am văzut doar de două ori şi mi s-a părut înspăimântător, înspăimântător! Sunt convinsă că el i-a pricinuit moartea răposatei Marfa Petrovna.

— Cu privire la acest lucru nu putem fi siguri. Am informaţii cât se poate de exacte. Nu neg că e posibil să fi grăbit întru câtva mersul lucrurilor, ca să spunem aşa, prin efectul moral al ofensei pe care i-a adus-o; în ceea ce priveşte însă în general purtarea şi profilul moral al acestui personaj, sunt de acord cu dumneavoastră. Nu ştiu dacă acum este bogat şi nici ce i-a lăsat Marfa Petrovna, dar voi afla acest lucru în cel mai scurt timp posibil; fără îndoială că, aflându-se la Petersburg şi având oarecare posibilităţi băneşti, îşi va relua îndată vechile metehne. E cel mai stricat şi cel mai vicios individ din câţi cunoaşte omenirea! Am temeiuri serioase să presupun că Marfa Petrovna, care a avut ghinionul să-l iubească atât de mult şi să-i răscumpere datoriile acum opt ani, i-a fost de folos şi cu altceva: numai prin strădaniile şi sacrificiile ei a fost stins în faşă un proces penal legat de o crimă sălbatică şi, ca să spunem aşa, cu totul fantastică, pentru care ar fi fost foarte posibil să facă o plimbare în Siberia. Iată ce fel de om e, dacă vreţi să ştiţi.

— Dumnezeule! strigă Pulheria Alexandrovna.

Raskolnikov asculta atent.

— Chiar spuneţi adevărul, aveţi informaţii sigure în această privinţă?

— Spun numai ceea ce am auzit eu însumi, în cel mai mare secret, de la răposata Marfa Petrovna. Trebuie să remarc că, din punct de vedere juridic, afacerea este foarte obscură. La vremea aceea locuia aici, ba se pare că locuieşte şi astăzi, o anume Resslich, o străină care făcea cămătărie cu sume mărunte şi care se mai ocupa şi cu alte treburi. Cu această Resslich, domnul Svidrigailov se afla de mult în nişte relaţii foarte apropiate şi misterioase. În casa ei locuia o rudă îndepărtată, o nepoată pare-se, o fetiţă de vreo cincisprezece, dacă nu chiar paisprezece ani, surdomută, pe care această Resslich o ura îngrozitor – îi scotea ochii pentru fiecare bucăţică de pâine şi o bătea cu sălbăticie. Într-o zi, fata a fost găsită în pod, spânzurată. S-a stabilit că fusese sinucidere. După formalităţile de rigoare, cazul a fost închis, însă pe urmă a apărut un denunţ, potrivit căruia copila fusese...

siluită de Svidrigailov. Ce-i drept, totul a fost destul de obscur, denunţul venind din partea altei nemţoaice, o femeie cu faimă proastă, pe care nu se putea pune bază; de fapt, până la urmă n-a mai fost nici un denunţ, datorită strădaniilor şi banilor Marfei Petrovna, totul a rămas un simplu zvon. Însă un zvon care spune multe. Avdotia Romanovna, aţi auzit şi dumneavoastră în casa lor povestea acelei slugi, Filip, care a murit de pe urma chinurilor îndurate, acum şase ani, când mai exista încă iobăgia.

— Eu am auzit că, dimpotrivă, acest Filip s-a spânzurat singur.

— Adevărat, numai că a recurs la această moarte violentă silit sau, mai bine zis, împins de prigoana şi pedepsele aplicate sistematic de domnul Svidrigailov.

— Asta nu ştiu, răspunse Dunia sec. Am auzit doar o poveste foarte ciudată, cum că acest Filip era un ipohondru, un filozof de casă, oamenii spuneau că „cititul îi sucise minţile“ şi că s-a spânzurat mai mult din pricina zeflemelilor decât a bătăilor domnului Svidrigailov. Când eram de faţă, se purta bine cu oamenii şi ei chiar îl iubeau, deşi l-au învinuit într-adevăr de moartea lui Filip.

— După câte văd, Avdotia Romanovna, sunteţi înclinată să-i luaţi apărarea, observă Lujin strâmbându-şi gura într-un zâmbet plin de subînţeles. Adevărat, e un om viclean şi chiar un seducător în ceea ce le priveşte pe doamne, un trist exemplu fiind Marfa Petrovna, care a şi murit în chip atât de ciudat. N-am vrut decât să vă fiu de folos cu sfatul meu, dumneavoastră şi măicuţei dumneavoastră, gândindu-mă că va încerca cu siguranţă să vă găsească. Eu, unul, sunt ferm convins că omul ăsta va ajunge din nou la închisoarea datornicilor. Marfa Petrovna n-a avut niciodată vreo intenţie, cât de mică, să-i încredinţeze o parte considerabilă din averea ei, căci existau copiii, iar dacă i-a lăsat ceva, trebuie să fie o sumă cu totul modestă şi neînsemnată, strictul necesar, care nu i-ar ajunge nici măcar un an unui om cu năravurile lui.

— Piotr Petrovici, spuse Dunia, vă rog, să nu mai vorbim despre domnul Svidrigailov. Nu-mi face nici o plăcere.

— A fost adineauri la mine, zise deodată Raskolnikov, ieşind pentru prima oară din muţenie.

Din toate părţile izbucniră exclamaţii şi se întoarseră cu toţii spre el. Până şi Piotr Petrovici păru tulburat.

— Acum o oră şi jumătate, în timp ce dormeam, a intrat, m-a trezit şi s-a prezentat, continuă Raskolnikov. Era foarte vesel şi degajat şi n-avea nici o îndoială că am să mă împrietenesc cu el. Între altele, stăruie să te vadă, Dunia, iar pe mine m-a rugat să mijlocesc această întrevedere. Are să-ţi facă o propunere, mi-a spus şi despre ce e vorba. În afară de asta, m-a

înştiinţat că Marfa Petrovna, cu o săptămână înainte să moară, a mai apucat să-ţi lase prin testament, Dunia, trei mii de ruble, iar banii ăştia îi poţi primi cât de curând.

— Slavă ţie, Doamne! strigă Pulheria Alexandrovna şi se închină. Roagă-te pentru dânsa, Dunia, roagă-te!

— Asta aşa e, lăsă Lujin să-i scape.

— Bine, bine, şi mai departe? întrebă nerăbdătoare Dunia.

— Pe urmă a spus că el nu e bogat şi că toată averea le rămâne copiilor lui, care sunt acum la o mătuşă, iar apoi, că a tras undeva, nu departe de mine, dar unde nu ştiu, n-am întrebat...

— Dar ce propunere vrea să-i facă Dunecikăi? întrebă teribil de speriată Pulheria Alexandrovna. Ţi-a zis?

— Da, mi-a zis.

— Ei?

— Îţi spun după aceea.

Raskolnikov tăcu şi îşi văzu de ceai. Piotr Petrovici îşi scoase ceasul din buzunar şi se uită la el.

— Eu trebuie să plec, mai am treabă, aşa n-o să vă mai stingheresc, adăugă uşor înţepat, dând să se scoale de pe scaun.

— Rămâneţi, Piotr Petrovici, zise Dunia, doar aveaţi de gând să petreceţi seara cu noi. În afară de asta, chiar dumneavoastră aţi scris că doriţi să aveţi o explicaţie cu mama în legătură cu ceva.

— Întocmai, Avdotia Romanovna, rosti grav Piotr Petrovici aşezându-se la loc pe scaun, dar continuând să-şi ţină pălăria în mână. Am vrut într-adevăr să am o explicaţie, cu dumneavoastră şi cu mult stimata dumneavoastră mamă, chiar asupra unor puncte foarte importante. Dar aşa cum fratele dumneavoastră nu poate să vorbească deschis în prezenţa mea despre anumite propuneri ale domnului Svidrigailov, nici eu nu doresc şi nu pot să mă explic... în prezenţa altora... cu privire la unele puncte extrem, extrem de importante. De altfel, rugămintea mea stăruitoare şi foarte serioasă nu a fost îndeplinită...

Lujin îşi luă o expresie amară şi păstră o tăcere arogantă.

— Rugămintea dumneavoastră, ca fratele meu să nu fie de faţă la întrevederea noastră, nu a fost îndeplinită numai la stăruinţa mea, răspunse Dunia. Aţi scris că fratele meu v-a jignit, iar eu cred că acest lucru trebuie lămurit chiar acum şi că trebuie să vă împăcaţi. Dacă Rodea v-a jignit într-adevăr, *trebuie* să vă ceară scuze şi *o va face*.

Piotr Petrovici se înfoie imediat.

— Sunt jigniri, Avdotia Romanovna, pe care nu poţi să le uiţi, oricâtă bunăvoinţă ai avea. Toate lucrurile au o limită peste care e

primejdios să treci, fiindcă, odată ce ai trecut, nu mai există cale de întoarcere.

— Eu nu la asta m-am referit, Piotr Petrovici, îl întrerupse uşor nerăbdătoare Dunia, nu uitaţi că întreg viitorul nostru depinde acum de un lucru, şi anume dacă se vor lămuri şi vor fi sau nu date la o parte cât mai repede toate astea. Eu vă spun deschis, de la bun început, că nu pot privi altfel situaţia şi, dacă ţineţi cât de cât la mine, oricât de greu v-ar veni, toată povestea asta trebuie să se isprăvească astăzi. Vă repet, dacă fratele meu este vinovat, vă va cere scuze.

— Mă miră că puneţi problema astfel, Avdotia Romanovna, răspunse Lujin din ce în ce mai iritat. Vă preţuiesc şi, cum să spun, vă ador, dar pot foarte bine să nu agreez pe cineva dintre cei apropiaţi dumneavoastră. Pretinzând fericirea de-a avea mâna dumneavoastră, nu pot lua asupra mea îndatoriri nepotrivite cu...

— Ah, lăsaţi toate susceptibilităţile astea, Piotr Petrovici, îl întrerupse cu înflăcărare Dunia, şi fiţi un om inteligent şi nobil, aşa cum v-am considerat şi cum vreau să vă consider. V-am făcut o promisiune importantă, vă sunt logodnică; aveţi aşadar încredere în mine şi fiţi sigur că sunt în stare să judec această chestiune nepărtinitor. Faptul că îmi asum rolul de judecător este pentru fratele meu o surpriză la fel de mare ca şi pentru dumneavoastră. Când l-am poftit astăzi, după scrisoarea dumneavoastră, să vină neapărat la întrevederea noastră, nu i-am spus nimic despre intenţiile mele. Înţelegeţi că, dacă nu vă împăcaţi, sunt nevoită să aleg: ori dumneavoastră, ori el. Amândoi aţi făcut ca lucrurile să ajungă aici. Nu vreau şi nu trebuie să aleg greşit. Pentru dumneavoastră trebuie să rup cu fratele meu; pentru fratele meu trebuie să rup cu dumneavoastră. Acum vreau şi pot să aflu întreg adevărul: am în el un frate? Am în dumneavoastră un soţ care mă iubeşte şi mă apreciază?

— Avdotia Romanovna, răspunse Lujin cu o grimasă, cuvintele dumneavoastră sunt mai mult decât grăitoare pentru mine, ca să nu spun chiar jignitoare, având în vedere postura în care am cinstea de a mă afla în faţa dumneavoastră. Fără să mai vorbesc despre cât de insultător şi de ciudat este să mă văd pus, spre comparare, pe aceeaşi treaptă cu... un tânăr arogant, îmi dau seama că admiteţi posibilitatea de a vă încălca promisiunea făcută. Singură spuneţi: „ori dumneavoastră, ori el“, arătându-mi astfel cât de puţin însemn pentru dumneavoastră... nu pot accepta acest lucru, date fiind relaţiile... obligaţiile existente între noi.

— Cum, luă foc Dunia, eu pun interesul pe care vi-l port pe acelaşi plan cu tot ce am avut mai scump pe lume până acum, cu tot ce-a însemnat până acum *viaţa mea*, şi dumneavoastră vă simţiţi deodată jignit că nu vă

preţuiesc *îndeajuns*!

Raskolnikov tăcea, zâmbind sarcastic. Razumihin se înfioră, dar Piotr Petrovici nu-şi schimbă atitudinea; dimpotrivă, cu fiecare cuvânt devenea tot mai agasant şi mai enervant, părând că începe să fie în elementul lui.

— Dragostea pentru viitorul tovarăş de viaţă, pentru soţ, trebuie să fie mai presus decât dragostea pentru un frate, rosti el sentenţios, şi în orice caz eu nu pot fi pus pe aceeaşi treaptă.... Deşi adineauri am spus că nu doresc şi nu pot vorbi deschis în prezenţa fratelui dumneavoastră despre ceea ce mă aduce aici, acum vreau să o rog pe mult stimata dumneavoastră mamă să mă lămurească asupra unui punct extrem de jignitor şi de important pentru mine. Fiul dumneavoastră, i se adresă el Pulheriei Alexandrovna, ieri, în prezenţa domnului Rassudkin (sau... parcă, aşa era?... îmi cer scuze, v-am uitat numele, se înclină el amabil către Razumihin), m-a jignit denaturând o idee pe care v-am expus-o atunci, în discuţia intimă avută cu dumneavoastră la o cafea, şi anume că mariajul cu o fată sărmană, care cunoaşte deja greutăţile vieţii, este după părerea mea mai profitabil pentru relaţia conjugală decât acela cu o fată care trăieşte în îndestulare, căci e mai prielnic moralităţii. Fiul dumneavoastră a exagerat cu bună ştiinţă până la absurd sensul cuvintelor mele şi m-a învinuit de rea-credinţă, bazându-se pesemne pe lucrurile pomenite în scrisoarea pe care i-aţi trimis-o. M-aş simţi foarte fericit dacă dumneavoastră, Pulheria Alexandrovna, aţi putea să mă convingeţi de contrariu, m-aţi linişti mult. Fiţi bună şi spuneţi-mi în ce termeni aţi redat cuvintele mele în scrisoarea dumneavoastră către Rodion Romanovici?

— Nu-mi amintesc, se fâstâci Pulheria Alexandrovna, le-am redat aşa cum le-am înţeles. Nu ştiu cum vi le-a reprodus Rodea... Poate a mai exagerat câte ceva.

— Nu putea să exagereze dacă nu i-aţi fi sugerat dumneavoastră.

— Piotr Petrovici, rosti cu demnitate Pulheria Alexandrovna, dovada că Dunia şi cu mine nu am luat în nume de rău cuvintele dumneavoastră este faptul că ne aflăm *aici*.

— Foarte bine, mamă! încuviinţă Dunia.

— Deci tot eu mă fac vinovat! se ofuscă Lujin.

— Uitaţi ce e, Piotr Petrovici, îl tot învinuiţi pe Rodea, dar şi dumneavoastră aţi scris ieri un neadevăr despre el în scrisoare, adăugă Pulheria Alexandrovna prinzând curaj.

— Nu-mi amintesc să fi scris vreun neadevăr.

— Aţi scris, zise tăios Raskolnikov fără să se întoarcă spre Lujin, că ieri aş fi dat bani nu văduvei celui care a murit călcat de trăsură, cum a fost

în realitate, ci fiicei lui (pe care, până ieri, n-am văzut-o în viaţa mea). Aţi scris asta ca să mă învrăjbiţi cu ai mei, tocmai de aceea aţi şi adăugat nişte cuvinte infame despre purtarea fetei, pe care nici n-o cunoaşteţi. Totul e o calomnie şi o mârşăvie.

— Să-mi fie cu iertare, domnule, răspunse tremurând de furie Lujin, dacă am pomenit în scrisoarea mea despre starea şi purtările dumneavoastră, a fost numai pentru a îndeplini rugămintea surorii şi mamei dumneavoastră de-a le înştiinţa cum v-am găsit şi ce impresie mi-aţi făcut. Cât priveşte însă cele menţionate în scrisoarea mea, puteţi să găsiţi fie şi un singur rând neadevărat, puteţi să susţineţi că nu aţi irosit banii şi că în familia aceea, aşa nenorocită cum e, nu se află nici o persoană neonorabilă?

— După mine, dumneavoastră, cu toate titlurile pe care le aveţi, nu îi ajungeţi nici la degetul cel mic fetei aceleia nefericite în care aruncaţi cu piatra.

— Aşadar, aţi introduce-o în societatea mamei şi surorii dumneavoastră?

— Am şi făcut-o, dacă vreţi să ştiţi. Am aşezat-o astăzi alături de mama şi de Dunia.

— Rodea! strigă Pulheria Alexandrovna.

Dunecika roşi, Razumihin se încruntă. Lujin zâmbi sarcastic, superior.

— Judecaţi şi dumneavoastră, Avdotia Romanovna, spuse el, dacă e posibil să ajungem la o înţelegere în asemenea condiţii. Sper că acum această chestiune este lămurită şi încheiată o dată pentru totdeauna. Eu am să mă retrag, ca să nu vă mai tulbur plăcuta întâlnire de familie şi împărtăşirea secretelor. (Se ridică de pe scaun şi îşi luă pălăria.) Dar la plecare, îndrăznesc să-mi exprim speranţa că pe viitor voi fi scutit de astfel de întâlniri şi, ca să spun aşa, compromisuri. Vă fac această rugăminte în mod deosebit dumneavoastră, mult stimată Pulheria Alexandrovna, cu atât mai mult cu cât scrisoarea mea vă era adresată dumneavoastră şi nimănui altcuiva.

Pulheria Alexandrovna se simţi ofensată.

— Vă credeţi oare deja stăpânul nostru, Piotr Petrovici? Dunia v-a spus de ce nu v-a fost îndeplinită dorinţa, ea a avut cele mai bune intenţii. Dar dumneavoastră îmi scrieţi de parcă mi-aţi porunci. Oare trebuie să vă luăm orice dorinţă drept poruncă? Ei bine, ţin să vă spun că, din contră, ar trebui să vă arătaţi deosebit de delicat şi înţelegător cu noi acum, fiindcă noi am lăsat totul şi am venit aici punându-ne încrederea în dumneavoastră, aşa că suntem aproape în puterea dumneavoastră.

— Lucrurile nu stau tocmai aşa, Pulheria Alexandrovna, mai ales în

momentul de faţă, când aţi aflat despre cele trei mii de ruble lăsate de Marfa Petrovna, care se pare că au venit tocmai bine, având în vedere noul ton cu care îmi vorbiţi, adăugă el înţepător.

— Judecând după această remarcă, am putea presupune că aţi contat într-adevăr pe neajutorarea noastră, observă enervată Dunia.

— În tot cazul, cel puţin acum, nu mai pot conta şi ţin foarte mult să nu deranjez când vor fi comunicate propunerile secrete cu care Arkadi Ivanovici Svidrigailov l-a însărcinat pe fratele dumneavoastră şi care, după câte văd, sunt nu numai de o importanţă capitală pentru dumneavoastră, ci, poate, chiar extrem de plăcute.

— Doamne Dumnezeule! exclamă Pulheria Alexandrovna.

Razumihin nu-şi mai găsea locul pe scaun.

— Ei, surioară, nici acum nu îţi e ruşine? întrebă Raskolnikov.

— Ba da, Rodea, spuse Dunia. Piotr Petrovici, poftiţi afară! i se adresă ea pălind de mânie.

Piotr Petrovici nu se aşteptase pesemne deloc la un astfel de deznodământ. Se bizuise prea mult pe sine, pe autoritatea sa şi pe neajutorarea victimelor sale. Nu îi venea să creadă. Păli şi buzele începură să-i tremure.

— Avdotia Romanovna, dacă ies acum pe această uşă, cu asemenea urare de drum bun, puteţi fi sigură că nu mă mai întorc niciodată. Gândiţi-vă foarte bine! La mine cuvântul e cuvânt.

— Ce neobrăzare! strigă Dunia sărind de pe scaun. Nici nu doresc să vă întoarceţi!

— Cum? Aşa vasăzică! strigă şi Lujin, căruia nu-i venise să creadă până în ultimul moment într-un asemenea deznodământ şi care acum îşi pierduse cu totul stăpânirea de sine. Aşa vasăzică! Dar ştiţi, Avdotia Romanovna, că aş putea să protestez.

— Cu ce drept îi vorbiţi astfel, se repezi mânioasă Pulheria Alexandrovna, şi în ce fel să protestaţi? În virtutea căror drepturi? Credeţi că aş da-o pe Dunia mea unui om ca dumneavoastră? Plecaţi şi lăsaţi-ne în pace! Vina e a noastră, că am acceptat un lucru nelalocul lui, mai cu seamă a mea...

— Totuşi, Pulheria Alexandrovna, se înfierbântă Lujin turbat de furie, dumneavoastră m-aţi legat, odată ce mi-aţi dat cuvântul şi acum vi-l retrageţi... şi, în fine... în fine, am fost silit, ca să spun aşa, să fac nişte cheltuieli...

Această ultimă pretenţie se potrivea atât de bine cu firea lui Piotr Petrovici, încât Raskolnikov, care pălise din pricina mâniei şi a eforturilor de a se stăpâni, nu se mai putu abţine şi izbucni în hohote de râs. Dar

Pulheria Alexandrovna luă foc dintr-odată:

— Cheltuieli? Care cheltuieli? Nu cumva e vorba de cufărul nostru? Păi, vi l-a adus conductorul pe gratis. Doamne, acum v-am mai şi legat! Gândiţi-vă bine la ce spuneţi, Piotr Petrovici, dumneavoastră ne-aţi legat pe noi, de mâini şi de picioare, nu noi pe dumneavoastră!

— Ajunge, mamă, te rog, ajunge! o imploră Avdotia Romanovna. Piotr Petrovici, fiţi bun şi plecaţi!

— Plec, dar mai am de spus un lucru! zise Lujin, nemaifiind deja deloc stăpân pe el. Mama dumneavoastră pare să fi uitat complet că eu m-am hotărât să vă iau, ca să spun aşa, în momentul când zvonurile care circulau prin oraş pe seama reputaţiei dumneavoastră se răspândiseră prin toată gubernia. După ce am ignorat opinia publică de dragul dumneavoastră şi v-am salvat reputaţia, puteam foarte bine să nădăjduiesc că voi fi răsplătit, ba chiar să cer recunoştinţă din partea dumneavoastră... Abia acum mi s-au deschis ochii! Văd eu însumi că am procedat poate extrem, extrem de nesăbuit ignorând ce se spunea în societate...

— Vrea să se-aleagă cu capul spart? strigă Razumihin sărind de pe scaun, gata să treacă la fapte.

— Sunteţi un om josnic şi rău! spuse Dunia.

— Nici o vorbă! Nici un gest! strigă Raskolnikov oprindu-l pe Razumihin, pe urmă, apropiindu-se de Lujin, spuse încet şi clar: Faceţi bine şi ieşiţi afară! Nici o vorbă mai mult, altfel...

Piotr Petrovici, cu chipul palid şi schimonosit de furie, se uită la el câteva clipe, apoi se răsuci pe călcâie şi ieşi, însă, în mod sigur, rar s-a mai văzut un om care să poarte în suflet o asemenea ură înverşunată precum cea pe care i-o purta el lui Raskolnikov. Pe el, şi numai pe el, îl socotea vinovat de toate. Totuşi, lucru curios, în timp ce cobora scările, încă îşi mai închipuia că nu era totul pierdut definitiv şi că, în ceea ce le privea pe doamne, situaţia era chiar „extrem, extrem“ de reparabilă.

~ III ~

Esenţial a fost faptul că, până în ultima clipă, nu se aşteptase nicicum la un astfel de deznodământ. Făcuse pe grozavul până la sfârşit, fără să-i treacă măcar prin cap posibilitatea că cele două femei sărace şi fără apărare ar putea să scape de sub autoritatea lui. La această convingere contribuiseră mult vanitatea şi acel grad de încredere în sine care poate fi numit cel mai bine dragoste pentru propria persoană. Piotr Petrovici, care izbutise să iasă din anonimat, se deprinsese să nutrească o admiraţie bolnăvicioasă pentru propria persoană, avea o părere foarte bună despre inteligenţa şi capacităţile sale şi, uneori, când era singur, îşi şi admira chipul în oglindă. Dar cel mai mult pe lume îşi iubea şi preţuia banii obţinuţi prin muncă şi prin diverse alte mijloace: ei îl puneau pe picior de egalitate cu tot ceea ce era deasupra lui.

Amintindu-i acum cu amărăciune Duniei că se hotărâse să o ia în căsătorie în ciuda zvonurilor urâte care circulau pe seama ei, Piotr Petrovici vorbise cât se poate de sincer şi chiar se simţise profund indignat de o asemenea „neagră nerecunoştinţă“. În acelaşi timp însă, când o ceruse în căsătorie pe Dunia, era deja absolut convins de absurditatea acelor bârfe, care fuseseră dezminţite în faţa tuturor chiar de către Marfa Petrovna şi care nu mai circulau deja de mult prin orăşelul ce trecuse cu înflăcărare de partea Duniei. Iar acum nici n-ar fi negat că ştiuse toate astea şi atunci. Asta nu însemna însă că nu îşi aprecia extraordinar de mult hotărârea de a o ridica pe Dunia până la el, socotind-o ca pe o faptă deosebită. Pomenindu-i acum despre asta Duniei, dăduse glas unui gând ascuns şi foarte drag lui, pentru care se admirase deja nu o dată, şi nu putea înţelege cum era posibil ca alţii să nu îi admire fapta. Când se dusese să-l viziteze pe Raskolnikov, intrase în odaie cu sentimentul că era un binefăcător ce se pregătea să îşi culeagă roadele şi să audă cele mai dulci complimente. Aşa încât acum, coborând pe scară, se considera, fireşte, mai mult decât ofensat şi nedreptăţit.

Dunia îi era pur şi simplu necesară; să renunţe la ea era ceva de neînchipuit pentru el. Încă de mult, de câţiva ani deja, se gândea cu plăcere la însurătoare, dar mai strângea încă bani şi mai aştepta. Se gândea, delectându-se în cel mai mare secret, la o fată bine-crescută şi săracă (negreşit săracă), foarte tinerică, foarte drăguţă, nobilă şi instruită, foarte speriată, care să fi trecut prin extrem de multe nenorociri şi care să se plece în faţa lui, una care să îl considere cât trăieşte drept salvarea ei, care să îl venereze, să i se supună, să se minuneze de el şi numai de el. Câte scene,

câte episoade dulci nu-şi imaginase pe marginea acestui subiect ispititor şi plăcut, pe când se odihnea în tihnă după ce îşi termina treburile! Şi iată visul atâtor ani aproape împlinit: era uimit de frumuseţea şi de educaţia Avdotiei Romanovna, iar situaţia ei neajutorată îl făcuse să se aprindă peste poate. I se ivise chiar ceva mai mult decât visase: era o fată mândră, de caracter, virtuoasă, mult mai educată şi mai instruită decât el (simţea asta), iar această fiinţă avea să-i fie recunoscătoare toată viaţa, ca o roabă, pentru fapta lui şi să arate o umilinţă plină de evlavie în faţa lui, iar el avea să fie stăpânul atotputernic!... Ca un făcut, nu cu mult timp înainte, după îndelungate chibzuieli şi aşteptări, se hotărâse în sfârşit să-şi schimbe definitiv cariera şi să intre într-o sferă mai largă de activitate, ca să pătrundă astfel încet-încet şi în societatea mai înaltă, la care visa deja de atâta vreme cu voluptate... Într-un cuvânt, se decisese să-şi încerce norocul la Petersburg. Ştia că prin femei se poate câştiga „extrem, extrem“ de mult. Farmecul unei femei strălucitoare, virtuoase şi instruite îi putea netezi în chip uimitor drumul, atracţia ei putea să-i fie de folos, să-i creeze o aură... iar acum, poftim, totul se năruia! Ruptura aceea neaşteptată şi revoltătoare fusese pentru el ca o lovitură de trăsnet. Era ceva respingător, absurd! Făcuse şi el un pic pe grozavul, nici nu apucase să spună ce avea de spus, doar glumise puţin, se ambalase, şi poftim ce sfârşit! Până la urmă, chiar o iubea în felul lui pe Dunia, îi era deja stăpân în visurile lui şi dintr-odată... Nu, mâine, mâine chiar, trebuie reparat totul, vindecat, îndreptat şi, ce-i mai important, trebuie făcut praf mucosul ăla arogant de la care se trăgeau toate. Îi veni în minte, tot fără să vrea şi cu o strângere de inimă, Razumihin... dar în privinţa asta se linişti repede: „Doar n-o să-l pună şi pe ăsta în rând cu mine!“. Cel de care se temea însă cu adevărat era Svidrigailov... Într-un cuvânt, avea să aibă mult de furcă...

....

— Nu, eu, eu sunt cea mai vinovată! spuse Dunia îmbrăţişându-şi şi sărutându-şi mama. Pe mine m-au ispitit banii lui, dar mă jur, Rodea, nici nu mi-am închipuit că e un om atât de nedemn! Dacă mi-aş fi dat seama mai devreme, nu m-aş mai fi lăsat ispitită pentru nimic în lume. Nu mă învinovăţi, frate!

— Ne-a izbăvit Dumnezeu! Ne-a izbăvit! bâiguia Pulheria Alexandrovna, dar parcă fără să ştie ce spune, ca şi cum nu pricepuse încă tot ce se întâmplase.

Erau bucuroşi cu toţii, după cinci minute chiar râdeau. Singură, Dunia, amintindu-şi din când în când cele întâmplate, pălea şi încrunta din sprâncene. Pulheria Alexandrovna nici nu şi-ar fi putut închipui că o să se bucure şi ea: o ruptură cu Lujin i se păruse, nu mai târziu decât de

dimineaţă, o nenorocire fără seamăn. Cât despre Razumihin, el era încântat la culme. Încă nu îndrăznea să arate cât era de încântat, dar tremura din tot trupul, ca scuturat de friguri, parcă i se luase o povară de cinci puduri de pe suflet. Acum avea dreptul să le pună la dispoziţie toată viaţa lui, să le slujească... Ei, câte nu se puteau acum! Însă îşi alunga şi mai speriat gândurile şi îi era frică să dea frâu liber închipuirii. Numai Raskolnikov rămăsese pe locul lui, aproape posac şi chiar distrat. El, care stăruise din răsputeri ca Lujin să fie respins, acum părea mai puţin interesat decât toţi de cele întâmplate. Dunia se gândi fără să vrea că era încă foarte supărat pe ea, iar Pulheria Alexandrovna îl urmărea cu atenţie şi teamă.

— Ce ţi-a spus, Svidrigailov? întrebă Dunia apropiindu-se de el.

— A, chiar! strigă Pulheria Alexandrovna.

Raskolnikov înălţă capul.

— Vrea neapărat să-ţi dăruiască zece mii de ruble şi în schimb doreşte să te mai vadă o dată, în prezenţa mea.

— Să o vadă! Pentru nimic în lume! strigă Pulheria Alexandrovna. Şi cum are îndrăzneala să-i ofere bani!

Raskolnikov le repetă (destul de sec) discuţia avută cu Svidrigailov, sărind peste apariţiile Marfei Petrovna în chip de strigoi, atât ca să nu intre într-un subiect de prisos, dar şi pentru că simţea o adevărată oroare la gândul de-a vorbi mai mult decât era nevoie.

— Şi tu ce i-ai răspuns? întrebă Dunia.

— Mai întâi i-am spus că n-am să-ţi transmit nimic. Atunci a declarat că va căuta singur, prin toate mijloacele, o întrevedere cu tine. M-a încredinţat că pasiunea lui a fost doar un foc de paie şi că acum nu mai simte nimic pentru tine... Nu vrea să te măriţi cu Lujin... Dar, în general, vorbea destul de confuz...

— Dar tu, Rodea, cum îţi explici purtarea lui? Cum ţi s-a părut?

— Mărturisesc că nu prea înţeleg mare lucru. Îţi oferă zece mii de ruble, dar spune că nu e bogat. Declară că vrea să plece într-un voiaj şi după zece minute uită ce-a spus. Apoi, hodoronc-tronc, zice că vrea să se însoare şi că i se peţeşte deja o logodnică... Trebuie să urmărească el ceva, mai mult ca sigur ceva rău. Dar iarăşi, e cam greu de presupus că ar proceda atât de prosteşte, dacă ar intenţiona să-ţi facă rău... Bineînţeles, am refuzat în numele tău banii ăia, fără drept de apel. Una peste alta, mi s-a părut foarte ciudat şi... chiar... parcă dădea semne de nebunie. Dar e posibil să mă înşel; poate-i doar un escroc şi nimic mai mult. Se pare că moartea Marfei Petrovna l-a afectat serios.

— Dumnezeu s-o odihnească! exclamă Pulheria Alexandrovna. Am să mă rog mereu, mereu, pentru sufletul ei! Ce ne-am fi făcut noi acum,

Dunia, fără aceste trei mii! Doamne, parcă ne-au picat din cer! Ah, Rodea, azi-dimineaţă mai aveam cu totul trei ruble şi chiar ne făcuserăm amândouă socoteala să amanetăm cât mai degrabă ceasul pe undeva, numai să nu cerem de la el până să-i dea prin cap că avem nevoie.

Dunia părea surprinsă la culme de propunerea lui Svidrigailov. Stătea încă dusă pe gânduri.

— Trebuie să-şi fi pus în gând ceva îngrozitor! spuse abia şoptit pentru sine, tresărind uşor.

Lui Raskolnikov nu-i scăpă faptul că era grozav de speriată.

— Se pare că va trebui să dau ochii cu el nu numai o dată, îi spuse Duniei.

— O să-l urmărim! O să-l urmăresc eu! strigă hotărât Razumihin. N-o să-l scap din ochi! Mi-a dat voie Rodea. Mi-a spus chiar el mai adineauri: „Păzeşte-o pe sora mea“. Îmi îngăduiţi şi dumneavoastră, Avdotia Romanovna?

Dunia zâmbi şi îi întinse mâna, dar îngrijorarea nu-i dispăru de pe chip. Pulheria Alexandrovna îi arunca priviri timide, dar, vădit lucru, cele trei mii de ruble o liniştiseră.

Un sfert de oră mai târziu discutau cu toţii cu cea mai mare însufleţire. Până şi Raskolnikov, deşi nu vorbea, ascultă o vreme cu atenţie. Razumihin perora plin de entuziasm:

— Ce rost are să plecaţi, ce rost are? Ce-o să faceţi în orăşelul ăla? Lucrul cel mai important e că aici sunteţi împreună şi că aveţi nevoie unul de altul, mare nevoie, credeţi-mă pe cuvânt! Rămâneţi măcar o vreme... Luaţi-mă drept prieten, drept asociat, şi vă asigur că o să punem pe picioare o afacere formidabilă. Ascultaţi, o să vă explic totul în amănunt, întreg planul! Chiar de dimineaţă, când nu se întâmplase încă nimic, îmi venise deja în minte... Să vă spun despre ce este vorba: am un unchi (o să vă fac cunoştinţă; e un bătrânel foarte chipeş şi mai mult decât respectabil!), iar unchiul ăsta al meu are un capital de o mie de ruble, însă el trăieşte din pensie şi n-are nevoie de banii ăştia. De doi ani se ţine de capul meu să iau mia asta şi să-i plătesc câte şase la sută. Ştiu eu bine care-i treaba: vrea pur şi simplu să mă ajute, dar anul trecut n-am avut nevoie, în schimb anul ăsta abia am aşteptat să vină, fiindcă m-am hotărât să-i iau. Puneţi şi dumneavoastră o mie din cele trei ale dumneavoastră şi pentru început e suficient, ne putem asocia. Ce-o să facem?

Ajungând aici, Razumihin începu să-şi dezvolte planul şi le explică pe larg că mai toţi librarii şi editorii noştri nu ştiu mare lucru despre marfa lor, de aceea şi sunt de regulă editori proşti, dar că ediţiile ca lumea îşi scot în general banii, ba aduc şi profit, uneori chiar substanţial. La o activitate

editorială visa Razumihin, care lucra deja de doi ani pe la alţii şi ştia destul de bine trei limbi europene, cu toate că acum şase zile îi spusese lui Raskolnikov că e *schwach*[5] la germană, ca să-l convingă să facă el jumătate din traducere şi să ia trei ruble avans. Minţea, iar Raskolnikov ştia că minte.

— De ce, de ce să lăsăm şansa asta să ne scape, când avem la îndemână una dintre cele mai importante pârghii – banii noştri! se înflăcăra tot mai tare Razumihin. Bineînţeles că e nevoie de multă muncă, dar o să muncim, dumneavoastră, Avdotia Romanovna, eu, Rodion... Sunt unele ediţii care aduc profit frumos în ziua de azi! Iar marele avantaj al afacerii stă în faptul că noi vom şti ce anume trebuie să traducem. Vom traduce, vom edita şi vom învăţa toţi laolaltă. Eu vă pot fi de folos, pentru că am experienţă. Sunt deja doi ani de când bat editurile şi le cunosc toate dedesubturile. Nu-i mare lucru, credeţi-mă! De ce, de ce să lăsăm şansa asta să treacă pe lângă noi? Ştiu chiar eu, dar le ţin secrete, două-trei cărţi pe care, numai pentru ideea de a le traduce şi a le edita, poţi lua o sută de ruble de bucată, e una căreia nu-i dau numele nici pentru cinci sute de ruble. Şi ce credeţi, dacă le-aş spune-o unor nătărăi, n-ar fi exclus să se codească! Cât priveşte treaba propriu-zisă pe care o avem noi de făcut, adică tipărire, hârtie, vânzare, asta lăsaţi-o în seama mea! Cunosc totul în amănunt! O să începem cu puţin şi o să ajungem la mult, o s-avem măcar pentru mâncare şi-n orice caz, o să ne scoatem banii.

Duniei îi străluceau ochii.

— Îmi place foarte mult ce propuneţi, Dmitri Prokofici, zise ea.

— Eu, una, nici nu mai trebuie spus, n-am habar de nimic, se amestecă Pulheria Alexandrovna. Poate e ceva bun, dar asta numai bunul Dumnezeu o ştie. E ceva nou, necunoscut. Sigur, trebuie să rămânem aici, măcar pentru o vreme...

Se uită la Rodea.

— Tu, frate, ce crezi? întrebă Dunia.

— Cred că ideea lui e foarte bună, răspunse el. Sigur, e prea devreme să visăm deja la o firmă, dar cinci-şase cărţi pot fi într-adevăr editate cu un succes garantat. Ştiu şi eu o lucrare care ar merge în mod sigur. Cât despre el, nu am nici o îndoială că o să se descurce, se pricepe... De altfel, mai aveţi timp să trataţi...

— Ura! răcni Razumihin. Acum staţi, e un apartament aici, în casa asta, la acelaşi proprietar. E separat, nu are legătură cu camerele astea. Pe deasupra, e mobilat şi nu costă deloc scump, sunt trei odăiţe. Le închiriaţi pentru început. Mâine vă amanetez ceasul şi vă aduc banii, aranjăm totul atunci. Principalul e că puteţi locui toţi trei împreună, că-l puteţi avea pe Rodea alături... Dar unde te duci, Rodea?

— Cum, Rodea, deja pleci? întrebă speriată Pulheria Alexandrovna.

— Tocmai acum! strigă Razumihin.

Dunia se uită la fratele ei cu o privire plină de mirare şi neîncredere. Stătea cu şapca în mână, gata să iasă pe uşă.

— Parcă m-aţi îngropa ori v-aţi lua rămas-bun pentru totdeauna, zise el pe un ton cam ciudat.

Schiţă un zâmbet, dar numai zâmbet nu-i ieşi.

— Cine ştie, poate chiar ne vedem pentru ultima oară, adăugă el fără voie.

Asta gândea în sinea lui şi, fără să-şi dea seama, rostise cuvintele cu voce tare.

— Ce-i cu tine! strigă maică-sa.

— Unde te duci, Rodea? întrebă pe un ton ciudat şi Dunia.

— Trebuie să plec neapărat, răspunse el vag, şovăind parcă în privinţa a ceea ce urma să spună, însă pe chipul lui palid se citea o hotărâre neclintită. Voiam să spun... venind încoace... voiam să vă spun, mamă... şi ţie, Dunia, că ar fi mai bine pentru noi să ne despărţim o vreme. Eu nu mă simt bine, sunt neliniştit... am să vin, am să vin eu singur când... o să fie cu putinţă. N-am să vă uit, vă iubesc... Lăsaţi-mă! Lăsaţi-mă singur! Hotărâsem asta încă dinainte... Hotărârea e luată... Orice s-ar întâmpla cu mine, că pier sau nu, vreau să fiu singur. Uitaţi-mă cu totul. E mai bine... Nu întrebaţi de mine. Când o fi, am să vin eu singur sau... am să vă chem. Poate că o să se lămurească totul!... Iar acum, dacă mă iubiţi, renunţaţi la mine... altfel am să vă urăsc, simt asta... Rămâneţi cu bine!

— Doamne! strigă Pulheria Alexandrovna.

Şi ea, şi Dunia fură cuprinse de o spaimă teribilă; la fel şi Razumihin.

— Rodea! Rodea! Hai să ne împăcăm, să fim ca înainte! zise nefericita mamă.

El se întoarse încet şi se îndreptă cu paşi rari spre uşă. Dunia îl ajunse din urmă.

— Frate! Aşa te porţi cu mama! îi spuse în şoaptă, cu ochii scăpărând de indignare.

El îşi coborî privirea grea asupra ei.

— Nu-i nimic, am să vin eu, am să vin! bâigui cu o voce pierită, parcă fără să-şi dea bine seama ce vrea să spună, şi ieşi din odaie.

— Eşti fără suflet, eşti rău şi egoist! strigă Dunia în urma lui.

— E nebun, nu fără suflet! Şi-a pierdut minţile! Chiar nu vedeţi? Dacă nu vreţi să-nţelegeţi, dumneavoastră sunteţi fără suflet! îi şopti înfierbântat Razumihin în ureche, strângând-o tare de mână. Mă-ntorc

îndată! strigă apoi către Pulheria Alexandrovna, pierită deja cu totul, şi ieşi în goană din odaie.

Raskolnikov îl aştepta în capătul coridorului.

— Ştiam că o să dai fuga după mine, zise el. Întoarce-te şi rămâi cu ele... Treci şi mâine să le vezi... fii alături de ele mereu... Eu... o să vin, poate... dacă îmi stă în putere. Cu bine!

Apoi se depărtă, fără să-i întindă mâna.

— Dar unde te duci? Ce-i cu tine? Ce ai? Nu se poate aşa ceva! murmură Razumihin, pierdut cu totul.

Raskolnikov se opri din nou.

— Îţi spun o dată pentru totdeauna: nu mă întreba niciodată nimic. N-am ce să-ţi răspund... Nu veni la mine. Poate c-o să vin eu aici... Lasă-mă pe mine, dar pe ele... *nu le lăsa*. M-ai înţeles?

Pe coridor era întuneric şi stăteau amândoi lângă o lampă. Vreun minut se priviră în tăcere. Razumihin avea să-şi amintească toată viaţa acel minut. Privirea arzătoare şi fixă a lui Raskolnikov părea tot mai intensă cu fiece clipă, pătrunzându-i în suflet, în conştiinţă. Dintr-odată, Razumihin tresări. Ceva straniu părea să fi trecut printre ei... Un gând, o părere, ceva înfricoşător şi cumplit de hidos se furişă între ei şi li se dezvălui brusc... Razumihin se făcu palid ca un mort.

— Acum înţelegi? zise deodată Raskolnikov cu faţa schimonosită dureros. Du-te, întoarce-te la ele, adăugă şi, răsucindu-se repede pe călcâie, ieşi din casă.

Nu mai descriu ce-a fost în seara aceea la Pulheria Alexandrovna, cum s-a întors la ele Razumihin şi cum a căutat să le liniştească, cum s-a jurat că Rodea, cu boala lui, trebuie lăsat să se odihnească, cum s-a jurat că Rodea o să vină negreşit, o să vină în fiecare zi, că e foarte, foarte zdruncinat şi că nu trebuie să se enerveze, că el, Razumihin, o să vegheze asupra lui şi o să-i aducă un medic bun, unul mai bun, un consult de medici... Pe scurt, începând din seara aceea, Razumihin le deveni fiu şi frate.

5 Slab (în germ., în orig.).

~ IV ~

Iar Raskolnikov o luă direct spre casa de pe chei unde locuia Sonia. Era o clădire veche, cu trei etaje, de culoare verde. Îl găsi pe portar şi izbuti să afle de la el cam pe unde locuia croitorul Kapernaumov. Aflând într-un colţ al curţii intrarea unei scări înguste şi întunecoase, urcă până la etajul doi şi ieşi într-o galerie ce se întindea de-a lungul său, pe partea dinspre curte. Pe când bâjbâia prin întuneric, fără să-şi dea seama unde putea fi intrarea la Kapernaumov, la trei paşi de el se deschise deodată o uşă; întinse mâna şi o apucă maşinal.

— Cine e? întrebă îngrijorată o voce de femeie.

— Eu sunt... am venit la dumneavoastră..., răspunse Raskolnikov şi intră în antreul minuscul, unde pe un scaun şubred, într-un sfeşnic strâmb de aramă, ardea o lumânare.

— Dumneavoastră sunteţi! O, Doamne! exclamă abia auzit Sonia şi rămase ca împietrită.

— Pe unde se intră la dumneavoastră, pe aici?

Şi, căutând să nu se uite la ea, Raskolnikov se grăbi să treacă în odaie.

Într-o clipă veni şi Sonia cu lumânarea, o puse jos şi rămase dinaintea lui, ca năucă, pradă unei tulburări de nedescris şi vădit speriată de vizita aceea neaşteptată. Brusc, chipul ei palid se îmbujoră şi în ochi i se iviră chiar lacrimi... Sila şi ruşinea pe care le simţea se amestecau cu bucuria... Raskolnikov se întoarse repede şi se aşeză pe un scaun de lângă masă. Aruncă iute o privire în jur.

Era o odaie mare, dar neobişnuit de joasă, singura pe care o închiriau Kapernaumovii, spre camerele cărora dădea uşa tăiată în peretele din stânga. În partea opusă, pe peretele din dreapta, mai era o uşă, care stătea întotdeauna încuiată. Dădea spre un alt apartament, vecin cu al lor, care avea alt număr. Odaia Soniei aducea cu un şopron şi avea forma unui dreptunghi foarte neregulat, ceea ce îi dădea un aspect monstruos. Un perete cu trei ferestre, ce dădea spre canal, tăia camera cumva pieziş, făcând undeva în fund un unghi îngrozitor de ascuţit, unde nu se vedea mai nimic din pricina luminii slabe; în schimb, colţul opus era extrem de teşit. În toată camera aceea mare nu era aproape nici o mobilă. În colţul din dreapta se afla patul, iar lângă el, către uşă, era un scaun. Pe acelaşi perete cu patul, chiar alături de uşa spre apartamentul vecin, era o masă simplă, din scânduri subţiri, acoperită cu o faţă de masă albastră; lângă masă stăteau două scaune

împletite. Pe peretele opus, aproape de unghiul ascuţit, era o comodă mică, dintr-un lemn simplu, ce părea rătăcită în pustiu. Asta era tot. Tapetul gălbui, scorojit şi uzat, se înnegrise pe la colţuri; pesemne că iarna odaia era plină de umezeală şi de fum. Totul trăda o sărăcie lucie; nici măcar la pat nu erau perdele.

Sonia se uita în tăcere la musafirul care îi cerceta atât de atent şi lipsit de jenă camera, iar la un moment dat începu chiar să tremure de frică, de parcă s-ar fi aflat în faţa unui judecător care avea să-i hotărască soarta.

— Am venit târziu... E deja unsprezece? întrebă el tot fără să ridice ochii către ea.

— Este, bâigui Sonia. Ah, da! se grăbi deodată să spună, ca şi cum asta i-ar fi fost salvarea. Acum a bătut ceasul la gazdele mele... l-am auzit... Este.

— Am venit la dumneavoastră pentru ultima oară, urmă posomorât Raskolnikov, cu toate că aceea era de fapt prima oară, poate n-am să vă mai văd...

— Plecaţi?

— Nu ştiu... mâine, totul...

— Atunci nu veţi veni mâine la Katerina Ivanovna? tremură glasul Soniei.

— Nu ştiu. Mâine-dimineaţă, totul... Nu despre asta-i vorba, am trecut doar ca să vă spun câteva cuvinte...

Ridică spre ea privirea îngândurată şi deodată îşi dădu seama că el stătea jos, iar ea rămăsese în picioare dinaintea lui.

— Dar de ce staţi în picioare? Luaţi loc, spuse deodată pe un alt ton, încet şi duios.

Ea se aşeză. El se uită câteva clipe la ea cu o privire plină de bunăvoinţă şi chiar de compătimire.

— Ce slăbuţă sunteţi! Şi ce mână aveţi! Străvezie de tot. Degetele sunt ca de moartă.

Îi luă mâna. Sonia zâmbi uşor.

— Aşa am fost întotdeauna, spuse ea.

— Şi când eraţi acasă?

— Da.

— Păi, da, fireşte! spuse el sacadat şi dintr-odată expresia feţei şi timbrul vocii i se schimbară din nou.

Îşi mai roti o dată privirea prin odaie.

— La Kapernaumov aţi închiriat?

— Da...

— Ei locuiesc acolo, după uşă?

— Da... Au şi ei o cameră ca asta.

— Stau toţi într-o cameră?

— Într-o cameră.

— Mie mi-ar fi frică noaptea în odaia asta, remarcă el posomorât.

— Gazdele sunt foarte bune, foarte cumsecade, zise Sonia, neputând parcă să-şi revină şi neînţelegând. Toată mobila, totul... e al gazdelor. Dumnealor sunt foarte de treabă, iar copiii vin mereu pe la mine...

— Sunt bâlbâiţi, nu?

— Da... Dânsul e bâlbâit şi pe deasupra şi şchiop... Iar soţia dânsului la fel... Nu că se bâlbâie, dar parcă nu se prea înţelege ce spune. E bună, foarte bună. Iar dânsul a fost argat. Şi au şapte copii... Doar cel mai mare e bâlbâit, ceilalţi sunt doar bolnavi... dar nu se bâlbâie... Dar dumneavoastră de unde aţi auzit despre ei? adăugă ea uşor mirată.

— Mi-a povestit tatăl dumneavoastră atunci... Mi-a spus totul... Cum aţi plecat la şase şi la nouă aţi venit înapoi, cum Katerina Ivanovna a stat în genunchi lângă patul dumneavoastră.

Sonia se intimidă.

— Azi mi s-a părut că-l văd, şopti ea şovăind.

— Pe cine?

— Pe tata. Mergeam pe stradă, tocmai dădeam colţul, era vreo zece, şi mi s-a părut că păşea în faţa mea. Parcă a fost aievea. Am vrut să mă duc la Katerina Ivanovna...

— Vă plimbaţi?

— Da, răspunse întretăiat Sonia, intimidându-se din nou şi lăsând ochii în jos.

— Katerina Ivanovna avea obiceiul să vă bată când stăteaţi cu tatăl dumneavoastră, nu-i aşa?

— A, nu, ce spuneţi, nici vorbă! zise Sonia uitându-se la el aproape speriată.

— Atunci, o iubiţi?

— Pe dânsa? Dar cuuum să nu! răspunse ea lungind cuvintele şi deodată îşi împreună palmele a rugă şi suferinţă. Ah, dumneavoastră nu... dacă aţi şti! E ca un copil... Şi-a pierdut minţile aproape de tot... de durere. Dar ce deşteaptă era... ce suflet... ce bună e! Ah, dumneavoastră nu ştiţi, nu ştiţi nimic!

Sonia spuse toate astea cu un fel de disperare, frângându-şi mâinile tulburată şi îndurerată. Obrajii palizi i se aprinseră din nou, iar în ochi i se citea o durere adâncă. Se vedea că toate astea o răscoliseră, că tare ar fi vrut să-şi descarce sufletul, să vorbească, să-i ia apărarea. O milă *de nealinat*, dacă se poate spune astfel, i se zugrăvi deodată pe chip.

— Să mă bată! Ce spuneţi! Doamne, să mă bată ea! Şi chiar dacă m-ar fi bătut, ce dacă? Ce dacă? Dumneavoastră nu ştiţi, nu ştiţi nimic... E aşa de nefericită, ah, aşa de nefericită! Şi bolnavă... Nu vrea decât dreptate... Ea e curată. Crede că în toate trebuie să existe dreptate şi cere... Chiar dacă ar fi supusă la chinuri, tot n-ar face ceva nedrept. Nu-şi dă seama că aşa ceva nu-i cu putinţă, să fie dreptate pe lume, şi îşi iese din fire... Ca un copil, ca un copil! E un om drept, foarte drept!

— Dar cu dumneavoastră ce-o să fie?

Sonia se uită întrebător la el.

— Doar totul a rămas pe umerii dumneavoastră. Şi înainte era, ce-i drept, pe umerii dumneavoastră, iar răposatul venea şi el să vă ceară bani când era mahmur. Dar acum, acum ce-o să fie?

— Nu ştiu, spuse Sonia că amărăciune.

— Ei rămân acolo?

— Nu ştiu, nu şi-au plătit chiria... După cât se-aude, gazda a spus chiar azi că nu mai vrea să-i ţină, iar Katerina Ivanovna zice că nici dânsa nu mai vrea să stea acolo nici o clipă.

— Dar de unde atâta curaj pe dânsa? Se bizuie pe dumneavoastră?

— O, nu, nu spuneţi aşa ceva... Suntem toţi ca unul, împărţim totul, zise Sonia emoţionându-se iarăşi brusc şi chiar înfuriindu-se, dar furia ei era întocmai ca aceea a unui canar sau a unei alte păsări micuţe. Oricum, ce-ar putea face? Ce-ar putea face? întrebă ea tot mai înfierbântată şi mai agitată. Şi cum a mai plâns, cum a mai plâns azi! I se tulbură minţile, n-aţi băgat de seamă? I se tulbură: ba nu mai poate de grijă, ca un copil, ca mâine să fie totul cum se cuvine, praznicul şi celelalte... ba îşi frânge mâinile, o podideşte sângele, plânge, începe deodată să se dea cu capul de pereţi de disperare. Pe urmă se linişteşte iar, îşi pune toată nădejdea în dumneavoastră, spune că acum sunteţi singurul ei sprijin şi că o să împrumute de pe undeva nişte bani, după care o să se ducă în oraşul ei, împreună cu mine, şi o să înfiinţeze un pension pentru fete nobile, iar pe mine o să mă pună supraveghetoare şi o să-ncepem o viaţă nouă, minunată, şi mă sărută, mă îmbrăţişează şi mă mângâie. Ea chiar crede, chiar crede în fanteziile astea! Şi poţi s-o contrazici? Iar azi a stat toată ziua şi-a spălat, a frecat, a cârpit şi, aşa lipsită de putere cum e, a tras singură albia în casă, de nici n-a mai putut să respire, a căzut la pat; şi azi-dimineaţă am fost cu ea să cumpărăm ghetuţe pentru Polecika şi Lenia, că li se rupseseră de tot, dar nu ne-am făcut bine socoteala, ne lipseau o groază de bani, şi alesese nişte ghetuţe aşa de drăguţe, că dânsa are gust, nici nu ştiţi... A podidit-o plânsul chiar acolo, la tejghea, în faţa negustorilor, fiindcă nu-i ajungeau banii... Ah, ţi se sfâşia inima s-o vezi.

— Atunci nici nu-i de mirare că dumneavoastră... trăiţi aşa, spuse cu un zâmbet amar Raskolnikov.

— Păi, dumneavoastră nu vă e milă? Nu vă e? se înfierbântă iar Sonia. Doar ştiu că v-aţi dat ultimul ban, şi încă nu văzuserăţi nimic. Dar dacă aţi fi văzut totul, o, Doamne! De câte ori, de câte ori n-am făcut-o şi eu să plângă! Chiar şi-acum o săptămână! Da, eu! Chiar cu o săptămână înainte să moară el. Am fost atât de crudă! Şi de câte ori, de câte ori n-am făcut la fel! Ah, cât mă doare acum, toată ziua mi-am amintit!

Spunând asta, Sonia începu să-şi frângă mâinile, atât de dureroasă era amintirea.

— Dumneavoastră, crudă?

— Da, eu, eu! Trecusem să-i văd, urmă ea plângând, şi bietul tata mi-a spus: „Citeşte-mi, zice, Sonia, mă cam doare capul, citeşte-mi... uite cărticica“. Avea o cărticică, o luase de la Andrei Semionâci, de la Lebeziatnikov, care stă tot acolo, dânsul aducea mereu cărticele din astea hazlii. Dar eu îi spun: „Trebuie să plec“, fiindcă nu voiam să citesc şi trecusem pe la ei mai ales ca să-i arăt nişte guleraşe Katerinei Ivanovna, îmi adusese Lizaveta, precupeaţa, nişte guleraşe şi manşetuţe ieftine, drăguţe, noi-nouţe şi brodate. Katerinei Ivanovna i s-au părut foarte drăguţe, şi le-a pus şi se privea în oglindă, şi-i plăceau foarte, foarte mult: „Dă-mi-le mie, Sonia, zice, te rog“. *Te rog*, aşa a spus, atât de mult le voia. Dar unde să le poarte? Le voia doar aşa, ca să-şi amintească de timpurile fericite dinainte! Se privea în oglindă şi se admira, cu toate că dânsa nu mai are nici o rochie de ani de zile, chiar nici una, şi nici un fel de lucruri! Nu cere niciodată nimic de la nimeni, e mândră, mai degrabă dă dânsa altora tot ce are, dar acum, uite că mă roagă, aşa de mult i-au plăcut! Şi mie mi-a părut rău să i le dau. „La ce-ţi trebuie, zic, Katerina Ivanovna?“ Chiar aşa am spus, „la ce“. Nu trebuia să zic aşa ceva! S-a uitat la mine şi era aşa de mâhnită, aşa de mâhnită, că îţi făcea rău s-o vezi... Nu din pricina guleraşelor, ci pentru că am refuzat-o, am văzut limpede. Ah, dac-aş mai putea să întorc totul, să-mi iau cuvintele înapoi... Oh, dac-aş... dar pentru dumneavoastră e totuna!

— O ştiaţi pe această precupeaţă, pe Lizaveta?

— Da... O ştiaţi şi dumneavoastră? întrebă oarecum surprinsă Sonia.

— Katerina Ivanovna e bolnavă, e rău, n-o mai duce mult, zise Raskolnikov după o clipă de tăcere, fără să răspundă la întrebare.

— O, nu, nu, nu! strigă Sonia şi, fără să-şi dea seama, îi apucă amândouă mâinile, parcă implorându-l să nu fie aşa.

— Dar ar fi chiar mai bine să moară.

— Nu, n-ar fi mai bine, n-ar fi mai bine, n-ar fi mai bine deloc!

repetă ea în neştire, speriată.

— Dar copiii? Unde o să-i duceţi, dacă nu-i luaţi la dumneavoastră?

— Vai, nici nu ştiu! strigă aproape disperată Sonia, luându-şi capul în mâini.

Se vedea că se gândise de multe ori la asta şi că el nu făcea decât să-i trezească din nou în minte acest gând.

— Dar dacă vă îmbolnăviţi şi sunteţi dusă la spital, chiar dacă trăieşte Katerina Ivanovna, ei, atunci ce-o să fie? stărui el fără milă.

— Ah, ce tot spuneţi! Aşa ceva nu-i cu putinţă! zise Sonia şi o spaimă de nedescris îi schimonosi chipul.

— Cum să nu fie cu putinţă? nu se lăsă Raskolnikov, cu un zâmbet crud. Doar nu aveţi asigurare de boală, nu? Atunci ce-o să se întâmple cu ei? Or să umble cu toţii pe străzi, ea o să tuşească, o să cerşească şi pe urmă o să se dea cu capul de vreun perete, ca astăzi, iar copiii or să plângă... O să se prăbuşească, o să fie dusă la secţie şi de-acolo la spital, o să moară, iar copiii...

— O, nu... Dumnezeu n-o să îngăduie una ca asta! izbucni într-un sfârşit Sonia, abia respirând.

Îl ascultase implorându-l din priviri, cu mâinile împreunate într-o rugă mută, ca şi cum totul ar fi depins de el.

Raskolnikov se ridică şi începu să umble prin odaie. Se scurse vreun minut. Sonia stătea în picioare, cu braţele atârnând neputincioase şi cu capul plecat, pradă unei tristeţi înfiorătoare.

— Nu puteţi să adunaţi ceva? Să puneţi deoparte pentru zile negre? întrebă el oprindu-se brusc în faţa ei.

— Nu, şopti Sonia.

— Bineînţeles că nu! Dar aţi încercat? adăugă el cu un zâmbet uşor ironic.

— Am încercat.

— Şi n-a mers? Păi, da, cred şi eu! Ce mai întreb!

Începu iar să umble prin odaie. Mai trecu vreun minut.

— Nu câştigaţi bani în fiecare zi?

Sonia se pierdu şi mai rău şi se făcu din nou roşie ca focul.

— Nu, şopti ea cu un efort chinuitor.

— Cu Polecika o să fie probabil la fel.

— Nu! Nu! Nu se poate! strigă disperată Sonia, ca şi cum înfipsese cineva un cuţit în ea. Doamne! N-o să îngăduie bunul Dumnezeu o grozăvie ca asta!

— Îngăduie şi altele.

— Nu, nu! Pe ea o s-o păzească Dumnezeu, o s-o păzească! repeta

Sonia, nemaiştiind parcă de sine.

— Dar poate că Dumnezeu nici nu există, zise cu un fel de bucurie răutăcioasă Raskolnikov, râzând şi uitându-se la ea.

Dintr-odată, chipul Soniei se schimbă teribil, contractându-se spasmodic. Se uită la el cu un reproş nemărginit în priviri şi vru să spună ceva, dar nu izbuti să rostească nimic şi izbucni doar într-un plâns amar, acoperindu-şi faţa cu mâinile.

— Adineauri spuneaţi despre Katerina Ivanovna că i se tulbură minţile, dar asta vi se întâmplă şi dumneavoastră, zise el după ce tăcu o vreme.

Se scurseră vreo cinci minute. El continuă să se plimbe dintr-un capăt în altul al odăii, în tăcere şi fără să-i arunce vreo privire. Într-un sfârşit se apropie de ea; ochii îi străluceau. O prinse de umeri cu amândouă mâinile şi se uită stăruitor la faţa ei înlăcrimată. Privirea îi era uscată, aprinsă, pătrunzătoare, buzele îi tremurau puternic... Deodată, cu o mişcare iute, se plecă până la pământ şi îi sărută piciorul. Sonia se trase înapoi îngrozită, ferindu-se ca de un nebun. Şi într-adevăr, el se uita ca un om complet nebun.

— Ce-i asta, ce faceţi? În faţa mea! bâigui ea pălind şi inima i se strânse deodată teribil de dureros.

El se şi ridicase.

— Nu în faţa ta m-am înclinat, ci în faţa întregii suferinţe omeneşti, spuse cu un glas straniu, îndreptându-se spre fereastră. Ascultă, adăugă după o clipă, întorcându-se spre ea, i-am spus mai adineauri unuia care nu respectă demnitatea celorlalţi că nu-ţi ajunge nici la degetul cel mic... şi că astăzi i-am făcut o onoare soră-mii aşezând-o alături de tine...

— Ah, cum aţi putut să-i spuneţi aşa ceva! Şi în faţa ei! exclamă speriată Sonia. Să stea lângă mine! O onoare! Dar eu... n-am onoare, eu sunt o mare, o mare păcătoasă! Ah, cum să spuneţi aşa ceva!

— Nu fiindcă n-ai onoare şi eşti păcătoasă am spus asta despre tine, ci pentru marea ta suferinţă. E drept că eşti o mare păcătoasă, adăugă el aproape cu înflăcărare, dar păcatul tău cel mai mare este că te-ai înjosit şi te-ai jertfit *în zadar*. Asta nu e o grozăvie? Nu e o grozăvie că trăieşti în murdăria pe care o urăşti atâta, ştiind şi tu (nu trebuie decât să deschizi ochii) că nu ajuţi pe nimeni cu asta şi nu salvezi pe nimeni de la nimic! Spune-mi, continuă el aproape frenetic, cum pot sta alături înlăuntrul tău o ruşine şi o înjosire ca asta cu nişte simţăminte atât de opuse şi de sfinte? Fiindcă ar fi mai drept, de o mie de ori mai drept şi mai raţional, să te-arunci în apă cu capul înainte şi să isprăveşti o dată pentru totdeauna!

— Şi cu ei ce-o să fie? întrebă încet Sonia, uitându-se chinuită la el,

dar parcă deloc mirată de propunerea lui.

Raskolnikov o privi ciudat, citind totul în privirea ei. Vasăzică, avusese ea însăşi deja acest gând. Poate că, disperată, se gândise de multe ori, cât se poate de serios, să termine odată, ba chiar atât de serios, încât acum aproape că nici n-o mira propunerea lui. Nici nu observase măcar cruzimea cuvintelor lui (fără îndoială, nu înţelesese nici sensul reproşurilor lui şi nici părerea lui aparte despre ruşinea ei, asta îi era clar). Îşi dădu foarte bine seama cât de monstruoasă, cât de cumplită era durerea care o tortura, şi nu de azi, de ieri, la gândul situaţiei ei ruşinoase, dezonorante. Oare ce, se întreba el, ce putuse să-i stăvilească până acum hotărârea de-a termina odată? Şi abia acum înţelese pe deplin ce însemnau pentru ea acei bieţi copilaşi orfani şi nefericita aceea pe jumătate nebună, Katerina Ivanovna, cu boala şi cu capul ei izbit de toţi pereţii.

Cu toate astea, pentru el era la fel de clar faptul că Sonia, cu firea ei şi cu puţina educaţie pe care o primise, nu putea rămâne aşa. Dar îl mai frământa o întrebare: cum de putuse ea să rămână atâta timp în această situaţie şi cum de nu-şi ieşise din minţi, dacă nu fusese în stare să-şi ia zilele? Fireşte, înţelegea că situaţia Soniei era un fenomen întâmplător în societate, cu toate că, din păcate, era departe de-a fi singular şi neobişnuit, dar tocmai faptul că toate astea i se întâmplau numai ei, împreună cu bruma ei de educaţie şi cu întreaga ei viaţă de până atunci, ar fi trebuit să o răpună de la primul pas făcut pe acest drum respingător. Ce o susţinea oare? Că doar nu viciul. Era vădit că toată ruşinea asta nu o atingea decât mecanic; în sufletul ei nu pătrunsese nici un strop de stricăciune adevărată, putea să vadă bine lucrul ăsta; putea să vadă până în străfundurile fiinţei sale când stătea astfel dinaintea lui...

„Pentru ea există trei posibilităţi: să se arunce în canal, s-o sfârşească la balamuc sau... sau să cadă într-un desfrâu care să-i îndobitocească mintea şi să-i împietrească sufletul“, cugetă el. Ultima perspectivă i se păru cea mai respingătoare, dar pentru că era deja sceptic şi pentru că era în acelaşi timp tânăr, deprins să gândească abstract şi – poate tocmai de aceea – crud, nu se putea împiedica să creadă că soluţia din urmă, adică desfrâul, era cea mai probabilă dintre toate.

„Să fie oare cu putinţă, se întrebă în sinea lui, ca fiinţa asta, care şi-a păstrat încă sufletul curat, să se lase până la urmă cu bună ştiinţă înghiţită de groapa asta abjectă şi urât mirositoare? Dar nu cumva a şi început să fie atrasă şi tocmai pentru că viciul nu i se mai pare atât de respingător a fost în stare să reziste până acum? Nu, nu se poate! exclamă el, aşa cum făcuse şi Sonia mai devreme. Până acum au ţinut-o departe de canal teama că săvârşeşte un păcat şi gândul la *ei, la copii*... Iar dacă nu şi-a pierdut minţile

până acum... Dar cine spune că nu şi le-a pierdut deja? Oare judecata ei mai e sănătoasă? E posibil să vorbeşti cum vorbeşte ea? E posibil să judeci cum judecă ea dacă eşti zdravăn la minte? E posibil să fie martoră la propria pieire, să stea chiar pe marginea gropii împuţite care o trage deja înăuntru şi să nu facă altceva decât să dea din mână şi să-şi astupe urechile când i se pomeneşte de pericol? Nu cumva aşteaptă o minune? Fără îndoială. Oare toate astea nu sunt semne de nebunie?“

Se opri cu înverşunare la acest gând. Soluţia asta îi era chiar mai pe plac decât oricare alta. Începu să o cerceteze mai îndeaproape.

— Vasăzică, te rogi mult la Dumnezeu, Sonia? o întrebă.

Sonia tăcea; el stătea lângă ea, aşteptând un răspuns.

— Ce-aş fi eu fără Dumnezeu? spuse ea într-o şoaptă iute, hotărâtă, ridicând brusc ochii strălucitori către el şi strângându-i mâna cu putere.

„Ei, asta e!“, se gândi el.

— Dar Dumnezeu ce face pentru tine? întrebă el continuând s-o iscodească.

Sonia tăcu îndelung, neputând parcă să răspundă. Pieptul ei slăbuţ fremăta de emoţie.

— Tăceţi! Nu întrebaţi! Nu aveţi căderea! strigă ea deodată, privindu-l sever şi cu mânie.

„Asta e! Asta e!“, îşi repeta el stăruitor.

— Face totul! şopti ea repede, lăsându-şi iar ochii în jos.

„Iată dezlegarea! Iată explicaţia!“, hotărî el în gând, privind-o cu o curiozitate lacomă.

Se uita cu un sentiment nou, straniu, aproape dureros la feţişoara ei neregulată, colţuroasă, palidă şi slabă, la ochii aceştia albaştri, blânzi, în care putea străluci un asemenea foc, o asemenea hotărâre neînduplecată, la trupul acela micuţ care tremura încă de indignare şi de mânie, şi toate astea i se păreau din ce în ce mai ciudate, aproape ireale. „E scrântită! Scrântită!“, îşi repetă cu convingere.

Pe comodă era o carte. Îi sărise în ochi de câte ori trecuse pe lângă ea în vreme ce umbla dintr-un capăt în altul al odăii. Acum o luă şi se uită la ea. Era Noul Testament, în traducerea rusă. Tomul, legat în piele, era vechi şi uzat.

— Asta de unde-i? strigă la ea în capătul celălalt al camerei.

Sonia rămăsese pironită în acelaşi loc, la trei paşi de masă.

— Mi-a adus-o cineva, răspunse ea parcă fără voie şi fără să se uite la el.

— Cine ţi-a adus-o?

— Lizaveta, o rugasem eu.

„Lizaveta! Ce ciudat!“, se gândi el. Totul la Sonia i se părea cu fiecare clipă tot mai straniu şi mai fantastic. Apropie cartea de lumânare şi începu s-o răsfoiască.

— Unde scrie despre Lazăr? întrebă deodată.

Sonia nu răspunse, uitându-se cu încăpăţânare în pământ. Stătea puţin întoarsă către masă.

— Unde-i învierea lui Lazăr? Caut-o, Sonia.

Ea se uită pieziş la el.

— Nu acolo căutaţi... e în evanghelia a patra..., şopti cu asprime, fără să se apropie.

— Găseşte-o tu şi citeşte-mi, spuse el.

Se aşeză cu coatele pe masă, cu capul sprijinit într-o mână şi, aţintindu-şi posomorât privirea într-o parte, se pregăti să asculte.

„Peste vreo trei săptămâni vino să mă vezi la şapte verste[6]! Voi fi acolo, fără îndoială, dacă nu într-un loc şi mai rău“, mormăi pentru sine.

Sonia dădu ascultare, plină de îndoială, dorinţei lui ciudate şi se îndreptă şovăind spre masă. Luă totuşi cartea.

— Chiar n-aţi citit-o? întrebă privindu-l pe sub sprâncene, pe deasupra mesei.

Glasul îi devenea tot mai aspru.

— Demult... Când eram la şcoală. Citeşte!

— Dar la biserică nu aţi auzit-o?

— Eu... nu mă duc. Dar tu mergi des?

— N-nu, şopti Sonia.

Raskolnikov zâmbi.

— Înţeleg... Atunci n-o să te duci nici mâine, la înmormântarea tatălui tău?

— Ba da. Am fost şi acum o săptămână... am plătit un parastas.

— Pentru cine?

— Pentru Lizaveta. A fost omorâtă cu toporul.

Nervii lui erau tot mai încordaţi. Capul începuse să i se învârtă.

— Erai prietenă cu Lizaveta?

— Da... Era un om drept... Venea pe-aici... destul de rar... nu prea putea. Citeam împreună şi... stăteam de vorbă. Acum s-a înfăţişat înaintea Domnului.

Ce ciudat îi sunau în urechi cuvintele acelea ca din carte! Şi i se mai descoperi un lucru nou cu privire la ea: întâlnirile sale tainice cu Lizaveta – două smintite.

„Am să mă smintesc şi eu! E molipsitor!“, se gândi.

— Hai, citeşte! exclamă deodată enervat şi nerăbdător.

Sonia tot mai şovăia. Inima i se zbătea în piept. Parcă nu îndrăznea să-i citească. El se uita aproape chinuit la „sărmana smintită“.

— Ce nevoie aveţi? Doar nu credeţi, nu? spuse ea în şoaptă şi parcă înecându-se.

— Citeşte! Aşa vreau eu! stărui el. Doar i-ai citit şi Lizavetei!

Sonia deschise cartea şi căută locul. Mâinile îi tremurau, glasul n-o ajuta. De două ori începu şi nu-i ieşi din gură nici prima silabă.

— „Şi era bolnav un oarecare Lazăr din Betania...“, rosti cu greutate în cele din urmă, dar brusc, la cel de-al treilea cuvânt, glasul îi tremură şi se frânse, ca o coardă prea întinsă. I se tăie răsuflarea şi simţi o strânsoare în piept.

Raskolnikov înţelegea întru câtva de ce nu se putea hotărî Sonia să-i citească şi, cu cât înţelegea mai bine, cu atât mai brutal şi mai nervos stăruia să-i citească. Îşi dădea seama prea bine cât de greu îi venea să trădeze şi să dea la iveală tot ce era *al ei*. Îşi dădea seama că aceste simţăminte erau de fapt *taina* ei, adevărată şi deja foarte veche, poate chiar din adolescenţă, când mai trăia încă în sânul familiei, alături de nefericitul ei tată şi de o mamă vitregă pe care durerea o împinsese la nebunie, înconjurată de nişte copii înfometaţi şi de ţipete şi dojeni cumplite. Dar în acelaşi timp simţea limpede, simţea fără umbră de îndoială că, în ciuda amărăciunii şi a groazei pe care le deşteptau în ea acest gând, încerca ea însăşi o dorinţă chinuitoare de-a citi, oricât de tristă şi speriată era, de a-i citi *lui*, să audă, şi neapărat *acum* – „orice-ar fi să se întâmple mai târziu!“... Citea asta în ochii ei, o înţelegea din emoţia şi din exaltarea ei... Ea se stăpâni, îşi înăbuşi nodul din gât, care îi frânsese la început glasul, şi continuă să citească din capitolul unsprezece al Evangheliei după Ioan. Ajunse astfel până la versetul al nouăsprezecelea:

— „Şi mulţi dintre iudei veniseră la Marta şi Maria ca să le mângâie pentru fratele lor. Deci Marta, când a auzit că vine Iisus, a ieşit în întâmpinarea Lui, iar Maria şedea în casă. Şi a zis Marta către Iisus: Doamne, dacă ai fi fost aici, fratele meu n-ar fi murit. Dar şi acum ştiu că oricâte vei cere de la Dumnezeu, Dumnezeu Îţi va da.“

Aici se opri iar, presimţind ruşinată că glasul avea să-i tremure şi să se frângă din nou...

— „Iisus i-a zis: Fratele tău va învia. Marta I-a zis: Ştiu că va învia la înviere, în ziua cea de apoi. Şi Iisus i-a zis: Eu sunt învierea şi viaţa, cel ce crede în Mine, chiar dacă va muri, va trăi. Şi oricine trăieşte şi crede în Mine nu va muri în veac. Crezi tu aceasta? Zis-a Lui: (răsuflând anevoie, Sonia citi tare şi răspicat, ca şi cum s-ar fi spovedit ea însăşi în auzul tuturor) Da, Doamne, Eu am crezut că Tu eşti Hristosul, fiul lui Dumnezeu,

Care a venit în lume.“

Se opri, înălţă iute ochii către *el*, dar se stăpâni repede şi începu să citească mai departe. Raskolnikov stătea şi asculta nemişcat, fără să se întoarcă, cu coatele rezemate pe masă şi uitându-se într-o parte. Ajunseră astfel cu cititul la versul al treizeci şi doilea.

— „Deci Maria, când a venit unde era Iisus, văzându-L, a căzut la picioarele Lui, zicându-I: Doamne, dacă ai fi fost aici, fratele meu n-ar fi murit. Deci Iisus, când a văzut-o plângând şi pe iudeii care veniseră cu ea plângând şi ei, a suspinat cu duhul şi S-a tulburat întru Sine. Şi a zis: Unde l-aţi pus? Zis-au Lui: Doamne, vino şi vezi. Şi a lăcrimat Iisus. Deci ziceau iudeii: Iată cât de mult îl iubea. Iar unii dintre ei ziceau: Nu putea oare Acesta, Care a deschis ochii orbului, să facă aşa ca şi acesta să nu moară?“

Raskolnikov se întoarse spre ea şi o privi cu emoţie. Da, asta era! Tremura deja toată, scuturată de o adevărată febră. Se aşteptase la asta. Pe măsură ce se apropia cu cititul de acea minune mare şi nemaiauzită, o cuprinse un sentiment triumf uriaş. Glasul ei căpătă o sonoritate metalică; triumful şi bucuria răsunau în el, dându-i tărie. Rândurile i se învălmăşeau în faţa ochilor înceţoşaţi de lacrimi, dar ştia deja pe de rost ce citea. La ultimul verset: „Nu putea oare Acesta, Care a deschis ochii orbului, să facă aşa ca...“, coborî glasul, exprimând, cu ardoare şi pasiune, îndoiala, reproşul şi hula iudeilor orbi, necredincioşi, care într-o o clipă aveau să cadă în genunchi ca trăsniţi, să plângă şi să creadă... „Şi *el*, *el*, la fel de orb şi de necredincios, o să audă acum şi o să creadă la rândul lui, da, da! Acum, chiar acum!“, visa ea, tremurând în aşteptarea acestei bucurii.

— „Deci suspinând iarăşi Iisus întru Sine, a mers la mormânt. Şi era o peşteră şi o piatră era aşezată pe ea. Iisus a zis: Ridicaţi piatra. Marta, sora celui răposat, I-a zis: Doamne, deja miroase, că este a patra zi.“

Apăsă cu tărie pe cuvântul *a patra*.

— „Iisus i-a zis: Nu ţi-am spus că dacă vei crede, vei vedea slava lui Dumnezeu? Au ridicat deci piatra, iar Iisus Şi-a ridicat ochii în sus şi a zis: Părinte, Îţi mulţumesc că M-ai ascultat. Eu ştiam că întotdeauna Mă asculţi, dar pentru mulţimea care stă împrejur am zis, ca să creadă că Tu M-ai trimis. Şi zicând acestea, a strigat cu glas mare: Lazăre, vino afară! Şi a ieşit mortul (citi ea ridicând glasul cu exaltare şi tremurând înfiorată, ca şi cum ar fi văzut cu ochii ei), fiind legat la picioare şi la mâini cu fâşii de pânză, şi faţa lui era înfăşurată cu mahramă. Iisus le-a zis: Dezlegaţi-l şi lăsaţi-l să meargă. Deci mulţi dintre iudeii care veniseră la Maria şi care văzuseră ce a făcut Iisus au crezut în El.“

Nu citi mai departe, nici n-ar fi putut, închise cartea şi se ridică repede de pe scaun.

— Asta e tot despre învierea lui Lazăr, şopti dintr-odată cu un glas aspru, apoi rămase nemişcată, uitându-se într-o parte, neîndrăznind şi parcă ruşinându-se să ridice ochii spre el. Tremura încă, scuturată parcă de febră. Mucul de lumânare, care începuse de mult să pâlpâie în sfeşnicul strâmb, lumina slab odaia mizeră unde un ucigaş şi o femeie pierdută se adunaseră atât de straniu laolaltă pentru a citi din cartea veşnică. Se scurseră vreo cinci minute, poate mai mult.

— Am venit să-ţi vorbesc despre un lucru, zise deodată tare Raskolnikov, încruntându-se.

Se ridică şi se apropie de Sonia, care ridică în tăcere ochii spre el. Privirea lui, în care se citea un fel de hotărâre sălbatică, era grozav de severă.

— Azi mi-am părăsit familia, urmă el, pe mama şi pe sora mea. De-acum nu mă mai duc la ele. Am rupt toate legăturile.

— De ce? întrebă uluită Sonia.

Întâlnirea de mai devreme cu mama şi sora lui îi lăsase o impresie de neşters, chiar dacă nu-i era nici ei prea clară. Primi aproape îngrozită această veste.

— Acum nu te mai am decât pe tine, adăugă el. Să plecăm împreună... Am venit la tine. Amândoi suntem blestemaţi, aşadar să plecăm împreună!

— Unde să plecăm? întrebă ea speriată şi, fără să vrea, se trase înapoi.

— De unde vrei să ştiu? Ştiu doar că avem acelaşi drum şi acelaşi ţel! Asta ştiu sigur şi nimic altceva.

Ea se uita la el şi nu înţelegea nimic. Îşi dădea seama numai că era cumplit, nespus de nefericit.

— Nici unul dintre ei n-ar înţelege nimic dacă le-ai vorbi, urmă el, dar eu am înţeles. Am nevoie de tine, de asta am şi venit.

— Nu înţeleg..., spuse în şoaptă Sonia.

— O să-nţelegi pe urmă. Oare n-ai făcut şi tu acelaşi lucru? Şi tu ai trecut peste prag... ai putut să-l treci. Ai ridicat mâna asupra ta, ai distrus o viaţă... *a ta* (e acelaşi lucru!). Cu sufletul şi cu mintea ta, puteai să trăieşti, dar ai să sfârşeşti în piaţa Sennaia... N-o să poţi rezista şi, dacă ai să rămâi *singură*, o să înnebuneşti, ca şi mine. Pari deja să ai mintea pe jumătate rătăcită; aşa că trebuie să mergem împreună, pe acelaşi drum! Vino!

— De ce? De ce spuneţi asta! zise Sonia, tulburată şi răscolită în chip straniu de cuvintele lui.

— De ce? Pentru că aşa nu putem rămâne, uite de ce! Trebuie să privim în sfârşit lucrurile drept în faţă, nu să plângem şi să ţipăm ca nişte

copii că Dumnezeu n-o să îngăduie! Ce-o să se întâmple dacă mâine-poimâine chiar au să te ducă la spital? Katerina Ivanovna nu-i în toate minţile şi e bolnavă, o să moară repede, dar copiii? N-o să piară şi Polecika? N-ai văzut pe la colţurile străzilor copii pe care-i trimit mamele lor la cerşit? Am aflat unde stau aceste mame şi în ce condiţii. Acolo, un copil nu poate să rămână copil. Acolo, la şapte ani, un copil e deja stricat şi fură. Şi doar copiii sunt făcuţi după chipul lui Hristos: „A lor este împărăţia cerurilor“. El ne-a poruncit să-i cinstim şi să-i iubim, fiindcă ei sunt viitorul omenirii...

— Dar ce, ce să facem? repeta Sonia isteric, plângând şi frângându-şi mâinile.

— Ce să facem? Trebuie să tăiem răul de la rădăcină o dată pentru totdeauna, atâta tot, şi să luăm asupra noastră suferinţa! Ce? Nu înţelegi? O să-nţelegi pe urmă... Libertate şi putere, dar cea mai importantă e puterea! Asupra fiecărei făpturi tremurătoare şi asupra întregului furnicar!... Iată ţelul! Să ţii minte! Asta-i urarea de drum pe care ţi-o fac. Poate e ultima dată când vorbesc cu tine. Dacă nu vin mâine, o să afli singură tot, iar atunci adu-ţi aminte cuvintele mele de-acum. Şi într-o zi, peste câţiva ani, poate o să înţelegi şi ce voiau să însemne. Dacă vin mâine, o să-ţi spun cine a omorât-o pe Lizaveta. Rămâi cu bine!

Sonia tresări din tot trupul, înspăimântată.

— Ştiţi cine a omorât-o? întrebă ea îngheţând de groază şi uitându-se la el cu o privire sălbatică.

— Ştiu şi o să-ţi spun... Ţie, numai ţie! Te-am ales pe tine. N-o să vin să-ţi cer iertare, doar o să-ţi spun. Te-am ales de mult, încă de când mi-a vorbit tatăl tău despre tine şi Lizaveta trăia, de-atunci m-am gândit să-ţi spun. Cu bine. Nu-mi da mâna. Pe mâine!

Ieşi. Sonia se uita la el ca la un nebun, dar ea însăşi părea nebună şi simţea asta. Capul i se învârtea. „Doamne! Cum de ştie cine a omorât-o pe Lizaveta? Ce înseamnă vorbele astea? E îngrozitor!“ Dar în acelaşi timp nu-i trecea prin minte *gândul că...* Nicicum! Nicicum!... „O, trebuie să fie groaznic de nefericit!... Şi-a părăsit mama şi sora. De ce? Ce s-a întâmplat? Şi ce are de gând? Ce însemnau oare cuvintele pe care i le-a spus ei? I-a sărutat piciorul şi a spus... a spus (da, a spus asta clar) că fără ea nu mai poate trăi... O, Doamne!“

Toată noaptea pe Sonia o scuturară frigurile şi delira. Din când în când tresărea, plângea, îşi frângea mâinile, apoi cădea iar într-un somn agitat şi îi apăreau în vis Polecika, Katerina Ivanovna, Lizaveta, cititul Evangheliei şi el... el, cu chipul lui palid, cu ochii arzători... Îi săruta picioarele, plânge... O, Doamne!

Dincolo de uşa din dreapta, ce despărţea odaia Soniei de locuinţa

Gertrudei Karlovna Resslich, era o cameră de trecere, care stătea deja de mult timp goală şi care ţinea de apartamentul doamnei Resslich. Aceasta o închiria, lucru anunţat prin etichetele puse la poartă şi prin hârtiuţele lipite pe geamurile care dădeau spre canal. Sonia se deprinsese de mult să considere camera aceea nelocuită. În tot acest răstimp însă, la uşa din camera goală pândise, trăgând cu urechea, domnul Svidrigailov. Când Raskolnikov ieşi, acesta stătu câteva clipe pe gânduri, apoi merse în vârful picioarelor până în camera lui, vecină cu cea goală, luă un scaun şi îl aduse fără zgomot chiar la uşa ce dădea în camera Soniei. Discuţia i se păruse interesantă şi plină de miez, îi plăcuse chiar foarte, foarte mult, atât de mult încât îşi adusese scaunul, pentru ca data viitoare, bunăoară mâine, să se scutească de neplăcerea de-a sta o oră întreagă în picioare şi să se instaleze mai comod, pentru ca satisfacţia să-i fie deplină.

6 La şapte verste de Petersburg se afla la vremea aceea un azil de nebuni.

~ V ~

În dimineaţa următoare, la unsprezece fix, când intră la secţia de poliţie a sectorului N., în sala de aşteptare a comisarului cu anchetele judiciare, şi ceru să fie anunţat la Porfiri Petrovici, Raskolnikov se miră că e lăsat să aştepte atât de mult: trecură cel puţin zece minute până să fie chemat. Îşi închipuise că aveau să dea îndată cu toţii năvală asupra lui. Până una-alta, stătea în sala de aşteptare, iar pe lângă el se perindau încolo şi-ncoace oameni cărora, după cât se părea, numai de el nu le ardea. În camera de-alături, ce aducea a cancelarie, stăteau şi scriau câţiva conţopişti şi se vedea bine că nici unul nu avea habar cine şi ce era cu el. Se uită în jur cu o privire neliniştită şi bănuitoare, să-şi dea seama dacă nu descoperă pe undeva privirea furişă a vreunei iscoade puse să-l pândească, să nu cumva să plece de-acolo. Dar nu era nimic de felul ăsta, nu văzu decât conţopişti care se îndeletniceau cu treburi mărunte şi alţi câţiva indivizi, dar nimeni nu-i dădea nici o atenţie: n-avea decât să plece unde poftea. În mintea lui îşi făcea tot mai mult loc gândul că, dacă omul acela misterios de ieri, năluca aceea răsărită ca din pământ, ar fi ştiut şi ar fi văzut într-adevăr totul, acum n-ar mai fi stat el, Raskolnikov, să aştepte liniştit. Şi l-ar fi aşteptat ei aici până la ora unsprezece, când a găsit el de cuviinţă să vină? Asta însemna fie că omul nu făcuse până acum nici un denunţ, fie... fie că pur şi simplu nu ştia nimic, că nu văzuse nimic cu ochii lui (şi cum ar fi putut să vadă?) şi că tot ce se întâmplase ieri fusese doar o nălucire căreia îi dăduse proporţii închipuirea lui excitată şi bolnavă. Explicaţia asta începuse să prindă rădăcini în mintea lui încă de ieri, când se afla în culmea neliniştii şi a disperării. Cugetând acum din nou la toate astea şi pregătindu-se pentru o nouă luptă, simţi deodată că începe să tremure, iar gândul că tremura de frică în faţa odiosului Porfiri Petrovici îl făcu să fiarbă de indignare. Nimic nu-l îngrozea mai mult decât să se întâlnească din nou cu acest om: simţea faţă de el o ură nemăsurată, nemărginită şi chiar se temea ca această ură să nu-l trădeze. Atât de puternică îi era indignarea, încât încetă pe loc să mai tremure; se pregăti să intre cu un aer îndrăzneţ şi distant şi îşi făgădui să deschidă gura cât mai puţin posibil, doar să privească şi să asculte cu atenţie şi, măcar de data asta, să-şi învingă cu orice preţ firea de o irascibilitate maladivă. În clipa aceea fu chemat la Porfiri Petrovici.

Acesta era singur în cabinetul său, o încăpere nici prea mare, nici prea mică, în care se găseau o masă lată de scris aşezată în faţa unui divan îmbrăcat în pânză cerată, un birou, un dulap într-un colţ şi câteva scaune,

toate cazone, din lemn galben lustruit. Pe peretele din fund, sau mai bine zis pe peretele despărţitor, era o uşă încuiată: prin urmare, dincolo de el, trebuiau să mai fie nişte camere. De îndată ce intră Raskolnikov, Porfiri Petrovici închise uşa în urma lui şi rămaseră singuri. Îşi întâmpină musafirul cu aerul cel mai vesel şi mai amabil şi, abia după câteva minute, Raskolnikov observă la el un soi de stinghereală, ca şi cum ar fi fost deranjat din cine ştie ce ocupaţie ori ar fi fost surprins făcând ceva ascuns de unul singur.

— A, stimabile! Iată-vă... pe meleagurile noastre..., începu Porfiri întinzându-i amândouă mâinile. Ei, luaţi loc, taică! Ori poate nu vă place să vi se spună stimabile şi... taică aşa, *tout court*7? Vă rog să n-o luaţi drept familiaritate... Uitaţi aici, pe divan.

Raskolnikov se aşeză fără să-şi ia ochii de la el.

Cuvintele „pe meleagurile noastre“, scuzele pentru familiaritate, expresia franţuzească *tout court* şi aşa mai departe – toate aveau fără îndoială o semnificaţie. „Deşi mi-a întins amândouă mâinile, nu m-a lăsat să-i strâng nici una, şi le-a retras la timp“, îi trecu prin minte o bănuială. Se urmăreau unul pe altul, dar cum li se întâlneau privirile, şi le fereau cu iuţeala fulgerului.

— V-am adus hârtiuţa asta... pentru ceas... poftim. E scrisă cum trebuie sau s-o scriu din nou?

— Ce? Hârtiuţa? Aşa, aşa... nici o grijă, e foarte bine, spuse Porfiri Petrovici, zorit parcă să plece undeva şi cercetând-o abia după aceea. Da, e foarte bine. Nici nu trebuie mai mult, adăugă vorbind la fel de repede şi punând hârtia pe masă.

O clipă mai târziu, discutând deja despre altceva, o luă din nou de pe masă şi o puse la el pe birou.

— Parcă spuneaţi ieri că aţi vrea să mă întrebaţi... aşa cum cere procedura... despre faptul că o cunoşteam pe... pe femeia care a fost omorâtă? începu iar Raskolnikov. „De ce-oi fi spus *parcă*?“, îi şi trecu fulgerător prin minte un alt gând.

Şi simţi brusc că neliniştea pricinuită de simpla prezenţă a lui Porfiri, de numai două vorbe, de numai două priviri schimbate cu el, crescuse într-o clipă monstruos... şi că asta era teribil de periculos: nervii i-o luau razna, emoţia îi creştea. „Rău! Foarte rău! Iar o să mă ia gura pe dinainte.“

— Da, da, da! Nu vă faceţi griji! Avem timp, avem timp, mormăi Porfiri plimbându-se încoace şi-ncolo pe lângă masă, dar parcă fără nici un rost, ba repezindu-se spre fereastră, ba spre birou, ba iar spre masă, ba evitând privirea bănuitoare a lui Raskolnikov, ba oprindu-se deodată şi

privindu-l ţintă.

Arăta nespus de ciudat, cu trupul lui scurt şi durduliu, ca o minge care se rostogolea în toate părţile, lovindu-se de toţi pereţii şi întorcându-se imediat înapoi.

— Avem timp, avem timp... Fumaţi? Aveţi ţigări? Luaţi una, continuă servindu-şi musafirul cu o ţigară. Ştiţi, vă primesc aici, iar locuinţa mea e chiar dincolo, după peretele despărţitor... cea de serviciu. Însă deocamdată nu stau aici, fiindcă am avut de făcut nişte mici reparaţii. Acum e aproape gata... O locuinţă de serviciu, ştiţi, e mare lucru. Nu găsiţi?

— Da, mare lucru, răspunse Raskolnikov privindu-l cu un zâmbet aproape ironic.

— Mare lucru, mare lucru..., repetă Porfiri Petrovici, părând a se gândi brusc la cu totul altceva. Da, mare lucru! numai că nu strigă la un moment dat, ridicând brusc privirea către Raskolnikov şi oprindu-se la doi paşi de el.

Repetarea prostească şi neîncetată a observaţiei că locuinţa de serviciu e mare lucru contrasta prin banalitatea ei cu privirea gravă, gânditoare şi enigmatică, aţintită dintr-odată asupra oaspetelui său.

Asta îl făcu să clocotească şi mai rău de furie pe Raskolnikov, care nu se mai putu abţine să nu arunce o sfidare batjocoritoare şi destul de imprudentă.

— Ştiţi, întrebă el deodată, privindu-l aproape îndrăzneţ şi parcă desfătându-se cu îndrăzneala lui, mi se pare că există o regulă juridică, un procedeu juridic folosit de orice anchetator: să vorbească la început pe departe, despre nimicuri, sau chiar despre ceva serios, dar fără nici o legătură cu subiectul, ca să-l încurajeze, cum s-ar spune, sau, mai bine zis, să-l distragă pe cel interogat, să-i adoarmă vigilenţa, şi pe urmă, brusc, în chipul cel mai neaşteptat, să-l atingă chiar în moalele capului cu o întrebare periculoasă care să-i fie fatală, aşa e? Se pare că procedeul ăsta e amintit şi azi cu sfinţenie în toate regulamentele şi instrucţiunile, nu-i aşa?

— Aşa, aşa... cum adică, credeţi că de asta v-am vorbit despre... locuinţa de serviciu... hm?

Şi spunând asta, Porfiri Petrovici îşi miji privirea şi făcu cu ochiul: o expresie veselă şi vicleană îi trecu fugar peste chip, cutele de pe frunte i se neteziră, ochişorii i se îngustară, trăsăturile feţei i se destinseră şi izbucni brusc într-un râs nervos, prelung, cutremurându-se din tot trupul şi uitându-se drept în ochii lui Raskolnikov. Acesta începu să râdă şi el, deşi cam forţat, dar când Porfiri, văzându-l că râde, se porni să hohotească atât de tare că se făcu aproape stacojiu, sila lui Raskolnikov întrecu deodată orice prudenţă: încetă să mai râdă, se încruntă şi se uită lung şi cu ură la Porfiri,

neluându-şi ochii de la el cât ţinu râsul acela interminabil, care parcă anume nu mai contenea. De altminteri, amândoi dădeau dovadă de imprudenţă, fiindcă până la urmă Porfiri Petrovici râdea pe faţă de musafirul lui, care îi întâmpina râsul cu ură, fără să-i pese câtuşi de puţin. Acest lucru din urmă i se păru deosebit de semnificativ lui Raskolnikov: îşi dădu seama că, mai mult ca sigur, Porfiri Petrovici nu fusese nici adineauri câtuşi de puţin stingherit, ci dimpotrivă, era posibil ca el, Raskolnikov, să fi căzut în capcană; că în toate astea exista ceva, un scop pe care el nu-l cunoştea; că poate totul fusese pregătit dinainte şi într-o clipă urma să fie dat în vileag şi să se prăbuşească...

Trecu imediat la acţiune, se ridică şi îşi luă şapca.

— Porfiri Petrovici, începu el hotărât, dar destul de iritat, ieri v-aţi exprimat dorinţa să vin încoace pentru un interogatoriu. (Rosti apăsat cuvântul *interogatoriu.)* Am venit şi, dacă aveţi să-mi puneţi întrebări, vă stau la dispoziţie, dacă nu, daţi-mi voie să mă retrag. N-am timp, am treabă... Trebuie să mă duc la înmormântarea funcţionarului aceluia călcat de o trăsură, despre care... aţi auzit... şi dumneavoastră, adăugă el, însă pe loc i se făcu ciudă că adăugase acest lucru şi se enervă şi mai tare. M-am săturat de toate astea, auziţi, şi nu de-acum... în parte, de-aici mi se şi trage boala... Într-un cuvânt, numai că nu strigă el, simţind că faptul că pomenise de boală fusese şi mai nelalocul lui, într-un cuvânt: binevoiţi sau să mă interogaţi sau să-mi daţi drumul imediat... iar dacă e să mă interogaţi, s-o faceţi după cum cere procedura, altfel nu permit! Aşa că rămâneţi cu bine, fiindcă deocamdată nu mai avem ce face împreună.

— Doamne! Ce v-a venit? Dar despre ce să vă pun întrebări? chicoti Porfiri Petrovici, schimbându-şi însă îndată tonul şi atitudinea şi curmându-şi râsul pe loc. Nu-ţi face griji, te rog, continuă el, începând să se plimbe iar de colo-colo şi căutând deodată cu tot dinadinsul să-l facă pe Raskolnikov să se aşeze, avem timp, avem timp, şi toate astea sunt doar nişte fleacuri! Dimpotrivă, sunt aşa de bucuros că ai venit în fine la noi... Eu te primesc ca pe un oaspete. Iar pentru blestematul ăsta de râs, Rodion Romanovici taică, să mă ierţi. Rodion Romanovici, parcă aşa te cheamă după tată, nu?... Sunt cam nevricos şi m-ai făcut să râd cu observaţia dumitale plină de haz; mi se-ntâmplă, zău, să mă zgudui de râs ca un gumilastic câte o jumătate de ceas... Îmi place să râd. Cu constituţia mea, mă şi tem să nu mă lovească apoplexia. Dar ia loc, ce-i asta? Te rog, altfel mă faci să cred că te-ai supărat pe mine...

Raskolnikov, tot încruntat şi furios, tăcea, asculta şi observa. Se aşeză totuşi, dar fără să lase şapca din mână.

— Să-ţi spun câte ceva despre mine, Rodion Romanovici taică,

doar ca să-ţi explici mai bine firea mea, ca să zic aşa, continuă Porfiri Petrovici învârtindu-se prin cameră şi ocolind, ca şi mai înainte, privirea musafirului său. Ştii, eu sunt holtei, nu prea ies în societate, nu mă cunoaşte lumea şi, pe deasupra, sunt un om terminat, anchilozat, secătuit şi... şi... ai observat, Rodion Romanovici, că la noi, adică la noi în Rusia, şi mai mult decât oriunde în cercurile noastre petersburgheze, dacă doi oameni inteligenţi, care nu se cunosc încă prea bine, dar se stimează unul pe altul, ca să zic aşa, ca noi doi de pildă, se întâlnesc undeva, apoi jumătate de ceas nu găsesc nici un subiect de discuţie, înţepenesc unul în faţa altuia, stau stingheriţi şi nu ştiu ce să-şi spună. Toată lumea are un subiect de discuţie, doamnele, bunăoară... oamenii din lumea bună, din înalta societate, găsesc întotdeauna despre ce să vorbească, *c'est de rigueur*[8], dar cei din clasa de mijloc, ca noi, sunt cu toţii ruşinoşi şi foarte puţin vorbăreţi... cei care gândesc, vreau să spun. De ce-o fi aşa, taică? Nu ne interesează societatea ori suntem din cale-afară de oneşti şi nu vrem să ne păcălim unul pe altul, nu ştiu ce să spun. Hm? Ce crezi? Ei, dar lasă odată şapca jos, parcă te-ai pregăti să pleci, mă simt stânjenit, zău aşa... Eu, dimpotrivă, sunt aşa de bucuros......

Raskolnikov puse şapca deoparte, tăcând în continuare încruntat şi ascultând vorbăria goală şi încurcată a lui Porfiri. „Oare vrea să-mi abată atenţia cu flecăreala lui prostească?“

— Nu-ţi ofer o cafea, nu se potriveşte cu locul; dar de ce n-aş sta şi eu cinci minute de vorbă cu un prieten, să mă mai destind, turui mai departe Porfiri. Ştii, toate îndatoririle astea de serviciu... te rog, taică, să nu te superi că mă tot plimb de colo-colo, să mă ierţi, taică, tare mă tem să nu te jignesc, dar pur şi simplu am nevoie de plimbarea asta. Şed tot timpul pe scaun şi sunt aşa de bucuros când pot să mai umblu şi eu câte cinci minute... mă supără hemoroizii... îmi tot pun în gând să mă tratez cu niţică gimnastică; se spune că şi consilierii de stat, chiar că de stat, şi până şi consilierii aulici nu se dau înapoi să sară coarda; aşa-i cu ştiinţa în veacul nostru... ce să-i faci... Cât despre îndatoririle noastre de-aici, interogatoriile şi tot formalismul ăsta... uite, chiar dumneata, taică, ai pomenit adineauri de interogatorii... ştii, Rodion Romanovici taică, interogatoriile astea îl zăpăcesc mai mult pe anchetator decât pe anchetat... Asta ai observat şi dumneata adineauri cu mult bun-simţ şi cât se poate de îndreptăţit. (Raskolnikov nu făcuse nici o observaţie în privinţa asta.) Te şi-ncurci! Zău dacă nu te-ncurci! Acelaşi şi acelaşi lucru întruna, parcă ai bate toba! Când o veni reforma, măcar să ne numească şi pe noi altfel, he-he-he! Cât despre procedeele noastre judiciare, cum te-ai exprimat atât de spiritual, sunt întru totul de acord cu dumneata. Păi, spune-mi şi mie, care inculpat, fie şi mujicul cel mai înapoiat, nu ştie,

de pildă, că încep mai întâi să-l adoarmă cu întrebări fără legătură cu cazul (cum fericit te-ai exprimat dumneata), ca pe urmă să-i dea una chiar în moalele capului, cu muchia, he-he-he!, chiar în moalele capului, ca să reiau fericita dumitale comparaţie! He-he-he! Vasăzică chiar te-ai gândit că eu, cu locuinţa, voiam să te... he-he! Tare ironic mai eşti! Ei, gata, am tăcut! A, da, apropo, un cuvânt cheamă alt cuvânt, un gând trezeşte alt gând, mai adineauri ai binevoit să pomeneşti ceva despre procedură, ştii, în legătură cu interogatoriul... Dar ce să spun! Procedura, ştii, e în multe cazuri un fleac. Uneori nu faci decât să stai de vorbă prieteneşte şi ieşi mai în câştig. Procedura n-o să se piardă niciodată, dă-mi voie să te liniştesc în privinţa asta. Dar te întreb: ce este de fapt procedura? Ea nu trebuie să-l constrângă pe anchetator la fiecare pas. Munca lui e în felul ei, ca să zic aşa, o artă liberă, sau ceva de soiul ăsta... he-he-he!

Porfiri Petrovici trase o clipă aer în piept. Vorbea întruna, când înşirând fraze goale până la absurd, când strecurând fără veste câteva cuvinte enigmatice, pentru ca imediat să se întoarcă la absurdităţile dinainte. Acum aproape alerga prin încăpere, mişcându-şi din ce în ce mai iute picioruşele groase şi uitându-se tot timpul în pământ, cu mâna dreaptă la spate, iar cu stânga făcând tot felul de gesturi, care nu aveau nici cea mai mică legătură cu ce spunea. Lui Raskolnikov îi sări deodată în ochi faptul că, alergând prin cameră, păru să se oprească de vreo două ori, doar pentru o clipă, lângă uşă, parcă trăgând cu urechea... „Oare aşteaptă ceva?“

— Ai într-adevăr perfectă dreptate, îi dădu vesel înainte Porfiri, uitându-se la Raskolnikov cu o naivitate nemaipomenită (care îl făcu pe acesta să tresară şi să se pună îndată în gardă). Ai într-adevăr perfectă dreptate să iei în râs atât de spiritual procedura judiciară, he-he! Metodele astea profund psihologice ale noastre sunt grozav de ridicole şi uneori chiar nefolositoare, dacă sunt prea încorsetate de procedură. Na... iar vorbesc despre procedură; ei bine, dacă ar fi să recunosc sau, mai bine zis, să bănuiesc pe cineva, mă rog, un anumit om, că a comis o crimă într-un caz pe care sunt însărcinat să-l anchetez... Dar parcă dumneata te pregăteşti să te faci jurist, Rodion Romanovici, nu-i aşa?

— Da, mă pregăteam...

— Ei, atunci, să îţi dau, ca să zic aşa, un mic exemplu pentru viitor, dar să nu te gândeşti că îndrăznesc să-ţi dau lecţii, când dumneata publici asemenea articole despre crime! Nu, numai aşa, ca fapt divers, îmi iau libertatea să-ţi prezint un mic exemplu, deci, dacă ar fi să socotesc pe cineva, un anumit om, ca fiind criminalul, te întreb: de ce să-i dau de gândit înainte de vreme, chiar dacă am probe împotriva lui? Bunăoară, pe câte unul n-am încotro şi-l arestez mai repede, în timp ce altul, zău dacă nu, e întru

totul diferit, aşa că de ce să nu-l las să se mai plimbe prin oraş? He-he! Nu, văd că n-ai înţeles nimic, să-ţi explic mai clar: dacă, de pildă, îl bag la arest prea devreme, înseamnă că îi dau, ca să zic aşa, un sprijin moral, he-he! Râzi? (Lui Raskolnikov nici nu-i trecea prin cap să râdă, stătea cu buzele strânse, fără să-l scape din ochii aprinşi pe Porfiri Petrovici.) Dar aşa e, mai ales cu unii indivizi, fiindcă oamenii sunt foarte deosebiţi şi numai practica îndelungată te poate ajuta. Ai binevoit să pomeneşti mai adineauri de probe; să zicem că ele există, însă probele astea, taică, cele mai multe sunt cu două tăişuri şi eu, anchetatorul, nu sunt decât un om supus greşelii, recunosc. Iar mie îmi place ca ancheta să fie, cum s-ar zice, ca o demonstraţie matematică, să am probe la fel de clare ca doi ori doi fac patru! Ca o demonstraţie exactă şi indiscutabilă! Păi, dacă îl reţin înainte de vreme, deşi sunt încredinţat că *el* este, se poate să mă lipsesc singur de mijloacele care să-i dovedească mai târziu vinovăţia, şi ştii de ce? Fiindcă îl pun, ca să zic aşa, într-o situaţie definită, îi dau şansa să-şi recapete echilibrul psihologic şi să se liniştească, iar atunci se vâră în cochilia lui şi îmi scapă printre degete, fiindcă înţelege definitiv că e arestat. Se spune că la Sevastopol, îndată după Alma[9], oamenii inteligenţi s-au temut că duşmanul o să treacă direct la atac şi o să cucerească oraşul dintr-o lovitură; dar când au văzut că duşmanul preferă un asediu ca la carte şi că deschide prima linie, se spune că oamenii inteligenţi s-au bucurat grozav şi s-au liniştit: asta însemna că aveau să treacă cel puţin două luni până să ia oraşul printr-un asediu în toată regula! Iar râzi, nu mă crezi, nu? Da, sigur, ai dreptate şi dumneata. Ai dreptate, ai dreptate! Astea sunt toate cazuri particulare, sunt de acord cu dumneata; iar cazul despre care ţi-am vorbit e şi el particular! Totuşi, bunul meu Rodion Romanovici, trebuie să observăm următorul lucru: cazul acesta general, după care s-au întocmit toate procedurile şi regulile judiciare şi pe baza căruia au fost formulate şi trecute în cărţi, cazul acesta nu există, tocmai pentru că fiecare caz, fiecare crimă, să zicem, din clipa când are loc de-adevăratelea, devine un caz cu totul particular, ba uneori chiar un caz care nu seamănă nici pe departe cu cele de dinainte. Câteodată au loc nişte cazuri grozav de caraghioase. De pildă, dacă-l las pe domnul cutărică în pace, nu îl ridic şi nu-l tulbur, ci fac numai în aşa fel încât să ştie, ori cel puţin să bănuiască, ceas de ceas şi clipă de clipă, că eu cunosc tot adevărul şi că zi şi noapte sunt pe urmele lui, stând cu ochii în patru la pândă, dacă simte că e tot timpul în vizorul meu şi trăieşte necontenit cu frica-n sân, atunci îşi pierde sigur capul şi vine el singur la mine, ba poate mai şi săvârşeşte ceva care face ancheta clară ca doi ori doi fac patru, ca o demonstraţie matematică, cum s-ar zice, încât e chiar o plăcere. Asta merge şi cu o brută de mujic, iar cu unul de-al nostru, un om modern, inteligent şi

cultivat în anumite privinţe, merge chiar şi mai bine. Căci, drăguţule, e un lucru extrem de important să-ţi dai seama în ce sens e dezvoltat un om. Iar nervii, nervii, pe ăştia i-ai uitat! Acum toţi sunt bolnavi, şubrezi, surescitaţi! Şi fierea, ce fiere au în ei! Dar tocmai ea, ţi-o spun eu, poate să fie în felul ei o mină de aur! Cu ce mă deranjează pe mine că el umblă liber prin târg? Lasă-l să se plimbe deocamdată, n-are decât, eu ştiu oricum că e în mâna mea şi n-are unde să fugă de mine! Păi unde să fugă, he-he! Să fugă în străinătate? În străinătate fuge poleacul, nu *el*, mai ales că eu îl urmăresc şi mi-am luat deja unele măsuri. Să fugă în fundul ţării? Păi acolo trăiesc mujicii, ruşi din cei mai neaoşi, iar un om cultivat şi modern preferă mai degrabă puşcăria decât să-şi ducă viaţa laolaltă cu nişte străini precum mujicii noştri, he-he! Dar toate astea-s fleacuri ce ţin de latura exterioară a chestiunii. Ce înseamnă „să fugă“? E doar un cuvânt de formă, nu ăsta-i esenţialul; n-o să fugă, nu numai pentru că nu are unde, ci pentru că nu poate să fugă de mine *psihologic* vorbind, he-he! Asta zic şi eu exprimare! Legea firii îl împiedică să fugă, chiar dacă ar avea unde. Ai văzut cum se învârte un fluture în jurul lumânării? Ei, aşa o să facă şi el, o să se-nvârtă în jurul meu ca în jurul unei lumânări; libertatea n-o să-i tihnească, o să-i umble tot felul de gânduri prin cap, o să se zăpăcească, tot învârtindu-se în jurul meu o să se încurce ca-ntr-o plasă, o să se hăituiască singur! Mai mult, o să-mi servească singur nişte probe matematice, clare ca doi ori doi fac patru, numai să-i las un răgaz mai lung... Şi o să se-nvârtă întruna, o să se-nvârtă întruna în jurul meu, în cercuri tot mai strâmte, până când – hap! Direct în gură o să-mi zboare, iar eu o să-l şi înghit, asta o să fie chiar foarte plăcut, he-he-he! Nu crezi?

Raskolnikov nu răspunse; şedea palid şi nemişcat, uitându-se în ochii lui cu aceeaşi încordare.

„Bună lecţie! se gândi, luându-l cu frig. Nu mai e nici măcar un joc de-a şoarecele şi pisica, aşa cum a fost ieri. Şi nu degeaba îmi arată cât de puternic e... şi-mi dă de înţeles unele lucruri atât de clar... e prea deştept pentru asta. Trebuie să aibă un alt scop, dar care anume? Ei, frate, astea-s fleacuri, ca să mă sperii şi să mă duci cu preşul! N-ai nici un fel de dovezi, omul de ieri nu există! Vrei pur şi simplu să mă zăpăceşti, să mă scoţi din fire înainte de vreme şi, odată ce m-ai adus în starea asta, să-mi dai la cap, numai că te înşeli, nu ţine, nu ţine! Dar de ce, de ce să-mi dea de înţeles unele lucruri atât de clar?... O conta pe nervii mei bolnavi... Nu, frate, te-nşeli, nu ţine, cu toate că ai pus tu ceva la cale... Ei, ia să vedem noi ce anume ai pus la cale.“

Se strădui să se ţină cât se poate de tare, pregătindu-se pentru o catastrofă cumplită, de care nu avea ştiinţă. Erau momente când îi venea să

se repeadă şi acolo, pe loc, să-l strângă de gât pe Porfiri. Simţea că i se uscaseră buzele, inima îi bătea cu putere, făcuse spumă la gură. Se hotărî totuşi să tacă şi să nu rostească o vorbă înainte de vreme. Îşi dădea seama că era cea mai bună tactică în situaţia lui, pentru că astfel nu numai că nu avea să-l ia gura pe dinainte, dar chiar va reuşi să-şi scoată din sărite duşmanul cu tăcerea sa şi atunci poate avea să-l ia pe el gura pe dinainte. Cel puţin aşa nădăjduia.

— Nu, văd eu, nu mă crezi, îţi închipui că îţi servesc nişte glumiţe naive, urmă Porfiri şi, devenind tot mai vesel şi chicotind întruna de mulţumire, începu să se învârtă iarăşi prin încăpere. Da, sigur, ai dreptate: până şi înfăţişarea pe care mi-a dat-o Cel de Sus le inspiră celorlalţi doar gânduri hazlii. Sunt un bufon! Dar uite ce am să-ţi spun şi îţi repet încă o dată, Rodion Romanovici taică, acum să mă ierţi, că sunt bătrân, iar dumneata eşti un om tânăr, ca să zic aşa, în prima tinereţe, de asta pui mai presus de toate mintea omenească, aşa cum face tot tineretul. Eşti ispitit de agerimea minţii şi de concluziile abstracte ale raţiunii. Asta-i aidoma, ca să dau un exemplu, cu *hofkriegsrat*[10]-ul austriac -ul austriac de altădată, atât cât pot eu să judec faptele de război: pe hârtie l-au făcut praf şi l-au luat prizonier până şi pe Napoleon şi, de bine ce-au socotit ei acolo, în cabinetul lor, şi le-au adus din condei cu mare ştiinţă, generalul Mack[11] s-a predat cu întreaga lui armată, he-he-he! Văd eu, Rodion Romanovici taică, văd eu bine că râzi de mine, pentru că eu, un civil, îmi aleg tot timpul pildele din istoria militară. Ce să fac, am o slăbiciune pentru faptele de arme şi aşa de mult îmi place să citesc toate rapoartele astea militare... cu siguranţă mi-am greşit cariera. Trebuia să intru în armată, pe cuvântul meu. Poate nu ajungeam chiar un Napoleon, dar maior tot eram, he-he-he! Ei, iar acum, dragul meu, am să-ţi spun de-a fir a păr tot adevărul despre cum e cu *cazul ăsta particular*: realitatea şi firea, domnul meu, au o mare importanţă şi uneori dau peste cap cel mai perspicace calcul! Ascultă un om bătrân, vorbesc serios, Rodion Romanovici (şi într-adevăr, spunând asta, Porfiri Petrovici, care abia împlinise treizeci şi cinci de ani, parcă îmbătrâni brusc; până şi vocea i se schimbă şi parcă se gârbovi tot), şi pe deasupra sunt şi sincer... Sunt sau nu sunt un om sincer? Ce crezi? Eu socotesc că sunt, doar îţi spun atâtea lucruri pe gratis şi nici măcar nu îţi cer vreo răsplată, he-he! Bun, aşa carevasăzică, să continuăm: ascuţimea spiritului este după mine un lucru minunat, este fala naturii şi bucuria vieţii, ca să zic aşa, şi nu mai spun de ce trucuri e în stare, aşa că de unde şi până unde s-o nimerească la o adică un biet anchetator, care pe deasupra se mai şi lasă furat de fantezie, cum se-ntâmplă întotdeauna, că-i şi el tot om. Dar natura îi vine în ajutor bietului anchetator, asta-i nenorocirea! Numai că, încântaţi de ascuţimea lor

de spirit, tinerii care „trec peste toate opreliştile“ (cum ai binevoit să te exprimi, în chipul cel mai spiritual şi mai inteligent) nu se gândesc la asta. Să presupunem că omul nostru, *cazul particular*, individul incognito, minte şi minte chiar la perfecţie, cu cea mai mare iscusinţă; ai zice că a izbândit şi că îşi poate savura roadele ingeniozităţii, însă când colo – pleosc! – leşină în locul cel mai interesant şi mai scandalos cu putinţă. Hai să zicem că de vină e boala, câteodată şi lipsa de aer din încăperi, dar totuşi! Asta a dat oarecum de gândit! A minţit impecabil, dar nu s-a priceput să ţină socoteală şi de firea lui. Uite aici e capcana! Altă dată, ispitit de isteţimea lui jucăuşă, se apucă să prostească pe cineva care îl bănuieşte şi păleşte parcă înadins, ca şi cum ar juca, dar *prea natural*, prea adevărat, şi aşa dă iar de gândit! Îl duce el de nas prima oară, dar peste noapte acela tot se dumireşte, dacă-i cât de cât dezgheţat la minte. Ei, tot aşa la fiecare pas! Şi atunci să te ţii: începe s-o ia el înainte, să-şi bage nasul unde nu-i fierbe oala, să-şi dea drumul la gură despre lucruri pe care, dimpotrivă, ar trebui să le treacă sub tăcere, să facă tot felul de alegorii, he-he! Vine singur şi se apucă să întrebe: De ce durează atâta ca să mă aresteze? Iar asta i se poate întâmpla şi celui mai isteţ individ, şi unui psiholog, şi unui literat! Firea e o oglindă, cea mai transparentă oglindă! Uită-te şi admiră-te, atât şi nimic mai mult! Dar de ce-ai pălit aşa, Rodion Romanovici, poate n-ai aer, să deschid fereastra?

— O, nu vă deranjaţi, vă rog! exclamă Raskolnikov şi izbucni deodată în râs. Vă rog, nu vă deranjaţi!

Porfiri se opri în faţa lui, aşteptă o clipă şi începu să râdă şi el. Raskolnikov se ridică de pe divan, punând brusc capăt accesului de râs.

— Porfiri Petrovici, rosti tare şi răspicat, deşi abia se ţinea pe picioarele care îi tremurau, acum mi-e în sfârşit clar că mă bănuiţi în mod serios de uciderea acestei bătrâne şi a surorii ei Lizaveta. În ceea ce mă priveşte, vă anunţ că m-am săturat până peste cap de toate astea. Dacă găsiţi că aveţi dreptul să mă urmăriţi legal şi să mă arestaţi, urmăriţi-mă şi arestaţi-mă. Dar să-mi râdeţi în faţă şi să mă chinuiţi n-am să permit.

Buzele începură deodată să-i tremure, ochii i se aprinseră de furie şi glasul, reţinut până atunci, îşi dădu drumul.

— Nu permit! strigă deodată, izbind din toate puterile cu pumnul în masă. Auziţi, Porfiri Petrovici? Nu permit!

— O, Doamne, ce te-a apucat iarăşi? strigă şi Porfiri Petrovici, părând speriat de-a binelea. Rodion Romanovici! Taică! Ce-i cu dumneata?

— Nu permit! zbieră încă o dată Raskolnikov.

— Tăicuţă, mai încet! Că ne aud şi vin aici! Atunci ce le spunem? Gândeşte-te numai! şopti îngrozit Porfiri Petrovici, apropiindu-şi chipul de al lui Raskolnikov.

— Nu permit, nu permit! repeta maşinal Raskolnikov, însă vorbind deodată tot în şoaptă.

Porfiri se întoarse iute şi se repezi să deschidă fereastra.

— Să intre aer curat! Bea puţină apă, dragul meu, ai făcut o criză!

Dădu să se repeadă spre uşă ca să ceară să i se aducă apă, când văzu într-un colţ o carafă plină.

— Bea, tăicuţă, spuse în şoaptă, dând fuga la el cu cana, îţi face bine...

Spaima şi grija lui erau atât de neprefăcute, încât Raskolnikov tăcu şi începu să-l cerceteze cu o curiozitate sălbatică. Dar nu vru să bea.

— Rodion Romanovici! Drăguţule! Aşa o să-ţi ieşi din minţi, îţi spun eu! Hai, ia şi bea! Ia barem o picătură!

Până la urmă îl făcu să ia în mână paharul cu apă. Raskolnikov îl duse maşinal la gură, dar dezmeticindu-se, îl puse dezgustat la loc pe masă.

— Da, ai făcut o mică criză de nervi! Păi, dacă o ţii tot aşa, drăguţule, o să ţi se-ntoarcă boala, cotcodăci cu compătimire prietenească Porfiri Petrovici, părând încă destul de nedumerit. Doamne, dar cum să te laşi aşa? Uite, şi Dmitri Prokofici a venit deunăzi la mine... de acord, de acord, sunt o fire caustică, dar poftim ce-au scos ei de-aici!... Doamne! A venit ieri, în urma dumitale, când mâncam de prânz, şi a vorbit, a vorbit întruna, iar eu nu puteam decât să desfac braţele de uimire. Ei, mă gândesc că... ei, Doamne! Dumneata l-ai trimis? Dar stai jos, taică, stai jos, pentru numele lui Hristos!

— Nu, nu l-am trimis eu! Dar ştiam că a pornit spre dumneavoastră şi pentru ce a pornit, răspunse tăios Raskolnikov.

— Ştiai?

— Ştiam. Şi ce-i cu asta?

— Păi e, Rodion Romanovici taică, fiindcă, vezi, eu mai ştiu nişte isprăvi de-ale dumitale. Am cunoştinţă despre toate! Ştiu cum te-ai dus *să închiriezi apartamentul* pe înnoptate, când se întunecase, şi cum ai început să tragi de clopoţel, cum ai întrebat de sânge şi cum i-ai zăpăcit pe muncitori şi pe portari. Eu înţeleg în ce stare sufletească erai... totuşi o să ajungi să înnebuneşti, zău aşa! Nu mai poţi! Prea fierbe indignarea în dumneata, chiar dacă e nobilă, de pe urma jignirilor pe care le-ai suferit, mai întâi de la soartă şi pe urmă de la poliţiştii de cartier, şi uite, alergi încolo şi-ncoace ca să-i faci pe toţi să-şi dea drumul mai repede la gură, ca să zic aşa, şi să isprăveşti odată, fiindcă te-ai săturat de toate neroziile şi bănuielile astea. Aşa-i? Ţi-am ghicit starea sufletească? Însă în felul ăsta nu te zăpăceşti numai pe dumneata, mi-l zăpăceşti şi pe Razumihin, iar el e un om prea *bun*, ştii lucrul ăsta. La dumneata e din pricina bolii, iar la el –

pentru că e un om integru, dar se vede treaba că se lipeşte boala şi de el... Când te-oi linişti, uite, o să-ţi spun, taică... dar şezi, taică, pentru numele lui Hristos! Te rog, odihneşte-te, nici nu ştii cum arăţi, şezi odată!

Raskolnikov se aşeză; nu mai tremura şi simţea o fierbinţeală în tot trupul. Uluit şi încordat, îl asculta pe Porfiri Petrovici, care părea speriat şi nu ştia ce să-i mai facă, întocmai ca un prieten. Dar de crezut nu credea o iotă din ce-i spunea, cu toate că, în mod straniu, se simţea ispitit să creadă. Cuvintele rostite de Porfiri, cu totul pe neaşteptate, despre apartament îl lăsaseră înmărmurit. „Cum vine asta? Atunci ştie de apartament, îi trecu prin cap. Şi mi-o şi spune!“

— Da, am mai avut un caz aproape identic în practica noastră judiciară, un caz psihologic morbid, continuă să turuie Porfiri. Tot aşa, unul a luat pe umerii lui o crimă, şi încă cum: a scornit o întreagă fantasmagorie, a prezentat fapte, a relatat împrejurările, i-a încurcat şi i-a zăpăcit pe toţi, şi de ce? Pentru că, întâmplător şi cu totul nepremeditat, fusese într-o oarecare măsură, dar numai într-o oarecare măsură, pricina omorului şi, când a aflat că le oferise prilejul ucigaşilor să săvârşească crima, a început să lâncezească, s-o ia razna şi să aibă vedenii, apoi s-a smintit de tot şi s-a apucat să-şi bage singur în cap că el e ucigaşul! Dar instanţa a dat până la urmă de capăt cazului şi nefericitul a fost achitat şi trimis la balamuc. Dacă nu era instanţa, ar fi fost vai şi-amar de bietul nenorocit! Ce vreau să spun, taică, e că şi o febră şi nişte nervi surescitaţi te pot împinge la năzbâtii din astea, să te duci noaptea să tragi de un clopoţel şi să întrebi de sânge! Toată psihologia asta am studiat-o în practică. Uite-aşa ajunge omul să sară pe fereastră sau din clopotniţă, se simte ispitit. La fel e şi cu clopoţelul. E boala, Rodion Romanovici, boala! Ai început să-ţi cam neglijezi boala. Ar trebui să consulţi un medic cu experienţă, nu pe grasul ăla care te îngrijeşte... Delirezi! Toate astea le faci numai în delir!

Pentru o clipă, Raskolnikov simţi că începe să se învârtă totul în jurul lui.

„Nu cumva, nu cumva, îl fulgeră un gând, minte şi-acum? Nu, nu se poate!“, îl respinse îndată, presimţind la ce furie şi turbare era în stare să-l ducă şi simţind că îl putea apuca chiar nebunia.

— Atunci n-am fost în delir, aveam mintea limpede! strigă străduindu-se din răsputeri să priceapă jocul lui Porfiri. Limpede, limpede! Aţi auzit?

— Da, înţeleg şi aud! Ai spus şi ieri că n-ai fost în delir, ba chiar ai stăruit în mod deosebit asupra acestui lucru! Pricep tot ce-ai putea să-mi spui! Eeh!... Ascultă, Rodion Romanovici taică, să luăm numai împrejurarea asta: dacă erai într-adevăr criminalul ori dacă erai amestecat în

vreun fel în blestemata asta de afacere, s-avem iertare, o mai ţineai una şi bună că n-ai făcut toate astea în delir, ci dimpotrivă, că erai cu mintea întreagă? Mai susţineai sus şi tare şi cu atâta îndârjire? Păi, ar fi fost cu putinţă aşa ceva, s-avem iertare, ar fi fost? După părerea mea, ar fi fost taman invers. Dacă te-ai fi simţit cât de cât vinovat, ar fi trebuit să susţii neapărat că ai fost în delir! Nu? Nu-i aşa?

Ceva sună a viclenie în întrebarea asta. Raskolnikov se trase spre speteaza divanului, ferindu-se de Porfiri care se apleca spre el, şi îl privi tăcut şi nedumerit.

— Sau, uite, treaba cu domnul Razumihin, şi anume dacă a venit ieri din proprie iniţiativă sau la îndemnul dumitale. Ar fi trebuit să spui tocmai că a făcut-o din proprie iniţiativă şi să ascunzi că a venit la îndemnul dumitale! Dar dumneata nu ascunzi lucrul ăsta! Chiar susţii că a venit la îndemnul dumitale!

Raskolnikov nu susţinuse deloc aşa ceva. Simţi un fior îngheţat pe şira spinării.

— Minţiţi tot timpul, spuse el încet şi rar, cu gura schimonosită într-un zâmbet nefiresc. Vreţi să-mi arătaţi din nou că îmi ştiţi tot jocul, că ştiţi dinainte toate răspunsurile mele, zise, simţind el însuşi că deja nu-şi mai cântărea cum trebuie cuvintele. Vreţi să mă speriaţi... sau pur şi simplu să vă bateţi joc de mine...

Zicând asta, continuă să se uite ţintă la el şi dintr-odată în ochi îi străluci din nou o ură nemărginită.

— Înşiraţi numai minciuni! strigă el. Ştiţi foarte bine că pentru un criminal cea mai bună tactică este să spună pe cât posibil adevărul... să ascundă cât mai puţin cu putinţă. Nu vă cred!

— Doamne, ce le mai suceşti! chicoti Porfiri. Păi cu dumneata, taică, n-o mai scoţi la capăt, asta-i monomanie curată. Vasăzică nu mă crezi? Ei bine, atunci am să-ţi spun că deja mă crezi, mă crezi cam de-un sfert de arşin, dar eu am să te fac să mă crezi de un arşin întreg, fiindcă ţin sincer la dumneata şi îţi doresc într-adevăr binele.

Lui Raskolnikov începură să-i tremure buzele.

— Da, îţi doresc binele şi îţi spun o dată pentru totdeauna, continuă el apucându-l uşor, prieteneşte, pe Raskolnikov de braţ, ceva mai sus de cot, o dată pentru totdeauna îţi spun, îngrijeşte-ţi sănătatea. Mai cu seamă că acum ţi-a venit şi familia, gândeşte-te la mama şi la sora dumitale. Ar trebui să te linişteşti şi să le răsfeţi, iar dumneata nu faci decât să le sperii...

— Şi ce vă priveşte pe dumneavoastră? De unde ştiţi? Ce vă interesează? Ce-nseamnă asta, mă urmăriţi şi mai vreţi să-mi şi arătaţi?

— Taică! Păi de la dumneata, chiar de la dumneata am aflat totul!

Nici nu-ţi dai seama că, în tulburarea dumitale, vorbeşti vrute şi nevrute şi faţă de mine, şi faţă de alţii. Până şi de la domnul Razumihin, Dmitri Prokofici, am aflat multe lucruri interesante ieri. Nu, uite că m-ai întrerupt, dar trebuie să-ţi spun că din pricina suspiciunii, cu toată inteligenţa dumitale, nu mai eşti în stare să judeci sănătos. Poftim, să ne întoarcem de pildă la întâmplarea cu clopoţelul. Un fapt ca ăsta e un lucru preţios (un fapt concret, bagă de seamă!) pentru un anchetator şi eu ţi-l servesc pur şi simplu pe tavă! Chiar nu vezi nimic în asta? Păi, dacă te bănuiam câtuşi de puţin, aşa ar fi trebuit să procedez? Din contră, ar fi trebuit să-ţi adorm de la început bănuielile şi să-ţi dau impresia că nu ştiu nimic despre acest fapt, iar în felul ăsta să-ţi distrag atenţia şi să te lovesc deodată cu muchia în moalele capului (după exprimarea dumitale), întrebând: „Ce-ai binevoit, mă rog, să cauţi în locuinţa victimei la ora zece seara, dacă nu chiar unsprezece? Şi pentru ce ai tras de clopoţel? Şi de ce-ai întrebat de sânge? Şi de ce i-ai înnebunit pe portari şi i-ai îndemnat să meargă cu tine la secţie, la comisar?“. Uite cum ar fi trebuit să procedez dacă aş fi avut fie şi o umbră de bănuială în ceea ce te priveşte. Ar fi trebuit să te interoghez după tot tipicul, să-ţi fac o percheziţie, poate să te şi arestez... Dacă n-am procedat aşa, înseamnă că nu te bănuiesc! Dar dumneata, îţi repet, ţi-ai pierdut judecata sănătoasă şi nu vezi nimic!

Raskolnikov tresări atât de tare din tot trupul, încât ar fi fost cu neputinţă ca Porfiri Petrovici să nu observe.

— Minţiţi întruna! strigă el. Nu ştiu ce gânduri aveţi, dar minţiţi... Ce-aţi spus adineauri suna cu totul altfel, n-am cum să mă înşel... Minţiţi!

— Mint? îl întrerupse Porfiri, parcă luând foc dintr-odată, însă păstrând un aer cât se poate de vesel şi de ironic şi părând prea puţin îngrijorat de ce credea Raskolnikov despre el. Mint vasăzică? Păi, cum am procedat eu, anchetatorul, cu dumneata adineauri, când ţi-am sugerat, ba chiar ţi-am servit pe tavă, toate mijloacele de apărare şi ţi-am explicat întreaga psihologie: „Boala, delirul, jignirile suferite, melancolia şi oamenii de la secţie“ şi tot restul? Ai? He-he-he! Deşi, în treacăt fie spus, toate mijloacele astea psihologice de apărare, pretextele şi subterfugiile nu prea stau în picioare şi sunt cam cu două tăişuri: „Boală, delir, vise, mi s-a năzărit, nu-mi amintesc“, toate bune, dar de ce, taică, ţi se năzar când eşti bolnav şi delirezi taman vise din astea şi nu din altele? Doar puteau să ţi se năzară şi din altele, nu? Nu-i aşa? He-he-he!

Raskolnikov se uită la el cu o privire mândră şi dispreţuitoare.

— Ca să încheiem, zise el tare şi răspicat, ridicându-se şi făcându-l astfel pe Porfiri să se tragă puţin înapoi, ca să încheiem, vreau să ştiu: mă recunoaşteţi o dată pentru totdeauna scutit de bănuieli sau *nu*? Spuneţi-mi,

Porfiri Petrovici, spuneţi-mi o dată pentru totdeauna şi cât mai repede, chiar acum!

— Ei, pretenţios mai eşti, zău aşa! exclamă Porfiri cu un aer cât se poate de vesel, şiret şi deloc tulburat. Şi la ce-ţi trebuie să ştii, ce rost are să ştii atâtea, de vreme ce noi nici n-am început să te tulburăm vreun pic! Eşti ca un copil mic: dă-mi focul, dă-mi-l şi dă-mi-l, că vreau să-l ţin în mână! Pentru ce te agiţi atâta? De ce ne tot provoci singur, ce motive ai? Hm? He-he-he!

— Vă repet, strigă furios Raskolnikov, că nu mai suport...

— Ce anume? Nesiguranţa? îl întrerupse Porfiri.

— Lăsaţi înţepăturile! Nu mai vreau!... Vă spun că nu mai vreau!... Nu mai pot şi nu mai vreau!... Aţi auzit? Aţi auzit? strigă el bătând iar cu pumnul în masă.

— Mai încet, mai încet! Se-aude! Te previn serios: păzeşte-te! Nu glumesc! zise în şoaptă Porfiri, dar de astă dată fără expresia de muiere bună la suflet şi speriată de mai înainte. Dimpotrivă, acum *ordona* de-a dreptul, cu asprime, încruntând din sprâncene şi parcă renunţând deodată la toate misterele şi aluziile.

Dar toate astea nu ţinură decât o clipă. Nedumerit la început, Raskolnikov se simţi dintr-odată cuprins de o furie turbată, însă, lucru ciudat, dădu din nou ascultare ordinului de a vorbi mai încet, deşi furia lui ajunsese la culme.

— N-am să mă las chinuit, şopti pe acelaşi ton ca şi înainte, dându-şi într-o clipă seama, cu durere şi ură, că nu are cum să nu se supună ordinului, ceea ce îl înfurie şi mai rău. Arestaţi-mă, percheziţionaţi-mă, dar binevoiţi s-o faceţi după cum cere procedura şi să nu vă jucaţi cu mine! Să nu îndrăzniţi...

— Nu-ţi face griji în privinţa procedurii, i-o tăie Porfiri zâmbind din nou perfid şi privindu-l chiar pe Raskolnikov cu un fel de satisfacţie. Eu te-am poftit acum, tăicuţă, ca la mine acasă, cât se poate de prieteneşte!

— N-am nevoie de prietenia dumneavoastră – scuip pe ea! Auziţi? Poftim, îmi iau şapca şi plec. Ei, ce-o să spuneţi acum, dacă aveţi de gând să mă arestaţi?

Îşi înhăţă şapca şi se îndreptă spre uşă.

— Şi nu vrei să vezi mica mea surpriză? chicoti Porfiri, apucându-l din nou de braţ mai sus de cot şi oprindu-l la uşă.

Devenea în mod vădit tot mai vesel şi mai şăgalnic, ceea ce îl scoase cu totul din fire pe Raskolnikov.

— Ce mică surpriză? Ce-i asta? întrebă el oprindu-se deodată şi uitându-se speriat la Porfiri.

— O mică surpriză, uite-acolo, stă după uşă la mine, he-he-he! (Arătă cu degetul spre uşa închisă din peretele despărţitor, care dădea spre locuinţa lui de serviciu.) Am pus-o şi sub cheie, să nu fugă.

— Ce-i asta? Unde? Ce e?

Raskolnikov se duse la uşă şi vru să o deschidă, dar era încuiată.

— E încuiată, uite-aici cheia!

Scoase într-adevăr cheia din buzunar şi i-o arătă.

— Minţi întruna! strigă Raskolnikov, deja nemaiputându-se stăpâni. Minţi, maimuţoi afurisit ce eşti!

Se năpusti la Porfiri, care se retrase către uşă, fără să se sperie însă deloc.

— Înţeleg tot, tot! răcni sărind la el. Minţi şi mă aţâţi ca să mă trădez...

— Păi, nici nu mai e nevoie să te trădezi, Rodion Romanovici taică. Uite cum te-ai înfuriat. Nu striga, altfel chem oamenii!

— Minţi, n-o să se-ntâmple nimic! Cheamă oamenii! Ştiai că sunt bolnav şi ai vrut să mă scoţi din fire, să mă aduci la turbare ca să mă trădez, asta urmăreai! Nu, vino cu fapte. Am priceput tot! N-ai fapte, ai doar nişte nenorocite de presupuneri, bănuielile de doi bani ale lui Zametov! Ştiai ce fire am şi ai vrut să mă înfurii ca pe urmă să-mi vii cu popii şi cu deputaţii, să-mi dai la cap... Îi aştepţi, aşa-i? Ce mai stai? Unde-s? Adu-i încoace!

— Ce deputaţi, taică! Ia te uită ce i s-a năzărit! Păi, asta ar însemna să nu respectăm procedura, cum spui dumneata, aşa ceva nu se poate, drăguţule, nu ştii cum stau lucrurile... Dar de procedură n-ai cum să scapi, o să vezi şi singur! mormăi Porfiri ciulind urechile la uşă.

Într-adevăr, parcă se auzea ceva din camera cealaltă, chiar lângă uşă.

— A, vin, strigă Raskolnikov, ai trimis după ei!... Îi aşteptai! Ai socotit... Hai, adu-i încoace pe toţi: deputaţi, martori, ce vrei... Hai, sunt gata! Gata sunt!...

Dar în acel moment se petrecu ceva atât de ciudat şi de neaşteptat faţă de mersul obişnuit al lucrurilor, încât cu siguranţă nici Raskolnikov, nici Porfiri Petrovici nu aveau cum să se aştepte la un asemenea deznodământ.

7 Fără fasoane (în fr., în orig.).
8 Aşa se cere (în fr., în orig.).
9 Aluzie la înfrângerea suferită de armata rusă pe 20 septembrie 1854, în bătălia de pe râul Alma, în timpul Războiului Crimeii, şi la retragerea acesteia în oraşul Sevastopol.
10 Consiliul Aulic de Război (în germ., în orig.).
11 Karl Mack von Leiberich (1752-1828) – general austriac, comandantul forţelor care au capitulat în faţa marii armate napoleoniene în Bătălia de la Ulm (1805).

~ VI ~

Mai târziu, când şi-a amintit acest moment, iată cum a văzut Raskolnikov lucrurile.

Zgomotul care se auzea din camera alăturată crescu repede şi uşa se crăpă puţin.

— Ce-i asta? strigă plin de ciudă Porfiri Petrovici. Doar am spus mai-nainte...

O clipă nu primi nici un răspuns, dar era clar că în spatele uşii se aflau mai mulţi oameni, care parcă trăgeau înapoi pe cineva.

— Ce-i asta? repetă Porfiri Petrovici agitat.

— Am adus deţinutul, pe Nikolai, se auzi o voce.

— Nu e nevoie de el! Scoateţi-l afară! Aşteptaţi!... Ce caută aici? Ce-i dezordinea asta? începu să strige Porfiri năpustindu-se la uşă.

— Păi el..., dădu să spună vocea, dar se curmă brusc.

Vreo două secunde, nu mai mult, dincolo avu loc o luptă în toată regula, apoi parcă cineva îmbrânci cu putere pe altcineva şi în cele din urmă un individ foarte palid se năpusti în cabinetul lui Porfiri Petrovici.

La prima vedere, omul arăta foarte ciudat. Se uita drept înainte, dar parcă fără să vadă pe nimeni. Ochii îi străluceau de hotărâre, însă în acelaşi timp o paloare cadaverică îi acoperea faţa, de parcă fusese adus la execuţie. Buzele, care se albiseră de tot, îi tremurau.

Era încă foarte tânăr, îmbrăcat ca un lucrător, de statură mijlocie, slab, cu părul tăiat la rotund şi trăsături fine, descărnate parcă. Omul pe care îl dăduse la o parte se repezi înăuntru după el şi izbuti să-l înhaţe de umăr: era un gardian; dar Nikolai îşi smulse braţul şi îi scăpă iar.

În uşă se îmbulzeau câţiva curioşi. Unii încercau cu tot dinadinsul să intre şi ei. Toate astea se petrecuseră aproape într-o clipă.

— Afară, e prea devreme! Aşteaptă să fii chemat!.. De ce l-aţi adus mai devreme? bombăni teribil de înciudat şi parcă nedumerit Porfiri Petrovici.

Dar Nikolai căzu brusc în genunchi.

— Ce te-a apucat? strigă Porfiri uluit.

— Eu sunt vinovatul! Al meu e păcatul! spuse deodată Nikolai, parcă înecându-se, dar cu un glas destul de puternic.

Vreo zece secunde domni tăcerea, de parcă ar fi încremenit cu toţii; până şi gardianul se trase înapoi şi nu se mai apropie de Nikolai, ci se retrase maşinal către uşă, unde rămase neclintit.

— Ce-i asta? strigă Porfiri Petrovici, revenindu-şi din uluiala de-o clipă.

— Eu sunt... ucigaşul..., repetă Nikolai după un moment de tăcere.

— Cum... tu eşti... Cum... Pe cine ai ucis?

Vădit lucru, Porfiri Petrovici era cu totul descumpănit.

Nikolai stătu pe gânduri o clipă.

— Pe Aliona Ivanovna şi pe surioara dumneaei Lizaveta Ivanovna, eu... le-am omorât... cu toporul. Mi s-au întunecat minţile..., adăugă deodată şi tăcu din nou, rămânând în continuare îngenuncheat.

Porfiri Petrovici stătu nemişcat câteva clipe, părând să chibzuiască, dar se dezmetici îndată şi, fluturând nervos din mâini, le făcu semn martorilor nepoftiţi să iasă afară. Aceştia dispărură cât ai clipi şi uşa se închise. Atunci aruncă o privire spre Raskolnikov, care stătea într-un colţ, cercetându-l cu o căutătură sălbatică pe Nikolai, şi dădu să se îndrepte spre el, dar se opri brusc, se uită la el, apoi îşi mută privirea la Nikolai, pe urmă o întoarse iar către Raskolnikov, apoi din nou către Nikolai, şi deodată, parcă atras de ceva, se năpusti cu un soi de înverşunare asupra acestuia din urmă.

— Ce-mi tot dai zor că ţi s-au întunecat minţile? strigă la el aproape cu ură. Nici nu te-am întrebat încă dacă ţi s-au întunecat sau nu... Spune, tu le-ai ucis?

— Eu sunt ucigaşul... depun mărturie..., spuse Nikolai.

— Eeh! Cu ce ai ucis?

— Cu toporul. Am făcut rost de unul.

— Eh, ce se mai pripeşte! Singur?

Nikolai nu pricepu întrebarea.

— Singur ai ucis?

— Singur. Mitka e nevinovat şi n-are nici un amestec.

— Ia-o mai uşor cu Mitka! Eeh! Dar atunci cum... cum ai făcut de-ai fugit cu el pe scări? Doar portarii au dat peste amândoi, nu?

— Asta am făcut-o ca să nu dau de bănuit... atunci... am luat-o la fugă cu Mitka, se grăbi Nikolai cu răspunsul, care părea gata pregătit.

— Ei, asta-i! strigă furios Porfiri. Repetă cuvintele altuia! bombăni el ca pentru sine şi deodată privirea îi căzu iar pe Raskolnikov.

Fusese probabil atât de prins de Nikolai, încât pentru o clipă uitase aproape cu totul de Raskolnikov. Dintr-odată îşi veni în fire şi chiar se tulbură...

— Rodion Romanovici taică! Iartă-mă, se repezi la el, aşa nu se poate... fii bun... n-ai ce căuta aici... că şi eu... vezi doar ce surprize... fii bun...

Şi luându-l de mână, îl conduse spre uşă.

— S-ar părea că nu v-aţi aşteptat la asta, aşa-i? spuse Raskolnikov, care încă nu pricepea, fireşte, nimic clar, dar izbutise între timp să mai prindă curaj.

— Ei, dar nici dumneata, taică, nu te-ai aşteptat. Ia uite cum îţi mai tremură mâna! He-he!

— Păi, şi dumneavoastră tremuraţi, Porfiri Petrovici.

— Adevărat, nu mă aşteptam!

Stăteau deja amândoi în uşă. Porfiri abia aştepta să plece Raskolnikov.

— Şi mica surpriză nu mi-o mai arătaţi? întrebă deodată acesta.

— Vorbeşte, dar îi clănţănesc încă dinţii în gură, he-he! Ironic om eşti! Ei, la revedere.

— Eu aş zice adio!

— Cum o vrea Dumnezeu, cum o vrea Dumnezeu! mormăi Porfiri cu un zâmbet cam strâmb.

Trecând prin cancelarie, Raskolnikov observă că mai mulţi oameni se uitau ţintă la el. În antreu îi zări în mulţime pe cei doi portari de la casa *aceea*, cei pe care îi poftise atunci, noaptea, să meargă cu el la secţie. Stăteau în picioare şi aşteptau ceva. Dar nici nu ajunse bine pe scară, că auzi iar în urma lui glasul lui Porfiri Petrovici. Se întoarse şi îl văzu venind repede după el, gâfâind.

— Un singur cuvinţel, Rodion Romanovici, cu toate celelalte o să fie cum o vrea Dumnezeu, dar tot o să te mai întreb una-alta, aşa cere procedura... aşa că noi o să ne mai vedem, să ştii.

Şi Porfiri se opri în faţa lui zâmbind.

— Să ştii, mai spuse el o dată.

Părea că voia să mai adauge un lucru, dar cine ştie de ce nu-l putea rosti.

— Iar dumneavoastră, Porfiri Petrovici, să mă iertaţi pentru mai adineauri... M-am cam înfierbântat, începu Raskolnikov, care prinsese deja mult curaj şi simţea o dorinţă nestăpânită de-a se împăuna cu el.

— Nu face nimic, nu face nimic..., răspunse aproape fericit Porfiri. Doar şi eu... Sunt caustic din fire, îmi pare rău, îmi pare rău! Dar ne mai vedem noi. Dacă o vrea Dumnezeu, o să ne vedem chiar de multe ori!...

— Şi o să ne cunoaştem de-adevăratelea? nu se lăsă Raskolnikov.

— Şi o să ne cunoaştem de-adevăratelea, încuviinţă Porfiri Petrovici şi, mijind ochii, se uită foarte serios la el. Acum te duci la onomastică?

— La înmormântare.

— La înmormântare, fir-ar să fie! Sănătatea, ai grijă ce faci cu sănătatea...

— Eu nici nu ştiu ce v-aş putea ura! zise la rândul lui Raskolnikov, care începuse deja să coboare treptele, dar se întoarse brusc din nou spre Porfiri. V-aş ura mai mult succes, doar vedeţi şi dumneavoastră ce slujbă caraghioasă aveţi!

— De ce e caraghioasă? ciuli imediat urechile Porfiri Petrovici, care se răsucise şi el pe călcâie să plece.

— Păi, uite, bietul Mikolka ăsta, pesemne că atâta l-aţi mai canonit şi l-aţi mai chinuit psihologic, cum ştiţi dumneavoastră, până a recunoscut. Pesemne că i-aţi repetat zi şi noapte: „Tu eşti ucigaşul, tu eşti ucigaşul...“, iar acum, că a recunoscut, îl luaţi iar la puricat: „Minţi, îi spuneţi, nu eşti tu ucigaşul! Nu poţi fi tu! Repeţi cuvintele altuia!“. Păi, cum să nu fie caraghioasă o slujbă ca asta?

— He-he-he! Vasăzică ai observat că adineauri i-am spus lui Nikolai că „repetă cuvintele altuia“?

— Cum să nu observ?

— He-he! Te duce mintea, te duce mintea. Nu-ţi scapă nimic. Chiar ai o minte ageră! Şi prinzi şi nota comică... he-he! Se spune că, dintre toţi scriitorii, Gogol avea cel mai bine dezvoltată trăsătura asta, nu-i aşa?

— Da, Gogol.

— Da, Gogol... la cea mai bună revedere!

— La cea mai bună revedere...

Raskolnikov o luă direct spre casă. Era atât de derutat şi de uluit, încât, odată ajuns, se aruncă pe divan şi rămase aşa un sfert de ceas, doar trăgându-şi sufletul şi încercând să-şi adune gândurile. La Nikolai nici nu se osteni să cugete – se simţea copleşit; în mărturisirea lui era ceva inexplicabil, uluitor, cu totul de neînţeles pentru el în clipa aceea. Totuşi mărturisirea lui Nikolai era un fapt real. Ce avea să urmeze după aceea îi era deja clar: minciuna avea să fie descoperită şi atunci aveau să se întoarcă la el. Dar cel puţin până atunci era liber şi trebuia să facă neapărat ceva, fiindcă pericolul era iminent.

Totuşi, cât de iminent? Situaţia începea să se lămurească. Amintindu-şi, în *linii generale,* întreaga scenă de adineauri dintre el şi Porfiri, nu-şi putu înăbuşi un fior de groază. Fireşte, nu ştia încă tot ce urmărea Porfiri şi nu putea înţelege toate calculele pe care şi le făcuse. Dar îi descoperise în parte jocul şi, fireşte, nimeni altul nu-şi putea da seama mai bine cât de periculoasă era pentru el această „mişcare strategică“ a lui Porfiri. Încă puţin şi se *putea* trăda de tot, fără scăpare. Cunoscându-i iritabilitatea bolnăvicioasă şi descifrându-l încă de la prima întâlnire, Porfiri

îl atacase poate cu prea multă îndrăzneală, dar mersese aproape la sigur. Nici nu mai încăpea vorbă că el, Raskolnikov, reuşise deja să se compromită rău adineauri, dar până la urmă nu-i oferise *fapte concrete*, totul era încă relativ. Dar oare judeca bine lucrurile? Nu cumva se înşela? Încotro bătea Porfiri? Chiar avea ceva pregătit pentru azi? Şi ce anume? Aştepta într-adevăr ceva sau nu? Cum s-ar fi despărţit oare dacă n-ar fi fost episodul acela neaşteptat cu Nikolai?

Porfiri îşi dăduse pe faţă aproape tot jocul: riscase, fără îndoială, dar până la urmă o făcuse, şi dacă ar fi avut într-adevăr vreun as în mânecă (se gândea Raskolnikov), l-ar fi scos cu siguranţă. Care era „surpriza“ aceea? Să fi fost doar o glumă? Oare însemna ceva sau nu? Putea să se ascundă sub asta ceva care să semene a fapt concret, a acuzaţie serioasă? Omul de ieri? Unde o fi dispărut? Unde era azi? Dacă Porfiri dispune într-adevăr de ceva serios, asta are în mod sigur legătură cu omul de ieri...

Şedea pe divan, cu capul în pământ, cu coatele pe genunchi şi cu faţa în mâini. Continua să tremure nervos aproape din tot trupul. În cele din urmă se ridică, îşi luă şapca, stătu puţin pe gânduri şi se îndreptă spre uşă.

Presimţea cumva că, măcar în ziua aceea, se putea socoti aproape în afara oricărui pericol. Dintr-odată, îl năpădi chiar un fel de bucurie: voia să ajungă cât mai repede la Katerina Ivanovna. La înmormântare întârziase cu siguranţă, dar la praznic putea să ajungă şi acolo avea s-o vadă pe Sonia. Se opri, se gândi puţin şi un zâmbet dureros i se ivi pe buze.

„Astăzi! Astăzi! repeta în sinea lui. Da, chiar astăzi! Aşa trebuie...“

Tocmai voia să deschidă uşa, când deodată aceasta se deschise singură. Începu să tremure şi se trase iute înapoi. Uşa se deschise încet, fără zgomot, şi în prag apăru brusc o siluetă – omul de ieri, *răsărit ca din pământ*.

Acesta se opri în prag, se uită în tăcere la Raskolnikov şi păşi în odaie. Arăta întocmai ca în ziua trecută, aceeaşi statură, aceleaşi haine, dar chipul şi privirea îi erau mult schimbate: acum părea mâhnit şi, după o clipă de tăcere, oftă din rărunchi. Mai lipsea doar să-şi ducă palma la obraz şi să-şi plece capul într-o parte ca să semene leit cu o babă.

— Ce doreşti? întrebă Raskolnikov îngheţând de frică.

Omul nu răspunse şi deodată se plecă adânc, aproape până la pământ, dinaintea lui, atingând podeaua cu degetele de la mâna dreaptă.

— Cine eşti? strigă Raskolnikov.

— Sunt vinovat, spuse încet omul.

— Vinovat de ce?

— De gânduri rele.

Se uitară unul la altul.

— Mi-a fost necaz. Când aţi venit atunci, pesemne beat, şi i-aţi chemat pe portari la secţie şi aţi întrebat de sânge, mi-a fost necaz că v-au lăsat în pace, socotind că eraţi băut. Aşa necaz mi-a fost, că mi-am pierdut şi somnul. Dar cum ţinusem minte adresa, am venit ieri şi am întrebat...

— Dumneata ai venit? îl întrerupse Raskolnikov începând brusc să-şi amintească.

— Eu, cum s-ar spune, v-am jignit.

— Adică eşti de-acolo, din casa aceea?

— Păi de-acolo, da, şi atunci stăteam cu ei la poartă, nu vă aduceţi aminte? Am un atelier acolo, unde îmi duc mai departe meşteşugul din moşi strămoşi. Sunt cojocar, târgoveţ, iau şi de lucru acasă... şi cel mai necaz mi-a fost...

Raskolnikov îşi aminti brusc întreaga scenă de alaltăieri, din gang, şi îşi dădu seama că, pe lângă portari, mai fuseseră acolo câţiva oameni, bărbaţi şi femei. Îşi aduse aminte că o voce propusese să fie dus direct la secţie. Chipul celui care vorbise nu şi-l putea aminti şi nu l-ar fi recunoscut, dar îşi aduse aminte că îi răspunsese ceva atunci, se întorsese către el...

Vasăzică, asta era dezlegarea misterului care îl înspăimântase ieri. Şi mai tare se înspăimântă însă când se gândi că fusese cât pe-aci să se nenorocească, să se piardă din pricina unei asemenea întâmplări *mărunte*. Aşadar, în afară de povestea cu închirierea apartamentului şi cu sângele, omul ăsta nu putea spune nimic. Înseamnă că nici Porfiri nu are nimic, nimic, nimic, în afară de acest *delir*, nici un fel de fapte concrete, nimic altceva decât *psihologia aceea cu două tăişuri*, nimic serios. Înseamnă că, dacă nu vor mai apărea nici un fel de fapte concrete (şi nu trebuie să mai apară, nu, nu trebuie!), atunci... atunci ce-ar putea să-i facă? Cum ar putea să-i dovedească definitiv vinovăţia şi chiar să îl aresteze? Înseamnă că Porfiri a aflat abia acum, abia azi, despre apartament, până acum nici n-a ştiut.

— Dumneata i-ai spus azi lui Porfiri... că am venit acolo? strigă el, străfulgerat de o idee neaşteptată.

— Care Porfiri?

— Comisarul anchetator.

— Eu i-am spus. Portarii nu s-au dus atunci, dar eu m-am dus.

— Astăzi?

— Cu un minuţel înaintea dumneavoastră. Şi am auzit tot. Cum v-a mai chinuit.

— Unde? Ce? Când?

— Păi chiar atunci, la el, am fost tot timpul după perete.

— Cum? Vasăzică dumneata erai surpriza? Dar cum s-a putut una

ca asta? Spune-mi, te rog!

— Văzând, începu târgoveţul, că portarii nu voiau să se ducă la secţie, cum le-am spus eu, fiindcă ziceau că era deja târziu şi că poate s-o mai şi supăra şeful că nu s-au dus atunci, mi-a fost un necaz de mi-am pierdut şi somnul, aşa că m-am hotărât să aflu una-alta despre dumneavoastră. Aflând ieri câte ceva, azi m-am şi dus întins la secţie. Când am venit prima oară, dânsul nu era acolo. M-am întors peste un ceas – nu m-a putut primi, abia a treia oară când am venit m-au lăsat să intru la dânsul. I-am zis cum a fost şi deodată a început să fugă prin odaie şi să se bată cu pumnul în piept, strigând: „Ce faceţi voi cu mine, tâlharilor? Dacă ştiam eu treaba asta, sub escortă ceream să-l aducă!“. Pe urmă s-a repezit afară, l-a chemat pe unul şi s-a apucat să vorbească cu el într-un colţ, iar pe urmă s-a întors din nou la mine şi numai ce-a-nceput să mă-ntrebe şi să mă-njure. M-a ocărât o groază; eu i-am spus tot, i-am spus şi că ieri n-aţi îndrăznit să răspundeţi la ce v-am zis şi că nu m-aţi recunoscut. Atunci a-nceput iară să fugă de colo-colo, să se bată cu pumnul în piept şi să spumege de mânie, dar când v-au anunţat pe dumneavoastră, mi-a zis: „Hai, treci după perete, stai acolo şi nu mişca, orice-ai auzi“. Pe urmă mi-a tras chiar el un scaun şi m-a-ncuiat acolo, zicând: „Poate o să te chem“. Dar când l-au adus pe Nikolai, m-a şi scos de-acolo, îndată după ce-aţi plecat dumneavoastră. „Am să te mai chem, mi-a zis, ca să te mai întreb una-alta...“

— Dar pe Nikolai l-a întrebat de faţă cu dumneata?

— De cum v-a scos pe dumneavoastră afară, m-a scos şi pe mine, şi-a-nceput să-l întrebe pe Nikolai.

Târgoveţul se opri şi se înclină iar până la pământ, atingând podeaua cu degetele.

— Să-mi iertaţi învinuirea nedreaptă şi răutatea.

— Să te ierte Dumnezeu, răspunse Raskolnikov.

Cum spuse asta, târgoveţul se înclină din nou, dar nu până la pământ, ci doar până la brâu, se întoarse încet şi părăsi încăperea. „Totul e cu două tăişuri, acum totul e cu două tăişuri“, repeta Raskolnikov, ieşind mai înviorat ca niciodată din odaie.

„Lupta nu s-a încheiat“, îşi spuse cu un zâmbet mânios pe când cobora scara. Însă era mânios numai pe el: îşi amintea cu dispreţ şi ruşine de „laşitatea“ lui.

PARTEA A CINCEA

~ I ~

Dimineaţa care urmă explicaţiei fatale cu Dunecika şi Pulheria Alexandrovna avu darul să îl dezmeticească şi pe Piotr Petrovici. Spre marea sa neplăcere, trebui să admită, încetul cu încetul, ca pe un fapt împlinit şi fără cale de întoarcere, ceea ce ieri-seară i se mai părea încă o întâmplare aproape de necrezut şi, deşi faptul era consumat, încă i se mai părea cu neputinţă. Şarpele negru al amorului-propriu rănit îi muşcase inima toată noaptea. Cum se sculă din pat, Piotr Petrovici se privi în oglindă. Se temea că i s-a vărsat fierea în sânge peste noapte. Dar dinspre partea asta deocamdată totul era în ordine şi, privindu-şi chipul alb, distins şi ceva mai rotofei în ultima vreme, Piotr Petrovici chiar se linişti pentru o clipă, pe deplin încredinţat că îşi va găsi pe undeva o logodnică, poate chiar una mai bună; îşi luă însă imediat seama şi scuipă vârtos într-o parte, ceea ce îi stârni un zâmbet tăcut, dar sarcastic tânărului său prieten şi colocatar, Andrei Semionovici Lebeziatnikov. Zâmbetul nu îi scăpă lui Piotr Petrovici, care i-l puse imediat în sinea lui pe răboj, şi aşa destul de încărcat în ultima vreme, tânărului său prieten. Necazul îi crescu şi mai mult când îşi dădu seama că n-ar fi trebuit să îi spună aseară lui Andrei Semionovici despre discuţiile de ieri. Asta era a doua greşeală pe care o făcuse ieri, neizbutind să-şi stăpânească firea iute. Pe urmă, toată dimineaţa aceea, parcă înadins, neplăcerile se ţinură lanţ. Chiar şi la senat îl aştepta un eşec într-o cauză pentru care făcuse demersuri. Dar cel mai rău îl scoase din fire proprietarul locuinţei pe care o închiriase în vederea apropiatei căsătorii şi care era renovată pe cheltuiala lui: acesta, un meseriaş neamţ ce făcuse avere, nu se învoia nici în ruptul capului să renunţe la contractul abia încheiat, cerând toate daunele prevăzute, în ciuda faptului că Piotr Petrovici îi lăsa locuinţa aproape complet renovată. La fel păţi şi la magazinul de mobilă, negustorul nu vru să-i restituie cu nici un chip vreo rublă din arvuna pentru mobila cumpărată, dar netransportată încă la domiciliu. „Doar n-o să mă însor de dragul mobilei!“, scrâşni în gând Piotr Petrovici, însă în acelaşi timp îl străfulgeră o ultimă speranţă disperată: „Chiar să se fi terminat totul fără

cale de întoarcere? Nu se mai poate încerca o dată?“. Gândul ispititor la Dunecika îi săgetă din nou inima. Trecu peste acest moment chinuitor, dar de bună seamă, dacă simpla lui dorinţă l-ar fi putut omorî în clipa aceea pe Raskolnikov, Piotr Petrovici n-ar fi şovăit deloc s-o rostească.

„Pe lângă toate celelalte, am mai făcut şi greşeala să nu le dau nici un ban, se gândea el în timp ce se întorcea trist în cămăruţa lui Lebeziatnikov, şi de ce, fir-ar al dracului să fie, m-oi fi zgârcit în halul ăsta? Nici măcar n-a fost vreun calcul! M-am gândit să le ţin o vreme mai din scurt, ca să ajungă să se uite la mine ca la o mană cerească, şi când colo, poftim, mi-au scăpat printre degete!.. Pfui!.. Nu, dacă le-aş fi dat bani pentru toate cele la timp, să zicem, o mie jumate pentru trusou şi cadouri, pentru tot felul de cutioare, truse de voiaj, cârmâzuri, cârpe şi toate marafeturile de la Knop şi de pe la magazinul englezesc, treaba stătea mai bine şi... mai temeinic! Nu mai renunţau ele acum aşa de uşor la mine! Cum le cunosc, mai mult ca sigur că, în cazul unei rupturi, s-ar fi socotit obligate să-mi înapoieze banii şi cadourile; iar de înapoiat nu prea le dădea mâna şi le-ar mai fi părut şi rău! Le-ar mai fi mustrat şi conştiinţa: Cum să dai deodată cu piciorul, ar fi zis, unui om care a fost până acum atât de generos şi de delicat?... Mda! Am scrântit-o!“ Şi scrâşnind iar din dinţi, Piotr Petrovici îşi spuse că fusese un mare prost, desigur, în gând.

Ajungând la această concluzie, se întoarse acasă de două ori mai furios şi mai nervos decât plecase. Pregătirile de praznic din odaia Katerinei Ivanovna îl făcură oarecum curios. Auzise câte ceva şi ieri despre praznicul ăsta; îşi aminti chiar că fusese şi el poftit, dar cu necazurile lui nu-i mai stătuse capul la nimic altceva. Se grăbi s-o descoasă pe doamna Lieppewehsel, care în lipsa Katerinei Ivanovna (aflată la cimitir) trebăluia în jurul mesei deja întinse, şi află că avea să fie un praznic în toată regula, că fuseseră invitaţi aproape toţi chiriaşii, unii chiar necunoscuţi răposatului, că până şi Andrei Semionovici Lebeziatnikov fusese poftit, în ciuda sfadei pe care o avusese de curând cu Katerina Ivanovna, şi că el, Piotr Petrovici, nu numai că fusese invitat, dar chiar era aşteptat cu mare nerăbdare, fiind cel mai important dintre toţi chiriaşii. Amalia Ivanovna fusese poftită la rândul ei cu mare pompă, cu toate certurile şi neplăcerile din trecut, aşa că se îndeletnicea şi ea cu pregătirile, oarecum încântată, ba chiar se îmbrăcase în mare doliu, numai cu lucruri noi din mătase, fiind gătită şi mândră foc. Toate aceste fapte şi amănunte deşteptară o idee în mintea lui Piotr Petrovici şi intră îngândurat la el în odaie, adică în odaia lui Andrei Semionovici Lebeziatnikov. Aflase că printre invitaţi se număra şi Raskolnikov.

Andrei Semionovici, cine ştie de ce, stătuse toată dimineaţa acasă. Relaţia lui Piotr Petrovici cu acest domn era cumva ciudată, lucru de

altminteri firesc – Piotr Petrovici îl dispreţuia şi, aproape chiar din ziua când se instalase la el, îl ura peste măsură, dar în acelaşi timp parcă se şi temea puţin de el. Când sosise la Petersburg, trăsese la el nu numai dintr-un nemărturisit spirit de economie, chiar dacă acesta era motivul principal. Aflându-se încă în provincie, auzise despre Andrei Semionovici, fostul său pupil, că era un tânăr dintre cei mai progresişti şi mai înaintaţi şi că juca chiar un rol important în unele cercuri interesante, despre care se povesteau tot soiul de minunăţii. Acest fapt îi atrăsese luarea-aminte lui Piotr Petrovici. Tocmai cercurile astea puternice, atotştiutoare, care îi dispreţuiau şi îi demascau pe toţi, îl umpleau încă de mult pe Piotr Petrovici de o frică ciudată şi nelămurită. Fireşte că, locuind în provincie, nu avusese cum să-şi facă singur o idee, nici măcar una aproximativă, despre lucrurile acestea. Auzise şi el, ca toată lumea, că ar exista, mai cu seamă la Petersburg, tot soiul de progresişti, nihilişti, demascatori etc. etc., dar, asemeni multora, exagera şi deforma până la absurd sensul şi semnificaţia acestor denumiri. Cel mai tare îl speria, de câţiva ani încoace, *demascarea* şi asta era şi pricina neliniştii sale necontenite şi exagerate, mai cu seamă de când îşi pusese în cap să se mute cu activitatea la Petersburg. În privinţa asta era, cum s-ar zice, *speriat*, aşa cum sunt uneori *speriaţi* copiii mici. Cu câţiva ani în urmă, în provincie, când abia făcea primii paşi în carieră, văzuse două cazuri în care nişte persoane destul de sus-puse din gubernie, de pulpana cărora se agăţase şi el până atunci şi care îl luaseră sub aripa lor, fuseseră demascate dur. Primul se isprăvise într-un mare scandal, iar celălalt fusese la un pas de-a avea urmări foarte grave pentru persoana în chestiune. Iată de ce Piotr Petrovici îşi propusese ca, odată sosit la Petersburg, să afle neîntârziat despre ce era vorba şi, dacă era cazul, să o ia pentru orice eventualitate înainte şi să se pună bine cu „tinerele noastre generaţii“. În această privinţă se bizuia pe Andrei Semionovici şi, atunci când venise să-l viziteze pe Raskolnikov, învăţase deja de bine, de rău să aducă din condei anumite fraze împrumutate de pe la alţii...

Nu îi trebui prea mult ca să-şi dea seama că Andrei Semionovici era un omuleţ cât se poate de banal şi pe deasupra cam naiv. Dar asta nu schimbă cu nimic convingerea lui Piotr Petrovici şi nici nu îi dădu curaj. Nici dacă s-ar fi convins că toţi progresiştii sunt la fel de prostănaci n-ar fi fost mai puţin îngrijorat. De fapt, nu era deloc interesat de toate aceste teorii, idei şi sisteme (cu care îi împuia capul Andrei Semionovici). Avea un ţel al lui. Tot ce voia era să afle neîntârziat: cum stau lucrurile *aici*? Au vreo putere *oamenii ăştia* sau nu? Îl vor demasca sau nu dacă, să zicem, va întreprinde ceva? Iar dacă îl vor demasca, atunci pentru ce anume şi pentru ce se demască în general în ziua de azi? Mai mult: dacă au într-adevăr vreo

putere, n-ar putea să le intre cumva pe sub piele şi să îi tragă pe sfoară? Are vreun rost sau nu? Oare n-ar putea aranja ceva pentru cariera lui tocmai prin mijlocirea lor? Pe scurt, avea sute de probleme de rezolvat.

Acest Andrei Semionovici era un om firav, scrofulos şi mic de statură; îşi făcea serviciul într-o instituţie neînsemnată, era neobişnuit de blond, aproape albinos, şi avea nişte favoriţi ca nişte cotlete de miel, de care era foarte mândru. Pe deasupra, suferea mai tot timpul de probleme cu ochii. Nu era prea tare de înger, dar când vorbea se arăta foarte sigur pe el, uneori chiar grozav de bătăios, lucru care, dată fiind statura lui măruntă, producea întotdeauna un efect hilar. Totuşi, printre chiriaşii Amaliei Ivanovna, era socotit unul dintre cei mai onorabili, fiindcă nu se îmbăta şi îşi plătea chiria la timp. În ciuda tuturor acestor calităţi, Andrei Semionovici era într-adevăr cam prostănac. Aderase la progres şi la „tinerele noastre generaţii“ din pasiune. Făcea parte din acea legiune, atât de numeroasă şi de diversă, de indivizi fără personalitate, neisprăviţi, sfrijiţi, tiranici şi semidocţi care îmbrăţişează într-o clipită ideea cea mai la modă, pentru a o preschimba pe loc într-o banalitate, pentru a face o caricatură din orice lucru în a cărui slujbă se pun, uneori cu cea mai mare bună-credinţă.

De altminteri, Lebeziatnikov, cu toate că era un om bun la suflet, începuse la rândul lui să nu-şi mai înghită colocatarul şi fostul tutore. Această ură reciprocă îşi făcuse loc pe nesimţite. Oricât de naiv ar fi fost Andrei Semionovici, începuse uşor-uşor să-şi dea seama că Piotr Petrovici îl duce de nas, că în sinea lui îl dispreţuieşte şi că „nu-i deloc ce pare“. Încercase să-i expună sistemul lui Fourier şi teoria lui Darwin, dar Piotr Petrovici, mai cu seamă în ultimul timp, îl asculta cam ironic, iar în zilele din urmă nu se mai sfia chiar să-l jignească. De fapt, Piotr Petrovici ajunsese să-şi dea seama că Lebeziatnikov nu numai că era un individ banal şi cam prostuţ, dar că probabil nu era decât un palavragiu mincinos şi nu avea nici un fel de relaţii importante, nici măcar în cercul lui, ci doar repeta nişte lucruri auzite de la alţii la mâna a treia; mai mult chiar, poate că nici treaba lui de *propagandist* nu ştia s-o facă cum trebuia, de asta şi era atât de confuz, aşa că numai demascator nu putea să fie! Dacă tot veni vorba, trebuie să remarcăm în treacăt că, în această săptămână şi jumătate, Piotr Petrovici primise bucuros (mai ales la început) din partea lui Andrei Semionovici nişte laude chiar foarte ciudate, adică nu protestase, de pildă, când Andrei Semionovici declara sus şi tare că era gata să ia parte la organizarea cât mai rapidă a unei noi *comune* undeva pe strada Meşcianskaia; sau, bunăoară, să nu se supere dacă Dunecikăi avea să-i treacă prin minte să-şi ia un amant după prima lună de căsătorie; sau să nu-şi boteze viitorii copii şi altele de acelaşi soi. După cum îi era obiceiul, Piotr

Petrovici nu obiecta când i se atribuiau aceste calităţi, îngăduind chiar şi asemenea lucruri, atât de plăcute îi erau laudele de orice fel.

Piotr Petrovici, care schimbase din cine ştie ce motive în dimineaţa aceea câteva bilete de bancă cu dobânda de cinci la sută, stătea la masă şi mai număra o dată teancurile de bancnote. Andrei Semionovici, care era mai întotdeauna lefter, umbla de colo-colo prin cameră, străduindu-se să se încredinţeze singur că se uită cu nepăsare şi chiar cu dispreţ la toate teancurile acelea. Piotr Petrovici, bineînţeles, nu credea câtuşi de puţin că Andrei Semionovici se putea uita într-adevăr cu nepăsare la tot bănetul acela; la rândul lui, Andrei Semionovici se gândea cu amărăciune că Piotr Petrovici putea să gândească asta despre el, ba se mai şi bucura poate de ocazia de a-l zădărî şi tachina pe tânărul său prieten etalându-şi teancurile, pentru a-i aminti situaţia lui precară şi diferenţa dintre ei.

De data asta îl găsi foarte prost dispus şi neatent, în ciuda faptului că tocmai începuse să dezvolte în faţa lui tema sa preferată despre crearea unei *comune* noi, deosebită în felul ei. Scurtele observaţii şi obiecţii pe care catadicsea să le facă Piotr Petrovici în pauzele dintre ţăcănitul bilelor pe abac, vădeau cea mai deliberată şi mai nepoliticoasă bătaie de joc. Dar „umanul“ Andrei Semionovici punea starea de spirit a lui Piotr Petrovici pe seama rupturii de ieri cu Dunecika şi ardea de dorinţa de-a ataca mai repede această temă, având de adus în privinţa ei câteva observaţii progresiste care puteau să-l aline pe stimatul său prieten şi să fie de un „incontestabil“ folos dezvoltării lui viitoare.

— Ce praznic e acolo, la acea... la văduva aceea? întrebă deodată Piotr Petrovici, întrerupându-l pe Andrei Semionovici în punctul cel mai interesant.

— Parcă n-aţi şti! Doar am vorbit chiar ieri cu dumneavoastră despre asta şi am dezvoltat ideea despre toate aceste ritualuri... Păi, din câte am auzit, v-a poftit şi pe dumneavoastră. Aţi vorbit chiar dumneavoastră cu ea ieri....

— Nu mi-ar fi dat prin cap pentru nimic în lume că proasta asta săracă lipită o să bage într-un praznic toţi banii pe care i-a primit de la prostul ălălalt... Raskolnikov. M-am şi mirat adineauri când am trecut pe-acolo: ce pregătiri, ce vinuri!... A chemat o grămadă de lume, dracu’ ştie ce-o mai fi şi asta! continuă Piotr Petrovici căutând să-l descoasă şi urmărind parcă ceva. Ce spui? Că m-a invitat şi pe mine? adăugă deodată, ridicând capul. Când asta? Nu-mi amintesc. Oricum nu mă duc. Ce să caut eu acolo? Ieri am vorbit cu ea doar în treacăt, i-am spus că ar putea, ca văduvă săracă de funcţionar, să primească un ajutor egal cu salariul pe care-l primea acesta pe un an. Nu de asta m-o fi poftit? He-he!

— Nici eu nu am de gând să mă duc, zise Lebeziatnikov.

— Păi, cred şi eu. După ce ai snopit-o în bătaie! E de-nţeles că ţi-e ruşine, he-he-he!

— Cine a snopit-o? Pe cine? se alarmă Lebeziatnikov şi chiar roşi.

— Păi, dumneata, pe Katerina Ivanovna, acum o lună, ce naiba! Am auzit şi eu ieri... Astea da, convingeri! Dar cu problema feminină ai cam făcut-o de oaie. He-he-he!

Şi părând dintr-odată mai uşurat, Piotr Petrovici se apucă iar să ţăcăne bilele pe abac.

— Toate astea sunt prostii şi calomnii! izbucni Lebeziatnikov, care se speria întotdeauna când i se pomenea de această poveste. Şi n-a fost deloc aşa! Lucrurile s-au petrecut cu totul altfel... N-aţi auzit cum trebuie; e o calomnie! Pur şi simplu m-am apărat. Ea s-a aruncat prima cu unghiile pe mine... Mi-a şi smuls unul dintre favoriţi... Sper că oricărui om îi este îngăduit să-şi apere propria persoană. Ca să nu mai spun că n-am de gând să permit violenţa nimănui... Din principiu. Pentru că asta înseamnă aproape tiranie. Ce trebuia să fac: să stau drepţi înaintea ei? Am îmbrâncit-o, atâta tot.

— He-he-he! râse iar Lujin cu răutate.

— Vreţi să mă zădărâţi fiindcă sunteţi supărat şi furios... Dar asta-i o nimica toată şi nu are nici o legătură, nici una, cu problema feminină! Dumneavoastră nu înţelegeţi; eu credeam într-adevăr că, odată ce se admite că femeia este egală cu bărbatul, chiar ca forţă fizică (cum se şi susţine deja), trebuie să existe egalitate şi în acest caz. Bineînţeles, după aceea am stat şi m-am gândit că de fapt nu trebuie să existe o asemenea problemă, pentru că nu trebuie să existe bătaie, iar în societatea viitoare bătaia e de neconceput... şi, desigur, ar fi ciudat să cauţi egalitatea în bătaie. Nu sunt chiar atât de prost... deşi bătaia, de fapt, există... adică mai târziu nu va mai exista, dar deocamdată există... ptiu, drace! Cu dumneavoastră se zăpăceşte omul. Nu de asta, din pricina neplăcerii ăsteia, nu mă duc la praznic. Nu mă duc, pur şi simplu, din principiu, ca să nu fiu părtaş la nenorocita prejudecată cu pomenile, de asta nu mă duc! De fapt, aş putea chiar să mă duc, doar aşa, ca să mai râd puţin... Păcat că n-or să fie şi popi. Atunci m-aş duce neapărat.

— Adică, te-ai lăsa poftit la masă şi ai scuipa pe bucate şi pe cel care te-a poftit. Nu-i aşa?

— Nu-i deloc aşa, n-aş scuipa, ci aş protesta. În vederea unui scop util. Aş contribui indirect la dezvoltare şi la propagandă. Orice om are datoria de a pune umărul la dezvoltare şi de a face propagandă şi, cu cât o face mai fără menajamente, poate cu atât mai bine. Eu pot arunca o idee, o

sămânţă... Din această sămânţă va creşte un fapt. Cu ce îi jignesc? Mai întâi se vor simţi jigniţi, dar pe urmă vor vedea singuri că le-am fost de folos. Poftim, la noi au învinuit-o pe Terebiova (care trăieşte acuma în *comună*), că atunci când a plecat de-acasă şi... s-a dus cu unul, le-a scris maică-sii şi lui taică-său că nu vrea să trăiască înconjurată de prejudecăţi şi că ea nu crede decât într-o uniune liberă. Au pretins că ar fi procedat prea brutal cu părinţii, că ar fi putut să-i cruţe şi să le scrie mai delicat. După mine, toate astea sunt doar prostii şi nu trebuie să te porţi deloc mai delicat, din contră, din contră, trebuie să protestezi. Poftim, Varenţ a trăit şapte ani cu bărbatu-său şi l-a lăsat cu doi copii, spunându-i scurt într-o scrisoare: „Îmi dau seama că nu pot fi fericită cu dumneata. N-am să te iert niciodată că m-ai înşelat, ascunzându-mi că mai există şi altă orânduire socială, bazată pe *comune*. Am aflat-o de curând de la un om cu suflet mare, căruia m-am şi dăruit şi cu care voi înfiinţa o *comună*. Ţi-o mărturisesc deschis, pentru că socotesc că ar fi necinstit să te înşel. Trăieşte cum îţi place. Nu trage nădejde că o să mă aduci înapoi, e prea târziu. Îţi doresc să fii fericit“. Iată cum se scrie o scrisoare de felul ăsta!

— Această Terebiova nu-i aceeaşi despre care spuneai odată că e la a treia uniune liberă?

— E doar la a doua, dacă e să judecăm drept! Dar poate să fie şi la a patra, şi la a cinşpea, astea-s prostii! Dacă am regretat vreodată că tata şi mama au murit, asta e fără doar şi poate acum. Chiar am şi visat de câteva ori ce protest le-aş mai fi ars dacă mai erau în viaţă! Aş fi făcut eu în aşa fel... Adică ce mai e şi asta, „om căpătuit“? Pfui! Le-aş fi arătat eu lor! I-aş fi lăsat cu gura căscată! Păcat, zău, că nu mai am pe cine!

— Să laşi cu gura căscată! He-he! Bine, fie cum vrei, i-o tăie Piotr Petrovici, spune-mi mai bine: o cunoşti pe fiica răposatului, aia pirpirie! Chiar e adevărat ce se spune despre ea?

— Şi ce-i cu asta? După mine, adică după convingerea mea personală, asta este cea mai normală situaţie a unei femei. Şi de ce n-ar fi? Adică, *distinguons*[1]. În societatea actuală, situaţia ei nu-i prea normală, fireşte, fiindcă este forţată, dar în societatea viitoare o să fie absolut normală, pentru că o să fie liberă. De altfel, era şi acum cât se poate de îndreptăţită: suferea şi ăsta era fondul sau, cum ar veni, capitalul ei, de care avea tot dreptul să dispună. Evident că în societatea viitoare nu va mai fi nevoie de fonduri, iar rolul unei femei ca ea va căpăta un alt sens, va fi condiţionat logic şi raţional. Cât despre Sofia Semionovna, în acest moment eu privesc acţiunile ei ca pe un protest energic împotriva orânduirii societăţii şi o stimez profund pentru asta; mă bucur într-adevăr când mă uit la ea.

— Dar mie mi s-a spus că tocmai dumneata ai dat-o afară de-aici!

Lebeziatnikov se înfurie de-a binelea.

— Asta-i altă calomnie! zbieră el. N-a fost deloc aşa! Nici vorbă să fi fost aşa! Toate astea sunt scornelile Katerinei Ivanovna, care n-a priceput nimic! Nu mi-a trecut niciodată prin minte să mă leg de Sofia Semionovna! Pur şi simplu am vrut să-i formez felul de-a gândi, absolut dezinteresat, am încercat să trezesc în sufletul ei protestul... N-aveam nevoie decât de protest, dar Sofia Semionovna a simţit ea însăşi că nu mai putea locui aici!

— N-ai chemat-o la *comună*?

— Vă bateţi joc tot timpul şi într-un mod foarte nereuşit, dacă îmi permiteţi să remarc. Nu înţelegeţi nimic. Într-o *comună* nu există astfel de roluri. O *comună* tocmai pentru asta se organizează, ca să nu existe astfel de roluri. În *comună* rolul ăsta îşi schimbă total sensul de-acum, iar ce e aici prostesc, acolo va deveni inteligent, ce este aici, în împrejurările de astăzi, nefiresc, acolo va deveni absolut firesc. Totul depinde de ambianţa şi de mediul în care se află omul. Totul este mediul, omul e nimic. Iar cu Sofia Semionovna sunt şi acum în relaţii bune, lucru care vă poate dovedi că ea n-a socotit niciodată că i-aş fi duşman şi că aş fi jignit-o. Da, încerc s-o ademenesc în *comună*, dar pe cu totul şi cu totul alte temeiuri! Ce găsiţi de râs? Vrem să organizăm această *comună* nouă pe baze mult mai largi decât înainte. Am mers mai departe în convingerile noastre. Negăm mult mai multe! Dacă Dobroliubov s-ar scula din mormânt, ce-aş mai discuta cu el. Dar pe Bielinski l-aş băga la zdup! Până una-alta, continui să formez gândirea Sofiei Semionovna. Are o fire minunată, minunată!

— Şi te foloseşti de firea asta minunată, hm? He-he!

— Nu, nu! A, nu! Dimpotrivă!

— Auzi, dimpotrivă! He-he-he! Auzi-l cum vorbeşte!

— Credeţi-mă, vă rog! Ce motive aş avea să mă ascund de dumneavoastră, spuneţi-mi şi mie, spuneţi! Dimpotrivă, asta mi se pare şi mie ciudat: cu mine parcă e şi mai nevinovată şi mai ruşinoasă, ca şi cum i-ar fi teamă!

— Iar dumneata, fireşte, o formezi... he-he! Adică îi dovedeşti că toate sfielile astea sunt nişte aiureli, nu?

— Dar nicidecum! Nicidecum! O, cât de grosolan, cât de prosteşte, iertaţi-mă, înţelegeţi cuvântul „dezvoltare“! Nimic nu-nţelegeţi! O, Doamne, cât de... nepregătit sunteţi încă! Noi dorim libertatea femeii, iar dumneavoastră aveţi în minte una şi bună... Lăsând cu totul la o parte problema castităţii şi pudorii feminine, care sunt doar nişte prejudecăţi inutile şi chiar absurde, eu admit pe deplin purtarea ei plină de nevinovăţie faţă de mine, pentru că asta este voinţa ei, dreptul ei. Fireşte că, dacă mi-ar

spune: „Te vreau“, m-aş socoti norocos, pentru că fata îmi place foarte mult, dar acum, acum cel puţin, nu-i nimeni care să se poarte cu ea mai politicos şi mai respectuos, cu mai multă stimă pentru demnitatea ei, decât mine... Aştept şi sper – nimic mai mult!

— Mai bine i-ai face un cadou. Pot să pun pariu că la asta nici nu te-ai gândit.

— Nimic nu-nţelegeţi, v-am spus! Situaţia ei este aşa cum este, fără îndoială, dar problema e alta! Cu totul alta! Dumneavoastră pur şi simplu o dispreţuiţi. Pornind de la un fapt pe care faceţi greşeala să-l socotiţi demn de dispreţ, refuzaţi să mai priviţi uman o fiinţă omenească. Dumneavoastră încă nu ştiţi ce fire are. Mie mi-e necaz că în ultimul timp nu mai citeşte deloc şi nici nu mai ia cărţi de la mine. Dar înainte lua. Păcat că, în ciuda energiei şi protestului ei hotărât, a căror dovadă a făcut-o deja, nu stă pe picioarele ei, nu are, ca să spun aşa, independenţa necesară, curajul negaţiei, ca să se rupă cu totul de unele prejudecăţi şi... prostii. Cu toate astea, înţelege perfect unele probleme. De pildă, a înţeles de minune problema cu sărutatul mâinii, adică faptul că bărbatul jigneşte femeia prin inegalitate dacă îi sărută mâna. Noi am avut dezbateri pe această temă şi i le-am relatat imediat şi ei. A ascultat cu atenţie şi când i-am vorbit despre asociaţiile muncitoreşti din Franţa. Acum o să-i explic problema intrării libere în camere în societatea viitoare.

— Asta ce mai e?

— În ultimul timp a fost dezbătută problema dacă un membru al *comunei* are dreptul să intre în camera unui alt membru, bărbat sau femeie, oricând... ei, şi s-a hotărât că are...

— Bun, dar dacă acela sau aceea îşi satisface în momentul respectiv necesităţile fireşti, he-he!

Andrei Semionovici se înfurie de-a binelea.

— Dumneavoastră n-aveţi în cap decât blestematele astea de „necesităţi“! strigă el cu ură. Ptiu, ce furios sunt şi ce necaz îmi e că, atunci când v-am expus sistemul, v-am pomenit înainte de vreme de blestematele astea de „necesităţi“! La dracu’! Lucrul ăsta este o piedică de netrecut pentru toţi cei ca dumneavoastră şi cel mai rău e că te iau întruna peste picior înainte să afle despre ce-i vorba! De parcă ar avea dreptate! De parcă ar fi cine ştie ce de mândrie! Ptiu! Am susţinut de mai multe ori că problema asta poate fi expusă unor novici doar la sfârşit de tot, când omul e deja convins de sistem, când e format şi îndreptat pe făgaşul cel bun. Spuneţi-mi şi mie, vă rog, ce găsiţi atât de ruşinos şi de vrednic de dispreţuit, de pildă, la o groapă de gunoi? Eu sunt gata primul să curăţ orice groapă de gunoi doriţi! Nici nu se pune problema că ar fi vreun sacrificiu!

Este pur şi simplu o muncă, o activitate nobilă, utilă societăţii, la fel de preţioasă ca oricare alta şi mult mai presus decât, bunăoară, activitatea unui Rafael ori Puşkin, pentru că e mai folositoare!

— Şi mai nobilă, mai nobilă, he-he-he!

— Ce înseamnă mai nobilă? Eu nu înţeleg expresiile de felul ăsta când e vorba de definirea unei activităţi omeneşti. „Mai nobil“, „mai generos“ – toate astea-s prostii, absurdităţi, expresii învechite şi pline de prejudecăţi pe care eu le reneg! Tot ce este *util* societăţii este şi nobil! Eu nu pricep decât un singur cuvânt: *util*! N-aveţi decât să chicotiţi, dar ăsta e adevărul!

Piotr Petrovici râdea cât îl ţinea gura. Isprăvise deja cu socotitul şi îşi punea banii bine. De fapt, o parte o lăsase, cine ştie de ce, pe masă. Această problemă a „gropilor de gunoi“, în ciuda banalităţii sale, mai fusese deja de câteva ori motiv de ceartă şi de neînţelegeri între Piotr Petrovici şi tânărul lui prieten. Lucrul cel mai ridicol era că Andrei Semionovici se supăra de-a binelea. Lujin se distra pe socoteala lui, iar în momentul acela ţinea în mod deosebit să-l întărâte pe Lebeziatnikov.

— Sunteţi supărat din pricina nereuşitei de ieri, de asta căutaţi nod în papură, răbufni în cele din urmă Lebeziatnikov care, în general, în ciuda „independenţei“ sale şi a tuturor „protestelor“, nu prea îndrăznea să i se opună lui Piotr Petrovici şi de obicei păstra faţă de el respectul cu care era deprins dinainte.

— Spune-mi, mai degrabă, spune mai bine, îl întrerupse pe un ton superior şi ranchiunos Piotr Petrovici, ai putea... sau, mai bine zis, te ai îndeajuns de bine cu tânăra făptură sus-pomenită, ca să o rogi chiar acum să vină pentru o clipă aici, în această cameră? Pare-se că s-au întors deja cu toţii de la cimitir... Îi aud forfotind de colo-colo... Trebuie s-o văd, neapărat.

— Pentru ce? întrebă mirat Lebeziatnikov.

— Aşa, trebuie să-i vorbesc. Zilele astea mă mut de-aceea şi de aceea aş vrea să-i comunic... De altminteri, te rog să fii de faţă la discuţie. Chiar e mai bine aşa. Altfel, Dumnezeu ştie ce-ai mai putea crede.

— N-aş crede absolut nimic.... Am întrebat numai aşa, iar dacă aveţi o treabă cu ea, nimic nu-i mai simplu decât s-o chem. Mă duc chiar acum. Şi fiţi sigur că n-o să vă stingheresc.

Într-adevăr, peste vreo cinci minute Lebeziatnikov se întoarse cu Sonia. Ea intră extrem de mirată şi, după obiceiul ei, intimidându-se. Întotdeauna se intimida în asemenea cazuri şi se temea foarte tare de feţe şi cunoştinţe noi, se temuse şi înainte, încă din copilărie, iar acum cu atât mai mult... Piotr Petrovici o întâmpină „blând şi politicos“, dar cu o oarecare notă de veselă familiaritate, potrivită, după propria sa părere, pentru o

persoană atât de onorabilă şi serioasă ca el faţă de o fiinţă aşa de tânără şi, într-un anumit sens, de *interesantă*. Se grăbi să o „încurajeze“ şi să o poftească să ia loc la masă, dinaintea lui. Sonia se aşeză, se uită în jur – la Lebeziatnikov, la banii de pe masă şi pe urmă iar la Piotr Petrovici – şi rămase cu ochii pironiţi la el. Lebeziatnikov se îndreptă spre uşă. Piotr Petrovici se ridică, îi făcu semn Soniei să rămână aşezată şi îl opri pe Lebeziatnikov în uşă.

— Raskolnikov e acolo? A venit? îl întrebă el în şoaptă.

— Raskolnikov? E acolo. De ce? Da, e acolo... Abia a intrat, l-am văzut... De ce?

— Bun, atunci te rog stăruitor să rămâi aici cu noi şi să nu mă laşi singur cu această... domnişoară. E vorba de o nimica toată, dar Dumnezeu ştie ce s-ar mai putea scorni. Nu vreau ca Raskolnikov să transmită *acolo*... înţelegi la ce mă refer?

— A, înţeleg, înţeleg! se dumiri brusc Lebeziatnikov. Da, aveţi dreptate... Mergeţi prea departe, după părerea mea, cu temerile dumneavoastră, dar... aveţi totuşi dreptate. Dacă-mi permiteţi, rămân. O să stau la fereastră şi n-o să vă stingheresc... După părerea mea, aveţi dreptate...

Piotr Petrovici se întoarse pe divan, se aşeză în faţa Soniei, o privi cu atenţie şi îşi luă deodată un aer extrem de serios, chiar cumva sever, de parcă ar fi spus: „Nu-ţi închipui cine ştie ce, domnişoară“. Sonia se zăpăci de tot.

— În primul rând, vă rog să mă scuzaţi, Sofia Semionovna, în faţa mult stimatei dumneavoastră mame... Nu mă înşel, nu? Katerina Ivanovna vă ţine loc de mamă, nu-i aşa? începu Piotr Petrovici foarte serios, dar totodată destul de blând. Se vedea că are intenţiile cele mai prieteneşti.

— Da, într-adevăr; îmi ţine loc de mamă, răspunse degrabă Sonia, speriată.

— Bine, atunci scuzaţi-mă în faţa dumneaei pentru că, din motive independente de voinţa mea, mă văd silit să nu fiu prezent şi n-o să vin la dumneavoastră la blinii... adică la praznic, cu toate că mămica dumneavoastră a avut amabilitatea să mă cheme.

— Sigur, o să-i spun îndată.

Şi Sonecika se şi grăbi să sară de pe scaun.

— Mai e *ceva*, o opri Piotr Petrovici, zâmbind în faţa naivităţii ei şi a lipsei totale de maniere. Dumneavoastră, prea amabilă Sofia Semionovna, mă cunoaşteţi foarte puţin dacă v-aţi gândit că din această pricină cu totul neînsemnată, care mă priveşte doar pe mine, aş deranja o persoană ca dumneavoastră, chemând-o la mine. Scopul meu este altul.

Sonia se aşeză în grabă. Bancnotele cenuşii şi multicolore rămase pe masă îi săriră din nou în ochi, dar îşi întoarse repede faţa de la ele, ridicând-o spre Piotr Petrovici; i se păru deodată teribil de necuviincios ca ea, mai ales *ea*, să se uite la banii altuia. Îşi aţinti privirea asupra lornionului cu rame de aur pe care Piotr Petrovici îl ţinea în mâna stângă, apoi asupra inelului mare, masiv, extrem de frumos, cu piatră galbenă, de pe degetul mijlociu de la aceeaşi mână, dar imediat şi-o mută brusc de la el şi, nemaiştiind încotro să o îndrepte, sfârşi prin a se uita din nou drept în ochii lui Piotr Petrovici. După o tăcere şi mai gravă decât cea dinainte, acesta continuă:

— Întâmplarea a făcut ca ieri să schimb în treacăt două cuvinte cu nefericita Katerina Ivanovna. De-ajuns ca să-mi dau seama că se află într-o stare... nefirească, ca să nu spun mai mult...

— Da... nefirească, încuviinţă degrabă Sonia.

— Sau mai simplu şi mai pe înţeles, că e bolnavă.

— Da, mai simplu şi mai pe-nţ... da, e bolnavă.

— Aşa. Şi atunci, dintr-un sentiment de omenie şi... şi, ca să spun aşa, de compasiune, aş vrea, în ce mă priveşte, să-i fiu de folos cu ceva, căci prevăd inevitabilul şi nefericitul sfârşit care o aşteaptă. Mi se pare că toată familia asta atât de necăjită depinde acum numai de dumneavoastră.

— Îmi daţi voie să vă întreb, se ridică brusc Sonia, ce aţi binevoit să îi spuneţi ieri despre o posibilă pensie? Fiindcă dânsa mi-a zis chiar ieri că v-aţi oferit să vă ocupaţi dumneavoastră de obţinerea pensiei. E adevărat?

— Nici pomeneală, într-un fel, e chiar o absurditate. Am făcut doar aluzie la posibilitatea obţinerii unui ajutor temporar pentru o văduvă de funcţionar decedat în timpul serviciului – dacă are vreo protecţie –, dar se pare că răposatul dumneavoastră tată nu numai că nu avea vechimea necesară, dar nici nu mai lucra în ultima vreme. Într-un cuvânt, chiar dacă ar exista vreo speranţă, e cu totul efemeră, fiindcă în cazul dat nu există de fapt nici un drept la ajutor, chiar dimpotrivă... Iar dânsa s-a şi gândit la pensie, he-he! Îi merge mintea coniţei!

— Da, s-a gândit la pensie... Pentru că dânsa e bună şi încrezătoare şi, fiind bună, crede orice şi... şi... şi... mintea ei... Da... mă scuzaţi, zise Sonia şi se ridică din nou să plece.

— Dacă-mi permiteţi, nu aţi auzit tot.

— Da, n-am auzit..., bâigui Sonia.

— Luaţi loc atunci.

Sonia se fâstâci îngrozitor şi se aşeză iar, pentru a treia oară.

— Văzând-o în situaţia asta, cu trei nefericiţi copii minori, aş vrea, cum vă spuneam, să-i fiu cumva de folos, în măsura posibilităţilor, adică pe

cât îmi stă în puteri, nu mai mult. S-ar putea face, bunăoară, o chetă, ori, să zicem, o tombolă... ori ceva în genul ăsta, cum procedează întotdeauna în asemenea cazuri cei apropiaţi, dar şi oamenii străini care, în general, au dorinţa să ajute. Iată despre ce am vrut să vă vorbesc. Asta ar fi cu putinţă.

— Da, bine... Dumnezeu să vă..., murmură Sonia uitându-se ţintă la Piotr Petrovici.

— S-ar putea, dar... asta mai târziu... adică am putea să începem şi astăzi. O să ne vedem diseară, o să ne înţelegem şi o să punem, cum s-ar zice, bazele. Treceţi pe la mine pe la orele şapte. Sper că şi Andrei Semionovici va asista la discuţia noastră... Dar... mai există o împrejurare despre care trebuie să vorbim înainte şi de care trebuie să ne îngrijim. Pentru asta v-am şi deranjat, Sofia Semionovna, chemându-vă aici. Fiindcă, după părerea mea, banii nu trebuie daţi, chiar e periculos, Katerinei Ivanovna în mână; o dovadă este chiar praznicul de astăzi. Nu are, cum s-ar zice, nici o coajă de pâine pentru ziua de mâine şi... nici încălţăminte şi toate cele, iar astăzi cumpără rom de Jamaica şi pare-se că şi vin de Madeira şi... şi cafea. Am văzut în trecere. Mâine o să cadă iar totul pe capul dumneavoastră, până la ultimul dumicat de pâine. Asta-i chiar absurd. De aceea şi cheta, după părerea mea personală, trebuie făcută în aşa fel încât nefericita văduvă, cum s-ar spune, să nici nu ştie de bani, să ştiţi, de pildă, numai dumneavoastră. N-am dreptate?

— Nu ştiu. Dânsa doar azi... aşa... o dată în viaţă... a ţinut foarte mult să îi facă pomană, să îi cinstească memoria... şi dânsa e foarte inteligentă. Dar, de fapt, cum doriţi, şi eu vă voi fi foarte, foarte, foarte... ei toţi or să vă fie... şi Dumnezeu o să vă... şi orfanii...

Sonia nu mai reuşi să termine, căci izbucni în plâns.

— Aşa. Bun, atunci ţineţi seama de asta; iar acum binevoiţi să primiţi din partea mea personal, pentru interesele de primă necesitate ale rudei dumneavoastră, o sumă în limita posibilităţilor mele. Ţin foarte, foarte mult, ca numele meu să nu fie pomenit cu această ocazie. Vedeţi, având şi eu, ca să zic aşa, grijile mele, nu pot mai mult...

Şi Piotr Petrovici îi întinse Soniei o bancnotă de zece ruble, după ce o despături cu grijă. Sonia o luă, se îmbujoră la faţă, sări de pe scaun, bâigui ceva şi începu degrabă
să-şi ia rămas-bun. Piotr Petrovici o conduse solemn până la uşă. Ea, emoţionată şi chinuită, se repezi în sfârşit afară din cameră şi se întoarse la Katerina Ivanovna extrem de tulburată.

Cât a durat această scenă, Andrei Semionovici, nedorind să întrerupă discuţia, ba stătea la fereastră, ba umbla prin cameră; dar când Sonia plecă, se apropie deodată de Piotr Petrovici şi îi întinse solemn mâna.

— Am auzit şi am *văzut* tot, zise el rostind apăsat penultimul cuvânt. E un gest nobil, adică, am vrut să spun, uman! Aţi vrut să evitaţi recunoştinţa, am văzut! Şi, deşi, mărturisesc, nu pot fi de acord, din principiu, cu binefacerea particulară, fiindcă nu numai că nu smulge răul din rădăcină, dar îl mai şi nutreşte, am fost mulţumit să văd gestul dumneavoastră, da, da, mi-a plăcut.

— Ei, e un fleac! bâigui Piotr Petrovici, oarecum tulburat, uitându-se atent la Lebeziatnikov.

— Nu, nu e un fleac! Un om care a fost atât de jignit şi de furios după întâmplarea de ieri cum aţi fost dumneavoastră, dar care mai e capabil să se gândească la nefericirea altora, un astfel de om... deşi prin faptele sale săvârşeşte o greşeală socială, este totuşi demn de stimă! Chiar nu mă aşteptam din partea dumneavoastră, Piotr Petrovici, cu atât mai mult având în vedere convingerile pe care le aveţi... O, cât vă mai încurcă aceste convingeri ale dumneavoastră! Cât de mult vă tulbură, bunăoară, eşecul de ieri, exclamă bunul Andrei Semionovici, simţind din nou o mare simpatie pentru Piotr Petrovici. Şi la ce, la ce vă trebuie neapărat această căsătorie, această căsătorie *legitimă*, preabunule şi nobilule Piotr Petrovici? De ce vă trebuie neapărat această *legitimitate* a căsătoriei? Ei, şi puteţi să mă şi bateţi, dar eu tot sunt bucuros, sunt bucuros că nu a reuşit, că sunteţi liber, că nu sunteţi pierdut cu desăvârşire pentru omenire, sunt bucuros... Vedeţi: mi-am spus părerea!

— Ca să nu port coarne după uniunea dumitale liberă şi să nu cresc copiii altuia, răspunse Lujin ca să zică ceva.

Era foarte preocupat şi dus pe gânduri.

— Copii? Aţi atins problema copiilor? tresări Andrei Semionovici ca un cal de luptă la auzul goarnei. Copiii sunt o problemă socială, şi chiar una de primă importanţă, sunt de acord; dar problema copiilor se va rezolva altfel. Unii chiar neagă cu desăvârşire problema copiilor, ca şi orice altă aluzie la familie. O să discutăm despre copii după aceea, dar acum să ne ocupăm de coarne! Mărturisesc că acesta este punctul meu slab. Această expresie urâtă, husărească, puşkiniană este chiar de neconceput în lexiconul viitor. Şi ce înseamnă coarne? O, ce rătăcire! Ce coarne? Pentru ce coarne? Ce stupiditate! În uniunea liberă, din contră, nici nu vor exista! Coarnele sunt numai o consecinţă firească a oricărei căsătorii legitime, ca să spun aşa, o corecţie, un protest, aşa că, în acest sens, ele nu sunt deloc înjositoare... Şi dacă voi fi vreodată – presupunând o absurditate – căsătorit legitim, eu o să fiu chiar bucuros de afurisitele dumneavoastră de coarne şi o să-i spun soţiei mele: „Prietenă, până acum doar te-am iubit, acum însă te respect, pentru că ai reuşit să protestezi!“. Râdeţi? Asta e din cauză că nu sunteţi în stare să vă

rupeţi de prejudecăţi! La dracu'! Înţeleg foarte bine unde e neplăcerea când eşti înşelat ca soţ legitim, dar asta e numai urmarea mârşavă a unui fapt mârşav, în care sunt înjosite şi o parte, şi cealaltă. Când însă coarnele sunt puse făţiş, cum e în uniunea liberă, ele nu mai există, sunt de neconceput şi îşi pierd până şi numele de coarne. Dimpotrivă, soţia dumneavoastră vă va dovedi doar cât vă stimează, socotindu-vă incapabil să vă opuneţi fericirii ei şi îndeajuns de educat ca să nu vă răzbunaţi pe ea pentru că are un nou soţ. La dracu'! Eu visez uneori că, dacă m-aş mărita, pfui!, dacă m-aş însura (liber sau legal, e totuna), i-aş aduce eu singur un amant nevesti-mii, dacă aş vedea că trece prea mult timp fără să-şi ia unul. „Prietenă, i-aş spune, te iubesc, dar mai presus de asta doresc să mă stimezi – iată!" Nu, nu spun bine?

Piotr Petrovici asculta chicotind, dar fără prea mare interes. De fapt, nici nu prea asculta. Se gândea într-adevăr la altceva, ceea ce observă până la urmă chiar şi Lebeziatnikov. Piotr Petrovici părea chiar tulburat, îşi freca mâinile, stătea pe gânduri. Toate astea, Andrei Semionovici avea să le înţeleagă şi să şi le amintească mai târziu...

1 Să facem distincţie (în fr., în orig.).

~ II ~

Ar fi greu de spus cum anume s-a născut în mintea zdruncinată a Katerinei Ivanovna ideea acestui praznic fără noimă. Într-adevăr, se duseseră pe el aproape zece ruble din cele peste douăzeci primite de la Raskolnikov anume pentru înmormântarea lui Marmeladov. Katerina Ivanovna se socotise poate datoare faţă de răposat să îi cinstească memoria „cum se cuvine", ca să ştie toţi chiriaşii, şi mai ales Amalia Ivanovna, că „n-a fost cu nimic mai rău decât ei, dacă nu chiar mult mai bun", şi că nici unul dintre ei nu are dreptul „să-şi ţină nasul pe sus" în faţa lui. Poate că rolul cel mai important l-a avut *mândria* aceea aparte a *săracilor*, care îi face pe mulţi dintre ei ca, respectând unele ritualuri sociale obligatorii pentru viaţa tuturor şi a fiecăruia în parte, să se stoarcă de ultima picătură de putere şi de ultimele copeici puse deoparte, numai ca să nu fie „mai prejos" decât alţii şi să nu-i „judece", Doamne fereşte, ceilalţi. Se prea poate şi ca, tocmai cu acest prilej şi în această clipă când părea că fusese părăsită de toţi, Katerina Ivanovna să fi vrut să le arate tuturor acestor „chiriaşi de nimic şi ticăloşi" că ea nu numai că „ştie să trăiască şi ştie să primească", dar că nici nu fusese educată, câtuşi de puţin, pentru o soartă ca aceea, ci fusese crescută într-o „casă de colonel, nobilă şi se poate spune chiar aristocratică", şi că nu pentru asta fusese ea pregătită, să măture singură podelele şi să spele noaptea zdrenţele copiilor. Astfel de mândrii şi orgolii duse la paroxism se întâlnesc uneori la oamenii cei mai săraci şi mai striviţi de nevoi, transformându-se câteodată într-o necesitate sâcâitoare, de nestăpânit. Însă Katerina Ivanovna nu era dintre aceştia: ea putea fi doborâtă cu totul de împrejurări, dar nu putea fi *strivită* moral, adică nu se speria şi nici nu-şi lăsa voinţa înfrântă. Mai mult, Sonia spusese cu deplină îndreptăţire despre ea că i se tulbură minţile. Ce-i drept, încă nu se putea spune categoric şi definitiv acest lucru, dar în ultimul timp, în tot anul din urmă, biata ei minte fusese într-adevăr prea chinuită ca să nu aibă, măcar într-o anumită măsură, de suferit. Pe de altă parte, evoluţia galopantă a tuberculozei, după cum susţin medicii, contribuia şi ea la pierderea facultăţilor mintale.

Vinuri în cantităţi mari şi de feluri diferite nu erau, iar Madeiră aşijderea. Erau votcă, rom şi vin de Lisabona, toate din soiurile cele mai proaste, dar în cantităţi suficiente. Cât despre mâncăruri, în afară de colivă, mai erau trei-patru feluri (printre altele şi blinii), toate pregătite în bucătăria Amaliei Ivanovna, ba pe deasupra se mai puseseră şi două samovare pentru

ceaiul şi punciul care urmau să fie servite după ce luau masa. De cumpărături se ocupase Katerina Ivanovna însăşi, ajutată de un chiriaş, un polonez vrednic de milă, aciuat, Dumnezeu ştie de ce, la doamna Lieppewehsel. Acesta se oferise îndată să o ajute pe Katerina Ivanovna la cumpărături şi alergase, toată ziua dinainte şi toată dimineaţa aceea, de să-şi rupă picioarele, cu limba scoasă de-un cot, dându-şi osteneala să facă remarcat cu precădere acest din urmă lucru. Dădea fuga, în orice clipă şi pentru orice fleac, să o întrebe pe Katerina Ivanovna; s-a repezit să o caute până şi la piaţă şi o striga întruna „*pani horunjina*“[2], că până la urmă a făcut-o să se sature până peste cap, deşi la început spusese că nu ştia ce s-ar fi făcut fără acest „om serviabil şi cu suflet mare“. Asta era firea Katerinei Ivanovna: când îi apărea cineva pentru prima dată în cale, îl zugrăvea în cele mai frumoase şi mai luminoase culori, îl ridica în slăvi până îl făcea aproape să se simtă prost, născocea tot felul de situaţii care nu existau decât în închipuirea ei spre a-l lăuda, convingându-se singură, sincer şi cu bună-credinţă, de veridicitatea lor, pentru ca dintr-odată să cadă în dezamăgire, să nu mai vrea să ştie de persoana cu pricina, să o facă de două parale şi să o alunge, deşi cu numai câteva ceasuri mai devreme se înclinase literalmente în faţa ei. Era veselă de felul ei, râdea uşor, se supăra greu, dar nenorocirile şi eşecurile care se ţinuseră lanţ o făcuseră să dorească şi să pretindă cu atâta *furie* ca toată lumea să trăiască în pace şi bucurie şi să *nu cuteze* să trăiască altfel, încât cea mai măruntă abatere de la aceste pretenţii, cel mai mic eşec îi produceau imediat o stare de surescitare şi într-o clipă, după cele mai însufleţite speranţe şi iluzii, începea să blesteme soarta, să sfâşie şi să dea de-a azvârlita cu tot ce-i cădea în mână şi să se izbească cu capul de pereţi. Amalia Ivanovna începuse şi ea să se bucure la un moment dat, nu se ştie de ce, de o deosebită importanţă şi stimă din partea Katerinei Ivanovna, poate numai cu ocazia acestui praznic, căci se hotărâse să dea din toată inima o mână de ajutor la pregătiri: s-a oferit să pună ea masa, cu faţă de masă, şervete, veselă, şi să pregătească felurile de mâncare în bucătăria ei. Katerina Ivanovna plecase la cimitir, dându-i puteri depline şi punând-o să-i ţină locul. Într-adevăr, totul a fost aranjat de minune: masa a fost aşternută destul de curat, vasele, furculiţele, cuţitele, păhărelele, paharele şi ceştile adunate de pe la chiriaşi erau de toate formele şi mărimile, dar s-au aflat la ora stabilită la locul lor, şi Amalia Ivanovna, simţind că îşi făcuse treaba excelent, îi întâmpină când se întoarseră de la cimitir chiar cu un fel de mândrie, gătită cu o bonetă cu panglici de doliu noi şi cu o rochie neagră. Mândria asta, fie ea şi meritată, nu-i plăcu, din cine ştie ce pricină, Katerinei Ivanovna: „Ei, da, ca şi cum fără Amalia Ivanovna n-am fi fost în stare nici să punem masa!“. Nu i-a fost pe plac nici boneta cu panglici noi:

„Te pomeneşti că nemţoaica asta proastă se împăunează că e proprietăreasă şi că din milă a acceptat să ajute nişte chiriaşi nevoiaşi! Din milă! Vă foarte mulţumesc! Acasă la tăticul meu, care a fost colonel şi era cât pe-aci să ajungă chiar guvernator, se punea câteodată masa pentru patruzeci de persoane, iar acolo n-ar fi fost primită nici la bucătărie una ca Amalia Ivanovna sau, mai bine zis, Ludvigovna...“ De altminteri, Katerina Ivanovna şi-a propus să nu-şi dea pe faţă sentimentele înainte de vreme, deşi hotărâse în sinea ei că Amalia Ivanovna trebuia pusă negreşit la punct, amintindu-i-se care îi este adevăratul loc, fiindcă numai Dumnezeu ştie ce şi-o închipui despre sine, dar că, până una-alta, era bine să se poarte cu ea doar cu răceală. A mai fost o neplăcere care a contribuit şi ea la enervarea Katerinei Ivanovna: la înmormântare, dintre chiriaşii poftiţi, în afară de polonezul care făcuse ce făcuse şi reuşise să dea fuga şi la cimitir, nu venise mai nimeni; în schimb la praznic, adică la masă, apărură cei mai neînsemnaţi şi mai sărăntoci, mulţi dintre ei deja chercheliţi, adică plebea. Cei mai în vârstă şi mai serioşi, parcă înadins, ca şi cum s-ar fi vorbit, nu se arătară. Piotr Petrovici Lujin, de pildă, chiriaşul cel mai serios, se putea zice, dintre toţi locatarii, nu veni, deşi chiar aseară Katerina Ivanovna se grăbise să le spună tuturor, adică Amaliei Ivanovna, Polecikăi, Soniei şi polonezului, că nu există om mai nobil şi mai generos, cu relaţii mai sus-puse şi mai bine situat material decât acest prieten al primului ei soţ, primit în casa tatălui ei, care promisese să-şi folosească toate mijloacele ca să îi obţină o pensie însemnată. Să remarcăm aici faptul că, atunci când se lăuda cu relaţiile şi averea cuiva, Katerina Ivanovna o făcea fără nici un interes şi fără nici un calcul personal, ci total dezinteresat, ca să spunem aşa, numai din preaplinul inimii şi din bucuria de a-l ridica în slăvi pe cel lăudat şi a-l face mai important. După Lujin şi, pesemne, „urmându-i exemplul“, nu veni nici „ticălosul ăla de Lebeziatnikov“. „Ăsta cine s-o fi crezând? Pe el nu l-am invitat decât din milă şi pentru că locuieşte în aceeaşi cameră cu Piotr Petrovici şi e cunoscutul lui, fiindcă mi-ar fi fost nu ştiu cum să nu-l invit.“ Nu apăru nici doamna cea manierată cu „fata ei răscoaptă“ care, deşi nu locuiau decât de o săptămână sau două cu chirie la Amalia Ivanovna, se plânseseră deja de câteva ori de gălăgia şi ţipetele ce răzbăteau de la Marmeladovi, mai cu seamă când răposatul se întorcea acasă beat, lucru care, fireşte, ajunsese la urechile Katerinei Ivanovna tot prin Amalia Ivanovna, care, când se certase la cuţite cu Katerina Ivanovna şi ameninţase că o dă afară cu toată familia, îi strigase în gura mare că deranjează „chiriaşii nobili, cărora nu merită nici să le spele picioarele“. Katerina Ivanovna ţinuse neapărat să le poftească pe doamna cu pricina şi pe fiica ei, cărora nu „merita nici să le spele picioarele“, cu atât mai mult cu cât până

atunci, când se întâlneau întâmplător, acestea întorceau capul, ţinându-se mândre, că să facă bine şi să ştie că ea, una, „gândeşte şi simte mai nobil şi invită fără să-şi mai aducă aminte de răul făcut“ şi să vadă că ea, Katerina Ivanovna, n-a fost deprinsă să trăiască în locuri ca ăsta. Despre toate acestea îşi propusese să vorbească la masă, cât şi despre funcţia de guvernator a răposatului tătic, remarcând în treacăt că nu exista nici un motiv pentru întorsul capului când se întâlneau şi că era un lucru cât se poate de prostesc. Nu a venit nici grasul de locotenent-colonel (de fapt, căpitan de stat-major în rezervă), fiind „frânt de oboseală“ după ziua de ieri. Într-un cuvânt, nu au venit decât polonezul, apoi un conţopist prizărit cu faţa numai coşuri şi cu un frac soios pe el, care n-a scos o vorbă; pe urmă, încă un bătrânel surd şi aproape orb de-a binelea, care fusese cândva slujbaş pe la o poştă şi pe care, din timpuri imemoriale şi nu se ştie de ce, îl ţinea cineva la Amalia Ivanovna. Mai apăru un porucic la pensie, de fapt ofiţer de intendenţă, scoţând cele mai nelalocul lor hohote răsunătoare şi, „închipuiţi-vă!“, fără jiletcă. Un fitecine care se şi puse la masă, fără să se mai încline în faţa Katerinei Ivanovna şi, în fine, un ins care, neavând haine, venise în halat, ceea ce întrecea în asemenea măsură lipsa de cuviinţă încât, prin strădaniile Amaliei Ivanovna şi ale polonezului, reuşiră până la urmă să îl dea pe uşă afară. De altfel, polonezul mai adusese cu el doi alţi polonezi, care nici nu locuiseră vreodată la Amalia Ivanovna şi pe care nu îi văzuse nimeni până atunci pe-acolo. Toate acestea o enervară peste poate pe Katerina Ivanovna. „Pentru cine au fost făcute la urma urmelor toate pregătirile?“ Până şi copiii, ca să se mai câştige ceva loc, nu fuseseră aşezaţi la masa care şi aşa ocupa întreaga odaie, ci li se aşternuse gustarea pe un cufăr din colţul camerei: cei doi mai mici au fost aşezaţi pe o băncuţă, iar Polecika, fiind mai mare, trebuia să aibă grijă de ei, să le dea să mănânce şi să le şteargă năsucurile, „ca unor copii nobili ce se aflau“. Într-un cuvânt, Katerina Ivanovna, văzând toate astea, se simţi obligată să îi întâmpine pe toţi cu mult mai multă demnitate, şi chiar cu trufie. La unii se uită deosebit de sever şi îi pofti să se aşeze la masă uitându-se la ei de sus. Socotind-o, cine ştie de ce, pe Amalia Ivanovna răspunzătoare de absenţa celor aşteptaţi, se apucă deodată să i se adreseze foarte dispreţuitor, ceea ce dânsa observă pe dată, fiind extrem de ofensată. Un astfel de început nu prevestea nimic bun. În fine, luară loc la masă.

Raskolnikov intrase pe uşă aproape chiar în clipa când se întorseseră de la cimitir. Katerina Ivanovna se bucurase nespus, în primul rând pentru că era singurul „musafir cult“ dintre toţi cei de-acolo şi, „după cum se ştie, peste doi ani se pregăteşte să ocupe la universitatea din oraş o catedră de profesor“, iar în al doilea rând, pentru că se scuzase imediat şi în

mod respectuos în faţa ei fiindcă nu a putut, deşi a dorit mult, să fie prezent la înmormântare. Prin urmare, a tăbărât pe el, l-a aşezat lângă ea la masă, în stânga (la dreapta stătea Amalia Ivanovna) şi, în ciuda necontenitei agitaţii şi a grijilor legate de repartizarea corectă a bucatelor, ca să ajungă la toată lumea, în ciuda tusei chinuitoare care o întrerupea, tăindu-i tot timpul răsuflarea, şi care părea să se fi înteţit şi mai tare în aceste ultime zile, nu mai contenea să i se adreseze lui Raskolnikov şi se grăbea să reverse aproape în şoaptă asupra lui toate simţămintele care se adunaseră într-însa şi toată îndreptăţita ei nemulţumire pentru nereuşita praznicului, presărată pe alocuri cu cele mai vesele şi mai dezlănţuite hohote de râs la adresa oaspeţilor adunaţi şi, cu precădere, a gazdei.

— Numai coţofana asta e de vină! Înţelegeţi despre cine vorbesc: despre ea, despre ea! Katerina Ivanovna făcu semn cu capul spre gazdă. Uitaţi-vă la ea: şi-a holbat ochii, simte că vorbim despre ea, dar nu e-n stare să priceapă şi-i ies ochii din cap. Pfui, cucuveaua! Ha-ha-ha!... Chi-chi-chi! Oare ce vrea să ne dovedească cu boneta ei! Chi-chi-chi! Aţi băgat de seamă că ţine neapărat ca toată lumea să creadă că ea mă ocroteşte pe mine şi că-mi face o cinste că a venit. Am rugat-o, ca pe un om la locul lui, să poftească lume cât mai bună, şi anume cunoscuţi de-ai răposatului, dar uitaţi-vă pe cine a adus ea: nişte saltimbanci, nişte nespălaţi! Uitaţi-vă la ăsta cu faţa plină de bube: o stârpitură pe două picioare. Şi polonezii ăştia... ha-ha-ha! Chi-chi-chi! Nimeni, nimeni nu i-a văzut vreodată pe-aici, eu, una, nu i-am văzut în viaţa mea, atunci de ce-au venit, vă întreb şi eu. Stau înşiraţi ca la paradă. Hei, pane! strigă deodată către unul dintre ei. Aţi luat blinii? Mai luaţi! Beţi şi bere, bere! Votcă nu vreţi? Uitaţi-vă: a sărit în picioare, face temenele, uitaţi-vă, uitaţi-vă! Trebuie să fie lihniţi de foame, săracii! Nu-i nimic, lasă-i să mănânce. Barem nu fac gălăgie, doar... doar că mă tem pentru linguriţele de argint ale gazdei, zău! Amalia Ivanovna, i se adresă ea deodată, aproape cu glas tare, dacă se întâmplă să vi se fure linguriţele, eu nu răspund pentru ele, vă previn ca să ştiţi! Ha-ha-ha! izbucni în râs întorcându-se iar către Raskolnikov şi făcându-i din nou semn cu capul spre gazdă, bucuroasă că a atacat-o. N-a înţeles, iar n-a înţeles! Stă cu gura căscată, uitaţi-vă, cucuveaua, o cucuvea, ce mai, şi-a pus panglici noi, bufniţa, ha-ha-ha!

Aici râsul se preschimbă iar într-o tuse insuportabilă, care ţinu vreo cinci minute. Pe batistă se iviră câteva picături sânge, pe frunte îi apărură broboane de sudoare. Îi arătă în tăcere sângele lui Raskolnikov şi nici nu-şi trase bine sufletul, că se porni iar să-i şoptească, extrem de însufleţită şi cu pete roşii în obraji:

— Uitaţi-vă şi dumneavoastră, i-am dat cea mai delicată

însărcinare, să o invite pe doamna aceea cu fiica ei, înţelegeţi despre cine vorbesc? Aici era nevoie să se poarte cu cele mai fine maniere, să procedeze cu cel mai mare tact, iar ea a făcut ce-a făcut, că proasta asta nou-venită, provinciala asta de două parale, creatura asta plină de ifose numai pentru că-i şi ea o văduvă de maior acolo şi-a venit să umble după o pensie şi să-şi târâie poalele prin localuri publice, că dumneaei la cincizeci şi cinci de ani se sulemeneşte, se dă cu albeală şi cu roşu (asta se ştie)... ei, creatura asta nu numai că n-a găsit de cuviinţă să vină, dar nici nu şi-a trimis scuzele dacă n-a putut veni, aşa cum cere în asemenea cazuri minima politeţe! Nu pot să-nţeleg de ce n-a venit nici Piotr Petrovici. Dar unde-i Sonia? Unde s-a dus? A, uite-o şi pe ea, în fine! Ce-i, Sonia, unde-ai fost? E ciudat că nu poţi să fii punctuală nici la înmormântarea tatălui tău. Rodion Romanovici, faceţi-i loc lângă dumneavoastră. Ai loc aici Sonecika... ia ce doreşti. Ia piftie, e cea mai bună. Acuşi o să aducă bliniile. Dar copiii au primit? Polecika, aveţi de toate acolo? Chi-chi-chi! A, bine. Fii cuminte, Lenia, iar tu, Kolea, nu mai da din picioruşe; şezi cum trebuie să stea un copilaş nobil. Ce spui tu, Sonecika?

Sonia se grăbi să-i transmită scuzele lui Piotr Petrovici, străduindu-se să vorbească tare, ca să audă toţi, şi alegând cele mai respectuoase expresii, născocite şi înfrumuseţate de ea în numele acestuia. Mai adăugă că Piotr Petrovici o rugase stăruitor să îi transmită că avea să vină de îndată ce îi va sta în putinţă, ca să vorbească despre *afaceri* între patru ochi şi să vadă amândoi ce se poate face şi ce se poate întreprinde mai departe etc. etc.

Sonia ştia că acest lucru avea să o împace şi să o liniştească pe Katerina Ivanovna, că avea să o măgulească şi, ce era mai important, că amorul ei propriu va fi satisfăcut. Se aşeză lângă Raskolnikov, înclinându-se repede în faţa lui şi aruncându-i la iuţeală o privire curioasă. De altfel, în tot restul timpului a evitat cum a putut mai bine să se uite la el sau să-i vorbească. Părea cumva distrată, deşi nu-şi desprindea ochii de pe chipul Katerinei Ivanovna, ca să-i citească dorinţele. Nici ea, nici Katerina Ivanovna nu erau în doliu, pentru că nu aveau haine negre; Sonia era îmbrăcată cu o rochiţă de un cafeniu mai închis, iar Katerina Ivanovna purta singura ei rochie, de stambă, închisă la culoare şi în dungi. Ştirea despre Piotr Petrovici căzu cum nu se poate mai bine. După ce o ascultă plină de importanţă pe Sonia, Katerina Ivanovna se interesă cu aceeaşi importanţă cum stătea Piotr Petrovici cu sănătatea. După care, imediat şi vorbind aproape tare, *îi şopti* lui Raskolnikov că ar fi fost într-adevăr ciudat ca un om atât de respectabil şi de serios ca Piotr Petrovici să nimerească într-o „companie atât de neobişnuită“, cu tot devotamentul lui faţă de familia lor şi cu toată vechea prietenie cu tăticul ei.

— Iată de ce, Rodion Romanovici, vă sunt extrem de recunoscătoare că nu aţi tratat cu dispreţ ospitalitatea mea, nici chiar într-o astfel de împrejurare, adăugă ea aproape tare. De altfel, sunt convinsă că numai prietenia dumneavoastră deosebită faţă de sărmanul răposat v-a îndemnat să vă ţineţi cuvântul.

După aceea se mai uită o dată cu mândrie şi demnitate la toţi oaspeţii săi şi, deodată, îl întrebă foarte grijulie, strigând tare peste masă, pe bătrânelul surd dacă: „Nu mai vrea nişte friptură şi i s-a dat vin de Lisabona?“. Bătrânul nu răspunse şi nu reuşi să priceapă mult timp ce fusese întrebat, deşi vecinii, ca să mai râdă un pic, îl trăgeau de mânecă. Doar se uita în jur cu gura căscată, ceea ce făcea să se încingă şi mai tare veselia generală.

— Uitaţi-vă cât e de nerod! Uitaţi-vă numai puţin! Pentru ce l-au adus? În ceea ce-l priveşte pe Piotr Petrovici, eu am avut întotdeauna încredere în dumnealui, continuă Katerina Ivanovna să-i spună lui Raskolnikov. Ce mai, dânsul nu e ca..., i se adresă ea tăios şi pe un ton ridicat, cu un aer extrem de sever, Amaliei Ivanovna, făcând-o chiar să se fâstâcească, nu e ca izmenitele alea de târâie-poale ale dumitale, care acasă la tăticul meu n-ar fi fost luate să slujească nici la bucătărie, iar răposatul meu soţ le-ar făcut chiar o cinste dacă le-ar fi primit, şi asta doar fiindcă era de o bunătate nemărginită.

— Da, îi plăcea să bea, îi plăcea băutura! se pomeni strigând ofiţerul de intendenţă la pensie după ce rase al doisprezecelea păhărel de votcă.

— Răposatul meu soţ a avut într-adevăr această slăbiciune, ştie toată lumea, se înfipse imediat în el Katerina Ivanovna, dar a fost un om bun şi nobil, care şi-a iubit şi şi-a respectat familia; a făcut rău doar că s-a încrezut prea mult în tot soiul de destrăbălaţi şi numai Dumnezeu ştie cu cine n-a băut, unii nu meritau nici să-i sărute picioarele! Închipuiţi-vă, Rodion Romanovici, i-au găsit în buzunar un cocoşel din turtă dulce: era beat mort, dar nu-i uitase pe copii.

— Co-co-şel? Aţi binevoit să spuneţi „cocoşel“? strigă ofiţerul de intendenţă.

Katerina Ivanovna nu catadicsi să-i răspundă. Căzu pe gânduri şi oftă.

— Poate credeţi şi dumneavoastră, cum fac toţi, că am fost prea aspră cu el, continuă ea adresându-i-se lui Raskolnikov. Dar nu-i aşa! El mă respecta, mă respecta foarte, foarte mult! A fost un om bun la suflet! Şi ce milă îmi era de el câteodată! Şedea uneori într-un colţ, uitându-se la mine, şi mi se făcea o milă de el, aş fi vrut să-l mângâi, dar pe urmă mă gândeam

în sinea mea: „Îl mângâi şi el o ia de la capăt cu băutura“, că numai cu asprimea mai putea fi oprit.

— Da, îl mai trăgeaţi şi de păr, s-a-ntâmplat nu o dată, trânti iar ofiţerul de intendenţă şi mai turnă în el un păhărel de votcă.

— Ei, cu unii proşti e bine să recurgi nu numai la trasul de păr, ci şi la mături ca să faci faţă. Nu-i vorba despre răposat acum! i-o tăie Katerina Ivanovna.

Petele roşii de pe obrajii ei se colorau din ce în ce mai tare, pieptul îi urca şi cobora. O clipă încă, şi ar fi sărit în sus. Mulţi chicoteau, părând să savureze momentul. Începură să-l îmboldească pe pensionar şi îi tot şopteau ceva. Era clar că voiau să-i asmută unul împotriva celuilalt.

— Daaa, îmi permiteţi să întreb pe socoteala cui..., începu pensionarul, ...adică pe a cui nobilă socoteală... binevoirăţi acum... Adică, nu, nu trebuie! Ce prostie! E o văduvă! O văduvioară! O iert... Pas!

Şi mai dădu peste cap o votcă.

Raskolnikov stătea şi asculta tăcut şi scârbit. Abia dacă se atinsese, din politeţe, de bucatele pe care i le îndesa Katerina Ivanovna în farfurie, iar asta numai ca să n-o jignească. O urmărea atent pe Sonia. Dar ea devenea din ce în ce mai îngrijorată şi mai neliniştită; presimţea că praznicul nu avea să se sfârşească paşnic şi urmărea cu teamă iritarea crescândă a Katerinei Ivanovna. Ştia, de fapt, că principala cauză a absenţei celor două doamne care trataseră cu atâta dispreţ invitaţia Katerinei Ivanovna era ea, Sonia. Auzise de la Amalia Ivanovna că mama fusese chiar jignită de invitaţie şi întrebase: „Cum poate ea să o aşeze pe fiica mea alături de *domnişoara aceea*?“. Sonia presimţea că, într-un fel sau altul, Katerina Ivanovna aflase şi că jignirea adusăSoniei însemna pentru aceasta mai mult decât o ofensă adusă ei personal, copiilor şi tăticului ei, într-un cuvânt, era o jignire de moarte, şi Sonia ştia că acum Katerina Ivanovna n-avea să se mai potolească „până nu le arată acestor târâie-poale câte parale fac amândouă“ etc. etc. Parcă înadins, cineva îi trimise Soniei, din capătul celălalt al mesei, o farfurie pe care lipise două inimi din pâine neagră străpunse de o săgeată. Katerina Ivanovna luă foc şi remarcă pe dată, ridicând vocea peste masă, că cel care o trimisese era desigur „un măgar beat“. Amalia Ivanovna, presimţind la rândul ei ceva rău şi jignită totodată până în adâncul sufletului de aroganţa Katerinei Ivanovna, ca să abată proasta impresie creată şi ca să se înalţe în ochii celorlalţi, se apucă să povestească, hodoronc-tronc, că un cunoscut de-al ei, „Karl din farmacie“, mergea într-o noapte cu birja şi că „birjarul vrut omorât pe el şi Karl forte, forte rugat să nu îl omor şi plâns, şi mâinile împreunat, şi speriat, şi frica străpuns lui inima“. Katerina Ivanovna, deşi zâmbi, se grăbi să observe că Amalia Ivanovna ar face bine

să nu spună anecdote în ruseşte. Dânsa se simţi şi mai ofensată şi obiectă că *„mein Vater aus Berlin*[3] forte, forte important om fost şi umblat doar cu mâinile prin buzunar". Katerina Ivanovna, care râdea din orice, nu se mai putu abţine şi izbucni într-aşa nişte hohote, că Amalia Ivanovna, pierzându-şi ultima picătură de răbdare, abia mai reuşi să se stăpânească.

— Ia uite, bufniţa! îi şopti imediat Katerina Ivanovna lui Raskolnikov, aproape înveselită. A vrut să spună: umbla cu mâinile în buzunare şi a ieşit că buzunărea, hi-hi-hi! Şi aţi observat, Rodion Romanovici, că întotdeauna străinii ăştia petersburghezi, adică, în principal, nemţii care vin la noi de pe cine ştie unde, sunt mai proşti ca noi toţi? Spuneţi şi dumneavoastră, e posibil să te apuci să spui că lui „Karl din farmacie frica străpuns inima" şi că el (blegul!), în loc să pună mâna şi să-l lege pe birjar, „mâinile împreunat şi plâns şi forte rugat". Aoleu, e proastă ca noaptea. Şi îşi mai şi închipuie că te impresionează, nici prin cap nu-i trece cât de proastă e! După mine, beţivanul ăsta de la intendenţă e mult mai deştept ca ea; măcar se vede de la o poştă că e un beţiv care şi-a băut şi minţile, dar toţi ăştia cu pretenţii, serioşi... Ia uite-o cum stă, i-au ieşit ochii din cap. S-a supărat! S-a supărat! Ha-ha-ha! Hi-hi-hi!

Deja veselă, Katerina Ivanovna intră imediat în tot felul de detalii şi deodată începu să spună cum o să deschidă ea neapărat în T., oraşul ei natal, cu pensia pe care o s-o obţină, un pension pentru fete nobile. Cum acest lucru nu-i fusese comunicat încă lui Raskolnikov de către ea însăşi, Katerina Ivanovna se lansă imediat în cele mai atractive detalii. Nu se ştie cum, la un moment dat apăru în mâinile ei „diploma de merit", cea despre care îl pusese deja în temă pe Raskolnikov răposatul Marmeladov, când îi povestise la cârciumă despre Katerina Ivanovna că e soţia lui şi că la absolvirea pensionului dansase cu şalul „în faţa guvernatorului şi a altor persoane". Pesemne că acum această diplomă de merit trebuia să dovedească dreptul Katerinei Ivanovna de a deschide ea însăşi un pension; în principal însă, avea menirea să le facă praf pe „izmenitele alea două de târâiepoale", în cazul că ar fi venit la praznic, şi să le dovedească limpede că ea, Katerina Ivanovna, este din cea mai nobilă casă „chiar aristocratică se poate spune, fiică de colonel şi cu siguranţă mai bună decât unele amatoare de aventuri, care s-au înmulţit precum ciupercile după ploaie în ultima vreme". Diploma de merit ajunse imediat în mâinile unor musafiri beţi, lucru pe care Katerina Ivanovna nu îl împiedică, deoarece acolo era consemnat *en toutes lettres*[4] că este fiica unui consilier de curte şi cavaler şi că, prin urmare, era într-adevăr aproape fiică de colonel. Înfierbântându-se, Katerina Ivanovna se apucă imediat să vorbească pe larg despre toate amănuntele viitorului trai, minunat şi liniştit, în oraşul T., despre profesorii

de gimnaziu pe care avea să-i invite ea să predea la pension; despre un bătrânel de toată stima, un franţuz pe nume Mangot, care o învăţase franceză chiar pe ea, pe Katerina Ivanovna, la pension, şi care îşi aşteaptă sfârşitul la T. şi care va veni cu siguranţă la ea, căci plata va fi extrem de convenabilă. Ajunse în cele din urmă şi la Sonia, „care va pleca la T. împreună cu Katerina Ivanovna şi o va ajuta acolo la toate“. Aici însă, cineva din capătul mesei pufni în râs. Katerina Ivanovna, deşi încercă îndată să dea impresia că ignoră râsul care se stârnise la capătul mesei, începu imediat, ridicând înadins glasul, să vorbească plină de însufleţire despre certa capacitate a Sofiei Semionovna de a-i servi drept ajutor, despre „blândeţea, răbdarea, abnegaţia, nobleţea şi cultura“ ei, şi o tot bătea mulţumită pe Sonia pe obraz, după care, ridicându-se, o şi sărută cu înfocare de două ori. Sonia se aprinse la faţă, iar Katerina Ivanovna izbucni brusc în plâns, remarcând imediat despre ea însăşi că e „o proastă cu nervii slabi şi că e deja prea zdruncinată, că e timpul să încheie şi, cum mâncarea s-a isprăvit, să se servească deja ceaiul“. Chiar în clipa aceea, Amalia Ivanovna, de-acum ofensată de-a binelea că nu luase parte nici un pic la conversaţie şi că n-o asculta nimeni, riscă să facă o ultimă încercare şi, ascunzându-şi mâhnirea, cuteză să îi strecoare Katerinei Ivanovna o remarcă extrem de la locul ei şi profundă despre faptul că în viitorul pension va trebui acordată o atenţie deosebită curăţeniei lenjeriei fetelor (*die Wäsche*) şi că „neapărat trebuie fost o dam de asta bun (*die Dame*), care poate văzut bine de lenjerie“ şi, în al doilea rând, „ca toate tinere domnişore noaptea pe furiş nici un roman să nu citit“. Katerina Ivanovna, care era într-adevăr zdruncinată şi obosită rău şi căreia praznicul îi era deja prea de-ajuns, i-o tăie imediat Amaliei Ivanovna, spunând că „debitează prostii“ şi nu pricepe nimic; că să se îngrijească de *die Wäsche* e treaba econoamei, nu a unei directoare de pension nobil; cât priveşte cititul romanelor, asta e deja pur şi simplu o necuviinţă, şi că ea o roagă să tacă din gură. Amalia Ivanovna se înroşi şi, înfuriindu-se, făcu observaţia că ea numai „bine dorit“ şi că ea „mult forte bun dorit“, dar că „pentru locuinţ de mult nu primit *Geld*[5]“. Katerina Ivanovna o puse imediat la punct, zicând că minte când spune că „bine dorit“, fiindcă chiar ieri, când răposatul era încă întins pe masă, a luat-o la zor cu chiria. Atunci, Amalia Ivanovna remarcă imediat că ea „pe acele dam invitat, dar acele dam nu venit şi nu pot venit la dam care nu nobil“. Katerina Ivanovna îi sublinie pe loc că o ţopârlancă, aşa ca ea, nu poate aprecia ce e aceea adevărata nobleţe. Amalia Ivanovna nu mai suportă şi anunţă imediat că „*mein Vater aus Berlin* fost forte, forte important om şi amândouă mâini prin buzunar umblat şi făcut mereu aşa: puf-puf!“ şi, ca să arate cât mai sugestiv cum era tatăl dumneaei,

Amalia Ivanovna sări de pe scaun, îşi vârî mâinile în buzunare, îşi umflă obrajii şi începu să scoată nişte sunete nedefinite, un fel de „puf-puf“, în hohotele dezlănţuite ale tuturor chiriaşilor, care înadins o aprobau încurajator, presimţind o încăierare. Asta îi puse însă capac Katerinei Ivanovna, care pe loc, în auzul tuturor, spuse „răspicat“ că Amalia Ivanovna se prea poate să nici nu fi avut vreodată vreun *Vater*, că este doar o şleampătă de pe la Petersburg care trage la măsea şi că precis înainte fusese bucătăreasă pe undeva, dacă nu, mă rog, şi mai rău. Amalia Ivanovna se înroşi ca un rac şi ţipă schelălăit că poate Katerina Ivanovna „deloc *Vater* nu avut, dar ea avut *Vater aus Berlin* şi aşa lung surtuc purtat şi mereu făcut: puf-puf-puf!“. Katerina Ivanovna observă dispreţuitor că obârşia sa este cunoscută de toată lumea şi chiar în diploma de merit e consemnat cu litere de tipar că tatăl ei este colonel; dar că tatăl Amaliei Ivanovna (dacă o fi avut vreodată un tată) era un ţopârlan din Petersburg, vindea lapte; însă mai degrabă e de crezut că nici n-a avut tată, de vreme ce nici până acum nu se ştie cum o cheamă după tată: Ivanovna sau Ludvigovna? Atunci, Amalia Ivanovna, turbând de furie şi izbind cu pumnul în masă, începu să scheaune că ea este Amal Ivan, nu Ludvigovna, că *Vater* al ei „chemat Johann şi el fost *bürgmeister*[6]“, dar că *Vater* al Katerinei Ivanovna „deloc niciodat fost *bürgmeister*“. Katerina Ivanovna se ridică de pe scaun şi, cu o voce aspră, aparent calmă (deşi era lividă şi pieptul îi urca şi îi cobora vertiginos), o avertiză că, dacă mai îndrăzneşte o singură dată „să-i pună alături pe prostănacul ei de *vater*-ică şi pe tăticul ei, ea, Katerina Ivanovna, o să-i smulgă boneta aia din cap şi o s-o calce în picioare“. Auzind una ca asta, Amalia Ivanovna o luă la fugă prin odaie, zbierând cât o ţinea gura că ea e proprietăreasa, iar Katerina Ivanovna „în clipa asta afar din cas“; după care, nu se ştie de ce, se năpusti să strângă linguriţele de argint de pe masă. Începu tărăboiul; copiii se porniră să plângă. Sonia se repezi să o ţină pe Katerina Ivanovna, dar când gazda îi strigă deodată ceva despre condicuţă, Katerina Ivanovna o îmbrânci pe Sonia şi se năpusti la Amalia Ivanovna ca să-şi pună neîntârziat în aplicare ameninţarea cu boneta. În acea clipă se deschise uşa şi în prag apăru Piotr Petrovici Lujin. Stătea şi se uita cu o privire aspră, atentă, la întreaga adunare. Katerina Ivanovna se repezi spre el.

2 Doamna sublocotenent (în poloneză, în orig.).
3 Tatăl meu din Berlin (în germ., în orig.).
4 Negru pe alb (în fr., în orig.).
5 Banii (în germ., în orig.).
6 Primar, burghez (în germ., în orig.).

~ III ~

— Piotr Petrovici, strigă ea, măcar dumneavoastră apăraţi-mă! Faceţi-o pe creatura asta proastă să priceapă şi să nu-ndrăznească să vorbească astfel cu o doamnă nobilă aflată în nenorocire, că pentru asta există şi tribunal... eu... o să mă plâng generalului-guvernator personal... O să dea socoteală... În numele ospitalităţii tatălui meu, apăraţi-i pe orfani.

— Daţi-mi voie, doamnă... daţi-mi voie, daţi-mi voie, doamnă, încercă să o respingă Piotr Petrovici. Pe tăticul dumneavoastră, după cum ştiţi, nici n-am avut cinstea să îl cunosc... daţi-mi voie, doamnă... (cineva hohoti în gura mare), iar la necontenitele dumneavoastră răfuieli cu Amalia Ivanovna nu am de gând să iau parte... Am venit cu o treabă... şi doresc să am imediat o explicaţie cu fiica dumneavoastră vitregă, cu Sofia... Ivanovna... Aşa îi zice parcă... Îngăduiţi-mi să trec...

Şi Piotr Petrovici, strecurându-se într-o rână pe lângă Katerina Ivanovna, se îndreptă spre colţul opus, unde se afla Sonia.

Katerina Ivanovna rămase pironită locului, ca lovită de trăsnet. Nu izbutea să înţeleagă cum a putut Piotr Petrovici să tăgăduiască ospitalitatea tăticului ei. Odată ce născocise această ospitalitate, credea deja cu sfinţenie în ea. O lăsase mută şi tonul aferat, sec, parcă ameninţător şi dispreţuitor al lui Piotr Petrovici. Toţi parcă amuţiseră unul câte unul la apariţia lui. În afară de faptul că acest om „ocupat şi serios“ nu se potrivea deloc cu toată adunarea aceea, se vedea limpede că venise pentru ceva important, că trebuia să fi avut un motiv important ca să se înfăţişeze într-o asemenea societate şi că probabil acuşi urma să se întâmple ceva. Raskolnikov, care stătea lângă Sonia, se dădu puţin la o parte ca să îl lase să treacă; Piotr Petrovici păru să nici nu-l observe. Peste o clipă se ivi în prag şi Lebeziatnikov: nu intră în cameră, oprit de aceeaşi curiozitate neobişnuită, aproape mirată; rămase acolo să asculte, dar păru să nu priceapă multă vreme nimic.

— Scuzaţi-mă dacă vă întrerup, dar e o chestiune destul de importantă, spuse Piotr Petrovici, ca şi cum nu s-ar fi adresat nimănui în mod special, şi chiar mă bucură asistenţa. Amalia Ivanovna, vă rog cât se poate de respectuos, ca proprietară a locuinţei, să daţi atenţie discuţiei pe care o voi avea cu Sofia Ivanovna. Sofia Ivanovna, continuă el, adresându-se direct Soniei, deja speriată şi extrem de mirată, de pe masa mea, din camera prietenului meu, Andrei Semionovici Lebeziatnikov, îndată după ce aţi fost la mine, a dispărut o bancnotă de o sută de ruble, care îmi aparţinea.

Dacă aveţi cunoştinţă în vreun fel oarecare şi ne puteţi arăta unde se află acum, vă asigur pe cuvânt de onoare, şi vă iau pe toţi martori, că totul se va sfârşi aici. În caz contrar, voi fi nevoit să trec la măsuri foarte serioase, iar atunci... să nu daţi vina pe mine!

O tăcere desăvârşită se înstăpâni peste odaie. Până şi copiii care plângeau tăcură. Sonia stătea palidă ca o moartă, se uita la Lujin şi nu putea să răspundă nimic. Părea să nu fi înţeles încă. Trecură câteva clipe.

— Ei, deci cum e? întrebă Lujin uitându-se ţintă la ea.

— Nu ştiu... Nu ştiu nimic..., zise în cele din urmă cu un glas pierit Sonia.

— Nu? Nu ştiţi? mai întrebă o dată Lujin şi tăcu iar preţ de câteva secunde. Gândiţi-vă bine, domnişoară, începu el sever, dar parcă tot povăţuind-o, gândiţi-vă, sunt gata să vă mai las timp să vă gândiţi. Aveţi bunăvoinţa să observaţi: dacă nu aş fi atât de sigur, nu aş risca, evident, cu experienţa mea, să vă acuz atât de direct, căci pentru o învinuire ca asta, directă şi publică, dar mincinoasă ori numai greşită, ar trebui să răspund, într-un fel, chiar eu. Ştiu acest lucru. Azi-dimineaţă am schimbat, pentru nevoi personale, câteva bilete de bancă cu dobânda de cinci la sută, cu valoarea totală nominală de trei mii de ruble. Am socoteala trecută în agendă. Când am venit acasă, Andrei Semionovici mi-e martor, am început să număr banii şi, după ce am numărat două mii cinci sute de ruble, le-am pus în portofel, iar portofelul l-am vârât în buzunarul lateral al surtucului. Pe masă au rămas cinci sute de ruble, între care trei bancnote de câte o sută de ruble fiecare. În clipa aceea aţi intrat dumneavoastră (chemată de mine) şi cât aţi stat acolo aţi fost extrem de agitată, chiar v-aţi ridicat de trei ori în timpul discuţiei şi v-aţi grăbit, nu ştiu de ce, să plecaţi, deşi nu terminaserăm de vorbit. Andrei Semionovici poate depune mărturie pentru toate acestea. Probabil nici dumneavoastră nu veţi refuza, domnişoară, să confirmaţi şi să declaraţi că eu v-am chemat prin Andrei Semionovici numai ca să discut cu dumneavoastră despre situaţia rudei dumneavoastră rămasă cu orfanii şi fără nici un ajutor, Katerina Ivanovna (la care nu am putut veni pentru pomenire), şi despre utilitatea iniţierii unui lucru în folosul ei, o chetă, o tombolă ori ceva în acest gen. Mi-aţi mulţumit şi chiar v-au dat lacrimile (redau totul aşa cum a fost, în primul rând ca să vă amintesc şi în al doilea ca să vă arăt că nu mi s-a şters din memorie nici cel mai mic amănunt). După aceea am luat de pe masă o bancnotă de zece ruble şi v-am dat-o, din partea mea, pentru nevoile rudei dumneavoastră şi ca un prim ajutor. Andrei Semionovici a văzut totul. Pe urmă v-am condus până la uşă – dumneavoastră eraţi la fel de agitată –, după care, rămânând singur cu Andrei Semionovici, am mai stat de vorbă vreo zece minute şi Andrei

Semionovici a ieşit, iar eu m-am dus din nou la masa pe care erau banii, cu gândul ca după ce îi număr să îi pun deoparte, cum intenţionasem şi înainte, când eram singur. Spre uimirea mea, una dintre bancnotele de o sută de ruble lipsea. Acum, dacă îmi permiteţi, să chibzuim: să îl bănuiesc pe Andrei Semionovici nu aş putea în nici un caz; mă jenez până şi de o ipoteză ca asta. Să greşesc la socoteală, de asemenea nu puteam, fiindcă exact cu un minut înaintea sosirii dumneavoastră terminasem de socotit şi totalul era corect. Recunoaşteţi că, amintindu-mi de agitaţia dumneavoastră, de graba de a pleca şi de faptul că aţi ţinut o vreme mâinile pe masă; ţinând seamă, în fine, de statutul dumneavoastră social şi de deprinderile care derivă din el, am fost, ca să zic aşa, *silit* să mă opresc, îngrozit şi chiar împotriva voinţei mele, la o bănuială, crudă, desigur, dar justificată! Mai adaug şi repet că, în ciuda convingerii mele *depline*, înţeleg că învinuirea pe care v-o aduc acum comportă un oarecare risc pentru mine. Dar, după cum vedeţi, nu am lăsat lucrurile aşa; sunt revoltat şi am să vă spun şi de ce: pentru un singur motiv, domnişoară, şi anume neagra dumneavoastră nerecunoştinţă! Cum? Eu vă poftesc în interesul sărmanei dumneavoastră rude, vă ofer tot ce pot eu, fac o donaţie de zece ruble şi dumneavoastră, chiar atunci, pe loc, îmi răsplătiţi toate acestea cu o asemenea faptă! Nu, e deja ceva urât! Vi se cuvine o lecţie. Judecaţi şi dumneavoastră! Mai mult decât atât, ca un adevărat prieten ce vă sunt (căci nu puteţi avea un prieten mai bun în această clipă), vă rog să vă veniţi în fire! Altfel voi fi fără milă! Aşadar?

— N-am luat nimic de la dumneavoastră, şopti îngrozită Sonia, dumneavoastră mi-aţi dat zece ruble, uitaţi, luaţi-le.

Sonia scoase din buzunar o batistă, îi dezlegă nodul, o desfăcu, scoase hârtia de zece ruble şi i-o întinse lui Lujin.

— Şi în ce priveşte suta de ruble refuzaţi să recunoaşteţi? stărui el pe un ton de reproş, fără să ia hârtia.

Sonia se uită în jur. O priveau toţi cu nişte feţe îngrozite, aspre, batjocoritoare, duşmănoase. Îl căută din ochi pe Raskolnikov... el stătea la perete, cu braţele încrucişate, şi se uita la ea cu o privire arzătoare.

— O, Doamne! scăpă un geamăt de pe buzele Soniei.

— Amalia Ivanovna, va trebui să anunţaţi poliţia, aşa că vă rog cât se poate de respectuos să trimiteţi deocamdată după portar, spuse calm şi chiar blând Lujin.

— *Gott der barmherzige*.7 Eu aşa şi ştiut că ea fura! îşi plesni palmele Amalia Ivanovna.

— Aşa aţi şi ştiut? prinse din zbor Lujin. Înseamnă că aţi avut şi înainte unele temeiuri, dacă aţi ajuns la concluzia asta. Vă rog, preastimată

Amalia Ivanovna, să nu uitaţi ce aţi spus, de altfel, cu martori.

Din toate părţile se stârni zarvă. Toţi începură să se foiască.

— Cuuum? strigă deodată, venindu-şi în fire, Katerina Ivanovna şi, parcă smulgându-se din loc, se năpusti la Lujin. Cum? O învinuieşti pe ea de furt? Pe Sonia? Ah, ce ticăloşi, ce ticăloşi!

Şi repezindu-se la Sonia, o îmbrăţişă, strângând-o ca într-o menghină cu braţele ei uscate.

— Sonia, cum ai îndrăznit să iei de la el zece ruble? Of, proasto! Dă-i încoace! Dă-mi imediat alea zece ruble. Poftim!

Şi luând bancnota de la Sonia, Katerina Ivanovna o făcu mototol în mâini şi i-o azvârli lui Lujin drept în faţă. Ghemotocul îl nimeri în ochi şi căzu pe jos. Amalia Ivanovna se repezi să adune banii. Piotr Petrovici se înfurie.

— Ţineţi-o pe nebuna asta! strigă el.

În clipa aceea apărură în uşă, lângă Lebeziatnikov, alte câteva persoane, printre care puteau fi văzute şi cele două doamne pomenite mai devreme.

— Cum! Nebună? Eu, nebună? Dobitocule! ţipă ascuţit Katerina Ivanovna. Tu eşti un dobitoc, chiţibuşar de judecătorie, om josnic ce eşti! Sonia, Sonia să-i ia lui banii! Sonia, hoaţă! Păi ea îţi dă şi ţie, dobitocule! Şi Katerina Ivanovna izbucni în hohote isterice de râs. Aţi văzut, dobitocul? se repezi ea în toate părţile arătând spre Lujin. Cum? Şi tu? zise dând cu ochii de gazdă. Şi tu vii să spui, cârnăţăreaso, că ea „furat“, copan de găină prusacă în crinolină ce eşti! Fir-aţi să fiţi! Păi ea nici n-a ieşit din cameră şi, cum a venit de la tine, ticălosule, s-a aşezat aici, lângă Rodion Romanovici!... Căutaţi-o! Că de vreme ce n-a ieşit nicăieri, banii trebuie să fie la ea! Hai, caută, caută, caută! Dar dacă n-ai să găseşti nimic, păi s-avem iertare, puiule, o să răspunzi! La suveran mă duc, la suveran, la preamilostivul ţar în persoană am s-alerg, să mă arunc la picioarele lui, acum, chiar azi! Sunt orfană! Or să mă lase! Crezi că n-or să mă lase? Minţi, am s-ajung! Ajuung eu! Ce ţi-ai zis, că ea e blajină, nu? Pe asta te-ai bizuit? Ei, bine, frate, eu nu mă sperii! Praf te fac! Caută odată! Caută, caută, hai, caută!

Katerina Ivanovna, turbată de furie, îl înhăţă pe Lujin şi-l trase spre Sonia.

— Sunt gata să răspund... dar potoliţi-vă, doamnă, potoliţi-vă! Văd prea bine că nu vă speriaţi!... Asta... asta... cum se poate? bălmăji Lujin. Asta trebuie făcut la poliţie... deşi, de fapt, sunt şi-acum martori prea destui... Eu sunt gata... Dar, oricum, pentru un bărbat e mai dificil... din cauza sexului... Dacă ne-ar ajuta Amalia Ivanovna... deşi, de fapt, treaba nu

se face aşa... Ce mai e şi asta?

— Pe cine pofteşti pune! Cine vrea n-are decât să caute! strigă Katerina Ivanovna. Sonia, întoarce-ţi buzunarele pe dos! Poftim, poftim! Uită-te, monstru ce eşti, uite, e gol, aici a avut batista, buzunarul e gol, poţi să vezi! Uite şi buzunarul celălalt, uite, uite! Vezi! Vezi!

Katerina Ivanovna mai degrabă smulse în afară cele două buzunare, unul după altul, decât le întoarse pe dos. Dar din al doilea buzunar, cel drept, sări o hârtiuţă şi, după ce descrise un cerc prin aer, căzu la picioarele lui Lujin. Asta o văzură toţi; mulţi chiar scoaseră strigăte. Piotr Petrovici se aplecă, luă cu două degete hârtiuţa de pe jos, o ridică să o vadă toţi şi o desfăcu. Era o bancnotă de o sută de ruble, împăturită în opt. Piotr Petrovici îşi plimbă braţul în cerc, arătându-le tuturor bancnota.

— Hoaţ! Afar din cas! Polis, polis! zbieră Amalia Ivanovna. Trebui gonit la Sibir! Afar!

Din toate părţile izbucniră exclamaţii. Raskolnikov tăcea, fără să-şi ia ochii de la Sonia, dar întorcându-i din când în când, foarte iute, către Lujin. Sonia stătea în acelaşi loc, părând inconştientă: aproape că nu era nici măcar mirată. Dintr-odată, se făcu roşie ca focul, gemu şi îşi ascunse faţa în mâini.

— Nu, nu eu! Eu n-am luat! Nu ştiu! începu să strige de ţi se rupea inima, aruncându-se spre Katerina Ivanovna, care o prinse şi o strânse tare, vrând parcă s-o apere cu pieptul ei de toţi.

— Sonia! Sonia! Eu nu cred! Vezi, eu nu cred! striga (în ciuda oricărei evidenţe) Katerina Ivanovna, săltând-o în braţe ca pe un copil, sărutând-o întruna, luându-i mâinile şi lipindu-şi buzele de ele. Auzi, să furi tu! Ce oameni proşti! O, Doamne! Proşti, proşti ce sunteţi, strigă ea către toţi cei de faţă, nu ştiţi încă ce inimă are, ce fetiţă e asta! Să fure ea, ea! Dar ea e-n stare să-şi dea şi rochia de pe ea, s-o vândă, să umble desculţă ca să-ţi dea cât ai nevoie, asta e ea! Şi condicuţă a primit pentru că îmi mureau copiii de foame, pentru noi s-a vândut!... Ah, bărbate din mormânt, bărbate din mormânt! Ah, bărbate din mormânt, bărbate din mormânt! Vezi? Vezi? Uite ce pomenire ai! Doamne! Luaţi-i apărarea, ce staţi aşa cu toţii! Rodion Romanovici, de ce nu-i iei apărarea? Nu cumva crezi şi dumneata? Nici la degetul cel mic nu-i ajungeţi, nici unul, nici unul, nici unul! Doamne! Apăr-o odată!

Plânsul bietei, bolnavei, jalnicei Katerina Ivanovna păru să producă un efect puternic asupra publicului. Era atâta jale, atâta suferinţă pe chipul acela schimonosit de durere, supt de boală, pe buzele uscate, pătate de sânge închegat, în vocea răguşită de ţipete, în plânsul cu sughiţuri, ca de copil, în apelul credul, copilăresc şi în acelaşi timp disperat la ocrotire, încât

nefericita stârni compasiunea tuturor. Piotr Petrovici, cel puţin, o *compătimi* imediat.

— Doamnă! Doamnă! exclamă cu glas autoritar. Acest fapt nu vă aduce în nici un fel atingere! Nu are nimeni de gând să vă învinuiască de complicitate sau acord tacit, cu atât mai mult cu cât chiar dumneavoastră aţi descoperit bancnota întorcându-i buzunarele pe dos: înseamnă că nu aţi bănuit nimic. Sunt gata întru totul să deplâng acest fapt, ca să zic aşa, dacă Sofia Semionovna a fost împinsă de sărăcie, dar, domnişoară, de ce nu aţi vrut să recunoaşteţi? V-a fost frică să nu vă faceţi de ruşine? A fost prima dată? V-aţi pierdut poate? E ceva de înţeles, foarte de înţeles... Dar de ce să ne lăsăm în voia unor astfel de porniri! Domnilor, se adresă el celor de faţă, domnilor! Din milă şi, ca să zic aşa, compasiune, eu, mă rog, sunt gata să iert totul chiar acum, în ciuda jignirilor ce mi-au fost aduse. Ruşinea de-acum să vă servească, domnişoară, drept lecţie pentru viitor, i se adresă el Soniei, iar eu las să treacă de la mine şi nu mai dau curs la nimic. Basta!

Piotr Petrovici aruncă o ocheadă piezişă spre Raskolnikov. Ochii li se întâlniră. Privirea arzătoare a lui Raskolnikov l-ar fi făcut scrum. Katerina Ivanovna părea să nu fi auzit nimic în acest timp: o îmbrăţişa şi o săruta ca o nebună pe Sonia. Copiii o cuprinseseră şi ei din toate părţile pe Sonia cu mânuţele lor, iar Polea – care nu înţelesese de fapt nimic din toate astea – plângea în hohote, cu sughiţuri, de ziceai că se îneacă, ascunzându-şi feţişoara ei drăgălaşă, umflată de plâns, după umărul Soniei.

— Câtă josnicie! răsună o voce puternică din uşă.

Piotr Petrovici se întoarse iute.

— Câtă josnicie! repetă Lebeziatnikov uitându-se drept în ochii lui.

Piotr Petrovici păru chiar să tresară, lucru pe care îl observară toţi. (Aveau să şi-l amintească.) Lebeziatnikov păşi în cameră.

— Şi aţi avut îndrăzneala să mă luaţi drept martor? întrebă el înaintând spre Piotr Petrovici.

— Ce înseamnă asta, Andrei Semionovici? Ce tot spui acolo? bâigui Lujin.

— Asta înseamnă că eşti un... calomniator, asta înseamnă! spuse înfierbântat Lebeziatnikov, uitându-se sever la el cu ochişorii lui miopi.

Era supărat foc. Raskolnikov stătea cu ochii pironiţi la el, vrând parcă să-i prindă şi să-i cântărească fiecare cuvânt. Se înstăpâni din nou tăcerea. Piotr Petrovici aproape că se şi pierdu, mai ales în primul moment.

— Dacă dumneata îmi spui... asta... mie, începu el bâlbâindu-se. Ce-i cu dumneata? Nu eşti în toate minţile?

— Eu sunt în toate minţile, dar uite că dumneata eşti un... escroc! Tiii, ce josnicie! Am ascultat tot, înadins am aşteptat să înţeleg tot, fiindcă,

mărturisesc, nici acum nu e prea logic... pentru ce ai făcut toate astea – nu pricep.

— Dar ce-am făcut! Încetează cu enigmele dumitale absurde! Nu cumva eşti băut?

— Poate dumneata bei, om josnic ce eşti, nu eu! Eu nu beau niciodată nici măcar o votcă, fiindcă lucrul ăsta nu se potriveşte cu convingerile mele! Dacă vă puteţi închipui, el însuşi, cu propria lui mână, i-a dat bancnota asta de o sută de ruble Sofiei Semionovna, am văzut cu ochii mei, sunt martor, o spun sub jurământ! El, el! repeta Lebeziatnikov adresându-se tuturor şi fiecăruia în parte.

— Ai căpiat, mucosule? ţipă Lujin. Doar o ai în faţă, stă dinaintea dumitale, aici şi acum, a spus în faţa tuturor că în afara celor zece ruble nu a primit nimic de la mine. Atunci cum puteam eu să i-o dau?

— Păi, eu am văzut, am văzut! strigă Lebeziatnikov, întărind cele spuse. Şi deşi asta e împotriva convingerilor mele, sunt gata chiar acum să depun ce jurământ doreşti la tribunal, fiindcă am văzut cum i-ai vârât banii în buzunar pe furiş! Însă eu, prostul, m-am gândit că ai făcut-o din mărinimie. La uşă, când îţi luai rămas-bun, ea s-a întors şi i-ai strâns mâna cu dreapta, iar cu cealaltă, cu stânga, i-ai strecurat în buzunar hârtiuţa. Am văzut! Am văzut!

Lujin păli.

— Ce minciuni! strigă el cu neobrăzare. Cum să vezi, stând la fereastră, hârtiuţa! Ţi s-a năzărit... miop cum eşti! Aiurezi!

— Nu, nu mi s-a năzărit! Chiar dacă am stat departe, am văzut tot, tot am văzut, deşi de la fereastră e greu, într-adevăr, să vezi o hârtiuţă, cum bine spui, dar de data asta ştiam precis că era o bancnotă de o sută, fiindcă atunci când ai vrut să-i dai Sofiei Semionovna hârtia de zece ruble, ai luat de pe masă una de o sută (asta am văzut pentru că atunci stăteam aproape şi, fiindcă tocmai îmi trecuse prin cap ceva, nu am uitat că ai avut în mână bancnota). Ai împăturit-o şi ai ţinut-o strâns în mână tot timpul. Pe urmă mi-a ieşit iar din minte, dar când te-ai ridicat, ai trecut-o din dreapta în stânga, gata s-o scapi; atunci mi-am adus iar aminte, fiindcă mi-a trecut prin cap acelaşi lucru, şi anume că vrei să faci o binefacere fără să văd eu. Poţi să-ţi închipui ce atent am început să te urmăresc, ei, şi-am văzut cum ai reuşit să-i vâri banii în buzunar. Am văzut, am văzut, sunt gata să jur!

Lebeziatnikov numai că nu se sufoca. Din toate părţile se făcură auzite tot felul de exclamaţii, cele mai multe de uimire; dar se auziră şi exclamaţii rostite pe un ton ameninţător. Înaintau cu toţii spre Piotr Petrovici. Katerina Ivanovna se aruncă spre Lebeziatnikov.

— Andrei Semionovici! M-am înşelat în privinţa dumitale! Apăr-o!

Eşti singurul de partea ei! E orfană, Dumnezeu te-a trimis! Andrei Semionovici, puiule, tăicuţule!

Katerina Ivanovna, aproape fără să mai ştie ce face, se aruncă în genunchi în faţa lui.

— Minciuni gogonate! urlă turbat de furie Lujin. Torni gogoşi, domnule. „Am uitat, mi-am adus aminte, am uitat“ – ce-i asta! Adică i-am pus eu dinadins? Pentru ce? În ce scop? Ce am eu în comun cu această...

— Pentru ce? Ei, uite asta nu înţeleg nici eu, dar ce am spus e un fapt real, asta e sigur! Nu greşesc, om josnic şi ticălos ce eşti, ba chiar îmi amintesc cum mi-a şi trecut atunci prin cap, chiar în momentul când îţi mulţumeam şi îţi strângeam mâna. De ce i-ai vârât banii în buzunar pe furiş? Adică de ce pe furiş? Să fi fost doar pentru că ai vrut să te ascunzi de mine, ştiind că am convingeri contrare şi neg filantropia individuală, care nu rezolvă nimic în mod radical? Ei, şi am hotărât că îţi e într-adevăr ruşine de mine fiindcă dai asemenea sume şi, în afară de asta, m-am gândit eu, poate vrea să-i facă o surpriză, s-o lase cu gura căscată când o găsi în buzunar nici mai mult, nici mai puţin decât o sută de ruble. (Fiindcă sunt binefăcători cărora le place să-şi înflorească binefacerile, ştiu bine.) Pe urmă m-am gândit că poate vrei s-o încerci, dacă vine sau nu să-ţi mulţumească după ce-i găseşte. Ori că vrei să eviţi recunoştinţa şi că, ei, cum se spune: să nu ştie mâna dreaptă ce face... într-un cuvânt, o chestie din asta... Ei, atâtea mi-au trecut atunci prin cap, că am hotărât să mă gândesc la ele mai târziu, oricum, mi-am zis că nu-i delicat să arăt că-ţi ştiu secretul. Dar mi-a mai venit în minte un lucru: că Sofia Semionovna poate foarte bine să piardă banii înainte să dea de ei; de asta m-am şi hotărât să vin încoace, ca s-o chem şi să o încunoştinţez că i-ai pus în buzunar o sută de ruble. Dar pe drum am trecut mai întâi pe la camera doamnelor Kobâleatnikov, ca să le duc *Concluziile generale ale metodei pozitive* şi să le recomand în mod deosebit articolul lui Piderit (ca şi al lui Wagner, de altfel); pe urmă, ajungând aici, peste ce dau! Ei bine, puteau să-mi vină asemenea gânduri şi idei dacă nu vedeam într-adevăr că i-ai pus în buzunar o sută de ruble?

Când îşi isprăvi polilogia consideraţiilor şi îşi încheie discursul cu o concluzie atât de logică, pe Andrei Semionovici îl cuprinse o oboseală îngrozitoare, îi şiroia chiar sudoarea pe faţă. El, vai, nu se putea exprima nici în limba rusă ca lumea (fără să ştie totuşi altă limbă, nici una), aşa că se epuiză parcă brusc, părând că a şi slăbit în urma acestui efort oratoric. Cu toate astea, discursul său avu un efect formidabil. Vorbise cu atâta patimă, cu atâta convingere, încât se pare că îl crezuseră cu toţii. Piotr Petrovici simţi că nu-i a bună.

— Nu-i treaba mea că dumitale îţi vin în cap tot felul de tâmpenii! strigă el. Asta nu-i o dovadă! Oi fi visat toate aiurelile astea, atât şi nimic mai mult! Îţi spun eu că minţi, domnule! Minţi şi mă calomniezi fiindcă îmi porţi pică, pentru că nu am fost de acord cu propunerile dumitale sociale de liber-cugetător şi ateu, de asta!

Manevra nu i-a fost însă de nici un folos lui Piotr Petrovici. Dimpotrivă, din toate părţile se auziră murmure.

— A, uite de ce te-ai găsit să te legi! strigă Lebeziatnikov. Minţi! Cheamă poliţia şi o să depun jurământ! Un singur lucru nu pot să pricep: de ce ai săvârşit o faptă aşa de josnică! Ce om ticălos, câtă josnicie!

— Eu pot să explic de ce a săvârşit o asemenea faptă şi, dacă trebuie, depun şi eu jurământ! spuse în sfârşit Raskolnikov cu un glas ferm şi făcu un pas înainte.

Părea să fie hotărât şi calm. Numai văzându-l, tuturor le-a fost cumva clar că ştia cum stau lucrurile şi că s-a ajuns la dezlegarea enigmei.

— Acum mi s-a lămurit perfect totul, continuă Raskolnikov adresându-i-se direct lui Lebeziatnikov. Încă de la începutul poveştii am bănuit că la mijloc e o lucrătură mârşavă; am început să bănuiesc în urma anumitor împrejurări pe care le ştiam doar eu şi pe care o să le explic acum în faţa tuturor: aici şi stă cheia! Dumneata, Andrei Semionovici, cu mărturia dumitale preţioasă, mi-ai lămurit definitiv totul. Vă rog să ascultaţi cu toţii: acest domn (şi arătă spre Lujin) a cerut nu demult în căsătorie o domnişoară, şi anume pe sora mea, Avdotia Romanovna Raskolnikova. Dar sosind la Petersburg acum trei zile, la prima întâlnire pe care a avut-o cu mine, ne-am certat şi eu l-am dat afară, am şi doi martori. Omul ăsta e veninos... Acum trei zile încă nu ştiam că locuieşte la dumneata, Andrei Semionovici, aşadar chiar în ziua când ne-am certat, acum trei zile, a fost de faţă când eu, ca prieten al răposatului domn Marmeladov, i-am dat soţiei acestuia, Katerina Ivanovna, nişte bani pentru înmormântare. El i-a scris imediat mamei mele şi i-a adus la cunoştinţă că eu i-am dat toţi banii, nu Katerinei Ivanovna, ci Sofiei Semionovna, adică a lăsat să se înţeleagă că am anumite relaţii cu Sofia Semionovna. Şi toate astea, după cum vă puteţi da seama, ca să ne facă pe noi, adică pe mine, pe mama şi pe sora mea, să ne certăm, căutând să le convingă că eu le risipesc în scopuri nedemne ultimii bani, pe care ele mi-i trimiseseră ca să mă ajute. Ieri-seară, de faţă cu mama şi cu sora mea şi în prezenţa lui, am restabilit adevărul, dovedind că banii i-am dat Katerinei Ivanovna pentru înmormântare, şi nu Sofiei Semionovna, că să nu mai spun că pe Sofia Semionovna acum trei zile nici n-o cunoşteam încă şi nici n-o văzusem la faţă. Cu acest prilej am adăugat că el, Piotr Petrovici Lujin, cu toate meritele sale, nu-i ajunge nici la degetul

cel mic Sofiei Semionovna, despre care a scris cuvinte atât de urâte. La întrebarea pe care mi-a pus-o, dacă aş aşeza-o pe Sofia Semionovna alături de sora mea, i-am răspuns că făcusem deja acest lucru chiar în ziua aceea. Furios că mama şi sora mea nu dau curs clevetirilor lui şi nu se ceartă cu mine, s-a pornit să le spună nişte obrăznicii de neiertat. Relaţiile s-au rupt definitiv şi a fost dat afară din casă. Toate astea s-au întâmplat ieri-seară. Acum vă rog să mă ascultaţi cu foarte mare atenţie: închipuiţi-vă că, dacă el reuşea să demonstreze acum că Sofia Semionovna este o hoaţă, în primul rând le dovedea mamei şi surorii mele că bănuielile lui nu au fost deşarte; că se supărase pe bună dreptate pentru că am aşezat-o pe sora mea alături de Sofia Semionovna; că, atacându-mă pe mine, apăra chipurile onoarea surorii mele şi a logodnicii lui. Într-un cuvânt, prin toate astea ar fi izbutit din nou să provoace o ceartă între mine şi ai mei, sperând, bineînţeles, să le intre din nou în graţii soră-mii şi maică-mii. Nu mai spun că s-a răzbunat pe mine personal, fiindcă presupune, şi nu fără temei, că ţin foarte mult la onoarea şi fericirea Sofiei Semionovna. Iată tot calculul pe care şi l-a făcut! Pentru mine aşa stau lucrurile! Aici şi numai aici e motivul!

Cam aşa, îşi încheie Raskolnikov discursul, întrerupt des de exclamaţiile asistenţei, care de altfel ascultase cu mare atenţie. Dar, în ciuda tuturor acestor întreruperi, a vorbit răspicat, calm, precis şi ferm. Vocea sa tăioasă, tonul său convins şi expresia severă a feţei produseră un efect extraordinar asupra tuturor.

— Aşa-i, aşa-i, aşa este! adeveri plin de entuziasm Lebeziatnikov. Aşa trebuie să fie, fiindcă m-a întrebat chiar, de cum a intrat Sofia Semionovna la noi în cameră, dacă sunteţi aici. Nu v-am văzut printre musafirii Katerinei Ivanovna? M-a chemat lângă fereastră şi m-a întrebat cu voce scăzută. Avea neapărat nevoie să fiţi! Aşa-i, exact aşa e!

Lujin tăcea şi zâmbea dispreţuitor. De altfel, era palid de tot. Părea că se gândeşte cum s-o întoarcă. Poate ar fi fost mulţumit să lase totul baltă şi să plece, dar în clipa aceea era aproape cu neputinţă; asta ar fi însemnat să recunoască direct justeţea învinuirilor ce i se aduseseră, ca şi faptul căclevetise într-adevăr pe seama Sofiei Semionovna. Pe deasupra, asistenţa, şi aşa cherchelită, era cam agitată. Ofiţerul de intendenţă la pensie, chit că nu pricepuse mare lucru, striga mai tare decât toţi şi propunea nişte măsuri extrem de neplăcute pentru Lujin. Dar nu toţi erau băuţi: se strânseseră acolo oameni de prin toate camerele. Cei trei polonezi se înfierbântaseră rău de tot şi nu mai conteneau să-i strige „*pane laidak*“[8], bolborosind şi nişte ameninţări în polonă. Sonia asculta încordată, dar părea să nu înţeleagă nici ea totul, ca şi cum abia îşi revenea dintr-un leşin. Nu îşi lua însă ochii de la Raskolnikov, simţind că numai în el are un apărător. Katerina Ivanovna

respira greu şi gâfâit, părând complet sleită. Mai prostită decât toţi arăta Amalia Ivanovna, care rămăsese cu gura căscată şi nu pricepea o iotă. Raskolnikov ar fi vrut să mai spună ceva, dar nu-l mai lăsară să termine: strigau cu toţii şi se îmbulzeau în jurul lui Lujin cu ocări şi cu ameninţări. Dar Piotr Petrovici nu se sperie. Văzând că dăduse greş cu învinuirea adusă Soniei, recurse la obrăznicie.

— Daţi-mi voie, domnilor, daţi-mi voie, nu vă îmbulziţi, lăsaţi-mă să trec! zise făcându-şi loc prin mulţime. Şi aveţi amabilitatea să nu mă ameninţaţi; vă asigur că n-o să se întâmple nimic, n-o să izbutiţi nimic, mie nu mi-e frică, în schimb dumneavoastră o să daţi socoteală fiindcă acoperiţi prin violenţă un caz penal. Hoaţa a fost dată în vileag cu prisosinţă şi eu o să merg mai departe. Cei din justiţie nu sunt chiar orbi şi... nici băuţi, n-or să creadă doi atei învederaţi, agitatori şi liber-cugetători care mă acuză pe mine dintr-o răzbunare personală, în prostia lor, lucru pe care îl recunosc singuri... Daţi-mi voie!

— În momentul ăsta să dispari din camera mea, să faci bine şi să pleci, am terminat cu dumneata! Şi când mă gândesc că mi-am dat atâta osteneală ca să-i expun... două săptămâni de zile!

— Doar ţi-am spus şi ieri, Andrei Semionovici, că plec singur, dumneata m-ai reţinut; acum nu mai vreau să adaug decât că eşti un prost. Îţi doresc să-ţi tămăduieşti mintea şi ochii miopi. Daţi-mi voie, domnilor!

Încercă să-şi facă drum; dar ofiţerul de intendenţă la pensie nu voia să-l lase să scape aşa uşor, doar cu câteva înjurături, aşa că înhăţă de pe masă un pahar, îşi luă avânt şi azvârli cu el după Piotr Petrovici; dar paharul zbură direct în Amalia Ivanovna. Ea scoase un schelălăit strident, iar pensionarul, pierzându-şi echilibrul din cauza avântului, căzu grămadă sub masă. Piotr Petrovici trecu la el în cameră, iar după o jumătate de ceas părăsise deja casa. Sonia, sfioasă din fire cum era, ştia dinainte că putea deveni mai repede decât oricine o victimă, de vreme ce oricine o putea jigni aproape nepedepsit. Cu toate astea, până în clipa aceea i se păruse că într-un fel sau altul putea scăpa de năpastă – cu prudenţa, cu duhul blândeţii, cu supunerea în faţa oricui şi a tuturor. Dezamăgirea a fost prea grea. Era în stare, desigur, să îndure cu răbdare şi fără crâcnire totul, chiar şi asta. Dar în prima clipă i se păru nespus de greu. În ciuda biruinţei obţinute şi a faptului că era reabilitată, după ce trecu prima spaimă şi se dezmetici, când înţelese limpede totul, un sentiment de neajutorare şi obidă îi strânse inima. Făcu o criză de nervi. În cele din urmă, neputând să se mai stăpânească, se năpusti afară din cameră şi fugi acasă la ea. Acest lucru se întâmplă imediat după plecarea lui Lujin. Amalia Ivanovna, nimerită, în hohotele răsunătoare ale celor de faţă, de pahar, nu mai suportă nici ea să plătească oalele sparte. Se

năpusti ţipând ascuţit, ca turbată, la Katerina Ivanovna, socotind-o vinovată de toate:

— Afar din cas! Acum! Marş!

Şi spunând acestea, începu să apuce tot ce-i cădea în mână din lucrurile Katerinei Ivanovna şi să dea cu ele de pământ. Katerina Ivanovna, aşa zdrobită şi aproape leşinată cum era, sări din pat (unde căzuse sleită) şi se aruncă asupra Amaliei Ivanovna. Lupta era însă prea inegală, Amalia Ivanovna o împinse cât colo ca pe un fulg.

— Cum? Nu-i de-ajuns că am fost calomniată cumplit, creatura asta tot de mine se ia? Cum? În ziua când îmi îngrop soţul, după toată ospitalitatea mea, mă goneşte în stradă, cu orfanii! Unde să mă duc? urla hohotind şi sufocându-se sărmana femeie. Doamne, strigă ea deodată scăpărând din ochi, ce dreptate mai e şi asta? Pe cine aperi dacă nu pe noi, orfanii? Dar las' că vedem noi! Există pe lume judecată şi dreptate, există şi o să le găsesc! Numai aşteaptă tu, creatură fără nici un Dumnezeu! Polecika, rămâi cu copiii, mă întorc! Aşteptaţi-mă în stradă, dacă trebuie! Vedem noi dacă există vreo dreptate pe lumea asta!

Şi punându-şi la repezeală pe cap acelaşi şal verde din *drap de dames*, pomenit de răposatul Marmeladov în relatarea lui, Katerina Ivanovna îşi făcu loc prin mulţimea năucă şi aburită de băutură a chiriaşilor, care continuau să se îmbulzească în odaie, şi fugi plângând şi ţipând în stradă, având în minte doar gândul neclar de-a găsi chiar atunci, pe loc şi cu orice preţ, dreptatea. Polecika, înspăimântată, se ascunse cu copiii în colţul cu cufărul şi, ţinând micuţii strâns în braţe şi plângând, aştepta să li se întoarcă mama. Amalia Ivanovna bântuia prin cameră, se văita, dădea de-a azvârlita cu tot ce nimerea, ţipa şi trăsnea. Chiriaşii zbierau, fiecare în legea lui, unii comentau ce pricepuseră din cele întâmplate, alţii se certau şi se înjurau, alţii lălăiau un cântec...

„E timpul să plec şi eu! se gândi Raskolnikov. Ei, Sofia Semionovna, să vedem ce-o să zici acum!“

Şi se îndreptă spre locuinţa Soniei.

7 Doamne milostive (în germ., în orig.).
8 Domnule lichea (în poloneză, în orig.).

~ IV ~

Raskolnikov se arătase energic şi îndrăzneţ ca avocat al Soniei împotriva lui Lujin, cu toată spaima şi suferinţa pe care le purta în sufletul lui. După chinurile din dimineaţa aceea, era chiar bucuros că avea un prilej să-şi mai schimbe gândurile, deja de nesuportat, ca să nu mai spunem că se implica din tot sufletul şi cu toată fiinţa în apărarea Soniei. Pe deasupra, se mai gândea, încercând chiar o nelinişte, la întrevederea pe care urma să o aibă cu Sonia: *trebuia* să-i spună că el o omorâse pe Lizaveta şi, presimţind cumplita tortură care îl aştepta, voia parcă s-o alunge cu mâinile. De aceea, când exclamase ieşind de la Katerina Ivanovna: „Ei, Sofia Semionovna, să vedem ce-o să zici acum!“, era încă pradă acelei surescitări pline de îndrăzneală şi sfidare dată de victoria de adineauri asupra lui Lujin. Dar se petrecu ceva straniu cu el. Când ajunse la apartamentul lui Kapernaumov, se simţi brusc cuprins de neputinţă şi de frică. Se opri nehotărât în faţa uşii şi, ciudat lucru, se întrebă: „Oare trebuie să-i spun cine a omorât-o pe Lizaveta?“. Era straniu că se mai întreba, pentru că simţise imediat nu numai că trebuia să-i spună, ci şi că momentul acela nu putea fi amânat cu nici un chip. Încă nu ştia de ce, doar *simţea* asta, şi această conştiinţă chinuitoare a propriei neputinţe în faţa necesităţii aproape îl strivea. Ca să pună capăt şovăielii şi chinului, deschise repede uşa şi se uită din prag la Sonia. Şedea cu coatele pe măsuţă, cu faţa ascunsă în palme, dar văzându-l pe Raskolnikov, se ridică iute şi porni în întâmpinarea lui, ca şi cum l-ar fi aşteptat.

— Ce m-aş fi făcut fără dumneata! spuse repede, ajungând lângă el în mijlocul camerei.

Se vedea bine că voia să-i mulţumească. De asta îl şi aştepta.

Raskolnikov se îndreptă spre masă şi se aşeză pe scaunul de pe care tocmai se sculase ea. Sonia rămase în picioare la doi paşi de el, exact ca în seara trecută.

— Ei bine, Sonia? zise el şi deodată simţi că glasul îi tremură. Ai văzut că toată treaba a avut drept temei „statutul tău social şi deprinderile care derivă din el“. Ai înţeles adineauri asta?

Chipul ei exprima suferinţă.

— Numai să nu-mi vorbeşti ca ieri! îi curmă ea vorba. Te rog, nu începe iar. E şi-aşa destul chin...

Se grăbi să zâmbească, speriată să nu-l supere cu acest reproş.

— Am plecat de-acolo ca o proastă. Ce s-a mai întâmplat? Am tot

vrut să mă întorc, dar m-am gândit... că vii.

El îi povesti că Amalia Ivanovna i-a dat afară din casă şi Katerina Ivanovna a fugit nu se ştie unde „să caute dreptate“.

— O, Doamne! sări Sonia. Hai repede...

Şi îşi luă pelerinuţa.

— Veşnic acelaşi lucru! strigă iritat Raskolnikov. Până şi în gând îi ai numai pe ei! Stai puţin cu mine.

— Şi... Katerina Ivanovna?

— Katerina Ivanovna are să vină singură la dumneata, de vreme ce a plecat de-acasă, adăugă el morocănos. Iar dacă nu te găseşte, tot dumneata ai să fii vinovată...

Chinuită de îndoială, Sonia se aşeză pe scaun. Raskolnikov tăcea, uitându-se în pământ şi cumpănind ceva.

— Să zicem că Lujin n-a vrut să meargă mai departe de data asta, începu el fără să se uite la Sonia. Dar dacă voia, cine ştie cum, îi venea la socoteală, şi nu ne nimeream Lebeziatnikov şi cu mine acolo, te băga la puşcărie! Aşa-i?

— Da, zise ea cu glas stins. Da! repetă împrăştiată şi cuprinsă de panică.

— Dar eu puteam să nu fiu acolo! Iar Lebeziatnikov a apărut cu totul întâmplător.

Sonia tăcea.

— Dacă te-ar fi băgat la puşcărie, atunci ce s-ar fi întâmplat? Ţii minte ce ţi-am spus ieri?

Ea nu răspunse nici acum. El aşteptă un timp.

— Am crezut că o să strigi iar: „Vai, tăceţi, încetaţi!“, izbucni în râs Raskolnikov, deşi într-unul cam forţat. Ce, iar tăcere? întrebă după o clipă. Nu trebuia să vorbim despre ceva? Uite, pe mine m-ar fi interesat să aflu cum ai rezolva dumneata o „problemă“, cum zice Lebeziatnikov. (Părea că începe să se încurce.) Nu, vorbesc serios. Închipuie-ţi, Sonia, că ai fi cunoscut toate intenţiile lui Lujin dinainte, că ai fi ştiut (adică ai fi fost sigură) că ele i-ar fi dus la pieire pe Katerina Ivanovna, pe copiii şi pe dumneata pe deasupra (fiindcă dumneata nu te pui niciodată la socoteală, de asta zic *pe deasupra*). Şi pe Polecika... fiindcă pentru ea nu există altă cale. Ei bine, dacă toate astea ar depinde numai de ce hotărăşti dumneata, cine ar trebui să rămână pe lumea asta, ar trebui să trăiască Lujin şi să facă mârşăvii şi să moară Katerina Ivanovna? Cum ai hotărî dumneata: care dintre ei să moară? Te întreb.

Sonia se uită neliniştită la el; era ceva neobişnuit în aceste cuvinte şovăitoare, care băteau pe departe undeva.

— Am presimţit că ai să mă întrebi ceva de felul ăsta, spuse ea privindu-l scrutător.

— Se poate; totuşi cum ai hotărî?

— De ce întrebi un lucru care nu e posibil? spuse în silă Sonia.

— Deci e mai bine să trăiască Lujin şi să facă mârşăvii! Nici asta nu ai curajul să hotărăşti?

— Dar cum să cunosc eu voia Domnului... De ce întrebi un lucru care nu trebuie întrebat? La ce bun întrebările astea fără rost? Cum să se poată întâmpla ca asta să depindă de ce hotărăsc eu? Şi cine m-a pus pe mine judecător peste viaţa şi moartea oamenilor?

— De vreme ce este voinţa Domnului la mijloc, nu mai e nimic de făcut, mormăi ursuz Raskolnikov.

— Mai bine ai spune de-a dreptul ce vrei să spui! strigă chinuită Sonia. Iar baţi undeva... Nu cumva de asta ai venit, să mă chinui?

Nu se mai putu stăpâni şi izbucni brusc într-un plâns amar. El o privea cu o tristeţe sumbră. Se scurseră vreo cinci minute.

— Ai dreptate, Sonia, spuse în sfârşit cu voce scăzută. Se schimbase brusc. Tonul lui prefăcut-obraznic, care se voia sfidător, dispăruse. Chiar şi glasul îi era mai stins. Ieri ţi-am spus că nu vin să cer iertare, dar aproape că am început prin a cere iertare... Despre Lujin şi despre voia Domnului pentru mine vorbeam... Ceream iertare, Sonia...

Vru să zâmbească, dar în zâmbetul lui şters era ceva neputincios şi nedus până la capăt. Lăsă capul în jos şi îşi acoperi faţa cu mâinile.

Deodată, un sentiment straniu, neaşteptat, un fel de ură faţă de Sonia îi trecu prin inimă. Parcă mirându-se şi speriindu-se singur de acest sentiment, îşi ridică brusc capul şi îşi pironi ochii asupra ei, dar îi întâlni privirea neliniştită şi chinuită de îngrijorare; era plină de iubire, iar ura lui pieri ca prin farmec. Fusese altceva, luase un sentiment drept altul. Asta însemna numai că momentul *acela* sosise.

Îşi acoperi din nou faţa cu mâinile şi plecă iar capul. Brusc păli, se ridică de pe scaun, se uită la Sonia şi, fără să spună nimic, se mută maşinal pe patul ei.

În momentul acela încercă o senzaţie îngrozitor de asemănătoare cu cea pe care o avusese când stătea în spatele bătrânei, cu toporul deja scos din bretea, cu gândul că deja „nu mai trebuia pierdută nici o clipă“.

— Ce-i cu dumneata? întrebă Sonia teribil de intimidată.

El nu putea scoate un cuvânt. Altfel, cu totul altfel, se gândise *să-i spună* şi nu înţelegea deloc ce se întâmpla acum cu el. Sonia se apropie încet, se aşeză pe pat şi aşteptă fără să-şi ia ochii de la el. Inima îi bătea să-i spargă pieptul. Era ceva de neîndurat: îşi întoarse spre ea faţa palidă ca a

unui mort; buzele i se strâmbară neputincios, căznindu-se să vorbească. Sonia îşi simţi sufletul cuprins de groază.

— Ce-i cu dumneata? repetă ea depărtându-se puţin de el.

— Nimic, Sonia. Nu te speria... Fleacuri! Dacă stăm şi judecăm, zău că sunt doar nişte fleacuri, bâigui el cu aerul cuiva care nu mai ştie de sine, care vorbeşte în delir. Oare de ce am venit să te chinui? adăugă deodată, uitându-se la ea. Zău. De ce? Mă tot întreb, Sonia...

Întrebarea şi-o pusese poate cu un sfert de oră în urmă, acum vorbea însă fără nici un pic de vlagă, abia ştiind de el şi simţind cum tremură din tot trupul, fără oprire.

— Oh, ce te chinuie aşa? rosti ea cu durere în glas, fără să-şi ia privirea de la el.

— Totu-i o prostie!... Uite ce-i, Sonia (brusc, cine ştie de ce, pentru vreo două secunde, schiţă un zâmbet slab şi neputincios), ţii minte ce-am vrut să-ţi spun ieri?

Sonia aştepta neliniştită.

— Plecând, ţi-am zis că poate îmi iau rămas-bun de la tine pentru totdeauna, dar că, dacă vin astăzi, am să-ţi spun cine... a omorât-o pe Lizaveta.

Ea începu să tremure din tot trupul.

— Ei bine, am venit să-ţi spun.

— Atunci ieri chiar ai vorbit serios..., şopti ea cu greutate. Dar de unde ştii? întrebă repede, parcă dezmeticindu-se brusc.

Începu să respire greu. Chipul ei devenea tot mai palid.

— Ştiu.

Ea tăcu preţ de vreun minut.

— L-au găsit cumva *pe acela*? întrebă timid.

— Nu, nu l-au găsit.

— Atunci cum poţi să ştii *asta*? întrebă ea abia auzit după un alt minut de tăcere.

El se întoarse spre ea şi o privi drept în ochi.

— Ghiceşte, spuse cu acelaşi zâmbet dinainte, strâmb şi fără vlagă.

Un fel de spasm străbătu trupul ei.

— Ce tot... de ce mă tot... înspăimânţi? zise ea zâmbind copilăreşte.

— Dacă ştiu... înseamnă că sunt bun prieten cu *el*, zise Raskolnikov neluându-şi o clipă ochii de la faţa ei, ca şi cum rămăseseră pironiţi acolo. El pe Lizaveta aceea... n-a vrut s-o omoare... A omorât-o... fără voie... Pe bătrână a vrut s-o omoare... când era singură... şi s-a dus acolo... Dar atunci a intrat Lizaveta... Şi atunci... el a omorât-o.

Trecu un alt minut îngrozitor. Se uitau amândoi unul la altul.

— Deci nu poţi să ghiceşti? întrebă el deodată, având senzaţia că se aruncă dintr-o clopotniţă.

— N-nu, şopti abia auzit Sonia.

— Caută bine.

Imediat ce spuse asta, aceeaşi senzaţie familiară dinainte îi îngheţă din nou sufletul: se uită la ea şi deodată i se păru că vede pe faţa ei chipul Lizavetei. Avea clar întipărită în minte expresia feţei Lizavetei în timp ce se apropia atunci de ea cu toporul, iar ea se trăgea înapoi, spre perete, cu o mână ridicată în faţă şi o spaimă absolut copilărească zugrăvită pe chip, întocmai cum fac copiii mici când încep să se sperie de ceva şi se uită cu o privire încremenită şi panicată la lucrul care-i sperie, se trag înapoi ridicând o mânuţă dinainte, gata să izbucnească în plâns. Acelaşi lucru se întâmplă acum şi cu Sonia: la fel de neputincioasă, la fel de înspăimântată, îl privi câtva timp şi deodată, întinzând în faţă mâna stângă, îşi propti uşor, abia simţit, degetele în pieptul lui şi începu să se ridice încet de pe pat, depărtându-se tot mai mult şi mai mult de el, privindu-l tot mai fix. Groaza ei i se transmise brusc şi lui: exact aceeaşi groază se citi şi pe chipul lui, exact la fel începu să se uite şi el la ea şi aproape cu acelaşi zâmbet *copilăresc*.

— Ai ghicit? şopti el într-un sfârşit.

— Doamne! izbucni un vaiet din pieptul ei.

Se prăbuşi fără vlagă pe pat, cu faţa în pernă. Dar după o clipă se ridică, se apropie iute de el, îi apucă amândouă mâinile şi, strângându-le puternic, ca într-o menghină, cu degetele ei subţiri, începu să se uite iarăşi fix la el, parcă lipindu-şi privirea de faţa lui. Voia, cu privirea astadisperată, să vadă şi să prindă o urmă de speranţă. Dar nu era nici o speranţă: nu mai exista nici o îndoială: *aşa* era! Chiar şi mai târziu, când îşi amintea clipa aceea, totul i se părea straniu, ireal: cum de văzuse atunci atât de *brusc* că nu mai exista nici o îndoială? Doar nu putea spune, de pildă, că presimţise ceva de felul ăsta! Totuşi acum, de îndată ce i-a spus, avea dintr-odată senzaţia că presimţise *asta*.

— Gata, Sonia, ajunge! Nu mă tortura! se rugă el chinuit.

Cu totul altfel avusese de gând să-i spună, dar *aşa* ieşise.

Părând să nu mai ştie de ea, Sonia sări de pe pat şi, frângându-şi mâinile, merse până în mijlocul camerei; se întoarse însă repede şi se aşeză din nou lângă el, aproape atingându-i umărul cu umărul ei. Brusc, străbătută parcă de un gând, se cutremură, ţipă şi se aruncă, fără să ştie nici ea de ce, în genunchi în faţa lui.

— Ce-ai făcut, ce-ai făcut cu tine! zise disperată şi, sărind în picioare, i se aruncă la piept, îl îmbrăţişă şi îl strânse cu toată puterea în

braţe.

Raskolnikov se trase un pas înapoi şi se uită la ea cu un zâmbet trist.

— Ce ciudată eşti, Sonia! Mă îmbrăţişezi şi mă săruţi după ce ţi-am spus *asta*. Nu ştii nici tu de tine.

— Nu, acum nu există nimeni pe lume mai nefericit ca tine! exclamă ea sfârşită, fără să audă cuvintele lui, şi izbucni brusc într-un plâns cu sughiţuri, aproape isteric.

Un sentiment pe care nu îl mai cunoştea de mult îi izbi ca un val sufletul, înmuindu-l. Nu i se împotrivi: două lacrimi îi lunecară din ochi şi îi rămaseră agăţate de gene.

— Atunci n-ai să mă laşi, Sonia? zise uitându-se la ea aproape cu speranţă.

— Nu, nu, niciodată, nicăieri! strigă Sonia. Am să te urmez pretutindeni! O, Doamne!... Nefericita de mine!... De ce, de ce nu te-am cunoscut înainte! De ce n-ai venit înainte? O, Doamne!

— Uite, am venit.

— Acum! Oh, ce-i de făcut acum?... Împreună, împreună, repeta ea parcă în neştire şi îl îmbrăţişă din nou. O să merg la ocnă împreună cu tine!

El se cutremură parcă deodată şi zâmbetul dinainte, plin de ură şi aproape arogant, i se ivi din nou pe buze.

— Sonia, poate că eu n-am încă de gând să merg la ocnă!

Sonia îşi îndreptă repede privirea spre el.

După primul sentiment fierbinte şi chinuitor de milă pentru nefericit, gândul înspăimântător al omorului o copleşi din nou. În tonul lui schimbat i se păru că aude brusc ucigaşul. Se uita năucă la el. Nu ştia nimic, nici de ce, nici cum, nici pentru ce o făcuse. Acum i se ivise deodată în minte toate aceste întrebări. Şi iar nu îi veni să creadă: „El, el ucigaş! Să fie cu putinţă?“.

— Ce-i asta? Ce-i cu mine? zise ea profund nedumerită, parcă nerevenindu-şi. Dar cum de te-ai putut dumneata, *atât de*... cum de te-ai putut hotărî? Ce-i asta?

— Ei bine, ca să jefuiesc. Încetează, Sonia! răspunse el obosit şi parcă chiar înciudat.

Sonia stătea ca încremenită, dar deodată strigă:

— Erai flămând! Ai vrut... să-ţi ajuţi mama? Da?

— Nu, Sonia, nu, murmură el întorcându-se şi plecând capul. Nu eram chiar aşa flămând... am vrut într-adevăr s-o ajut pe mama, dar... nici asta nu e chiar adevărat... nu mă mai chinui, Sonia!

Ea îşi plesni palmele.

— Toate astea să fie oare adevărate? Doamne, dar ce adevăr! Cine poate să creadă aşa ceva?... Cum, cum, dumneata care dai altora până şi ultimul ban, ai ucis ca să jefuieşti! Ah, strigă ea deodată, banii aceia pe care i-ai dat Katerinei Ivanovna... banii aceia... Doamne, nu cumva şi banii aceia...

— Nu, Sonia, o întrerupse el grăbit, n-au fost banii aceia, linişteşte-te! Banii ăştia mi i-a trimis mama printr-un negustor şi i-am primit când eram bolnav, iar în aceeaşi zi i-am şi dat... Razumihin a văzut... el i-a şi primit pentru mine... erau banii mei, ai mei personal, chiar ai mei.

Sonia îl asculta nedumerită, străduindu-se din toate puterile să înţeleagă ceva.

— Iar banii *aceia*... de fapt, nici nu ştiu dacă au fost acolo şi bani, adăugă el încet şi parcă pe gânduri. Am luat atunci punguliţa de la gâtul ei, din antilopă era... o punguliţă plină, doldora... dar nu m-am uitat în ea; pesemne n-am avut timp... Ei, iar lucrurile, nişte butoni şi lănţişoare, toate lucrurile astea şi punguliţa le-am îngropat într-o curte străină, pe bulevardul V., sub o piatră, a doua zi dimineaţă... Sunt toate acolo şi-acum...

Sonia asculta încordată.

— Atunci de ce... de ce ai spus că ai făcut-o ca să jefuieşti dacă nu ai luat nimic? întrebă ea repede, agăţându-se de un pai.

— Nu ştiu... nu sunt încă hotărât dacă să iau sau nu banii aceia, spuse el, căzând din nou pe gânduri dar, dezmeticindu-se dintr-odată, schiţă un zâmbet iute şi scurt. Ei, ce tâmpenii îţi mai spun şi eu, nu?

Soniei îi trecu brusc prin minte: „Nu cumva e nebun?“. Respinse însă imediat gândul ăsta: „Nu, aici e altceva“. Nimic, absolut nimic nu pricepea.

— Ştii, Sonia, spuse el deodată cu oarecare însufleţire, ştii ce o să-ţi spun: dacă măcar omoram pentru că eram flămând, urmă el rostind apăsat fiecare cuvânt şi uitându-se la ea cu o privire misterioasă, dar sinceră, acum eram... *fericit*! Să ştii asta! Şi ce-ţi pasă ţie, ce-ţi pasă, strigă după o clipă, chiar cu un fel de disperare, ce-ţi pasă ţie dacă recunosc că am făcut rău? Ce nevoie ai de triumful ăsta stupid asupra mea? O, Sonia, pentru asta am venit eu acum la tine?

Sonia vru din nou să spună ceva, dar tăcu.

— De asta te-am şi rugat ieri să vii cu mine, fiindcă nu mi-ai rămas decât tu.

— Unde să vin? întrebă timid Sonia.

— Nu să furăm şi nici să omorâm, nu te speria, zâmbi el sarcastic. Noi doi suntem foarte diferiţi... Ştii, Sonia, abia acum, abia acum am înţeles *unde* te-am rugat ieri să mă însoţeşti. Iar ieri, când ţi-am făcut rugămintea,

nu înţelegeam nici eu unde. Pentru un singur lucru te-am rugat să mă însoţeşti, pentru un singur lucru am venit: nu mă lăsa. N-ai să mă laşi, Sonia?

Ea îi strânse mâna.

— Şi pentru ce, pentru ce i-am spus eu ei, de ce i-am destăinuit! exclamă el după o clipă, cu disperare, privind-o îngrozitor de chinuit. Uite, tu aştepţi de la mine o explicaţie, tu stai şi aştepţi, Sonia, văd bine. Dar ce pot să-ţi spun? Oricum n-ai înţelege nimic din asta, doar ai suferi cumplit... din pricina mea! Uite, plângi şi mă îmbrăţişezi iar, însă pentru ce mă îmbrăţişezi? Pentru că nu am putut îndura singur şi am venit să-mi deşert povara: „Suferă şi tu, o să-mi fie mai uşor!“. Şi tu poţi să iubeşti un asemenea ticălos?

— Dar ce, tu nu te chinui? strigă Sonia.

Şi din nou acelaşi sentiment îi învălui inima, înmuind-o o clipă.

— Sonia, eu am un suflet rău, bagă de seamă: asta poate explica multe. De asta am şi venit, fiindcă sunt rău. Sunt şi oameni care n-ar fi venit. Însă eu sunt laş şi... ticălos! Dar... fie! Nu-i asta... Acum trebuie să vorbesc şi nu ştiu cum să-ncep...

Se opri şi căzu pe gânduri.

— Eeh, noi doi nu suntem din acelaşi soi! urmă pe un ton ridicat. Nu suntem la fel. De ce-am venit, de ce-am venit? N-o să mi-o iert niciodată!

— Nu, nu, e bine că ai venit! strigă Sonia. E mai bine că ştiu! E mult mai bine!

O privi cu durere.

— Ei bine, spuse el parcă dus pe gânduri, de fapt, uite cum a fost: am vrut să fac din mine un Napoleon, de asta am şi omorât... Ei, acum e clar?

— N-nu, şopti Sonia cu nevinovăţie şi sfiiciune. Dar... spune, spune! Am să înţeleg, *în sufletul meu* am să înţeleg tot! zise rugător.

— Ai să înţelegi? Bine atunci, să vedem!

Tăcu şi rămase îndelung pe gânduri.

— Uite, într-o zi mi-am pus întrebarea: ce-ar fi dacă, de pildă, Napoleon ar fi fost în locul meu şi n-ar fi avut, ca să-şi înceapă cariera, nici Toulon, nici Egipt, nici trecerea peste Mont Blanc, ci în locul tuturor acestor lucruri frumoase şi măreţe, ar fi avut pur şi simplu o băbătie ridicolă, văduvă de arhivar, pe care să mai trebuiască s-o şi omoare ca să-i fure banii de la teşcherea (doar pentru carieră, înţelegi?), ei, s-ar fi hotărât să facă aşa ceva dacă n-ar fi avut altă soluţie? N-ar fi dat înapoi pentru că era ceva lipsit de măreţie şi... şi pentru că e un păcat? Ei, îţi mărturisesc că

„întrebarea“ asta m-a muncit îngrozitor de multă vreme, fiindcă mi s-a făcut o ruşine teribilă când mi-am dat seama în cele din urmă (aşa, dintr-odată), că nu numai că n-ar fi dat înapoi, dar nici nu i-ar fi trecut prin minte că e ceva lipsit de măreţie... şi chiar n-ar fi înţeles: pentru ce să dea înapoi? Iar dacă nu ar fi avut altă cale, i-ar fi luat piuitul fără să mai stea pe gânduri!... Ei, atunci... n-am mai stat pe gânduri... i-am luat piuitul... în virtutea autorităţii sale. Aşa a fost, exact cum îţi spun! Ţi se pare ridicol? Da, Sonia, cel mai ridicol e că poate chiar aşa a fost...

Soniei numai ridicol nu i se părea.

— Mai bine mi-ai spune de-a dreptul... fără exemple, îl rugă ea şi mai sfios, abia auzit.

El se întoarse spre ea, o privi trist şi îi luă mâinile într-ale lui.

— Ai dreptate iar, Sonia. Toate astea nu-s decât prostii, mai degrabă palavre! Uite, ştii şi tu că mama mea n-are mai nimic. Soră-mea, care a primit întâmplător o educaţie, e nevoită să umble de colo-colo ca guvernantă. Şi-au pus toate speranţele în mine. Am învăţat, dar n-am putut să mă întreţin la universitate şi am fost silit să-mi las pentru o vreme studiile. Dacă le-aş fi urmat mai departe, peste vreo zece-doisprezece ani (dacă împrejurările mi-ar fi fost prielnice), puteam nădăjdui totuşi să ajung un profesor sau un funcţionar cu o mie de ruble leafă... (Părea că spune o lecţie învăţată pe de rost.) Până atunci mama s-ar fi uscat de atâtea griji şi necazuri şi eu n-aş fi reuşit să-i alin bătrâneţile, iar soră-mea... ei, soră-mea putea să păţească ceva şi mai rău!... Şi de ce să treci întruna pe lângă viaţă şi să întorci spatele la toate, să-ţi uiţi mama şi să înghiţi plin de respect, bunăoară, jignirea adusă surorii tale? Ca după ce le-ai îngropat să ai parte de altele, de o soţie şi de copii, iar pe urmă să-i laşi şi pe ei fără un ban şi fără o bucată de pâine? Ei... ei, uite-aşa m-am hotărât să pun mâna pe banii bătrânei, ca să-i folosesc în primii ani fără s-o mai chinui pe mama, să mă întreţin la universitate, să fac totul la scară mare, să-mi făuresc o carieră cu totul nouă şi s-o apuc pe un drum neumblat, să fiu independent... Ei... ei bine, asta-i tot... Sigur că am făcut rău omorând-o pe bătrână... dar cu asta basta!

Ajungând la capătul povestirii, păru istovit şi îşi lăsă capul în jos.

— O, nu-i asta, nu e! exclamă neliniştită Sonia. Cum să fie cu putinţă aşa ceva... nu, nu-i aşa, nu e!

— Nu crezi că e aşa?... Dar eu ţi-am vorbit sincer, ţi-am spus adevărul!

— Şi ce adevăr! O, Doamne!

— Am omorât doar un păduche, Sonia, un păduche nefolositor, respingător, dăunător.

— Păduchele ăla era un om!

— Ştiu şi eu că nu era un păduche, răspunse uitându-se ciudat la ea. Şi de fapt mint, Sonia, adăugă, mint deja de mult... Nu-i aşa, ai dreptate să spui asta. Sunt cu totul, cu totul, cu totul alte cauze aici!... N-am mai vorbit de mult cu nimeni, Sonia... Mă doare rău capul.

Ochii îi ardeau ca de friguri. Aproape că începuse să delireze; un zâmbet neliniştit îi rătăcea pe buze. De sub surescitarea lui răzbătea o oboseală cumplită. Sonia înţelese cât era de chinuit. Ea însăşi simţea că i se învârte capul. Şi ce ciudat vorbea: parcă era clar pe undeva şi totuşi... „Dar cum! Cum! O, Doamne!“ Şi îşi frângea disperată mâinile.

— Nu, Sonia, nu-i asta! urmă el ridicând deodată capul şi părând uluit şi stârnit de o nouă întorsătură a gândurilor. Nu-i asta! Dar mai bine... presupune (Da! Aşa e într-adevăr mai bine!), presupune că sunt ambiţios, invidios, rău, ticălos, răzbunător, ei... da, poate predispus la nebunie. (Las' să fie toate odată! Despre nebunie au vorbit în ultima vreme, ştiu!) Uite, ţi-am spus adineauri că nu mă pot întreţine la universitate. Dar poate că aş fi putut. Mama mi-ar fi trimis bani pentru tot ce era de plătit, iar pentru cizme, haine şi pâine aş fi câştigat singur; în mod sigur! Scoteam destul din meditaţii: mi se ofereau şi câte cincizeci de copeici. Razumihin munceşte! Dar eu m-am înrăit şi n-am mai vrut. Exact aşa, *m-am înrăit* (e bun cuvântul!). Şi atunci, ca un păianjen, m-am vârât în cotlonul meu. Ai fost în chiţimia mea, Sonia! Ştii ce jos e tavanul şi cum odăile alea strâmte îţi strâng sufletul şi mintea! Oh, cât am urât camera aceea! Cu toate astea nu voiam să ies din ea. Înadins nu voiam. Nu ieşeam cu zilele şi nu voiam să muncesc, nici măcar să mănânc nu voiam, zăceam tot timpul. Dacă îmi aducea Nastasia ceva – mâncam, dacă nu-mi aducea – aşa trecea ziua; înadins, din răutate, nu ceream! N-aveam lumină noaptea, zăceam în beznă, dar să câştig bani de lumânări nu voiam. În loc să învăţ, mi-am vândut cărţile; praful e şi acum de un deget pe masă la mine, pe notiţe şi pe cărţi. Preferam să zac şi să mă gândesc. Şi mă tot gândeam... Şi aveam întruna vise stranii, fel de fel de vise, nici nu mai spun! Atunci a început să mi se năzară că... Nu, nu-i aşa! Iar nu povestesc cum trebuie! Vezi, atunci mă tot întrebam: de ce sunt atât de prost, dacă ceilalţi sunt proşti şi eu ştiu sigur lucrul ăsta, că sunt proşti, de ce să nu vreau să fiu eu mai deştept? Pe urmă, Sonia, am înţeles că, dacă aştepţi până se deşteaptă toţi, durează din cale-afară de mult... Pe urmă am mai înţeles că asta nici nu se va întâmpla vreodată, că oamenii nu se schimbă şi că nimeni nu poate să-i transforme, că nici nu merită să-ţi iroseşti puterile cu aşa ceva! Da, aşa e! Asta e legea lor... E lege, Sonia! Aşa e!.. Ştiu acum, Sonia, că cine e puternic şi are mintea şi sufletul tari, acela îi domină! În ochii lor, cine cutează mult, acela

are dreptate. Cine îi dispreţuieşte, acela ajunge legiuitor, iar cine cutează cel mai mult, acela va avea cea mai mare dreptate! Aşa a fost până acum şi aşa va fi întotdeauna! Numai orbii nu văd!

Deşi se uita la Sonia în timp ce spunea toate astea, pe Raskolnikov nu-l mai interesa dacă ea înţelegea sau nu. Îl apucase febra. Părea cuprins de un entuziasm sumbru. (Într-adevăr, era mult prea mult timp de când nu mai vorbise cu nimeni!) Sonia înţelese că această filozofie lugubră devenise credinţa şi legea lui.

— Am mai înţeles atunci, Sonia, continuă el exaltat, că puterea i se dă numai celui care îndrăzneşte să se aplece şi să o ia. E nevoie doar de un lucru, unul singur: să cutezi, atâta tot! Atunci mi-a venit o idee, prima oară în viaţă, o idee care nu-i mai venise nimănui niciodată până la mine! Nimănui! Mi-a fost deodată limpede ca lumina zilei că nimeni n-a îndrăznit încă şi nu va îndrăzni ca, trecând pe lângă toate aceste piedici absurde, să le ia pur şi simplu de coadă şi să le dea dracului! Am... am vrut *să cutez* şi am omorât... am vrut doar să cutez, Sonia, uite cauza!

— Vai, taci, taci! strigă Sonia plesnindu-şi palmele. Te-ai depărtat de Dumnezeu şi Dumnezeu te-a lovit, te-a lăsat în mâinile diavolului!...

— Aşadar, Sonia, în timp ce zăceam în beznă şi mă gândeam la toate astea, diavolul mă ispitea? Hm?

— Taci! Nu râde, hulitor de Dumnezeu, nu-nţelegi, nu-nţelegi nimic! O, Doamne! Nimic, nimic nu înţelege!

— Taci din gură, Sonia, nu râd deloc, ştiu şi eu că diavolul m-a împins. Taci din gură, Sonia, taci! repetă el sumbru, stăruitor. Ştiu tot. M-am gândit deja la toate astea şi mi le-am spus întruna în şoaptă cât am zăcut atunci în întuneric... Mi-am chinuit mintea cu ele până la cel mai mic amănunt, şi ştiu tot, tot! Ah, cât mă săturasem, cât mă săturasem de toată pălăvrăgeala asta! Voiam să uit tot şi s-o iau de la capăt, Sonia, să nu mai bat câmpii! Chiar crezi că m-am dus acolo ca un prost, ca un smintit? Nu, m-am dus ca unul care gândeşte, asta m-a şi pierdut! Crezi că eu nu ştiam, de pildă, că de vreme ce începusem să mă întreb întruna dacă am dreptul la această putere însemna că nu-l am? Sau că, dacă îmi puneam întrebarea: „E un păduche omul?“, însemna că omul nu era un păduche *pentru mine*, ci pentru cel căruia nici nu-i trecea prin minte asta şi se ducea acolo de-a dreptul, fără întrebări... Dacă m-am chinuit zile în şir întrebându-mă: „Napoleon ar fi făcut-o sau nu?“, înseamnă că simţeam clar că nu sunt Napoleon... Tot chinul, tot chinul vorbăriei ăsteia l-am îndurat, Sonia, şi tot am vrut să mi-l arunc de pe umeri: am vrut să ucid fără cazuistică, să omor pentru mine, numai pentru mine! N-am vrut să mă mint nici pe mine în privinţa asta! Nu ca să-mi ajut mama am omorât – asta-i o prostie! N-am

omorât pentru ca, obţinând bani şi putere, să ajung binefăcătorul omenirii. Aiurea! Am ucis pur şi simplu; pentru mine am ucis, numai pentru mine; şi în clipa aceea îmi era perfect egal dacă am să ajung binefăcătorul omenirii sau dacă toată viaţa am să-i prind pe alţii în pânza mea, ca un păianjen, şi am să le sug vlaga!... Nu banii m-au ispitit în primul rând, Sonia, când am ucis, nu atât banii, cât altceva... Acum ştiu toate astea... Înţelege-mă: poate că, dacă aş mai merge o dată pe acelaşi drum, n-aş mai repeta fără îndoială omorul. Altceva voiam să ştiu, altceva m-a îndemnat: voiam să aflu atunci, cât mai repede, dacă sunt un păduche ca toţi ceilalţi sau sunt om. Dacă am să pot să fac pasul sau n-am să pot. Dacă am să îndrăznesc să mă aplec şi să iau puterea sau nu. Dacă sunt o făptură *tremurătoare* sau am *dreptul*...

— Să omori? Dacă ai dreptul să omori? îşi plesni Sonia palmele.

— Eeh, Sonia! strigă el iritat şi vru să obiecteze ceva, dar tăcu dispreţuitor. Nu mă întrerupe, Sonia! Am vrut să-ţi demonstrez un singur lucru: că diavolul m-a împins atunci, dar după aceea m-a lămurit că n-aveam dreptul să merg acolo, pentru că şi eu sunt un păduche ca toţi ceilalţi! Şi-a bătut joc de mine, uite de asta am şi venit acum la tine! Halal oaspete! Dacă nu eram un păduche, mai veneam oare la tine? Ascultă, când m-am dus atunci la bătrână, m-am dus numai să fac o *probă*... Să ştii!

— Şi-ai omorât! Ai omorât!

— Dar cum am omorât? Aşa se omoară? Aşa se duce cineva să omoare, cum m-am dus eu atunci? Am să-ţipovestesc odată cum m-am dus... Şi oare pe bătrână am omorât-o eu? Pe mine m-am omorât, nu pe bătrână! Acolo, dintr-odată şi pentru totdeauna, mi-am pus capăt vieţii!... Iar pe bătrâna aia diavolul a omorât-o, nu eu... Gata, Sonia, ajunge, ajunge! Lasă-mă, strigă deodată cu un glas sfâşietor, lasă-mă!

Îşi sprijini coatele pe genunchi şi îşi strânse capul în palme ca într-o menghină.

— Cât suferi! gemu chinuită Sonia.

— Ei, acum ce-i de făcut, spune! întrebă el ridicându-şi brusc capul şi uitându-se la ea cu chipul schimonosit de disperare.

— Ce e de făcut! exclamă ea, sărind deodată în picioare, iar ochii, plini până atunci de lacrimi, îi străluciră. Ridică-te! (Îl apucă de umăr şi el se ridică puţin, privind-o aproape mirat.) Du-te chiar acum, în clipa asta, la o răspântie, fă o plecăciune, sărută mai întâi pământul pe care l-ai pângărit, apoi înclină-te în faţa lumii întregi, în toate cele patru zări, şi spune cu voce tare dinaintea tuturor: „Am ucis!“. Atunci Dumnezeu o să-ţi trimită din nou viaţă. Ai să te duci? Ai să te duci? îl întrebă tremurând din tot trupul ca în pragul unei crize, apucându-i amândouă mâinile, strângându-i-le cu putere într-ale ei şi uitându-se la el cu o privire arzătoare.

Pe el îl surprinse, chiar îl ului, exaltarea ei neaşteptată.

— Vrei să merg la ocnă, Sonia? Trebuie să mă predau? întrebă el sumbru.

— Să primeşti suferinţa şi să ispăşeşti prin ea, asta trebuie.

— Nu, nu mă duc la ei să mă predau, Sonia.

— Şi de trăit, de trăit cum o să trăieşti? Pentru ce o să trăieşti? strigă Sonia. O să mai poţi acum? Şi mamei tale ce o să-i spui? (Vai de ele, ce-o să fie cu ele acum!) Dar ce zic eu! Doar ţi-ai părăsit deja mama şi sora. Le-ai părăsit deja, da, le-ai şi părăsit. O, Doamne, strigă ea, astea le ştie foarte bine şi singur! Dar cum, cum să trăieşti fără să fii om! Ce-o să fie cu tine acum?

— Nu fi copil, Sonia, zise el încet. Cu ce sunt eu vinovat în faţa lor? De ce să mă duc? Ce să le spun? Asta-i o iluzie... Ei nimicesc milioane de oameni şi socotesc asta o virtute. Sunt nişte escroci şi nişte ticăloşi, Sonia... Nu mă duc. Ce să le spun: că am ucis, dar n-am îndrăznit să iau banii şi că i-am ascuns sub o piatră? adăugă el cu un zâmbet sarcastic. Ca să-şi bată joc de mine? Or să spună: e un prost dacă nu i-a luat. Laş şi prost! N-or să înţeleagă nimic, Sonia, nimic, şi nici nu sunt vrednici să înţeleagă. De ce m-aş duce? Nu mă duc. Nu fi copil, Sonia...

— O să te chinui, o să te chinui, repeta ea întinzând mâinile spre el într-o implorare disperată.

— Poate că *totuşi* m-am ponegrit singur, zise el mohorât, dus parcă pe gânduri, poate că *totuşi* sunt om, nu păduche, şi m-am grăbit să mă condamn... O să lupt *totuşi*.

Un zâmbet arogant i se întipări pe buze.

— Să ai pe suflet o asemenea povară! Şi pentru toată viaţa, pentru toată viaţa!...

— O să mă obişnuiesc..., răspunse el ursuz şi gânditor. Ascultă, reluă după o clipă, gata cu plânsul, e timpul să trecem la treabă: am venit să-ţi spun că mă caută deja, că vor să mă prindă...

— Oh! strigă Sonia îngrozită.

— Ei, pentru ce strigi! Vrei să mă duc la ocnă şi acum te sperii? Doar că, uite ce-i: n-am să mă dau bătut. O să mă lupt cu ei şi n-or să-mi facă nimic. N-au probe adevărate. Ieri am fost într-un mare pericol, am crezut că s-a zis; dar azi s-au îndreptat lucrurile. Toate probele lor sunt cu dus şi întors, adică pot să le întorc învinuirile în folosul meu, înţelegi? Şi o să le întorc, fiindcă acum am prins şmecheria... Dar la puşcărie tot or să mă bage. Dacă n-ar fi fost o anumită întâmplare, m-ar fi băgat probabil chiar astăzi, adică sigur m-ar fi băgat, însă poate că *mai* au tot timpul... Dar asta nu-i nimic, Sonia: o să stau cât o să stau şi până la urmă or să-mi dea

drumul... fiindcă n-au nici o probă adevărată, şi nici n-or să aibă, ai cuvântul meu. Iar cu ce au ei, nu poţi condamna un om. Ei, gata... Am vrut numai să ştii... Pe soră-mea şi pe mama o să încerc să le fac cumva să nu dea crezare şi să nu se sperie... Se pare că acum soră-mea e asigurată... prin urmare şi mama... Ei, asta-i tot. Dar tu să fii prudentă. O să vii la mine la puşcărie când o să fiu acolo?

— O, da! O să vin!

Stăteau unul lângă altul, trişti şi zdrobiţi, de parcă ar fi fost aruncaţi de furtună pe un ţărm pustiu. El se uita la Sonia şi simţea ce dragoste îi purta, dar, lucru ciudat, deodată îi veni greu şi îl duru că era iubit astfel. Da, era un simţământ straniu şi cumplit! Venind la Sonia, simţise că în ea îi erau speranţa şi scăparea; se gândise să-şi descarce cât de cât sufletul şi acum, când toată inima ei se îndrepta spre el, îşi dădu seama că era mult mai nefericit decât înainte.

— Sonia, îi spuse, mai bine nu veni la mine când o să fiu la puşcărie.

Sonia nu răspunse, plângea. Se scurseră câteva minute.

— Ai o cruce? întrebă ea pe neaşteptate, ca şi cum şi-ar fi amintit deodată.

El nu înţelese întrebarea imediat.

— N-ai, nu-i aşa? Uite, ia-o pe asta de chiparos. Mai am una, de aramă, a Lizavetei. Eu şi cu Lizaveta am făcut schimb de cruci, ea mi-a dat-o pe a ei şi eu i-am dat iconiţa mea. Acum eu o s-o port pe a Lizavetei, iar asta e pentru tine. Ia-o... doar e a mea! E a mea! îl rugă ea. Dacă mergem să suferim împreună, atunci să ducem şi crucea împreună!...

— Dă-mi-o! spuse Raskolnikov.

Nu voia să o amărască. Dar îşi retrase pe loc mâna întinsă spre cruce.

— Nu acum, Sonia. Mai bine după, adăugă el ca să o liniştească.

— Da, da, mai bine, mai bine, repetă ea cu însufleţire. Când ai să te duci să-ţi ispăşeşti pedeapsa, atunci ai s-o pui. O să vii la mine, eu o să ţi-o atârn de gât, o să ne rugăm şi o să mergem

În clipa aceea, cineva bătu de trei ori în uşă.

— Sofia Semionovna, pot să intru? se auzi un glas politicos, cunoscut.

Sonia se repezi speriată să deschidă. Capul bălai al domnului Lebeziatnikov se ivi în uşă.

~ V ~

Lebeziatnikov părea foarte tulburat.

— Am venit la dumneata, Sofia Semionovna. Iertaţi-mă... M-am gândit eu că o să vă găsesc aici, i se adresă deodată lui Raskolnikov, adică nu că m-aş fi gândit... la ceva în sensul ăsta... dar m-am gândit... Katerina Ivanovna şi-a pierdut minţile, zise deodată scurt către Sonia, lăsându-l baltă pe Raskolnikov.

Sonia scoase un ţipăt.

— Cel puţin aşa se pare. De fapt... Noi nu ştim ce să facem, asta e! S-a întors... a fost gonită pesemne de pe undeva, poate şi bătută... cel puţin, aşa se pare... S-a dus în fuga mare la şeful lui Semion Zaharâci şi nu l-a găsit acasă; lua prânzul la un alt general... şi, închipuiţi-vă, a dat fuga acolo unde lua el masa... la celălalt general... şi, închipuiţi-vă, atâta a stăruit, că l-au chemat pe şeful lui Semion Zaharâci, da, l-a ridicat de la masă, se pare. Puteţi să vă imaginaţi ce-a ieşit acolo. A fost gonită, se-nţelege; dar ea povesteşte că l-a făcut de două parale şi a aruncat cu ceva după el. Asta nu-i de mirare... dar cum de n-au arestat-o – nu pricep! Acuma le povesteşte tuturor, până şi Amaliei Ivanovna, însă nu se-nţelege mai nimic, ţipă şi se izbeşte cu capul de pereţi... Ah, da: ţipă că acum, când au părăsit-o toţi, o să-şi ia copiii şi o să umble pe stradă cu o flaşnetă, iar copiii or să cânte şi or să danseze, şi ea la fel, şi o să strângă bani, şi o să se ducă în fiecare zi sub ferestrele generalului... „Las’, zice, să vadă cum nişte copii nobili, al căror tată a fost funcţionar, umblă calici pe străzi!“ Şi-i bate pe cei mici, iar ei plâng. O învaţă pe Lenia să cânte *Cătunul*, pe băieţel îl învaţă să danseze, pe Polina Mihailovna de asemenea, rupe şi le sfâşie toate hainele; le face nişte pălărioare cum au actorii; iar ea vrea să umble cu un lighean şi să bată-n el, în chip de muzică... Nu vrea s-audă de nimic... Vă puteţi închipui? E ceva pur şi simplu peste poate!

Lebeziatnikov ar mai fi continuat, dar Sonia, care aproape că nici nu mai respirase ascultându-l, îşi înhăţă pelerinuţa şi pălărioara şi se năpusti afară din cameră, îmbrăcându-se în fugă. Raskolnikov ieşi după ea, iar Lebeziatnikov îl urmă.

— A înnebunit, e clar! îi spuse el lui Raskolnikov când ajunseră în stradă. Eu n-am vrut s-o sperii pe Sofia Semionovna, de asta am spus „se pare“, dar nu mai încape nici o îndoială. Se zice că tuberculii ăştia, când ai tuberculoză, apar pe creier; din păcate, nu mă pricep medicină. Am încercat eu s-o conving, dar nu vrea să asculte nimic.

— I-ai vorbit de tuberculi?

— Nu chiar de tuberculi. Oricum n-ar fi înţeles nimic. Dar uite ce spun eu: dacă-l convingi logic pe om că de fapt n-are de ce să plângă, el încetează să mai plângă. Asta e clar. Dumneavoastră nu credeţi la fel?

— Prea ar fi uşor de trăit atunci, răspunse Raskolnikov.

— Daţi-mi voie, daţi-mi voie; sigur, pentru Katerina Ivanovna e destul de dificil să înţeleagă, dar ştiţi dumneavoastră că la Paris s-au făcut deja experienţe destul de serioase legate de posibilitatea de vindecare a nebunilor numai şi numai pe calea argumentării logice? Un profesor de-acolo, care a murit nu demult, un savant serios, s-a gândit că asta ar putea fi o metodă de tratament. Ideea lui de bază e că în organismul unui nebun nu sunt disfuncţii deosebite şi că nebunia e, ca să spunem aşa, o greşeală de logică, o judecată eronată, o părere greşită asupra lucrurilor. El l-a contrazis încetul cu încetul pe bolnav şi, închipuiţi-vă, se spune că a obţinut rezultate! Dar fiindcă a folosit totodată şi duşurile, rezultatele acestui tratament stau, evident, sub semnul îndoielii... Cel puţin, aşa se pare...

Raskolnikov nu îl mai asculta de mult. Ajungând în dreptul casei sale, dădu din cap către Lebeziatnikov şi o coti în gang. Când se pomeni singur, Lebeziatnikov se uită de jur împrejur şi porni în goană mai departe...

Raskolnikov intră în cămăruţa lui şi rămase pironit în mijlocul ei. „De ce m-oi fi întors aici?“ Se uită la tapetul gălbui, jerpelit, la praful aşternut, la divanul lui... Din curte se auzea un ciocănit răsunător, neîncetat; parcă se bătea un cui pe undeva... Se duse la fereastră, se ridică pe vârfuri şi cercetă îndelung curtea, extrem de atent. Dar curtea era goală şi nu se vedea nimeni bătând. În stânga, într-unul din corpurile casei, se zăreau nişte ferestre deschise; pe pervazurile lor stăteau nişte ghivece cu muşcate firave. În spatele ferestrelor erau întinse rufe. Toate astea le ştia pe dinafară. Se întoarse şi se aşeză pe divan.

Niciodată, niciodată nu se mai simţise atât de înfiorător de singur!

Da, simţi din nou că poate avea să o urască într-adevăr pe Sonia, iar asta tocmai acum, când o făcuse şi mai nefericită. „De ce m-am dus să-i cerşesc lacrimile? De ce-am avut atâta nevoie să-i otrăvesc viaţa? O, câtă ticăloşie!“

— Am să rămân singur! zise deodată hotărât. N-o să vină la puşcărie!

După vreo cinci minute, ridicând capul, schiţă un zâmbet straniu. Îi venise un gând ciudat. „Poate la ocnă e într-adevăr mai bine“, îi trecu deodată prin minte.

Mai târziu nu şi-a mai amintit cât a stat acolo, rumegând tot felul de gânduri confuze care i se învălmăşeau în cap. Deodată, uşa se deschise şi

apăru Avdotia Romanovna. Mai întâi se opri şi se uită la el din prag, cum se uitase el mai devreme la Sonia; după aceea intră şi se aşeză în faţa lui, pe scaunul unde stătuse şi seara trecută. El o privi în tăcere, parcă absent.

— Nu te supăra, stau doar o clipă, frate, spuse Dunia.

Chipul ei avea o expresie gânditoare, dar nu aspră. Privirea îi era limpede şi calmă. Îşi dădu seama că venise la el cu dragoste.

— Frate, ştiu acum tot, *tot*. Mi-a povestit şi mi-a explicat tot Dmitri Prokofici. Eşti urmărit şi chinuit pentru o bănuială prostească şi abjectă... Dmitri Prokofici mi-a spus că nu e nici un pericol şi că n-ai de ce să fii atât de speriat. Eu sunt de altă părere şi *înţeleg perfect* cât eşti de zdruncinat, ştiu că indignarea asta poate lăsa urme de neşters. De asta mă tem. Că ne-ai părăsit, nu te judec şi nici nu îndrăznesc să te judec, să mă ierţi că ţi-am reproşat asta. Simt că, dacă aş fi avut un necaz atât de mare, aş fi fugit şi eu de toţi. Mamei n-o să-i spun nimic *despre asta*, dar am să-i vorbesc tot timpul despre tine şi o să-i transmit din partea ta că o să vii cât de curând. Nu te chinui din pricina ei, o liniştesc eu; dar n-o face nici tu să sufere, vino măcar o dată; nu uita că e mamă! Însă acum am venit doar ca să-ţi spun (Dunia dădu să se ridice de pe scaun) că, dacă o fi să ai nevoie de mine sau... eu mi-aş da şi viaţa pentru tine... cheamă-mă şi o să vin. Rămâi cu bine!

Se întoarse brusc şi se îndreptă spre uşă.

— Dunia! o opri Raskolnikov ridicându-se şi apropiindu-se de ea. Acest Razumihin, Dmitri Prokofici, e un om foarte bun.

Dunia roşi uşor.

— Şi? întrebă ea după o clipă.

— E un om serios, muncitor, cinstit şi poate să iubească mult... Rămâi cu bine, Dunia.

Dunia se înroşi toată, apoi o cuprinse neliniştea:

— Dar ce-i asta, frate, chiar ne despărţim pe veci, de-mi laşi... un testament ca ăsta?

— N-are importanţă... rămâi cu bine!

Se întoarse şi se îndreptă spre fereastră. Ea rămase o clipă locului, privindu-l neliniştită, şi ieşi complet răvăşită.

Nu, nu era răceală faţă de ea. Fusese o clipă (chiar ultima) când simţise groaznic de tare dorinţa să o îmbrăţişeze strâns, *să-şi ia rămas-bun* de la ea şi *să-i spună tot*, dar nu se hotărâse nici măcar să-i întindă mâna.

„Pe urmă poate o să se cutremure când o să-şi aducă aminte că am îmbrăţişat-o acum şi o să spună că sărutul de rămas-bun i l-am furat!“

„Dar o să fie oare în stare să suporte o mărturisire ca *asta*? se mai întrebă după câteva clipe. Nu, n-o să suporte; *cei ca ea* nu sunt în stare să

suporte! Ei nu suportă niciodată...“

Şi se gândi la Sonia.

Dinspre fereastră veni o adiere răcoroasă. Afară lumina scădea. Îşi apucă brusc şapca şi ieşi.

Nu putea, fireşte, şi nici nu voia să se gândească la boala sa. Dar tot zbuciumul acela necontenit şi toată spaima aceea teribilă din sufletul lui nu puteau să nu lase urme. Iar dacă nu îl doborâse de-a binelea febra, asta era poate tocmai urmarea frământării sale lăuntrice neîncetate, ea îl mai ţinea pe picioare şi cu conştiinţa trează, dar parcă împotriva firii şi doar pentru o vreme.

Rătăcea fără nici un ţel. Soarele apunea. O tristeţe cu totul aparte începuse să pună stăpânire pe el în ultimul timp. Nu era o tristeţe chinuitoare, arzătoare, dar avea în ea ceva durabil, veşnic, presimţirea unor ani nesfârşiţi de tristeţe rece, ucigătoare, presimţirea unei veşnicii într-un „locşor de un arşin“. Senzaţia asta începuse să îl apese şi mai mult odată cu lăsarea serii.

— Ia vezi, cu moleşelile astea stupide, pur fizice, pricinuite de vreun asfinţit de soare, ai grijă să nu faci vreo prostie! O să ajungi să te duci nu numai la Sonia, ci şi la Dunia! mormăi cu ură.

Auzi pe cineva strigându-l. Se întoarse. Lebeziatnikov alerga spre el.

— Închipuiţi-vă, am fost la dumneavoastră, v-am căutat peste tot. Închipuiţi-vă, a şi făcut ce şi-a pus în cap, şi a luat şi copiii! Abia am izbutit, Sofia Semionovna şi cu mine, să dăm de ei. Bate într-o tigaie şi-i pune pe copii să danseze. Micuţii plâng. Se opresc la răspântii şi dinaintea prăvăliilor, iar prostimea se ţine după ei. Haideţi!

— Şi Sonia? întrebă neliniştit Raskolnikov, luându-se degrabă după Lebeziatnikov.

— Ce mai, e într-o stare de demenţă. Adică, nu Sofia Semionovna e în stare de demenţă, ci Katerina Ivanovna; de fapt, şi Sofia Semionovna, dar Katerina Ivanovna e nebună de-a binelea. Vă spun, a înnebunit de tot. Or s-o ia la poliţie. Vă puteţi închipui ce efect o să aibă asta asupra ei... Acum sunt pe canal, la podul N., foarte aproape de locuinţa Sofiei Semionovna. La doi paşi.

De-a lungul canalului, nu foarte departe de pod şi la două case distanţă de locuinţa Soniei, lumea se strânsese ciopor, mai cu seamă copii, care dăduseră fuga într-acolo. Glasul răguşit, spart, al Katerinei Ivanovna se făcea auzit încă de pe pod. Şi, într-adevăr, era un spectacol destul de bizar ca să trezească interesul trecătorilor de pe stradă. Katerina Ivanovna, în rochia ei veche, cu şalul din *drap de dames*, iar pe cap cu o pălărie de pai

ruptă, căzută pe o parte şi diformă, era într-adevăr în culmea nebuniei. Obosise şi gâfâia. Chipul ei chinuit de tuberculoză părea mai suferind ca oricând (mai ales că, pe stradă, în bătaia soarelui, un tuberculos arată întotdeauna mai bolnav şi mai desfigurat decât în casă); dar starea de surescitare n-o părăsea, dimpotrivă, iritarea ei devenea clipă de clipă tot mai puternică. Se repezea la copii, ţipa la ei, pe urmă îi lua cu binişorul, îi învăţa chiar acolo, în faţa lumii adunate, cum trebuie să cânte şi să danseze, explicându-le în acelaşi timp de ce era nevoie să facă lucrul ăsta, o apuca disperarea văzându-i că nu pricep, îi bătea... Pe urmă, lăsându-i baltă, se năpustea spre mulţime; dacă observa că cineva cât de cât mai bine îmbrăcat se opreşte să privească, începea imediat să-i explice, iată unde au ajuns nişte copii „dintr-o familie nobilă, chiar aristocratică s-ar putea spune“. Dacă prindea vreun hohot de râs sau vreo vorbă aruncată din mulţime ca s-o zădărască, se şi repezea la neobrăzaţi, luându-se cât ai clipi la harţă cu ei. Unii într-adevăr râdeau, alţii clătinau din cap, dar erau curioşi cu toţii să vadă o femeie nebună şi nişte copii speriaţi. Tigaia de care pomenise Lebeziatnikov lipsea; cel puţin Raskolnikov nu o zări; în schimb, Katerina Ivanovna se apucase să ţină tactul bătând din palmele ei uscate, punând-o pe Polecika să cânte, iar pe Lenia şi pe Kolea să danseze; se pornise chiar să le ţină şi ea isonul, dar glasul îi era curmat la fiecare a doua notă de o tuse chinuitoare şi asta o aducea iarăşi la disperare, izbucnea în plâns şi îşi blestema tusea. Cel mai rău o scoteau din fire lacrimile şi spaima celor doi copii mai mici, Kolea şi Lenia. Se vedea într-adevăr că încercase să-i costumeze cum sunt îmbrăcaţi cântăreţii de stradă. Băieţelul avea pe el ceva roşu şi un turban alb, ca să arate a turc. Pentru Lenia nu mai ajunsese recuzita: doar căpşorul îi era acoperit cu scufia (mai bine zis, fesul), împletită din lână toarsă, a răposatului Semion Zaharâci, cu un rest de pană de struţ înfipt în ea, rămas din podoabele bunicii Katerinei Ivanovna şi păstrat până atunci în cufăr, ca obiect de preţ al familiei. Polecika era îmbrăcată în rochiţa ei de toate zilele. Se uita sfioasă şi pierită la mama ei, nu se depărta un pas de ea şi îşi ascundea lacrimile. Îşi dădea seama că mama ei înnebunise şi se uita neliniştită în jur. Strada şi mulţimea o speriau îngrozitor. Sonia se ţinea pas cu pas după Katerina Ivanovna, plângea şi nu mai contenea implorând-o să se întoarcă acasă. Dar Katerina Ivanovna era de neînduplecat.

— Lasă-mă, Sonia, lasă-mă! striga ea vorbind repede, gâfâind şi tuşind. Nu ştii nici tu ce-mi ceri, parc-ai fi un copil! Doar ţi-am spus că nu mă mai întorc la nemţoaica aia beţivă. Las' să vadă toată lumea, tot Petersburgul, cum cerşesc copiii unui părinte nobil, care a slujit o viaţă întreagă cu credinţă şi dreptate şi care se poate spune că a murit la datorie.

(Katerina Ivanovna reuşise deja să-şi creeze această iluzie şi să creadă orbeşte în ea.) Lasă, las' să vadă ticălosul ăla de general. Eşti atât de proastă, Sonia! Ce-o să punem acum pe masă, spune! Destul te-am chinuit, nu mai vreau! Ah, Rodion Romanovici, dumneavoastră sunteţi! strigă ea văzându-l pe Raskolnikov şi năpustindu-se spre el. Explicaţi-i dumneavoastră, vă rog, prostuţei ăsteia că e tot ce putem face mai cu cap! Un flaşnetar câştigă bani, iar pe noi o să ne recunoască acum toată lumea, o să-şi dea seama că suntem o familie nobilă de orfani aruncaţi în mizerie, şi o să-l vedeţi pe ticălosul de general cum o să-şi piardă scaunul. O să vedeţi! O să ne ducem în fiecare zi sub ferestrele lui, iar când are să treacă pe-acolo împăratul, am să mă arunc în genunchi, am să-i împing pe copii dinaintea lui şi am să-i spun: „Apără-ne, tătucă!“. El e tatăl orfanilor, el e milostiv, o să-i apere, o să vedeţi, iar pe generalul ăsta... Lenia, *tenez vous droite*9! Kolea, acum începi din nou să dansezi. Ce te smiorcăi? Iar se smiorcăie! Ei, hai, pentru ce să-ţi fie frică, prostuţule? Doamne! Ce să mă fac cu ei, Rodion Romanâci! Dacă aţi şti ce greu le intră-n cap! Ce să faci cu nişte copii ca ăştia!...

Şi aproape plângând la rândul ei (fără ca asta să-i stăvilească turuiala neîntreruptă), arătă spre copiii care se smiorcăiau. Raskolnikov încercă să o convingă să se întoarcă şi chiar îi spuse, făcând apel la mândria ei, că nu se cădea să umble pe străzi ca flaşnetarii, de vreme ce se pregătea să ajungă directoarea unui pension pentru domnişoare nobile...

— Pension, ha-ha-ha! Cai verzi pe pereţi! strigă Katerina Ivanovna şi râsul ei se sfârşi imediat într-un acces de tuse. Nu, Rodion Romanovici, s-a dus pe copcă visul! Ne-au părăsit toţi!... Iar acest general... Ştiţi, Rodion Romanovici, am aruncat cu o călimară după el chiar în anticameră, că tot mi-a căzut sub mână, era pe masă, lângă foaia pe care se semnează toţi; m-am semnat, am dat de-a azvârlita cu călimara şi-am fugit. Vai, ce ticăloşi, ce ticăloşi! Dar puţin îmi pasă: de-acum îmi hrănesc eu singură copiii, nu mă mai ploconesc în faţa nimănui! Destul cât am chinuit-o! (Arătă spre Sonia.) Polecika, cât s-a strâns, arată-mi! Cum? Numai două copeici? Ooo, mişeii! Nu dau nimic, doar fug după noi cu limba scoasă! Uite şi la nerodul ăsta, ce are de râs? (Arătă spre cineva din mulţime.) Numai Kolea e de vină, fiindcă e aşa greu de cap şi am atâta de furcă cu el. Tu ce vrei, Polecika? În franceză, *parlez-moi français*. Doar te-am învăţat, doar ştii câteva fraze! Altfel cum să se vadă că sunteţi dintr-o familie nobilă, copii educaţi, cu totul altfel decât ceilalţi flaşnetari; noi nu cântăm pe stradă te miri ce *Petruşka*, noi cântăm romanţe alese... Ah, da! Ce să cântăm noi? Dacă mă tot întrerupeţi, doar noi... vedeţi, Rodion Romanovici, ne-am oprit aici ca să alegem ce să cântăm, ceva ca să poată şi Kolea să danseze... fiindcă ce

facem noi acum, dacă vă puteţi închipui, e fără nici o pregătire; trebuie să ne înţelegem între noi, să repetăm totul la perfecţie şi pe urmă să ne ducem pe Nevski, unde este mult mai multă lume din înalta societate şi o să fim remarcaţi imediat. Lenia ştie *Micul cătun*... Dar numai *Micul cătun* şi *Micul cătun*, pe ăsta îl cântă toţi! Noi trebuie să cântăm ceva mult mai ales... Ei, te-ai gândit la ceva, Polea, barem tu să-o ajuţi pe mama ta! Memoria, mă lasă memoria, altfel mi-aş fi amintit eu! Chiar *Husarul în sabie sprijinit* nu putem să cântăm! Ah, să cântăm în franceză, *Cinq sous*[10]! Doar v-am învăţat, v-am învăţat deja. Mai ales că, fiind în franceză, o să se vadă imediat că sunteţi copii nobili şi asta o să impresioneze mult mai tare... Am putea încerca chiar *Malborough s'en va-t-en guerre*[11], că e un cântecel pentru copii şi e folosit în toate casele bune când se adorm copii nobili.

Malborough s'en va-t-en guerre,
Ne sait quand reviendra... [12]

începu ea să cânte...

— Nu, mai bine *Cinq sous*! Hei, Kolea, mânuţele pe şolduri, mai repede, iar tu, Lenia, învârte-te în sens invers, eu şi cu Polecika o să cântăm şi o să batem din palme!

Cinq sous, cinq sous
Pour monter notre ménage... [13]

— Khe-khe-khe! (O înecă tusea.) Îndreaptă-ţi rochiţa, Polecika, bretelele, ţi-au căzut, îi atrase ea atenţia abia respirând între accesele de tuse. Acum trebuie să vă purtaţi cât mai frumos şi mai manierat, ca să vadă toată lumea că sunteţi copii nobili. Am spus eu atunci că trebuia croit corsajul mai lung, trebuiau tăiate două lungimi. Tu, Sonia, cu sfaturile tale: „Mai scurt şi mai scurt“, uite ce-a ieşit, uite cum am pocit copilul... Ei, iar v-aţi pus toţi pe plâns! Ce-i cu voi, proştilor! Hai, Kolea, hai, începe odată, mai repede, mai repede, oh, nesuferit e copilul ăsta!...

Cinq sous, cinq sous...

— Alt soldat! Hai, zi, ce-ţi trebuie?

Într-adevăr, prin mulţime îşi croia drum un sergent de stradă. În acelaşi timp însă, un domn în viţmundir[14] şi manta, un funcţionar serios, cam la cincizeci de ani, cu o decoraţie la gât (acest lucru îi făcu mare plăcere Katerinei Ivanovna şi avu oarecare efect asupra sergentului), se apropie şi îi întinse în tăcere Katerinei Ivanovna o bancnotă verde, de trei ruble. Pe chipul lui se citea cea mai sinceră compasiune. Katerina Ivanovna luă banii şi se înclină politicos, chiar ceremonios, în faţa lui.

— Vă mulţumesc, stimate domn, începu ea vorbindu-i de sus, motivele care ne-au împins... Ţine banii, Polecika. Vezi, există încă oameni nobili şi generoşi, care sunt gata imediat să ajute o sărmană femeie de familie bună aflată în nenorocire. Vedeţi, stimate domn, sunt copii nobili, cu cele mai aristocratice legături, se poate spune... Iar ticălosul ăla de general stătea şi mânca ierunci... bătea din picior, că l-am deranjat... „Excelenţa Voastră, zic, apăraţi nişte orfani, l-aţi cunoscut bine, zic, pe Semion Zaharâci şi, pentru că fiica lui a fost calomniată de cel mai ticălos dintre ticăloşi în ziua morţii lui...“ Iar soldatul ăsta! Apăraţi-ne, îi strigă ea funcţionarului, ce tot vrea soldatul ăsta de la mine? Am mai fugit de unul din Meşcianskaia... Ei, care ţi-e treaba cu noi, prostănacule!

— Nu este permis pe stradă. Nu aveţi voie să faceţi scandal.

— Tu faci scandal! Ori că umblu aşa, ori că umblu cu o flaşnetă e totuna, ce treabă ai tu?

— Pentru flaşnetă trebuie să aveţi autorizaţie, iar dumneavoastră adunaţi lume prin felul cum vă prezentaţi. Unde locuiţi, vă rog?

— Cum, autorizaţie! urlă Katerina Ivanovna. Azi mi-am îngropat soţul, auzi la el, autorizaţie!

— Doamnă, doamnă, liniştiţi-vă, începu funcţionarul, haideţi să mergem, vă conduc eu... Aici e lume, nu se cuvine... sunteţi bolnavă...

— Stimate domn, stimate domn, dumneavoastră nu ştiţi nimic! strigă Katerina Ivanovna. Noi ne ducem pe Nevski! Sonia, Sonia! Oare unde e? Şi ea plânge! Dar ce-aveţi cu toţii!... Kolea, Lenia, încotro? strigă ea deodată speriată. Of, proşti copii! Kolea, Lenia, dar unde fug?

Iată ce se întâmplase: celor doi copii, speriaţi la culme de mulţimea strânsă şi de ieşirile mamei lor, atâta le-a mai trebuit, să vadă un soldat care voia să-i ia şi să-i ducă cine ştie unde; brusc, ca şi cum s-ar fi înţeles, se prinseseră de mânuţe şi o luaseră la goană. Biata Katerina Ivanovna se repezi, ţipând şi plângând, după ei. Te îngrozeai şi în acelaşi timp ţi se rupea inima văzând-o cum fugea, plângând şi gâfâind. Sonia şi Polecika se repeziră după ea.

— Adu-i înapoi, adu-i înapoi, Sonia! Ooh, copii proşti şi nerecunoscători!... Polea! Prinde-i!... Doar eu pentru voi...

Se împiedică şi căzu în plină fugă.

— S-a lovit, i-a dat sângele! O, Doamne! strigă Sonia aplecându-se asupra ei.

Dădură fuga cu toţii, îmbulzindu-se în jurul lor. Raskolnikov şi Lebeziatnikov se apropiaseră printre primii; funcţionarul se grăbi şi el să ajungă, iar după el sergentul, care bombănea: „Aoleu!“ şi dădea din mâini, presimţind că avea să aibă de furcă.

— La o parte! La o parte! strigă gonind oamenii care se înghesuiau în jur.

— Moare! ţipă cineva.

— A înnebunit! zise altul.

— Doamne, îndură-te de ea! spuse o femeie făcându-şi semnul crucii. Copiii i-au prins? Uite că-i aduc, a pus mâna pe ei a mai mărişoară... Tiii, neastâmpăraţii!

Dar când se uitară mai bine la Katerina Ivanovna, văzură că nu se lovise nicidecum de o piatră, cum crezuse Sonia, ci că sângele, care acoperise caldarâmul, îi ţâşnise pe gură, din piept.

— Ştiu ce-i asta, am mai văzut aşa ceva, mormăi funcţionarul către Raskolnikov şi Lebeziatnikov, e oftică; îţi dă sângele şi te sufoci. Aşa s-a întâmplat cu o rudă de-a mea, chiar de curând, am fost martor, a piedut cam un pahar jumate de sânge... dintr-odată... Ce-i de făcut? Moare...

— Pe-aici, pe-aici, duceţi-o la mine! se ruga Sonia. Uitaţi, aici locuiesc!... Uitaţi, în casa asta, a doua de-aici... La mine, la mine, mai repede! spunea ea fugind de la unul la altul. Trimiteţi după un doctor... O, Doamne!

Prin strădaniile funcţionarului, o scoaseră până la urmă la capăt, chiar şi sergentul dădu o mână de ajutor la transportarea Katerinei Ivanovna. O purtară până în odaia Soniei pe jumătate moartă şi o întinseră pe pat. Deşi hemoragia nu încetase, părea să-şi vină în fire. Odată cu Sonia, Raskolnikov şi Lebeziatnikov, în cameră intrară funcţionarul şi sergentul, care gonise mai întâi mulţimea, căci unii veniseră până la uşă. Polecika îi aduse de mână pe Kolea şi pe Lenia, care tremurau şi plângeau. Se adunară îndată şi Kapernaumovii: croitorul însuşi, şchiop şi strâmb, straniu la înfăţişare, cu un păr ţepos care-i stătea ţeapăn pe cap şi cu favoriţi; soţia lui, arătând veşnic speriată, şi câţiva dintre copiii lor, cu feţele încremenite într-o necontenită mirare şi cu gurile deschise. În mijlocul acestui public îşi făcu deodată apariţia Svidrigailov. Raskolnikov se uită la el mirat, neînţelegând de unde apăruse, căci nu-şi amintea să-l fi văzut în mulţime.

Se vorbea despre un doctor şi despre un preot. Funcţionarul, după ce îi şopti lui Raskolnikov că, după cât se părea, nu mai era nevoie de doctor, puse totuşi să fie chemat unul. Dădu fuga chiar Kapernaumov.

Între timp, Katerina Ivanovna îşi recăpătase suflarea şi hemoragia încetase deocamdată. Se uita cu o privire chinuită, dar atentă şi pătrunzătoare, la Sonia, care, palidă la faţă şi tremurând, îi ştergea cu o batistă broboanele de sudoare de pe frunte; într-un sfârşit ceru să fie ridicată mai sus. O aşezară în capul oaselor pe pat, sprijinind-o din amândouă părţile.

— Copiii unde sunt? întrebă ea cu glasul stins. I-ai adus, Polea? Of, proştilor!... De ce-aţi fugit? Of!

Avea încă sânge pe buzele uscate. Aruncă în jur o privire cercetătoare.

— Vasăzică, aşa locuieşti tu, Sonia! Ei, o dată n-am fost şi eu la tine... s-a nimerit tocmai...

O privi îndurerată.

— Ţi-am distrus viaţa, Sonia... Polea, Lenia, Kolea, veniţi încoace... Ei, uite-i, Sonia, pe toţi, ia-i, ţi-i pun în braţe... pentru mine-i de-ajuns!... Gata balul! Khe!... Daţi-mi drumul, lăsaţi-mă barem să mor liniştită...

O aşezară la loc pe pernă.

— Ce? Preot? Nu trebuie... Vă prisosesc banii?... Eu n-am păcate!... Dumnezeu trebuie să mă ierte şi fără asta... Ştie şi singur cât am suferit!... Iar dacă n-o să mă ierte, atâta pagubă!...

Se cufunda tot mai mult într-un delir zbuciumat. Din când în când tresărea, îşi rotea privirile, îi recunoştea pentru o clipă pe toţi, imediat însă i se înceţoşa iar mintea şi cădea din nou în delir. Respira greu, horcăit, parcă ar fi fiert ceva în gâtul ei.

— Îi spun: „Excelenţa Voastră!...“, începu să strige, odihnindu-se după fiecare cuvânt. Această Amalia Ludvigovna... ah! Lenia! Kolea! Mânuţele în şolduri, mai repede, mai repede, *glissez, glissez, pas de basque*15! Bate cu picioruşele... Fii un copil graţios.

Du hast Diamanten und Perlen. 16

Cum e mai departe? Ca să cântăm...

Du hast die schönsten Augen,

Mädchen, was willst du mehr? 17

Păi da, cum să nu! *Was willst du mehr* – ce poate să gândească un tăntălău!... Ah, da, şi asta:

Zăceam, la ceasu-amiezii, într-o vale
Din Daghestan... 18

Ah, ce-mi plăcea! Adoram romanţa asta, Polecika!... Ştii, tatăl tău... o cânta pe vremea când eram logodiţi... O, ce zile! Uite, asta dacă am cânta-o! Dar cum era, cum... am uitat... Ia aduceţi-mi aminte, cum e?

Era în culmea agitaţiei şi se căznea să se ridice. În cele din urmă, cu o voce răguşită, înfiorătoare, întretăiată, icnind şi pierzându-şi suflul la fiecare cuvânt, cu o expresie din ce în ce mai înspăimântată, începu:

Zăceam, la ceasu-amiezii, într-o vale
Din Daghestan, în piept cu-o rană grea...

— Excelenţa Voastră, scoase deodată un urlet sfâşietor, cu lacrimile curgându-i şiroaie pe obraji, apăraţi nişte orfani! În numele ospitalităţii răposatului Semion Zaharâci!... Aristocratică, se poate spune!... Ha! tresări venindu-şi în fire şi privindu-i cumva îngrozită pe toţi; o recunoscu însă imediat pe Sonia. Sonia, Sonia! spuse ea blând şi duios, parcă mirată că o vede în faţa ei. Sonia, draga mea, şi tu eşti aici?

O mai ridicară o dată.

— Gata!... E timpul!... Rămâi cu bine, sărmană copilă!... I-au venit de hac gloabei! Stă să craaape! strigă cu disperare şi ură, prăbuşindu-se cu capul pe pernă.

Îşi pierdu din nou cunoştinţa, dar de astă dată pentru scurt timp. Capul îi căzu pe spate, cu faţa suptă şi galbenă în sus şi cu gura deschisă, picioarele i se întinseră spasmodic. Răsuflă adânc şi muri.

Sonia se prăvăli peste ea, o cuprinse cu braţele şi încremeni aşa, cu capul pe pieptul ei uscat. Polecika, lipită de picioarele maică-sii, i le săruta plângând în hohote. Kolea şi Lenia, care nu înţeleseseră încă ce se întâmpla, dar simţeau că era ceva îngrozitor, îşi aşezară mâinile unul pe umerii

celuilalt şi, privindu-se ţintă în ochi, deschiseră în acelaşi timp gurile şi începură să ţipe. Erau costumaţi încă amândoi: el cu turbanul, ea cu scufia cu pană de struţ.

Dar cum o fi ajuns deodată „diploma de merit“ pe pat, alături de Katerina Ivanovna? Era chiar acolo, lângă pernă; Raskolnikov o văzu.

Se duse la fereastră. Lebeziatnikov se repezi după el.

— A murit! zise.

— Rodion Romanovici, am să vă spun două lucruri importante, spuse apropiindu-se Svidrigailov.

Lebeziatnikov îi cedă imediat locul şi, discret, se făcu nevăzut. Svidrigailov îl trase în cel mai îndepărtat ungher pe Raskolnikov, care nu-şi ascunse mirarea.

— Toate treburile astea, adică înmormântarea şi celelalte, le iau asupra mea. Ştiţi că e nevoie de bani şi v-am spus că mie-mi prisosesc. Pe micuţii ăştia doi şi pe Polecika o să-i aranjez la vreun aşezământ mai bun pentru orfani şi o să depun pentru fiecare, până la majorat, câte o mie cinci sute de ruble capital, pentru ca Sofia Semionovna să nu aibă nici o grijă. Şi o s-o scot şi pe ea din vâltoarea asta, fiindcă e o fată bună, nu-i aşa? Ei bine, transmiteţi-i Avdotiei Romanovna că asta e întrebuinţarea pe care am dat-o celor zece mii de ruble ale ei.

— Dar care vă sunt scopurile de v-aţi apucat de binefaceri? întrebă Raskolnikov.

— Eeh! Ce om suspicios! râse Svidrigailov. Doar v-am spus că banii ăştia îmi prisosesc. Că fac asta pur şi simplu din omenie nu puteţi să admiteţi? Doar ea n-a fost un „păduche“ (arătă cu degetul spre colţul unde se afla moarta), ca te miri ce bătrână cămătăreasă. Păi, spuneţi şi dumneavoastră, „să trăiască Lujin şi să facă mârşăvii sau să moară ea?“. Şi dacă n-o ajut eu, „Polecika, de pildă, tot acolo o să ajungă, fiindcă pentru ea nu există altă cale“...

Zise asta parcă făcând cu ochiul, cu un aer vesel şi viclean, fără să-şi ia privirea de la Raskolnikov. Acesta păli şi îngheţă auzindu-şi propriile cuvinte, pe care i le spuse Soniei. Se dădu repede înapoi şi se uită cu o privire sălbatică la Svidrigailov.

— Dar de unde... ştiţi? şopti cu respiraţia tăiată.

— Păi eu aici stau, un perete mai încolo, la madam Resslich, o veche şi devotată prietenă. Sunt vecin cu Sofia Semionovna.

— Dumneavoastră?

— Eu, continuă Svidrigailov, cutremurându-se de râs, şi vă dau cuvântul meu de onoare, dragul meu Rodion Romanovici, că mi-aţi trezit teribil interesul. Doar v-am spus că o să ne mai întâlnim, v-am prezis, ei,

iată că ne-am întâlnit. Şi o să vedeţi ce om de înţeles sunt. O să vedeţi, cu mine nu intră zilele în sac...

9 Stai dreaptă (în fr., în orig.).
10 Cinci parale (în fr., în orig.).
11 Malborough pleacă la război (în fr., în orig.).
12 Malborough pleacă la război, / Nu se ştie când o să se-ntoarcă (în fr., în orig.).
13 Cinci parale, cinci parale, / Ca să ne înjghebăm gospodăria (în fr., în orig.).
14 Tunică de uniformă a funcţionarilor civili din Rusia ţaristă.
15 Alunecaţi, alunecaţi, pas de basc (în fr., în orig.).
16 Tu ai diamante şi perle (în germ., în orig.) – poezie de Heinrich Heine.
17 Ai ochi minunaţi/ Fetiţo, ce mai vrei? (în germ., în orig.).
18 Primele versuri ale poeziei *Un vis* de Lermontov, trad. de Al. Philippide, Lermontov, *Versuri*, E.P.L., 1964, p. 289.

PARTEA A ŞASEA

~ I ~

Pentru Raskolnikov începu o perioadă stranie: parcă îl învăluise o ceaţă, închizându-l într-o însingurare grea şi fără ieşire. Amintindu-şi mai târziu această perioadă, a bănuit că uneori mintea i se întuneca şi că asta a durat, cu unele pauze, până la catastrofa finală. Era absolut convins că se înşelase în multe privinţe, de pildă, asupra datei anumitor evenimente. Cel puţin, amintindu-şi după aceea şi silindu-se să-şi lămurească ce se petrecuse, află multe lucruri despre sine din informaţiile primite de la alţii. Bunăoară, încurca un eveniment cu altul sau socotea că e urmarea unei întâmplări care nu exista decât în mintea lui. Uneori era stăpânit de o nelinişte chinuitoare, bolnăvicioasă, care creştea treptat, preschimbându-se într-o frică îngrozitoare. Dar îşi aminti că erau şi minute, ore, poate chiar zile, când cădea într-o apatie care îl cuprindea ca o reacţie la frica dinainte, o apatie asemănătoare cu indiferenţa totală a anumitor muribunzi. În general însă, în aceste ultime zile, părea să evite cu bună ştiinţă să-şi înţeleagă pe deplin situaţia; îl apăsau mai ales unele fapte esenţiale, care se cereau clarificate chiar atunci; dar cât de bucuros ar fi fost să se elibereze şi să fugă de unele lucruri, a căror uitare ar fi ameninţat, în situaţia lui, să-l ducă definitiv la pierzanie.

Îl neliniştea mai ales Svidrigailov: s-ar fi putut chiar spune că toate gândurile i se opriseră asupra sa. Din clipa în care auzise cuvintele, extrem de ameninţătoare şi de clar exprimate ale acestuia acasă la Sonia, în ziua când murise Katerina Ivanovna, gândurile lui o luaseră parcă pe alt făgaş. Dar, deşi acest nou fapt îl tulbura nespus, Raskolnikov nu se grăbea să lămurească lucrurile. Uneori, trezindu-se, în vreun cartier îndepărtat şi pustiu al oraşului, în vreo cârciumă nenorocită, stând singur şi îngândurat la o masă şi abia amintindu-şi cum nimerise acolo, se gândea deodată la Svidrigailov. Îşi dădea seama brusc, cuprins de groază, că trebuia să se înţeleagă cât mai repede cu omul acela şi să ia imediat o hotărâre în măsura în care era posibil. O dată se duse chiar dincolo de bariera oraşului, închipuindu-şi că acolo îl aştepta Svidrigailov, cu care îşi dăduse o întâlnire

în locul acela. Altă dată se trezi, înainte să se lumineze de ziuă, zăcând pe jos, prin nişte tufişuri, aproape fără să-şi amintească în ce fel ajunsese acolo. De altfel, în cele două-trei zile de după moartea Katerinei Ivanovna se întâlnise deja de vreo două ori cu Svidrigailov, aproape numai acasă la Sonia, pe la care trecea adesea, fără nici un scop, doar pentru o clipă. Schimbau numai câteva cuvinte, fără să aducă niciodată vorba despre punctul principal, ca şi cum s-ar fi înţeles să îl treacă deocamdată sub tăcere. Trupul Katerinei Ivanovna zăcea încă în sicriu. Svidrigailov era ocupat cu înmormântarea. Sonia era şi ea ocupată până peste cap. Ultima oară când Raskolnikov dăduse ochii cu el, Svidrigailov îi spusese că rezolvase situaţia copiilor Katerinei Ivanovna, chiar foarte mulţumitor; că, datorită relaţiilor sale, găsise nişte persoane cu ajutorul cărora reuşise să-i aranjeze pe cei trei orfani în nişte aşezăminte foarte bune pentru ei; că banii depuşi pe numele lor fuseseră şi ei de mare ajutor, fiindcă era mult mai uşor să plasezi nişte orfani care aveau un capital decât nişte orfani săraci. Zisese ceva şi referitor la Sonia, promisese să treacă zilele acelea pe la Raskolnikov şi menţionase că „ar vrea să se sfătuiască cu el; că ar trebui să vorbească neapărat despre anumite lucruri...“ Această discuţie avusese loc pe palier, lângă scară. Svidrigailov se uitase ţintă în ochii lui Raskolnikov şi, după o scurtă tăcere, întrebase brusc, coborând glasul:

— Dar ce-i cu dumneata, Rodion Romanâci, parcă nu eşti în apele dumitale, zău! Asculţi şi te uiţi, dar pari să nu înţelegi. Vino-ţi în fire! Uite, trebuie să stăm de vorbă, numai că din păcate am atâtea treburi de-ale altora şi de-ale mele pe cap... Ei, Rodion Romanâci, adăugă el dintr-odată, toţi oamenii au nevoie de aer, de aer, de aer... înainte de toate!

Brusc, se dădu la o parte, făcând loc preotului şi diaconului, care urcau scara. Veneau să facă slujba morţilor, căci Svidrigailov dăduse dispoziţie să se slujească de două ori pe zi, cu punctualitate. Svidrigailov îşi văzu de drum. Raskolnikov rămase puţin pe gânduri, apoi intră pe urmele preotului în odaia Soniei.

Rămase în uşă. Slujba începu domoală, solemnă şi tristă. Gândul la moarte şi senzaţia pe care ţi-o dă prezenţa unui mort avuseseră întotdeauna pentru el, încă din copilărie, ceva apăsător, îi stârneau un fel de groază mistică; dar nu mai ascultase de mult o slujbă pentru morţi. Cea de-acum avea ceva diferit, teribil de înspăimântător şi de neliniştitor. Se uită la copii: erau toţi îngenuncheaţi lângă sicriu. Polecika plângea. În spatele lor stătea Sonia, care se ruga plângând încet şi cumva sfios. „Zilele astea nu s-a uitat nici măcar o dată la mine şi nu mi-a spus o vorbă“, se gândi deodată Raskolnikov. Soarele arunca o lumină puternică; fumul de tămâie se ridica în rotocoale; preotul citea: „Odihneşte, Doamne...“. Raskolnikov rămase

până la sfârşit. După ce dădu binecuvântarea şi îşi luă rămas-bun, preotul privi în jur cam ciudat. Odată slujba încheiată, Raskolnikov se apropie de Sonia. Ea îi şi apucă amândouă mâinile şi îşi odihni capul pe umărul lui. Gestul ei îl uimi nespus pe Raskolnikov; i se păru chiar straniu. Cum? Nici urmă de repulsie, nici urmă de groază faţă de el? Mâna nici nu i-a tresărit! Era în el o nesfârşită uitare de sine. Cel puţin, aşa a înţeles el. Sonia nu spuse nimic. Raskolnikov îi strânse mâna şi ieşi. Îi era cumplit de greu. Dacă ar fi putut să plece undeva în clipa aceea şi să rămână absolut singur, fie şi pentru toată viaţa, s-ar fi socotit fericit. Însă în ultima vreme, cu toate că era mai tot timpul singur, nu avusese nici o clipă senzaţia de singurătate. Fie că s-a dus în afara oraşului, că a ieşit la drumul mare, că a ajuns odată chiar într-o pădurice, cu cât era locul mai izolat, cu atât parcă simţea mai puternic şi mai aproape o prezenţă neliniştitoare. Nu se poate spune că îl speria, ci mai degrabă că îl irita, făcându-l să ia cât putea de repede drumul înapoi în oraş, să se piardă în mulţime, să intre prin cârciumi şi bodegi, să umble prin Talkucii, în piaţa Sennaia. Aici îi era parcă mai uşor şi chiar se simţea mai singur. Într-o seară a auzit cântându-se într-un birt: un ceas întreg a stat şi a ascultat şi, după cum avea să-şi amintească, a făcut-o chiar cu mare plăcere. Dar spre sfârşit a devenit iar neliniştit, parcă începuseră deodată să-l chinuie mustrările de conştiinţă. „Uite, stau şi ascult cântece, asta trebuie oare să fac eu?“, îi trecu prin minte. De fapt, ghici îndată că nu numai asta îl neliniştea; era ceva care cerea o rezolvare imediată, dar ce anume nu se lăsa nici gândit, nici exprimat în cuvinte. Totul se strângea ca într-un ghem. „Nu, mai bine mă lupt! Mai bine iar Porfiri... ori Svidrigailov... De m-ar chema mai repede, de m-ar ataca cineva... Da, da!“, îşi spunea în gând. Ieşi din birt şi se îndepărtă aproape în fugă. Îi veniră deodată în minte mama şi sora lui şi gândul ăsta îl umplu de frică, de groază chiar. Aceea a şi fost noaptea când s-a trezit înainte de ziuă în tufişuri, pe Krestovski Ostrov, dârdâind tot, cuprins de friguri; a plecat spre casă şi a ajuns în zori. După câteva ore de somn frigurile l-au lăsat, dar când s-a deşteptat era deja târziu: era ora două după-amiază.

Îşi aduse aminte că în ziua aceea trebuia să fie înmormântarea Katerinei Ivanovna şi se bucură că nu luase parte la ea. Nastasia îi aduse de mâncare; mâncă şi bău cu poftă, aproape cu lăcomie. Mintea îi era mai trează şi se simţea mai liniştit decât în ultimele trei zile. Chiar se miră pentru o clipă de accesul de frică şi de panică dinainte. Uşa se deschise şi intră Razumihin.

— A, mănâncă, înseamnă că nu-i bolnav! zise Razumihin luând un scaun şi aşezându-se la masă în faţa lui Raskolnikov.

Era tulburat şi nu căuta să ascundă acest lucru. Vorbise cu vădită

ciudă, dar fără grabă şi fără să ridice prea mult glasul. Părea să fi venit dintr-un motiv anume, chiar unul extrem de serios.

— Ascultă, începu el hotărât, lua-v-ar dracu' pe toţi, acum mi-e clar că nu-s în stare să pricep nimic; nu te gândi, te rog, că am venit să te iau la întrebări. Puţin îmi pasă! Nici nu vreau. Dacă mi-ai spune acum tu singur tot, toate secretele voastre, poate că nici n-aş sta să te-ascult, aş scuipa şi aş pleca. Am venit doar ca să aflu personal şi o dată pentru totdeauna: e adevărat că eşti nebun? Fiindcă, vezi tu, se răspândeşte părerea (nu contează a cui e) că eşti nebun sau aproape să înnebuneşti. Recunosc c-am fost şi eu foarte înclinat spre această părere, în primul rând, judecând după faptele tale idioate şi în parte abjecte (care nu se pot explica nicicum), şi în al doilea rând, după felul cum te-ai purtat nu demult cu maică-ta şi cu soră-ta. Numai un monstru, un nemernic sau un nebun putea să se poarte cu ele cum te-ai purtat tu; prin urmare, trebuie să fii nebun...

— Când le-ai văzut?

— Adineauri. Tu nu le-ai văzut de-atunci? Pe unde umbli, spune-mi şi mie, te rog, am trecut deja de trei ori pe la tine. Mama ta e grav bolnavă de ieri. S-a îmbrăcat să vină la tine; Avdotia Romanovna a încercat s-o reţină, dar n-a vrut să audă de nimic: „Dacă, zice, e bolnav, dacă i se întunecă minţile, cine să-l ajute dacă nu mama lui?“. Am venit cu toţii încoace, că nu puteam să-o lăsăm să plece singură. Până aici, la uşa ta, am rugat-o să se liniştească. Am intrat, dar tu nu erai; uite-aici a şezut. A stat zece minute, iar noi am aşteptat în picioare lângă ea, în tăcere. Apoi s-a ridicat şi a zis: „Dacă iese, înseamnă că e sănătos şi că şi-a uitat mama, iar atunci nu se cuvine şi e ruşinos pentru mine ca mamă să stau la uşa lui să-i cer un strop de dragoste ca şi cum aş cere de pomană“. S-a întors acasă şi a căzut la pat; acum zace cu febră. „Văd, zice, că pentru *drăguţa lui* are timp.“ Crede că *drăguţa ta* e Sofia Semionovna, logodnică sau iubită, asta nu mai ştiu. M-am dus îndată la Sofia Semionovna, fiindcă am vrut, frate, să aflu tot adevărul, dar când am ajuns acolo şi m-am uitat în jur, ce mi-au văzut ochii: coşciugul şi copiii plângând. Sofia Semionovna le proba hăinuţele de doliu. De tine nici urmă. M-am uitat şi eu, m-am scuzat şi am plecat să-i dau raportul Avdotiei Romanovna. Prin urmare, toate astea-s prostii, n-ai nici o *drăguţă*, deci cea mai de crezut e nebunia. Dar poftim, tu stai şi înfuleci carne fiartă de vită, de parcă n-ai mai fi mâncat de trei zile. Bun, să spunem că şi nebunii mănâncă, dar cu toate că nu mi-ai spus o vorbă, tu... nu eşti nebun! Asta pot s-o jur. Sunt convins că nu eşti nebun. Aşa că, dracu' să vă ia pe toţi, aici e un mister, e un secret, iar eu n-am de gând să-mi omor creierii cu secretele voastre. Am trecut doar ca să-ţi trag o înjurătură, încheie el ridicându-se, şi să-mi vărs năduful, acum ştiu ce am de

făcut!

— Şi ce vrei să faci?

— Ce-ţi pasă ţie ce vreau eu să fac?

— Bagă de seamă, te pui pe băut!

— De unde... de unde ştii?

— Păi, e şi greu de ghicit!

Razumihin tăcu o clipă.

— Tu ai fost întotdeauna un om cu cap şi n-ai fost nebun în viaţa ta, spuse el deodată cu înflăcărare. Aşa-i, mă pun pe băut! Rămâi cu bine!

Şi se urni din loc să plece.

— Alaltăieri parcă, am vorbit cu soră-mea despre tine, Razumihin.

— Despre mine! Dar... unde puteai tu s-o vezi alaltăieri? se opri Razumihin şi chiar păli uşor; se putea ghici că inima îi bătea mai tare.

— A venit ea încoace, singură, a stat aici şi a vorbit cu mine.

— Ea!

— Da, ea.

— Şi ce i-ai spus... vreau să zic, despre mine?

— I-am spus că eşti un om foarte bun, cinstit şi muncitor. Că o iubeşti nu i-am spus, fiindcă asta ştie.

— Ştie?

— Asta-i bună! Oriunde ar fi să plec, orice s-ar întâmpla cu mine, tu să rămâi pentru ele ca o providenţă. Le las în mâinile tale, ca să zic aşa, Razumihin. Îţi spun asta pentru că ştiu foarte bine cât o iubeşti şi sunt sigur de sufletul tău curat. Şi mai ştiu şi că ea te poate iubi, dacă nu te iubeşte deja. Acum hotărăşte singur cum crezi că e mai bine – trebuie ori nu trebuie să te îmbeţi.

— Rodka... Să vezi... Ei... Drace! Dar tu unde vrei să pleci? Ei vezi, dacă şi ăsta e un secret, las’ să fie! Dar până la urmă... o să-l aflu... Şi sunt sigur că trebuie să fie nişte fleacuri îngrozitoare şi că nu sunt decât rodul închipuirii tale. De fapt, tu eşti un om extraordinar! Un om extraordinar!

— Tocmai voiam să-ţi spun, dar m-ai întrerupt, că ai judecat foarte bine adineauri, când ai zis că nu vrei să mai cauţi să afli tainele şi secretele astea. Lasă-le deoparte, nu-ţi face griji. O să afli totul la timpul său, atunci când i-o veni vremea. Ieri mi-a spus cineva că omul are nevoie de aer, aer! Vreau să mă duc acum la el ca să aflu ce înţelege prin asta.

Razumihin căzu pe gânduri, chibzuind tulburat.

„Ăsta-i conspirator politic! Precis! Şi are de făcut vreun pas hotărâtor, asta e sigur! Nu poate fi altceva şi... şi Dunia ştie...“, îşi spuse deodată.

— Adică, Avdotia Romanovna vine la tine, spuse el rostind apăsat

fiecare cuvânt, iar tu vrei să-l vezi pe unul care spune că omul are nevoie de mai mult aer şi... înseamnă că şi scrisoarea aia... e tot aşa ceva, încheie el parcă pentru sine.

— Ce scrisoare?

— A primit astăzi o scrisoare, a fost foarte tulburată. Foarte. Chiar din cale-afară. Mă apucasem să-i vorbesc despre tine – m-a rugat să tac. Pe urmă... pe urmă a spus că poate o să ne despărţim foarte curând şi a început să-mi mulţumească cu ardoare pentru ceva; după aceea s-a dus la ea în cameră şi s-a încuiat înăuntru.

— A primit o scrisoare? îşi repetă gânditor întrebarea Raskolnikov.

— Da, o scrisoare, n-ai ştiut? Hm.

Tăcură amândoi.

— Rămâi cu bine, Rodion. Frate... a fost o vreme... lasă, rămâi cu bine. Vezi, a fost o vreme... Ei, rămâi cu bine! Trebuie s-o iau şi eu din loc. N-o să beau. Acum nu mai e nevoie... te înşeli!

Se grăbi să iasă din cameră; dar abia ieşise şi aproape închisese uşa după el, că deodată o deschise iar şi spuse, uitându-se într-o parte:

— Apropo! Ţii minte omorul ăla, cu Porfiri, cu bătrâna? Bun, să ştii că s-a găsit ucigaşul, a mărturisit singur şi a adus toate dovezile. E unul dintre lucrătorii ăia, zugravii, dacă poţi să-ţi închipui. Îţi aminteşti că eu le-am tot ţinut partea atunci. Poţi să crezi că toată scena aia cu bătaia şi râsul pe scară, cu tovarăşul lui, când au urcat portarul şi cei doi martori, a fost pusă la cale de el înadins, ca să îndepărteze bănuielile. Ce şiretenie, ce prezenţă de spirit la un mucos ca ăsta! Nici nu-ţi vine să crezi; dar a explicat singur tot şi a mărturisit tot! Ca să vezi cum am putut să mă înşel! Ce să mai zic, după părerea mea, e un geniu al prefăcătoriei şi al şireteniei, un geniu în derutarea justiţiei, aşa că ce să ne mai mirăm atâta! Oare nu pot exista şi genii de felul ăsta? Păi, tocmai faptul că nu a dat dovadă de tărie de caracter şi a mărturisit mă face să-l cred cu atât mai mult. E mai verosimil... Dar ce mă mai ambalasem, ce mă ambalasem atunci... Aş fi băgat mâna-n foc pentru ei!

— Spune-mi, te rog, de unde ai aflat toate astea şi de ce te interesează atât de mult? întrebă vădit tulburat Raskolnikov.

— Ei, asta-i! De ce mă interesează! Ce întrebare!... Am aflat de la Porfiri, printre alţii. De fapt, de la el am aflat aproape tot.

— De la Porfiri?

— De la Porfiri.

— Şi ce... ce ţi-a spus? întrebă speriat Raskolnikov.

— Mi-a explicat totul clar. Mi-a explicat psihologic, cum face el.

— Ţi-a explicat? Chiar el ţi-a explicat?

— El, chiar el, rămâi cu bine! O să-ţi povestesc pe îndelete mai târziu, acum am treabă. La un moment dat chiar m-am gândit... Bun, lasă, mai târziu!... N-am de ce să mă mai îmbăt. M-ai îmbătat tu şi fără vin. Sunt beat, Rodka! Acum sunt beat fără vin, ei, dar rămâi cu bine, mai trec eu, curând de tot.

Ieşi.

„E conspirator politic, sunt sigur, absolut sigur! hotărî în gând Razumihin coborând încet scara. Şi a atras-o şi pe soră-sa în asta; e foarte, foarte posibil, cu firea Avdotiei Romanovna. Au avut nişte întrevederi... Mi-a dat şi ea de-nţeles. Unele cuvinte... unele vorbe mărunte de-ale ei... şi unele aluzii duc exact aici! Nici n-ar fi altă explicaţie pentru toată harababura asta! Hm! Şi eu care credeam... O, Doamne, ce-a putut să-mi treacă prin cap. Da, mi s-au întunecat minţile, sunt vinovat în faţa lui! Atunci, pe coridor, în dreptul lămpii, atunci mi s-au întunecat minţile. Pfui! Ce gând ticălos, urât şi mârşav din partea mea! Bravo ţie, Mikolka, bravo ţie că ai recunoscut... Cât de bine se lămureşte acum tot ce-a fost înainte! Boala lui de atunci, purtările lui aşa de ciudate, chiar şi mai înainte, mult mai înainte, la universitate, ce posomorât şi ursuz era întotdeauna... Dar ce-o fi acum cu scrisoarea asta? Bănuiesc... Hm. Nu, aflu eu tot.“

Îşi aminti ce îi spusese Raskolnikov despre Dunecika şi, înţelegând tot, îi îngheţă inima. Se smulse din loc şi o luă la fugă.

Cum ieşi Razumihin, Raskolnikov se ridică, se întoarse spre fereastră, se repezi într-un colţ, apoi într-altul, uitând parcă de micimea cămăruţei lui, şi... se aşeză din nou pe divan. Parcă renăscuse dintr-odată – vasăzică, se ivise o ieşire!

„Da, prin urmare se ivise o ieşire!“ Prea se închisese şi se înfundase totul, prea devenise chinuitoare apăsarea, parcă alunecase într-un soi de delir. Încă de la scena cu Mikolka, din cabinetul lui Porfiri, începuse să simtă că intra definitiv într-o fundătură, că nu mai avea ieşire. După Mikolka, în aceeaşi zi, urmase scena de la Sonia; se petrecuse şi se încheiase cu totul altfel decât se gândise înainte... se arătase dintr-odată slab, cu desăvârşire slab! Şi atunci îi dăduse dreptate Soniei, sincer îi dăduse dreptate, că nu putea trăi ducând singur o asemenea povară! Dar Svidrigailov? Svidrigailov era o enigmă... Svidrigailov îl nelinişte, e adevărat, dar parcă nu în aceeaşi măsură. Şi cu Svidrigailov va avea poate de luptat. Dar cu Svidrigailov ar putea găsi o soluţie; cu Porfiri însă era altă treabă.

Vasăzică, Porfiri i-a explicat chiar el lui Razumihin, i-a explicat *psihologic*! A început iar cu blestemata lui de psihologie! Porfiri? Păi, cum să creadă Porfiri, fie şi o singură clipă, că Mikolka e vinovatul, după cele

petrecute atunci între ei, după scena aceea între patru ochi, înainte de Mikolka, căreia nu-i puteai găsi nici o explicaţie logică, în afară de *una* singură? (Raskolnikov îşi amintise de multe ori, în treacăt şi pe bucăţele, toată scena aceea cu Porfiri; n-ar fi suportat să şi-o amintească în întregime.) Se spuseseră atunci asemenea cuvinte, se făcuseră asemenea mişcări şi gesturi, se schimbaseră între ei asemenea priviri, se rostiseră unele lucruri cu un asemenea ton, încât după asta nu Mikolka (pe care Porfiri îl ghicise de la primul cuvânt şi de la primul gest) avea să-i clatine convingerile din temelii.

Când te gândeşti că până şi Razumihin începuse să-l bănuiască! Scena de pe coridor, lângă lampă, nu trecuse fără să lase urme. „Uite că s-a şi dus repede la Porfiri... Dar de ce s-a apucat el să-l îmbrobodească aşa? Ce-a urmărit când i-a abătut atenţia către Mikolka? Fiindcă la ceva s-a gândit el negreşit; are el nişte gânduri ascunse, dar care? E drept că a trecut ceva timp din dimineaţa aceea, chiar mult prea mult, însă Porfiri n-a dat nici un semn. Asta cu siguranţă nu-i a bine...“ Raskolnikov îşi luă şapca şi, după ce stătu puţin pe gânduri, ieşi din odaie. Era prima zi după atâta vreme când se simţea cel puţin sănătos la minte. „Trebuie să isprăvesc treaba cu Svidrigailov, se gândi, cu orice preţ şi cât mai repede; se pare că şi ăsta aşteaptă să vin singur la el.“ Şi în clipa aceea, o asemenea ură îi cuprinse inima obosită, încât ar fi fost poate în stare să şi omoare pe unul dintre cei doi: Svidrigailov ori Porfiri. Cel puţin, simţea că, dacă n-o făcea acum, era în stare s-o facă şi mai târziu. „O să vedem, o să vedem“, îşi repeta.

Dar cum deschise uşa spre palier, dădu nas în nas cu Porfiri. Venea la el. Pentru o clipă, Raskolnikov rămase încremenit. Lucru ciudat, nu se arătă foarte surprins şi aproape că nici nu se sperie. Doar tresări uşor, iar în clipa următoare era deja gata de atac. „Poate ăsta-i deznodământul! Dar cum o fi venit aşa, tiptil, pisiceşte, de n-am auzit nimic? N-o fi tras cu urechea?“

— Nu te aşteptai la musafiri, Rodion Romanâci! strigă râzând Porfiri Petrovici. De mult mă pregătesc să vin şi acum, că am trecut pe-aici, m-am gândit: de ce să nu intru eu vreo cinci minute să-l văd? Unde te găteai să pleci? Nu te reţin mult. Doar cât fumez o ţigară, dacă o îmi dai voie.

— Luaţi loc, Porfiri Petrovici, luaţi loc, îşi pofti Raskolnikov musafirul, cu un aer care părea atât de mulţumit şi de amical, încât zău dacă nu s-ar fi mirat şi el de s-ar fi putut vedea.

Nu mai simţea nici o frică. La fel se întâmplă uneori să stea omul cu un tâlhar în coaste o jumătate de ceas, înspăimântat de moarte, dar când acela îi pune cuţitul la gât, îi piere orice frică. Se aşeză chiar în faţa lui Porfiri şi îl privi fără să clipească. Porfiri miji ochii şi începu să tragă din

ţigară.

„Hai, spune odată, spune! părea gata să răbufnească Raskolnikov. Hai odată, de ce, de ce nu vorbeşti?“

~ II ~

— Ce ţi-e şi cu ţigările astea! spuse în sfârşit Porfiri Petrovici, terminând de fumat şi trăgându-şi sufletul. O pacoste sunt, o adevărată pacoste, dar nu-s în stare să mă las! Tuşesc, a început să mă râcâie pe gât, mă şi sufoc. Ştii, sunt cam fricos, şi m-am dus acum câteva zile la doctorul B., că el consultă fiecare bolnav pe puţin o jumătate de ceas. A râs când s-a uitat la mine; m-a ciocănit, m-a ascultat. „Dumneavoastră, zice, vă dăunează tutunul; aveţi plămânii dilataţi.“ Bun, dar cum să mă las? Ce să pun în loc? Nu beau, asta şi e nenorocirea, he-he-he, că nu beau! Totul e relativ, Rodion Romanâci, totul este relativ!

„Ce face, o ia iar cu tertipurile lui!“, se gândi scârbit Raskolnikov. Îşi aminti dintr-odată, în întregime, scena petrecută nu demult, la ultima lor întâlnire, şi senzaţia de-atunci îl izbi ca un talaz.

— Am mai trecut pe la dumneata alaltăieri-seară, ştiai? continuă Porfiri Petrovici uitându-se de jur împrejur prin odaie. Chiar aici în cameră am fost. Întocmai ca azi, treceam prin apropiere şi ce mi-am zis: hai să-i întorc vizita. Am intrat, fiindcă uşa era larg deschisă; m-am uitat, am aşteptat ce-am aşteptat şi, fără s-o mai anunţ pe slujnica dumitale, am plecat. Nu încui uşa?

Raskolnikov devenea tot mai negru la faţă. Porfiri părea că-i ghiceşte gândurile.

— Am venit să mă explic, Rodion Romanâci taică, să mă explic! Îţi datorez o explicaţie, urmă zâmbind uşor şi chiar îl bătu uşurel cu palma peste genunchi pe Raskolnikov, dar aproape în acelaşi timp, faţa lui deveni serioasă şi îngrijorată, chiar tristă parcă, spre mirarea lui Raskolnikov. Nu mai văzuse încă la el şi nici nu bănuise că putea să-şi ia o astfel de expresie. Ciudată a mai fost scena care a avut loc între noi ultima dată, Rodion Romanâci. Drept e că şi la prima noastră întâlnire s-a petrecut o scenă la fel de ciudată, însă atunci... Ei, dar acum să le luăm pe rând! Uite ce e: poate că am greşit faţă de dumneata; simt asta. Ţii minte cum ne-am despărţit: la amândoi stăteau să ne plesnească nervii şi ne tremurau genunchii. Ştii, lucrurile au ieşit cam anapoda, nu ne-am purtat ca nişte gentlemeni. Or, noi suntem totuşi nişte gentlemeni; adică, oricum, întâi şi-ntâi gentlemeni; lucrul ăsta trebuie înţeles. Ţii minte la ce-am ajuns... aşa ceva chiar nu se face.

„Ce-i cu asta, drept cine mă ia?“, se întrebă uluit Raskolnikov ridicându-şi faţa şi făcând ochii mari la Porfiri.

— M-am gândit că e mai bine pentru noi să punem cărţile pe masă, urmă Porfiri Petrovici lăsând puţin capul pe spate şi plecând ochii, ca şi cum n-ar fi vrut să-şi mai tulbure cu privirea fosta victimă şi ar fi renunţat la vechile metode şi şiretlicuri. Nu poţi să mergi la infinit cu bănuieli şi scene de soiul ăsta. Ne-a scos atunci din încurcătură Mikolka, fiindcă altfel nu ştiu unde-ar fi ajuns lucrurile între noi. Afurisitul ăla de târgoveţ stătea atunci ascuns în cameră la mine, chiar în spatele peretelui, poţi să-ţi închipui? Desigur, ştii lucrul ăsta; de altfel, am aflat că a trecut după aceea pe la dumneata, dar n-a fost ce-ai presupus dumneata atunci: eu n-am trimis după nimeni şi nici n-am dat vreo dispoziţie. Mă întrebi de ce n-am dat? Cum să-ţi spun, atunci am cam fost şi eu luat prin surprindere. Abia de-am trimis după portarii ăia. (I-ai zărit, pesemne, în trecere.) M-a străfulgerat un gând: atunci, vezi dumneata, eram ferm convins, Rodion Romanâci. Bun, m-am gândit, scap eu acum din mână ceva, dar prind de coadă altceva – cel puţin, ce mă interesează pe mine, pe mine personal, nu scap. Dar ai o fire tare irascibilă, Rodion Romanâci; chiar peste măsură, pe lângă toate celelalte particularităţi ale firii şi ale sufletului dumitale, pe care trăgeam nădejde că le-am dibuit. Bineînţeles, ştiam şi atunci că nu se-ntâmplă întotdeauna să se ridice omul în picioare şi să-ţi trântească în faţă tot adevărul. Deşi se întâmplă şi aşa, mai ales când faci omul să-şi iasă din fire, dar, în orice caz, foarte rar. Atâta lucru puteam să-mi închipui şi eu. Dar eu mă gândeam: barem să-i smulg o dovadă mică, cea mai măruntă, una singură, numai să ştiu că am pus mâna pe ceva, ca să am ceva concret şi palpabil, nu doar psihologie. Fiindcă, mă gândeam eu, dacă omul e vinovat, atunci sigur poţi obţine de la el ceva concret, te poţi bizui chiar pe cel mai neaşteptat rezultat. Eu pe firea dumitale m-am bizuit atunci, Rodion Romanâci, pe fire mai mult decât pe orice! Mi-am pus chiar mare nădejde în dumneata.

— Ce... ce tot spuneţi? bâigui într-un sfârşit Raskolnikov, fără să-şi dea prea bine seama de întrebarea lui. „Ce tot spune, se gândi derutat, oare chiar să creadă că sunt nevinovat?“

— Ce spun? Am venit să mă explic, o socotesc ca pe-o datorie sfântă, ca să zic aşa. Vreau să-ţi explic totul de-a fir a păr, toată istoria cu întunecarea mea, ca să zic aşa, de-atunci. Te-am făcut să suferi mult, Rodion Romanâci. Nu sunt un monstru. Înţeleg şi eu ce înseamnă să pui aşa ceva în spinarea unui om deprimat, dar mândru, autoritar şi impulsiv, mai cu seamă impulsiv! Eu, oricum, te socotesc un om nobil şi, până la un anumit punct, chiar generos, deşi nu sunt de acord cu toate convingerile dumitale, asta consider de datoria mea să-ţi spun dinainte, direct şi cu deplină sinceritate, fiindcă, mai presus de orice, nu vreau să te înşel. De cum te-am cunoscut, m-am simţit ataşat de dumneata. Cuvintele mele or să

te facă poate să râzi. Ai tot dreptul. Ştiu că nu m-ai putut suferi de la prima privire şi, de fapt, nici n-aveai pentru ce să mă îndrăgeşti. Ia-o cum vrei, dar acum doresc să şterg prin toate mijloacele impresia pe care ţi-am făcut-o şi să-ţi dovedesc că am inimă şi conştiinţă. Îţi vorbesc sincer.

Porfiri Petrovici se opri un moment, cu un aer plin de demnitate. Raskolnikov simţi că îl năpădeşte din nou spaima, una nouă. Gândul că Porfiri îl consideră nevinovat începu deodată să-l sperie.

— S-o iau în ordine şi să-ţi povestesc cum a început totul, nu cred că e nevoie, urmă Porfiri Petrovici, poate chiar ar fi de prisos. Ce-i drept, nici nu cred că aş fi în stare. Cum să explici asta în amănunt? Mai întâi au fost nişte zvonuri. Ce fel de zvonuri, de la cine au pornit, când... şi cum s-a ajuns taman la dumneata, cred că şi asta e de prisos să spun. Dar pentru mine totul a început de la o întâmplare, de la ceva absolut întâmplător, care putea la fel de bine să aibă sau să nu aibă loc. Care anume? Hm, cred că nici despre asta n-are rost să vorbim. Toate zvonurile şi întâmplările astea, pe mine m-au dus atunci la o idee. Mărturisesc sincer – fiindcă, dacă vrei să fii sincer, trebuie să fii până la capăt – că eu am fost primul care m-am oprit atunci la dumneata. Toate chestiile alea, însemnările făcute de bătrână pe obiecte şi celelalte, toate alea erau nimicuri. Din astea se găsesc cu sutele. Pe urmă, am avut ocazia să aflu în amănunt scena din biroul de la secţie, tot întâmplător, şi nu aşa, oricum, ci de la cineva a cărui relatare era temeinică şi care, fără să-şi dea seama, i-a dibuit foarte bine înţelesul. Şi toate, Rodion Romanâci, duceau doar la un lucru, unul singur! Atunci, cum să n-o iei în partea aceea? Din o sută de iepuri n-o să faci niciodată un cal şi din o sută de bănuieli n-o să faci niciodată o dovadă, cum spune un proverb englezesc, dar una e prudenţa şi alta patima, şi încearcă numai să te pui cu patima, fiindcă anchetatorul e şi el tot om. Mi-am mai amintit şi articolul dumitale din revista aceea, ţii minte că am vorbit despre el în amănunt la prima dumitale vizită. Atunci te-am luat peste picior, dar numai ca să te fac să spui mai mult. Repet, eşti foarte impulsiv şi foarte bolnav, Rodion Romanâci. Că eşti curajos, arogant, serios şi... că ai suferit mult, chiar foarte mult, asta ştiam deja... Toate lucrurile astea îmi erau cunoscute, iar articolul dumitale l-am citit ca pe ceva familiar. A fost conceput în nopţi de insomnie şi de exaltare, când inima îţi freamătă şi îţi bate cu putere, cuprinsă de entuziasm. Iar entuziasmul ăsta mândru, copleşitor, e periculos la tinereţe! Atunci te-am luat peste picior, dar acum îţi spun că mi-a plăcut grozav, ca amator, desigur, această primă încercare tinerească, înflăcărată, a condeiului. Fum, ceaţă şi o strună care vibrează în negură. Articolul dumitale e absurd şi fantastic, dar răzbate din el o mare sinceritate, se simte în el un orgoliu tineresc şi integru, are curajul disperării. E sumbru, dar nu-i rău. L-am citit

şi l-am pus deoparte şi... cum l-am pus deoparte, m-am gândit: „Ei, cu omul ăsta lucrurile nu se vor opri aici!“. Păi, spune-mi şi mie, după asemenea introducere, cum să nu te intereseze ce-o să urmeze! Ah, Doamne! Oare spun ceva? Oare afirm acum ceva? Atunci n-am făcut decât să observ. E ceva aici? mă gândeam. Nu-i nimic aici, chiar nimic, absolut nimic. Şi apoi, ca anchetator, nu-mi şade bine să fiu atât de prins: doar îl am în mâinile mele pe Mikolka, cu dovezi cu tot, în timp ce-n partea cealaltă am tot ce vreau, dar nu dovezi! Şi iar vin cu psihologia mea: de el trebuie să mă ocup, fiindcă aici e o chestiune de viaţă şi de moarte. De ce-ţi spun acum toate astea? Ca să ştii şi să nu mă învinuieşti în mintea şi-n inima dumitale că m-am purtat cu răutate atunci cu dumneata. N-a fost răutate, ţi-o spun sincer, he-he! Te-oi fi gândit: n-am fost atunci la dumneata cu vreo percheziţie? Ba am fost, am fost, he-he! Am fost când erai bolnav şi zăceai la pat. N-am fost oficial şi în persoană, dar am fost. Şi ultimul fir de păr din locuinţa dumitale a fost cercetat, chiar de la bănuieli, dar – *umsonst*1! Mă gândeam: omul ăsta o să vină la mine, o să vină singur, chiar foarte curând; dacă e vinovat o să vină negreşit. Altul n-ar veni, dar ăsta o să vină. Şi ţii minte cum a început să-l ia gura pe dinainte pe domnul Razumihin în faţa dumitale? Noi am pus la cale totul ca să te dăm peste cap, de asta am şi lansat zvonul, ca să-l ia pe el gura pe dinainte în faţa dumitale, că nu-i domnul Razumihin omul care să nu-şi arate indignarea. Domnului Zametov i-au sărit mai întâi în ochi furia şi îndrăzneala dumitale: păi, cum să trânteşti, hodoronc-tronc, la cârciumă: „Eu am ucis!“. E prea îndrăzneţ, prea riscant şi, dacă e vinovat, mă gândeam eu, apoi e un luptător de temut! Aşa mă gândeam. Să aştept! Să te aştept cât pot, că pe Zametov l-ai făcut zob atunci, ce mai, şi... tocmai aici e chestia, că toată afurisita asta de psihologie are două tăişuri! Ei, aştept eu şi uite că te trimite Dumnezeu – vii! Cum îmi mai bătea inima... Eh! Ce te-a făcut să vii atunci? Iar râsul, râsul acela al dumitale, când ai intrat, ţii minte? Atunci am văzut prin dumneata ca prin sticlă şi, dacă nu te-aş fi aşteptat cum te-am aşteptat, n-aş fi observat nimic în râsul acela. Ca să vezi ce înseamnă să fii montat! Şi domnul Razumihin atunci... ah, piatra aia, piatra, ţii minte, piatra sub care mai şi erau ascunse lucrurile! Parcă o şi vedeam pe undeva pe-acolo, prin grădina de zarzavat, că de o grădină de zarzavat i-ai vorbit atunci lui Zametov şi pe urmă mie, a doua oară, nu? Iar când am început atunci să-ţi luăm la puricat articolul, cum te-ai apucat dumneata să prezinţi problema! Fiecare cuvânt al dumitale mi se părea cu două înţelesuri, ca şi cum aş fi citit printre rânduri! Ei, Rodion Romanâci, uite în felul ăsta am ajuns să pun ultimii stâlpi la construcţia mea, dar când m-am izbit cu fruntea de ea m-am trezit la realitate. Nu, mi-am zis, am luat-o razna! Dacă vrei, poţi să explici toate astea, până la ultimul punct, exact

pe dos, şi chiar iese ceva mai firesc. Un chin! „Nu, mi-am zis, mai bine să smulg o dovadă, cât de mică!...“ Dar când am auzit de clopoţelul ăla de la uşă, ce mai, am înţepenit, m-a apucat şi tremuratul. „Ei, m-am gândit, uite dovada! O ai!“ Nici n-am mai stat să chibzuiesc, pur şi simplu n-am vrut. În clipa aceea aş fi dat o mie de ruble de la mine numai să te văd cu *ochii mei*: cum ai mers dumneata atunci o sută de paşi în rând cu târgoveţul acela, după ce ţi-a trântit în faţă „criminalule“ şi n-ai îndrăznit să-l întrebi nimic tot drumul! Dar fiorul îngheţat din măduva oaselor? Dar clopoţelul ăla în semidelirul din timpul bolii? Aşa că, Rodion Romanovici, ce să te mai miri după asta că am făcut atunci glumele alea cu dumneata? Şi de ce-ai venit tocmai în clipa aceea? Că parcă te împingea ceva şi pe dumneata, pe cuvântul meu, şi dacă nu ne oprea Mikolka atunci... dar pe Mikolka ţi-l aminteşti cum a intrat? Ţi-l aminteşti bine? A fost ca un trăsnet. Un trăsnet care a bubuit printre nori! Ei, şi cum l-am primit eu? N-am crezut nici atâtica, ai putut să vezi şi dumneata! Asta, atunci! Dar şi pe urmă, după ce-ai plecat dumneata, când a început să răspundă cât se poate de coerent la unele puncte, de m-am mirat şi eu, nici atunci n-am crezut o iotă! Ca să vezi ce înseamnă să ţi se înşurubeze o idee în cap. Nu, mi-am zis, *Morgen früh*[2]! Ce Mikolka!

— Mie mi-a spus Razumihin adineauri că îl învinuiţi şi acum pe Nikolai şi că l-aţi asigurat chiar dumneavoastră...

I se tăie răsuflarea şi nu mai termină. Asculta cu o emoţie de nedescris, căci omul care citise prin el se dezicea. Se temea să creadă şi nu credea. Căuta avid să prindă ceva mai precis şi mai categoric din nişte cuvinte care erau încă nelămurite.

— Domnul Razumihin! strigă Porfiri Petrovici bucurându-se parcă de întrebarea lui Raskolnikov, care până atunci tăcuse. He-he-he! Păi, domnul Razumihin n-are ce căuta aici: când doi se împacă, al treilea n-are de ce să se bage. Domnul Razumihin oricum e pe dinafară, a dat fuga la mine galben ca un mort... Să-l lăsăm în plata Domnului, n-avem de ce să-l amestecăm! Cât despre Mikolka, vrei să ştii ce-i cu el, adică aşa cum văd eu lucrurile? În primul şi-n primul rând e încă un copil necopt la minte şi nu că ar fi fricos, dar are ceva de artist în el. Zău, să nu râzi că îl percep aşa. E naiv şi foarte impresionabil. E sensibil şi are imaginaţie. Cântă, dansează şi am auzit că are un fel de-a spune basme de vine lumea şi de prin alte locuri să-l asculte. Merge şi la şcoală, dar e de-ajuns să-i arăţi un deget ca să se prăpădească de râs; poate să bea până nu mai ştie de el, dar nu că ar avea patima asta, ci numai aşa, cum te îmbeţi când te iei cu alţii, copilăreşte. La fel a şi furat, dar nu înţelege nici el ce-a făcut, zice: „Ăsta-i furt, că am luat ceva de pe jos?“. Şi să mai ştii că e rascolnic[3] sau poate nu chiar rascolnic,

sectant pur şi simplu; a avut printre neamuri nişte beguni[4] şi a stat chiar el nu demult într-un sat, sub conducerea spirituală a unui stareţ, doi ani a stat. Toate astea le-am aflat de la Mikolka şi de la nişte oameni de-ai lui de prin Zaraiski. Dar asta nu-i tot! A vrut chiar să fugă în pustie! Era cuprins de un avânt religios, noaptea se ruga la Dumnezeu, citea cărţi vechi, „adevărate“, nu mai ştia de altceva. Petersburgul a avut o mare influenţă asupra lui, mai ales sexul frumos şi vinul. Impresionabil cum era, a uitat şi de stareţ şi de tot. Din câte ştiu, îl îndrăgise un pictor de pe-aici, începuse să se ducă pe la el şi uite atunci s-a întâmplat! S-a zăpăcit şi – hait – să se spânzure! Să fugă! Ce să-i faci, asta-i imaginea pe care şi-a făcut-o poporul despre justiţia noastră! Pe unii îi îngrozeşte cuvântul „condamnare“. A cui e vina? Uite, poate noile tribunale să mai schimbe ceva. Ah, să dea Domnul! Ei, şi pesemne că la puşcărie şi-a adus aminte de preacinstitul stareţ; a apărut din nou şi Biblia. Ştii, dumneata, Rodion Romanâci, ce înseamnă pentru unii dintre ei „să pătimească“? Nu înseamnă să sufere pentru cineva, ci pur şi simplu că „trebuie să sufere“; adică suferinţa trebuie primită, iar dacă vine de la autorităţi, cu atât mai mult. Am avut şi eu de-a face la vremea mea cu un deţinut, un om blând şi smerit; un an de zile a stat la puşcărie, noaptea citea Biblia pe cuptor şi a tot citit până a luat-o razna, pe urmă, nitam-nisam, a înşfăcat o cărămidă şi a aruncat-o în capul unui gardian, fără ca acela să-i fi făcut ceva. Şi cum a aruncat-o: şi-a luat înadins un arşin distanţă, ca nu cumva să-l vatăme! Ei, şi se ştie ce se întâmplă cu un deţinut care se năpusteşte cu o armă asupra comenduirii: „a primit, carevasăzică, suferinţa“. Aşadar eu bănuiesc acum că Mikolka vrea să „pătimească“ sau ceva de felul ăsta. Iar faptele confirmă ce ştiu eu. Numai că el nu ştie că ştiu. Ce, nu eşti de acord că dintr-un popor ca ăsta ies oameni fanatici? Şi încă cum! Şi-a amintit de stareţ, mai cu seamă de când a încercat să se spânzure. De altminteri, o să-mi povestească tot, o să vină el singur la mine. Crezi că o să mai susţină toate astea? Ai răbdare, încă se mai codeşte! Aştept din clipă-n clipă să vină să-şi retragă depoziţia! Mikolka ăsta mi-a devenit drag şi-l cercetez în amănunt. Şi ce crezi! He-he! La unele puncte mi-a răspuns foarte coerent, e clar că s-a interesat, s-a pregătit cu dibăcie, în schimb la alte puncte parcă e căzut din lună, habar n-are de nimic, e total pe dinafară, fără să bănuiască deloc că e pe dinafară! Nu, Rodion Romanâci taică, aici nu e vorba de Mikolka! Aici e un caz fantastic, sinistru, un caz modern, al vremurilor noastre, când sufletul omenesc e întunecat de fraze ca: „sângele împrospătează“ şi când tot ce se propovăduieşte în viaţă e confortul. Aici e vorba de himere desprinse din cărţi, de o inimă otrăvită de teorii; vezi hotărâre de la primul pas, dar de un fel aparte, vinovatul s-a hotărât să săvârşească omorul, însă aşa cum s-ar fi prăbuşit din vârful unui

munte sau s-ar fi aruncat din turla bisericii, adică s-a dus să ucidă, dar parcă nu pe picioarele lui. Uşa a uitat s-o închidă după el, dar de ucis a ucis, două femei a ucis, pentru o teorie. A ucis, dar banii n-a mai reuşit să-i ia, iar ce a izbutit să înhaţe a ascuns sub o piatră. Nu i-a ajuns chinul pe care l-a îndurat stând după uşă în timp ce oamenii o forţau şi trăgeau de clopoţel – nu, a mai venit şi după aceea în locuinţa goală, mai mult delirând, să-şi aducă aminte sunetul clopoţelului şi să simtă iar fiorul îngheţat din măduva oaselor... Bun, punem asta pe seama bolii, dar uite ce mai e: a ucis, dar se socoteşte un om cinstit, dispreţuieşte pe toată lumea, umblă ca un înger palid, nu. Nu e Mikolka, Rodion Romanâci taică, aici nu-i Mikolka!

Cuvintele astea din urmă, după toate cele care fuseseră spuse înainte şi care aduceau atât de mult a renunţare, erau mult prea neaşteptate. Raskolnikov începu să tremure tot, parcă l-ar fi străpuns o săgeată.

— Atunci... cine a... ucis? întrebă neputând să mai reziste, cu răsuflarea tăiată.

Porfiri Petrovici s-a lăsat pe speteaza scaunului, atât de surprins a fost şi el de neaşteptata întrebare.

— Cum cine a ucis? repetă Porfiri parcă necrezându-şi urechilor. *Dumneata* ai ucis, Rodion Romanâci! Dumneata ai ucis..., adăugă aproape în şoaptă, cu un glas ferm, sigur pe el.

Raskolnikov sări cât colo de pe divan, rămase în picioare câteva clipe şi se aşeză din nou, fără să rostească un cuvânt. Spasme uşoare făceau să-i tresară toţi muşchii feţei.

— Îţi tremură buzele ca şi atunci, murmură aproape compătimitor Porfiri Petrovici. Rodion Romanovici, dumneata nu m-ai înţeles bine, se pare, adăugă el după o scurtă tăcere, de asta şi eşti aşa de mirat. Eu tocmai de asta am venit, ca să-ţi spun tot şi să dăm lucrurile pe faţă.

— N-am ucis eu, şopti Raskolnikov, întocmai ca un copil mic când e prins asupra faptei.

— Ba da, dumneata, Rodion Romanâci, dumneata şi numai dumneata, spuse într-o şoaptă severă şi fermă Porfiri.

Tăcură amândoi şi tăcerea aceea ţinu ciudat de mult, vreo zece minute. Raskolnikov, cu coatele pe masă, îşi trecea degetele prin păr, fără o vorbă. Porfiri Petrovici şedea şi aştepta cuminte. Deodată, Raskolnikov se uită dispreţuitor la Porfiri.

— Iar începeţi cu vechile metode, Porfiri Petrovici! Iar cu aceleaşi procedee: chiar nu v-aţi săturat de ele?

— Ei, ce metode mai sunt şi astea! Altfel stătea treaba dacă aveam martori, dar noi stăm doar la o bârfă. Vezi şi dumneata, n-am venit să te hăituiesc şi să te prind ca pe un iepure. Recunoşti ori nu, în clipa asta mi-e

perfect egal. În sinea mea sunt sigur oricum.

— Atunci de ce-aţi mai venit? întrebă iritat Raskolnikov. Vă repet întrebarea de mai înainte: dacă credeţi că sunt vinovat, de ce nu mă băgaţi la zdup?

— Ei, asta da întrebare! O să-ţi răspund pe puncte: în primul rând, nu-mi convine să te pun aşa, de-a dreptul, sub arest.

— Cum adică, nu vă convine? De vreme ce sunteţi convins, trebuie...

— Ei, şi ce dacă sunt convins? Toate astea sunt deocamdată numai visuri de-ale mele. De ce te-aş trimite acum *la odihnă* acolo? Căci odihnă o socoteşti şi dumneata, dacă o ceri singur. Să zicem că-l aduc pe târgoveţ să te demaşte şi dumneata îi spui: „Eşti beat? Cine m-a văzut cu tine? M-am gândit eu că eşti beat, şi aşa a şi fost“. Ei, ce pot eu să mai spun, mai ales că vorbele dumitale sunt mai verosimile decât ale lui, fiindcă depoziţia lui se bazează numai pe psihologie, care nici nu se potriveşte cu mutra lui, iar dumneata nimereşti în plin, fiindcă ticălosul bea de stinge, e ştiut de beţiv. Doar am recunoscut deschis că psihologia asta e cu două tăişuri şi că al doilea tăiş poate să fie mai puternic şi mult mai verosimil şi că deocamdată n-am nimic împotriva dumitale. Dacă o să te arestez totuşi şi dacă, uite, am venit chiar eu (ceea ce nu se face deloc) să-ţi fac cunoscut totul dinainte, îţi spun deschis (nici asta nu se face) că nici asta nu-mi convine. Ei, şi în al doilea rând, am venit la dumneata...

— Da, şi-n al doilea rând? (Raskolnikov era cu sufletul la gură.)

— Pentru că, aşa cum am mai spus adineauri, mă socotesc dator cu o explicaţie faţă de dumneata. Nu vreau să mă iei drept un monstru, cu atât mai mult cu cât, crezi ori nu, te simpatizez sincer. În al treilea rând, am venit la dumneata cu o propunere deschisă şi directă: mărturiseşte-ţi vina. O să fie infinit mai convenabil şi pentru dumneata, şi pentru mine, fiindcă scap de povară. Ei, e sau nu franc din partea mea?

Raskolnikov rămase o clipă pe gânduri.

— Vedeţi, Porfiri Petrovici, spuneţi că nu aveţi împotriva mea decât psihologie, însă vreţi o dovadă clară ca o demonstraţie matematică. Dar dacă acum greşiţi chiar dumneavoastră?

— Nu, Rodion Romanâci, nu greşesc. Am o dovadă. Dovada asta am găsit-o încă de-atunci, Dumnezeu mi-a trimis-o.

— Ce dovadă?

— Asta nu-ţi spun, Rodion Romanâci. În orice caz, acum nici nu mai am dreptul să amân, o să te arestez. Aşa că, gândeşte-te: mie *acum* mi-e perfect egal, adică o fac numai şi numai pentru dumneata. Dumnezeu mi-e martor, o să fie mai bine pentru dumneata, Rodion Romanâci!

Raskolnikov zâmbi răutăcios.

— Nu e numai de râs, dar e chiar neobrăzare. Bun, să zicem că sunt vinovat – lucru pe care nu-l recunosc –, dar pentru ce să mai vin eu să mărturisesc, când singur spuneţi că o să stau acolo, la dumneavoastră, *la odihnă*?

— Eh, Rodion Romanâci, nu te încrede cu totul în cuvinte, poate că n-o să fie deloc *la odihnă*! Asta e doar o teorie, şi mai e şi a mea pe deasupra, însă ce autoritate am eu în faţa dumitale? Poate ascund şi acum câte ceva de dumneata. Doar n-o să mă apuc să-mi deşert sacul, he-he! Mă întrebi care e folosul? Păi ştii ce reducere a pedepsei ai pentru asta? Fiindcă vii când? În ce moment? Gândeşte-te la asta! Când cineva a luat crima asupra sa şi a încurcat toată treaba. Iar eu îţi jur, uite, în faţa lui Dumnezeu, că o să potrivesc lucrurile în aşa fel „acolo“ şi o să aranjez ca mărturisirea dumitale să pară cu totul neaşteptată. O să facem praf toată psihologia; o să desfiinţez toate bănuielile împotriva dumitale, în aşa fel încât crima dumitale să pară un fel de întunecare a minţii, fiindcă, la drept vorbind, asta şi este. Sunt un om cinstit, Rodion Romanâci, şi am să-mi ţin cuvântul.

Raskolnikov rămase tăcut şi trist, cu capul plecat; se gândi îndelung şi, într-un sfârşit, zâmbi din nou, dar de data asta zâmbetul îi era blând şi amar.

— Eh, nu trebuie! spuse părând să nu se mai ascundă defel de Porfiri. Nu merită! N-am nevoie de nici o reducere de-a voastră!

— Ei, uite de asta m-am şi temut! exclamă Porfiri cu căldură şi parcă fără să vrea. De asta m-am şi temut, că n-ai nevoie de reducerea noastră.

Raskolnikov se uită la el cu o privire tristă şi gravă.

— Ei, nu dispreţui viaţa! zise Porfiri. Mai ai mult în faţă. Cum să nu-ţi trebuiască reducere, cum să nu-ţi trebuiască! Pripit mai eşti!

— Ce mai am mult?

— Viaţă! Ce, eşti proroc, poţi să ştii? Caută şi vei găsi. Poate că aici te-a şi aşteptat Dumnezeu. Iar lanţul ăla n-o să dăinuie în vecii vecilor...

— O să am reducere..., râse Raskolnikov.

— Te împiedică vreo ruşine burgheză? Poate te-ai speriat fără să ştii, fiindcă eşti tânăr! Totuşi, n-ai nici de ce să te sperii şi nici de ce să te ruşinezi că mărturiseşti.

— Eeh, puţin îmi pasă! şopti dispreţuitor şi dezgustat Raskolnikov, părând că nu mai vrea să vorbească.

Dădu iar să se ridice, ca şi cum ar fi vrut să plece, dar se aşeză din nou, vizibil disperat.

— Auzi, puţin îi pasă! Ţi-ai pierdut credinţa şi îţi închipui că te duc

în chip grosolan cu zăhărelul; dar câţi ani ai în urma dumitale? Cât de mult ai înţeles? A scornit o teorie, iar acum îi e ruşine că a dat greş şi că ce a ieşit nu-i tocmai original! A ieşit o ticăloşie, ăsta-i adevărul, dar dumneata nu eşti totuşi un ticălos de la care nu mai ai ce spera. Nu eşti deloc un ticălos din ăsta! Cel puţin, nu te-ai păcălit mult timp singur, ai ajuns repede la ultimele consecinţe. Ce cred eu despre dumneata? Cred că eşti unul din aceia care, dacă i se varsă maţele pe-afară, stă şi se uită zâmbind la călău, numai să găsească o credinţă ori un dumnezeu. Ei, ai să găseşti şi ai să trăieşti. Ai nevoie, în primul rând, să schimbi aerul. Iar suferinţa e şi ea un lucru bun. Suferă. Poate chiar are dreptate Mikolka vrând suferinţă. Ştiu că n-ai credinţă, dar nu mai face pe şmecherul şi pe deşteptul, lasă-te în voia vieţii fără să mai stai pe gânduri; n-ai grijă – o să te scoată la liman şi o să te pună pe picioare. La ce liman? De unde să ştiu eu? Eu doar cred că mai ai mult de trăit. Ştiu că-mi iei cuvintele ca pe o predică învăţată dinainte, dar poate mai târziu o să-ţi aminteşti de ele şi or să-ţi fie de folos cândva, de asta şi vorbesc. Tot e bine că n-ai făcut altceva decât s-o omori pe bătrână. Ia să fi scornit altă teorie şi să fi făcut ceva de un milion de ori mai scârbavnic! Poate chiar trebuie să-i mulţumeşti lui Dumnezeu, n-ai de unde să ştii, poate că te păstrează pentru ceva anume. Dar cu cât o să ai mai mult curaj, cu atât o să te temi mai puţin. Ţi-e frică de pedeapsa mare care te aşteaptă? Nu, în privinţa asta e chiar ruşinos să-ţi fie frică. Dacă ai făcut un asemenea pas, asta trebuie să te întărească. Aici e deja vorba de dreptate. Aşadar, fă cum cere dreptatea. Ştiu că nu mă crezi, dar până la urmă viaţa o să-şi spună cuvântul. Poate chiar ai să prinzi drag de ea. Acum îţi trebuie doar aer, aer, aer!

— Dar cine sunteţi dumneavoastră, strigă Raskolnikov, sunteţi vreun proroc? Aţi atins vreun calm olimpian de-mi faceţi profeţiile astea mai mult decât înţelepte?

— Cine sunt eu? Sunt un om sfârşit, nimic mai mult. Mă rog, un om care simte şi înţelege, care poate mai ştie unele lucruri, dar unul sfârşit. Cu dumneata e însă altceva: Dumnezeu ţi-a pregătit o viaţă (şi cine ştie, poate când o să treacă fumul, n-o să mai fie nimic). Ei, şi ce dacă intri într-o altă tagmă de oameni? De confort o să-ţi pară rău, când ai un suflet ca al dumitale? Sau poate de faptul că n-o să te mai vadă nimeni prea mult timp? Nu aici e problema, ci la dumneata însuţi. Fă-te soare şi o să te vadă toată lumea. Dar soarele trebuie să fie mai întâi soare. Iar zâmbeşti, nu ştiu de ce, fiindcă vorbesc ca Schiller? Pun rămăşag că-ţi închipui că te iau cu zăhărelul, he-he-he! Eu te rog, Rodion Romanâci, să nu mă crezi pe cuvânt, te rog chiar să nu mă crezi niciodată pe de-a-ntregul – am năravul ăsta, sunt de acord. Însă uite ce vreau să mai adaug: câtă josnicie şi câtă cinste sunt în

mine vei putea judeca, cred, singur!

— Când aveţi de gând să mă arestaţi?

— Păi, o zi jumate sau două pot să-ţi mai las, să te plimbi. Gândeşte-te, drăguţule, roagă-te la Dumnezeu. O să fie mai în folosul dumitale, zău că da.

— Bun, şi dacă fug? întrebă cu un zâmbet ciudat Raskolnikov.

— Nu, n-o să fugi. Un mujic, un sectant la modă – lachei ai ideilor altora –, ăştia da, fug, fiindcă lor şi vârful unui deget dacă li-l arăţi, precum micimanului Dârka, or să creadă toată viaţa în orice pofteşti. Dar dumneata, dacă nu mai crezi în teoria dumitale, de ce să fugi? Şi ce-ai face ca fugar? E rău să trăieşti ca fugar şi e greu, iar dumitale îţi trebuie în primul rând o situaţie clară, îţi trebuie aer curat; păi de aerul ăla ai dumneata nevoie? Dacă fugi, o să te întorci singur înapoi. *Fără noi nu te poţi descurca*. Dar dacă te pun sub lacăt la închisoare, să stai o lună, două, hai, trei – ţine minte ce-ţi spun –, odată te pomeneşti că mărturiseşti singur şi poate fără să te aştepţi nici dumneata. N-o să ştii nici în ceasul dinainte că o să te duci să mărturiseşti. Uite, sunt chiar convins că ai să te hotărăşti să „primeşti suferinţa"; acum nu mă crezi, dar ai să ajungi singur la vorbele mele. Fiindcă, Rodion Romanâci, suferinţa e un lucru mare; nu te uita că am pus osânză pe mine, nu contează, ştiu eu ce ştiu. Să nu râzi, în suferinţă e o idee. Mikolka are dreptate. Nu, n-o să fugi, Rodion Romanâci.

Raskolnikov se ridică şi îşi luă şapca. Porfiri Petrovici se ridică şi el.

— Te pregăteşti să faci o plimbare? O să fie o seară frumoasă, numai să nu înceapă vreo furtună. Deşi ar fi chiar mai bine, se mai împrospătează aerul...

Îşi luă şi el şapca.

— Vă rog, Porfiri Petrovici, să nu vă băgaţi în cap, spuse apăsat şi sever Raskolnikov, că am recunoscut ceva astăzi, în faţa dumneavoastră. Sunteţi un om ciudat şi v-am ascultat numai din curiozitate. Dar nu am recunoscut nimic... Nu uitaţi asta.

— Ei, ştiu deja lucrul ăsta, n-o să uit, dar uite-l cum tremură. Nu te nelinişti, drăguţule; o să fie precum ţi-e voia. Plimbă-te puţin, însă nu prea departe. Pentru orice eventualitate, mai am la dumneata o mică rugăminte, adăugă coborând glasul, mai delicată, dar importantă: în cazul în care (deşi mă îndoiesc şi nu te cred deloc în stare), în astea patruzeci-cincizeci de ceasuri, îţi vine ideea să sfârşeşti treaba altfel, în vreun fel mai ieşit din comun, să-ţi faci seama (e o presupunere absurdă, să mi-o ierţi), lasă un bileţel scurt, dar clar. Două rânduri, doar două, şi să pomeneşti şi despre piatră; o să fie mai nobil. Ei, la revedere... Gânduri bune şi un început

fericit!

Porfiri ieşi, aplecându-se şi ferindu-se parcă să se uite la Raskolnikov. Acesta se apropie de fereastră şi, cu o nerăbdare iritată, aşteptă până când, după socoteala lui, avea să ajungă în stradă şi să se îndepărteze. Pe urmă părăsi şi el în grabă odaia.

1 În zadar (în germ., în orig).
2 Mâine-dimineaţă (în germ., în orig.).
3 Adept al unei secte care s-a despărţit de Biserica Ortodoxă rusă la mijlocul secolului XVII, rămânând fidelă aşa-numitului „rit vechi“.
4 Sectă religioasă ai cărei membri rătăceau toată viaţa (numele sectei vine de la verbul *begat* – „a fugi“) şi care nu se supuneau nici unei autorităţi lumeşti.

~ III ~

Se grăbea spre Svidrigailov. Ce putea să spere de la omul acela, nu ştia nici el. Dar omul acela avea un fel de putere ascunsă asupra lui. De când îşi dăduse seama de lucrul ăsta, nu îşi mai găsea liniştea, iar acum sosise momentul unei explicaţii.

Tot drumul îl chinui o întrebare: să fi fost Svidrigailov la Porfiri?

Pe cât putea el să judece, ar fi fost chiar în stare să jure, nu, nu fusese! După ce s-a gândit îndelung şi a revăzut în minte toată vizita lui Porfiri, şi-a spus: nu, n-a fost, cu siguranţă n-a fost!

Dar dacă n-a fost încă, o să se ducă sau nu la Porfiri?

I se păru că deocamdată n-o să se ducă. De ce? Nici asta nu putea spune, însă chiar dacă ar fi putut, acum nu şi-ar fi bătut prea mult capul cu aşa ceva. Toate astea îl frământau, dar în acelaşi timp parcă nu-i ardea de ele. Lucru ciudat, poate chiar de necrezut pentru oricine, soarta lui imediată, din acel moment, îl îngrijora prea puţin. Altceva îl chinuia, ceva mult mai important, ceva legat numai şi numai de el, ceva esenţial. În acelaşi timp simţea o nesfârşită oboseală a minţii, deşi judecata îi mergea în dimineaţa aceea mai bine decât în toate zilele din urmă.

Dar mai merita acum, după toate câte se întâmplaseră, să se mai străduie să dea de capătul tuturor încurcăturilor acelora nenorocite? Merita, bunăoară, să încerce să tragă sforile în aşa fel încât Svidrigailov să nu se ducă la Porfiri? Să caute să afle şi să piardă timpul cu unul ca Svidrigailov!

Oh, cum se mai săturase de toate astea!

Totuşi, îşi continua grăbit drumul spre Svidrigailov; oare aştepta de la el *ceva nou*, ceva care să-l îndrume spre o ieşire? La o adică, te agăţi şi de-un pai! Oare soarta sau instinctul îi împingea unul spre celălalt? Poate că, în ceea ce-l privea, nu erau decât oboseala şi disperarea; poate că nu de Svidrigailov avea nevoie, ci de altcineva, iar Svidrigailov îi ieşise în cale cu totul întâmplător. Sonia? La ce să se ducă acum la Sonia? Să cerşească din nou lacrimile ei? Iar de Sonia îi era şi teamă. Sonia însemna verdictul necruţător, luarea imediată a unei decizii. Trebuia să aleagă: ori calea ei, ori calea lui. În clipa aceea, mai ales, nu se simţea în stare să dea ochii cu ea. Nu, nu era mai bine să încerce cu Svidrigailov? Ce mai însemna şi asta? Dar nu putu să nu recunoască în sinea lui că simţea, într-adevăr, de mult că are nevoie de el pentru ceva anume.

Totuşi, ce puteau ei doi să aibă în comun? Nici măcar ticăloşiile lor nu erau la fel. Pe deasupra, omul ăsta era antipatic, depravat la culme, fără

îndoială, viclean şi alunecos, poate şi foarte rău. Circulau şi nişte istorii în sensul ăsta despre el. E drept că se ocupa de copiii Katerinei Ivanovna, dar cine ştie pentru ce şi ce însemna asta? Omul ăsta avea veşnic tot felul de intenţii şi de planuri.

În zilele din urmă, o altă idee îi umbla prin cap lui Raskolnikov şi îl neliniştea teribil, dar cu cât se străduia s-o alunge, cu atât îl apăsa mai tare! Uneori se gândea: Svidrigailov îi dăduse tot timpul târcoale şi îi dădea şi-acum; Svidrigailov îi aflase taina; Svidrigailov îi pusese gând rău Duniei. Dacă şi acum avea tot gânduri rele? Răspunsul era aproape sigur *da*. Dacă acum, aflându-i taina şi dobândind putere asupra lui, voia să-l folosească drept armă împotriva Duniei?

Gândul ăsta îl chinuia uneori până şi în somn, dar acum, mergând spre Svidrigailov, era prima dată când i se înfăţişa atât de clar. Era de-ajuns să-i treacă prin minte ca să îl apuce o furie sinistră. În primul rând, asta avea să schimbe totul, chiar şi situaţia lui: trebuia să-i dezvăluie imediat taina Dunecikăi. Trebuia, poate, chiar să se predea, ca să o oprească pe Dunia de la vreun pas necugetat. Scrisoarea? De dimineaţă Dunia primise o scrisoare! De la cine putea să primească o scrisoare aici, la Petersburg? De la Lujin, poate? E adevărat că Razumihin stă de pază, dar el nu ştie nimic. Să fie oare nevoie să-i spună totul? Respinse cu oroare gândul ăsta.

În orice caz, pe Svidrigailov trebuia să-l vadă cât mai repede, hotărî definitiv în sinea lui. Slavă Domnului, aici nu era nevoie să intre atât în amănunte, cât în esenţa lucrurilor; numai nu cumva, nu cumva să pună ceva la cale împotriva Duniei, că...

Raskolnikov obosise atât de tare în tot acest răstimp, în luna aceea din urmă, încât acum nu mai era în stare să găsească decât o singură soluţie la problemele de felul ăsta. „Atunci îl omor“, se gândi cu o rece deznădejde. Simţea o apăsare în suflet; se opri în mijlocul străzii şi începu să se uite în jur: pe ce drum o apucase şi încotro o lua? Era pe bulevardul X., la treizeci-patruzeci de paşi de piaţa Sennaia, prin care venise. Întreg etajul unei case din stânga era ocupat de o cârciumă. Toate ferestrele stăteau larg deschise; cârciuma, judecând după siluetele care se mişcau prin dreptul ferestrelor, era plină ochi. Sala răsuna de cântece, se auzeau un clarinet şi o vioară şi bubuia o tobă turcească. Răzbăteau glasuri stridente de femei. Vru să o ia înapoi, nepricepând de ce cotise pe bulevardul X., când deodată, la o fereastră deschisă din capăt, îl văzu stând chiar lângă geam, la o masă de ceai, cu pipa în dinţi, pe Svidrigailov. Asta îl surprinse teribil, aproape că îl îngrozi. Svidrigailov se uita la el în tăcere şi, ce îl izbi îndată pe Raskolnikov, părea că avea de gând să se ridice şi să plece pe furiş, înainte de-a fi observat. Raskolnikov se prefăcu imediat că nu îl zărise şi că se uita

gânditor într-o parte, dar continuă să-l observe cu coada ochiului. Inima îi bătea nebuneşte. Aşa era: vădit lucru, Svidrigailov nu voia să fie văzut. Îşi scosese pipa din gură şi dădea deja să se ascundă; dar, în timp ce se ridica şi îşi împingea scaunul, îşi dădu pesemne brusc seama că Raskolnikov îl vedea şi-l urmărea cu privirea. Între ei se petrecu o scenă asemănătoare cu cea a primei lor întrevederi, când Raskolnikov se prefăcuse că mai dormea încă. Un zâmbet viclean se ivi pe faţa lui Svidrigailov şi se lăţi din ce în ce. Şi unul, şi altul ştiau că se văd şi se urmăresc reciproc. În fine, Svidrigailov izbucni într-un râs zgomotos.

— Hai! Hai, intră dacă vrei, sunt aici! îi strigă el pe geam.

Raskolnikov urcă la cârciumă.

Îl găsi într-o cămăruţă din spate, ce dădea cu o fereastră spre sala mare, unde la douăzeci de măsuţe, în zbieretele disperate ale unui cor de cântăreţi, stăteau şi beau ceai negustori, conţopişti şi lume amestecată. De undeva răzbătea ţăcănitul unor bile de biliard. Pe măsuţa din faţa lui Svidrigailov se aflau o sticlă începută de şampanie şi un pahar pe jumătate plin. În încăpere mai erau un băieţel cu o flaşnetă mică în mână şi o fată voinică şi roşie în obraji, cu o fustă vărgată cu poala prinsă-n brâu şi cu o pălăriuţă de pai cu panglici, la vreo optsprezece ani, care, în ciuda corului din sala de-alături, cânta acompaniată la flaşnetă, cu un glas de contraaltistă destul de răguşit, un cântec servitoresc...

— Hai, gata! o întrerupse Svidrigailov când intră Raskolnikov.

Fata îşi curmă cântecul şi rămase într-o aşteptare respectuoasă. Şi cât cântase avusese o mină serioasă şi respectuoasă.

— Hei, Filip, un pahar! strigă Svidrigailov.

— Nu beau nimic, zise Raskolnikov.

— Cum doreşti, oricum nu era pentru dumneata. Bea, Katia! Azi nu mai am nevoie de tine, du-te!

Îi umplu ochi paharul cu şampanie şi îi puse pe masă o bancnotă galbenă. Katia bău tot paharul dintr-odată, aşa cum beau femeile, adică douăzeci de înghiţituri fără pauză, luă bancnota, îi sărută mâna lui Svidrigailov, care îi îngădui cât se poate de serios să i-o sărute, şi ieşi din încăpere, în timp ce băieţelul cu flaşneta se târa în urma ei. Fuseseră aduşi amândoi din stradă. Svidrigailov nu era la Petersburg nici de-o săptămână, dar parcă s-ar fi aflat acolo de când lumea. Pentru Filip, chelnerul de la cârciumă, care îi făcea deja temenele, se număra printre „ai casei“. Uşa dinspre sală se închise. Svidrigailov se simţea în camera asta ca la el acasă şi probabil că petrecea aici zile întregi. Era o cârciumă murdară, urâtă, poate nici de mâna a doua.

— Mă îndreptam spre dumneata şi uite că te-am găsit, începu

Raskolnikov, dar nu ştiu cum de-am cotit acum din piaţa Sennaia pe bulevardul X.! N-o iau niciodată pe aici. Din piaţa Sennaia fac la dreapta. Nici măcar nu-i drumul spre dumneata. Numai ce-am cotit şi, poftim, am dat peste dumneata! Ciudat!

— De ce nu spui de-a dreptul: e o minune!

— Pentru că poate să fie numai o întâmplare.

— Ce fire are tot poporul ăsta! izbucni în râs Svidrigailov. N-ar recunoaşte neam, nici măcar în sinea lui, că crede în minuni! La fel şi dumneata, spui „poate să fie numai o întâmplare". Ei, câţi din ăştia, care n-au curajul propriilor păreri sunt pe-aici, nici nu poţi să-ţi închipui, Rodion Romanâci! Nu la dumneata mă refer. Dumneata ai propria opinie şi ai curajul să ţi-o susţii. Aşa mi-ai şi trezit interesul.

— Doar cu atât?

— E de-ajuns şi atât.

Svidrigailov era puţin cam înfierbântat, deşi băuse doar jumătate de pahar cu şampanie.

— Am impresia că ai venit la mine înainte să afli că sunt capabil să am ceea ce numeşti dumneata propria opinie, remarcă Raskolnikov.

— Ei, atunci a fost altceva. Fiecare cu ale lui. Cât despre minune, ce să spun, pesemne ai dormit în ultimele două-trei zile. Păi, eu ţi-am indicat cârciuma asta, nu e nici o minune că ai venit direct aici; ţi-am spus chiar eu pe unde s-o iei, locul unde se află şi orele când poţi să mă găseşti aici. Îţi aminteşti?

— Am uitat, răspunse uimit Raskolnikov.

— Cred. De două ori ţi-am spus. Adresa ţi s-a întipărit mecanic în minte. Ai şi cotit-o încoace mecanic, exact la adresa indicată, fără să-ţi dai măcar seama. De altfel, nici când ţi-am spus atunci nu trăgeam nădejde că ai înţeles. Te trădezi prea uşor, Rodion Romanâci. Dar mai e ceva, uite: sunt convins că la Petersburg sunt mulţi care vorbesc singuri pe stradă. E un oraş cu oameni pe jumătate nebuni. Dacă am avea oameni de ştiinţă, adică medici, jurişti şi filozofi, ar putea face studii extrem de preţioase aici, fiecare în domeniul lui. Rar mai întâlneşti atâtea influenţe sumbre, brutale şi stranii asupra sufletului omenesc ca la Petersburg. Dacă ar fi să luăm numai influenţa climei! Şi mai e şi centrul administrativ al întregii Rusii, iar caracterul lui se reflectă probabil în toate. Dar nu despre asta-i vorba acum, ci despre faptul că te-am urmărit de câteva ori pe stradă. Când ieşi din casă îţi mai ţii capul drept. După douăzeci de paşi îl laşi deja în jos şi îţi duci mâinile la spate. Priveşti, dar e clar că nu vezi nimic, nici înainte, nici într-o parte nici în cealaltă. În fine, începi să mişti din buze şi să vorbeşti singur, uneori chiar îţi aduci un braţ în faţă şi te-apuci să perorezi, iar la urmă te

opreşti în mijlocul drumului şi stai acolo de te uită Dumnezeu. Asta nu e bine deloc. Poate te mai văd şi alţii în afară de mine şi nu-i defel în folosul dumitale. De altfel, mie puţin îmi pasă, fiindcă n-o să te vindec eu, dar înţelegi, desigur, ce vreau să spun.

— Ştii că sunt urmărit? întrebă Raskolnikov uitându-se la el scrutător.

— Nu, nu ştiu nimic, răspunse oarecum mirat Svidrigailov.

— Ei, atunci, să lăsăm persoana mea în pace, mormăi Raskolnikov încruntându-se.

— Bun, să te lăsăm în pace.

— Spune-mi mai bine de ce, dacă vii aici să bei şi mi-ai indicat de două ori locul ăsta ca să te găsesc, adineauri, când mă uitam spre fereastră din stradă, ai încercat să te ascunzi şi s-o ştergi? Am văzut clar lucrul ăsta.

— He-he! Dar dumneata de ce, când stăteam în pragul uşii dumitale, ai rămas întins pe divan cu ochii închişi şi te-ai prefăcut că dormi, cu toate că erai treaz? Şi eu am văzut clar lucrul ăsta.

— Poate că aveam... motive... ştii şi singur...

— Şi eu am poate motive, deşi dumneata nu le cunoşti.

Raskolnikov puse cotul stâng pe masă, îşi sprijini bărbia în degetele mâinii drepte şi se uită ţintă la Svidrigailov. Îi cercetă preţ de un minut chipul, care fusese întotdeauna un prilej de mirare pentru el. Era foarte ciudat, părea să semene cu o mască: alb, rumen, cu buze foarte roşii, cu o bărbuţă bălaie şi un păr blond destul de des încă. Ochii îi avea cam prea albaştri, iar privirea îi era parcă prea grea şi prea fixă. Era ceva groaznic de neplăcut la chipul acesta frumos şi extrem de tânăr, dacă te gândeai la vârsta lui. Purta nişte haine uşoare, de vară, elegante, iar rufăria îi era şi ea deosebit de elegantă. Pe un deget avea un inel imens cu o piatră scumpă.

— Oare trebuie să mai am acum de furcă şi cu dumneata? zise deodată Raskolnikov, pornind direct la atac cu o nerăbdare febrilă. Deşi eşti poate omul cel mai periculos, dacă îţi pui în minte să-mi faci rău, dar eu nu vreau să-mi mai bat capul. Am să-ţi arăt că nu pun chiar atâta preţ pe mine, cum îţi închipui probabil dumneata. Să ştii că am venit să-ţi spun verde-n faţă că, dacă nu ţi-ai schimbat intenţiile în privinţa soră-mii şi dacă te gândeşti să te foloseşti pentru asta de lucrurile pe care le-ai descoperit de curând, te omor înainte să mă bagi dumneata la puşcărie. Poţi să mă crezi pe cuvânt, ştii bine că sunt în stare să mi-l ţin. În al doilea rând, dacă ai ceva să-mi spui – fiindcă am tot avut impresia zilele astea că vrei să-mi vorbeşti –, spune mai repede, că timpul e preţios şi foarte curând o să fie poate deja târziu.

— Da’ unde te grăbeşti aşa? întrebă Svidrigailov cu o privire

curioasă.

— Fiecare cu drumul lui, zise posomorât şi nerăbdător Raskolnikov.

— Mă îndemni la sinceritate, dar dumneata refuzi să răspunzi încă de la prima întrebare, observă Svidrigailov cu un zâmbet. Ţi se pare întruna că urmăresc ceva, de asta mă şi priveşti bănuitor. Bun, e absolut de înţeles în situaţia dumitale. Dar oricât aş vrea să leg o prietenie cu dumneata, n-o să mă canonesc să te conving de contrariu. Nu face daraua cât ocaua, zău, şi nici n-aveam să-ţi spun cine ştie ce.

— Atunci de ce voiai să mă vezi? De ce te-ai tot ţinut de capul meu?

— Păi, pur şi simplu pentru că eşti un subiect de studiu interesant. M-a atras situaţia dumitale cu totul ieşită din comun, asta m-a atras! Pe deasupra, mai eşti şi fratele unei fiinţe care m-a interesat foarte mult şi, în sfârşit, tocmai această fiinţă mi-a vorbit la un moment dat foarte mult şi foarte des despre dumneata, de unde am şi dedus că ai o mare influenţă asupra ei; păi, e puţin lucru? He-he-he! De altfel, recunosc, întrebarea dumitale este foarte complicată pentru mine şi mi-e greu să-ţi răspund. Uite, acum, bunăoară, nu cu treaba asta ai venit la mine, ci sperând că o să-ţi spun ceva nou, nu? Nu-i aşa? Aşa-i? stărui Svidrigailov cu un zâmbet şiret. Ei, închipuie-ţi acum că şi eu, încă din tren, venind încoace, am contat pe faptul că-mi vei spune şi dumneata ceva *nou* şi că o să izbutesc să-ţi dau câte ceva la schimb. Ca să vezi ce bogaţi suntem!

— Ce să-mi dai la schimb?

— Ce să spun? Ştiu şi eu? Vezi şi dumneata în ce tractir îmi petrec timpul şi mă mulţumesc cu-atât, adică nu că mă mulţumesc, dar undeva trebuie să stau şi eu. Păi, uite şi amărâta asta de Katia... ai văzut-o? Ei, dacă eram vreun mâncău ori vreun gastronom de club, dar uite şi dumneata ce pot să mănânc! (Arătă cu degetul spre măsuţa din colţ, unde, pe o farfurie mică de tablă, se zăreau resturile unui biftec oribil cu cartofi.) Apropo, ai mâncat? Eu mi-am rupt dinţii şi mi-e de-ajuns. Vin, bunăoară, nici nu beau. În afară de şampanie, nu mă ating de nimic, nici şampanie nu beau mai mult de un pahar cât e seara de lungă şi tot mă doare capul. Acum am comandat sticla asta ca să mă mai înviorez, că mă pregătesc să mă duc undeva, de asta mă vezi într-o dispoziţie specială. De asta m-am şi ascuns adineauri ca un şcolar, m-am gândit că-mi strici socotelile, dar se pare (scoase ceasul din buzunar) că pot să stau vreo oră cu dumneata, e patru jumătate. Ei, barem să fi fost ceva – moşier, tată de familie, ulan, fotograf, gazetar... dar nu sunt nimic, n-am nici o specialitate! Câteodată te-apucă şi plictiseala. Mă gândeam, zău, că ai să-mi spui ceva nou.

— Dar cine eşti dumneata de fapt şi de ce-ai venit aici?

— Cine sunt? Ştii doar: un nobil, am servit doi ani în cavalerie, pe urmă m-am vânturat pe-aici, prin Petersburg, după care m-am însurat cu Marfa Petrovna şi am locuit la ţară. Uite asta mi-e biografia!

— Pare-se că eşti cartofor, nu?

— Nu, ce cartofor. Trişor, nu cartofor.

— Chiar ai fost trişor?

— Da, am fost trişor.

— Şi o mai încasai?

— Mi s-a-ntâmplat. De ce?

— Ei, înseamnă că puteai să te baţi în duel... asta te mai animă.

— N-am să te contrazic şi, oricum, nu sunt un maestru într-ale filozofiei. Îţi mărturisesc că am venit aici mai degrabă din pricina femeilor.

— De cum ai îngropat-o pe Marfa Petrovna?

— Da, zâmbi cu o sinceritate triumfătoare Svidrigailov. Şi ce? Găseşti că e ceva rău în faptul că vorbesc aşa despre femei?

— Adică, dacă găsesc ori nu găsesc ceva rău în desfrâu?

— În desfrâu! Uite unde-ai ajuns! Dar stai să-ţi răspund mai întâi în ceea ce priveşte femeia în general; ştii, am chef de pălăvrăgeală. Spune-mi şi mie, pentru ce m-aş abţine? De ce să renunţ, dacă sunt un vânător de femei? Cel puţin e o ocupaţie.

— Vasăzică tot ce speri e să-ţi faci de cap pe-aici!

— Şi dacă-i aşa, ce? Da, şi să-mi fac de cap! Măcar să-mi fac! Îmi place că mă întrebi deschis. Desfrâul ăsta are cel puţin ceva statornic, întemeiat chiar pe firea omului şi nesupus fanteziei, ceva care stăruie în sânge ca un tăciune ce mocneşte tot timpul, gata să se reaprindă oricând, şi pe care, chiar cu anii, nu-l stingi uşor. Spune şi dumneata, nu-i în felul lui o ocupaţie?

— Şi ăsta e un motiv de bucurie? Asta e o boală, şi încă una periculoasă.

— A, aici voiai să ajungi? Sunt de acord că e o boală, ca orice lucru care întrece măsura, şi aici o întreci cu siguranţă – dar, în primul rând, la unul e-ntr-un fel şi la altul e în alt fel, iar în al doilea rând, se-nţelege, trebuie să ai în toate o măsură, o socoteală, fie ea şi ticăloasă, asta e! Altfel, poţi ajunge să te şi împuşti. Sunt de acord că un om cumsecade are datoria să se plictisească, totuşi...

— Şi ai fi în stare să te împuşti?

— Ei, haide! pară plin de repulsie Svidrigailov. Fii bun şi nu vorbi despre asta, se grăbi să adauge, fără nimic din fanfaronada care se făcuse simţită în tot ce spusese înainte. Parcă se schimbase şi la faţă. Mărturisesc

că am o slăbiciune de neiertat, dar ce să fac: mi-e frică de moarte şi nu-mi place să aud vorbindu-se despre ea. Ştii că sunt oarecum mistic?

— A, stafia Marfei Petrovna! Te mai vizitează şi-acum?

— Las-o-ncolo, nu mai pomeni de ea; la Petersburg n-a fost încă; mai dă-o naibii! strigă el cu un aer parcă iritat. Nu, să vorbim mai bine despre altceva... de altfel... Mda! N-am timp să stau cu dumneata, păcat! Aveam ceva să-ţi spun.

— E la mijloc o femeie?

— Da, o femeie, o întâmplare neprevăzută... Nu, nu despre asta voiam să-ţi vorbesc.

— Postura asta ticăloasă nu mai are nici un efect asupra dumitale? Nu mai ai nici o putere să te opreşti?

— Dumneata pretinzi putere? He-he-he! Chiar mă uimeşti, Rodion Romanâci, deşi am ştiut că aşa o să fie. Dumneata îmi vorbeşti mie despre desfrâu şi estetică! Dumneata eşti un Schiller, eşti un idealist! Sigur, toate astea aşa şi trebuie să fie, ba chiar ne-am mira dacă ar fi altfel, dar în realitate e cam ciudat... Ah, păcat că n-am timp, dumneata însuţi eşti un subiect mai mult decât interesant! Dar apropo, îţi place Schiller? Mie îmi place la nebunie.

— Mare fanfaron mai eşti! zise cu un fel de silă Raskolnikov.

— Nu sunt, zău dacă sunt! răspunse râzând Svidrigailov. Dar nu te contrazic, fie şi fanfaron; de ce n-aş fi fanfaron de vreme ce asta nu face rău nimănui? Şapte ani am stat la ţară, la Marfa Petrovna, aşa că acum, când am dat peste un om inteligent ca dumneata, inteligent şi interesant în cel mai înalt grad, sunt pur şi simplu bucuros să trăncănesc şi eu, ba am mai şi băut jumătatea asta de pahar de şampanie şi deja mi s-a urcat un pic la cap. Pe deasupra, e o anumită împrejurare care m-a stârnit rău, dar pe care... o s-o trec sub tăcere. Încotro? întrebă brusc speriat.

Raskolnikov dăduse să se scoale. Parcă simţea o apăsare, nu avea aer şi îi era parcă ruşine că venise acolo. Se încredinţase că Svidrigailov era cel mai ticălos şi mai de nimic om din lume.

— Eh! Stai jos, mai rămâi, se rugă Svidrigailov, pune să-ţi aducă barem un ceai. Hai, stai, n-o să mai spun tâmpenii, despre mine adică. Am să-ţi povestesc ceva. Hai, vrei să-ţi povestesc cum m-a „salvat“, ca să vorbesc în termenii dumitale, o femeie? Îţi răspund în felul ăsta şi la prima întrebare, fiindcă fiinţa aceasta este sora dumitale. Pot să-ţi povestesc? Ne mai omorâm timpul.

— Povesteşte, dar sper că dumneata...

— O, nu te speria! Mai ales că Avdotia Romanovna nu poate trezi, până şi într-un om ticălos şi de nimic ca mine, decât cel mai profund

respect!

~ IV ~

— Ştii, poate (da, ţi-am spus chiar eu), începu Svidrigailov, că am fost închis aici la închisoarea datornicilor, pentru o sumă imensă şi fără să întrevăd vreo posibilitate, cât de mică, s-o achit. N-are rost să-ţi mai povestesc în amănunt cum m-a răscumpărat atunci Marfa Petrovna; ştii dumneata până la ce grad de sminteală e în stare să se îndrăgostească uneori o femeie? Era o femeie cinstită şi deloc proastă (deşi total incultă). Închipuie-ţi că femeia asta, cea mai geloasă şi mai cinstită posibil, s-a hotărât, după nenumărate scene şi reproşuri înspăimântătoare, să se coboare până la a încheia cu mine un fel de contract, pe care l-a respectat întocmai pe toată durata căsătoriei noastre. Ea era mult mai în vârstă decât mine şi pe deasupra mai şi ţinea tot timpul în gură câte un beţigaş de cuişoare. Eu, chit că în sufletul meu eram un porc, am fost cinstit în felul meu şi i-am spus că nu pot să-i fiu pe deplin credincios. Mărturisirea asta a făcut-o să turbeze, dar se pare că sinceritatea mea grosolană i-a şi plăcut oarecum. „Vasăzică, şi-a spus ea, nu vrea să mă înşele, de vreme ce o declară aşa, de la bun început“, iar pentru o femeie geloasă ăsta e cel mai important lucru. După multe plânsete am stabilit între noi un fel de contract nescris: unu, să n-o părăsesc niciodată pe Marfa Petrovna şi să fiu întotdeauna soţul ei; doi, să nu plec nicăieri fără permisiunea ei; trei, să n-am niciodată o ibovnică permanentă; patru, Marfa Petrovna îmi dădea voie în schimb să-mi aleg din când în când câte o slujnică, dar numai cu ştirea ei secretă; cinci, să ferească Dumnezeu să mă îndrăgostesc de vreo femeie de condiţia noastră; şase, în cazul când, Doamne fereşte, dădea peste mine vreo pasiune mare şi serioasă, trebuia să i-o mărturisesc Marfei Petrovna. În privinţa ultimului punct, stătea, de altminteri, destul de liniştită; era o femeie inteligentă, deci n-avea cum să se uite la mine altfel decât la un desfrânat şi un muieratic care nu era în stare să se îndrăgostească serios. Dar o femeie inteligentă şi o femeie geloasă sunt două lucruri diferite, uite aici a şi fost nenorocirea. De altfel, ca să-i poţi judeca fără părtinire pe unii oameni, trebuie să renunţi la unele păreri preconcepute despre ei şi la felul în care eşti deprins să priveşti oamenii şi lucrurile care te înconjoară în mod obişnuit. În judecata dumitale am toate temeiurile să am încredere, mai mult decât în a oricui. Probabil că ai auzit deja foarte multe lucruri ridicole şi absurde despre Marfa Petrovna. Avea, într-adevăr, unele obiceiuri de râs; îţi spun însă deschis că-mi pare sincer rău pentru nenumăratele necazuri pe care i le-am pricinuit. Ei, cred că e de-ajuns pentru o *oraison funèbre*[5] cum se cuvine pentru cea mai delicată

soţie din partea celui mai delicat soţ. Când ne certam, eu mai mult tăceam şi nu mă enervam, iar această purtare de gentleman îşi atingea aproape întotdeauna ţinta; avea efect asupra ei şi chiar îi plăcea; erau şi situaţii când se simţea într-adevăr mândră de mine. Cu toate astea, pe surioara dumitale n-a putut-o suferi. Nu ştiu cum s-a întâmplat că a riscat să ia în casa ei ca guvernantă o asemenea frumuseţe! Explicaţia mea e că Marfa Petrovna era o femeie pătimaşă şi sensibilă şi că pur şi simplu s-a îndrăgostit chiar ea, literalmente s-a îndrăgostit, de surioara dumitale. Ei, dar şi Avdotia Romanovna! Eu am înţeles foarte bine, de la prima privire, că aici nu-i a bună şi – ce crezi? – mi-am pus în gând să nici nu ridic ochii la ea. Dar Avdotia Romanovna a făcut chiar ea primul pas, mă crezi sau nu? Şi poţi să-ţi închipui că Marfa Petrovna a ajuns până acolo, încât la început se supăra pe mine că nu spuneam niciodată o vorbă despre surioara dumitale şi că eram atât de indiferent la nesfârşitele ei laude înflăcărate la adresa Avdotiei Romanovna? Nu pricep nici eu ce voia! Ei, bineînţeles că Marfa Petrovna i-a povestit în amănunt Avdotiei Romanovna toată viaţa mea. Avea nenorocitul obicei să destăinuie toate secretele noastre de familie şi să se plângă tuturor de mine. Cum putea ea să scape un prieten atât de nou şi de minunat? Bănuiesc că nici nu vorbeau despre altceva decât despre mine şi nu încape îndoială că Avdotia Romanovna a aflat toate istoriile alea sinistre şi misterioase puse pe seama mea... Pun rămăşag că ai auzit deja câte ceva de felul ăsta, nu?

— Am auzit. Lujin chiar te învinuia de moartea unui copil. E adevărat?

— Ai bunătatea să laşi deoparte mârşăviile astea, se eschivă dezgustat şi morocănos Svidrigailov. Dacă vrei neapărat să ştii ce-i cu bazaconia asta, o să-ţi povestesc odată, acum însă...

— S-a vorbit şi de un lacheu de-al dumitale de la ţară, pare-se că şi de moartea lui ai fi fost cumva vinovat.

— Fii bun, ajunge! i-o tăie iar Svidrigailov, cu vădită nerăbdare.

— Nu-i cumva lacheul care a venit să-ţi umple pipa după ce-a murit... nu mi-ai povestit chiar dumneata? spuse Raskolnikov tot mai iritat.

Svidrigailov se uită atent la Raskolnikov, căruia i se păru că citeşte în privirea lui o străfulgerare de batjocură răutăcioasă, dar Svidrigailov se stăpâni şi răspunse foarte politicos:

— Ba da. Văd că şi asta te interesează la culme şi o iau ca pe o datorie să-ţi satisfac punct cu punct curiozitatea cu prima ocazie prielnică. Ei, drace! Văd că pot într-adevăr să le par unora un tip romantic. Judecă şi dumneata cât de dator sunt să-i mulţumesc după toate astea răposatei Marfa Petrovna pentru a-i fi spus atâtea lucruri secrete şi interesante despre mine

surioarei dumitale. Nici nu îndrăznesc să judec impresia făcută, în orice caz, a fost în avantajul meu. Cu tot dezgustul firesc al Avdotiei Romanovna faţă de mine şi în ciuda aerului meu veşnic sumbru şi respingător, i s-a făcut în cele din urmă milă de mine, milă de un om pierdut. Iar când în inima unei fete îşi face loc *mila*, ăsta e în mod clar lucrul cel mai periculos pentru ea. Are să vrea îndată şi să-l „salveze“ pe acel om, să-i bage minţile în cap, să-l facă să renască, să-l îndemne spre ţeluri mai nobile şi să-l readucă la o nouă viaţă şi activitate – ei, ştii genul ăsta de vise. Eu mi-am dat seama imediat că păsăruica o să zboare singură în laţ şi, la rândul meu, m-am pregătit. Te încrunţi, Rodion Romanâci, sau mi se pare? Nu-i nevoie, după cum ştii, n-a ieşit nimic de-aici. (Fir-ar al dracului, am băut ceva astăzi!) Ştii, mi-a părut tot timpul rău, chiar de la început, că surorii dumitale nu i-a fost dat să trăiască în secolul al doilea ori al treilea al erei noastre, de pildă, ca fiică a vreunui prinţ domnitor sau a vreunui proconsul în Asia Mică. Ar fi fost, fără îndoială, una dintre mucenice şi cu siguranţă şi-ar fi păstrat zâmbetul pe buze când i s-ar fi ars pieptul cu fierul înroşit. S-ar fi dus chiar singură la martiriu, iar în secolele patrucinci ar fi plecat în pustiul Eghipetului şi ar fi trăit acolo treizeci de ani, hrănindu-se cu rădăcini, extaze şi viziuni. Ea atâta aşteaptă şi doreşte fierbinte, să pătimească pentru cineva, iar de nu i se dă prilejul, e în stare să se şi arunce pe fereastră. Mi-a ajuns la urechi ceva despre un domn Razumihin. Se spune că e băiat bun, cu scaun la cap (după cum îl arată şi numele, un seminarist probabil). Păi, atunci să facă bine şi s-o păzească pe surioara dumitale. Într-un cuvânt, cred că am înţeles-o, ceea ce socotesc că îmi face cinste. Dar atunci, adică la început, când abia faci cunoştinţă, ştii şi dumneata, eşti întotdeauna mai uşuratic şi mai prost, vezi lucrurile greşit, nu cum sunt într-adevăr. La dracu', de ce-o fi aşa frumoasă? Nu-i vina mea! Într-un cuvânt, pasiunea mea a început prin cea mai nestăpânită atracţie fizică. Iar Avdotia Romanovna e de o puritate înspăimântătoare, de nemaiauzit şi de nemaivăzut. (Bagă de seamă că îţi spun asta despre sora dumitale ca pe un fapt. Castitatea ei e aproape bolnăvicioasă, cu toată mintea ei deschisă, şi asta o să-i strice.) S-a întâmplat să intre atunci la noi, ca slujnică, Paraşa, o fată cu ochii negri, adusă tocmai atunci din alt sat, pe care n-o mai văzusem, frumuşică foc, dar proastă ca noaptea: s-a pus pe un plânset şi pe nişte urlete prin toată curtea, de-a ieşit cu scandal. Într-un rând, după masă, Avdotia Romanovna a venit înadins după mine pe o alee din grădină şi, cu ochii scăpărând, *mi-a cerut* s-o las în pace pe sărmana Paraşa. Asta cred că a fost prima noastră discuţie între patru ochi. Eu, se-nţelege, am socotit o cinste să-i îndeplinesc dorinţa, mi-am dat toată silinţa să mă prefac stânjenit, tulburat, într-un cuvânt, mi-am jucat rolul destul de bine. S-a legat o relaţie, discuţii pe-ascuns, morală,

dăscăleală, rugăminţi, implorări, chiar lacrimi, dacă poţi să crezi, chiar şi lacrimi! Iată până unde poate să meargă la unele tinere pasiunea pentru morală! Eu, fireşte, am dat vina pe soartă, m-am prefăcut dornic, ahtiat după lumină şi în cele din urmă am pus în funcţiune metoda cea mai tare şi mai sigură pentru cucerirea inimii unei femei, metoda care nu a dezamăgit niciodată pe nimeni şi care le impresionează pe toate, până la una, fără excepţie. E metoda cunoscută: linguşirea. Nimic nu-i mai greu pe lume decât sinceritatea şi nimic mai lesne decât linguşirea. Dacă în sinceritate o sutime de notă e falsă, se produce imediat o disonanţă, după care se lasă cu scandal. Linguşirea poate să fie falsă până la ultima notă, însă tot plăcută va fi şi va fi chiar ascultată cu plăcere, una grosolană, dar totuşi plăcere. Căci oricât de ordinară ar fi linguşirea, cel puţin jumătate va părea negreşit adevărată. Iar lucrul ăsta e valabil pentru toate gradele de dezvoltare şi toate straturile societăţii. Până şi o vestală poate fi sedusă cu linguşirea. Cât despre oamenii obişnuiţi, nici nu mai încape vorbă. Nu pot să nu râd când îmi amintesc cum am sedus odată o cuconiţă devotată soţului, copiilor şi virtuţilor ei. Ce distractiv a fost şi ce puţin am avut de lucru! Dar cuconiţa chiar era virtuoasă, cel puţin în felul ei. Toată tactica mea a fost să mă arăt clipă de clipă copleşit şi să mă prosternez în faţa virtuţii ei. Am linguşit-o cu neruşinare şi, cum obţineam o strângere de mână, dar chiar şi o privire, începeam să mă dojenesc că i le-am smuls cu de-a sila, că ea s-a împotrivit, o, cât s-a împotrivit, şi că în mod sigur n-aş fi obţinut nimic dacă nu aş fi fost atât de vicios; că ea, în nevinovăţia ei, nu a bănuit perfidia şi a cedat fără să se gândească, fără să ştie, fără să vadă etc. etc. Într-un cuvânt, am obţinut tot, iar cuconiţa mea a rămas cât se poate de convinsă că e nevinovată şi curată, îşi îndeplineşte toate îndatoririle şi obligaţiile şi doar întâmplarea a făcut-o să cadă în păcat. Cum s-a mai supărat pe mine când i-am spus în cele din urmă că, sincer vorbind, eu cred că şi ea a căutat plăcerea la fel ca şi mine. Biata Marfa Petrovna ceda şi ea teribil la linguşeală şi, dacă aş fi vrut, ar fi trecut cu siguranţă toată averea încă din timpul vieţii pe numele meu. (Dar m-am întrecut din cale-afară cu băutura şi pălăvrăgeala.) Sper că n-ai să te superi dacă o să amintesc că exact acelaşi efect a început să se facă simţit şi la Avdotia Romanovna. Dar eu am fost prost şi nerăbdător şi am stricat totul. Nici înainte nu-i fusese pe plac de câteva ori Avdotiei Romanovna expresia ochilor mei, dacă poţi să-ţi închipui! Într-un cuvânt, se aprindea în ei un foc tot mai intens şi mai nestăpânit, care a speriat-o şi pe care până la urmă a început să-l urască. Nu mai intru în amănunte, dar ne-am despărţit. Pe urmă m-am dovedit iarăşi prost. M-am apucat să-mi bat joc în chipul cel mai grosolan de toată morala şi toate eforturile ei de-a mă converti; a intrat din nou în scenă Paraşa, dar

nu numai ea, într-un cuvânt, am început să mă destrăbălez. Ah, dacă ai fi văzut măcar o dată în viaţa dumitale, Rodion Romanâci, cum ştiu să scapere câteodată ochişorii surioarei dumitale! N-are a face că eu sunt beat acum şi că, uite, am băut deja un pahar întreg de şampanie, spun adevărul; te asigur că privirea asta mi se arăta şi în vis; până la urmă n-am mai putut să suport nici foşnetul rochiei ei. Zău dacă nu mă gândeam că dau în epilepsie, nu-mi închipuisem niciodată că puteam să turbez în halul ăla. Într-un cuvânt, trebuia să ne împăcăm: dar asta era deja cu neputinţă. Şi ce crezi că am făcut atunci? Ca să vezi în ce hal de îndobitocire poate să-l aducă turbarea pe om! Să nu întreprinzi niciodată ceva la furie, Rodion Romanâci. Socotind eu că Avdotia Romanovna este săracă lipită (o, scuză-mă, n-am vrut să spun asta... dar la urma urmelor nu-i totuna dacă înţelesul e acelaşi?), într-un cuvânt, trăieşte din munca ei, că ea îşi ţine şi mama, şi pe dumneata (ah, fir-ar să fie, iar te încrunţi...), am hotărât să-i ofer toţi banii mei (până în treizeci de mii puteam să-i dau şi atunci), ca să fugă cu mine, chiar şi aici, la Petersburg. Bineînţeles că i-aş fi jurat iubire eternă, fericire etc. etc. Mă crezi că eram îndrăgostit atât de nebuneşte de ea, încât dacă mi-ar fi spus: „Strânge-o de gât ori otrăveşte-o pe Marfa Petrovna şi însoară-te cu mine“, n-aş fi stat pe gânduri! Dar totul s-a isprăvit cu o catastrofă, ştii deja, şi poţi să judeci şi dumneata cum m-am înfuriat când am aflat că Marfa Petrovna îl dezgropase de nu ştiu unde pe nemernicul de Lujin, conţopistul ăla, şi că aproape pusese la cale o căsătorie, lucru pe care, de fapt, i-l propusesem şi eu. E sau nu aşa? E? E aşa? Bag de seamă că ai început să asculţi cu mare atenţie... tinere interesant...

Svidrigailov izbi nerăbdător cu pumnul în masă. Faţa i se înroşi. Raskolnikov îşi dădu seama clar că acel pahar sau pahar şi jumătate de şampanie, băut cu sorbituri mici, îl ameţise fără să-şi dea seama şi se hotărî să folosească prilejul. Svidrigailov îi trezea o mare neîncredere.

— Ei, după toate astea, sunt absolut sigur că şi aici ai venit tot cu gândul la soră-mea, spuse de-a dreptul, fără să se mai ascundă, vrând să-l scoată şi mai tare din fire pe Svidrigailov.

— Eh, de-ajuns, păru să se dezmeticească brusc Svidrigailov, doar ţi-am spus... şi-n afară de asta, sora dumitale nici nu poate să mă sufere.

— De asta, că nu poate, sunt şi eu convins, dar nu despre lucrul ăsta e vorba acum.

— Eşti convins că nu poate? (Svidrigailov îşi miji ochii şi zâmbi ironic.) Ai dreptate, nu mă iubeşte, dar să nu bagi niciodată mâna în foc când e vorba despre ce-a fost între un soţ şi o soţie sau între un amant şi o amantă. Aici există întotdeauna câte un cotlon care rămâne tot timpul necunoscut celorlalţi şi pe care nu îl ştiu decât ei doi. Poţi să bagi mâna-n

foc că Avdotia Romanovna mă priveşte cu repulsie?

— După unele cuvinte din istorisirea dumitale, îmi dau seama că ai şi acum intenţii cât se poate de grabnice, bineînţeles, mârşave, în privinţa Duniei.

— Cum! Mi-au scăpat asemenea cuvinte? spuse sincer speriat Svidrigailov, fără să dea nici cea mai mică atenţie epitetului atribuit intenţiilor sale.

— Îţi scapă şi-acum. Păi, bunăoară, de ce te temi atâta? Ce te-a făcut să te sperii acum aşa, hodoronc-tronc?

— Eu mă tem şi mă sperii? Mă sperii de dumneata? Mai degrabă te temi dumneata de mine, *cher ami*6. Ce prostii spui... De altminteri, m-am cherchelit, asta văd eu bine, era cât pe-aci să mă ia iar gura pe dinainte. A dracului şampanie! Hei, nişte apă!

Înhăţă sticla şi, fără farafastâcuri, o zvârli pe fereastră. Filip veni cu apa.

— Toate astea-s prostii, zise Svidrigailov udând un şervet şi apăsându-şi-l pe frunte, dar eu pot să te pun la punct cu un singur cuvânt şi pot să-ţi fac praf toate bănuielile. Ştii, bunăoară, că mă însor?

— Mi-ai mai spus deja asta.

— Ţi-am spus? Am uitat. Dar atunci nu puteam vorbi categoric, fiindcă nici nu-mi văzusem încă logodnica; era doar o intenţie. Însă acum am deja o logodnică, lucrurile sunt aranjate şi, dacă n-aş avea nişte treburi care nu suferă amânare, te-aş duce chiar acum acolo, fiindcă vreau să-ţi cer părerea. Ei, fir-ar al dracului! Mai am doar zece minute. Vezi, uită-te la ceas! De altminteri, o să-ţi povestesc, e o trebuşoară interesantă în felul ei însurătoarea asta a mea. Dar încotro? Iar ţi s-a făcut de plecare?

— Nu, acum nu mai plec.

— Nu pleci chiar deloc? Să vedem! O să te duc acolo, nu mint, să-ţi arăt logodnica, însă nu acum, pentru că în curând va trebui să pleci. Dumneata la dreapta, eu la stânga. Pe Resslich o ştii? Madam Resslich, la care locuiesc acum? Mă asculţi? Nu, ca să vezi, e chiar cea despre care umblă povestea cu fetiţa, în apă, iarna – mă asculţi? Ei, toate astea ea le-a aranjat pentru mine. „Te plictiseşti, zice, să ai şi tu o distracţie“. Fiindcă sunt un om posomorât, plictisit. Crezi că sunt vesel? Nu, sunt posomorât: nu fac rău nimănui, dar stau vârât într-un colţ; uneori nu vorbesc câte trei zile. Dar Resslich asta e o şmecheră, ţi-o spun eu, şi ce şi-a zis ea? Că o să mă plictisesc, o să-mi las baltă soţia şi o să plec, iar soţioara o să încapă pe mâna ei şi ea o s-o pună în circulaţie, tot în categoria noastră socială, sau chiar mai sus. Ei bine, îmi spune de unul, un tată ramolit, funcţionar la pensie, care stă într-un scaun cu rotile, că de trei ani nu-l mai duc picioarele.

Îmi spune că există şi o mamă, o doamnă foarte rezonabilă, mămica asta. Fiul îşi are serviciul pe undeva prin gubernie, nu-i ajută. O fiică s-a măritat şi nu vine să-i vadă, iar pe lângă cei doi nepoţei pe care îi au în grijă (că nu le-au fost de-ajuns copiii lor), au luat-o şi pe fiica lor cea mică de la gimnaziu înainte să-l termine, fata face peste numai o lună şaisprezece ani, deci peste o lună o pot mărita. Cu mine, adică. Şi ne-am dus acolo. A fost mai mare caraghioslâcul! Mă prezint: moşier, văduv, de familie, cu relaţii, cu un capital, ei, şi ce dacă eu am cincizeci de ani, iar ea n-are nici şaisprezece? Cine se uită la asta? Că doar partida e ispititoare, nu? Ispititoare, ha-ha! Să mă fi văzut cum am discutat cu tăticul şi cu mămica! Merita să dai şi bani numai să mă fi văzut atunci. Intră ea, se aşază, dacă poţi să-ţi închipui, încă în rochiţă scurtă, un bobocel care n-a dat în floare, se înroşeşte, se aprinde ca zorii de zi (i-au spus, de bună seamă). Nu ştiu ce părere ai dumneata despre feţele feminine, dar după mine, aceşti şaisprezece ani, aceşti ochişori încă de copil, această sfială şi lacrimile de ruşine sunt mai ceva decât frumuseţea, iar ea mai e şi frumoasă ca o cadră. Păr blonduţ, numai buclişoare mărunte şi înfoiate, ca de miel, buze plinuţe şi roşii, picioruşele – o minune!... Ei, am făcut noi cunoştinţă, eu am spus că din motive de familie sunt grăbit, iar în ziua următoare, deci acum trei zile, am şi primit binecuvântarea. De-atunci, cum mă duc o şi iau pe genunchi şi nu-i mai dau drumul... Ei, se face roşie ca zorile, iar eu o sărut şi-o sărut întruna. Mămica, se-nţelege, caută să-i explice, îi spune că, uite, e soţul tău şi că aşa se cade. Într-un cuvânt, e o bomboană! Iar situaţia de-acum, de logodnic, poate că-i mai bună decât cea de soţ, zău aşa. E în ea ceea ce se numeşte *la nature et la vérité*7! Ha-ha! Am vorbit cu ea de vreo două ori – nu-i proastă deloc fetiţa; uneori se uită pe furiş la mine şi mă frige şi mai şi. Dar ştii, are o feţişoară ca a Madonei lui Rafael. Madona Sixtină are un chip fantastic, un chip de nebună îndurerată, nu ţi-a sărit în ochi? Ei, cam aşa ceva. Şi abia ne-au binecuvântat, că a doua zi i-am şi adus cadouri de vreo mie jumate de ruble: un colier de briliante, altul de perle şi o casetă cu obiecte de toaletă pentru doamne, din argint – uite cam atât de mare –, cu fel de fel de lucruri, că până şi feţişoara madonei s-a îmbujorat. Am luat-o ieri pe genunchi, dar pesemne că prea neceremonios, fiindcă s-a înroşit toată şi i-au dat lacrimile, dar încerca să-şi ascundă faţa. Au plecat cu toţii pentru o clipă, am rămas cum ar veni singuri, şi numai ce mi s-a aruncat de gât (prima dată din proprie iniţiativă), m-a îmbrăţişat cu amândouă mânuţele, m-a sărutat şi mi-a jurat că o să-mi fie soţie ascultătoare, credincioasă şi bună, că o să mă facă fericit, că o să-şi dedice întreaga viaţă acestui lucru, fiecare clipă din viaţa ei, şi o să jertfească pentru asta tot, tot, iar pentru toate astea nu vrea de la mine *decât stima mea* şi nu-mi mai trebuie, zice, „nimic, nimic, nici

un fel de daruri“! Acum, recunoaşte, să asculţi o mărturisire ca asta între patru ochi, de la un îngeraş de şaisprezece ani ca ăsta, care roşeşte feciorelnic de ruşine şi are lacrimi de entuziasm în ochi, recunoaşte că e destul de ispititor. Nu-i ispititor? Merită, nu? Păi, nu merită? Ei... ascultă... hai să mergem la logodnica mea... doar că nu acum!

— Într-un cuvânt, diferenţa asta monstruoasă de vârstă şi pregătire te excită! Chiar ai de gând să faci o asemenea căsătorie?

— Dar de ce nu? În mod sigur. Fiecare se gândeşte să-i fie lui cât mai bine şi traiul cel mai vesel îl duce acela care reuşeşte să se înşele cel mai bine pe sine. Ha-ha! Dar ce te-a apucat de-o faci atâta pe virtuosul? Ai milă, tăicuţule, eu sunt un păcătos. He-he-he!

— Cu toate astea te-ai îngrijit de copiii Katerinei Ivanovna. De altfel... de altfel, ai avut motivele dumitale pentru asta... acum înţeleg totul.

— În general, iubesc copiii, iubesc foarte mult copiii, izbucni în râs Svidrigailov. Legat de asta pot chiar să-ţi povestesc un episod mai mult decât interesant, care nu s-a sfârşit nici acum. Cum am sosit, chiar în prima zi, am şi pornit prin tot felul de cloace din astea, după şapte ani, m-am aruncat pur şi simplu asupra lor. Poate ai remarcat că nu mă grăbesc să mă văd cu anturajul meu, cu prietenii şi amicii dinainte. Vreau s-o întind cât se poate mai mult fără să-i văd. Ştii, la Marfa Petrovna, la ţară, m-au chinuit cumplit amintirile despre toate locurile şi locşoarele astea secrete, unde un om priceput poate să găsească multe. Să le ia dracu’! Norodul o ţine într-o beţie, tineretul instruit putrezeşte în visuri şi iluzii irealizabile, se degradează pierdut în teorii; de pe nu se ştie unde au venit o groază de jidani şi dosesc banii, iar în rest, toţi trăiesc în dezmăţ. Din primele ore am simţit mirosul bine cunoscut al oraşului ăstuia. Am nimerit la o seară aşa-zis dansantă, într-o cloacă oribilă (mie-mi plac cloacele cele mai sordide), şi se-nţelege, se dansa un cancan cum nu se pomenea neam pe vremea mea. Da, aici s-au făcut progrese. Când mă uit, văd o fetiţă de vreo treisprezece ani, foarte drăguţ îmbrăcată, dansând cu un virtuoz; în timp ce altul aştepta în faţa ei. Pe un scaun, la perete, stătea mama ei. Ei, închipuie-ţi ce cancan! Fetiţa se fâstâceşte, se înroşeşte şi, în fine, simţindu-se jignită, începe să plângă. Virtuozul o ia pe sus şi se-apucă s-o învârtă şi să-şi facă numărul în faţa ei în râsetele tuturor celor din jur – în momente din astea îmi place publicul, fie el şi de cancan, că râde şi strigă: „Foarte bine, aşa-i trebuie! Să se-nveţe minte mai vină cu copii!“. Ei, mie prea puţin îmi pasă, nici nu e treaba mea dacă e logic sau nu, se împacă ei singuri cu gândul! Eu îmi ochesc imediat locul, mă aşez lângă mamă şi încep să-i spun că şi eu abia am venit în oraş, că aici toţi sunt nişte ignoranţi şi că nu ştiu să deosebească adevăratele merite şi să nutrească respectul cuvenit; îi dau de-nţeles că sunt

plin de bani; mă ofer să le duc acasă cu trăsura mea; le conduc şi fac cunoştinţă (stăteau într-o cămăruţă închiriată, abia sosiseră de la ţară). Mamaîmi spune că atât pentru ea, cât şi pentru fiica ei, cunoştinţa cu mine nu poate fi decât o onoare; aflu că n-au un sfanţ şi că veniseră să facă nişte demersuri pe la o instituţie; le ofer serviciile mele şi bani; aflu că veniseră din greşeală la serată, crezând că acolo învăţai într-adevăr să dansezi; le propun să contribui la instruirea tinerei domnişoare, în privinţa limbii franceze şi a dansului. Ele primesc cu entuziasm, luând-o ca pe o cinste, şi de-atunci suntem cunoştinţe... Dacă vrei, mergem să le vedem, dar nu acum.

— Isprăveşte cu poveştile dumitale ticăloase şi dezgustătoare, om desfrânat, josnic şi libidinos!

— Eşti un Schiller, un Schiller al nostru, Schiller! *Où la vertu va-t-elle se nicher*.8 Păi, ştii, înadins îţi povestesc asemenea lucruri, ca să te aud vociferând. O desfătare!

— Ba bine că nu! Crezi că eu nu mă simt în clipa asta ca un caraghios? mormăi furios Raskolnikov.

Svidrigailov râdea cât îl ţinea gura; în cele din urmă, strigă după Filip, plăti şi se pregăti să se ridice.

— Ei, dar sunt chiar beat, *assez causé*, zise el. E o desfătare!

— Păi, desfrânat şi stricat cum eşti, cum să nu simţi desfătare, strigă Raskolnikov ridicându-se şi el, când povesteşti asemenea aventuri, mai ales că pui la cale o monstruozitate de acelaşi fel. Nu-i doar o desfătare, e mai mult, când o faci în împrejurări ca astea şi în faţa unuia ca mine... Te excită.

— Bun, dacă-i aşa, răspunse oarecum surprins Svidrigailov privindu-l pe Raskolnikov, dacă-i aşa, şi dumneata eşti un cinic pe cinste. Barem stofă ai din plin. Eşti în stare să percepi multe, multe... dar să şi faci multe. Ei, ajunge. Îmi pare sincer rău că am stat de vorbă aşa de puţin, dar nu scapi dumneata de mine... Aşteaptă numai...

Svidrigailov ieşi din cârciumă. Raskolnikov îl urmă. Svidrigailov nu era totuşi chiar beat; şampania i se urcase la cap doar pe moment, iar acum ameţeala îi trecea văzând cu ochii. Îl îngrijora foarte tare ceva, ceva extrem de important, şi se posomorî. Părea că aşteaptă ceva, iar asta îl tulbura şi îl nelinişţea. Purtarea lui faţă de Raskolnikov se schimbase brusc în ultimele minute, cu fiecare clipă care trecea se arăta tot mai arţăgos şi mai ironic. Raskolnikov observă toate astea şi deveni şi el alarmat. Svidrigailov i se păru extrem de suspect, aşa că se hotărî să îl urmărească.

Ajunseră în stradă.

— Dumneata la dreapta, iar eu la stânga, sau, mă rog, invers, numai – *adieu, mon plaisir*9, la bună vedere!

Şi o luă la dreapta, spre piaţa Sennaia.

5 Discurs funebru (în fr., în orig.).
6 Dragă prietene (în fr., în orig.).
7 Naturaleţe şi adevăr (în fr., în orig.).
8 Poftim, unde se ascundea virtutea (în fr., în orig.).
9 Adio, desfătarea mea (în fr., în orig.).

~ V ~

Raskolnikov porni pe urmele lui.

— Asta ce mai înseamnă? strigă Svidrigailov întorcându-se. Parcă ţi-am spus...

— Asta înseamnă că de-acum mă ţin după dumneata ca scaiul.

— Ceee?

Se opriră amândoi şi se uitară preţ de un minut unul la altul, măsurându-se din priviri.

— Din toate povestirile pe care mi le-ai spus fiind pe jumătate beat, i-o tăie scurt Raskolnikov, am tras *la modul serios* concluzia că dumneata nu numai că nu ai renunţat la gândurile mârşave în privinţa soră-mii, dar eşti chiar mai preocupat de ele ca niciodată. Ştiu că soră-mea a primit azi-dimineaţă o scrisoare. Ai stat ca pe jar tot timpul... Să zicem că ţi-a ieşit în cale vreo nevastă, dar asta nu înseamnă nimic. Vreau să mă încredinţez personal...

Raskolnikov nu prea putea spune ce anume voia în clipa aceea şi de ce anume dorea să se încredinţeze personal.

— Vasăzică aşa! Nu cumva vrei să chem imediat poliţia?

— Cheam-o!

Rămaseră preţ de un minut unul în faţa celuilalt. În sfârşit, expresia feţei lui Svidrigailov se schimbă. Văzând că ameninţarea nu-l sperie deloc pe Raskolnikov, îşi luă deodată mina cea mai veselă şi mai prietenoasă.

— Din ăştia mi-eşti! Eu n-am atacat înadins chestiunea dumitale, chit că, fireşte, mă chinuia curiozitatea. E ceva fantastic. Aş fi amânat până data viitoare, dar, zău, dumneata eşti în stare să scoţi din fire şi-un mort... Bun, hai, numai că-ţi spun dinainte: am să trec pentru o clipă pe-acasă, să iau nişte bani; pe urmă încui acolo, iau o trăsură şi mă duc la ostroave, stau toată seara... Ce să cauţi atunci după mine?

— Până una-alta merg cu dumneata acasă, dar nu la dumneata, ci la Sofia Semionovna, să mă scuz că n-am fost la înmormântare.

— Cum doreşti, dar Sofia Semionovna nu-i acasă. A plecat cu toţi copiii la o bătrânică, o doamnă nobilă, veche cunoştinţă a mea, care patronează mai multe orfelinate. Am fermecat-o pe doamna asta dându-i bani pentru toţi cei trei copilaşi ai Katerinei Ivanovna şi donând pe deasupra şi nişte bani pentru orfelinate; în sfârşit, i-am spus şi povestea Sofiei Semionovna, în cele mai mici amănunte, fără să ascund nimic. Efectul a fost de nedescris. De asta a şi fost poftită Sofia Semionovna să se prezinte

chiar azi la hotelul X., la care a tras doamna cu pricina venind de la vila ei de la ţară.

— Eu tot trec, că n-am treabă.

— Cum vrei, dar eu nu te însoţesc, n-am de ce! Uite, aproape am ajuns. Spune-mi, sunt încredinţat că eşti bănuitor în ceea ce mă priveşte, fiindcă am fost atât de delicat şi nu te-am pus până acum pe jar cu întrebări... înţelegi? Asta ţi s-a părut neobişnuit; pun pariu că aşa e! Ei, mai fii delicat după una ca asta!

— Dar tragi cu urechea pe la uşi!

— A, despre asta era vorba! râse Svidrigailov. Da, m-aş fi mirat ca după toate cele întâmplate să treci sub tăcere chestia asta. Ha-ha! Am priceput eu câte ceva din năzbâtiile... de-atunci... pe care i le-ai povestit Sofiei Semionovna, totuşi, spune-mi ce mai e şi asta? Oi fi eu înapoiat de tot şi nu mai sunt în stare să pricep nimic? Lămureşte-mă, pentru numele lui Dumnezeu, drăguţule! Luminează-mă cu principiile cele noi.

— N-aveai cum să auzi nimic, spui numai minciuni!

— Dar nu despre asta, nu despre asta vorbesc eu (deşi am auzit într-adevăr câte ceva). Nu, ce spun eu e că dumneata oftezi şi gemi întruna! Schiller-ul din dumneata se zbuciumă clipă de clipă. Şi-acum, poftim, le interzici oamenilor să mai asculte pe la uşi. Dacă-i aşa, du-te la poliţie şi spune ce şi cum: „Uitaţi, mie mi s-a întâmplat următorul lucru: teoria mea a cam dat greş. Dacă eşti convins că oamenii nu trebuie să asculte pe la uşi, dar băbuţelor li se poate da în cap cu ce se nimereşte, după bunul-plac, du-te cât mai degrabă pe undeva prin America! Fugi, tinere! Poate mai e timp. Vorbesc sincer. Ce, n-ai bani? Îţi dau eu de drum.

— Nici nu mă gândesc, i-o tăie Raskolnikov în scârbă.

— Înţeleg (de altminteri, nu te osteni, dacă nu vrei, poţi să nici nu răspunzi); înţeleg ce fel de probleme îţi pui acum: morale, nu? Problemele omului şi cetăţeanului? Dă-le-ncolo; ce nevoie ai de ele acum? He-he! Fiindcă eşti încă om şi cetăţean? Păi, atunci nu trebuia să-ţi bagi nasul unde nu-ţi fierbe oala. În cazul ăsta, împuşcă-te. Ori nu vrei?

— Se pare că ţii cu tot dinadinsul să mă scoţi din sărite ca să te las şi să plec...

— Mare figură eşti! Păi, am şi ajuns, fii bun şi ia-o pe scară. Uite şi uşa spre Sofia Semionovna, vezi, nu-i nimeni! Nu crezi? Întreabă la Kapernaumovi; îşi lasă cheia la ei. Uite-o şi pe *madame de* Kapernaumov. Ce? (E cam surdă.) A plecat? Unde? Ei, vezi, ai auzit? Nu, nici n-o să vină până seara târziu. Ei, acum hai la mine. Doar voiai să vii la mine, nu? Madam Resslich nu-i acasă. Femeia asta are veşnic treburi, dar e foarte cumsecade, te asigur... poate ţi-ar fi şi de folos dacă ai fi ceva mai rezonabil.

Bun, binevoieşte să te uiţi: iau din birou biletul ăsta de bancă cu cinci la sută (uite câte mai am!), care o să meargă astăzi la zaraf. Ei, ai văzut? N-am de ce să mai pierd vremea. Biroul e încuiat, locuinţa e încuiată, şi iată-ne din nou pe scară. Vrei să luăm o birjă? Că eu plec la ostroave. Nu doreşti o plimbare? Uite, eu iau trăsura până la Elaghin. Ce? Refuzi? Nu te ţin puterile? Te plimbi puţin, atâta tot. Pare că o să plouă, dar nu-i nimic, coborâm capota...

Svidrigailov urcase deja în trăsură. Raskolnikov socoti că bănuielile lui, cel puţin în clipa aceea, erau neîntemeiate. Fără să răspundă nimic, se întoarse şi o luă înapoi, spre Sennaia. Dacă ar fi întors capul, măcar o singură dată, ar fi putut să vadă că Svidrigailov, după ce se depărtase cel mult o sută de paşi, plătise trăsura şi coborâse pe trotuar. Dar el nu mai putea să vadă nimic, căci cotise după colţ. Un profund dezgust îl mâna departe de Svidrigailov. „Şi am fost în stare, fie şi pentru o clipă, să aştept ceva de la bruta asta nelegiuită, de la stricatul ăsta libidinos şi ticălos!“, strigă fără să vrea. Ce-i drept, Raskolnikov îl judecase cam în pripă şi cam prea uşuratic. Era ceva în felul de-a fi al lui Svidrigailov care îi dădea o anumită originalitate, dacă nu chiar mister. În ceea ce o privea însă pe Dunia, Raskolnikov era convins că Svidrigailov n-avea să o lase în pace. Dar îi era deja prea greu şi nu mai suporta să se gândească iar şi iar la toate astea!

Aşa cum obişnuia când rămânea singur, după douăzeci de paşi se cufundă în gânduri. Ajungând pe pod, se opri lângă parapet şi îşi aţinti ochii la apă. În spatele lui, ceva mai încolo, stătea Avdotia Romanovna.

Drumurile li se încrucişaseră la intrarea pe pod, dar el trecuse pe lângă ea fără s-o observe. Dunecika nu îl mai văzuse niciodată în starea asta pe stradă şi uluiala ei era vecină cu spaima. Se opri, neştiind ce să facă: să-l strige sau nu? Deodată îl zări venind grăbit dinspre Sennaia pe Svidrigailov.

Acesta părea însă să se apropie cu băgare de seamă. Nu intră pe pod, ci se opri într-o parte, pe trotuar, străduindu-se din toate puterile să nu fie văzut de Raskolnikov. Începu să-i facă semne Duniei, pe care o zărise de mult. Ei i se păru că semnele lui voiau să-i spună să nu îşi strige fratele şi să îl lase în pace, chemând-o în acelaşi timp la el.

Aşa şi făcu. Îşi ocoli încetişor fratele şi se apropie de Svidrigailov.

— Haidem mai repede, îi şopti acesta. Nu vreau ca Rodion Romanâci să ştie că ne-am văzut. Te previn că am stat cu el nu departe de aici, la o cârciumă, unde a venit singur după mine şi abia am putut să scap de el. A aflat nu ştiu cum despre scrisoarea mea către dumneata şi bănuieşte ceva. Desigur, nu dumneata i-ai spus, nu? Dar dacă nu dumneata, atunci cine?

— Uite că suntem deja după colţ, îl întrerupse Dunia, fratele meu nu ne mai vede. Te anunţ că nu merg mai departe cu dumneata. Spune-mi totul aici. Toate astea se pot spune şi pe stradă.

— În primul rând, în nici un caz nu pot spune ce am de spus pe stradă; în al doilea rând, trebuie s-o asculţi şi pe Sofia Semionovna, în al treilea, am să-ţi arăt nişte documente... Ei, dar dacă nu te învoieşti să intri la mine, renunţ la orice explicaţii şi plec imediat. În acest caz, te rog să nu uiţi că taina grozav de interesantă a preaiubitului dumitale frate se află în mâinile mele.

Dunia se opri nehotărâtă şi îl scrută cu privirea pe Svidrigailov.

— De ce te temi? Oraşul nu e sat, remarcă acesta calm. Oricum, până şi la ţară, mai mult rău mi-ai făcut dumneata mie decât eu dumitale, iar aici...

— Sofia Semionovna a fost prevenită?

— Nu, nu i-am spus nici un cuvânt şi nici nu sunt foarte sigur dacă e sau nu acasă. De altfel, probabil că e acasă. Azi şi-a înmormântat mama vitregă: nu e o zi potrivită pentru vizite. Deocamdată nu vreau să vorbesc nimănui despre asta şi chiar mă căiesc oarecum că dumitale ţi-am vorbit. În cazul ăsta, cea mai mică imprudenţă e totuna cu un denunţ. Uite, aici locuiesc, în casa de care ne apropiem. Ăsta e portarul nostru; mă ştie foarte bine; uite-l cum mă salută; vede că vin cu o doamnă şi cu siguranţă a reuşit să-ţi vadă chipul, asta ar trebui să te liniştească dacă ţi-e aşa de frică şi n-ai încredere în mine. Scuză-mă că vorbesc atât de grosolan. Stau în gazdă. Sofia Semionovna e perete în perete cu mine, locuieşte tot în gazdă şi ea. Tot etajul e ocupat de chiriaşi. Atunci ce rost are să te temi ca un copil? Sau sunt chiar atât de fioros?

Un zâmbet condescendent îi strâmbă chipul, dar nu-i ardea de zâmbit. Inima îi bătea cu putere, i se tăia respiraţia. Vorbea dinadins mai tare, ca să-şi ascundă emoţia tot mai puternică; însă Dunia nu observă emoţia asta ieşită din comun; prea o enervase când îi spusese că se teme de el ca un copil şi că e atât de fioros pentru ea.

— Deşi ştiu că eşti un om... fără onoare, nu mă tem deloc. Ia-o înainte, spuse ea aparent liniştită, dar faţa îi pălise cumplit.

Svidrigailov se opri în dreptul locuinţei Soniei.

— Îngăduie-mi să întreb dacă e acasă. Nu e. Păcat! Ştiu însă că se poate întoarce foarte curând. Dacă a ieşit, s-a dus doar până la o doamnă, pentru orfanii ei. Mama lor a murit. M-am ocupat şi eu de treaba asta şi am făcut nişte demersuri. Dacă Sofia Semionovna nu se întoarce în zece minute, o trimit eu la dumneata, chiar astăzi; iată şi cele două camere ale mele. Dincolo de uşa asta stă gazda mea, doamna Resslich. Acum uită-te,

am să-ţi arăt documentele mele cele mai importante; iată, uşa asta dă din dormitorul meu în două camere absolut goale, care sunt de închiriat. Iată-le... la astea trebuie să te uiţi ceva mai atent...

Svidrigailov ocupa două camere mobilate destul de spaţioase. Dunecika se uită cu neîncredere în jur, dar nu observă nimic deosebit, nici în felul cum erau mobilate, nici în dispunerea camerelor, deşi ar fi putut observa câte ceva, de pildă, că locuinţa lui Svidrigailov se nimerise între două apartamente aproape nelocuite. Intrarea nu se făcea direct din coridor, ci prin două camere, aproape goale, ale gazdei. După ce descuie uşa închisă cu cheia din dormitor, Svidrigailov îi arătă Dunecikăi un alt apartament gol, de închiriat. Dunecika se opri în prag, neînţelegând pentru ce era poftită să se uite, dar Svidrigailov se grăbi să-i explice:

— Uite, priveşte aici, în această a doua cameră mare. Observă că uşa asta e închisă cu cheia. Lângă uşă e un scaun, singurul scaun din ambele camere. E adus de mine, din locuinţa mea, ca să-mi fie mai comod când ascult. Acum, uite, după uşă se află masa Sofiei Semionovna; acolo a stat ea şi a vorbit cu Rodion Romanâci. Iar eu am şezut dincoace şi am ascultat, două seri la rând, câte două ceasuri de fiecare dată, deci am putut afla câte ceva, dumneata ce crezi?

— Ai tras cu urechea?

— Da, am tras cu urechea. Acum să mergem la mine; aici nici n-ai unde să stai.

O conduse pe Avdotia Romanovna în prima cameră, care îi servea drept salon, şi o pofti să ia loc pe scaun. Se aşeză şi el în celălalt capăt al mesei, la cel puţin un stânjen de ea, dar probabil că în ochi îi strălucea acelaşi foc care o speriase cândva pe Dunecika. Ea tresări şi se uită iarăşi neîncrezătoare în jur. Făcuse asta fără să-şi dea seama, căci nu voia cu nici un chip să-şi arate neîncrederea. Dar izolarea locuinţei lui Svidrigailov o pusese în cele din urmă pe gânduri. Vru să întrebe dacă cel puţin gazda era acasă, dar nu întrebă... din mândrie. De altfel, sufletul îi era chinuit de o altă suferinţă, infinit mai mare decât frica pentru ea însăşi.

— Iată scrisoarea dumitale, începu ea, punând-o pe masă. E oare cu putinţă ce scrii aici? Faci aluzie la o crimă săvârşită, spui dumneata, de fratele meu. Aluzia e prea clară ca să îndrăzneşti să mai dai înapoi acum. Să ştii că am mai auzit povestea asta absurdă şi nu cred o iotă. E o bănuială infamă şi ridicolă. O cunosc deja şi ştiu de la ce a pornit. Nu poţi avea nici un fel de dovezi. Ai promis să dovedeşti. Poftim, vorbeşte! Dar să ştii dinainte că nu te cred! Nu cred!...

Dunecika spuse toate astea foarte repede şi pentru o clipă faţa i se făcu roşie ca focul.

— Dacă nu credeai, riscai oare să vii singură la mine? De ce-ai venit? Doar din curiozitate?

— Nu mă mai chinui, spune odată, vorbeşte!

— Nimic de zis, eşti o fată curajoasă. Zău dacă nu credeam că o să-l rogi pe domnul Razumihin să te însoţească aici. Dar nu l-am văzut nici cu dumneata, nici prin preajmă, m-am uitat bine. E o dovadă de curaj, înseamnă că ai vrut să-l cruţi pe Rodion Romanâci. De fapt, la dumneata totul e divin... Cât despre fratele dumitale, ce să-ţi spun? L-ai văzut şi singură adineauri. Cum ţi s-a părut?

— Doar nu te bazezi numai pe asta?

— Nu, nu pe asta, ci pe propriile lui cuvinte. Uite, două seri la rând a venit aici, la Sofia Semionovna. Ţi-am arătat şi locul unde au stat. I-a mărturisit tot. El e ucigaşul. El a omorât-o pe bătrână, pe cămătăreasa la care amaneta şi el lucruri; a omorât-o şi pe sora ei, precupeaţa Lizaveta, fiindcă întâmplarea a făcut să intre în casă în clipa când era omorâtă soră-sa. Le-a omorât pe amândouă cu toporul cu care venise. Le-a omorât ca să le jefuiască şi chiar le-a jefuit; a luat bani şi nişte lucruri... El însuşi i-a spus toate astea, cuvânt cu cuvânt, Sofiei Semionovna, singura care ştie secretul, dar ea n-a avut nimic de-a face cu omorul, nici cu vorba, nici cu fapta, dimpotrivă, a fost la fel de îngrozită ca şi dumneata acum. Fii liniştită, n-o să-l trădeze.

— Nu se poate! murmură printre buzele livide şi lipsite de viaţă Dunecika, aproape sufocându-se. Nu se poate, n-avea nici un motiv, nici cel mai mic motiv... E o minciună! O minciună!

— Jaful, ăsta a fost motivul. A luat bani şi lucruri. E drept că, după cum a mărturisit chiar el, nu s-a folosit nici de bani, nici de lucruri, le-a ascuns pe undeva, sub un pietroi, unde stau şi-acum. Dar asta numai fiindcă n-a avut curajul să se folosească de ele.

— Dar e de crezut că a putut să fure, să jefuiască? Că a fost în stare fie şi numai să se gândească la aşa ceva? strigă Dunia sărind de pe scaun. Doar îl ştii, l-ai văzut. Poate fi el un hoţ?

Părea să-l implore pe Svidrigailov; îşi uitase cu totul frica.

— Aici sunt posibile mii şi milioane de combinaţii şi de clasificări, Avdotia Romanovna. Un hoţ fură, dar îşi dă seama că e un ticălos; însă, uite, eu am auzit despre un om de condiţie bună care a jefuit poşta; aşa că, cine ştie, poate el chiar a crezut că e corect ce face! Sigur că n-aş fi crezut, ca şi dumneata, dacă aş fi auzit din altă parte. Dar de vreme ce am auzit cu urechile mele, nu pot să nu cred. I-a explicat Sofiei Semionovna şi motivele pentru care a făcut-o. Nici ea nu şi-a crezut la început urechilor, dar propriilor ei ochi le-a dat crezare până la urmă. Fiindcă i-a spus chiar el.

— Şi care sunt... aceste motive?

— E o poveste lungă, Avdotia Romanovna. E vorba, cum să-ţi spun eu, de o teorie originală, potrivit căreia eu pot considera, de exemplu, că un rău izolat este permis dacă scopul lui principal e bun. Un singur rău şi o sută de fapte bune! Sigur că pentru un tânăr cu merite şi cu un amor-propriu nemăsurat este dureros să ştie că ar fi de-ajuns trei mii de ruble pentru ca întreaga sa carieră să ia un alt curs şi să poată ţinti spre altceva în viaţă, iar el nu are aceste trei mii. Adaugă aici iritarea pricinuită de foame, de odaia lui strâmtă, de zdrenţele în care umblă, de înţelegerea clară a situaţiei lui sociale, cât şi a surorii şi mamei lui. Şi mai presus de toate, orgoliul, mândria şi orgoliul, deşi, Dumnezeu ştie, poate şi nişte calităţi... Nu-l învinuiesc, te rog să nu crezi asta, nici nu e treaba mea. A mai fost la mijloc şi o mică teorie proprie – o teorie după care oamenii se împart, vezi dumneata, în material şi oameni deosebiţi, adică oameni care, prin esenţa lor superioară, nu se supun legilor, ci, dimpotrivă, fac ei legi pentru ceilalţi oameni, pentru material, adică pentru pleavă. E o teorie; *une théorie comme une autre*10. A fost grozav de atras de Napoleon, mai bine zis, l-a captivat faptul că foarte mulţi oameni geniali nu s-au împiedicat de un rău izolat, ci au păşit peste el fără să stea pe gânduri. Pesemne şi-a închipuit că şi el e un om genial, adică a şi fost convins o vreme. A suferit cumplit, iar acum e chinuit de gândul că a putut concepe o teorie, dar n-a fost în stare să facă pasul fără să stea pe gânduri, deci nu e un om genial. Ei, pentru un tânăr orgolios, gândul ăsta e umilitor, mai cu seamă în veacul nostru...

— Dar mustrările de conştiinţă? Asta înseamnă că îi negi orice simţ moral? Chiar să fie aşa?

— Ah, Avdotia Romanovna, acum totul e tulbure, de fapt, nici n-a fost vreodată prea în ordine. Ruşii sunt în general oameni cu suflet larg, Avdotia Romanovna, larg precum pământul lor, şi foarte înclinaţi spre fantezie, spre dezordine; dar e o nenorocire să ai un suflet larg fără să fii genial. Ţii minte că am mai discutat amândoi pe tema asta, când stăteam pe terasă după cină, seară de seară. Pentru largheţea asta mă şi dojeneai. Cine ştie, poate chiar în timp ce vorbeam noi acolo, el stătea aici şi îşi făurea teoria. Fiindcă la noi, societatea cultă nu are cine ştie ce tradiţii sacre, Avdotia Romanovna; unii şi le formează din cărţi... ori le desprind de prin letopiseţe. Dar ce pot face ei, pentru că sunt mari savanţi, măcar că în felul lor sunt tot nişte nătăfleţi, nu se cuvine să facă un om de lume. De altfel, părerile mele le cam ştii; eu nu învinuiesc categoric pe nimeni. Eu însumi sunt un trântor şi asta şi rămân. Dar am vorbit amândoi nu o dată despre asta. Am avut chiar fericirea să-ţi trezesc interesul cu părerile mele... Eşti foarte palidă, Avdotia Romanovna!

— Ştiu teoria asta a lui. I-am citit într-o revistă articolul despre oamenii cărora le este îngăduit orice... Mi l-a adus Razumihin...

— Domnul Razumihin? Articolul fratelui dumitale? Într-o revistă? A scris un articol despre asta? N-am ştiut. Ia te uită, trebuie să fie interesant! Unde pleci, Avdotia Romanovna?

— Vreau s-o văd pe Sofia Semionovna, spuse abia auzit Dunecika. Cum să ajung la ea? Poate a venit. Vreau s-o văd neapărat acum, ca să...

Avdotia Romanovna nu reuşi să-şi isprăvească fraza, i se tăie pur şi simplu răsuflarea.

— Sofia Semionovna nu se întoarce până la noapte. Aşa cred. Trebuia să se întoarcă foarte repede, dar dacă n-a venit încă, atunci o să vină foarte târziu...

— A, vasăzică minţi! Văd... ai minţit... numai minciuni ai spus! Nu te cred! Nu cred! Nu cred! strigă Dunecika într-un acces de furie, pierzându-şi cu totul capul.

Căzu aproape leşinată pe scaunul pe care se grăbi să-l împingă spre ea Svidrigailov.

— Avdotia Romanovna, ce e cu dumneata, vino-ţi în fire! Poftim nişte apă. Ia o înghiţitură...

O stropi cu apă. Dunecika tresări şi îşi veni în fire.

— Efectul a fost prea puternic! mormăi pentru sine Svidrigailov, încruntându-se. Avdotia Romanovna, linişteşte-te! Să ştii că are prieteni. O să-l salvăm, o să-l scoatem noi din necaz. Vrei să-l trec eu peste graniţă? Am bani; în trei zile fac rost de bilet. A ucis, dar o să facă şi multe fapte bune, o să se răscumpere. Linişteşte-te. Mai poate încă să ajungă cineva. Dar ce-i cu dumneata? Cum te simţi?

— Om hain ce eşti! Îţi mai baţi şi joc. Lasă-mă...

— Unde te duci? Unde?

— La el. Unde-i? Ştii? De ce e încuiată uşa asta? Asta e uşa pe care am intrat şi-acum e încuiată. Când ai reuşit s-o închizi cu cheia?

— Nu trebuie să se-audă în toată casa ce vorbim noi aici. Nu-mi bat joc câtuşi de puţin; doar că m-am săturat să vorbesc în felul ăsta. Unde te duci în halul ăsta? Vrei să-l împingi la pierzanie? O să-l faci să turbeze şi o să se predea singur. E deja urmărit, să ştii, i-au luat urma. N-ai să faci decât să li-l dai pe tavă. Aşteaptă puţin: eu abia l-am văzut şi am vorbit cu el; mai poate fi salvat. Mai aşteaptă puţin, stai jos şi hai să ne gândim împreună. De aceea te-am şi chemat, ca să discutăm între patru ochi despre asta şi să ne gândim cât se poate de temeinic. Dar şezi odată!

— Cum ai putea să-l salvezi? Oare mai poate fi salvat?

Dunia se aşeză din nou pe scaun. Svidrigailov luă loc lângă ea.

— Totul depinde de dumneata, de dumneata şi numai de dumneata, începu el cu ochii scăpărând, aproape în şoaptă, dar se zăpăci şi nu mai putu spune nimic din pricina emoţiei.

Dunia se depărtă de el speriată. Tremura şi el tot.

— Dumneata... un singur cuvânt din partea dumitale şi e salvat! Eu... eu îl salvez. Am bani şi prieteni. Îl trimit imediat în străinătate, îi scot eu paşaport, două paşapoarte. Unul lui, unul mie. Am prieteni, oameni influenţi... Vrei? Îţi scot şi dumitale paşaport... şi mamei dumitale... Ce-ţi trebuie Razumihin? Şi eu te iubesc... Te iubesc ca un nebun. Lasă-mă să-ţi sărut poala rochiei, lasă-mă, lasă-mă! Nu pot să-i aud foşnetul. Spune-mi: „Fă asta“ şi eu fac. Fac tot. Fac şi imposibilul. În ce crezi dumneata am să cred şi eu. Orice, orice fac! Nu te uita, nu te uita la mine aşa! Ştii că mă ucizi...

Intrase deja în delir. Se întâmplase ceva cu el, parcă îl lovise dintr-odată damblaua. Dunia sări cât colo şi se năpusti spre uşă.

— Deschideţi! Deschideţi! strigă trăgând de uşă, sperând s-o audă cineva. Deschideţi odată! Nu-i nimeni?

Svidrigailov, venindu-şi în fire, se ridică. Un zâmbet răutăcios şi batjocoritor i se ivi pe buzele care mai tremurau încă.

— Nu-i nimeni acasă, zise el încet şi sacadat, gazda a plecat, strigi de pomană; nu faci decât să te enervezi degeaba.

— Unde e cheia? Deschide imediat uşa, imediat, om josnic ce eşti!

— Cheia am pierdut-o şi nu pot s-o găsesc.

— Cum? Ăsta-i şantaj! strigă Dunia palidă ca moartea şi fugi într-un colţ, luându-şi drept pavăză măsuţa care se nimerise să fie acolo.

Nu ţipă, dar îşi pironi călăul cu privirea, urmărindu-i cu luare-aminte fiecare mişcare. Svidrigailov nu se clinti, rămase în picioare, cu faţa spre ea, în celălalt capăt al camerei. Îşi recăpătase stăpânirea de sine, cel puţin în aparenţă. Chipul îi era însă la fel de palid. Zâmbetul batjocoritor îi stăruia pe buze.

— Ai spus „şantaj“, Avdotia Romanovna. Dacă e aşa, poţi să-ţi închipui că mi-am luat măsuri. Sofia Semionovna nu e acasă, Kapernaumovii sunt foarte departe, ne despart de ei cinci camere încuiate. Şi, în fine, eu sunt cel puţin de două ori mai puternic decât dumneata şi nici n-am de ce să mă tem, fiindcă n-o să depui plângere pe urmă. Doar nu vrei să-ţi trădezi fratele, nu? De altminteri, n-o să te creadă nimeni. Bine-bine, dar ce-a căutat o fată singură în camera unui bărbat singur? Aşa că, şi dacă-ţi sacrifici fratele, tot n-o să poţi dovedi nimic. Siluirea e foarte greu de dovedit, Avdotia Romanovna.

— Nemernicule! şopti Dunia revoltată.

— Cum vrei, dar bagă de seamă că deocamdată nu am făcut decât o propunere. După părerea mea personală, ai perfectă dreptate: şantajul e o mârşăvie. Ce am spus a fost numai ca să rămâi cu conştiinţa împăcată în caz că... în caz că vrei într-adevăr să-ţi salvezi fratele aşa cum ţi-am propus. Asta ar însemna pur şi simplu că te-ai supus împrejurărilor, nu, în fine, forţei, dacă nu putem evita acest cuvânt. Gândeşte-te bine! Soarta fratelui şi a mamei se află în mâinile dumitale. Iar eu o să-ţi fiu rob... toată viaţa... Uite, aştept aici...

Svidrigailov se aşeză pe divan, la vreo opt paşi de Dunia. Pentru ea nu mai exista nici o îndoială că hotărârea lui era de neclintit. Doar îl cunoştea...

Brusc, ea scoase din buzunar un revolver, trase piedica şi puse mâna cu revolverul pe măsuţă. Svidrigailov sări în picioare.

— Aha! Vasăzică aşa! strigă el uluit, dar râzând sarcastic. Ei, asta schimbă cu totul lucrurile! Îmi uşurezi teribil situaţia, Avdotia Romanovna! Dar de unde ai făcut rost de revolver? Nu cumva de la domnul Razumihin? Da’ de unde! E revolverul meu! Vechea mea cunoştinţă! Cât l-am mai căutat! Lecţiile de tir pe care am avut onoarea să ţi le dau n-au fost în zadar, după câte văd.

— Nu e revolverul tău, e al Marfei Petrovna, pe care tu ai omorât-o, bestie! N-ai avut nimic al tău în casa aia. L-am luat când am început să bănuiesc de ce eşti în stare. Îndrăzneşte numai să faci un pas şi jur că te omor!

Dunia era turbată de furie. Ţinea revolverul pregătit.

— Bun, şi fratele? Din curiozitate te întreb, zise Svidrigailov, fără să se mişte încă din loc.

— Denunţă-l, dacă vrei! Stai acolo! Nu înainta că trag! Soţia tu ţi-ai otrăvit-o, ştiu bine, şi tu eşti un ucigaş!

— Eşti absolut sigură că eu am otrăvit-o pe Marfa Petrovna?

— Da! Tu însuţi mi-ai dat de-nţeles; mi-ai spus de otravă... ştiu că ai făcut rost... o aveai pregătită... Sigur tu... ticălosule!

— Chiar dacă ar fi adevărat, pentru tine aş fi făcut-o... tu ai fi fost pricina.

— Minţi! Te-am urât întotdeauna, întotdeauna...

— Ehe, Avdotia Romanovna! Se vede că ai uitat cum te aplecai topită spre mine când te înflăcăra zelul dumitale moralizator... După ochişori te vedeam. Ţii minte seara aceea, sub lună, când mai cânta încă privighetoarea?

— Minţi! (Ochii Duniei străluceau de furie.) Minţi, eşti un calomniator!

— Mint? Fie, poate mint. Am minţit. Femeilor nu trebuie să le aminteşti astfel de lucruri. (Zâmbi.) Ştiu că o să tragi, sălbăticiune frumoasă. Hai, trage!

Dunia ridică revolverul şi, palidă de moarte, cu buza de jos, care se albise, tremurând, cu ochii mari şi negri aruncând scântei, se uită la el hotărâtă, calculând distanţa şi aşteptându-l să facă prima mişcare. Niciodată n-o mai văzuse aşa de frumoasă. Focul care scăpără în ochii ei în clipa când ridica revolverul îl arse parcă şi inima i se strânse dureros. Făcu un pas înainte şi auzi împuşcătura. Glonţul îi alunecă prin păr şi nimeri în peretele din spate. El se opri şi râse calm:

— Înţeapă viespea! Ţinteşte drept în cap... Ce-i asta? Sânge!

Scoase batista şi-şi şterse sângele care i se prelingea într-un firişor subţire pe tâmpla dreaptă. Glonţul îi zgâriase pesemne pielea capului. Dunia lăsă revolverul în jos şi se uită la Svidrigailov, nu atât speriată, cât cu un soi de nedumerire stranie. Parcă nu înţelegea nici ea ce făcuse şi ce se petrecea!

— Ei, nu-i nimic, ai ratat! Hai, trage, aştept, zise încet Svidrigailov continuând să zâmbească, dar cumva sinistru. Dacă mai zăboveşti, pot să pun mâna pe tine înainte să tragi piedica!

Dunecika se cutremură, armă repede şi ridică din nou revolverul.

— Lasă-mă! spuse disperată. Jur că trag iar... Te... omor!

— Păi... de la trei paşi nici n-ai putea să nu omori. Dar dacă nu mă omori... atunci...

Ochii îi străluciră; făcu încă doi paşi.

Dunecika trase: glonţul nu porni!

— Nu ai armat bine. Nu-i nimic! Mai ai încă o capsă. Potriveşte-o, am s-aştept.

Stătea în faţa ei, la doi paşi, aşteptând şi uitându-se la ea cu o hotărâre sălbatică, cu o privire grea, arzând de patimă. Dunia înţelese că mai degrabă murea decât să o lase să plece. „Şi... şi acum, fireşte, o să-l omoare de la doi paşi!“

Deodată aruncă revolverul.

— L-ai aruncat! spuse Svidrigailov uluit şi răsuflă adânc.

Parcă i se luase ceva de pe inimă, şi poate nu numai greutatea fricii de moarte, pe care e puţin probabil să o fi simţit în clipa aceea, ci şi a unui alt sentiment, mai dureros şi mai întunecat, pe care nu putea nici el să-l definească prea bine.

Se apropie de Dunia şi îşi petrecu uşor braţul pe după mijlocul ei. Ea nu se împotrivi, dar tremurând toată ca o frunză, îl privi rugător. El vru să spună ceva, însă doar i se schimonosiră buzele, fără să poată vorbi.

— Lasă-mă! îl imploră Dunia.

Svidrigailov tresări: îl tutuise altfel decât înainte.

— Deci nu mă iubeşti? întrebă încet.

Dunia clătină din cap.

— Şi... n-ai să poţi? Niciodată? şopti el deznădăjduit.

— Niciodată! murmură Dunia.

Preţ de o clipă, în sufletul lui Svidrigailov se dădu o luptă mută, crâncenă. Se uita la ea cu o privire de nedescris. Dintr-odată îşi retrase braţul, se întoarse, se îndreptă iute spre fereastră şi rămase în faţa ei.

Mai trecu o clipă.

— Uite cheia! (O scoase din buzunarul stâng al pardesiului şi o puse pe masă, în spatele lui, fără să se uite şi fără să se întoarcă spre Dunia.) Ia-o şi pleacă mai repede!...

Privea stăruitor pe fereastră.

Dunia se apropie de masă să ia cheia.

— Mai repede! Mai repede! repetă Svidrigailov, tot fără să se mişte şi fără să se întoarcă, dar în acest „mai repede“ se simţea parcă o notă înfiorătoare.

Dunia o înţelese, apucă cheia, se repezi la uşă, o descuie în grabă şi se năpusti afară din cameră. Peste o clipă alerga ca o nebună pe chei, fără să ştie de ea, spre podul K.

Svidrigailov mai rămase în faţa ferestrei vreo trei minute, apoi se întoarse încet, se uită de jur împrejur şi îşi trecu o palmă peste frunte. Chipul i se schimonosi într-un zâmbet straniu, un zâmbet slab, trist, jalnic, zâmbetul disperării. Sângele, deja închegat, îi mânji palma; îl privi mânios, apoi umezi un şervet şi îşi şterse tâmpla. Revolverul aruncat de Dunia, ce zburase aproape de uşă, îi sări deodată în ochi. Îl ridică şi îl cercetă. Era un revolver mic, de buzunar, cu trei focuri, de tip vechi; mai avea în el două încărcături şi o capsă. Se gândi puţin, vârî revolverul în buzunar, îşi luă pălăria şi ieşi.

10 O teorie ca oricare alta (în fr., în orig.).

~ VI ~

Toată seara aceea, până pe la zece, şi-o petrecu prin diferite cârciumi şi spelunci, trecând din una în alta. O găsi într-un loc şi pe Katia, care cânta tot un cântec pentru servitorime, despre cum unul, „un nemernic şi-un tiran, pe Katia prinse s-o sărute“.

Svidrigailov le dădu de băut şi ei, şi flaşnetarului, şi cântăreţilor, şi chelnerilor şi unor conţopişti, doi la număr. Cu conţopiştii intră chiar în vorbă, pentru că aveau amândoi nasul strâmb: unul era cârmit spre dreapta, celălalt spre stânga, lucru care îl miră pe Svidrigailov. Cei doi îl atraseră în cele din urmă într-o grădină de vară, unde le plăti şi lor intrarea. Toată vegetaţia grădinii se compunea dintr-un brad firav, de trei ani, şi trei tufe mici. Mai era amenajată acolo şi o „gară“, de fapt, o bodegă, unde se putea servi însă şi un ceai, şi mai erau şi câteva măsuţe şi scaune verzi. Un cor nenorocit şi un neamţ abţiguit din München pe post de paiaţă, cu un nas roşu, dar cine ştie de ce abătut rău de tot, înveseleau publicul. Conţopiştii se luară la harţă cu alţi conţopişti, sfârşind prin a sări la bătaie. Îl aleseră drept judecător pe Svidrigailov. Îi judeca deja de un sfert de ceas, dar toţi răcneau într-aşa un hal, că era imposibil să pricepi ceva. Pricepu doar că unul dintre ei furase nu se ştie ce, şi chiar reuşise să vândă pe loc ceea ce furase unui jidov care se nimerise pe-acolo; numai că după aceea n-a vrut să împartă câştigul cu tovarăşii lui. În cele din urmă se dovedi că obiectul vândut era o linguriţă de ceai din inventarul „gării“. Cei de la „gară“ îi observaseră dispariţia şi treaba ameninţa să ia proporţii. Svidrigailov plăti linguriţa, se ridică şi plecă. Era în jur de zece. Nu băuse în tot acest timp nici o picătură de vin; tot ce îşi comandase la „gară“ fusese un ceai, şi acela mai mult ca să fie şi el în rând cu lumea. Între timp, seara devenise înăbuşitoare şi sumbră. Pe la zece începură să se adune din toate părţile nori ameninţători; se porni să tune şi se dezlănţui o ploaie torenţială. Nu picături, ci şuvoaie întregi şfichiuiau pământul. Fulgerele nu mai conteneau şi puteai număra până la cinci înainte să se stingă. Ud până la piele, ajunse acasă, se încuie înăuntru, deschise biroul, îşi scoase toţi banii şi rupse două-trei hârtii. După ce băgă banii în buzunar, vru să-şi schimbe hainele, dar când se uită pe fereastră şi auzi zgomotul furtunii şi ploii, dădu din mână, îşi luă pălăria şi ieşi fără să mai încuie. Se duse direct la Sonia. Era acasă.

Nu era singură, ci înconjurată de cei patru copii ai lui Kapernaumov. Sofia Semionovna îi servise cu câte un ceai. Îl întâmpină pe Svidrigailov într-o tăcere politicoasă, se uită mirată la hainele lui ude, dar

nu spuse nimic. Copiii o zbughiră imediat, îngrozitor de speriaţi.

Svidrigailov se aşeză la masă şi o rugă pe Sonia să ia loc alături. Ea se pregăti timidă să-l asculte.

— Eu, Sofia Semionovna, am să plec poate în America, spuse Svidrigailov, şi fiindcă ne vedem probabil pentru ultima oară, am venit să mai dau unele dispoziţii. Dar te-ai întâlnit azi cu doamna aceea? Ştiu ce ţi-a spus, nu-i nevoie să-mi povesteşti. (Sonia schiţă o mişcare şi roşi.) E ştiut felul de-a fi al acestor oameni. În privinţa surioarelor şi frăţiorului dumitale, sunt într-adevăr aranjaţi şi banii promişi lor i-am depus pentru fiecare în parte, cu chitanţă, acolo unde trebuie, în mâini sigure. De altfel, ia dumneata aceste chitanţe, pentru orice eventualitate. Poftim! Bun, am isprăvit cu asta. Uite trei bilete de bancă de cinci la sută, fac în total trei mii de ruble. Banii ăştia ia-i pentru dumneata, pentru dumneata personal, şi asta să rămână între noi, să nu ştie nimeni, orice ţi-ar ajunge la urechi. O să ai nevoie de ei, fiindcă, Sofia Semionovna, e rău să trăieşti ca înainte şi nici nu mai ai motiv.

— Ne-aţi făcut atât de mult bine, mie, orfanilor şi răposatei, se grăbi să spună Sonia, iar dacă nu prea v-am mulţumit până acum să... nu credeţi...

— Ei, lasă, lasă.

— Cât despre banii ăştia, Arkadi Ivanovici, vă sunt foarte recunoscătoare, dar acum nu am nevoie de ei. Pe mine pot să mă întreţin singură, n-o luaţi drept nerecunoştinţă: fiindcă faceţi atât e mult bine, banii ăştia...

— Sunt pentru dumneata, pentru dumneata, Sofia Semionovna, şi te rog să nu mai vorbim despre asta, chiar nu mai am timp. O să ai nevoie de ei. Rodion Romanovici are două căi: fie un glonţ în cap, fie drumul Vladimirkăi (Sonia îl privi îngrozită şi începu să tremure). Nu te îngrijora, ştiu totul chiar de la el şi nu sunt un flecar; n-o să spun nimănui. Dumneata l-ai învăţat bine atunci, să se ducă el singur şi să mărturisească. Ar fi mult mai bine pentru el. Ei, şi dacă o să fie Vladimirka şi o să apuce pe calea asta, dumneata o să-l urmezi. Aşa e? Nu-i aşa? Ei, şi dacă-i aşa, or să-ţi trebuiască bani. Pentru el or să-ţi trebuiască, înţelegi? Dându-ţi banii dumitale, e ca şi cum i i-aş da lui. Ca să nu mai spun că i-ai promis Amaliei Ivanovna să-i achiţi datoria; am auzit. Dar, Sofia Semionovna, cum se poate să iei cu atâta nechibzuinţă asupra dumitale datorii şi obligaţii de felul ăsta? Doar nu dumneata i-ai rămas datoare nemţoaicei, ci Katerina Ivanovna, dumitale nici n-ar trebui să-ţi pese de nemţoaică. Aşa n-ai să poţi trăi. Bun, dacă o să te întrebe cineva la un moment dat, mâine ori poimâine, de mine sau despre mine (şi or să te întrebe), să nu spui că am trecut acum pe la

dumneata, să nu pomeneşti nimic şi în nici un caz să nu arăţi banii sau să-i spui cuiva că ţi i-am dat, nimănui. Şi acum, la revedere. (Se ridică de pe scaun.) Salută-l din partea mea pe Rodion Romanovici. Apropo, banii ţine-i deocamdată la domnul Razumihin. Îl ştii pe domnul Razumihin? Îl ştii precis. E un băiat de treabă. Du-i la el, mâine sau... când o fi momentul. Până atunci ţine-i ascunşi.

Sonia sărise şi ea de pe scaun şi îl privea speriată. Ar fi vrut să-i spună, să-l întrebe ceva, dar în primele clipe nu îndrăzni şi nici nu ştia cum să înceapă.

— Dar cum... cum să plecaţi acum, pe ploaia asta?

— Ei, nu te sperie o ploaie când te pregăteşti să pleci în America, he-he! Rămâi cu bine, Sofia Semionovna! Îţi doresc o viaţă lungă, lungă de tot, eşti o binefacere pentru ceilalţi. Apropo... spune-i domnului Razumihin că am ţinut să-i trimiţi salutul meu. Chiar aşa să-i spui: că Arkadi Ivanovici Svidrigailov îl salută. Asta neapărat.

Ieşi, lăsând-o pe Sonia nedumerită, speriată şi chinuită de un fel de bănuială neclară, apăsătoare.

Pe urmă a reieşit că în noaptea aceea, pe la douăsprezece, Svidrigailov a mai făcut o vizită, pe cât de excentrică, pe atât de neaşteptată. Ploaia nu încetase. Ud leoarcă, a intrat la unsprezece şi douăzeci în modesta locuinţă a părinţilor logodnicei sale, de pe Vasilievski Ostrov, pe a treia stradă din Malâi Prospect. A bătut cât a putut în uşă, stârnind mai întâi o mare buimăceală; dar Arkadi Ivanovici, când voia el, era un om cu maniere fermecătoare, aşa încât prima bănuială (de altfel, cât se poate de la locul ei) a părinţilor logodnicei, oameni cu scaun la cap, că Arkadi Ivanovici venea pesemne de pe undeva unde se îmbătase turtă, căzu îndată de la sine. Tatăl bolnav a fost împins în scaunul cu rotile spre Arkadi Ivanovici de către mama logodnicei, o femeie inimoasă şi înţeleaptă, care, după cum îi era obiceiul, îl luă, pe ocolite, la întrebări. (Această femeie nu punea niciodată întrebări directe, ci arunca mai întâi zâmbete, îşi freca mâinile şi pe urmă, dacă voia să afle ceva neapărat şi sigur, bunăoară, când i-ar conveni lui Arkadi Ivanovici să fixeze nunta, începea să se intereseze cu o curiozitate aproape lacomă despre Paris şi despre viaţa de la curtea Franţei şi abia pe urmă ajungea, din aproape în aproape, la a treia stradă din Vasilievski Ostrov.) În alte momente, toate astea erau tratate cu tot respectul, dar de astă dată Arkadi Ivanovici se arătă parcă deosebit de nerăbdător şi dori să-şi vadă numaidecât logodnica, deşi i se spusese de la bun început că aceasta se culcase deja. Bineînţeles, logodnica a apărut îndată şi Arkadi Ivanovici a înştiinţat-o fără ocolişuri că o afacere extrem de importantă îl sileşte să plece pentru o vreme din Petersburg şi că de aceea i-a adus cincisprezece

mii de ruble, în bani de argint şi diverse bilete de bancă, rugând-o să le primească neîntârziat ca pe un cadou din partea lui, pentru că el avea oricum mai demult de gând să-i facă un mic dar înainte de nuntă. Legătura logică între acest cadou, plecarea grabnică şi nevoia urgentă de a veni în acest scop pe ploaie şi în miez de noapte nu a reieşit din explicaţiile lui, dar lucrurile au mers foarte bine. Chiar şi exclamaţiile de surpriză şi întrebările obişnuite au fost foarte moderate şi reţinute; în schimb, i s-a arătat cea mai călduroasă recunoştinţă, întărită şi prin câteva lacrimi de către înţeleapta mamă. Arkadi Ivanovici s-a ridicat, a râs, şi-a sărutat logodnica, a bătut-o pe obraz, i-a mai spus o dată că nu va lipsi mult şi, observând curiozitatea copilărească din ochii ei, însoţită de o întrebare mută şi gravă, a rămas puţin pe gânduri şi a mai sărutat-o o dată, cu sufletul cuprins brusc de cel mai sincer necaz la gândul că darul avea să meargă negreşit spre păstrare sub lacătul celei mai înţelepte dintre mame. Apoi a ieşit, lăsându-i pe toţi extrem de tulburaţi. Dar mama, cu inima ei mare, a lămurit îndată, vorbind repede şi aproape în şoaptă, unele dintre cele mai importante nedumeriri, spunând că Arkadi Ivanovici este cineva, un om cu bani, relaţii şi avere şi Dumnezeu ştie ce-i în capul lui – îi vine să plece, pleacă, îi vine să-i dea bani, îi dă, aşa că nu-i nimic de mirare aici. Fireşte, e de mirare că era ud până la piele, dar englezii, de exemplu, sunt şi mai excentrici, şi oricum, nici unul din oamenii ăştia de bonton nu se uită la ce se spune despre ei şi nici nu se sinchisesc. Poate că el umblă chiar înadins aşa, ca să arate că nu se teme de nimeni. Principalul e să nu sufle nimănui nici o vorbă despre asta, că Dumnezeu ştie ce mai poate ieşi, iar banii să-i pună cât mai repede sub lacăt; e foarte bine că Fedosia a stat la bucătărie, dar cel mai important e ca, pentru nimic, pentru nimic, pentru nimic în lume să nu afle ceva şmechera aia de Resslich etc. etc. Au stat şi au şoptit până pe la două. Logodnica, de fapt, a plecat mult mai devreme să se culce, mirată şi puţin tristă.

În timpul ăsta, chiar la miezul nopţii, Svidrigailov trecea podul spre Petersburg. Ploaia încetase, dar vântul şuiera. Tremura deja şi, preţ de un minut, se uită cu o curiozitate aparte şi chiar întrebător la apa neagră din Malaia Neva. Dar curând i se păru prea frig lângă apă; se întoarse şi o luă pe bulevardul N. Mergea deja de mult, de aproape o jumătate de oră, pe nesfârşitul bulevard, alunecând nu o dată în beznă pe caldarâmul de lemn, dar continua să caute cu înfrigurare ceva pe partea dreaptă. Pe undeva pe-acolo, către capătul bulevardului, zărise nu demult, trecând pe-alături, un hotel din lemn, dar mare, care se numea, pe cât îşi aducea aminte, Adrianopol, sau cam aşa ceva. Socotise bine: în pustietatea aceea, hotelul era un punct atât de vizibil, încât nu se putea să nu-l găseşti, chiar întuneric

fiind. Era o clădire din lemn, înnegrită şi, în ciuda orei înaintate, înăuntru se vedea încă lumină şi era ceva animaţie. Intră şi îi ceru o cameră unui zdrenţăros care îl întâmpinase pe coridor. Zdrenţărosul, după ce îl cântări din ochi, se dezmetici şi îl şi conduse într-o odaie strâmtă, cu aer stătut, din capătul coridorului, într-un cotlon de sub scară. Alta n-avea: erau ocupate toate. Zdrenţărosul îl privi întrebător.

— Ceai aveţi?

— Putem face.

— Ce mai aveţi?

— Viţel, votcă, gustări.

— Adu-mi nişte viţel şi ceai.

— Nu vă mai trebuie nimic? întrebă uşor nedumerit zdrenţărosul.

— Nimic, nimic.

Zdrenţărosul, total dezamăgit, se îndepărtă.

„Trebuie să fie un loc bun, se gândi Svidrigailov. Cum de n-am ştiut de el? Iar eu pesemne că arăt ca unul care vine de la vreun cabaret şi a avut deja o păţanie pe drum. Sunt curios cine trage aici ca să rămână peste noapte?“

Aprinse lumânarea şi cercetă odaia mai în amănunt. Era o cămăruţă atât de mică, încât Svidrigailov aproape că atingea tavanul cu capul, şi avea o singură fereastră; patul era neînchipuit de murdar, iar masa de lemn vopsit şi un scaun umpleau aproape tot spaţiul. Pereţii păreau înjghebaţi din scânduri, acoperite cu un tapet uzat, atât de prăfuit şi de jerpelit, încât culoarea (galbenă) le-o mai puteai ghici, dar desenul nu se mai vedea deja deloc. Într-una din părţi peretele şi tavanul veneau oblic, cum e de obicei la mansarde, dar aici aveau deasupra scara. Svidrigailov lăsă jos lumânarea, se aşeză pe pat şi căzu pe gânduri. Dar o şoaptă ciudată, care nu mai contenea, urcând din când în când până la strigăt, şi care venea din cămăruţa vecină, îi atrase în cele din urmă luarea-aminte. Şoapta aceea nu contenise încă de când intrase. Ciuli urechea: cineva ocăra şi dojenea aproape plângând, dar nu se auzea nici un alt glas. Svidrigailov se ridică, acoperi flacăra lumânării cu mâna şi zări îndată o mică crăpătură luminoasă în perete; se apropie şi se uită. În camera de-alături, ceva mai mare decât a lui, erau doi inşi. Unul, fără surtuc, cu părul foarte creţ şi cu faţa roşie, aprinsă, stătea într-o postură de orator, cu picioarele depărtate ca să-şi ţină echilibrul şi, izbindu-se cu pumnul în piept, îi reproşa patetic celuilalt că e un nenorocit, că n-are nici măcar un cin, că aşa cum l-a scos din mocirlă, tot aşa îl poate arunca la loc, şi că toate astea n-o să le vadă decât Cel de Sus. Amicul dojenit şedea pe scaun şi avea aerul unui om căruia îi vine teribil să strănute, dar nu poate. Din când în când se uita cu o privire tulbure şi bovină la orator, dar se vedea

bine că habar n-avea despre ce era vorba şi probabil nici nu auzea nimic. Pe masă ardea un capăt de lumânare şi se zăreau o carafă de votcă aproape goală, păhărele, pâine, pahare, castraveţi şi cănile de la ceaiul terminat de mult. După ce privi atent acest tablou, Svidrigailov se depărtă nepăsător de perete şi de aşeză iar pe pat.

Zdrenţărosul, întorcându-se cu ceaiul şi cu viţelul, nu se putu abţine şi mai întrebă o dată: „Nu vă mai trebuie ceva?“, dar primind un răspuns negativ, plecă definitiv. Svidrigailov se şi năpusti asupra ceaiului, ca să se mai încălzească, şi bău un pahar întreg, dar de mâncare nu se atinse, căci pofta îi pierise cu totul. Parcă începuse să îl ia cu frig. Îşi scoase pardesiul şi haina, se înfăşură în plapumă şi se întinse pe pat. Îi era necaz: „De data asta era mai bine să fiu sănătos“, îi trecu prin minte şi zâmbi. Aerul din cameră era înăbuşitor, lumânarea arunca o lumină tulbure, afară şuiera vântul, printr-un ungher zgrepţăna un şoarece şi toată odaia mirosea parcă a şoarece şi a piele. Zăcea într-un soi de visare: un gând lua locul altuia. Parcă dorea cu ardoare să se agaţe cu mintea de ceva anume. „Sub fereastră trebuie să fie vreo grădină, se gândi, foşnesc copacii. Tare nu-mi place zgomotul copacilor noaptea, pe furtună şi în întuneric, scârboasă senzaţie!“ Şi îi veni în minte cum, trecând mai devreme pe lângă parcul Petrovski, se gândise chiar cu repulsie la el. Îşi aminti în treacăt de pod şi de Malaia Neva şi parcă îl luă din nou cu frig, ca mai înainte, când stătuse aplecat asupra apei. „În viaţa mea nu mi-a plăcut apa, nici măcar în peisaje, îi veni iar în minte şi un gând straniu îl făcu să zâmbească din nou: s-ar părea că acum n-ar mai trebui să-mi pese nici de estetică, nici de confort, dar uite că taman acum am devenit mai pretenţios, ca o fiară care trebuie să-şi aleagă locul... într-o situaţie ca asta. Trebuia să intru adineauri în parcul Petrovski! Mi s-o fi părut întuneric, frig, he-he! Mai umblu şi după senzaţii plăcute! Chiar, de ce n-oi stinge lumânarea? (Suflă în ea.) Vecinii s-au culcat, se gândi nemaivăzând lumină prin crăpătura de adineauri. Ei bine, Marfa Petrovna, ai putea să pofteşti, că e întuneric, locul e şi el potrivit, iar momentul e cu totul aparte. Şi uite, tocmai acum nu vii...“

Deodată, cine ştie de ce, îşi aminti cum adineauri, cu o oră înainte să-şi pună în aplicare planul cu Dunia, îl sfătuise pe Raskolnikov să-i încredinţeze lui Razumihin paza surorii lui. „De fapt, am spus-o atunci mai mult ca să mă zădărăsc singur, cum a şi ghicit Raskolnikov. Dar ce puşlama e totuşi acest Raskolnikov! Multe şi-a mai luat în spinare. Cu timpul, când or să-i iasă prostiile din cap, poate să ajungă chiar o mare puşlama, dar acum vrea *prea mult* să trăiască! În privinţa asta, oamenii de soiul lui sunt tare ticăloşi. Dar n-are decât, să-l ia dracu', nu-i treaba mea.“

Somnul tot nu-l prindea. Încet-încet, imaginea de adineauri a

Dunecikăi prinse să-i apară în faţa ochilor şi un tremur îi trecu prin tot trupul. „Nu, trebuie să las toate astea, se gândi el dezmeticindu-se, trebuie să mă gândesc la altceva. E ciudat şi ridicol: niciodată n-am avut o ură deosebită faţă de cineva, nici n-am dorit vreodată cine ştie ce să mă răzbun, iar ăsta-i semn rău! Nu mi-a plăcut nici să mă cert şi nu m-am înflăcărat – tot semn rău e şi ăsta! Şi ce nu i-am promis, pfui, fir-ar să fie! Numai s-o fac să mă suporte...“ Tăcu din nou şi scrâşni din dinţi. Însă iar îi apăru în faţa ochilor chipul Dunecikăi, exact aşa cum arăta când, după ce trăsese primul foc, se speriase înfiorător, lăsase revolverul şi, mai mult moartă decât vie, se uitase la el, aşa încât i-ar fi fost de două ori mai uşor s-o prindă, iar ea n-ar fi ridicat nici măcar un deget să se apere dacă nu i-ar fi spus el. Îşi aminti cum în clipa aceea i se făcuse chiar milă de ea, parcă i se strânsese inima... „Eh! Fir-ar al dracului! Iar aceleaşi gânduri, trebuie să termin, să termin odată cu toate astea!...“

Începea deja să aţipească: tremurul febril se potolise; deodată i se păru că, pe sub plapumă, îi alerga ceva pe braţ şi pe picior. Tresări.

„Pfui, drăcia dracului, doar n-o fi vreun şoarece! se gândi. Asta-i fiindcă am lăsat viţelul pe masă...“ Tare n-ar fi vrut să se dezvelească, să se ridice şi să-l ia frigul, dar deodată îi trecu iar ceva neplăcut peste picior; smulse plapuma de pe el şi aprinse lumânarea. Tremurând, se aplecă să cerceteze patul: nu era nimic; scutură plapuma şi deodată un şoarece sări pe cearşaf. Se căzni să-l prindă, dar şoarecele nu fugea din pat, ci alerga în zigzaguri mici în toate părţile, îi aluneca printre degete, îi fugea din mână şi o zbughea cât ai clipi sub pernă; zvârli perna, dar în aceeaşi clipă simţi că i-a sărit ceva în sân, că-i umblă pe trup, pe spinare, pe sub cămaşă. Începu să tremure nervos şi se trezi. În cameră era întuneric, iar el stătea întins în pat, înfăşurat, ca şi mai înainte, în plapumă, afară urla vântul. „Ce porcărie!“, se gândi cu năduf.

Se sculă şi se aşeză pe marginea patului, cu spatele la fereastră. „Mai bine nu mai dorm“, îşi spuse hotărât. Dinspre fereastră venea frig şi umezeală; fără să se ridice, dibui după plapumă şi se înfăşură iar în ea. Lumânarea n-o mai aprinse. Nu se gândea la nimic şi nici nu voia să se gândească; însă nălucirile se iveau una după alta, i se perindau prin minte frânturi de gânduri dezlânate, fără cap şi coadă. Părea să-l ia o toropeală. Frigul să-i fi stârnit fantasmele şi dorinţa ori întunericul, umezeala, vântul ce urla afară şi clătina copacii, că începu să zărească în faţa ochilor numai flori. Vedea un peisaj splendid, o zi de sărbătoare luminoasă, caldă, aproape toridă, ziua Sfintei Treimi. O vilă de ţară, elegantă, mare, în stil englezesc se înalţă printre răzoare de flori parfumate, numai straturi de jur împrejur; veranda, îmbrăcată toată în plante agăţătoare, e plină de trandafiri; pe scara

răcoroasă, luminoasă, aşternută cu un covor somptuos, sunt aşezate vase chinezeşti cu flori exotice. Îi atrag atenţia mai ales vazele cu apă din ferestre, în care se află buchete de narcise albe, gingaşe, înmiresmate, cu floarea lăsată pe lujerul lung, viguros, de un verde intens. N-ar mai fi vrut să se depărteze de ele, dar urcând scara, intră într-un salon mare şi înalt, iar aici iarăşi, peste tot, la ferestre, lângă uşile ce dădeau spre terasă, pe terasă, peste tot erau flori. Duşumelele erau presărate cu iarbă parfumată, proaspăt cosită, ferestrele erau larg deschise, un aer răcoros, uşor, proaspăt pătrundea în încăpere, păsărele ciripeau sub ferestre, iar în mijlocul salonului, pe o masă acoperită cu valuri albe de atlaz, se afla un sicriu. Sicriul era îmbrăcat pe dinăuntru cu *gros de Naples*11 şi avea pe margine un volănaş alb, gros. Era înconjurat de ghirlande de flori. În el stătea, acoperită cu flori, o fetiţă în rochie albă de tul, cu braţele, ca sculptate în marmură, împreunate şi apăsate pe piept. Dar părul despletit, blond deschis, îi era ud; pe cap avea o cununiţă de trandafiri. Profilul ei sever şi deja încremenit părea şi el sculptat în marmură, dar zâmbetul de pe buzele ei palide exprima o durere nemărginită, o jale imensă, fără nimic copilăresc. Svidrigailov o cunoştea pe fetiţa aceea; lângă sicriu nu erau nici icoane, nici lumânări aprinse şi nu se auzeau rugăciuni. Fetiţa aceea era o sinucigaşă – se aruncase în apă. Abia împlinise paisprezece ani, dar avea deja sufletul zdrobit şi se omorâse sub povara unei obide care îi jignise, îi îngrozise şi îi uluise mintea necoaptă de copil, care îi năpădise cu o ruşine nemeritată sufletul curat de înger, îl profanase cu netrebnicie şi îi smulsese un ultim strigăt de deznădejde, neauzit în bezna unei nopţi umede de dezgheţ, când vântul vuia...

Svidrigailov se trezi, se sculă de pe pat şi se apropie de fereastră. Găsi pe dibuite mânerul şi o deschise. Vântul năvăli furios în cămăruţa strâmtă şi îi lipi un fel de chiciură rece pe faţă şi pe pieptul acoperit numai de cămaşă. Sub fereastră trebuie să fi fost într-adevăr un soi de grădină, una de vară: probabil că ziua se produceau şi aici cântăreţi şi se servea ceai la măsuţe. Acum însă, dinspre copaci şi arbuşti zburau pe fereastră stropi reci şi era un întuneric ca de mormânt, astfel încât lucrurile abia-abia se desluşeau ca nişte pete negre. Svidrigailov se aplecă şi, sprijinindu-şi coatele pe pervaz, rămase vreo cinci minute cu privirea pironită în bezna aceea. În întunericul nopţii răsunară deodată două lovituri de tun, una după alta.

„A, semnalul! Creşte apa, se gândi el, spre ziuă o să năvălească pe străzi, în locurile mai joase, o să inunde subsolurile şi beciurile, or să iasă la lumină şobolanii, iar oamenii or să înceapă să-şi care catrafusele, prin ploaie şi prin vânt, înjurând, uzi până la piele, în locurile mai înalte. Dar cât o fi ceasul?“ Chiar în clipa aceea, undeva aproape, ticăind şi zorindu-se

parcă teribil, pendula bătu de trei. „Ehe, într-o oră se luminează! Ce să mai aştept? Ies acum şi mă duc direct în parcul Petrovski. Îmi aleg un boschet mai mare, unul ud tot de ploaie, numai ce-l atingi cu umărul şi-ţi varsă potop de stropi în cap...“ Se depărtă de fereastră, o închise, aprinse lumânarea, îşi puse haina, pardesiul, pălăria şi ieşi cu lumânarea pe coridor să-l caute pe zdrenţărosul care dormea prin vreo cămăruţă, printre tot felul de bulendre şi mucuri de lumânări, ca să-i plătească şi să plece din hotel. „Cel mai bun moment, nici nu puteam să aleg unul mai bun!“

Merse o groază pe coridorul lung şi îngust, fără să găsească pe nimeni, şi voia deja să strige în gura mare, când deodată, într-un ungher întunecos, între un dulap vechi şi o uşă, zări un lucru ciudat, care părea viu. Se aplecă cu lumânarea în mână şi văzu un copil: o fetiţă de vreo cinci ani, nu mai mult, cu o rochiţă udă ca o otreapă pe ea, care tremura şi plângea. Nu păru să se sperie de Svidrigailov, ci se uita la el cu o uimire tâmpă în ochii negri şi mari, iar când şi când suspina, cum fac copiii după ce au plâns mult şi se liniştesc, stau, stau şi deodată suspină iar. Feţişoara fetiţei era palidă şi istovită; era înţepenită de frig. „Cum de-a nimerit aici? Înseamnă că s-a ascuns aici şi n-a dormit toată noaptea.“ Începu s-o descoasă. Fetiţa se însufleţi deodată şi prinse să bâiguie iute-iute ceva pe limba ei de copil. Spunea ceva despre „mamicusa“ şi că „mamicusa are s-o bată“, ceva despre o cană pe care a „spalt-o“. Fetiţa sporovăia de zor şi nu se mai oprea; se putea ghici oarecum din cuvintele ei că era un copil nedorit, pe care mama, probabil vreo bucătăreasă veşnic beată de prin hotelul acela, îl bătea şi îl speria; că fetiţa spărsese cana mămicii şi se speriase aşa de rău, că fugise încă de-aseară; multă vreme se ascunsese pesemne prin curte, în ploaie, iar până la urmă se strecurase aici, se pitise după dulap şi stătuse în ungherul acela toată noaptea, plângând, tremurând de udă ce era, de frica întunericului şi de spaima bătăii crunte pe care avea să o primească pentru toate astea. O luă în braţe, o duse la el în cameră, o aşeză pe pat şi începu să o dezbrace. Ghetuţele găurite, încălţate pe picioruşele goale, erau aşa de ude, că parcă zăcuseră toată noaptea într-o băltoacă. După ce o dezbrăcă, o puse în pat, o înveli şi o înfăşură, cu cap cu tot, în plapumă. Fetiţa adormi pe loc. Sfârşind cu toate astea, căzu iarăşi pe gânduri, posomorât.

„Ce mi-o fi venit să mă leg la cap! îşi zise deodată, cuprins de mânie. Ce prostie!“ Înciudat, luă lumânarea, ca să se ducă să-l caute pe zdrenţăros şi să plece mai repede de-acolo. „Eh, fetiţa asta afurisită!“, blestemă el în gând în timp ce deschidea uşa, dar se întoarse îndată să se uite la ea, să vadă dacă doarme şi cum doarme. Cu grijă, ridică puţin plapuma. Fetiţa dormea un somn adânc şi fericit. Se încălzise sub plapumă şi culoarea îi revenise în obrajii palizi. Dar, lucru ciudat, culoarea asta părea

mai vie şi mai puternică decât rumeneala obişnuită a unui copil. „Asta e rumeneală de friguri“, se gândi Svidrigailov. Era exact ca roşeaţa pricinuită de vin, de parcă i s-ar fi dat să bea un pahar întreg. Buzele roşii ard, sunt umflate, dar ce-i asta? I se păru deodată că genele ei negre şi lungi tremură, clipesc, că se ridică uşor şi pe sub ele fetiţa îi face cu ochiul, deloc copilăreşte, iar privirea îi e ageră, vicleană, ca şi cum n-ar dormi, ci s-ar preface. Da, aşa e: buzele i se întind într-un zâmbet, pe care, tresărind, colţurile gurii încearcă parcă să-l reţină. Dar iată că leapădă orice urmă de reţinere; acum râde, râde făţiş; ceva obraznic, provocator flutură pe acest chip care nu mai are nimic de copil; e desfrâul, e un chip de camelie, chipul deşănţat al prostituatei franceze de stradă. Şi iată că, fără să se mai ascundă deloc, ochii se deschid: îl învăluie într-o privire fierbinte şi neruşinată, îl cheamă, râd... E ceva jignitor şi nespus de hâd în râsul ăsta, în ochii ăştia, în întreaga abjecţie de pe chipul copilei. „Cum, la cinci ani! şopti îngrozit la culme Svidrigailov. Asta... ce-i asta?“ Dar iat-o că se întoarce cu totul spre el, cu feţişoara aprinsă, întinde braţele... „A, blestemata!“, strigă înspăimântat Svidrigailov ridicând mâna s-o lovească... Dar în clipa aceea se trezi.

Se afla în acelaşi pat, înfăşurat încă în plapumă; lumânarea nu era aprinsă, iar în fereastră se vedea lumina zilei.

„Am avut coşmaruri toată noaptea!“ Se ridică furios, simţindu-se zdrobit; oasele îl dureau. Afară era o ceaţă aşa de groasă, că nu se vedea nimic. Era aproape cinci; se trezise prea târziu! Se sculă şi îşi puse haina şi pardesiul, ude încă. Pipăi revolverul în buzunar, îl trase afară şi îi potrivi capsa; pe urmă se aşeză, scoase din buzunar un carneţel şi pe prima pagină, care sare întâi în ochi, scrise mare câteva rânduri. După ce le reciti căzu pe gânduri, rezemat într-un cot pe masă. Revolverul şi carneţelul zăceau alături, lângă cotul lui. Muştele, trezite din somn, roiau pe porţia neatinsă de viţel rămasă pe masă. Le privi îndelung şi, în cele din urmă, cu mâna dreaptă, liberă, se apucă să prindă una. Se canoni mult, dar era cu neputinţă de prins. În sfârşit, dându-şi seama ce ocupaţie interesantă avea, se dezmetici, tresări, se ridică şi ieşi hotărât din cameră. O clipă mai târziu era în stradă.

Ceaţa deasă, lăptoasă, se lăsase peste oraş. Svidrigailov porni pe trotuarul de lemn, murdar şi alunecos, spre Malaia Neva. I se părea că vede apa mult crescută peste noapte a Nevei, Petrovski Ostrov, cărările umede, iarba udă, copacii şi tufele ude şi, în sfârşit, boschetul acela... Înciudat, se apucă să se uite cu luare-aminte la case, ca să-şi schimbe gândurile. Nu vedeai un trecător sau un birjar pe tot bulevardul. Triste şi murdare arătau căscioarele galbene, din lemn, cu obloanele închise. Frigul şi umezeala îl

pătrundeau până la os şi începu să tremure. Din când în când, ochii îi cădeau pe firmele dughenelor şi zarzavageriilor întâlnite în cale şi le citea cu mare atenţie pe fiecare în parte. Iată că se sfârşi şi trotuarul de lemn. Era acum în dreptul unei case mari de piatră. Un căţelandru murdar, zgribulit, cu coada între picioare, îi tăie drumul. De-a latul trotuarului, zăcea cu faţa în jos un individ în manta, beat mort. Îi aruncă o privire şi trecu mai departe. Un turn înalt se zări în stânga. „Ia stai, se gândi, uite locul potrivit, pentru ce e nevoie să fie parcul Petrovski? Măcar am un martor oficial...“ Noul gând îl făcu aproape să zâmbească şi o coti pe strada X. Aici era o casă mare, cea cu turnul. În faţa porţii impunătoare, închise, a casei, rezemat cu un umăr de ea, stătea un ins scund, înfăşurat într-o manta cenuşie de soldat, cu o cască din aramă ca a lui Ahile pe cap. Văzând că se apropie, îi aruncă o privire adormită şi piezişă. Pe chip i se citea acea veşnică tristeţe mohorâtă întipărită atât de acru pe toate figurile, fără excepţie, ale neamului evreiesc. Un timp, Svidrigailov şi Ahile se uitară în tăcere unul la altul. Până la urmă, lui Ahile i se păru că nu era firesc ca un individ nebăut să stea la trei paşi de el, privindu-l ţintă şi fără să scoată o vorbă.

— Se-si trebui aisi? zise fără să se clintească şi fără să-şi schimbe poziţia.

— Nimic, frate, să trăieşti! răspunse Svidrigailov.

— Aisi nu-i loc.

— Păi, eu, frate, plec în locuri străine.

— Locuri străine?

— În America.

— În America?

Svidrigailov scoase revolverul şi trase piedica. Ahile ridică sprâncenele.

— Se-i ast, cu glumi din ast nu-i loc aisi.

— Şi de ce, mă rog, nu-i locul?

— De se, asa, nu-i loc.

— Ei, frate, n-are a face. E un loc bun. Dacă te-or întreba, aşa să şi spui, că am plecat, cum s-ar zice, în America.

Îşi lipi revolverul de tâmpla stângă.

— Aisi nu posi, aisi nu-i loc! tresări Ahile cu ochii din ce în ce mai măriţi.

Svidrigailov apăsă pe trăgaci.

11 Ţesătură din mătase fabricată în oraşul Neapole.

~ VII ~

În aceeaşi zi, dar spre seară, pe la ora şapte, Raskolnikov se apropia de locuinţa mamei şi surorii lui, locuinţa aceea din casa lui Bakaleev, pe care le-o găsise Razumihin. Intrarea pe scară se făcea direct din stradă. Venind încoace, Raskolnikov încetinea întruna pasul şi parcă şovăia: să intre sau nu? De întors nu s-ar fi întors însă pentru nimic în lume: hotărârea lui era luată. „Oricum, ele nu ştiu încă nimic, se gândea, şi s-au obişnuit să se uite la mine ca la o ciudăţenie...“ Hainele de pe el erau îngrozitor de murdare, rupte, jerpelite şi ude după o noapte de stat în ploaie. Era aproape desfigurat de oboseală şi de frig, epuizat şi fizic, dar şi de lupta pe care o dăduse timp de o zi şi o noapte cu el însuşi. Îşi petrecuse toată noaptea aceea singur, Dumnezeu ştie unde. Dar cel puţin se hotărâse.

Bătu la uşă; îi deschise mama. Dunecika nu era acasă. Până şi slujnica lipsea în clipa aceea. Pulheria Alexandrovna rămase mai întâi încremenită de uimire şi de bucurie, apoi îl apucă de mână şi îl trase înăuntru.

— Iată-te în sfârşit! începu ea, bâlbâindu-se de bucurie. Nu te supăra pe mine, Rodea, că te întâmpin aşa prosteşte, cu lacrimi în ochi, dar râd, nu plâng. Crezi că plâng? Nu, sunt bucuroasă, doar că am un obicei prost: mă trezesc că-mi dau lacrimile. De când s-a prăpădit tatăl tău, plâng din nimic. Şezi, puiule, trebuie să fii obosit, se vede. Vai, ce te-ai murdărit.

— Am umblat ieri prin ploaie, mamă..., începu Raskolnikov.

— A, nu, lasă! zise repede Pulheria Alexandrovna, întrerupându-l. Ţi-ai închipuit că o să-ţi pun întrebări, ca babele, cum am făcut înainte. N-ai grijă: înţeleg, înţeleg tot, acum m-am deprins şi eu ca pe-aici şi, zău, văd că-i mai bine. Am stat şi am judecat o dată pentru totdeauna: cum să pricep eu ideile tale şi cum să-ţi cer socoteală? Tu ai poate tot felul de gânduri şi de planuri în capul tău, Dumnezeu le ştie, sau se nasc în mintea ta cine ştie ce idei; cum adică, să vin să te trag de mânecă şi să te întreb: la ce, mă rog, te gândeşti? Eu, uite... O, Doamne! Dar ce tot îndrug ca o zăbăucă.... Să vezi, Rodea, citesc a treia oară articolul tău din revistă, mi l-a adus Dmitri Prokofici. Vai, proasta de mine, mi-am zis când l-am văzut, uite cu ce se ocupă el, uite cum se explică lucrurile! Poate că are în cap nişte idei care sunt noi pentru timpul ăsta şi le cercetează pe toate părţile, iar eu vin să-l chinui şi să-l tulbur. Îl citesc, dragul meu, dar, fireşte, multe lucruri nu le înţeleg; de fapt, aşa şi trebuie să fie: de unde şi până unde să înţeleg eu?

— Arată-mi-l, mamă.

Raskolnikov luă revista şi îşi aruncă ochii peste articolul lui. Oricât de nepotrivit ar fi fost lucrul ăsta cu starea şi cu situaţia lui de-acum, avu senzaţia aceea stranie, dulce-amară, pe care o încearcă un autor când se vede prima dată tipărit, mai ales când nu are decât douăzeci şi trei de ani. Asta nu dură decât o clipă. După ce citi câteva rânduri, se încruntă şi o tristeţe cumplită îi strânse inima. Îi veni brusc în minte toată lupta care se dăduse în ultimele luni în sufletul lui. Cu dezgust şi năduf, zvârli articolul pe masă.

— Dar oricât de proastă aş fi, Rodea, pot să-mi dau şi eu seama că în curând ai să te numeri printre oamenii de frunte din lumea noastră ştiinţifică, dacă n-ai să fii chiar primul. Şi ei au îndrăznit să te creadă nebun. Ha-ha-ha! Tu nici nu ştii: aşa au crezut! Vai de ei, nişte viermi nenorociţi, cum să înţeleagă ei ce-i aceea o minte inteligentă! Până şi Dunecika a fost cât pe-aci să creadă – auzi! Răposatul tău tată de două ori a trimis pe la gazete – mai întâi versuri (am şi păstrat caieţelul, o să ţi-l arăt odată), iar pe urmă o povestire întreagă (chiar l-am rugat să-mi dea să i-o copiez), şi cât ne-am mai rugat amândoi să fie primite – n-au fost! Acum şase-şapte zile, când ţi-am văzut hainele, numai că n-am murit când m-am întrebat cum trăieşti, ce mănânci, cu ce te îmbraci. Dar acum văd că m-am dovedit iar o proastă, fiindcă tu, dacă vrei, poţi să obţii totul cu inteligenţa şi talentul tău. Înseamnă că deocamdată nu vrei şi că eşti preocupat de lucruri mult mai importante...

— Dunia nu-i acasă, mamă?

— Nu, Rodea. Nu prea stă pe-acasă, mă lasă singură. Dmitri Prokofici, îi mulţumesc din inimă, trece să mai stea cu mine, şi numai despre tine vorbeşte. Ţine la tine, dragul meu, şi te respectă. Nu spun că sora ta nu e destul de respectuoasă cu mine. Chiar nu mă plâng. Ea cu firea ei, eu cu a mea; are acum nişte secrete ale ei, iar eu n-am nici un secret faţă de voi. Bineînţeles, sunt încredinţată că Dunia e foarte deşteaptă şi că, în afară de asta, ne iubeşte şi pe mine, şi pe tine... totuşi, nu ştiu unde or să ducă toate astea. Uite, acum m-ai făcut foarte fericită, Rodea, că ai trecut pe aici, dar ea te-a pierdut cu plimbările ei; cum vine, îi şi spun: „Fratele tău a fost pe-aici în lipsa ta, tu pe unde-mi umbli?“ Nu mă răsfăţa prea tare, Rodea: dacă poţi, vino, dacă nu – nu-i nimic, eu te aştept şi-aşa. Dacă ştiu că mă iubeşti, nu-mi trebuie mai mult. Uite, o să citesc ce-ai scris, o să aud despre tine din gura tuturor, din când în când o să treci şi tu să mă vezi, mai mult ce-aş putea să-mi doresc? Uite, cum ai trecut şi-acum să-ţi mângâi mama, doar văd...

Pulheria Alexandrovna izbucni deodată în plâns.

— Iară! Nu mă băga în seamă, sunt o proastă! O, Doamne, dar uite

cum am înţepenit aici, strigă ea sărind din loc. Doar avem cafea şi nici nu te-am servit! Ca să vezi ce înseamnă egoismul omului bătrân. Îndată, îndată!

— Mamă, lasă asta, nu mai stau mult. Nu pentru asta am venit. Te rog, ascultă-mă.

Pulheria Alexandrovna se apropie intimidată.

— Mamă, ai să mă iubeşti ca acum orice ce s-ar întâmpla, ce-ai auzi şi ce ţi s-ar spune despre mine? întrebă el deodată cu însufleţire, părând că nu se gândeşte la ce spune şi nu-şi cântăreşte cuvintele.

— Rodea, Rodea, ce e cu tine? Cum poţi să mă întrebi aşa ceva? Dar cine să-mi spună mie ceva despre tine? Oricum, nici n-aş crede pe nimeni, oricine-ar fi, aş refuza să-l ascult!

— Am venit să-ţi spun, să fii sigură de asta, că te-am iubit întotdeauna şi chiar mă bucur că suntem numai noi doi, fără Dunecika, urmă el cu aceeaşi însufleţire. Am venit să-ţi spun că, oricât de nefericită ai fi, să ştii că fiul tău te iubeşte acum mai mult decât pe el însuşi şi că orice ai crezut despre mine, că sunt aspru şi că nu te iubesc, nu e adevărat. N-am să încetez niciodată să te iubesc... Gata, ajunge, m-am gândit că aşa trebuie să fac şi să încep cu asta...

Pulheria Alexandrovna îl îmbrăţişă în tăcere, strângându-l la piept şi plângând încetişor.

— Nu ştiu, Rodea, ce e cu tine, spuse ea într-un sfârşit, m-am tot gândit în timpul din urmă că pur şi simplu te-ai săturat de noi, dar acum îmi dau seama că te aşteaptă un mare necaz, de asta eşti trist. De mult presimt lucrul ăsta, Rodea. Iartă-mă că-ţi spun, dar numai la asta mă gândesc, nici nu mai dorm noaptea. Azi-noapte a delirat şi sora ta, numai de tine pomenea. Am mai desluşit câte ceva, dar de înţeles n-am înţeles nimic. Toată dimineaţa am umblat de colo-colo ca un osândit înainte de execuţie, aşteptam, presimţeam ceva şi uite, nu degeaba! Rodea, Rodea, unde te duci? Pleci undeva?

— Da.

— Aşa m-am gândit şi eu! Să ştii că pot să merg şi eu cu tine dacă o să fie nevoie. Şi Dunia; ea te iubeşte, te iubeşte mult, iar Sofia Semionovna poate să meargă şi ea cu noi, dacă trebuie. Vezi, o primesc cu dragă inimă ca fiică. O să ne ajute Dmitri Prokofici să ne facem bagajele... Dar... unde... pleci?

— Rămâi cu bine, mamă.

— Cum? Chiar azi? strigă ea ca şi cum l-ar fi pierdut pentru totdeauna.

— Nu pot să mai stau, trebuie să plec, trebuie neapărat...

— Şi nu pot să merg şi eu cu tine?

— Nu, dar îngenunchează şi roagă-te la Dumnezeu pentru mine. Poate că ruga dumitale o să ajungă la el.

— Vino atunci să-ţi fac semnul crucii şi să te binecuvântez! Aşa, uite aşa. O, Doamne, ce-o să se-ntâmple cu noi?

Da, era bucuros, foarte bucuros că nu mai fusese nimeni de faţă, că fuseseră singuri, numai el şi mama lui. Părea că după răstimpul acela crâncen i se înmuiase inima. Căzu în genunchi dinaintea ei, îi sărută picioarele şi, îmbrăţişându-se, plânseră amândoi. De astă dată, ea nici nu se miră şi nici nu întrebă nimic. Înţelesese deja de mult că se petrecea ceva îngrozitor cu fiul ei şi că acum sosise clipa cea cumplită.

— Rodea, dragul meu, primul meu născut! zise ea plângând în hohote. Uite, acum eşti iar ca atunci când erai mic, tot aşa ai venit la mine, tot aşa m-ai îmbrăţişat şi m-ai sărutat; odinioară, pe vremea când trăia tatăl tău şi o duceam greu, simplul fapt că te aveam era o mângâiere pentru noi, iar după ce l-am înmormântat, de câte ori n-am plâns împreună, îmbrăţişaţi ca acum, pe mormântul lui. Şi dacă am plâns în ultima vreme, e pentru că inima mea de mamă a presimţit. De cum te-am văzut, atunci seara, ţii minte, imediat ce-am sosit aici, mi-a fost de-ajuns privirea ta ca să ghicesc şi a tremurat inima în mine, iar acum la fel, cum ţi-am deschis uşa şi te-am văzut, m-am gândit: a sosit clipa fatală. Rodea, Rodea, dar n-o să pleci chiar azi, nu?

— Nu.

— Ai să mai vii?

— Da... am să mai vin.

— Nu te supăra, Rodea, nici nu îndrăznesc să te întreb, nu îndrăznesc, dar măcar două vorbe spune-mi şi mie: pleci departe?

— Foarte departe.

— Şi ce-i acolo, o să ai o slujbă, te aşteaptă o carieră?

— Ce-o da Dumnezeu... dumneata roagă-te pentru mine...

Raskolnikov se îndreptă spre uşă, dar ea se repezi în urma lui şi îl privi în ochi disperată. Era desfigurată de spaimă.

— Ajunge, mamă, spuse Raskolnikov, căindu-se deja că avusese ideea să vină.

— Nu-i pentru totdeauna? Nu e încă pentru totdeauna, nu? Mai vii, da? Vii mâine?

— Vin, vin, rămâi cu bine.

Reuşi să se smulgă.

Era o seară blândă, caldă şi senină; vremea se îndreptase încă de dimineaţă. Raskolnikov porni spre casă; se grăbea. Voia să sfârşească cu

toate înainte de asfinţit. Până atunci nu dorea să mai vadă pe nimeni. Urcând la el, observă că Nastasia lăsă o clipă samovarul şi îl urmări cu privirea, fără să-şi desprindă ochii de la el. „N-o fi cineva la mine?“, se întrebă el. Se gândi o clipă, cu repulsie, la Porfiri. Dar ajungând la odaia lui şi deschizând uşa, o văzu pe Dunecika. Şedea singură acolo, dusă cu totul pe gânduri, aşteptându-l, se pare, de mult timp. El se opri în prag. Ea se ridică speriată de pe divan şi rămase în picioare în faţa lui. În privirea pe care o aţintea asupra lui se citeau groază şi o durere profundă. Lui i-a fost de-ajuns această privire ca să înţeleagă pe loc că ştia totul.

— Ce să fac, să intru ori să plec? întrebă el şovăitor.

— Am stat la Sofia Semionovna toată ziua; te-am aşteptat amândouă. Am fost sigure că ai să treci pe-acolo.

Raskolnikov intră în cameră şi se aşeză sleit pe un scaun.

— Mă simt slăbit, Dunia, sunt deja foarte obosit; şi voiam ca măcar în clipa asta să fiu pe deplin stăpân pe mine.

Ridică neîncrezător privirea spre ea.

— Unde ai fost toată noaptea?

— Nu-mi amintesc bine. Vezi tu, Dunia, am vrut să isprăvesc definitiv de câteva ori şi m-am tot dus pe lângă Neva, asta mi-amintesc. Am vrut să isprăvesc, dar... nu m-am hotărât..., şopti el, uitându-se iarăşi neîncrezător la sora sa.

— Slavă ţie, Doamne! De asta ne-a şi fost frică, şi încă ce frică, mie şi Sofiei Semionovna! Asta înseamnă că încă mai crezi în viaţă. Slavă ţie, Doamne, slavă ţie!

Raskolnikov zâmbi amar.

— Nu cred, dar adineauri am fost la mama şi am plâns amândoi îmbrăţişaţi; eu nu cred, dar am rugat-o să se roage pentru mine. Dumnezeu ştie cum se face asta, Dunecika, nu mă pricep deloc.

— Ai fost la mama? I-ai spus? exclamă îngrozită Dunia. Te-ai hotărât să-i spui?

— Nu, nu i-am spus... prin cuvinte, dar ea a înţeles multe. Te-a auzit azi-noapte, când delirai. Sunt convins că pe jumătate a înţeles. Poate că n-am făcut bine că m-am dus. Nu ştiu nici eu de ce m-am dus. Sunt un om josnic, Dunia.

— Josnic, dar gata să te duci să pătimeşti! Te duci, nu?

— Da. Chiar acum. Tocmai ca să evit ruşinea asta am vrut să mă înec, Dunia, dar m-am gândit, stând aplecat asupra apei, că dacă m-am socotit până acum puternic, nu trebuie să mă tem nici de ruşine, spuse el grăbit. E mândrie asta, Dunia?

— E mândrie, Rodea.

Un fulger păru să se aprindă în ochii lui stinşi: parcă i-ar fi făcut plăcere faptul că era încă mândru.

— Şi nu te gândeşti că m-am speriat pur şi simplu de apă? întrebă el cu un zâmbet hâd, privind-o în faţă.

— Ah, Rodea, destul! exclamă cu amărăciune Dunia.

Vreo două minute tăcură amândoi. El stătea cu capul plecat, uitându-se în pământ; Dunecika şedea la celălalt capăt al mesei şi îl privea cu durere. Deodată, el se ridică.

— E târziu, a venit timpul. Mă duc chiar acum să mă predau. Dar nu ştiu pentru ce fac asta.

Lacrimi mari se prelingeau pe obrajii ei.

— Plângi, surioară, dar poţi să dai mâna cu mine?

— Te-ai îndoit oare?

Îl îmbrăţişă strâns.

— Oare, ducându-te să pătimeşti, nu-ţi speli pe jumătate crima? strigă ea strângându-l în braţe şi sărutându-l.

— Crima? Ce crimă? strigă el cuprins brusc de furie. Am omorât un păduche scârbavnic, răufăcător, o cămătăreasă bătrână care nu e de folos nimănui şi pe care dacă o omori ţi se iartă patruzeci de păcate, care a supt sângele celor amărâţi, asta-i crimă? Nu la ea mă gândesc eu şi nici să spăl crima nu mă gândesc. De ce mă tot împung toţi din toate părţile: „Crimă, crimă!". Abia acum văd limpede toată absurditatea laşităţii mele, acum când m-am hotărât să mă duc şi să accept ruşinea asta fără rost! Doar josnicia şi găunoşenia m-au făcut să mă hotărăsc, dacă n-o fi şi avantajul oferit de acest... Porfiri...

— Frate, frate, ce tot vorbeşti? Doar ai făcut să curgă sânge! strigă Dunia cuprinsă de disperare.

— Toţi fac asta, o întrerupse el aproape furios, sânge o să mai curgă şi a curs de când e lumea, unii îl fac să curgă şiroaie, ca şampania, iar pentru asta sunt încoronaţi în Capitoliu şi sunt numiţi binefăcătorii lumii. Cercetează mai bine şi o să înţelegi! Eu n-am vrut decât binele oamenilor şi puteam să fac sute, mii de fapte bune în loc să săvârşesc prostia asta, nici măcar prostie nu e, ci pur şi simplu neîndemânare, fiindcă ideea nu era proastă deloc, cum pare acum, după ce am dat greş (totul pare prost când dai greş!). Ce-am vrut eu prin prostia asta a fost să-mi câştig independenţa, să fac primul pas, să obţin mijloacele, iar pe urmă, prin comparaţie, folosul ar fi părut nemăsurat... Dar eu, eu n-am făcut faţă nici măcar la primul pas, fiindcă sunt un netrebnic! Aici e problema! Cu toate astea, nu vă împărtăşesc părerea: dacă reuşeam aş fi fost ridicat în slăvi, în timp ce acum sunt prins în capcană!

— Dar nu-i aşa, nu-i deloc aşa! Ce vorbe-s astea, frate?

— A, forma asta nu e bună, nu-i o formă prea frumoasă din punct de vedere estetic! Nu, hotărât lucru, n-am să pricep niciodată de ce bombardarea unor oameni asediaţi după toate regulile e o formă mai onorabilă? Teama de estetică e un prim semn de neputinţă! Niciodată, niciodată nu mi-a fost mai clar acest lucru ca acum şi înţeleg mai puţin ca oricând de ce fapta mea e o crimă! Niciodată, niciodată n-am fost mai puternic şi mai convins ca acum!

Sângele îi colora faţa lividă, vlăguită. Dar, în timp ce-şi striga ultimele cuvinte, ochii lui îi întâlniră din întâmplare pe-ai Duniei şi văzu în ei atâta durere, încât, fără să ştie cum, se dezmetici. Simţi cât de nefericite le făcuse pe cele două biete femei. Totuşi, el era de vină....

— Dunia, draga mea, dacă sunt vinovat, iartă-mă (deşi nu merit să mă ierţi dacă sunt vinovat). Rămâi cu bine! Să nu ne certăm! E timpul, de mult e timpul. Nu veni după mine, te rog, trebuie să mai trec... Du-te chiar acum şi stai cu mama. Te rog mult! E ultima mea rugăminte către tine, cea mai mare. Nu mai pleca deloc de lângă ea; am lăsat-o groaznic de speriată, nu ştiu dacă o să reziste: ori moare, ori înnebuneşte. Stai cu ea! O să-l aveţi alături pe Razumihin; i-am spus... Nu mă plânge: o să încerc să fiu curajos şi cinstit toată viaţa, deşi sunt un ucigaş. Poate că vreodată o să auzi de numele meu. N-o să vă fac de ruşine, ai să vezi, o să dovedesc... acum, până una-alta, la revedere, se grăbi el să încheie, observând iar o expresie stranie în ochii Duniei la auzul ultimelor lui cuvinte şi promisiuni. De ce plângi? Nu plânge, nu plânge; doar nu ne despărţim pe vecie!... A, da! Stai, am uitat!...

Se apropie de masă, luă o carte groasă, plină de praf, o deschise şi scoase dintre file un portret micuţ, o acuarelă pictată pe fildeş. Era portretul fiicei gazdei, fosta lui logodnică, moartă acum, care îşi dorise să meargă la mânăstire. Se uită o clipă la feţişoara aceea expresivă şi suferindă, sărută portretul şi i-l dădu Dunecikăi.

— Uite, cu ea am stat mult de vorbă *despre asta*, numai cu ea, zise dus pe gânduri. Am încredinţat sufletului ei multe din cele ce s-au înfăptuit acum atât de monstruos. N-ai grijă, se întoarse către Dunia, nici ea n-a fost de acord, ca şi tine, şi mă bucur că nu mai e în viaţă. Principalul este că de-acum totul o să meargă altfel, totul o să se rupă în două, strigă revenind brusc la durerea lui. Totul, totul, dar oare sunt eu pregătit pentru asta? Doresc eu însumi asta? Se zice că trebuie să trec prin încercarea asta! La ce bun toate încercările astea fără noimă? Oare o să înţeleg mai bine după douăzeci de ani de ocnă, când o să fiu strivit de suferinţe, îndobitocit şi neputincios ca un moşneag? Şi pentru ce-o să mai trăiesc atunci? Ah, mi-am

dat seama că sunt un ticălos, azi în zori, când stăteam aplecat peste parapet!

Într-un sfârşit, plecară amândoi. Oricât de greu i-ar fi fost, Dunia îşi iubea fratele! După ce făcu vreo cincizeci de paşi, se întoarse să-l mai privească o dată. Încă se mai zărea. Ajuns la colţ, se întoarse şi el; privirile li se întâlniră pentru ultima oară; dar când o văzu uitându-se la el, îi făcu semn să plece nerăbdător, înciudat chiar, şi se grăbi să dea colţul.

„Sunt rău, văd şi eu, îşi spuse în gând când, o clipă mai târziu, i se făcu ruşine de gestul lui. Cum de mă iubesc atât, dacă nu merit! Oh, dacă aş fi fost singur, dacă nu m-ar fi iubit nimeni şi n-aş fi iubit nici eu pe nimeni! *Nu s-ar mai fi întâmplat toate astea!* Ar fi interesant să aflu: oare în ăştia cincisprezece-douăzeci de ani care vor urma mi se va resemna sufletul până-ntr-atât încât să încep să mă smiorcăi pocăit în faţa oamenilor şi să le spun la două vorbe că sunt un tâlhar? Da, exact aşa o să fie! De asta mă şi trimit la ocnă, de asta au şi nevoie... Uite-i cum forfotesc toţi încolo şi-ncoace pe stradă şi toţi, până la unul, sunt ticăloşi şi tâlhari din fire, ba chiar mai rău – idioţi! Dar ia să nu mă trimită la ocnă, să-i vezi cum turbează toţi cuprinşi de o nobilă indignare! O, cât îi urăsc pe toţi!“

Se adânci în gânduri, întrebându-se: prin ce proces o să ajungă într-o zi să se smerească în sfârşit în faţa tuturor, fără să mai stea să judece, doar din convingere! „Ei, şi de ce nu? Bineînţeles că aşa o să şi fie. Oare douăzeci de ani neîntrerupţi de stat în jug n-aveau să-l frângă definitiv? Apa toceşte pietrele. Şi pentru ce să mai trăiesc, pentru ce să mă mai duc, când ştiu bine că totul va fi exact cum scrie la carte, aşa şi nu altfel!“

Întrebarea asta şi-o mai pusese poate de vreo sută de ori de ieri-seară, şi totuşi îşi continuă drumul.

~ VIII ~

Când intră în odaia Soniei se lăsa deja amurgul. Sonia îl aşteptase toată ziua, extrem de tulburată. Mai întâi îl aşteptase împreună cu Dunia, care venise la ea încă de dimineaţă, amintindu-şi cuvintele spuse cu o seară înainte de Svidrigailov, şi anume că Sonia „ştie“. Nu vom mai reda în amănunt ce au discutat, cum au plâns şi cât de mult s-au apropiat cele două femei. Dunia s-a consolat cel puţin cu gândul că fratele ei nu avea să fie singur: la ea, la Sonia, se dusese el mai întâi să se spovedească; la ea venise când simţise nevoia să-şi descarce sufletul în faţa unui om; iar ea avea să-l urmeze oriunde l-ar fi trimis soarta. Nu întrebase, dar ştia că aşa va fi. Se uitase la Sonia cu un soi de evlavie şi la început chiar o intimidase cu purtarea asta. Sonia era gata-gata să plângă: se socotea nedemnă să se şi uite la Dunia. Chipul minunat al Duniei, atunci când se plecase în faţa ei cu atâta consideraţie şi respect la prima lor întâlnire, acasă la Raskolnikov, îi rămăsese pe vecie în suflet ca una dintre cele mai frumoase şi mai de neatins imagini din viaţa ei.

Până la urmă Dunia nu mai avusese răbdare şi plecase de la Sonia, ducându-se să-şi aştepte fratele acasă la el, căci simţea că avea să treacă mai întâi pe-acolo. Rămasă singură, pe Sonia o cuprinse o frică nebună la gândul că, într-adevăr, el putea să-şi pună capăt zilelor. De acelaşi lucru se temea şi Dunia, deşi toată ziua încercaseră, care mai de care, să se convingă una pe alta, aducând toate argumentele cu putinţă, că lucrul ăsta nu era posibil şi, într-adevăr, amândouă fuseseră mai liniştite cât stătuseră împreună. Acum însă, după ce se despărţiseră, începură să se gândească amândouă numai la asta. Sonia îşi aminti că Svidrigailov îi spusese ieri că Raskolnikov are două căi: Vladimirka ori... Pe deasupra, îi cunoştea orgoliul, mândria şi lipsa de credinţă. „Să fie oare cu putinţă ca numai laşitatea şi frica de moarte să-l facă să trăiască?“, se gândi în cele din urmă deznădăjduită. Între timp soarele asfinţise. Pradă tristeţii, Sonia stătea în faţa ferestrei, cu privirea aţintită înainte, dar afară se vedea numai calcanul netencuit al casei de-alături. Într-un sfârşit, când nu mai avea deja nici cea mai mică îndoială că nefericitul murise, Raskolnikov intră în odaie.

Un strigăt de bucurie izbucni din pieptul ei. Dar, după ce îi cercetă mai bine chipul, păli.

— Ei, da, spuse zâmbind Raskolnikov, am venit după crucea ta, Sonia. Doar m-ai trimis chiar tu la răspântie de drumuri; acum, când a sosit clipa, ţi-a pierit curajul!

Sonia se uită la el mirată. Tonul lui i se păru ciudat; un fior rece o străbătu din cap până-n picioare, dar după o clipă, ghici că tonul şi cuvintele lui erau prefăcute. În timp ce-i vorbea, se uita într-un colţ, ferindu-se să o privească în faţă.

— Vezi tu, Sonia, m-am gândit că poate aşa are să fie mai bine. Există la mijloc o împrejurare... Ei, e mult de povestit şi n-are nici un rost. Ştii numai ce mă înfurie? Mi-e ciudă că acuşi or să mă înconjoare mutrele astea de imbecili şi de bestii, or să holbeze ochii la mine, or să-mi pună întrebările lor idioate, la care o să trebuiască să răspund, or să mă arate cu degetul... Pfui! Ştii, n-o să mă duc la Porfiri, mi s-a acrit de el. Mai bine mă duc la prietenul meu, Pulbere, să-l las cu gura căscată, să fac impresie. Dar mi-ar trebui mai mult sânge-rece; prea îmi sare uşor ţandăra în ultimul timp. Dacă poţi să crezi, mai adineauri numai că n-am ameninţat-o pe soră-mea cu pumnul, doar pentru că s-a întors să se mai uite o dată la mine. Mare porcărie mai e şi starea asta! Uite la ce-am ajuns! Hai, unde ţi-e crucea?

Părea scos din fire. Nu putea sta o clipă locului, nu-şi putea concentra atenţia asupra nici unui lucru; mintea îi sărea de la una la alta, pierdea şirul, mâinile îi tremurau uşor.

Sonia scoase în tăcere dintr-un sertar două cruci, una de chiparos şi una de aramă, se închină, îi făcu şi lui semnul crucii şi îi atârnă pe piept cruciuliţa de chiparos.

— Ăsta e vasăzică semnul că o să-mi port crucea, he-he! Ca şi când până acum n-aş fi pătimit! Cea de chiparos, de om din popor adică; cea de aramă e a Lizavetei, o iei tu – mi-o arăţi? O avea... în clipa aia? Îmi amintesc două cruci asemănătoare, una de argint şi o iconiţă. Le-am aruncat atunci pe pieptul bătrânei. Pe alea trebuia să mi le pun acum, zău... De fapt, spun verzi şi uscate şi uit ce e important: sunt cam împrăştiat!... Vezi, Sonia, de fapt, am venit să te anunţ, ca să ştii... Ei, asta-i tot... Numai pentru asta am venit. (Hm, de fapt, mă gândeam că o să spun mai mult.) Doar tu ai vrut să mă duc, bun, uite, o să stau la închisoare şi o să ţi se împlinească dorinţa. Ei, de ce plângi? Şi tu plângi? Încetează, gata, oh, greu îmi mai e!

Un simţământ se născu totuşi înlăuntrul său; inima i se strânse uitându-se la ea. „Dar ea, ea de ce plânge? se gândea în sinea lui. Ce sunt eu pentru ea? De ce plânge, de ce se îngrijeşte de mine, ca mama ori ca Dunia? O să mă dădăcească!“

— Închină-te, roagă-te măcar o dată, îl rugă Sonia cu o voce tremurătoare, sfioasă.

— O, cum să nu, cât vrei tu! Şi din toată inima, Sonia, din toată inima...

De fapt, voise să spună altceva.

Îşi făcu de câteva ori semnul crucii. Sonia îşi luă şalul şi îl puse pe cap. Era un şal verde din *drap de dames,* probabil cel „de familie“, de care pomenise atunci Marmeladov. Gândul ăsta îi trecu prin minte fulgerător, dar nu întrebă nimic. Începea deja să simtă că era teribil de împrăştiat şi dezgustător de tulburat. Asta îl sperie. Îl miră deodată faptul că Sonia voia să meargă cu el.

— Ce faci? Unde pleci? Stai, rămâi! Singur mă duc, strigă cu o înciudare lipsită de curaj şi, aproape furios, se îndreptă spre uşă. N-am nevoie de suită! bombăni în timp ce ieşea.

Sonia rămase în mijlocul camerei. Nici nu-şi luase rămasbun de la ea, o uitase deja; o îndoială otrăvită şi plină de revoltă fierbea în sufletul lui.

„Aşa, aşa să fie? se gândi din nou coborând treptele. Oare nu mai e chip să mă opresc, să dau înapoi... şi să nu mă duc?“

Cu toate astea, continua să meargă. Simţi brusc, o dată pentru totdeauna, că nu mai avea de ce să-şi pună întrebări. Ajungând în stradă, îşi aminti că nu-şi luase rămas-bun de la Sonia, că o lăsase în mijlocul camerei, înfăşurată în şalul ei verde, neîndrăznind nici să mai mişte după ce strigase la ea, şi se opri. Dar în aceeaşi clipă, ca şi cum ar fi aşteptat să-i dea lovitura de graţie, îi încolţi în minte un gând.

„De ce, de ce-am venit acum la ea? I-am spus că am treabă cu ea; ce treabă? N-am avut absolut nici o treabă! S-o anunţ că *mă duc*; ei, şi ce? Mare nevoie! Oare o iubesc? Nu, nu, uite cum am gonit-o acum, ca pe un câine. Chiar aveam nevoie de crucea ei? O, cât de jos am căzut! Nu, de lacrimile ei am avut nevoie, de spaima ei am avut nevoie, să văd că o doare sufletul şi se chinuie! Aveam nevoie să mă agăţ de ceva, să amân, să văd la faţă un om! Şi-am mai avut îndrăzneala să mă bizui pe mine, să-mi fac visuri măreţe, când nu sunt decât un milog, un om de nimic, un nemernic, un nemernic!“

Mergea pe chei şi deja nu mai avea mult. Dar ajungând la pod, se opri, coti brusc într-o parte şi o luă spre piaţa Sennaia.

Se uita avid în dreapta şi-n stânga, îşi oprea încordat privirea asupra fiecărui lucru, fără să-şi poată concentra atenţia pe ceva; totul îi luneca prin faţa ochilor. „Peste o săptămână, peste o lună, or să mă ducă cine ştie unde cu duba închisorii, chiar pe podul ăsta, dar oare o să mă uit la canal, să-l ţin minte? îl fulgeră un gând. Uite, firma asta, o să citesc şi-atunci literele astea? Uite cum scrie aici: „Asaciaţie“, să ţin minte *a*-ul ăsta, litera *a*, şi să mă uit peste o lună la *a*-ul ăsta. Oare cum o să mă uit atunci la el? Ce o să mai simt şi ce o să gândesc atunci?... Doamne, meschine trebuie să mai fie toate, toate... grijile mele de-acum! Da, o fi curios... într-un fel... (Ha-ha-ha! La ce mă gândesc!)... sunt ca un copil, fac pe fanfaronul cu mine însumi; şi

de ce m-aş ruşina în faţa mea? Pfui, ce se mai îmbulzesc! Uite şi grasul ăsta – trebuie să fie neamţ – cum mă împinge; ştie oare pe cine împinge? Muierea asta, care ţine de mână un copilaş şi cere pomană, mă crede mai fericit decât ea. Mai că i-aş da ceva, aşa de ciudat mi se pare totul. Ei, poftim, uite că am un pitac în buzunar, de unde? Ia... ia, maică!

— Să te aibă Domnul în paza lui! se auzi glasul plângăreţ al cerşetoarei.

Intră în Sennaia. Îi era neplăcut, teribil de neplăcut să se lovească de lume, dar se ducea taman acolo unde vedea că e mai multă. Ar fi dat orice să rămână singur, dar simţea că nu avea să fie nici o clipă singur. Un beţiv din mulţime începuse să-şi dea în petic: ţinea morţiş să dănţuiască, însă făcea ce făcea şi cădea într-o rână. Lumea se înghesuia în jurul lui. Raskolnikov îşi croi drum prin mulţime, se uită câteva minute la beţivan şi deodată izbucni într-un râs scurt şi sacadat. Peste o clipă uitase deja de el, nici nu-l mai vedea, deşi continua să se zgâiască la el. În cele din urmă se depărtă, fără să-şi amintească măcar unde se afla, dar când ajunse în mijlocul pieţei, se petrecu dintr-odată ceva cu el, o senzaţie ciudată puse cu totul stăpânire pe el, cuprinzându-i trupul şi sufletul.

Îşi aminti brusc cuvintele Soniei: Du-te la o răspântie; înclină-te înaintea oamenilor, sărută pământul faţă de care ai păcătuit şi spune tare în faţa tuturor: „Am ucis!“. Începu să tremure tot amintindu-şi. Atât de tare îl apăsau tristeţea fără leac şi neliniştea din tot răstimpul acela, dar mai cu seamă din ultimele ore, încât se lăsă cu totul în voia acestui simţământ deplin şi nou. Îl năpădise brusc, ca o criză: i se aprinsese în suflet ca o scânteie şi îl cuprinsese cu totul. Dintr-odată, totul se înmuie în el şi ochii i se umplură de lacrimi. Se aruncă îndată la pământ.

Stând în genunchi în mijlocul pieţei, se aplecă şi sărută ţărâna murdară, mulţumit şi fericit. Apoi se ridică şi se mai înclină o dată.

— Iote, criţă e! zise un flăcău lângă el.

Se auziră râsete.

— Ăsta, fraţilor se duce la Ierusalim, îşi ia rămas-bun de la ţară, de la copii, se înclină în faţa tuturor, salută oraşul de căpătâi Sankt Petersburg şi îşi lipeşte buzele de pământul lui, adăugă un târgoveţ niţeluş afumat.

— E încă tânăr băiatul, se mai băgă unul în vorbă.

— Şi-i de familie! observă cineva cu o voce de om serios.

— În ziua de azi, nici nu-i mai deosebeşti, care-i de familie şi care nu.

Toate aceste vorbe şi păreri îl făcură să se oprească pe Raskolnikov şi cuvintele „Am ucis!“, gata poate să-i iasă din gură, îi îngheţară pe buze. Răbdă totuşi calm toate strigătele acelea şi, fără să se uite în jur, o luă direct

pe străduţa care ducea la secţie. Pe drum zări o nălucă, dar nu se miră; presimţise deja că aşa avea să fie. În piaţa Sennaia, când se plecase pentru a doua oară până la pământ, întorcându-se spre stânga, o văzuse cam la cincizeci de paşi pe Sonia. Se ascundea de privirile sale după una dintre barăcile de lemn din piaţă; probabil că îl însoţise pe tot drumul acesta dureros! În clipa aceea, Raskolnikov simţi şi înţelese o dată pentru totdeauna că de-acum Sonia avea să-l urmeze pe veci, chiar şi la capătul lumii dacă era nevoie, oriunde avea să îl ducă soarta. Se simţi răscolit până în adâncul sufletului... dar ajunsese deja la locul fatal...

Intră destul de hotărât în curte. Trebuia să urce la etajul trei. „Deocamdată încă mai urc“, se gândi. I se părea că mai era mult până la clipa fatală, că îi mai rămânea încă mult timp, că se mai putea încă răzgândi în multe privinţe.

Din nou aceeaşi mizerie, aceleaşi coji de ou pe scara în spirală, aceleaşi locuinţe cu uşile date de perete şi aceleaşi bucătării din care ieşeau fum şi mirosuri grele. Nu mai fusese aici de-atunci. Picioarele i se înmuiaseră şi i se îndoiau sub el, dar mergeau înainte. Se opri o clipă să-şi tragă sufletul, să se îndrepte, ca să intre *ca un om*. „Dar pentru ce? De ce? se întrebă deodată, dându-şi seama ce face. Dacă tot trebuie să beau paharul până la fund, ce importanţă mai are? Cu cât e mai amar, cu atât mai bine.“ Văzu fulgerător în faţa ochilor chipul lui Ilia Petrovici Pulbere. „Să mă duc chiar la el? Nu se poate la altcineva? Nu se poate la Nikodim Fomici? S-o pornesc imediat înapoi şi să mă duc chiar la comisar acasă? Cel puţin să mă simt mai în largul meu... Nu, nu! La Pulbere, la Pulbere! Dacă tot e să beau paharul, atunci să-l dau peste cap...“

Îngheţat tot şi abia ştiind de sine, deschise uşa secţiei. De data asta nu era lume, doar un portar şi un om de rând. Paznicul nici nu scoase capul din cuşca lui. Raskolnikov trecu în încăperea următoare. „Poate aş mai putea încă să nu spun nimic“, îi trecu prin gând. Acolo, la un birou, un conţopist mai important, îmbrăcat civil, se pregătea să scrie ceva. Mai era un conţopist într-un colţ. Zametov lipsea. Nikodim Fomici, bineînţeles, nu era nici el acolo.

— Nu-i nimeni? întrebă Raskolnikov, adresându-se celui mai important.

— Cu cine doriţi?

— Aaa! De auzit n-am auzit, de văzut n-am văzut, dar am simţit miros de rus... ca în basmul ăla, cum era... am uitat! R-respectele m-mele! răsună o voce cunoscută.

Raskolnikov tresări. În faţa lui stătea Pulbere; ieşise brusc dintr-o altă încăpere. „Asta e chiar soarta, se gândi Raskolnikov. Ce caută el aici?“

— Aţi venit la noi? Ce vânt vă aduce? exclamă Ilia Petrovici. (Era, după cât se părea, în cea mai bună stare de spirit, chiar dacă puţintel agitat.) Dacă aveţi vreo treabă, aţi venit cam devreme. Eu sunt aici doar întâmplător... Dar, dacă vă pot fi de folos... Recunosc că nu mai... cum? Cum? Iertaţi-mă...

— Raskolnikov.

— A, da, Raskolnikov! Dacă vă puteţi închipui, am uitat! Dar să nu mă luaţi, vă rog, drept un... Rodion Ro... Ro... Rodionâci, aşa parcă?

— Rodion Romanâci.

— Da, da, da! Rodion Romanâci, Rodion Romanâci! Nu-mi venea. Am şi întrebat de mai multe ori de dumneavoastră. Mărturisesc că de-atunci îmi stă pe suflet, sincer, că ne-am purtat aşa cu dumneavoastră... mi s-a spus pe urmă, am aflat că sunteţi un tânăr literat, savant chiar... şi, ca să zicem aşa, la primii paşi... O, Doamne! Dar ce literat sau savant n-a făcut la început nişte paşi mai originali! Eu şi soţia mea respectăm amândoi literatura, soţia e chiar pasionată! Literatura şi arta! Doar spirit nobil să ai, că în rest, cu talent, ştiinţă, minte şi geniu, poţi să dobândeşti orice! Pălăria, bunăoară, ei, ce înseamnă o pălărie? Pălăria-i ca blinia, o cumpăr de la Zimmerman; dar ce se ascunde sub pălărie şi ce acoperă pălăria, asta nu mai pot să cumpăr! Mărturisesc că am vrut chiar să vin la dumneavoastră şi să vă explic, însă m-am gândit că poate dumneavoastră... Dar nici nu v-am întrebat: aveţi într-adevăr nevoie de ceva? Am auzit că v-au venit rudele, aşa-i?

— Da, mama şi sora.

— Chiar am avut onoarea şi bucuria să o întâlnesc pe sora dumneavoastră, e o persoană încântătoare şi foarte instruită. Mărturisesc că am regretat că atunci ne-am înfierbântat aşa amândoi. Era cazul acela! Eu v-am privit cum v-am privit din pricina leşinului, dar după aceea s-a lămurit totul cum nu se poate mai strălucit! Barbarie şi fanatism! Vă înţeleg indignarea. Vă schimbaţi cumva locuinţa acum, la venirea familiei?

— N-nu, am trecut numai... Numai să întreb... mă gândeam că-l găsesc aici pe Zametov.

— A, da! V-aţi împrietenit, am auzit. Ei, Zametov nu mai e la noi, nu-l găsiţi. Da, am rămas fără Alexandr Grigorievici! De ieri nu mai e prezent; s-a transferat... şi cu ocazia asta s-a şi certat cu toţi... a fost chiar mojic... Un mucos neserios, atât şi nimic mai mult, măcar că puteai să-ţi pui speranţe în el; dar aşa se întâmplă cu tineretul ăsta strălucit al nostru! Pare-se că vrea să dea un examen, dar ştiţi cum e la noi, omul vorbeşte şi se dă mare, şi ăsta-i tot examenul. Nu e cum sunteţi bunăoară dumneavoastră ori domnul Razumihin, prietenul dumneavoastră! Cariera dumneavoastră este

ştiinţa şi nu vă descurajează un eşec! Pentru dumneavoastră, toate frumuseţile vieţii *nihil est*, s-ar putea spune. Sunteţi un ascet, un monah, un sihastru!... Pentru dumneavoastră nu există decât cartea, pana după ureche, cercetările ştiinţifice – la ele sunteţi cu gândul! Şi eu, cât de cât... însemnările lui Livingstone le-aţi citit?

— Nu.

— Ei, eu le-am citit. De altminteri, sunt mulţi nihilişti în ziua de astăzi, dar nu-i de mirare; ce vremuri sunt astea, vă întreb? Ei, de fapt, noi doi... dumneavoastră, fireşte, nu sunteţi nihilist! Răspundeţi sincer, sincer de tot!

— N-nu...

— Nu, ştiţi, puteţi să fiţi sincer cu mine, nu vă jenaţi, cum aţi fi cu dumneavoastră înşivă! Slujba-i una, alta-i... aţi crezut că am vrut să spun *prietenia*, nu, n-aţi ghicit! Nu prietenia, ci sentimentul de om şi de cetăţean, sentimentul de omenie şi de dragoste pentru Cel de Sus. Eu, chiar dacă sunt persoană oficială şi am o funcţie, sunt dator să simt întotdeauna în mine omul şi cetăţeanul şi să dau socoteală... Uite, aţi binevoit să pomeniţi de Zametov. Păi, el se face de ruşine precum franţujii prin stabilimente deocheate după un pahar de şampanie ori de vin de Don, ăsta-i Zametov al dumneavoastră! În schimb eu, poate, cum s-ar zice, ard de devotament şi de simţăminte înalte în slujba pe care o ocup. De altfel, am importanţa mea, am un grad, o poziţie! Sunt căsătorit şi am copii. Îmi îndeplinesc datoria de om şi de cetăţean; dar el cine e, dacă-mi daţi voie să vă întreb? Vă vorbesc ca unui om înnobilat de învăţătură. Dar uite că şi moaşele astea s-au înmulţit peste măsură.

Raskolnikov ridică întrebător din sprâncene. Cuvintele lui Ilia Petrovici, care, vădit lucru, nu se sculase de mult de la masă, îi sunau în urechi ca nişte vorbe goale. Totuşi, pe unele din ele le pricepea, mai mult sau mai puţin; se uita întrebător, neştiind cum aveau să se isprăvească toate astea.

— Vorbesc de fetele alea tunse, continuă dornic de vorbă Ilia Petrovici, aşa le zic eu, „moaşe“, şi găsesc că porecla li se potriveşte de minune. He-he! Se vâră în academie, învaţă anatomie; dar, spuneţi-mi şi mie, dacă mă îmbolnăvesc, o să chem o fată să mă trateze? He-he!

Ilia Petrovici lăsă să-i scape un hohot de râs, foarte mulţumit de vorbele sale de duh.

— Să zicem că setea de instruire e nemăsurată; bun, te-ai instruit, gata. Pentru ce să sari peste cal? De ce să insulţi nişte oameni la locul lor, cum face nemernicul de Zametov? Pe mine de ce m-a insultat, puteţi să-mi spuneţi? Poftim, şi sinuciderile astea, n-aveţi idee cât s-au înmulţit. Îşi

mănâncă ultimul ban şi îşi pun capăt zilelor. Fetişcane, băieţandri, bătrâni... Uite, chiar de dimineaţă am fost anunţaţi despre un domn care venise nu demult în oraş. Nil Pavlâci? Hei, Nil Pavlâci! Cum îl cheamă pe gentlemanul a cărui sinucidere ne-a fost anunţată adineauri, care s-a împuşcat în Petersburgskaia?

— Svidrigailov, răspunse o voce răguşită şi nepăsătoare din cealaltă cameră.

Raskolnikov tresări.

— Svidrigailov! Svidrigailov s-a împuşcat! numai că nu strigă.

— Cum! Îl cunoaşteţi pe Svidrigailov?

— Da... îl cunosc... Venise nu demult...

— Da, da, venise nu demult, şi-a pierdut soţia, se purta ca un zurbagiu, iar dintr-odată se împuşcă, şi într-un chip scandalos, ceva de neînchipuit... a lăsat în carneţelul lui câteva cuvinte, că moare în deplinătatea facultăţilor mintale şi că roagă să nu fie învinuit nimeni de moartea lui. Se spune că era un om cu bani. Dumneavoastră de unde îl cunoaşteţi?

— Îl... cunosc... sora mea a fost guvernantă în casa lor...

— Ia, ia, ia… Înseamnă că ne puteţi spune câte ceva despre el. Nu aţi bănuit nimic?

— L-am văzut ieri... bea şampanie... n-am bănuit nimic.

Raskolnikov simţea că se prăbuşise ceva peste el şi îl făcea una cu pământul.

— Parcă aţi pălit iar. E un aer tare închis aici la noi...

— Da, trebuie să plec, bălmăji Raskolnikov. Iertaţi-mă că v-am deranjat...

— O, vă rog, veniţi când doriţi! Mi-a făcut plăcere şi sunt bucuros să v-o spun...

Ilia Petrovici îi întinse şi mâna.

— Voiam numai... la Zametov venisem...

— Înţeleg, înţeleg, şi mi-a făcut plăcere.

— Mă... mă bucur să aud... la revedere..., spuse cu un zâmbet Raskolnikov.

Ieşi; se clătina. I se învârtea capul. Nu-şi mai simţea picioarele. Începu să coboare treptele sprijinindu-se cu o mână de perete. I se păru că un portar cu un registru în mână îl îmbrânceşte urcând scara spre secţie; că un căţeluş latră dezlănţuit undeva la etajul de jos şi că o femeie dă de-a azvârlita după el cu un făcăleţ, ţipând. Ajunse jos şi ieşi în curte. Acolo, nu departe de intrare, stătea Sonia, palidă şi încremenită, uitându-se la el cu o privire sălbatică. Se opri în faţa ei. O expresie plină de durere şi suferinţă se

răsfrângea pe chipul ei. Îşi împreună mâinile a deznădejde. Un zâmbet hâd, pierdut se ivi pe buzele lui. Stătu nemişcat o clipă, zâmbi din nou şi o luă iar în sus pe scări, spre secţie.

Ilia Petrovici se aşezase şi răsfoia nişte hârtii. În faţa lui stătea în picioare mujicul care îl îmbrâncise adineauri pe scară pe Raskolnikov.

— Aaa! Tot dumneavoastră! Aţi uitat ceva? Dar ce-i cu dumneavoastră?

Raskolnikov, cu buzele albite, cu o privire fixă, se apropie încet de el, ajunse în dreptul mesei lui, se sprijini cu o mână de ea şi vru să spună ceva, dar nu izbuti; se auziră doar nişte sunete nearticulate.

— Vă e rău, uitaţi un scaun! Poftiţi, aşezaţi-vă, staţi jos! Apă!

Raskolnikov se lăsă pe scaun, dar fără să-şi ia ochii de pe chipul neplăcut surprins al lui Ilia Petrovici. Preţ de vreun minut se uitară amândoi unul la altul, aşteptând. Cineva aduse apă.

— Eu..., începu Raskolnikov.

— Beţi puţină apă.

Raskolnikov dădu deoparte apa cu mâna şi, încet, sacadat, dar desluşit, spuse:

— *Eu le-am omorât atunci pe bătrâna văduvă şi pe sora ei Lizaveta şi le-am jefuit*.

Ilia Petrovici deschise gura. Năvăliră din toate părţile. Raskolnikov îşi repetă depoziţia.

....

EPILOG

~ I ~

Siberia. Pe malul unui fluviu larg şi pustiu se află unul dintre centrele administrative ale Rusiei; în oraş se găseşte o fortăreaţă, iar în fortăreaţă – o închisoare. În această închisoare se află, deja de nouă luni, Rodion Raskolnikov, condamnat la muncă silnică cu deportare de gradul doi. Din ziua crimei sale a trecut aproape un an şi jumătate.

Procesul lui a decurs fără mari dificultăţi. Criminalul şi-a susţinut ferm, clar şi precis depoziţia, fără să încurce circumstanţele, fără să le atenueze în folosul său, fără să deformeze faptele, fără să uite nici cel mai mic amănunt. A relatat punct cu punct întreaga desfăşurare a crimei: a lămurit misterul *amanetului*, bucata de lemn cu plăcuţă de metal găsită în mâna bătrânei ucise; a povestit în amănunt cum a luat cheile de la bătrână, a descris cheile, cufărul şi ce se afla în el; a enumerat chiar câteva articole de îmbrăcăminte care se găseau acolo; a explicat enigma uciderii Lizavetei; a povestit cum a venit şi a bătut la uşă Koh, iar după el studentul, repetând tot ce vorbiseră cei doi; cum el, criminalul, a alergat apoi pe scară şi i-a auzit zbierând pe Mikolka şi pe Mitka; cum s-a ascuns în apartamentul gol şi apoi s-a dus acasă, iar în încheiere a indicat pietroiul din curtea de pe bulevardul Voznesenski, sub care au fost găsite obiectele şi punguţa. Într-un cuvânt, cazul a fost lămurit. Anchetatorii şi judecătorii au fost foarte surprinşi, printre altele, de faptul că ascunsese punguţa şi obiectele sub o piatră şi că nu se folosise de ele şi, mai ales, de faptul că nu numai că nu îşi amintea bine toate obiectele jefuite chiar de el, dar nici măcar nu ştia câte erau. Faptul că nu deschisese niciodată punguţa şi că nu ştia câţi bani erau în ea le-a părut neverosimil (în punguţă s-au găsit trei sute şaptesprezece ruble de argint şi şaizeci de copeici; stând atât de mult sub pietroiul acela, hârtiile de deasupra, cele mai mari, erau deteriorate de-a binelea). Le-a luat mult timp să afle de ce inculpatul minte doar în legătură cu această circumstanţă, în timp ce pe toate celelalte le recunoaşte de bunăvoie şi tot ce spune e adevărat? În cele din urmă, unii (mai ales psihologii) au admis totuşi posibilitatea ca el să nu se fi uitat într-adevăr în punguţă şi de-aceea să nu fi

ştiut ce era în ea când a băgat-o sub piatră, de unde au tras concluzia că şi crima ca atare nu putea să se petreacă decât în condiţiile unei stări trecătoare de nebunie, cum s-ar spune, în condiţiile patologice ale ideii fixe de omor şi de jaf, fără nici un alt scop sau calcul al vreunui folos. Tocmai atunci apăruse şi o nouă teorie la modă, aceea a alienării mintale, care este aplicată atât de des în vremea noastră în cazul unor criminali. S-au mai adăugat şi relatările amănunţite ale unor martori şi ale doctorului Zosimov, ale unor foşti colegi, ale gazdei şi ale slujnicei despre trecutele stări de ipohondrie ale lui Raskolnikov. Toate acestea au contribuit foarte mult la concluzia la care s-a ajuns, şi anume că Raskolnikov nu avea nimic dintr-un criminal sau un tâlhar obişnuit şi că în cazul lui era vorba despre cu totul altceva. Spre marea nemulţumire a celor care susţinuseră acest punct de vedere, criminalul aproape că nici nu a încercat să se apere când i s-au pus întrebările finale: ce anume a putut să îl împingă la asasinat şi ce l-a îndemnat să comită jaful; a răspuns foarte clar, cu cea mai brutală sinceritate, că toate acestea au avut drept cauză situaţia lui mizeră, sărăcia şi neajutorarea, cât şi dorinţa de a-şi asigura primii paşi în carieră cu ajutorul celor pe puţin trei mii de ruble pe care spera să le găsească la femeia pe care o omorâse. Că l-a împins la crimă şi firea lui laşă, nesocotită şi, pe deasupra, înrăită de lipsuri şi eşecuri. Când a fost întrebat ce anume l-a hotărât să se predea, a răspuns deschis că a făcut-o dintr-o sinceră căinţă. Toate astea erau spuse cam prea direct...

Sentinţa a fost totuşi mai blândă decât ar fi fost de aşteptat în cazul acestei crime, iar asta poate tocmai pentru că criminalul nu numai că nu a încercat să se apere, dar chiar a dat impresia că voia să se învinovăţească şi mai mult. S-au luat în considerare toate împrejurările ciudate şi cu totul aparte. Nu au fost puse deloc la îndoială starea sănătăţii criminalului şi sărăcia în care trăise până la săvârşirea crimei. Faptul că nu s-a folosit de roadele jafului a fost pus pe seama căinţei care se trezise în el şi a tulburării facultăţilor sale mintale în momentul săvârşirii crimei. Uciderea întâmplătoare a Lizavetei a servit şi ea drept argument în sprijinul ultimei ipoteze: omul comite două crime, dar în acelaşi timp uită că uşa e deschisă! În fine, faptul că a venit de bunăvoie să se predea, chiar în momentul când cazul se încurcase de tot în urma depoziţiei mincinoase a unui fanatic cu mintea rătăcită de spaimă (Nikolai) şi, mai mult, când adevăratul criminal nu numai că nu era ameninţat de dovezi clare, dar aproape că nu existau nici măcar bănuieli (Porfiri Petrovici îşi ţinuse întru totul cuvântul), toate acestea au făcut ca până la urmă soarta acuzatului să fie mai blândă.

În afară de asta, au ieşit la iveală, cu totul pe neaşteptate, şi alte fapte care au pledat mult în favoarea sa. Fostul student Razumihin a

dezgropat cine ştie de pe unde unele date şi a prezentat dovezi că criminalul Raskolnikov, pe când era la universitate, ajutase din ultimele resurse pe care le mai avea un coleg sărac şi bolnav de tuberculoză, întreţinându-l aproape o jumătate de an, iar când acela a murit, s-a dus la tatăl lui bătrân şi neputincios, care mai trăia încă (şi pe care fostul coleg îl întreţinuse şi îl hrănise muncind încă de când avea numai vreo treisprezece ani), l-a ajutat să intre în cele din urmă într-un spital şi, când a murit, l-a înmormântat. Toate aceste lucruri au influenţat oarecum favorabil hotărârea privind soarta lui Raskolnikov. Chiar fosta gazdă a lui Raskolnikov, văduva Zarniţâna, mama logodnicei sale moarte, a depus mărturie că, pe vremea când locuiau în cealaltă casă, pe Piati Uglov, într-o noapte, când a avut loc un incendiu, Raskolnikov a scos dintr-un apartament care era deja în flăcări doi copii mici, alegându-se cu arsuri destul de grave. Acest fapt a fost cercetat riguros şi confirmat de mai mulţi martori. Pe scurt, procesul s-a încheiat cu o condamnare la muncă silnică de gradul doi timp de numai opt ani, date fiind predarea lui de bunăvoie şi unele circumstanţe atenuante.

Încă la începutul procesului, mama lui Raskolnikov s-a îmbolnăvit. Dunia şi Razumihin au găsit o posibilitate de-a o scoate din Petersburg pe toată durata acestuia. Razumihin a ales un orăşel aflat aproape de Petersburg şi cu legătură la calea ferată, în aşa fel încât să poată urmări pas cu pas mersul procesului şi, în acelaşi timp, să o poată vedea cât mai des pe Avdotia Romanovna. Boala Pulheriei Alexandrovna era foarte ciudată, o boală de nervi însoţită de un fel de demenţă, dacă nu totală, cel puţin parţială. Întorcându-se de la ultima întâlnire cu fratele ei, Dunia o găsise într-o stare gravă, cu febră şi delirând. În aceeaşi seară, s-a înţeles cu Razumihin ce să-i răspundă la întrebările despre fiul ei şi chiar au născocit amândoi o întreagă poveste despre plecarea lui Raskolnikov undeva departe, la marginea Rusiei, cu o misiune particulară care avea să-i aducă în sfârşit bani şi faimă. Spre mirarea lor însă, nici atunci şi nici după aceea, Pulheria Alexandrovna nu i-a întrebat nimic despre acest lucru. Dimpotrivă, scornise ea însăşi o întreagă istorie despre plecarea fiului ei; povestea printre lacrimi cum venise să-şi ia rămas-bun; în acelaşi timp, dădea de înţeles prin aluzii că ea era singura care ştia multe lucruri foarte importante şi misterioase şi că Rodea avea o groază de duşmani puternici, aşa încât fusese nevoit să se ascundă. Cât despre viitorul carierei lui, ea îl vedea ca fiind sigur şi strălucit, după ce vor fi trecut unele împrejurări potrivnice; îl asigura pe Razumihin că fiul ei va ajunge cu timpul chiar om de stat, lucru dovedit de articolele lui şi de strălucitul lui talent literar. Articolul cu pricina îl citea la nesfârşit, uneori chiar cu voce tare, ca nu cumva să adoarmă citindu-l, şi cu toate astea aproape nici nu întreba unde anume se afla în acel

moment Rodea, deşi vedea bine că se fereau să vorbească despre asta cu ea, fapt care i-ar fi putut trezi bănuielile. În cele din urmă începură să se teamă de ciudata tăcere păstrată de Pulheria Alexandrovna în legătură cu anumite lucruri. De pildă, nu se plângea de lipsa scrisorilor de la el, cu toate că odinioară, în orăşelul ei, nu trăia decât cu speranţa unei scrisori de la iubitul ei Rodea, aşteptând-o să vină cât mai repede. Lucrul acesta din urmă era deja mult prea inexplicabil şi o nelinişte a cumplit pe Dunia, care începu să-şi închipuie că mama sa presimţea poate ceva îngrozitor pentru soarta fiului ei şi se temea să întrebe ca să nu afle ceva şi mai îngrozitor. În orice caz, Dunia vedea clar că Pulheria Alexandrovna nu mai era în toate minţile.

De vreo două ori se întâmplă însă ca ea însăşi să aducă vorba despre el în aşa fel, încât a fost cu neputinţă să i se răspundă fără să i se pomenească nimic despre locul unde se găsea acum Rodea; când însă răspunsurile se dovedeau, dată fiind situaţia, nesatisfăcătoare şi îndoielnice, ea devenea brusc groaznic de tristă, posomorâtă şi tăcută şi rămânea aşa destul de mult. În cele din urmă, Dunia îşi dădu seama că nu era uşor să minţi şi să inventezi şi ajunse la concluzia definitivă că era mai bine să treacă sub tăcere anumite lucruri; devenea însă tot mai clar, aproape evident, că biata ei mamă bănuia ceva îngrozitor. Dunia îşi aminti, printre altele, ce îi spusese fratele ei, şi anume că mama o auzise delirând în noaptea dinaintea zilei fatale, după scena dintre ea şi Svidrigailov. Nu cumva auzise ceva atunci? Uneori, după câteva zile şi chiar săptămâni de tăcere sumbră şi ursuză şi de lacrimi mute, bolnava era cuprinsă de un fel de însufleţire isterică şi începea deodată să vorbească tare, aproape fără oprire, despre fiul ei, despre speranţele ei, despre viitor... Fanteziile ei erau uneori foarte stranii. Ei căutau să o aline, îi ţineau isonul (poate că îşi dădea seama că-i ţineau isonul şi că nu făceau decât să o aline), dar ea continua să vorbească...

La cinci luni după mărturisirea vinei s-a pronunţat sentinţa. De îndată ce a fost posibil, Razumihin s-a dus la închisoare să-l vadă pe Raskolnikov. La fel şi Sonia. În cele din urmă, a venit şi momentul despărţirii; Dunia i-a jurat fratelui ei că despărţirea nu va fi pentru totdeauna, Razumihin la fel. În mintea tânără şi înflăcărată a lui Razumihin prinsese rădăcini un plan: ca în următorii trei-patru ani să îşi facă o situaţie materială mulţumitoare, să pună ceva deoparte, cât de cât, şi să se mute în Siberia, unde pământul este bogat în toate privinţele, iar oameni muncitori şi capital nu prea sunt; să se stabilească în oraşul unde avea să fie Rodea şi... să înceapă împreună o viaţă nouă. La despărţire au plâns cu toţii. În ultimele zile, Raskolnikov a fost foarte îngândurat, a întrebat întruna de mama lui şi şi-a făcut tot timpul griji pentru ea. Gândul la ea îl chinuia, ceea

ce a neliniştit-o pe Dunia. Aflând despre starea mamei lor, s-a posomorât de tot. Cu Sonia a fost tot timpul, nu se ştie de ce, foarte tăcut. Având banii lăsaţi de Svidrigailov, Sonia începuse să se pregătească de mult să plece în urma lotului de deţinuţi cu care avea să fie trimis el. Nici ea, nici Raskolnikov n-au pomenit nimic despre asta; amândoi ştiau însă că aşa va fi. Luându-şi definitiv rămas-bun, Raskolnikov a zâmbit ciudat la asigurările înflăcărate din partea surorii lui şi a lui Razumihin cu privire la viitorul lor fericit după ieşirea lui de la ocnă şi a prezis că boala mamei lor avea să ia curând sfârşit în chip nefericit. În cele din urmă, el şi Sonia au plecat.

Două luni mai târziu, Dunecika s-a măritat cu Razumihin. A fost o nuntă tristă şi fără zarvă. Printre invitaţi se aflau Porfiri Petrovici şi Zosimov. În tot timpul din urmă, Razumihin avea aerul unui om ferm hotărât. Dunia credea orbeşte că avea să îşi realizeze toate planurile şi nici nu se putea să nu creadă; omul acesta dovedea o voinţă de fier. S-a reînscris la universitate, pentru a-şi termina studiile. Amândoi şi-au făcut imediat planuri de viitor; se gândeau serios ca peste cinci ani să se mute într-adevăr în Siberia. Până atunci îşi puneau nădejdea în Sonia...

Pulheria Alexandrovna a binecuvântat cu bucurie căsătoria fiicei ei cu Razumihin; după nuntă a devenit însă tot mai tristă şi mai îngrijorată. Ca să-i facă plăcere, Razumihin i-a povestit, printre altele, despre purtarea lui Rodea faţă de studentul acela sărac şi de tatăl lui decrepit şi despre cum Rodea suferise arsuri şi chiar zăcuse la pat după ce salvase de la moarte, cu un an înainte, doi copilaşi. Aceste poveşti au adus-o pe Pulheria Alexandrovna, a cărei minte era deja tulburată, într-o stare vecină cu frenezia. A început să vorbească întruna despre asta şi să le împărtăşească şi oamenilor de pe stradă (deşi era însoţită întotdeauna de Dunia). În vehiculele de transport şi prin prăvălii, cum prindea pe cineva s-o asculte, aducea vorba despre fiul ei, despre articolul lui, despre cum l-a ajutat el pe student, cum a suferit arsuri în incendiu etc. Dunecika nici nu mai ştia cum s-o oprească. Pe lângă pericolul pe care îl prezenta starea aceea maladivă de exaltare pentru bolnavă, o mai speria şi faptul că cineva putea să lege din întâmplare numele de Raskolnikov de fostul proces penal şi să înceapă să vorbească despre asta. Pulheria Alexandrovna aflase chiar şi adresa mamei celor doi copilaşi salvaţi din incendiu şi ţinea morţiş să se ducă acolo. În cele din urmă, neliniştea ei ajunse la culme. Uneori izbucnea brusc în plâns; cădea des la pat cu febră şi delira. Odată, într-o dimineaţă, anunţă pur şi simplu că, după socotelile ei, Rodea trebuia să se întoarcă curând, că ea îşi amintea cum, luându-şi rămas-bun de la ea, i-a spus chiar el că trebuie să-l aştepte peste nouă luni. A început să deretice tot timpul prin casă şi să se

pregătească să-l întâmpine, să pună la punct odaia pe care i-o destinase (adică a ei), să cureţe mobila, să spele, să pună perdele noi etc. Dunia s-a alarmat, dar n-a spus nimic şi chiar a ajutat-o să aranjeze odaia în vederea sosirii fratelui ei. După o zi agitată, în care s-a lăsat în voia închipuirilor celor mai fanteziste, a visurilor şi lacrimilor de bucurie, noaptea i-a fost rău, iar de dimineaţă avea deja febră şi delira. Diagnosticul a fost aprindere la plămâni. Două săptămâni mai târziu a murit. În timpul delirului i-au scăpat cuvinte care puteau duce la concluzia că bănuia mult mai multe decât s-ar fi putut crede despre cumplita soartă a fiului ei.

Raskolnikov nu a ştiut multă vreme despre moartea mamei sale, deşi a avut posibilitatea să corespondeze cu familia de cum a sosit în Siberia. Acest lucru s-a înfăptuit prin intermediul Soniei, care scria cu regularitate la Petersburg în fiecare lună, pe numele lui Razumihin, şi primea cu regularitate răspuns în fiecare lună. Scrisorile Soniei li s-au părut la început cam seci şi nesatisfăcătoare Duniei şi lui Razumihin; după aceea au ajuns însă la concluzia că nici n-ar fi putut scrie mai bine, pentru că din ele îşi făceau până la urmă cea mai completă şi mai exactă imagine despre soarta nefericitului lor frate. Scrisorile Soniei nu relatau decât lucrurile cele mai obişnuite, conţinând cea mai simplă şi mai clară descriere a felului în care se scurgea viaţa de ocnaş a lui Raskolnikov. Nu vorbea deloc despre propriile speranţe, gânduri de viitor sau sentimente. În loc să încerce să explice starea lui sufletească şi, în general, tot ceea ce însemna viaţa lui lăuntrică, se mărginea numai la fapte, adică le comunica propriile lui cuvinte, ştiri amănunţite despre starea sănătăţii lui, ce a dorit în cutare moment când s-au văzut, ce a rugat-o, ce însărcinări i-a dat etc. Toate acestea erau relatate foarte amănunţit. Până la urmă, chipul nefericitului frate se contura de la sine, apărea cu precizie şi claritate; nu putea fi vorba de greşeli, pentru că totul se rezuma la fapte reale.

Nu erau însă prea multe lucruri îmbucurătoare pentru Dunia şi pentru soţul ei în aceste ştiri, mai ales la început. Sonia le scria întruna că era tot timpul posomorât, că nu avea chef de vorbă şi că aproape nu îl interesau veştile pe care i le dădea ea din scrisorile pe care le primea; că o mai întreba uneori despre mama lui; iar când ea, văzând că e gata să ghicească adevărul, i-a spus până la urmă despre moartea ei, nici măcar această ştire nu i-a făcut, spre uimirea ei, o impresie prea mare, cel puţin aşa i se păruse ei din câte putuse să vadă. Între altele, ea le scria că, deşi părea atât de adâncit în el însuşi şi rupt de toate, accepta foarte simplu şi deschis noua sa viaţă; că îşi înţelegea limpede situaţia, nu se aştepta la nimic mai bun în viitorul apropiat, nu nutrea nici un fel de speranţe neîntemeiate (cum se întâmplă în situaţii ca a lui) şi că nu îl mira aproape nimic din ceea ce îl

înconjura, cu toate că era atât de diferit de tot ce fusese înainte. Despre sănătatea lui spunea că este mulţumitoare; că se duce la muncă, nu se dă înapoi, dar nici nu arată cine ştie ce mare râvnă; că nu-i pasă aproape deloc ce i se dă să mănânce, dar că, în afara zilelor de duminică şi a sărbătorilor, mâncarea e atât de proastă, încât în cele din urmă a primit cu dragă inimă de la ea, de la Sonia, nişte bani, ca să aibă zilnic de un ceai; în toate celelalte privinţe a rugat-o să nu îşi facă griji, asigurând-o că nu-i place să se ocupe cineva de el. Mai apoi, Sonia le-a comunicat că la închisoare stătea într-o cameră comună cu toţi ceilalţi, că ea nu a văzut interiorul închisorii, dar deduce că locul trebuie să fie înghesuit, urât şi nesănătos; că el doarme pe un prici pe care şi-a aşternut o pătură de pâslă; încolo, nu vrea nici o îmbunătăţire. Dar că asprimea şi sărăcia traiului pe care îl duce nu sunt câtuşi de puţin urmarea vreunui plan ori a vreunei intenţii, ci pur şi simplu a lipsei de grijă şi a nepăsării faţă de soarta sa. Sonia mărturisea sincer că, mai ales la început, vizitele ei nu numai că nu îl interesau, ci chiar îl iritau, că nu-i făcea deloc plăcere să stea de vorbă şi că era chiar grosolan cu ea, dar că mai pe urmă acestea au devenit pentru el o obişnuinţă, dacă nu chiar o necesitate, aşa încât i-a dus chiar dorul în scurtul răstimp cât a fost bolnavă şi n-a putut să se ducă la el. În zilele de sărbătoare se văd la poarta închisorii ori la corpul de gardă, unde e chemat la cererea ei pentru câteva minute; în zilele de lucru se văd acolo unde munceşte el, se duce ea pe acolo, ori pe la ateliere, ori pe la fabricile de cărămidă, ori pe la depozitele de pe malul Irtâşului. Despre ea, Sonia îi înştiinţa că reuşise să-şi facă în oraş câteva cunoştinţe şi să-şi găsească chiar protectori; că face croitorie şi, cum în oraş nu exista nici o modistă, era apreciată în multe case; nu a pomenit însă nimic despre faptul că datorită ei se bucura şi Raskolnikov de protecţie din partea conducerii, că i se dădeau munci mai uşoare şi altele. Apoi a sosit ştirea (Dunia observase deja o oarecare nelinişte şi îngrijorare în ultimele ei scrisori) că el se ţine departe de toţi şi că la închisoare nu era iubit; că tace zile întregi şi este cumplit de palid. Brusc, în ultima scrisoare, Sonia le-a comunicat că el s-a îmbolnăvit foarte grav şi a fost dus la spital, în salonul pentru deţinuţi...

~ II ~

Era bolnav încă de mult; dar nu grozăviile vieţii la ocnă, nici munca, nici mâncarea, nici capul ras, nici zdrenţele în care umbla nu îl doborâseră. O, puţin îi păsa lui de toate aceste chinuri şi suferinţe! Dimpotrivă, era chiar bucuros să muncească: cel puţin, după munca fizică istovitoare avea asigurate câteva ceasuri de somn liniştit. Şi ce însemna mâncarea pentru el – ciorbele alea chioare cu gândaci? În viaţa lui de student, de multe ori nu avusese nici atât. Hainele îi erau călduroase şi potrivite pentru viaţa pe care o ducea. Fiarele de ocnaş aproape că nici nu le mai simţea. Să se ruşineze că era tuns pilug şi avea surtuc vărgat? Faţă de cine? Faţă de Sonia? Sonia se temea de el, faţă de ea să se ruşineze?

Atunci? Îi era totuşi ruşine şi faţă de Sonia, drept care o chinuia, purtându-se dispreţuitor şi grosolan cu ea. Dar nu pentru că era ras în cap şi purta cătuşe îi era ruşine, ci pentru că fusese grozav de rănit în mândria lui: se îmbolnăvise din pricina mândriei rănite. O, ce fericit ar fi fost dacă ar fi putut să se învinuiască singur! Ar fi suportat tot, chiar şi ruşinea şi ocara. Dar se judecase aspru şi conştiinţa lui înrăită nu găsise nici o vină teribilă în trecutul lui, în afară de un simplu *eşec*, care i se poate întâmpla oricui. Tocmai de asta îi era ruşine, să vadă că el, Raskolnikov, era pierdut pentru totdeauna, fără noimă şi fără speranţă, înfrânt de soarta oarbă, şi că era nevoit să se smerească şi să se supună „absurdităţii“ acestei sentinţe, dacă voia, cât de cât, să se liniştească.

O nelinişte fără motiv şi fără rost în prezent şi un sacrificiu de sine zadarnic şi necontenit în viitor – iată ce îl aştepta în viaţă. Şi ce dacă peste opt ani avea să aibă numai treizeci şi doi de ani şi putea să ia viaţa de la capăt! Pentru ce să trăiască? Spre ce să ţintească? Spre ce să năzuiască? Să trăiască doar de dragul de-a trăi? Când el era gata înainte să-şi dea şi de o mie de ori viaţa pentru o idee, pentru o speranţă, chiar pentru o iluzie. Simplul fapt de-a trăi a fost întotdeauna prea puţin pentru el, şi-a dorit întotdeauna mai mult. Poate numai datorită puterii dorinţelor lui s-a socotit un om căruia îi este permis mai mult decât altora.

Măcar dacă soarta i-ar fi trimis căinţa, o căinţă fierbinte, care să-i zdrobească inima, să-i alunge somnul, o căinţă care să-l tortureze până la a-l face să se gândească la ştreang ori la o bulboană! O, ar fi fost o bucurie pentru el! Chinurile şi lacrimile înseamnă şi ele viaţă. Dar el nu se căia pentru crima lui.

Cel mult, putea să-l înfurie prostia lui, aşa cum l-au înfuriat înainte

faptele respingătoare şi prosteşti care l-au dus la închisoare. Dar acum, când era deja la ocnă, *în libertate*, judeca şi cerceta din nou toate faptele lui dinainte şi nu le mai găsea deloc atât de respingătoare şi de prosteşti cum i se păruseră în momentul acela fatal.

„Prin ce, prin ce, se întreba în gând, a fost ideea mea mai proastă decât alte idei şi teorii care roiesc şi se ciocnesc una de alta prin lume de când este ea? Ajunge să priveşti lucrul ăsta dintr-un punct de vedere cu totul independent, cuprinzător şi dezbărat de influenţele locurilor comune şi, cu siguranţă, ideea mea n-o să mai pară deloc atât de... ciudată. O, negativiştilor şi înţelepţilor de cinci parale, de ce vă opriţi la jumătatea drumului?

Şi ce face ca fapta mea să fie atât de respingătoare? îşi spunea el. Prin ce este ea o nelegiuire? Eu am conştiinţa împăcată. Da, am săvârşit o crimă penală, am încălcat litera legii şi am vărsat sânge, bun, atunci luaţi-mi capul... şi gata! Da, în cazul ăsta, mulţi dintre binefăcătorii omenirii, nu dintre cei care au moştenit puterea, ci dintre cei care şi-au luat-o singuri, ar fi trebuit executaţi de la primii paşi. Dar oamenii aceia au fost în stare să meargă până la capăt, de aceea şi *au dreptate*, în timp ce eu nu am fost, deci n-aveam dreptul să-mi permit acest pas.“

Singura privinţă în care îşi recunoştea crima era faptul că nu o suportase şi se predase.

Îl mai chinuia şi un alt gând: de ce nu se omorâse atunci? De ce stătuse atunci aplecat asupra apei şi preferase să se predea singur? Oare este atât de puternică dorinţa de-a trăi şi e atât de greu s-o învingi? Totuşi Svidrigailov a învins-o, deşi se temea de moarte...

Îşi punea mereu cu durere această întrebare şi nu putea înţelege că până şi atunci când stătea aplecat asupra apei presimţise poate în el şi în convingerile lui o adâncă minciună. Nu înţelegea că presimţirea asta putea fi prevestirea unei viitoare cotituri în viaţa lui, a viitoarei lui renaşteri, a unui nou fel de-a vedea viaţa.

Admitea mai degrabă că se supusese numai unui instinct orb, căruia nu i se putuse împotrivi şi peste care nu fusese în stare să treacă de slab şi netrebnic ce era. Se uita la tovarăşii lui de ocnă şi se mira: ce mult iubeau cu toţii viaţa, ce mult o preţuiau! I se părea că tocmai la închisoare o iubeau şi o preţuiau mai mult decât în libertate. Ce chinuri, ce suferinţe cumplite nu au îndurat unii dintre ei, vagabonzii, de pildă! Să însemne atât de mult pentru ei o rază de soare, pădurea, izvorul rece din vreun desiş neştiut, găsit cu trei ani în urmă, la a cărui revedere vagabondul visează ca la revederea cu o ibovnică, îl vede în somn înconjurat de iarbă verde şi cu o pasăre ciripind în tufiş? Privind în jur mai cu luare-aminte, descoperi exemple şi

mai inexplicabile.

La închisoare, în mediul de-acolo, fireşte, multe lucruri îi scăpau, dar nici nu voia să le vadă deloc. Parcă trăia cu privirea în pământ: îi era silă de toate, nu suporta să se uite. Cu timpul însă, multe îi treziră mirarea şi, cumva fără voia lui, începu să observe lucruri pe care înainte nici nu le bănuia. Dar ce îl mira cel mai tare era prăpastia aceea îngrozitoare, de netrecut, care îl despărţea de toţi oamenii aceia. Ai fi zis că nu erau din aceeaşi naţie cu el. Se uitau unii la alţii cu neîncredere şi rea-voinţă. Ştia care erau în general cauzele acestei dezbinări şi le înţelegea, dar până atunci nu admisese niciodată că aceste cauze erau atât de profunde şi de puternice. În închisoare erau şi nişte polonezi deportaţi pentru crime politice. Pentru ei, toţi oamenii aceştia erau pur şi simplu nişte ignoranţi şi nişte brute şi îi dispreţuiau, privindu-i de sus. Raskolnikov nu se putea uita însă la ei aşa: îşi dădea seama că, în multe privinţe, ignoranţii aceia erau mult mai deştepţi decât polonezii. Se aflau acolo şi nişte ruşi care îi dispreţuiau teribil pe oamenii aceia: un fost ofiţer şi doi seminarişti; lui Raskolnikov îi era clar că şi ei greşeau.

El însă nu era iubit, se fereau toţi de el. Începuseră chiar să-l urască – de ce? Nu ştia. Îl dispreţuiau şi îl batjocoreau, criminalii înrăiţi râdeau de crima lui.

— Bre, boierule, îi spuneau, ce nevoie avuşi să umbli cu toporul, că numai treabă boierească nu-i asta.

În săptămâna a doua din postul mare îi veni rândul la spovedanie, împreună cu toţi cei din camera lui. Se duse la biserică să se roage cu ceilalţi. Din ceva, n-a ştiut nici el din ce, s-a iscat o ceartă; au sărit toţi la el, plini de înverşunare.

— Păgânule! Tu n-ai credinţă! îi strigau. Omorât ar trebui să fii!

Nu vorbise niciodată cu ei despre Dumnezeu şi credinţă, dar voiau să-l omoare ca pe un ateu; nu răspunse nimic. Un ocnaş se năpusti la el turbat de furie; Raskolnikov aşteptă calm şi tăcut: nu i se mişcă o sprânceană, nu se clinti nimic pe faţa lui. Un paznic reuşi să se arunce la timp între el şi ucigaş, altfel ar fi curs sânge.

Mai avea o întrebare care rămăsese fără răspuns: de ce o iubeau toţi atât de mult pe Sonia? Ea nu se dădea bine pe lângă ei; o vedeau rar, uneori când erau scoşi la muncă şi venea şi ea să-l vadă o clipă. Dar ei o ştiau toţi, ştiau şi că ea venise *după el*, ştiau cum trăia şi unde locuia. Ea nu le dădea bani şi nici nu le făcea vreun serviciu deosebit. Doar o dată, de Crăciun, a adus de pomană pentru toţi: plăcinte şi colaci. Dar, încetul cu încetul, între ei şi Sonia s-au legat relaţii mai strânse: ea le scria scrisorile către rude şi le punea la poştă. Rudele venite în oraş lăsau la ea, potrivit indicaţiilor lor,

lucruri şi chiar bani pentru ei. Nevestele şi ibovnicele lor o cunoşteau şi se duceau pe la ea. Iar când ea venea la locul de muncă să-l vadă pe Raskolnikov ori întâlnea lotul de deţinuţi, toţi îşi scoteau şepcile şi o salutau: „Sofia Semionovna, măicuţa noastră blândă care ne ştii durerile!", îi spuneau brutele acelea de ocnaşi arşi cu fierul roşu acestei fiinţe micuţe şi plăpânde. Ea zâmbea şi le răspundea la salut şi tuturor le făcea plăcere zâmbetul ei. Le era drag până şi mersul ei, se întorceau să se uite după ea, s-o vadă mergând, şi o lăudau; o lăudau chiar şi pentru faptul că era atât de mică, orice era prilej de laudă. Se duceau la ea până şi să-i tămăduiască.

El a stat în spital tot sfârşitul postului şi în Săptămâna Mare. Aproape înzdrăvenit, îşi aminti visele avute cât zăcuse cu febră şi în delir. I se năzărise că lumea întreagă era condamnată să fie lovită de o molimă îngrozitoare, cum nu se mai văzuse şi nu se mai auzise, venită în Europa din străfundurile Asiei. Trebuiau să piară cu toţii, cu excepţia câtorva aleşi, foarte puţini. Apăruseră nişte trichine noi, nişte fiinţe microscopice care pătrundeau în corpurile oamenilor. Dar fiinţele acestea erau nişte spirite înzestrate cu inteligenţă şi voinţă. Oamenii în al căror corp intrau deveneau pe loc posedaţi şi nebuni. Dar niciodată, niciodată nu s-au considerat oamenii atât de inteligenţi şi de siguri că stăpânesc adevărul, cum se considerau cei atinşi de boală. Niciodată nu s-au considerat mai siguri de sentinţele lor, de concluziile lor ştiinţifice, de convingerile lor morale şi de credinţele lor. Aşezări întregi, oraşe întregi şi popoare întregi se molipseau şi înnebuneau. Erau cu toţii agitaţi şi nu se mai înţelegea nimeni cu nimeni, fiecare se credea singurul deţinător al adevărului, nu suporta să-i vadă pe alţii, se bătea cu pumnul în piept, plângea şi îşi frângea mâinile. Nu ştiau pe cine şi cum să pedepsească, nu puteau să aprecieze ce e bine şi ce e rău. Nu ştiau pe cine să învinuiască şi cui să îi dea dreptate. Oamenii se omorau unii pe alţii, cuprinşi de o furie fără noimă. Se strângeau laolaltă în armate, dar de cum porneau în campanie, armatele începeau deodată să se destrame, rândurile se rupeau, oştenii se aruncau unii asupra altora, se împungeau şi se tăiau, se sfârtecau şi se mâncau unii pe alţii. În oraşe răsuna tot timpul alarma: erau chemaţi toţi, dar cine şi pentru ce cheamă nu ştia nimeni şi erau cu toţii alarmaţi. Lăsau baltă meşteşugurile cele mai obişnuite, fiindcă fiecare avea de propus, de îndreptat, şi nu puteau ajunge la o părere comună; nu se mai lucra pământul. Pe ici-colo oamenii se strângeau în cete, se înţelegeau într-o privinţă sau alta, se jurau să nu se despartă, dar în aceeaşi clipă începeau să facă cu totul altceva decât propuseseră chiar ei, să se învinuiască unul pe altul, să se încaiere şi să se omoare. Izbucniră incendii, începu foametea. Pierea totul, oameni şi lucruri. Molima creştea şi se întindea tot mai mult. Din întreaga lume nu s-au putut salva decât câţiva

oameni, aceştia erau aleşii, oameni curaţi, meniţi să fie începutul unei noi omeniri şi al unei noi vieţi, să înnoiască şi să cureţe pământul, dar nimeni nu i-a văzut pe aceşti oameni, nicăieri, nimeni nu le-a auzit glasul şi cuvântul.

Raskolnikov era chinuit de gândul că delirul acela absurd se regăsea atât de trist şi de obsedant în amintirile lui, că senzaţia lăsată de aceste vise enervante nu mai trecea. Era deja a doua săptămână după Paşte; zilele erau senine şi calde, zile de primăvară; în salonul deţinuţilor se deschiseră ferestrele cu gratii, pe sub care se plimba santinela. Cât a durat boala lui, Sonia nu l-a putut vizita în salon decât de două ori şi de fiecare dată a avut nevoie de permisiune, lucru greu de obţinut. Venea însă des în curtea spitalului, sub ferestre, mai ales pe înserat, uneori numai ca să stea un minut acolo şi să se uite măcar de departe la geamurile salonului. Odată, pe înserat, Raskolnikov, care se înzdrăvenise aproape de tot, a adormit; trezindu-se, s-a dus într-o doară la fereastră şi deodată a văzut-o în depărtare, la poarta spitalului, pe Sonia. Stătea acolo şi parcă aştepta ceva. În clipa aceea simţi un junghi în inimă; tresări şi se depărtă cât putu de repede de fereastră. A doua zi Sonia nu veni şi nici în ziua următoare; îşi dădu seama că o aştepta îngrijorat. Îi dădură în sfârşit drumul din spital. Când ajunse la închisoare, află de la deţinuţi că Sofia Semionovna e bolnavă în casă şi nu iese deloc.

Grozav de îngrijorat, trimise după veşti. Află în scurt timp că nu era ceva grav. Auzind că el îi ducea dorul şi îşi făcea griji pentru ea, Sonia îi trimise un bileţel scris cu creionul, prin care îi dădea de veste că îi era mult mai bine, că avea doar un simplu guturai şi că avea să vină curând, foarte curând, să-l vadă la lucru. În timp ce citea bileţelul, inima lui începu să bată tare, dureros.

Era iar o zi senină şi caldă. Dis-de-dimineaţă, pe la ora şase, plecă la muncă pe malul râului, unde, într-un şopron, fusese construit un cuptor pentru arderea alabastrului pisat de ocnaşi. Fuseseră trimişi acolo doar trei deţinuţi. Unul dintre ei plecă însoţit de gardian la fortăreaţă după nişte scule; al doilea se apucă să pregătească lemnele şi să le aşeze în cuptor. Raskolnikov ieşi din şopron chiar pe malul râului, se aşeză pe buştenii stivuiţi alături şi începu să privească râul larg şi pustiu. Din înaltul malului se vedea căscându-se o prăpastie mare. Din depărtare, de pe malul celălalt, venea, abia auzit, un zvon de cântec. Acolo, în stepa de necuprins scăldată în soare, abia-abia se desluşeau, ca nişte puncte negre, iurte de nomazi. Acolo era libertate şi trăiau alţi oameni, prin nimic asemănători cu cei de-aici, acolo părea să se fi oprit şi timpul, ca şi cum veacul lui Avraam, cu turmele lui, n-ar fi trecut. Raskolnikov stătea nemişcat şi se uita pierdut în

contemplare; nu se gândea la nimic, dar era tulburat şi chinuit de tristeţea unui dor.

Deodată o văzu lângă el pe Sonia. Se apropiase aproape pe nesimţite şi se aşezase alături. Era încă devreme de tot, frigul dimineţii nu se înmuiase încă. Sonia avea pe ea o pelerină veche, prăpădită şi şalul verde. Chipul ei purta încă semnele bolii, era slăbit, palid, tras. Ea îi zâmbi cu dragoste şi cu bucurie, dar îi întinse, ca de obicei, mâna cu sfială.

Întotdeauna îi întindea mâna cu sfială, uneori nici nu-i dădea mâna, temându-se parcă să n-o respingă. El părea să-i ia întotdeauna mâna în silă, o întâmpina cu ciudă parcă, uneori tăcea cu încăpăţânare tot timpul vizitei. Pe ea o apuca teama şi pleca adânc întristată. Dar acum mâinile lor nu se despărţiră; el îi aruncă în treacăt o privire, nu spuse nimic şi îşi plecă ochii. Erau singuri, nu îi vedea nimeni. Gardianul întorsese capul.

Deodată, n-ar fi ştiut să spună cum s-a întâmplat, parcă l-a luat ceva pe sus şi l-a aruncat la picioarele ei. Plângea şi îi îmbrăţişa genunchii. În primul moment, ea se sperie îngrozitor şi păli. Sări în picioare şi, tremurând, se uita la el. Însă în clipa aceea înţelese tot. Ochii i se luminară de o fericire nespusă; înţelese, fără nici o umbră de îndoială, că el o iubea, o iubea nemărginit, şi că sosise în sfârşit clipa...

Voiau să-şi vorbească, dar nu puteau. Aveau lacrimi în ochi. Erau amândoi palizi şi slabi, însă pe feţele acelea bolnăvicioase şi palide străluceau zorii unui viitor nou, ai renaşterii la o viaţă nouă. Îi reînviase dragostea, inima unuia avea în ea nesfârşite izvoare de viaţă pentru inima celuilalt.

Hotărâră să aştepte şi să rabde. Mai aveau încă şapte ani şi până atunci – câtă suferinţă cumplită, câtă nemărginită fericire! Dar el înviase şi ştia asta, o simţea cu toată fiinţa lui renăscută, iar ea, ea oricum trăia numai prin el!

În seara aceleiaşi zile, după ce se încuiară uşile, Raskolnikov se întinse pe priciul lui şi se gândi la ea. În ziua aceea i se păruse chiar că toţi ocnaşii care îl duşmăniseră se uitau deja altfel la el. Intrase chiar în vorbă cu ei şi ei îi răspunseseră cu blândeţe. Însă acum, când îşi aminti, se gândi că aşa şi trebuia să fie: doar acum trebuia să se schimbe totul, nu?

Se gândea la ea. Îşi aduse aminte cum o chinuise şi îi sfâşiase inima fără contenire; văzu înaintea ochilor feţişoara ei palidă, slăbuţă, dar acum amintirile astea aproape că nu-l mai chinuiau: ştia cu ce dragoste nesfârşită avea să-i răscumpere acum toate suferinţele.

Şi ce erau toate, toate aceste chinuri din trecut! Toate, chiar şi crima lui, chiar şi condamnarea şi deportarea i se păreau acum, când era cuprins de elan, ceva străin şi ciudat, ca şi cum nu lui i s-ar fi întâmplat. De

altminteri, în seara aceea nici nu era în stare să se gândească adânc, să se concentreze asupra unui singur lucru, şi oricum n-ar fi ajuns la nici un fel de concluzii; nu făcea decât să simtă. Viaţa luase locul teoriei şi în conştiinţa lui se născuse ceva nou.

Avea sub pernă Evanghelia. O luă maşinal. Cartea era a Soniei, era cea din care îi citise despre învierea lui Lazăr. Când venise la ocnă, se gândise că ea o să-l chinuie cu religia, că o să-i vorbească întruna de Evanghelie şi o să-i bage cărţi pe gât. Dar, spre marea lui mirare, ea nu i-a vorbit niciodată despre asta, nici măcar de Evanghelie nu i-a pomenit vreodată. El i-o ceruse chiar înainte să se îmbolnăvească şi ea i-o adusese. Dar până atunci n-o deschisese.

Nu o deschise nici atunci, dar prin minte îi trecu un gând: „Mai pot oare acum să nu-i împărtăşesc credinţa? Sentimentele, năzuinţele cel puţin...“

Şi ea a fost tulburată toată ziua, iar în noaptea aceea chiar a căzut din nou bolnavă. Dar era atât de fericită, încât aproape că o speria fericirea ei. Şapte ani, doar şapte ani! La începutul fericirii lor au fost clipe când erau gata amândoi să se gândească la aceşti şapte ani ca şi cum ar fi fost vorba de şapte zile. El nici măcar nu ştia că noua viaţă nu-i fusese dată degeaba, că răscumpărarea ei avea să fie scumpă, plătită cu un îndelung eroism...

Dar aici începe deja o nouă poveste, povestea reînnoirii treptate a unui om, istoria renaşterii lui progresive, a trecerii pe nesimţite dintr-o lume în alta, a descoperirii unei realităţi noi, total necunoscute lui până atunci. Ar putea fi subiectul unei noi povestiri, dar povestea noastră de-acum s-a sfârşit.